

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ

XXXVI Міжнародна науково-практична
конференція молодих вчених і студентів

Том 1

22-23 квітня 2024 р.

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ
ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ**

**TRANSFORMATION OF ECONOMIC
SYSTEMS AND INSTITUTIONS IN THE NEW
GEOSTRATEGIC REALITIES**

*Матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної
конференції молодих вчених і студентів*

*Proceedings of 36th International Scientific and Practical
Conference of Young Scientists and Students*

Том 1

Електронне видання

*22-23 квітня 2024 р.
April 22-23, 2024*

Дніпро
2024

УДК 339.92

Т 65

Організаційний комітет:

С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор – голова оргкомітету;
А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор;
С.В. Кузьмін, доктор економічних наук, професор;
О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент;
Р.М. Ключник, кандидат політичних наук, доцент;
Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент;
А.С. Магдич, кандидат економічних наук, доцент;
О.К. Незгода, кандидат економічних наук, доцент;
І.С. Шкура, кандидат економічних наук, доцент;
Б. Шлюсарчик, доктор економічних наук, професор, Кросно, Польща

Т 65 Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях: Матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, Дніпро, 22-23 квітня 2024 р. [Електронне видання]. У 3-х томах. Том 1. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2024. 509 с.

ISBN 978-966-434-572-6

Збірник містить матеріали доповідей учасників XXXVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів «Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях». Молоді науковці з України, Польщі, Великої Британії, Чехії, В'єтнаму та інших країн наводять свої оцінки сучасного процесу глобалізації та перспектив світових інтеграційних тенденцій. Досліджуються процеси трансформації архітектури європейської безпеки, які відбуваються в економічних системах та інститутах під впливом нових геостратегічних реалій. Особлива увага приділена дослідженню впливу російської агресії в Україні на національні та світові економічні процеси. Учасники висловлюють різні точки зору, які не завжди поділяються організаційним комітетом конференції. Матеріали публікуються у авторській редакції.

Відповідальний за випуск: С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри глобальної економіки.

Співфінансується
Європейським Союзом

«Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them».

«Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2024

ISBN 978-966-434-572-6

ЗМІСТ

Доповіді

<i>Andriunina D.</i> Ukraine's economic integration into the European union: challenges and prospects in the context of free movement for workers ...	6
<i>Baran N., Sylwia N.</i> Ocena sytuacji finansowej studentów Pans w Krośnie	13
<i>Bienia B., Dykiel M., Błaż A., Brągiel E</i> Direct sales of agricultural products as a form of short food chain	20
<i>Bieńko D.</i> Polski system emerytalny: perspektywa, problemy i prognozy	28
<i>Bila K.</i> Cross-border mergers and acquisitions: trends and challenges ...	38
<i>Білик В.</i> Відмінності між країнами: джерело синергії чи привід для суперечностей?	46
<i>Błaż A., Ostasz L.</i> Rynek wyrobów czekoladowych w Polsce i na Świecie	52
<i>Brągiel E., Dykiel M., Bienia B.</i> Przedsiębiorstwa w Polsce w okresie 2018-2023- obraz statystyczny	59
<i>Буз А.</i> Інтернаціоналізація євро: ретрогнозисне зіставлення ролі євро та долара США у міжнародній валютно-фінансовій системі....	66
<i>Burenko A.</i> Foreign economic activities of the kingdom of Spain	74
<i>Burenko A.</i> Globalisation of the modern world: prospects and contradictions.....	87
<i>Buryak A.</i> Diversification of the economy as a driving factor of development on the example of Saudi Arabia.....	95
<i>Vasik O.</i> Analysis of the fitness services market in Brazil and the development potential of stretching studios in this country.....	101
<i>Watras N.</i> Rola międzynarodowych fuzji i przyjęć w przekształcaniu globalnego biznesu: analiza trendów i wyzwań	111
<i>Wilk I.</i> Internationalization of small companies - a example of born global.....	119
<i>Vysotska I.</i> Critical analysis of connections between job satisfaction, staff loyalty and commitment.....	127
<i>Воротилова В.</i> Місце Великої Британії в міжнародних рейтингах людського розвитку, легкості ведення бізнесу, щастя та інновацій...	136
<i>Gribincea C.</i> Exploring the theoretical foundations of sustainable development through green finance in Moldova	142
<i>Грицук Ю.</i> Макроекономічні показники та зовнішньоекономічна діяльність Іспанії.....	150
<i>Грицук Ю.</i> Особливості застосування сучасних форм міжнародних розрахунків	163

<i>Громика О.</i> Державне регулювання післявоєнного відновлення будівельної галузі.....	170
<i>Горенко С.</i> Діджиталізація фінансового сектору в Німеччині.....	177
<i>Donets V.</i> Czech Republic: inflation risks for investors.....	187
<i>Drobotun V.</i> Význam demokracie v dějinách mezinárodních vztahů minulého století a současnosti.....	194
<i>Duong Xuan Ngoc, Duong Dang Khoa, Phan Minh Duc, Duong Ngoc Anh.</i> Modernity and effectiveness of national governance in Vietnam: a comparison from a global perspective.....	208
<i>Dykiel M., Bienia B., Brągiel E., Baran J.</i> Water footprint in animal food production.....	221
<i>Zadoia A.</i> Basic principles of building European collective security: the need for transformation.....	230
<i>Задоя О., Дмитрієв В.</i> Аналіз динаміки ПІП Польщі в контексті відмінностей від загального стану інвестиційної активності в ЄС та світі.....	237
<i>Karabanovych O.</i> Válka na Ukrajině: příčiny, průběh, a budoucnost.....	245
<i>Ключник Р.</i> Політико-економічний розвиток Європи: цивілізаційний аспект.....	253
<i>Козина А.</i> Аналіз зовнішньоекономічної діяльності Фінляндії.....	260
<i>Krzysztofik B., Krochmal-Marczak B.</i> Standardy jakościowe artykułów rolno-spożywczych z Krajów z poza UE.....	273
<i>Леонова А.</i> Сучасний стан та шляхи покращення ЗЕД у Дніпропетровській області.....	285
<i>Leshchenko D., Mahdich A.</i> Comparison of mechanisms for managing enterprise competitiveness in international management.....	294
<i>Логвиненко В.</i> Зовнішня торгівля та переміщення факторів виробництва Франції.....	302
<i>Malysh O.</i> The role of international organizations in addressing economic issues under new geopolitical circumstances.....	310
<i>Мартиненко С.</i> Удосконалення системи державного регулювання підприємств машинобудівної галузі під час воєнного стану.....	317
<i>Мионов К.</i> Місце та роль Індонезії у міжнародних економічних відносинах.....	324
<i>Мирошниченко С.</i> Соціально-економічні фактори розвитку Китаю.....	331
<i>Михайленко К., Лимонова Е.</i> Безробіття в Україні та країнах, що розвиваються.....	339

<i>Нагребецька М.</i> Інтеграція української освіти до європейського простору.....	350
<i>Назарова В.</i> Зовнішньоекономічна діяльність Туреччини.....	358
<i>Назарова В.</i> Співробітництво між Україною та Туреччиною в напрямку збільшення взаємних інвестицій.....	366
<i>Nestachna A.</i> International corporations, their role and importance in the world economy and international relations.....	372
<i>Новіков А.</i> Україна – не Сінгапур: чи є досвід міста-держави доречним в українських реаліях.....	381
<i>Онуфрієнко С.</i> Аналіз збільшення привабливості Франції для іноземних інвестицій.....	388
<i>Онуфрієнко С.</i> Франція: привабливість країни для іноземних інвестицій.....	395
<i>Павлечко П.</i> Зовнішньоекономічна діяльність Канади.....	401
<i>Петухова О.</i> Аналіз зовнішньоекономічної діяльності США.....	408
<i>Підгорна Г.</i> Оцінка інвестиційного клімату Португалії та ступені його привабливості для українських інвесторів.....	415
<i>Сбітенкова В.</i> Аналіз адаптації підприємства “Cube” до умов конкуренції на зовнішньому ринку Нідерландів.....	420
<i>Сидорка В.</i> Аналіз макроекономічних показників та зовнішньоекономічної діяльності великої Британії.....	427
<i>Ткаченко А.</i> Аналіз інвестиційного клімату Нідерландів.....	442
<i>Файзулова Е.</i> Швейцарія: привабливість країни для іноземних інвестицій.....	454
<i>Фільченкова М.</i> Аналіз ефективності способів і форм створення підприємств з іноземними інвестиціями в Україні.....	463
<i>Фільченкова М.</i> Аналіз впливу штучного інтелекту на міжнародну економіку	473
<i>Хома А.</i> Україна і Польща: міжнародні зв’язки.....	481
<i>Шалунова А.</i> Українсько-італійські відносини.....	488
<i>Шурінова М.</i> Аналіз інвестиційного клімату Франції.....	496
<i>Yurkova K.</i> The role of democracy and autocracy in economic development.....	501

Доповіді

D. Andriunina

*Educational and Scientific Institute of International Relations of
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)*

UKRAINE'S ECONOMIC INTEGRATION INTO THE EUROPEAN UNION: CHALLENGES AND PROSPECTS IN THE CONTEXT OF FREE MOVEMENT FOR WORKERS

This report examines Ukraine's economic integration into the European Union, with a focus on the challenges and prospects of free movement for workers. It explores the main aspects of integration in this area and identifies the key challenges that arise during the process. The article considers the challenges and possibilities of Ukraine's integration into the European economic and legal space.

Keywords: *free movement for workers, Ukraine's integration into the European Union, EU acquis, labour market, migration policy, EURES*

Introduction. The integration of Ukraine into the European Union is a multifaceted and strategic process that requires significant changes in all aspects of the country's life, including its economy, politics, and legislation. A crucial aspect of this integration is the free movement for workers, which provides new opportunities for Ukrainian citizens in the fields of labour and social security. However, Ukraine's integration into the EU is a process that faces several challenges and constraints. Effective management strategies are necessary to overcome these obstacles. It is important to view this process as requiring not only the efforts of the government but also the active participation of the public and expert community, especially considering current geopolitical events and internal reforms.

Objective statement. The report aims to analyse the EU acquis on free movement for workers and summarise Ukraine's integration into the EU, emphasising the significance of free movement for workers. It outlines the main EU acquis acts on free movement for workers to be implemented and the challenges arising from this process for the successful integration of Ukraine into the European economic and legal space.

Presentation of the research results. On 11 March 2024, the European Commission held an explanatory meeting with Moldova and Ukraine on the implementation of the official screening under negotiating chapters 2 "Freedom of Movement for Workers" and 3 "Right of Establishment and Freedom to Provide Services", where the European Commission presented

the EU acquis acts that are the basis for these negotiating chapters [1]. Let us consider these acts and their content.

The discussion of Chapter 2 “Freedom of Movement for Workers” focused on integration into the EU internal labour market, coordination of social security systems, and integration with the European Network of Employment Services.

The basic EU acquis in this context is Regulation (EU) 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union. This regulation establishes rules for the free movement for workers within the EU, prohibits any discrimination in employment on the grounds of nationality and guarantees equal working conditions for EU citizens working in other EU countries compared to nationals of those countries [2]. Critical questions for Ukraine are what preparatory actions Ukraine can take now to join the measures envisaged to ensure equal working conditions for workers moving within the Union and to ensure freedom of movement for workers within the Union, as well as how the European Party sees it.

Equally important is Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC. This Directive lays down the conditions governing the exercise of the right of free movement and residence in the territory of the Member States by citizens of the Union and their family members; the right of permanent residence in the territory of the Member States for citizens of the Union and their family members; and the restrictions imposed on the rights set out in points (a) and (b) for reasons of public policy, public safety, or health [3].

The basic directives include Directive 2014/54/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on measures facilitating the exercise of rights conferred on workers in the context of freedom of movement for workers. This Directive applies to the following issues in the field of freedom of movement for workers: access to employment; conditions of employment and work, in particular as regards remuneration, dismissal, health and safety at work and, where Union workers become unemployed, re-employment or re-employment; access to social and tax benefits; trade union membership and the right to participate in workers’ representative bodies; access to training; access to housing; access to education, training and vocational training for children; access to education, training and vocational training for adults; access to education and training for children; access to

employment; access to employment and training for adults; access to training and training for children; access to education and training for children; access to training for adults; access to training for children; access to training for children; access to training for children [4].

When it comes to practical mechanisms for implementing the freedom of movement for workers, Regulation (EU) 2016/589 of the European Parliament and of the Council of 13 April 2016 on a European network of employment services (EURES), workers' access to mobility services and the further integration of labour markets, and amending Regulations (EU) No 492/2011 and (EU) No 1296/2013 [5] is extremely important. This Regulation establishes a framework for cooperation to facilitate the free movement for workers within the Union by laying down principles and rules for the organisation of the EURES network between the Commission and the Member States; cooperation between the Commission and the Member States on the exchange of relevant available data on vacancies, job applications and CVs; action by and between Member States to achieve a balance between labour market supply and demand with a view to achieving a high level of quality employment; the operation of the EURES network, including cooperation with social partners.

This Regulation complements a number of implementing decisions, such as Commission Implementing Decision (EU) 2017/1255 of 11 July 2017 on a template for describing national systems and procedures for the admission of organisations to membership and partnership in EURES [6], Commission Implementing Decision (EU) 2018/170 of 2 February 2018 on common detailed specifications for the collection and analysis of data for the purpose of monitoring and evaluating the functioning of the EURES network [7], Commission Implementing Decision (EU) 2017/1257 of 11 July 2017 on technical standards and formats required for a single system enabling the matching of job vacancies with job applications and CVs on the EURES portal [8], Commission Implementing Decision (EU) 2017/1256 of 11 July 2017 on templates and procedures for the exchange of information on national work programmes of the EURES network at Union level [9], Commission Implementing Decision (EU) 2018/1020 of 18 July 2018 on the adoption and updating of the list of skills, competences and occupations of the European Classification for the purpose of automated matching through the common EURES IT platform [10], Commission Implementing Decision (EU) 2018/1021 of 18 July 2018 on the adoption of technical standards and formats necessary for the functioning of automated matching through a common IT platform using the European Classification and interoperability between national systems and the European Classification [11].

At the same time, a critical issue for Ukraine is the transformation of its

migration policy towards third-country nationals and integration with the single-entry permit mechanism. In the European Union, foreign nationals from member states receive a single document that allows them to legally stay in the host country and engage in employment there under Directive 2011/98/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on a common procedure for applying for a single permit for third-country nationals to reside and work in the territory of a Member State and on a common set of rights for third-country workers legally residing in a Member State [12].

The fundamental act of the EU acquis in the context of free movement for workers and freedom of establishment and provision of services is Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications [13], which was referred to as Chapter 3 “Right of establishment and freedom to provide services” in the framework of the explanatory meeting, but has many links with Chapter 2 “Freedom of movement for workers”.

This Directive establishes rules according to which a Member State which makes access to or the exercise of a regulated profession in its territory conditional on the possession of a certain professional qualification shall recognise professional qualifications obtained in one or more other Member States which enable the holder of those qualifications to practice the same profession there to access and exercise that profession [13].

This Directive applies to all nationals of a Member State wishing to practise a regulated profession in that Member State, including those belonging to free professions other than those in which they have obtained a professional qualification, whether self-employed or employed. Each Member State may permit nationals of a Member State who hold evidence of a professional qualification not obtained in the Member State to practice a regulated profession in its territory in accordance with its rules. Where other specific mechanisms directly related to the recognition of professional qualifications are established for a particular regulated profession by a separate Community legislation, the relevant provisions of this Directive shall not apply.

At the same time, a regulated profession is a professional activity or a group of professional activities, access to which, the performance of which or one of the ways of performing which directly or indirectly depends on the availability of a certain professional qualification on the basis of legislative, regulatory or administrative provisions; in particular, the use of a professional title, access to which is limited by legislative, regulatory or administrative provisions for persons with a certain professional qualification, is one of the ways of performing activities. Regulated professions include such

professions as doctor, lawyer, architect, pharmacist, etc [13].

A separate layer of the EU acquis in this area is made up of acts on social and healthcare security and supplementary pensions, which are the subject of a separate study.

Ukraine has many challenges ahead in the context of approximating the EU acquis to the outlined area, and much will depend on the negotiating framework that will be announced very soon. However, while studying the experience of implementing the acts presented by the European Commission, we should now focus on implementing the recommendations of the European Union of 08 November 2023. Accordingly, in the coming year, Ukraine should, in particular: work on concluding additional agreements on social security coordination, notably with EU Member States; start work in preparation for joining the European Network of Employment Services; continue its progress in aligning with the EU acquis on the mutual recognition of professional qualifications [14].

The systemic problems that Ukraine may potentially face in implementing the EU Acquis include ensuring, including in the context of assessing the impact on the labour market, the application of the rules for the admission of seasonal workers from third non-EU countries, as defined by EU legislation, decent working and living conditions for them, access to information on their rights, etc. In addition, Ukraine's accession to the EU's common labour market and the introduction of freedom of movement for workers will require a systematic review of legislation and a fundamental change in institutional mechanisms, the introduction of new instruments and a review of migration policy. In addition, the introduction of freedom of movement for workers implies the introduction of comprehensive regulation of a new range of relations that were not regulated before, as freedom of movement for workers in the context of one of the EU freedoms will be a fundamentally new phenomenon for Ukraine. The systemic problems that impede the implementation of EU acts will require additional expert consultations to study the operation of the mechanisms within the framework of freedom of movement for workers in practice, as well as to study Ukraine's financial capacity to ensure this.

Conclusions. The process of Ukraine's integration into the European Union is a complex and multifaceted task that requires the resolution of many important issues, including in the areas of legislation and institutional structure. The introduction of free movement for workers is one of the key aspects of this process, but it also poses certain challenges and requires concerted action by the Ukrainian and European authorities. To ensure successful integration, it is important to consider the experience of other countries that have successfully coped with similar challenges during their

accession to the European Union. Understanding these challenges and being ready for concerted action will help Ukraine strengthen its position in the European integration process and ensure sustainable development in the future.

References

1. Українська урядова делегація взяла участь у другій пояснювальній сесії щодо переговорних розділів права ЄС у межах офіційного скринінгу [Електронний ресурс] // Комунікаційна команда Офісу Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. – 2024. – Resource access mode: <https://cutt.ly/Ww9TVIXz>.

2. Regulation (EU) No 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union Text with EEA relevance [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/Ew9TVGxp>.

3. Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/Sw9TBrc2>.

4. Directive 2014/54/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on measures facilitating the exercise of rights conferred on workers in the context of freedom of movement for workers Text with EEA relevance [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/Zw9TBVAB>.

5. Regulation (EU) 2016/589 of the European Parliament and of the Council of 13 April 2016 on a European network of employment services (EURES), workers' access to mobility services and the further integration of labour markets, and amending Regulations (EU) No 492/2011 and (EU) No 1296/2013 (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/jw9TNuUX>.

6. Commission Implementing Decision (EU) 2017/1255 of 11 July 2017 on a template for the description of national systems and procedures to admit organisations to become EURES Members and Partners (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/ow9TNL9u>.

7. Commission Implementing Decision (EU) 2018/170 of 2 February 2018 on uniform detailed specifications for data collection and analysis to

monitor and evaluate the functioning of the EURES network (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/ww9T1HCq>.

8. Commission Implementing Decision (EU) 2017/1257 of 11 July 2017 on the technical standards and formats required for a uniform system to enable matching of job vacancies with job applications and CVs on the EURES portal (Text with EEA relevance.) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/1w9T2vLu>.

9. Commission Implementing Decision (EU) 2017/1256 of 11 July 2017 on templates and procedures for the exchange of information on the EURES network national work programmes at Union level (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/1w9T0lgJ>.

10. Commission Implementing Decision (EU) 2018/1020 of 18 July 2018 on the adoption and updating of the list of skills, competences and occupations of the European classification for the purpose of automated matching through the EURES common IT platform (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/Gw9T9tii>.

11. Commission Implementing Decision (EU) 2018/1021 of 18 July 2018 on the adoption of technical standards and formats necessary for the operation of the automated matching through the common IT platform using the European classification and the interoperability between national systems and the European classification (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/Zw9T3qDH>.

12. Directive 2011/98/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on a single application procedure for a single permit for third-country nationals to reside and work in the territory of a Member State and on a common set of rights for third-country workers legally residing in a Member State [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/ew9T3XMb>.

13. Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications (Text with EEA relevance) [Electronic resource] // EUR-Lex – Resource access mode: <https://cutt.ly/sw9T8ehU>.

14. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Ukraine 2023 Report [Electronic resource] // European Commission, Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. – 2023. – Resource access mode: <https://cutt.ly/5w9T6LDX>.

Supervisor: Oleksii Chuhaiev, Doctor of Economics, Associate Professor

Natalia Baran, inż., Sylwia Nowak, mgr inż. Elżbieta Brągiel
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie (Poland)

OCENA SYTUACJI FINANSOWEJ STUDENTÓW PANS W KROŚNIE

Finanse osobiste i ich stan wpływa na życie studenckie w wielu aspektach codziennego życia. Celem badań było poznanie sytuacji finansowej studentów Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Krośnie. Zebrane dane mają pomóc dostarczyć informacji i wskazówek, jak doskonalić programy wsparcia finansowego na uczelni oraz jak kształtować skuteczne strategie zarządzania budżetem dla studentów. W obecnych czasach mamy wszechstronny dostęp do wiedzy oraz wiele narzędzi, aby łatwiej dysponować i planować budżet. Jednak, wielu badanych studentów nie jest świadoma, że w ich otoczeniu jest dostępna wiedza na wyciągnięcie ręki, czego skutkiem jest chroniczny stres, który jest spowodowany, kwestią finansową. Badanie wykazało, że studenci największą część swojego budżetu przeznaczają na mieszkanie, żywność oraz odzież i obuwie, czyli na podstawowe produkty. Większość studentów mieszka w domach rodzinnych i nie ponosi kosztów związanych z opłatami za lokum mieszkalne.

Słowa kluczowe: sytuacja finansowa, studenci, stres, wydatki, zarządzanie budżetem

Wstęp

Finanse osobiste to sfera naszej aktywności, która w sposób decydujący wpływa na jakość naszego życia i dla której umiejętności w zakresie zarządzania przepływem środków pieniężnych poprzez sprawne wykorzystanie pieniądza w celu osiągnięcia założonych celów są niezbędne [Lipiński 2008].

Finanse osobiste i ich stan wpływa na życie studenckie w wielu aspektach codziennego życia. Sytuacja finansowa studentów odgrywa istotną rolę w kształtowaniu doświadczenia edukacyjnego młodych dorosłych oraz wpływa na ich zdolność koncentracji na nauce. Analiza tej kwestii staje się kluczowym elementem zrozumienia wyzwań, z jakimi borykają się studenci, zwłaszcza w kontekście zmieniającej się rzeczywistości ekonomicznej. W niniejszym artykule skupiono się na ocenie sytuacji finansowej studentów Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Krośnie (PANS w Krośnie). Badanie miało na celu lepsze zrozumienie wpływu aspektu finansowego na ogólny stan życia studenckiego, ale także identyfikację konkretnych obszarów, na które studenci wydają najwięcej.

Material i metody badań

Na przełomie stycznia i lutego 2024r. zostały przeprowadzone badania ankietowe z wykorzystaniem kwestionariusza w Formularzu Google wśród 169 studentów Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Krośnie. Kwestionariusz zawierał 22 pytania i metryczkę. Otrzymane wyniki zostały zweryfikowane pod względem poprawności udzielonych odpowiedzi (czy były zaznaczone, wpisane odpowiedzi), zliczone, przeliczone i przedstawione w postaci tabel, wykresów oraz opisów słownych.

Wyniki i dyskusja

W badaniu wzięło udział 84% kobiet i 16% mężczyzn w wieku od 18-24 lat (79,4%), 25- 34 lat (9,5%), 35-44 lat (6,5%) oraz 55 lat i powyżej (1%) (tabela1).

Tabela 1

Charakterystyka badanej grupy studentów

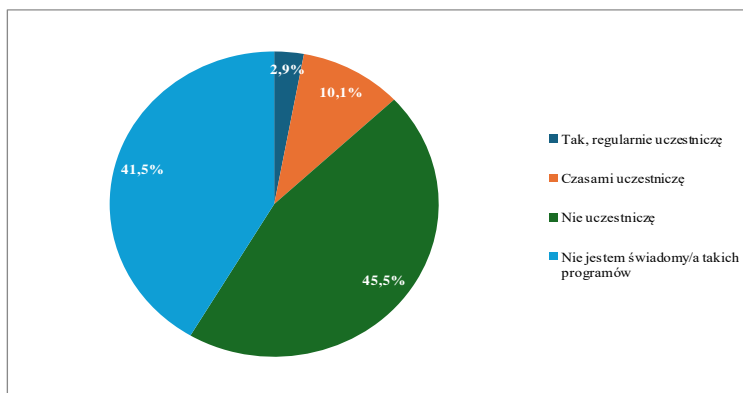
Wyszczególnienie		N=169 liczba studentów	%
Płeć	Kobieta	27	16
	Mężczyzna	142	84
Wiek	18-24 lat	134	79,4
	25- 34 lat	16	9,5
	35-44 lat	11	6,5
	45-54 lat	6	3,6
	55 i więcej	2	1,0
Rok studiów	I	44	25,9
	II	21	12,3
	III	52	30,5
	IV	32	19,1
	V	21	12,2
Stopień studiów	I	125	74
	II	31	18,3
	Jednolite magisterskie	13	7,7

Źródło: Opracowanie własne

Respondenci deklarowali, że są studentami I roku studiów (25,9%), II roku studiów (12,3%), III roku studiów (30,5%), IV roku studiów (19,1%) i V roku – 12,2%. Najliczniejszą grupą są studenci I stopnia – 74%, natomiast

w ankiecie brali również udział studenci II stopnia (18,3%) oraz studenci studiów jednolitych magisterskich (7,7%).

Wśród badanych studentów, 41,5% nie jest świadomych, że w ich otoczeniu odbywają się programy edukacyjne, np. spotkania z przedsiębiorcami, szkolenia, czy wyjazdy na konferencje (wykres 1). Prawie 46% ankietowanych zadeklarowało, że nie uczestniczy w programach edukacyjnych dotyczących finansów, a jedynie 13% badanych studentów czasami lub regularnie uczestniczy w takich wydarzeniach.

Wykres 1. Częstotliwość uczestnictwa w programach edukacyjnych dotyczących finansów

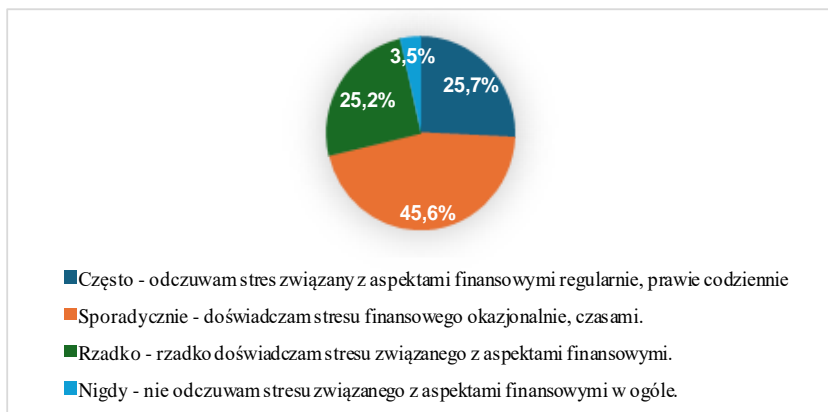
Źródło: Opracowanie własne

Zła sytuacja finansowa, czasem jej niestabilność mogą być przyczynami stresu wśród studentów. Spośród badanych osób 46% sporadycznie doznaje stresu z tytułu sytuacji finansowej (wykres 2). Dla 25% ankietowanych, stres z tytułu sytuacji finansowej występuje często, taka sama grupa doświadcza rzadko stresu z tego samego tytułu. Jedynie 3,5% respondentów nie odczuwa stresu związanych z aspektami finansowymi. Jak podaje Sikora [2012] drugim czynnikiem stresowym są kwestie finansowe, które przyczyniają się do chronicznego stresu studentów.

Największym wydatkiem z jakimi studenci muszą się zmierzyć podczas życia studenckiego (za wyjątkiem kosztów mieszkaniowych, jeśli dotyczy) jest zakup żywności tj. 75,1% wskazań oraz zakup odzieży i obuwia, 10,7% wskazań (wykres 3). Są to produkty konsumpcyjne zaliczane do grupy produktów podstawowych, które charakteryzują się zużyciem fizycznym podczas konsumpcji [Dobro konsumpcyjne], dlatego studenci muszą regularnie zaopatrywać się w artykuły, które są niezbędne do przeżycia (żywność – zaspokojenie głodu, odzież i obuwie – ochrona. Kolejną grupę

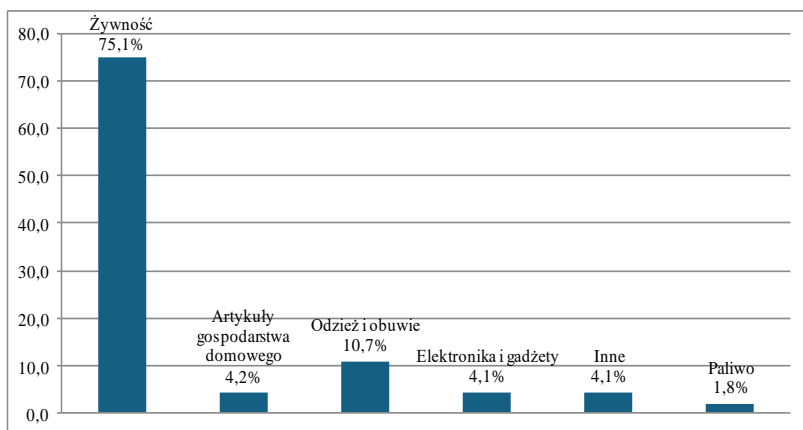

wydatków stanowiły zakupy artykułów gospodarstwa domowego, elektroniki i gadżetów po 4% wskazań. Najmniej znaczącymi wydatkami były zakup paliwa na dojazd do uczelni (1,8%) i „inne” każdy poniżej 0,6% wskazań: zakup kosmetyków, alkoholu, raty kredytu, czesne, egzamin w WORD’ie, podróże.

Wykres 2. Częstość odczuwania stresu z powodu finansów

Źródło: Opracowanie własne

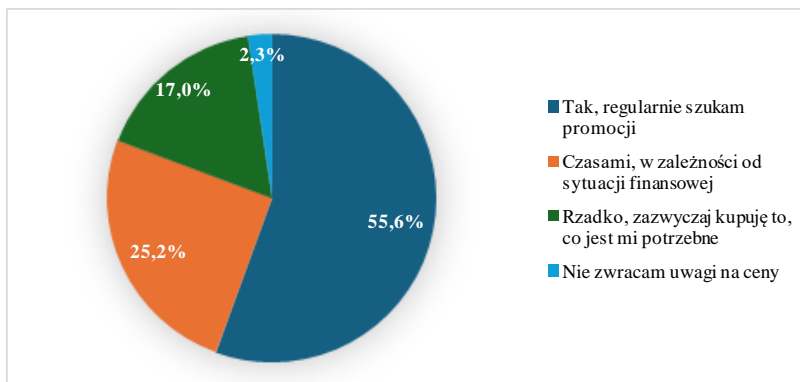

Wykres 3. Kategorie, na które studenci przeznaczają swój budżet

Źródło: Opracowanie własne

Sytuacja finansowa wiąże się także z codziennym oszczędzaniem na

żywności, bo na nią najwięcej wydają studenci (nie wynajmujący noclegów). Ponad połowa badanych, regularnie szuka promocji (55,6%), 25,2% oszczędza za pomocą promocji - czasami, w zależności od sytuacji finansowej (wykres 4). Istnieje grupa, która rzadko zwraca uwagę na okazje cenowe (17%), tylko 2,3% ankietowanych stwierdziło, że nie zwraca uwagi na ceny.

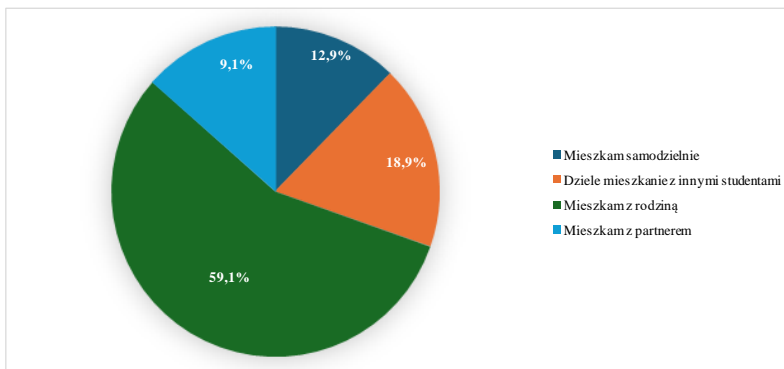

Wykres 4. Częstotliwość poszukiwania promocji przez studentów podczas zakupów spożywczych

Źródło: Opracowanie własne

Z danych raportu WIB i ZBP wynika, że ciągu pięciu ostatnich lat uśrednione wydatki studenta wzrosły o ponad 100%. W 2023 roku średnio 600 złotych miesięcznie student musiał wydać na żywność oraz trzeba wziąć pod uwagę inflację [Portfel Studenta, 2023], według Macieja Grodzickiego coraz trudniejszy staje się model studiowania, gdzie student miał czas na życie towarzyskie, zabawę, naukę oraz nie musiał się podejmować pracy [Kulik 2023].

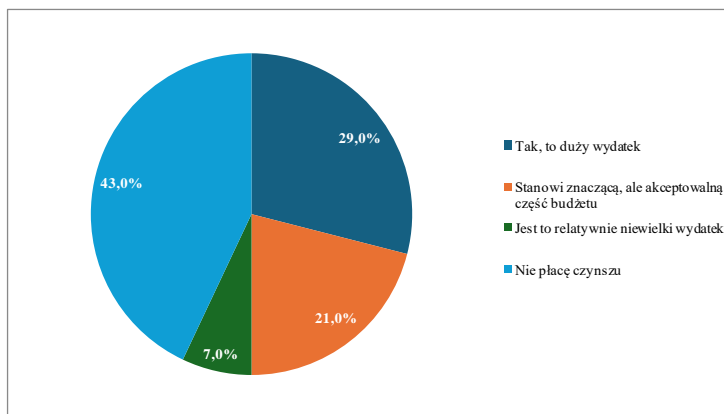
Najliczniejszą grupą w kwestii miejsca zamieszkania stanowią studenci, którzy mieszkają w domach rodzinnych – jest to aż 59% ankietowanych (wykres 5). Mieszkanie dzieli z innymi studentami 19% studentów, samodzielnie mieszka 13% badanych, a 9% badanych postanowiło zamieszkać z partnerem. Raport „Portfel studenta” [2019] wykazał, że również najliczniejszą grupą stanowią studenci, którzy mieszkają w domu rodzinnym (40%).

Wykres 5. Miejsce zamieszkania studenta

Źródło: Opracowanie własne

Większość studentów nie ponosi kosztów związanych z opłaceniem lokum mieszkaniowego (43%), dla 29% ankietowanych stanowi to znaczny wydatek, a dla 21% badanych stanowi znaczny, ale akceptowalny wydatek (wykres 6). Tylko 7% studentów stwierdziło, iż jest to relatywnie niewielki wydatek.

Wykres 6. Znaczenie finansowe wydatku studenta na czynsz

Źródło: Opracowanie własne

Podobnie podaje Raport „Portfel Studenta [2019], gdzie 40% studentów, mieszka w domu rodzinnym i nie płaci za wynajem. Studenci, którzy mieszkają z rodzicami, nic nie wydają na cele mieszkaniowe lub dokładają się do części opłat. Studenci, którzy posiadają własne mieszkania

muszą opłacać czynsz i media. Pozostali mieszkają w wynajętych mieszkaniach, pokojach, gdzie dochodzą opłaty za odpstępne. Zamieszkanie w akademiku wydaje się najtańszą opcją poza miejscem zamieszkania. Każdy wariant wiąże się z ponoszeniem kosztów różnej wysokości, ma plusy i minusy komfortu mieszkania i niezależności. Studenci PANS w Krośnie w wielu przypadkach mieszkają w niewielkiej odległości od miejsca swojego zamieszkania z rodziną bądź mają dogodny dojazd lub trzy dni nauki stacjonarnej więc bardziej ekonomicznie wychodzi im dojazd do uczelni.

Wnioski:

1. Badani studenci nie są świadomi, że w ich otoczeniu odbywają się programy edukacyjne, np. spotkania z przedsiębiorcami, szkolenia czy wyjazdy na konferencje.
2. 1/4 studentów odczuwa często stres z powodów finansowych.
3. Prawie 60% pytanych mieszka w domu rodzinnym i nie ponosi kosztów wynajmu, dla prawie 30% ankietowanych czynsz - to duży wydatek.
4. Priorytetem w wydatkach studentów są podstawowe potrzeby – artykuły spożywcze oraz odzież i obuwie.
5. Ponad połowa studentów regularnie korzysta z promocji podczas zakupów spożywczych.

Bibliografia

1. Dobro konsumpcyjne. URL: https://mfiles.pl/pl/index.php/Dobro_konsumpcyjne
2. Kulik S.. 2023. *Drogie życie studenta. "Obserwujemy nieprzerwany wzrost cen"*. Fakty po Południu TVN24, URL:<https://fakty.tvn24.pl/fakty-po-poludniu/drogie-zycie-studenta-obszerwujemy-nieprzerwany-wzrost-cen-st7345527>
3. Lipiński M. 2008: *Finanse osobiste. Świadome zarządzanie własnym portfelem*, Helion, Gliwice.
4. *Portfel Studenta*. 2019. Raport Związku Banków Polskich, edycja IV, URL: <https://bde.wib.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/raport-portfel-studenta-2019-www.pdf>
5. *Portfel Studenta*. 2023. Raport Warszawskiego Instytutu Bankowości we współpracy ze Związkiem Banków Polskich, edycja VIII, URL:https://bde.wib.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/www_2023_Aktywny_Student.pdf
6. Sikora R. 2012. *Stresory studentek i studentów studiów niestacjonarnych*, Edukacja Dorosłych, nr 2, s.143-152.

B. Bienia, M. Dykiel
State University of Applied Sciences in Krosno (Poland)
A. Blaź
Cracow University of Economics (Poland)
E. Braģiel
State University of Applied Sciences in Krosno (Poland)

DIRECT SALES OF AGRICULTURAL PRODUCTS AS A FORM OF SHORT FOOD CHAIN

A short supply chain refers to a supply chain involving a limited number of operators, committed to cooperation, local economic development, linked by close geographical and social relations between producers, processors and consumers. Consumers increasingly want to buy food products that are fresh, tasty, competitively priced and, above all, their origin is known. Producers, on the other hand, are looking for consumers who will appreciate their products and buy them regularly, thus ensuring a steady income for the sellers. Direct sales can be the answer for such consumers. It fits perfectly into the definition of short supply chains. It allows direct contact between buyers and sellers, thus building a close relationship, fostering the quality of the products on offer and raising environmental awareness among consumers. Thanks to this form of selling, the producer reaches consumers with his products who are looking for high-quality food of known origin. In this way, he or she obtains a higher profit, which can be used to develop their own farm or the local market.

Key words: direct sales, agricultural products, short supply chains

Introduction

There is increasing competition in the food market. Highly processed food products are available, often with added colourings, preservatives. On the other hand, high-quality, minimally processed and natural foods are available on the market. This is usually available directly from agricultural producers. The activity of agricultural producers to sell small quantities of unprocessed food to the final consumer at markets, on their own farms, as well as to local shops and catering establishments is becoming increasingly popular (Suchoń 2012).

Conscious consumers are increasingly looking for this type of food, paying attention to the composition and place of production, choosing regional and traditional foods. They purchase it through direct selling, which is an example of a short food supply chain. The food producer is at the same

time the manufacturer, and is also involved in the storage, distribution and sale of its own products (Suchoń 2012). Direct selling fits perfectly into the definition of short supply chains, which aim to organise production, distribution and transactions between the food producer and the buyer in such a way as to minimise the number of intermediaries involved in the process.

Objective, research methods

The aim of this paper is to present the importance of direct selling of agricultural products as a form of short food supply chain. In order to realise the aim of the paper, a literature study method and a study of web resources were used.

What are short supply chains?

As defined by the Agricultural European Innovation Partnership [EIP-AGRI], "a short food chain is the organisation of production, distribution and transactions between a food producer and a buyer in such a way as to minimise the number of intermediaries involved in the process" (EIP-AGRI 2019).

As defined in the Rural Support Regulation (1305/2013), "Short supply chain" means a supply chain involving a limited number of economic actors, committed to cooperation, local economic development, linked by close geographical and social relations between producers, processors and consumers.

The operation of short supply chains shortens the distance between the producer and the consumer, contributes to the elimination of storage and repackaging of the product, resulting in better quality. The product sold in this form has a lower price and the producer obtains a higher margin. There are no intermediaries in such a distribution system. The manufacturer, at his own expense and risk, reaches the final purchasers with his products. The manufacturer establishes business contacts with buyers directly, through the employees of its own internal and external sales services (Gołębiewski and Bareja-Wawryszuk 2017).

Short supply chains help to shape the sustainability of food production as a whole, but above all to maintain and strengthen production capacities that ensure transparency in the production process of quality food from a traceable source. Furthermore, short supply chains contribute to reduced transport costs, lower greenhouse gas emissions, slower consumption and strain on local roads. Direct contact between buyers and sellers shortens the path of products from field to table, supporting local producers and farmers (Szymanska and Lukoszová 2019, Migliore et al. 2015, Raftowicz et al.

2020). Short food supply chains play an important role in the process of creating market advantage for agricultural producers, as food products are quickly delivered to the final consumer (Kud and Wozniak 2022).

One form of short food supply chains is direct (face to face) selling (Galli and Brunori 2013).

Direct sales of agricultural products in Poland

Consumers increasingly want to buy food products that are fresh, tasty, competitively priced and, above all, their origin is known. Producers, in turn, are looking for consumers who will appreciate their products and buy them regularly, thus providing a steady income for the sellers (Kneafsey et al. 2013, Canfora 2016).

The answer to this form of exchange between producer and consumer is direct selling. It is the most commonly practised form of short supply chain. It is a direct transaction between the manufacturer of a product and the customer or consumer.

Direct selling very often intersects with personal selling, which is carried out by sales staff and involves the presentation of goods during direct personal contact between the sales person and the potential buyer in his or her home, workplace at or other locations outside of fixed retail outlets (Minta and Uglis 2018).

Under direct sales of products of animal origin, a farmer may sell such products produced exclusively from his own raw materials, such as poultry carcasses or offal, lagomorph carcasses or offal, eggs, milk, cream, honey or live land snails, in limited quantities. These quantities are defined by the Regulation of the Minister of Agriculture and Rural Development of 30 September 2015 on the veterinary requirements for the production of products of animal origin. Direct sales can be carried out on the territory of the province where production takes place or neighbouring provinces. It is possible to sell occasionally on the territory of other provinces, but it is necessary to inform the district veterinarian competent for the place of sale within 7 days before the sale. Sales may be conducted at markets, on farms, from means of transport adapted for the sale of food, as well as during exhibitions or festivals. Farmers planning to engage in the production of products of animal origin intended for direct sale shall notify the district veterinarian with jurisdiction over the place of the planned production of the scope and volume of production and the type of products, at least 30 days prior to the commencement of such production.

In the case of unprocessed products of plant origin, the farmer may sell these products through direct supply. Producers who market plant products from their own farm are obliged to comply with the Regulation of the

Minister of Health on direct supply of foodstuffs of 6 June 2007. (Journal of Laws No. 112, item 774), which defines the scope of activities carried out as part of direct supply of foodstuffs, including the size and area of direct supply and hygiene requirements for activities carried out as part of direct supply of foodstuffs. These activities concern only raw materials produced on the own farm (originating from the farm's own crops and livestock). Direct supplies may include primary production products of plant origin such as: cereals, fruit, vegetables, herbs, cultivated mushrooms, cultivated products originating exclusively from the primary producers' own cultivation or breeding, not constituting special departments of agricultural production, other raw materials from personally harvested herbs and undergrowth. Direct supplies also include foodstuffs derived from products of plant origin in pickled or dried form. Direct supply activities may be carried out in the province where the primary production is carried out or in adjacent provinces. Direct suppliers are producers of small quantities of unprocessed food of plant origin sold to the final consumer, i.e. to natural persons, e.g.: in markets, at the gates of own farms, door-to-door trade and to local shops and catering establishments (restaurants, bars, school canteens and others). The producer is obliged, at least 14 days prior to the commencement of operations, to submit an application for entry in the register of establishments to the State District Sanitary Inspector responsible for the place of business.

The benefits of direct sales

Direct selling allows for the building of lasting farmer-producer-consumer relationships. It allows for the creation of a farm brand and promotion of the farm producer's offer (Cyran 2007). This serves both to convey information about production conditions and to create direct social relationships (Ilbery and Maye 2006). The farmer-producer has full control over the quality and distribution of the products. It should also be clarified that the distribution process involves the transfer of products from the sphere of primary production to the sphere of consumption. The essence of distribution is the activities involved in overcoming the spatial and temporal differences that exist between production and consumption (Cyran 2007).

Through the direct link with customers, producers can increase their share of the price of the final food item. Due to the absence or minimal number of intermediaries in the distribution channel, all sales revenue is directed to the farmer. He or she has the opportunity for a greater share of the profit than in the case of long supply chains (Gołębiewski and Bareja-Wawryszak 2017). In addition, it is a form of diversifying sources of income for the farmer, managing the risks associated with farming, increasing the income of the agribusiness and activating rural residents (Kapala et al. 2015).

The elimination of middlemen in the food chain and the marketing margins they charge, as well as the reduction of product relocation time, allows the final consumer to purchase fresh and quality products directly from the producer (Kapala et al. 2015, Minta and Uglis 2018). Shortening the distance from the producer to the consumer makes it possible to offer agri-food products without the use of preservatives, which prolong shelf life and thus negatively affect the quality of the products on offer. It also contributes to saving expenditure on food (Gołębiewski and Bareja-Wawryszuk 2017).

It allows strengthening consumer awareness, expanding knowledge about food, its production and origin. Consumers aiming to reduce the time spent on shopping and to individualise consumption cause an increase in demand for this form of food distribution (Gołębiewski and Bareja-Wawryszuk 2017, Minta and Uglis 2018). In addition, the consumer can assess the quality of the food in real time and negotiate the price, and is guaranteed the authenticity of the origin of the products purchased (Sieczko et al. 2016).

In terms of social implications, it enables consumers to know and value the territory of origin of products "breaking the dichotomy between rural and urban". It increases the vitality of non-urban areas and the dynamics in terms of trade and tourism (Masini 2007, Kapala 2011). It provides an opportunity to diversify the activities of small farmers (Brzezinski et al. 2014).

In addition, a shortened supply chain contributes to the reduction of greenhouse gas and carbon dioxide emissions resulting from transporting products from a long distance from the place of production (Irshad 2010, Kapala 2011).

By selling directly, the authenticity and naturalness of agri-food items is preserved and the consumer has the opportunity to have direct contact with the producer (Gołębiewski and Bareja-Wawryszuk 2017).

Direct selling of food often becomes an important complement to the tourist offer available in rural areas, which is especially true for agro-tourism farms, as their customers often expect to be able to enjoy tasty and nutritious local dishes, prepared on the basis of local raw materials, in addition to valuable natural values and natural tranquillity (Jęczmyk et al. 2013).

The direct form of selling agricultural products and food allows to increase the financial possibilities of the inhabitants of a given area, develops entrepreneurial competences, influences the number of new jobs. All this makes it possible to achieve higher profits, which can be used in the local market (Minta and Kalinowski 2013).

This form of sales is a response to agriculture's search for new sources of income, adaptation to strong competition in agribusiness or the desire of agricultural producers to adapt to the changing preferences of food

consumers. They expect and are increasingly looking for high quality, traditional, regional food with high taste qualities, coming from a reliable supplier they know (Minta 2015).

Summary

Direct selling of agricultural products is becoming increasingly popular. It allows direct contact between buyers and sellers, thus building close relationships, fostering the quality of the products on offer and raising environmental awareness among consumers. Thanks to this form of sale, the producer reaches consumers with his products who are looking for high-quality food from a known place of origin. In this way, he/she obtains a higher profit, which he/she can use to develop his/her own farm or the local market.

References

1. Brzeziński, S., Bogusz, M., Kania, J. 2014. Direct sales as an opportunity for small farmers in Poland as an example of distribution logistics. *Logistics*, 4, 60-63.
2. Canfora I. 2016. Is the Short Food Supply Chain an Efficient Solution for Sustainability in Food Market? *Agriculture and Agricultural Science Procedia*, 8, 402–407.
3. Cyran K. 2007. A new look at direct selling as an element in supporting food distribution [in:] *Knowledge transfer and innovative activities in agribusiness*. ed. S. Makarski, P. Cyrek, S. Dybka, A. Kasprzyk, Rzeszów, 147-156.
4. EIP-AGRI. www.eip-agri.eu (accessed 15.10.2023)
5. Galli F., Brunori G. 2013. Short Food Supply Chains As Drivers of Sustainable Development. Evidence Document, Document developed in the framework of the FP7 project Foodlinks (GA No. 265287). *Laboratorio di studi rurali Sismondi*, ISBN 978-88-90896-01-9
6. Gołębiewski J., Bareja-Wawryszuk O. 2017. The importance of direct sales in Polish agriculture, *Annals, Polish Association of Agricultural Economists and Agribusiness*, vol. 2016(3), 82-88.
7. Ilbery B., Damian M. 2006. Retailing Local Food in the Scottish-English Borders: a Supply Chain Perspective. *Geoforum*, 37 (3): 352-367.
8. Irshad H. 2010. Local food. A rural opportunity. Government of Alberta. *Agriculture and Rural Development*. <http://www1.agric.gov.ab.ca>, (data dostępu 17.03.2024)
9. Jęczmyk, A., Uglis, J., Maćkowiak, M. (2013). Food products as an element influencing agritourism farms` attractiveness. *Rocz. Nauk. SERiA*, XV(3), 136–141.

10. Kapała A. 2011. Sale of agricultural products as an agricultural activity in Italian law, *Agricultural Law Review*, 2, 179-199.
11. Kapała A., Kalinowski J., Minta S. 2015. Direct sales in Poland on the example of animal products, *Annals, Polish Association of Agricultural Economists and Agribusiness*, vol. 2015(4), 116-122.
12. Kneafasy M., Venn L., Schmutz U., Balázs B., Trenchard L., Eyden-Wood T., Bos E., Sutton, G., Blackett M. 2013. Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics, F. Santini, S. Gomez, Paloma (red.), European Commission Joint Research Centre Institute for Prospective Technological Studies
13. Kud K. Woźniak M. 2022. Food shopping preferences in the context of logistic chains of food supplies on the example of consumers from the Podkarpackie voivodeship, *Economics and Organization of Logistics* 7 (1): 39–52. DOI: 10.22630/EIOL.2022.7.1.3
14. Masini S. 2007. I mercatali degli imprenditori agricoli a vendita diretta, *Diritto e Giurisprudenza Agraria, Alimentare e dell’Ambiente*, nr 3, 289-294.
15. Migliore G., Schifani G., Cembalo L. 2015. Opening the Black Box of Food Quality in the Short Supply Chain: Effects of Conventions of Quality on Consumer Choice, Food Quality and Preference, 39, <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2014.07.006>
16. Minta S., Uglis J. 2018. The importance of direct sales in rural development, *Intercathedra*, 2(35), 181–187, <http://dx.doi.org/10.17306/I.2018.00015>
17. Minta S. 2015. Regional food products – only for tourist or also for residents, *Agriculture & Forestry, Podgorica*, vol. 61, Issue 1, 51-58.
18. Minta S., Kalinowski J. 2013. Direct sales by farmers and local development, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 284, 132-141.
19. Raftowicz M., Kalisiak-Mędelska M., Struś M. 2020. Redefining the Supply Chain Model on the Milicz Carp Market, *Sustainability*, 12, <https://doi.org/10.3390/su12072934>
20. Regulation of the Minister of Agriculture and Rural Development of 30 September 2015 on veterinary requirements for the production of products of animal origin intended for direct sale, *Journal of Laws* 2015, item 1703.
21. Regulation of the Minister of Health of 6 June 2007 on direct supply of foodstuffs, *Dz. U. of 2007*, No. 112, item 774
22. Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the

European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005

23. Suchoń A. 2012. Direct sales of agricultural products as an example of a short 'food supply chain', *Logistics* 4, 1278-1286. Szymańska J. E.,

24. Lukoszová X. 2019. Short food supply chains, *Logistics Economics and Organisation*, 4 (1): 91–101, DOI: 10.22630/EIOL.2019.4.1.8

POLSKI SYSTEM EMERYTALNY: PERSPEKTYWA, PROBLEMY I PROGNOZY

The author discusses issues related to the pension system, which is a key element of public finances and ensures the financial stability of older people after they end their professional activity. This system includes regulations and solutions aimed at accumulating pension capital and protecting it against inflation, ensuring decent pensions. Population aging and demographic changes pose a challenge to the pension systems of developed economies. Macroeconomic analysis shows that the pension system is a tool for dividing income between the working and retired generations. The state's priority is to guarantee a dignified existence in retirement and protection against longevity risk. The current pension system in Poland faces challenges related to demographics and an aging population, which affects the finances of the system. Insufficient pension resources and the decline in the value of pensions compared to wages are current problems that need to be answered in the context of future pension needs.

Keywords: pension, demography, Poland

Autor omawia zagadnienia związane z systemem emerytalnym, który jest kluczowym elementem finansów publicznych i zapewnia stabilność finansową osób starszych po zakończeniu aktywności zawodowej. System ten obejmuje przepisy i rozwiązania mające na celu zgromadzenie kapitału emerytalnego i zabezpieczenie go przed inflacją, zapewniając godne emerytury. Starzenie się społeczeństwa i zmiany demograficzne stanowią wyzwanie dla systemów emerytalnych gospodarek krajów rozwiniętych. Analiza makroekonomiczna pokazuje, że system emerytalny jest narzędziem podziału dochodu między pokolenia pracujące i emerytalne. Priorytetem państwa jest zagwarantowanie godnej egzystencji na emeryturze oraz zabezpieczenie przed ryzykiem długowieczności. Obecny system emerytalny w Polsce stoi przed wyzwaniami związanymi z demografią i starzeniem się społeczeństwa, co wpływa na finanse systemu. Niedostateczne środki emerytalne i spadek wartości emerytur w porównaniu do wynagrodzeń są obecnymi problemami, na które należy znaleźć odpowiedzi w kontekście przyszłych potrzeb emerytalnych.

Słowa kluczowe: emerytura, demografia, Polska

1. Wprowadzenie i problem badawczy

System emerytalny jest jednym z kluczowych elementów funkcjonowania finansów publicznych i gwarantem stabilności finansowej osób starszych po zakończeniu okresu aktywności zawodowej. Obejmuje on zbiór przepisów i rozwiązań mających na celu zgromadzenie kapitału emerytalnego i zabezpieczenie go w należyty sposób przed inflacją w celu zapewnienia godnych emerytur dla osób ubezpieczonych. Szczególnie ciekawym jest zagadnienie starzenia się społeczeństwa, które w najbliższych dziesięcioleciach będzie prowadziło do coraz większego obciążenia systemu emerytalnego. System ubezpieczeń emerytalnych jest jedną z części składowych ubezpieczeń społecznych. Znaczenie tego systemu stale rośnie, ponieważ rośnie też średnia długość życia, polepsza się stan służby zdrowia a jednocześnie z każdym rokiem rodzi się coraz mniej dzieci. Te zarówno korzystne jak i niekorzystne zmiany jakie zachodzą w społeczeństwach krajów rozwiniętych zmuszają do głębszego zastanowienia się nad istotą i budową systemu emerytalnego oraz do podjęcia kroków zapewniających godziwe świadczenie emerytalne.

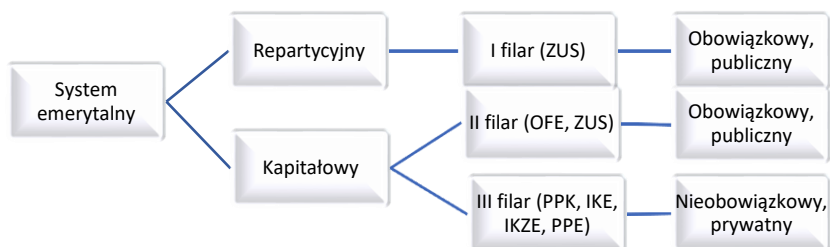
Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie tematyki systemu emerytalnego w Polsce na gruncie teoretycznym oraz ukazanie jego kluczowych elementów, funkcji i wyzwań związanych z pogarszającą się kondycją systemu i problemami demograficznymi.

2. Wyniki badań i dyskusja

Wbrew powszechnemu rozumowaniu, system emerytalny nie dotyczy wyłącznie fazy starości, czyli fazy pobierania świadczenia emerytalnego. Odnosi się on również do okresu, w którym ubezpieczony gromadzi składki z perspektywą zabezpieczenia swojego bytu po zakończeniu aktywności zawodowej. System ubezpieczeń emerytalnych można analizować zarówno w aspekcie makroekonomicznym jak i mikroekonomicznym. Analiza makroekonomiczna pokazuje, że gospodarstwa domowe dokonują alokacji dochodu z przeznaczeniem na przyszłą - często odległą - konsumpcję, z wykorzystaniem solidarności pokoleniowej oraz inwestowania na rynkach finansowych. W pierwszym przypadku ubezpieczeni opłacają składki emerytalne, czym wykupują sobie prawo do wypłaty świadczeń w przyszłości. Natomiast drugi przypadek odnosi się do gromadzenia oszczędności, które są inwestowane przez instytucje finansowe, takie jak banki oraz fundusze emerytalne i inwestycyjne. Te dwa sposoby oszczędzania na starość polegają wyłącznie na dokonywaniu zapisów na odpowiednich kontach, ponieważ bieżące składki osób pracujących finansują już świadczenia osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe. M. Mikołajek w „Studium ekonomicznym polskiego systemu emerytalnego”

zauważa, że: „System emerytalny w perspektywie makroekonomicznej jest narzędziem podziału bieżącego dochodu (PKB) między pokolenie pracujące oraz pokolenie emerytalne”.[1] Priorytetem państwa musi być zagwarantowanie godnej egzystencji pokoleniu emerytalnemu teraz jak i za kilkadziesiąt lat. Jest to zarazem jedna z funkcji systemu emerytalnego. Kolejną funkcją jest zabezpieczenie przed ryzykiem długowieczności, tzw. *longevity risk* [2], ponieważ nikt nie wie, jak długo będzie trwało jego życie podczas pobierania emerytury. Ryzyko długowieczności paradoksalnie jest zjawiskiem pozytywnym. Bez realizowanego ubezpieczenia, osoby żyjące długo mogłyby być zagrożone ubóstwem w późnym okresie starości. System emerytalny zabezpiecza więc przed zbyt szybką konsumpcją kapitału na emeryturze. Dzięki przymusowi opłacania składki ubezpieczeniowej jest ono tańsze i lepiej dostępne dla obywateli.

Cała konstrukcja systemu emerytalnego należy do najważniejszych elementów funkcjonowania każdego państwa. System emerytalny w Polsce składa się z trzech filarów, przedstawionych na rysunku 1.

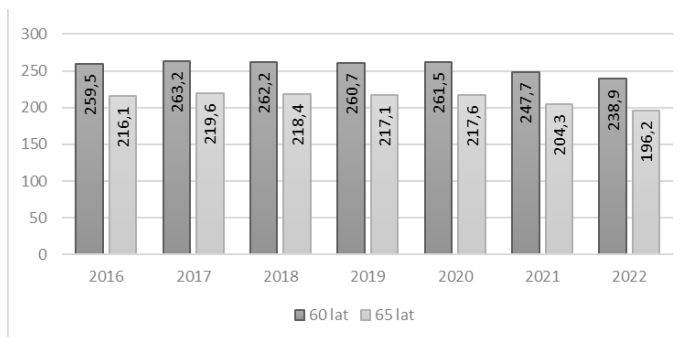

Rysunek 1. System emerytalny w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Mikolajek M. Studium ekonomiczne polskiego systemu emerytalnego, DOI: 10.23734/23.18.039, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/94281/PDF/05_M_Mikolajek_Studium_ekonomiczne_polskiego systemu_emerytalnego.pdf s.81 [24.03.2024].

Każdy w trzech filarów polskiego systemu emerytalnego posiada wiele cech charakterystycznych. I filar to emerytura z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Każdy ubezpieczony posiada indywidualne konto w ZUS, na którym księgowane są opłacane składki. Pieniądze te są jedynie waloryzowane każdego roku, biorąc pod uwagę realny wzrost cen podawany przez Główny Urząd Statystyczny. Jest to część reparycyjna, co oznacza, że środki zgromadzone w I filarze nie są inwestowane, ale od razu wypłacane osobom, które aktualnie pobierają emeryturę. Wysokość emerytury wypłacanej w ramach tej części systemu emerytalnego zależy przede

wszystkim od sumy zgromadzonych na koncie składek oraz od wieku w jakim ubezpieczony przejdzie na emeryturę. Od 1 października 2017 roku w Polsce obowiązujący wiek emerytalny wynosi 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Średnia długość życia na emeryturze wynosi obecnie około 16 lat dla osób w wieku 65 lat i 23 lata dla osób w wieku 60 lat. Prognozowana długość życia na emeryturze na przestrzeni lat znajduje się na rysunku 2.

Rysunek 2. Prognozowana długość życia w momencie przejścia na emeryturę (w miesiącach) w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/sygnalne/komunikaty-i-obwieszczenia/lista-komunikatow-i-obwieszczen/komunikat-w-sprawie-tablicy-sredniego-dalszego-trwania-zycia-kobiet-i-mezczyzn,285,10.html>, lata 2016-2022 [25.03.2024].

Jak można zauważyć, od roku 2016 długość ta wzrastała. Jednakże w wyniku wybuchu pandemii COVID-19, która była najgroźniejsza dla osób starszych i która sprawiła, że wielu emerytów zmarło, prognozowana długość życia na emeryturze w ostatnich dwóch latach gwałtownie spadła, co poskutkowało zwiększeniem się kwot emerytur dla osób, które rozpoczęły te świadczenia pobierać. Do ustalenia kwoty przyszłej emerytury dla ubezpieczonego ważna jest także kwota kapitału początkowego. Jest to kwota składek, jakie ubezpieczony wpłacał na ubezpieczenie emerytalne przed 1 stycznia 1999 roku, kiedy to nie były prowadzone jeszcze indywidualne konta w ZUS [3].

II filar, czyli ZUS i OFE z założenia jest filarem kapitałowym. Jednak założenie to obecnie pozostaje raczej umowne, ze względu na niewielki stopień udziału OFE w całym systemie emerytalnym, poprzez niską wartość składki emerytalnej przekazywanej do OFE oraz zasadę suwaka bezpieczeństwa. Jak wskazuje literatura, działania rządu z roku 2014 mocno

nadszarpnęły zaufanie Polaków do innych form ubezpieczenia emerytalnego niż obowiązkowe ubezpieczenie wyłącznie w ZUS. Kapitałowość OFE jest uzależniona od wyników inwestycyjnych funduszy, które mogą ulegać wahaniom zależnie od sytuacji na rynkach finansowych. Pomimo ryzyka występuje szansa na zwiększenie wartości zgromadzonych składek. Brak skutecznych działań kolejnych rządów skutkuje stale malejącą liczbą nowych członków OFE i strukturą wiekową w której aż 62% (9,3 mln) członków stanowią osoby powyżej 41 roku życia [4], prowadzącą do stopniowego długotrwałego rozkładu OFE. Biorąc pod uwagę postępującą dekapitalizację kapitałową, funkcjonowanie OFE na obecnych zasadach zupełnie nie jest zasadne, jednakże nie są też podejmowane żadne konkretne działania w celu zmiany regulacji prawnych w tym zakresie. II filar emerytalny jest obowiązkowy, natomiast w tym przypadku ubezpieczony ma prawo dokonać wyboru. W ramach tego filara, składki mogą trafiać albo do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, albo do Otwartych Funduszy Emerytalnych. OFE powstały, aby efektywnie pomnażać środki na rynku i tym samym zapewnić godziwą wartość emerytury w przyszłości. Dodatkowym atutem miała być możliwość dziedziczenia środków zgromadzonych w OFE, co nie było możliwe w ramach ZUS. Niestety szybko okazało się, że nie spełniają one swojej funkcji. Problemem okazały się wysokie opłaty (opłata za zarządzanie, opłata od składki – w latach 1999-2003 było to nawet 10% odprowadzanej składki, następnie do roku 2009 – 7%, do 2013 – 3,5%, następnie 1,75%) [5] oraz kryzys finansowy w latach 2007-2009. Rząd zdecydował się na przeprowadzenie reformy OFE, czego powodem była konieczność obniżenia relacji długu publicznego do PKB i obrona przed wejściem w drugi próg ostrożnościowy. W wyniku tej zmiany OFE stały się dobrowolne. Obecnie każdy ubezpieczony ma do wyboru dwie opcje:

- przekazywać część składki emerytalnej w wysokości 7,3% w całości na subkonto w ZUS. Środki te mogą być dziedziczone przez bliską osobę po śmierci osoby opłacającej składki.
- podzielić część składki emerytalnej 7,3% na dwie części:
  - wpłata na subkonto w ZUS w wysokości 4,38%;
  - wpłata do OFE w wysokości 2,92%.

Dominujący pogląd opinii publicznej jest taki, że emerytura wypłacana w ramach I i II filara systemu emerytalnego nie będzie dostatecznie wysoka do zapewnienia godziwego poziomu życia na emeryturze. Dlatego coraz więcej osób pracujących jest zainteresowanych gromadzeniem środków na emeryturę w ramach III filara systemu. W ramach oszczędzania prywatnego możemy wyróżnić Indywidualne Konto Emerytalne oraz Indywidualne Konto Zabezpieczenia Emerytalnego, gdzie:

- IKE – Indywidualne Konto Emerytalne to swego rodzaju poduszka

finansowa na emeryturę. Takie rozwiązanie weszło w życie z dniem 1 września 2004 roku na podstawie Ustawy z 20 kwietnia 2004 roku o indywidualnych kontach emerytalnych [6]. Założenie IKE jest dobrowolne. Można założyć je w wielu instytucjach finansowych: w bankach, domach maklerskich, towarzystwach ubezpieczeniowych, powszechnych towarzystwach emerytalnych czy towarzystwach funduszy inwestycyjnych. Produkty oferowane w ramach IKE są bardzo zróżnicowane, mogą występować pod postacią funduszy inwestycyjnych a nawet lokat. Najważniejszą cechą IKE jest zwolnienie z podatku od zysków kapitałowych (tzw. podatku Belki) w przypadku, gdy środki zgromadzone w IKE będą wypłacane dopiero po ukończeniu przez oszczędzającego 60. roku życia [7]. Na IKE mogą też wpłacać osoby małoletnie powyżej 16 lat, ale tylko w tych latach, w których uzyskują dochody z umowy o pracę a także w wysokości do kwoty wynagrodzenia [8]. Zgromadzone środki są dziedziczone i to bez potrącania podatku od spadków i darowizn. Obowiązuje jednak limit wpłat - 300% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. W roku 2022 limit ten wynosił 17 766 zł, a w roku 2023 wynosi 20 805 zł na rok [9];

➤ IKZE – Indywidualne Konto Zabezpieczenia Emerytalnego zostało wprowadzone Ustawą z dnia 25 marca 2011 roku o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych, a weszło w życie z dniem 1 stycznia 2012 roku. IKZE powstało na podstawie IKE, natomiast występuje między nimi zasadnicza różnica w kwestii regulacji mówiących o opodatkowaniu. Wpłaty na IKZE można odliczyć od podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym w danym roku, a po wypłacie środków będą one objęte podatkiem ryczałtowym w wysokości 10% od wypłacanej kwoty. Środki zgromadzone w IKZE można wypłacić po ukończeniu 65. roku życia.

W ramach oszczędzania prywatnego można wyróżnić kolejne dwa instrumenty:

➤ Pracownicze Programy Emerytalne (PPE) – instrument ten powstał w 1999 roku wraz z budową nowego systemu emerytalnego w Polsce. Jest to więc najstarszy element systemu. PPE są oferowane wyłącznie przez pracodawcę. W odróżnieniu od PPK, państwo nie wpłaca dodatkowych składek, ale pracodawca może wpłacać składkę w wysokości aż 7% wynagrodzenia. Środków zgromadzonych w PPE nie można wypłacić przed przejściem na emeryturę. Po ukończeniu 60. roku życia środki wypłacane są w ratach lub jednorazowo;

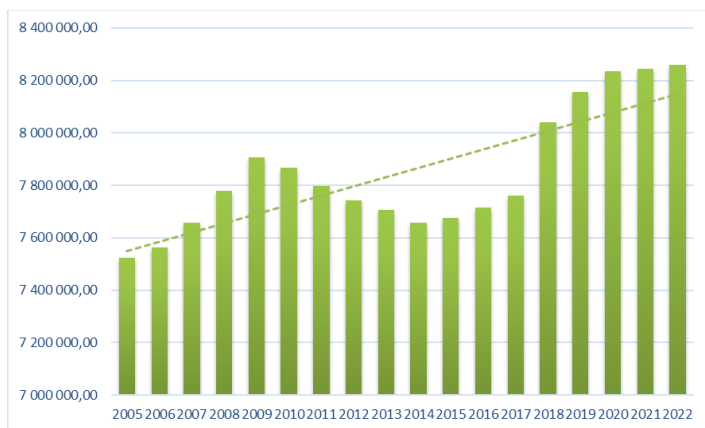
➤ Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK) – najmłodszy instrument w ramach III filara ubezpieczeń. Ustawa z dnia 4 października 2018 o pracowniczych planach kapitałowych [10] zaczęła obowiązywać od

1 stycznia 2019 roku, a pierwsze PPK ruszyły od 1 lipca 2019 roku. Składki na PPK odprowadzane są w ten sposób, że każdego miesiąca na konto PPK trafia – w zależności od decyzji - między 2% a 4% wynagrodzenia brutto pracownika (w przypadku dochodów poniżej 120% minimalnego wynagrodzenia minimalny próg wynosi 0,5%). Pozostałą część wpłaca pracodawca – 1,5% wynagrodzenia brutto (może zostać zwiększone do 4%). Oprócz tego, część składek dopłaca państwo. Jest to wpłata powitalna w kwocie 250 zł i wpłata roczna – 240 zł. Środki zgromadzone na PPK mogą być też dziedziczone bez opłacania podatku od spadków i darowizn. Po skończeniu aktywności zawodowej i minimum 60 lat, środki mogą zostać wypłacone – 25% jednorazowo a 75% w 120 miesięcznych ratach. W przeciwnym razie zostaną obciążone podatkiem od zysków kapitałowych. Strategia inwestycyjna w ramach PPK zależy od cyklu życia ubezpieczonego.

Obecnie system emerytalny w Polsce mierzy się z wieloma trudnościami, które niestety według badaczy w kolejnych dekadach będą się pogłębiać. Jednym z czynników będzie wzrost liczby osób pobierających świadczenia z systemu emerytalnego. Na rysunku 3 można zauważyć zwiększającą się liczbę osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe w latach 2005-2022. Pewnym zaburzeniem charakteryzują się lata 2013-2017, kiedy to obserwuje się spadek tej liczby. Ma to bezpośredni związek z reformą zmieniającą wiek emerytalny. W 2017 roku przywrócono powszechny wiek emerytalny na poziomie 60 lat dla kobiet i 65 dla mężczyzn. W związku z tym od roku 2017 emeryturę zaczęły pobierać nie tylko te osoby, które osiągnęły wiek 60 i 65 lat, ale również te, które w latach 2013-2017 pracowały dłużej.

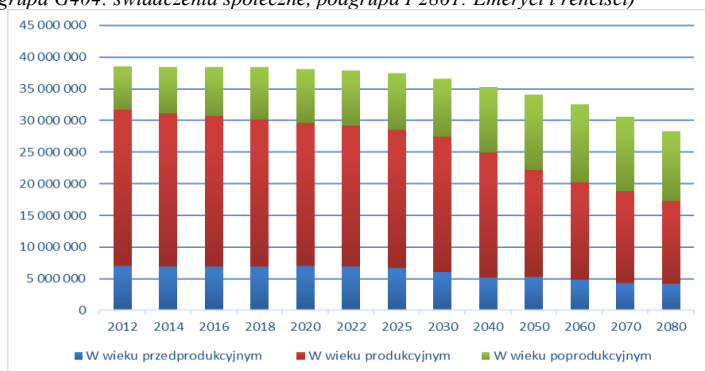
Procesy demograficzne, poprzez swój silny, bezpośredni wpływ na liczby emerytów i ubezpieczonych, oddziałują istotnie na sytuację finansową systemu emerytalnego. Dlatego też z wielkim niepokojem analizuje się nowe wyniki prognoz demograficznych. Zgodnie z nimi liczebność całej populacji Polski spada z 37,9 mln w 2022 r. do 32,5 mln w 2060 r. i do 28,2 mln w 2080 r. Oznacza to, że populacja Polski w 2080 r. będzie mniejsza niż obecnie o 9,7 mln, tzn. o 25,5%. Niekorzystne zmiany w strukturze populacji dobrze obrazuje stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Zgodnie z prognozą demograficzną iloraz ten rośnie do 2061 r., po czym nieznacznie spada do 2067 r. i znów rośnie do 2080 r. W 2022 r. na 1000 osób w wieku produkcyjnym przypada 390 osób w wieku poprodukcyjnym, w 2061 r. - 806 osób, a w 2080 r. - 839 osób. Powyższe dane zostały przedstawione na rysunku 2, gdzie pokazany został podział ludności na trzy grypy ekonomiczne: ludność w wieku przedprodukcyjnym (0- 17 lat), ludność w wieku produkcyjnym (mężczyźni: 18-64 lat; kobiety:

18-59 lat) oraz ludność w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego). Opisane wyżej dane znajdują swoje odzwierciedlenie na rysunku 4.

Rysunek 3. Liczba osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce w latach 2005-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>; kategoria K40: wynagrodzenia i świadczenia społeczne, grupa G404: świadczenia społeczne, podgrupa P2861: Emeryci i renciści)

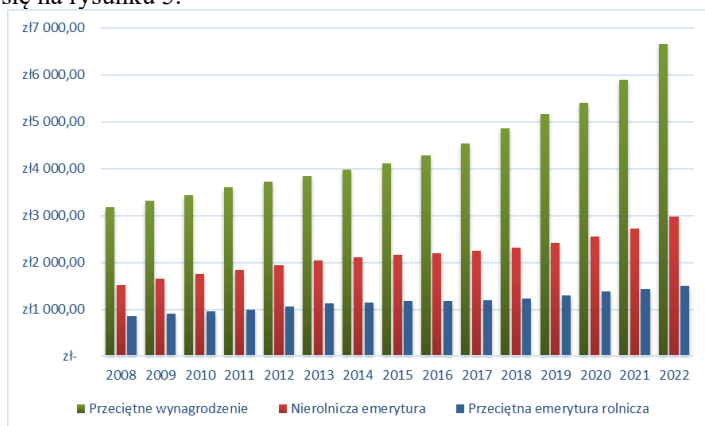

Rysunek 4. Populacja w podziale na ekonomiczne grupy wieku w Polsce – dane do roku 2022 i prognoza do roku 2080

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Prognoza wpływów i wydatków Funduszu Emerytalnego do 2080 roku” Departament Statystyki i Prognoz Aktuariatnych, Warszawa, październik 2022.

Nieuchronne starzenie się polskiego społeczeństwa spowoduje, że do roku 2080 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym spadnie o 40% w porównaniu do roku 2022, liczba osób w wieku produkcyjnym spadnie o ponad 40%, natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrośnie aż o 26%.

Niestety, zwiększająca się liczba emerytów wpływa negatywnie na wysokość przeciętnej emerytury i jej porównanie do przeciętnego wynagrodzenia. Jak można zauważyć na rysunku 5., szczególnie w ostatnich czterech latach wzrost kwot wypłacanych emerytur „nie nadąza” za wzrostem wynagrodzeń w gospodarce, nie mówiąc nawet o odrabianiu strat do tych kwot. Co prawda zarówno przeciętna nierolnicza emerytura jak i rolnicza wzrasta z roku na rok, ale nie są to wzrosty wystarczające. Dane te znajdują się na rysunku 5.

Rysunek 5. Porównanie przeciętnej emerytury rolniczej i nierolniczej z przeciętnym wynagrodzeniem w latach 2008- 2022 w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>; kategoria K40: wynagrodzenia i świadczenia społeczne; grupa G404: świadczenia społeczne; podgrupa P2860: przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto)

W związku z rosnącymi zmieniająca się drastycznie strukturą wiekową Polski będzie w kolejnych latach jeszcze mocniej zwiększała się rozbieżność między przeciętnym wynagrodzeniem a przeciętną emeryturą, obniżając jednocześnie jej wartość.

3. Wnioski

Głównym problemem ubezpieczeń emerytalnych w Polsce jest niski poziom świadczeń w stosunku do kosztów utrzymania, co powoduje

trudności finansowe dla wielu emerytów. Ponadto, wiele osób, zwłaszcza młodych, nie jest świadomych konieczności oszczędzania na emeryturę i nie składa dobrowolnych wpłat na swoje konto emerytalne, co zwiększa ryzyko ubóstwa w późniejszym życiu. Kolejnym problemem jest fakt, że system emerytalny jest obciążony dużym deficytem finansowym. Z tego powodu, w przyszłości konieczne będzie podjęcie trudnych decyzji dotyczących reformy systemu emerytalnego, takich jak zmiana wieku emerytalnego, podwyższenie składek lub zmniejszenie wysokości świadczeń. W Polsce, podobnie jak w innych krajach europejskich, następuje starzenie się społeczeństwa, co oznacza, że rośnie liczba emerytów w stosunku do liczby osób pracujących. W dalszym ciągu spada stopa zastąpienia, czyli stosunek między średnim wynagrodzeniem za pracę, a przeciętną emeryturą. O ile w roku 2015 wyniosła ona 63,7%, to prognoza zakłada, że w roku 2060 będzie to niecałe 25%. Wnioski są nieubłagalne – sama emerytura wypłacana z obowiązkowego systemu emerytalnego nie będzie wystarczająca dla przyszłych emerytów. W związku z tym osoby pracujące muszą przemyśleć i podjąć decyzję o zapisaniu się do innych form oszczędzania na emeryturę – chociażby w ramach trzeciego filara ubezpieczeniowego. Niestety w tym zakresie potrzebna jest zaawansowana edukacja finansowa społeczeństwa, ponieważ według sondażu IBRIS [11] wynika, że prawie połowa ankietowanych chce obniżenia wieku emerytalnego, co spowodowałoby jeszcze większe problemy całego systemu.

Bibliografia

[1] Mikołajek M. Studium ekonomiczne polskiego systemu emerytalnego.

https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/94281/PDF/05_M_Mikolajek_Studium_ekonomiczne_polskiego_systemu_emerytalnego.pdf [dostęp: 22.03.2024]

[2] Bar N., Diamond P., 2006: The economics of pensions. Oxford Review of Economic Policy 22(1), s. 15-39

[3] <https://www.zus.pl/swiadczenia/kapital-poczatkowy/czym-jest-kapital-poczatkowy-i-komu-go-ustalamy> [Dostęp: 26.03.2024].

[4] <https://www.parkiet.com/emerytura/art37034301-ofe-beda-gasnac-to-zla-wiadomosc-dla-ryнку> [Dostęp: 26.03.2024].

[5] OFE – historia prawdziwa. Opera w ośmiu aktach. (<https://www.institutemerytalny.pl/wp-content/uploads/2022/09/Instytut-Emerytalny-dr-Kolek-dr-Wojewodka-OFE-Historia-prawdziwa-12092022...pdf>).

[6] Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o indywidualnych kontaktach emerytalnych oraz indywidualnych kontaktach zabezpieczenia emerytalnego

(Dz. U. 2004, nr 116, poz. 1205)

[7] <https://www.finax.eu/pl/blog/jak-inwestowac-na-emeryture-bez-podatku-bierzemy-pod-lupe-trzeci-filar> [Dostęp: 26.03.2024].

[8] <https://www.gov.pl/web/rodzina/co-trzeba-wiedziec-o-ike> [Dostęp: 25.03.2024].

[9] https://www.knf.gov.pl/?articleId=81021&p_id=18 [Dostęp: 26.03.2024].

[10] Ustawa z dnia 4 października 2018 o pracowniczych planach kapitałowych (Dz. U. 2018, poz. 2215).

[11] <https://wiadomosci.radiozet.pl/Biznes/ludzie-powinni-protestowac-podwyzszenie-wieku-emerytalnego-moze-stac-sie-koniecznoscia> [dostęp: 27.03.2024]

Scientific supervision by: M. Lechwar, PhD
Institute of Economics and Finance, University of
Rzeszów, Poland

CROSS-BORDER MERGERS AND ACQUISITIONS: TRENDS AND CHALLENGES

This paper examines the trends and challenges associated with cross-border mergers and acquisitions (M&A) in the global business landscape. Cross-border M&A activity has witnessed significant growth in recent years, driven by globalization, technological advancements, and market consolidation. However, this phenomenon presents various challenges, including regulatory hurdles, cultural differences, integration complexities, and geopolitical risks. Through a comprehensive analysis of recent trends and case studies, this paper explores the strategic drivers behind cross-border M&A, the key challenges encountered by companies involved in such transactions, and best practices for navigating these challenges. By understanding the dynamics of cross-border M&A, companies can effectively manage risks, maximize value creation, and achieve long-term success in the global marketplace.

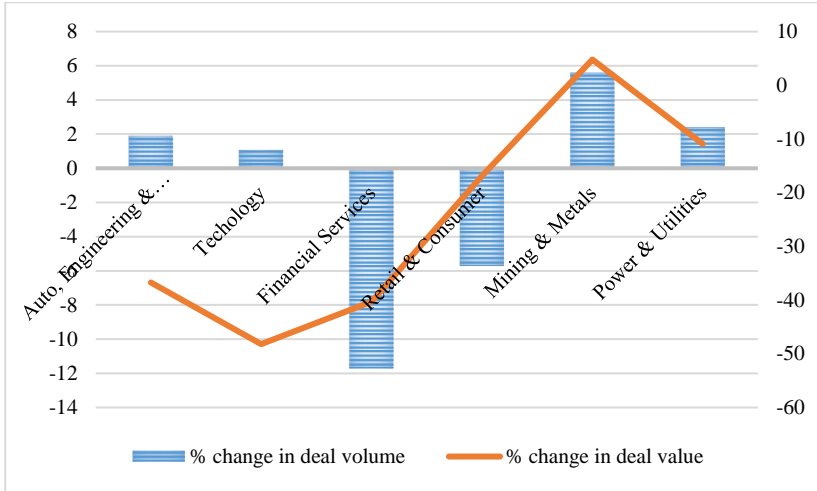
Keywords: Cross-border M&A, trends, challenges, globalization, regulatory hurdles, cultural differences, integration complexities, strategic drivers

Cross-border mergers and acquisitions (M&A) have become increasingly prevalent in the global business landscape, with companies seeking strategic alliances, market expansion, and synergistic opportunities across borders. This paper examines the trends and challenges associated with cross-border M&A, highlighting key factors driving this phenomenon and the complexities involved in executing successful transactions.

Trends in cross-border mergers and acquisitions

In recent years, cross-border M&A activity has witnessed significant growth, driven by various factors such as globalization, technological advancements, and market consolidation. Fig. 1 illustrates the trend of cross-border M&A deals over the years 2022-2023, showing a steady increase in the number and value of transactions across different industries and regions (Global M&A review and forecast 2022). Companies are increasingly seeking to access new markets, diversify their product portfolios, and leverage economies of scale through strategic acquisitions of overseas firms.

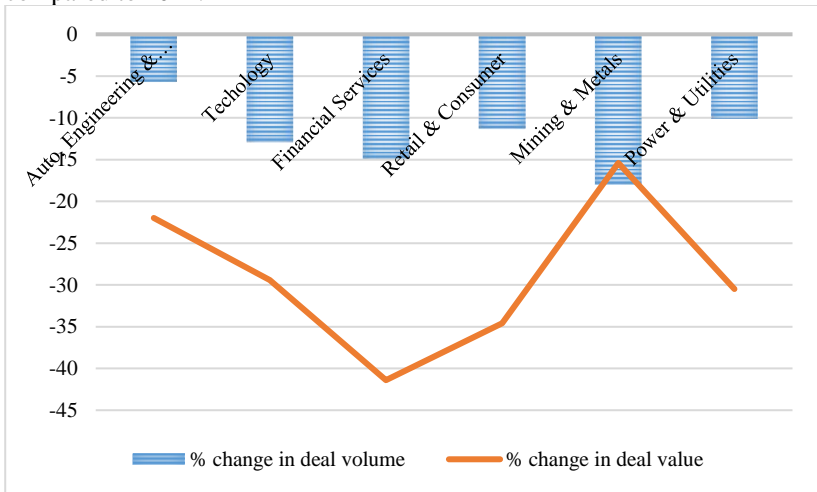

(Levy n.d.)

Fig.1. Change in global deal volumes and values by sector, 2022-2023

To compare indicators to identify trends, Fig. 2 provides information on the same indicators in the same areas as in Graph 1, only in 2021-2022. It is obvious from the graphs that in 2023 most indicators have a positive value compared to 2022.

(Levy n.d.)

Fig.2. Change in global deal volumes and values by sector, 2021-2022

Drivers of cross-border mergers and acquisitions

The strategic drivers behind cross-border mergers and acquisitions (M&A) can vary depending on the specific goals and objectives of the companies involved.

One of the primary reasons companies engage in cross-border M&A is to expand their market reach beyond their domestic borders. By acquiring companies in new geographic regions, companies can access new customer bases, distribution channels, and growth opportunities.

Cross-border M&A allows companies to gain access to innovative technologies, proprietary processes, and valuable intellectual property rights that may not be available domestically. Acquiring companies with complementary technologies can enhance a company's competitive position and drive innovation.

Merging with or acquiring companies in different regions can result in cost synergies and operational efficiencies. Consolidating duplicate operations, streamlining supply chains, and leveraging economies of scale can lead to cost savings and improved profitability.

Cross-border M&A enables companies to diversify their revenue streams and reduce dependence on a single market or product category. By expanding into new markets or industries, companies can mitigate risks associated with market fluctuations and industry downturns.

Acquiring companies with skilled employees, experienced management teams, and specialized expertise can enhance a company's human capital resources and capabilities. Access to a diverse talent pool can drive innovation, accelerate growth, and strengthen organizational capabilities.

Cross-border M&A can be used as a strategic tool to strengthen a company's competitive position in the global marketplace. By acquiring key competitors or market leaders in target markets, companies can consolidate market share, increase bargaining power, and solidify their position within their industry.

For companies seeking growth opportunities, cross-border M&A can provide access to additional capital and financial resources. Acquiring companies with strong cash flows, established customer bases, or valuable assets can enhance a company's financial position and support future growth initiatives.

Regulatory and tax considerations can also drive cross-border M&A activity. Companies may seek to take advantage of favorable regulatory environments, tax incentives, or other jurisdictional benefits available in target markets to optimize their corporate structure and financial performance.

Challenges in cross-border mergers and acquisitions

Challenges in cross-border mergers and acquisitions (M&A) can significantly impact the success and outcomes of transactions.

Cross-border M&A transactions are subject to various regulatory requirements and approvals in different jurisdictions (Liddell 2022). Navigating complex regulatory frameworks, obtaining antitrust clearances, and complying with foreign investment laws can be time-consuming and costly.

Differences in language, business practices, and cultural norms between the acquiring and target companies can create challenges in integration and collaboration. Cultural clashes may lead to communication breakdowns, resistance to change, and difficulties in aligning organizational cultures.

Integrating operations, systems, and cultures across borders can be challenging, particularly when dealing with disparate organizational structures and processes. Harmonizing policies, procedures, and corporate cultures while maintaining productivity and morale requires careful planning and execution.

Cross-border M&A transactions are exposed to political instability, economic volatility, and currency fluctuations in foreign markets. Geopolitical tensions, trade disputes, and regulatory changes can introduce uncertainties and risks that impact deal valuation and execution.

Ensuring strategic alignment between the acquiring and target companies is essential for achieving the desired synergies and value creation. Differences in strategic objectives, business models, and market priorities may hinder integration efforts and compromise the success of the transaction.

Conducting comprehensive due diligence in cross-border transactions can be challenging due to differences in legal systems, accounting standards, and disclosure practices (Liddell 2022). Identifying and assessing risks related to compliance, litigation, and intellectual property rights require thorough examination and analysis.

Valuing target companies in cross-border transactions can be complex, given differences in market dynamics, regulatory environments, and financial reporting standards. Determining the appropriate valuation methodology and assessing the impact of currency exchange rates and tax implications require careful consideration.

Retaining key talent and managing workforce integration is crucial for the long-term success of cross-border M&A transactions. Uncertainty about job security, cultural differences, and organizational changes may lead to talent flight and productivity losses if not addressed effectively.

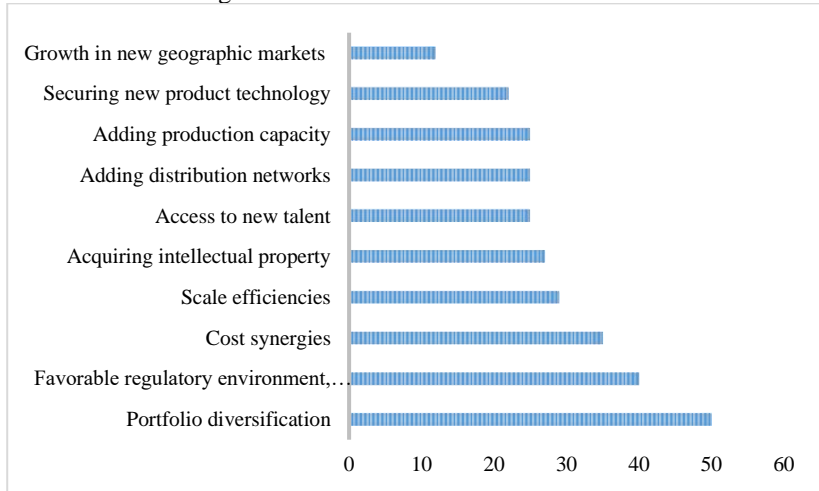
Managing stakeholders' expectations and concerns, including employees, customers, suppliers, and regulators, is essential for maintaining

trust and support throughout the M&A process (Liddell 2022). Communication, transparency, and stakeholder engagement are critical for minimizing resistance and building consensus.

Successfully integrating acquired businesses post-transaction is often cited as one of the most significant challenges in cross-border M&A (Liddell 2022). Developing a comprehensive integration plan, allocating resources effectively, and fostering collaboration across organizational boundaries are essential for achieving synergy realization and value creation.

Objectives of cross-border mergers and acquisitions

Cross-border mergers and acquisitions (M&A) are strategic transactions undertaken by companies with specific objectives in mind. While the objectives may vary depending on the circumstances and goals of the companies involved, some common objectives of cross-border M&A are considered in the Fig. 3.

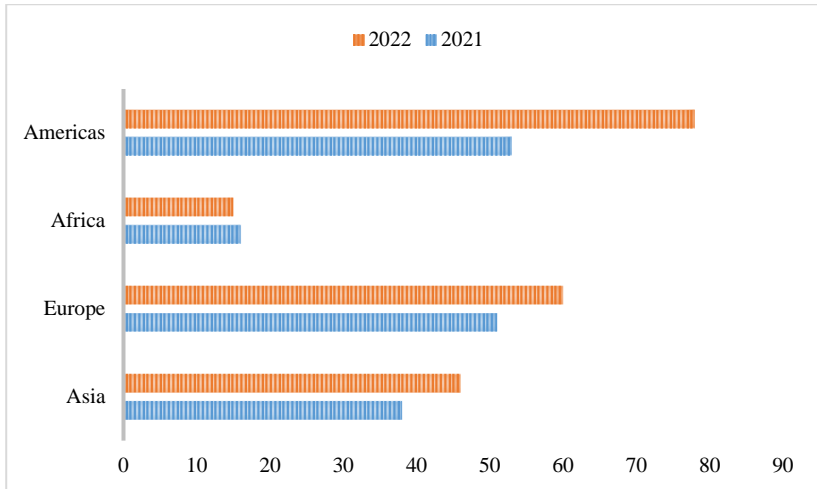

(The risks and rewards of cross-border M&A n.d.)

Fig.3. TOP Strategic Deal Objectives, %

Geographical distribution of cross-border mergers and acquisitions deals

The global distribution and changes compared to 2021 and 2022 can be seen in Fig. 4. It shows that the most mergers and acquisitions are in the Americas, and the least in Africa. At the same time, Africa is the only region in which the percentage of mergers and acquisitions decreased in 2022 compared to 2021. In Europe, the figures are higher than in Asia and they both maintain an increasing trend.

(Deloitte 2023 M&A Trends Survey)

Fig.4. Cross-Border M&A across region, %

Conclusion

Cross-border mergers and acquisitions play a significant role in shaping the global business landscape, offering companies opportunities for growth, innovation, and strategic expansion. However, executing successful cross-border transactions requires careful planning, diligent execution, and proactive management of various challenges and risks. By understanding the trends, drivers, and challenges associated with cross-border M&A, companies can navigate the complexities of the global market and unlock value through strategic alliances and partnerships across borders.

References

1. Keenan, L. and Wójcik, D. (2023) 'The economic geographies of mergers and acquisitions (M&As),' *Environment and Planning A: Economy and Space*, 55(6), pp. 1618–1627. <https://doi.org/10.1177/0308518x231190091>.
2. The risks and rewards of cross-border M&A (n.d.): Deloitte United States, [online] <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/mergers-and-acquisitions/articles/cross-border-m-and-a-risks-rewards.html>.
3. Liddell, Peter (2022): The challenges of cross-border international trade, in: *KPMG*, 13.04.2022, [online] <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/04/the-challenges-of-cross-border-international-trade.html>.

4. Liddell, Peter (2022): The challenges of cross-border international trade, in: *KPMG*, 13.04.2022, [online] <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/04/the-challenges-of-cross-border-international-trade.html>.

5. Global M&A review and forecast (2022): in: *KPMG*, 04.02.2022, [online] <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2021/12/global-m-and-a-review-and-forecast.html>.

6. Deloitte (n.d.). *2023 M&A Trends Report: A New Cross-Border Strategic Approach*. [online] WSJ. Available at: <https://deloitte.wsj.com/cfo/2023-m-a-trends-report-a-new-cross-border-strategic-approach-35a2349d>.

7. Osler, Hoskin & Harcourt S.E.N.C.R.L./s.r.l. (2016). *Recent Trends in Cross-Border Canada-U.S. M&A Activity*. [online] Available at: <https://www.osler.com/en/resources/cross-border/2016/recent-trends-in-cross-border-canada-u-s-m-a-acti> [Accessed 28 Aug. 2019].

Scientific supervision by A. Zadoya, Doctor of Economic Science, Full Professor

ВІДМІННОСТІ МІЖ КРАЇНАМИ: ДЖЕРЕЛО СИНЕРГІЇ ЧИ ПРИВІД ДЛЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ?

Дослідження присвячено аналізу щодо того, як відмінності між країнами можуть або сприяти співпраці, або розпалювати конфлікти у міжнародних відносинах. Увага приділяється таким сферам, як торговельне партнерство та наукове співробітництво, де відмінності в ресурсах й досвіді можуть призвести до взаємної вигоди. Однак, ідеологічні розбіжності в політиці, екологічній політиці та соціальних нормах часто заважають співпраці, як це видно на основі конфліктів, подібних до українського. Такі ключові фактори, як ефективна комунікація та спільні цілі і перспективи, мають вирішальне значення для формування позитивних результатів. Відзначаючи ці чинники та враховуючи їх, країни можуть використовувати свою різноманітність з метою сприяння глобальному процвітання, одночасно пом'якшуючи конфлікти.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, торговельне партнерство, наукове співробітництво, політичні ідеології, екологічна політика, соціальні норми, дипломатія, вирішення конфліктів, глобальне процвітання

Проблема відмінностей між країнами є завжди актуальною. Та ці розбіжності можуть або служити каталізатором співпраці та успіху, або виступати джерелом напруги та протиріч. У той момент, як деякі варіації в культурі, ресурсах і перспективах, цілях можуть доповнювати один одного і сприяти взаємному просуванню, інші можуть призвести до значних конфліктів і перешкод у співпраці. Усвідомлення факторів, котрі визначають, чи призведуть ці відмінності до гармонії чи розбрату, має вирішальне значення для розвитку міжнародних відносин і досягнення спільних цілей.

Метою нашого дослідження є виявлення сфер міжнародної діяльності, де відмінності можуть бути підґрунтям для ефективної співпраці або ж для виникнення суперечностей, а також пошук факторів, що впливають на ці процеси.

На наш погляд, найбільш важливими сферами діяльності, відмінності в яких дають підстави для ефективного співробітництва, є:

1. ***Торгово-економічне партнерство.*** Різні країни доволі часто володіють ресурсами або технологіями(досвідом), що в принципі є

базою для торгового партнерства. Наприклад, країна, котра багата на природні ресурси, але не досягла високого технологічного прогресу, може співпрацювати з технологічно-розвиненою державою для розробки та ефективного використання цих ресурсів. Наприклад, розглянемо партнерство між Японією та Австралією. Японія, високоіндустріалізована країна з передовими технологіями та виробничими можливостями, що значною мірою залежить від імпорту сировини, такої як мінерали та енергетичні ресурси. Натомість Австралія, яка має багаті природні ресурси, включаючи залізну руду, вугілля та природний газ, володіє значними запасами цих товарів.

Відмінності між Японією та Австралією щодо індустріалізації та забезпеченості ресурсами створюють додаткові економічні переваги для торгівлі. Японія може скористатися ресурсами Австралії для розвитку своєї промисловості, а Австралія отримає доступ до японських передових технологій і досвіду виробництва. Це партнерство сприяє економічному зростанню та взаємній вигоді для обох країн: Японія забезпечує стабільне постачання основних ресурсів, тоді як Австралія розширює свої експортні ринки та отримує доступ до технологій та капітальних інвестицій з Японії. Цей приклад ілюструє, як відмінності між країнами можна використовувати для створення взаємовигідних торгових відносин, що призведе до економічного процвітання для обох країн.

Японія та Австралія мають двосторонню угоду про вільну торгівлю під назвою Японсько-Австралійська угода про економічне партнерство (JAЕРА), яка набула чинності в 2015 році. Згідно з цією угодою мита на багато товарів, що торгуються між двома країнами, поступово скасовуються або знижуються, розширюючи доступ до ринку для бізнесу в обох країнах [1].

2. **Науково-технологічне співробітництво.** Відмінності в науковому досвіді, обізнаності та технологічних досягненнях можуть доповнювати одне одного в дослідженнях та інноваціях. Міжнародне наукове співробітництво, таке як CERN (Європейська організація ядерних досліджень), об'єднує знання та ресурси з метою вирішення складних наукових завдань. Використовуючи унікальні переваги кожної країни, ця співпраця досягає проривів, яких було б важко досягти наодинці [2]. Наприклад, Франція відома своїм досвідом у аерокосмічній інженерії та авіаційних технологіях, прикладом чого є такі компанії, як Airbus, і досягнення в дослідженні космосу через такі агентства, як CNES [3].

З іншого боку, Нідерланди відрекомендували себе, як лідера у сфері управління водними ресурсами, відновлюваної енергії та

сільськогосподарських технологій, використовуючи свій досвід для вирішення глобальних проблем, пов'язаних зі зміною клімату та сталим розвитком.

Відмінності в наукових і технологічних можливостях між Францією та Нідерландами створюють можливості для співпраці та обміну знаннями. Наприклад, досвід Франції в аерокосмічній інженерії міг би доповнити переваги Нідерландів у технологіях відновлюваної енергії. Обмінюючись результатами досліджень, ресурсами та досвідом, обидві країни можуть працювати разом над розробкою інноваційних рішень для таких завдань, як скорочення викидів вуглецю в авіації та підвищення ефективності систем відновлюваної енергії.

3. **Культурний обмін і туризм.** Значна кількість культурних, історичних пам'яток у різних країнах сприяють розвитку жвавої світової індустрії туризму, що досить позитивно впливає на економіку туристичної країни. Більшість людей приваблює бажання відчувати нове багате розмаїття кухонь, мистецтв і звичаїв. Програми культурного обміну ще більше зміцнюють взаємовідносини та обізнаність між націями, сприяючи розвитку й поліпшенню співпраці.

Разом з тим, існують такі сфери, де відмінності найчастіше стають джерелом суперечностей та навіть конфліктів. Виділимо серед них наступні:

1. **Політичні ідеології та системи управління.** Відмінності у політичних ідеологіях, історії й поняттях щодо систем управління доволі часто призводять до значних конфліктів між країнами. Розбіжності щодо фундаментальних цінностей, таких як демократія, права людини та суверенітет, часто провокують дипломатичну напруженість і навіть військових конфліктів. Прикладом цього може бути найбільш актуальна тема на цей момент – війна в Україні [4].

2. **Екологічна політика та управління ресурсами.** Різниця в екологічній політиці та стратегіях управління ресурсами зазвичай також породжують суперечки між країнами, особливо щодо таких питань, як зміна клімату та збереження біорізноманіття. Конфлікт інтересів у розробці природних ресурсів або скорочення викидів вуглецю може перешкодити міжнародній співпраці та посилити погіршення навколишнього середовища.

Між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, часто виникають протиріччя в екологічній політиці та управлінні ресурсами. Наприклад, у той час, як розвинені країни віддають пріоритет збереженню навколишнього середовища та впровадили суворі цілі щодо скорочення викидів, країни, що розвиваються, такі як Індія та Китай, стикаються з проблемою збалансування економічного зростання

та екологічної стійкості. Незважаючи на те, що вони є основними учасниками глобальних викидів, ці країни стверджують, що прийняття суворих заходів щодо скорочення викидів може перешкодити їхнім зусиллям у розвитку. Ця невідповідність у пріоритетах і можливостях часто призводить до дипломатичної напруженості та зупинки переговорів на міжнародних форумах щодо зміни клімату.

Крім того, непропорційність у споживанні ресурсів загострює екологічні проблеми. Розвинені країни споживають непропорційну частку світових ресурсів, що призводить до таких проблем, як вирубка лісів і втрата біорізноманіття. Навпаки, країни, що розвиваються, можуть відчувати труднощі з впровадженням практики сталого управління ресурсами через обмежені ресурси та технологічні можливості. Подолання цих прогалин вимагає спільних зусиль, спрямованих на задоволення потреб розвитку країн, що розвиваються, одночасно сприяючи екологічній стійкості в глобальному масштабі. Такі ініціативи, як Зелений кліматичний фонд, спрямовані на підтримку країн, що розвиваються, у їхньому переході до більш чистих і сталих шляхів розвитку, сприяючи співпраці та взаємній вигоді між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються [5].

3. Соціальні та культурні норми. Значні відмінності у соціальних і культурних нормах у різних країнах завжди призводять до непорозумінь і конфліктів, зокрема щодо таких тем, як гендерна рівність, релігійні свободи та нетрадиційна орієнтація. Зіткнення між консервативною та ліберальною ідеологіями часто проявляються в міжнародних дебатах і суперечках, висвітлюючи проблеми примирення відмінних цінностей і вірувань. Зіткнення між консервативною та ліберальною ідеологіями часто проявляються в міжнародних дебатах і суперечках, таких, як поточні дискусії навколо прав ЛГБТК+. Наприклад, в останні роки значну увагу в усьому світі приділяли таким питанням, як рівність у шлюбі та дискримінація за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. У той час, як багато ліберальних країн виступають за рівні права та захист ЛГБТК+ людей, консервативні країни можуть виступати проти таких заходів з релігійних чи культурних міркувань. Цей ідеологічний розкол призвів до спірних дебатів і суперечок на міжнародних форумах, таких як Організація Об'єднаних Націй, де розв'язання проблеми щодо прав ЛГБТК+ часто зустрічають опозицію з боку консервативно налаштованих країн, підкреслюючи проблеми примирення різних цінностей і вірувань у глобальному масштабі.

Розглянемо певні фактори, що впливають на виникнення конфлікту чи співпраці:

1. *Ефективна комунікація та дипломатія.* Відкриті канали комунікації та дипломатичні переговори є важливими для конструктивного вирішення розбіжностей та пошуку спільної мови.

2. *Спільні цілі та інтереси.* Визначення спільних цілей та інтересів заохочує країни співпрацювати, незважаючи на їхні відмінності, визнаючи взаємну вигоду від співпраці.

3. *Повага до суверенітету та автономії.* У першу чергу, це зміцнює довіру та мінімізує напругу, створюючи продуктивні партнерства, засновані на взаємній повазі.

4. *Міжнародні інституції та угоди.* Багатосторонні інституції та угоди створюють умови для вирішення конфліктів і сприяння співпраці, також забезпечують мирне вирішення проблем та досягненню консенсусу між країнами.

Підсумовуючи результати аналізу, можна стверджувати, що чи відмінності між країнами доповнюють одна одну та сприяють успіху, чи породжують протиріччя, залежить від певної кількості факторів, включаючи ефективну комунікацію, спільні цілі, повагу до суверенітету та міжнародні рамки співпраці.

Орієнтування в складності міжнародних відносин вимагає тонкого розуміння того, як відмінності між націями можуть сприяти співпраці, або все ж таки загострювати конфлікти. У той час, як певні сфери, тобто такі, як торговельне партнерство та наукове співробітництво, демонструють потенціал для використання розбіжностей з метою досягнення спільного процвітання, проблеми залишаються в таких сферах, як політичні ідеології, екологічна політика та соціальні норми.

Тим не менш, серед цих викликів полягає можливість саме для націй використовувати своє розмаїття, як ключ до позитивних змін. Віддаючи пріоритет ефективній комунікації, визначаючи спільні цілі та поважаючи суверенітет одна одної, країни можуть прокладати шляхи до стійкої співпраці та колективного процвітання.

Таким чином, основна ідея полягає у визнанні того, що різноманітність не є перешкодою для співпраці, а радше джерелом інновацій та стійкості. Приймаючи це розмаїття та сприяючи духу співпраці, країни можуть подолати відмінності та працювати над більш мирним і процвітаючим світом для всіх.

Список використаних джерел

1. Japan-Australia Economic Partnership Agreement | Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade URL: <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/jaepa/japan-australia-economic-partnership-agreement>

2. About CERN. URL: <https://home.cern/node/5011>

3. Національний центр космічних досліджень Франції — Вікіпедія URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97

4. Ukraine-Russia relations | Chatham House – International Affairs Think Tank. URL: <https://www.chathamhouse.org/2021/11/ukraine-russia-relations>

5. Green Climate Fund – Wikipedia URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Green_Climate_Fund

Науковий керівник: А.О. Задоля, доктор економічних наук, професор

RYNEK WYROBÓW CZEKOLADOWYCH W POLSCE I NA ŚWIECIE

W artykule przedstawiono aktualne dane dotyczące stanu rynku i eksportu wyrobów czekoladowych w Polsce i na świecie oraz spożycia czekolady. Omówiono kierunki rozwoju oraz wyzwania stojące przed przemysłem czekoladowym spowodowane głównie wzrostem ceny kakao, warunkami klimatycznymi i sytuacją polityczno-ekonomiczną. Ziarno kakaowe produkowane jest w Afryce, Ameryce Południowej i Azji. Najwięcej ziarna kakaowego produkuje Wybrzeże Kości Słoniowej. W roku 2022 wartość rynku wyrobów czekoladowych na świecie wzrosła i osiągnęła wartość 113 mld USD, a w kolejnych latach prognozowany jest jej dalszy wzrost. W Polsce rynek słodczy w ostatnim roku uzyskał wartość 10,315 mld zł. W Unii Europejskiej eksportuje się 2,5 mln ton czekolady. W Polsce eksport czekolady w 2022 roku wyniósł 295 tys. ton. Najbardziej popularne produkty czekoladowe są produkowane przez marki należące do międzynarodowych koncernów. Spożycie czekolady w ostatnich latach w Polsce kształtuje się na poziomie około 5,8-5,9 kg na osobę. Największa ilość czekolady spożywana jest w Niemczech. Spożycie czekolady uzależnione jest od pory roku i miesiąca.

Słowa kluczowe: czekolada, rynek wyrobów czekoladowych, spożycie czekolady, eksport

Wstęp

Czekolada gorzka, mleczna, biała, z dodatkami lub nadziewana - to niewątpliwie jeden z najbardziej znanych produktów spożywczych w Polsce i na całym świecie. Przemysł czekoladowy wciąż się rozwija, oferując konsumentom szeroką ofertę produktów. Na rynku wyrobów czekoladowych występuje ogromna różnorodność rodzajów, smaków i kształtów. Dostępne są czekolady pełne o różnej zawartości miazgi kakaowej, czekolady nadziewane bądź z dodatkami, na przykład w postaci orzechów, owoców lub przypraw. Czekolada jest produkowana i eksportowana od wielu lat na całym świecie. Jej produkcja odbywa się w międzynarodowych, dużych fabrykach, a także w małych, lokalnych manufakturach. Sprzedawana jest w każdym sklepie spożywczym, stacjonarnym i internetowym.

Produkcja ziarna kakaowego

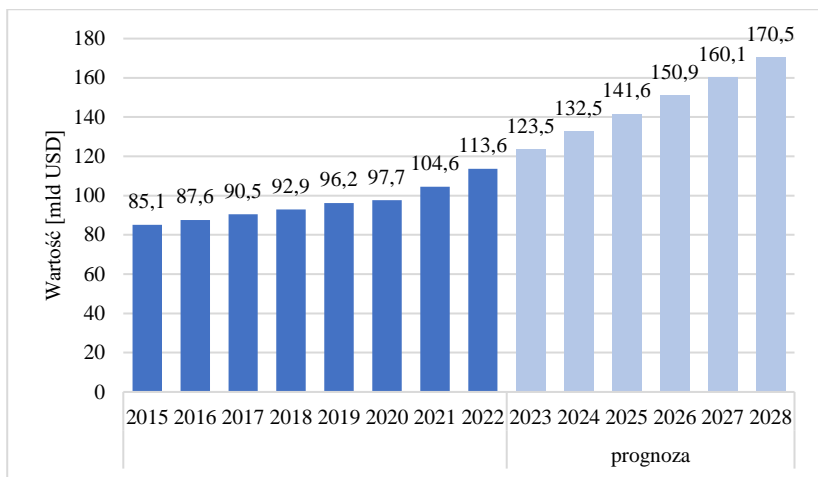
Z uwagi na ściśle określone wymagania środowiskowe, kakaowiec

uprawiany jest w klimacie tropikalnym. Ziarno kakaowca produkowane jest w krajach Afryki, Ameryki Południowej oraz Azji (Bohdan, 2011). Największym producentem jest Wybrzeże Kości Słoniowej, które w sezonie 2022/2023 wyprodukowało 2175 tys. ton tego produktu. Wśród głównych producentów kakao znajduje się także: Ghana, Ekwador, Nigeria, Kamerun, Brazylia i Indonezja (Raport Wedel, 2023). Wybrzeże Kości Słoniowej razem z Ghaną produkuje 60% ziarna kakaowego dla całego świata. Prognozy wskazują prawdopodobieństwo, że w sezonie 2023/2024 zbiory ziarna w Afryce Zachodniej znacznie spadną. Uprawa kakaowców narażona jest tam na złą pogodę oraz choroby. Występujące zjawisko pogodowe El Niño, które powoduje niekorzystne warunki do uprawy kakaowca, stanowi poważne wyzwanie dla przemysłu czekoladowego. W związku z niepewnością zbiorów ceny kakao znacznie zwiększyły się. Jak podaje Bloomberg (2023) ceny ziarna kakaowego są najwyższe od 46 lat i przełożą się prawdopodobnie na wzrost cen wyrobów czekoladowych, o czym już informują najwięksi światowi producenci słodczy (https://www.bloomberg.com). W sierpniu 2023 roku na giełdzie w Londynie kontrakty na ziarno kakaowe osiągały cenę 2888 GBP za tonę (Raport Wedel, 2023).

Eksport i rynek wyrobów czekoladowych

W przemyśle czekoladowym Unii Europejskiej dużą rolę odgrywa eksport. W 2022 roku eksportowane było 2,5 mln ton czekolady i tabliczek czekolady, z czego 65% stanowił eksport wewnątrz Unii. Najwięcej, bo 680 tys. ton eksportowały Niemcy. Wśród największych eksporterów znalazła się także Holandia, Polska, Belgia oraz Włochy. Według danych Eurostatu z kwietnia 2023 roku zaprezentowanych w raporcie Wedla, Polska zajęła trzecie miejsce wśród największych eksporterów czekolady w Unii i eksportowała w 2022 roku 295 tys. ton czekolady. Eksport czekolady z Polski stanowił 12% całego eksportu w Unii (Raport Wedel, 2023). Polska czekolada najczęściej eksportowana była do Niemiec i Holandii oraz innych europejskich państw. Po wybuchu wojny na Ukrainie znacząco spadł eksport czekolady do Rosji i Ukrainy (www.strefabiznesu.pl).

Czekolada to produkt znany na całym świecie, którego popularność wciąż rośnie. Od wielu lat wzrasta również wartość światowego rynku słodczy (Rysunek 1). W 2022 roku wartość rynku wyniosła 113,6 mld USD, a w kolejnych latach prognozowany jest jej dalszy wzrost. Według prognozy do 2028 roku rynek wzrośnie o 51%, a jego wartość wyniesie wówczas 170,5 mld USD (Raport Wedel, 2023).

Rysunek 1. Wartość rynku wyrobów czekoladowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport Wedel, Światowy i polski rynek czekolady, 2023.

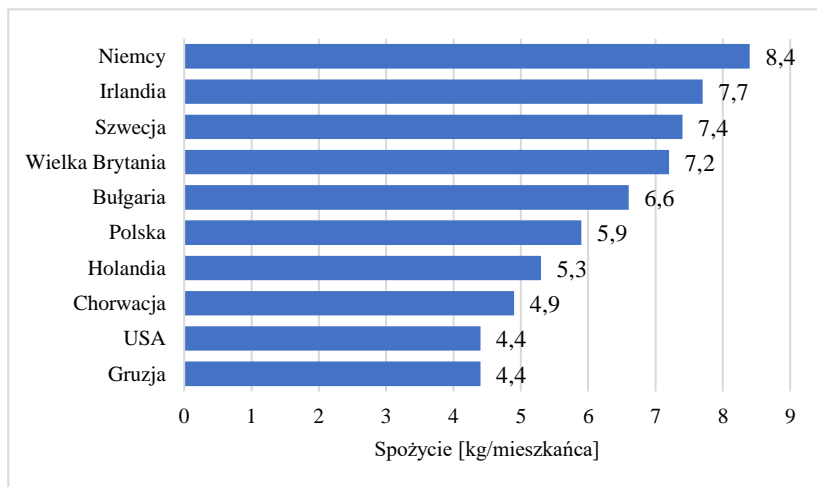
Czekolada jest dostępna w szerokiej gamie produktów, np. w formie tabliczek czekolady, past do smarowania, słodczy, truflii i proszku kakaowego. Na rynku wyrobów czekoladowych znanych jest wiele marek światowych i krajowych. Większość z nich należy do globalnych koncernów. W czołówce największych światowych firm związanych z przemysłem cukierniczym są: Mars, Ferrero, Mondelēz, Nestlé, Hershey oraz Lindt & Sprüngli. Część wymienionych koncernów oprócz produktów czekoladowych posiada też inną, zróżnicowaną ofertę produktów. Ferrero oraz Lindt & Sprüngli to firmy specjalizujące się tylko w produkcji i sprzedaży wyrobów na bazie czekolady. Ferrero m.in. skupia marki takie jak: Ferrero Rocher, Mon Chéri, Nutella, Kinder, Raffaello i Duplo. Lindt & Sprüngli jest natomiast liderem wśród czekolady premium. Produkuje i sprzedaje tabliczki czekolady, słodczy czekoladowe oraz czekoladowe produkty sezonowe (Research report FAO, 2020).

Według raportu przygotowanego przez PanParagon (2023) w Polsce wśród najbardziej znanych i najczęściej kupowanych marek czekolad znajduje się Milka. Zakup czekolady tej marki stanowił 26% wyborów użytkowników aplikacji PanParagon. Popularne okazały się także czekolady marek własnych sklepów Lidl oraz Biedronka. Ich wybór stanowił kolejno 16,1% i 14,6%. Wśród dziesięciu najczęściej wybieranych produktów zestawiono także marki: Wedel (14,5%), Wawel (7,2%), Ritter (6,4%), Nussbeisser (5,6%), Lindt (3,0%), Schogetten (2,9%) oraz Merci (1,4%).

Większość kapitału marek popularnych w Polsce jest w całości lub w części zagraniczny (Raport PanParagon, 2023). Marka Milka należy do koncernu Mondelez International z siedzibą w Stanach Zjednoczonych. Lotte Wedel natomiast od 2010 roku należy do japońsko-koreańskiej Grupy LOTTE (<https://superbiz.se.pl>). Wawel jest z kolei polsko-zagraniczną firmą z uwagi na głównego udziałowca - Hosta International AG ze Szwajcarii (www.polskiemarki.info). Polskimi firmami produkującymi słodycze i wyroby czekoladowe jest na przykład Goplana należąca do polskiego koncernu Colian Holding S.A (<https://polskiemarki.info>).

Spożycie czekolady

Od początku XX wieku szesnastokrotnie wzrosło spożycie czekolady. Najwięcej czekolady spożywane jest w Unii Europejskiej i Ameryce Północnej. Spożycie jest zróżnicowane zarówno na poszczególnych kontynentach, jak i w różnych krajach (Rysunek 2).

Rysunek 2. Spożycie czekolady w poszczególnych krajach w 2022 roku

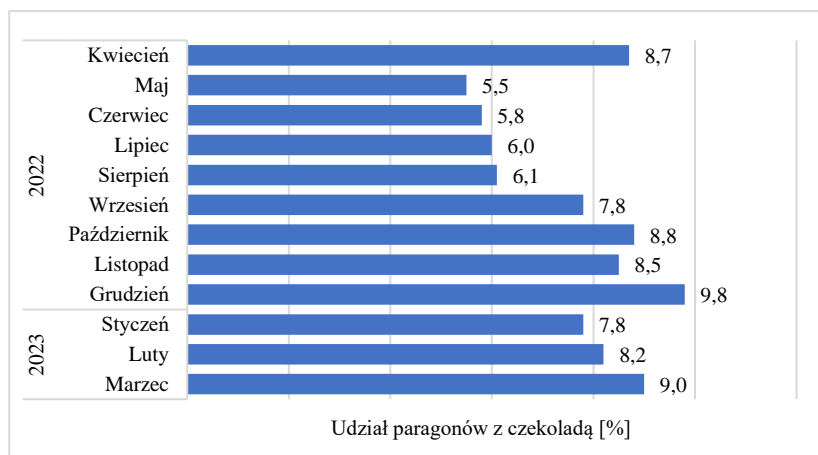
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport Wedel, Światowy i polski rynek czekolady, 2023

Najwięcej czekolady spożywają Niemcy (Research report FAO, 2020). W 2022 roku mieszkaniec Niemiec spożył średnio 8,4 kg czekolady. W czołówce narodowości, które spożywają najwięcej czekolady znalazła się także Irlandia, Szwecja i Wielka Brytania. Polacy również chętnie i coraz częściej spożywają czekoladę. W ostatnich latach średnie spożycie czekolady w Polsce jest stabilne i wynosi 5,8-5,9 kg na osobę. Prognozowane spożycie

czekolady będzie wzrastać, a w 2028 roku wyniesie 6,4 kg na osobę. W okresie od lipca 2022 roku do czerwca 2023 roku polski rynek słodczy osiągnął wartość 10,315 mld zł. Wartość ta wzrosła rok do roku o 17,3% i 2,3% ilościowo (Raport Wedel, 2023).

Czekolady są spożywane przez wszystkie grupy wiekowe w Polsce na podobnym poziomie (68%-59%). Tabliczki czekoladowe są najczęściej kupowane przez Polaków raz w tygodniu (Raport Wedel, 2023). Zakup czekolady jest uzależniony od danego okresu w roku. Analiza przeprowadzona przez PanParagon (2023) obejmowała 12 miesięcy rejestrowania paragonów przez klientów (od kwietnia 2022 do marca 2023), w związku z tym można wskazać w jakich miesiącach roku czekolada jest najczęściej kupowana w Polsce. Widoczną zależnością między częstością zakupu czekolady jest pora roku. W lecie, gdy temperatura jest wyższa, konsumenci kupują najmniej czekolady. Według danych najwięcej czekolad Polacy kupują w okresie przedświątecznym i świątecznym (Wielkanoc oraz Boże Narodzenie), a najmniej po zakończeniu świąt. Zakup czekolad w okresach świątecznych ma wpływ na rozkład wyboru czekolady w poszczególnych miesiącach roku. Na wykresie (Rysunek 3) przedstawiano udział paragonów zarejestrowanych w aplikacji PanParagon, na których znalazła się czekolada, w stosunku do wszystkich paragonów od kwietnia 2022 roku do marca 2023 roku. Najczęściej kupowana była w grudniu, marcu oraz w kwietniu, a najrzadziej w maju (Raport PanParagon, 2023).

Rysunek 3. Zakup czekolad w poszczególnych miesiącach

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport PanParagon, www.panparagon.pl [dostęp: 3.12.2023].

Liczba kupowanych jednorazowo czekolad przez polskich klientów jest zróżnicowana. Zdecydowana większość klientów na swoich paragonach ma zarejestrowany zakup jednej tabliczki czekolady, co stanowi 73,2% wśród wszystkich paragonów zawierających kupione czekolady. Często klienci kupowali też dwie tabliczki (16%), a zdecydowanie rzadziej trzy (5,3%), cztery (2%) oraz pięć i więcej tabliczek (3,5%). Liczba kupowanych czekolad jednorazowo zmieniła się w ostatnich latach, bowiem w 2021 roku klienci częściej kupowali więcej czekolad jednorazowo. Zakup jednej tabliczki wystąpił wtedy na 54% paragonów. Na zmianę ilości kupowanej czekolady może mieć wpływ wysoka inflacja lub zmiana nawyków żywieniowych (Raport PanParagon, 2023).

Prognozy dla rozwój polskiego rynku

Dynamika rozwoju polskiego rynku słodczy w ostatnich latach uzależniona była głównie od wahań cen półproduktów oraz sytuacji ekonomicznej. Znaczący wpływ miała także pandemia koronawirusa, która wymuszała na przedsiębiorcach produkujących wyroby czekoladowe znaczne zmiany w ich działalności. Przykładem podejmowanych działań w związku z COVID-19 w Polsce jest Spółka Wawel SA. W celu zapewnienia płynności finansowej Spółka m.in. zwiększyła ilość magazynowanej miazgi kakaowej, ale zmniejszyła zatrudnienie pracowników produkcyjnych, a także zredukowała koszty działań reklamowych. Dodatkowo, chcąc zwiększyć sprzedaż i pozyskać nowych klientów, zdecydowała się na rozpoczęcie sprzedaży internetowej swoich produktów (Kopacz, 2021).

W 2023 roku mimo większej stabilności sytuacji gospodarczej w Polsce oraz optymistycznych prognoz dotyczących rynku czekolady, producenci czekolady wciąż mierzyli się z wyzwaniami – krótko lub długoterminowymi. Trudności, zagrożenia i czynniki ryzyka wpływające na wyniki działalności firm są definiowane przez popularnych producentów czekolad w Polsce. Zdecydowanie największym wyzwaniem dla przemysłu czekoladowego jest wzrost ceny kakao. Według Spółki Wawel SA problemem są też trudności z dostawami miazgi kakaowej, zmiany cen innych surowców oraz cen mediów, wahania sprzedaży, zmiany kursów walutowych wpływające na koszt zakupu surowców z importu, a także sytuacja polityczno-gospodarcza w Ukrainie. E.Wedel wskazuje natomiast na wysoką inflację, wzrastające koszty pracy, prądu i energii (<https://wedel.prowly.com>)

Bibliografia

1. Bohdan M, Ziarno kakaowe - podstawowy surowiec do produkcji czekolady, „Przegląd Piekarski i Cukierniczy”, 2011, nr 2, s.60-61

2. Gitau M., Mieu B., Dontoh E., *A Climate Crisis in West Africa Is Making Chocolate More Expensive*, <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2023-12-01/chocolate-gets-pricier-as-cocoa-beans-in-west-africa-rot-from-climate-crisis>, [dostęp: 24.03.2024]
3. <https://polskiemarki.info/marka/goplana/>, [dostęp: 22.03.2024]
4. <https://polskiemarki.info/marka/wawel/>, [dostęp: 22.03.2024]
5. Kopacz A., *Zmiany na rynku słodyczy w Polsce od 2005 na przykładzie Colian Holding SA (wcześniej Jutrzenka SA), ZPC Mieszko SA oraz Wawel SA*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych”, Politechnika Koszalińska, 2021, tom 1, nr 25, s. 113-123
6. Maciuła-Ziomek A., Czekolada drożeje, a Polacy nadal ją uwielbiają! Dzięki temu jesteśmy w czołówce eksporterów czekolady w Europie!, <https://strefabiznesu.pl/czekolada-drozeje-a-polacy-nadal-ja-uwielbiaja-dzieki-temu-jestesmy-w-czolowce-eksporterow-czekolady-w-europie/ar/c3-17631599>, [dostęp: 22.03.2024]
7. *Producenci czekoladowych słodkości. Sprawdź, do kogo należą popularne marki*, <https://superbiz.se.pl/wiadomosci/produccenci-czekoladowych-slodkosci-sprawdz-do-kogo-naleza-popularne-marki-aa-ppUX-7uMv-6rAY.html>, [dostęp: 22.03.2024]
8. Raport PanParagon, Najczęściej kupowane marki czekolad w Polsce, 2023, <https://panparagon.pl/blog/najchietniej-kupowane-czekolady-sprawdz-czy-twoja-ulubiona-jest-w-top-10/>, [dostęp: 24.03.2024]
9. Raport Wedel, Światowy i polski rynek czekolady, 2023
10. Research report, *Comparative study on the distribution of value in European chocolate chains*, Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020
11. *Rynek czekolady 2023 – krótkoterminowe wyzwania i długoterminowy optymizm*, <https://wedel.prowly.com/259240-rynek-czekolady-2023-krotkotermi-nyne-wyzwania-i-dlugoterminowy-optimizm>, [dostęp: 22.03.2024]
12. Wawel SA, *Skrócone sprawozdanie finansowe za 3 kwartał 2023 roku*, 2023

**Opiekun naukowy dr inż. L. Ostasz, prof. UEK
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (Polska)**

PRZEDSIĘBIORSTWA W POLSCE W OKRESIE 2018-2023- OBRAZ STATYSTYCZNY

Przedsiębiorstwa są jednym z kluczowych elementów decydujących o potencjale rozwojowym każdego kraju. Zmiany w ich liczbie i strukturze, a także obszarach w których prowadzą działalność mają istotny wpływ na gospodarkę i dobrobyt społeczeństwa.

Celem niniejszej pracy jest analiza stopnia zmian liczby i struktury przedsiębiorstw na przestrzeni lat 2018-2023. W artykule oparto się na analizie danych podanych przez Główny Urząd Statystyczny.

W 2023 roku było zarejestrowanych w rejestrze REGON ponad 5 milionów podmiotów, liczba podmiotów niezmiennie systematycznie rośnie. Na przestrzeni lat 2019-2023 liczba nowo zarejestrowanych podmiotów wyniosła w sumie ponad 1,8 mln. W każdym z badanych lat liczba podmiotów nowo zarejestrowanych była wyższa niż wyrejestrowanych, co najmniej o 150 tys. Wskaźnik przeżycia najniższy jest wśród przedsiębiorstw jednorocznych, wzrasta wraz z długością funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa, Polska, REGON, liczba, struktura

Wstęp

Przedsiębiorstwa są jednym z kluczowych elementów decydujących o potencjale rozwojowym każdego kraju. Przedsiębiorczość łączy w sobie kwestie mikro i makroekonomii. Z jednej strony podmioty takie jak firmy działają dla własnego zysku, z drugiej jednak, im większa liczba tych podmiotów osiąga sukces, tym lepiej dla gospodarki jako całości [Ministerstwo Aktywów Państwowych 2023]. Przedsiębiorstwa m.in. są głównym pracodawcą w gospodarce wolnorynkowej, kształtują konkurencyjność, dobrobyt społeczeństwa w którym działają, wpływają na PKB i wzrost gospodarzy, postęp technologiczny i wdrażanie innowacji, odprowadzają podatki, kształtują poziom bezrobocia, zapewniają dostęp do dóbr i usług. Celem niniejszej pracy jest analiza stopnia zmian liczby i struktury przedsiębiorstw na przestrzeni lat 2018-2023.

Material i metody

W artykule oparto się na analizie danych podanych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) w publikacjach „Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2022”, „Przedsiębiorstwa niefinansowe powstałe w latach

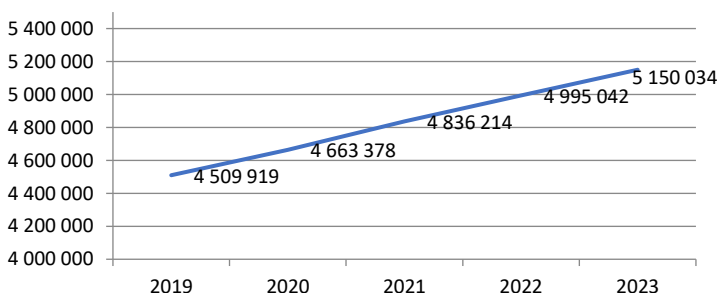
2018-2022”, „Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON...” z lat 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023. Okres objęty badaniem obejmuje lata 2018-2023. Czasookres analizy obejmuje działalność przedsiębiorstw przed pandemią Covid-19, w jej trakcie, podczas wysokiej inflacji i wybuchu oraz trwania wojny w Ukrainie, kryzysu energetycznego.

Analizie poddano zmiany w liczbie przedsiębiorstw ogółem, w ujęciu wielkości podmiotów (mikro, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa) nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w rejestrze REGON, jak i przeżywalności podmiotów ogółem i według przeważającego rodzaju działalności. Obszarem badań objęto przedsiębiorstwa działające w Polsce. Dane zebrano, pogrupowano, przeliczono statystycznie i przedstawiono w formie tabel, wykresów i opisów.

Wyniki i analiza

Analiza zmian w liczbie i strukturze przedsiębiorstw działających w Polsce w latach 2018-2023 obejmuje okres dynamicznych, niepewnych zaskakujących zjawisk w skali makro i mikroekonomicznej, tak w kraju jak i Europie, czy na Świecie, które niewątpliwie wpłynęły na kondycję, powstawanie i upadłość przedsiębiorstw.

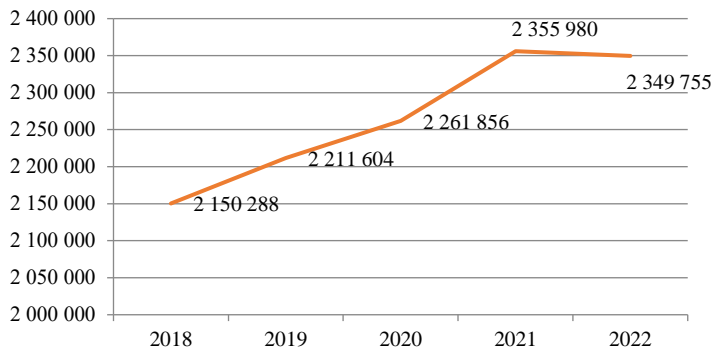
Według danych GUS w grudniu 2023 roku było zarejestrowanych w rejestrze REGON ponad 5 milionów podmiotów (Wykres 1). Liczba tych podmiotów na przestrzeni ostatnich co najmniej 10 lat systematycznie rośnie. W porównaniu do 2014 roku nastąpił wzrost o 25,0% podmiotów wpisanych w rejestrze REGON [Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2023 r.].

Wykres 1. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2019-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2019, 2020, 2021, 2022, 2023

Z danych GUS wynika, że liczba przedsiębiorstw niefinansowych od roku 2013 systematycznie rośnie [Działalność przedsiębiorstw niefinansowych...]. W badanym okresie liczba ta także systematycznie wzrasta (Wykres 2). Dopiero w roku 2022 zanotowano pierwsze zatrzymanie wzrostu, a nawet zmniejszenie się liczby przedsiębiorstw o 6 225 w stosunku do roku 2021 (tabela 1.).

Wykres 2. Liczba przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce w latach 2018-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie "Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2022 roku"

Analogiczny trend występował w grupie mikroprzedsiębiorstw. Natomiast w klasie małych i średnich firm, zmniejszyła się liczba przedsiębiorstw (odpowiednio o 4445 i 869 w porównaniu do 2018 roku) na korzyść dużych podmiotów (wzrost o 144 do roku 2018).

W badanych okresie 2019-2023 zauważalny jest ogólny niewielki trend wzrostowy wpisu nowych podmiotów do rejestru REGON, za wyjątkiem 2020 roku, w którym nastąpiło zmniejszenie liczby o prawie 50 tys. rejestracji podmiotów w stosunku do roku wcześniejszego (wykres 3). Na koniec 2023 roku wpisanych do rejestru REGON zostało ponad 385 tys. nowych podmiotów, tj. o zaledwie 0,2% mniej niż w roku poprzednim (tabela 2.). Na przestrzeni pięciu lat liczba zarejestrowanych podmiotów wyniosła w sumie ponad 1,8 mln.

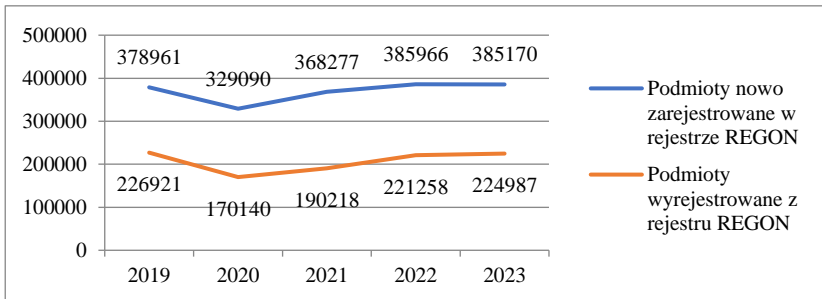
Liczba wyrejestrowanych podmiotów z rejestru REGON w latach 2019-2023 zmieniała się analogicznie jak liczba nowo zarejestrowanych podmiotów (wykres 3). Najwięcej wyrejestrowano z rejestru REGON podmiotów w 2019 roku, prawie 227 tys., najmniej rok później, o prawie 57 tys. mniej niż rok wcześniej tj. o 25% (tabela 2).

Tabela 1

Liczba przedsiębiorstw niefinansowych wg klas wielkości w Polsce w latach 2018-2022

Lata	Przedsiębiorstwa niefinansowe				
	Ogółem	według klas wielkości			
		do 9 osób mikro	10–49 małe	50–249 średnie	250 i więcej osób duże
2018	2 150 288	2 078 742	52 662	15 210	3 674
2019	2 211 604	2 144 162	48 911	14 780	3 751
2020	2 261 856	2 194 244	49 514	14 433	3 665
2021	2 355 980	2 288 844	48 731	14 618	3 787
2022	2 349 755	2 283 379	48 217	14 341	3 818
rok poprzedni =100					
2019	103	103	93	97	102
2020	102	102	101	98	98
2021	104	104	98	101	103
2022	100	100	99	98	101

Źródło: opracowanie własne na podstawie "Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2022 roku"

Wykres 3. Nowo zarejestrowane i wyrejestrowane podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w latach 2019-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2019, 2020, 2021, 2022, 2023

W każdym z badanych lat liczba podmiotów nowo zarejestrowanych była wyższa niż wyrejestrowanych, co najmniej o 150 tys. (wykres 3, tabela 2.)

Tabela 2

Nowo zarejestrowane i wyrejestrowane podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON - wskaźnik dynamiki i różnica w liczbie podmiotów zarejestrowanych do wyrejestrowanych

Lata	Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON	Wskaźnik dynamiki rok poprzedni =100	Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON	Wskaźnik dynamiki rok poprzedni =100	Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w stosunku do wyrejestrowanych (różnica)
2019	378961	-	226921	-	152040
2020	329090	86,8	170140	75,0	158950
2021	368277	111,9	190218	111,8	178059
2022	385966	104,8	221258	116,3	164708
2023	385170	99,8	224987	101,7	160183

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2019, 2020, 2021, 2022, 2023.

Największa różnica w liczbie zarejestrowanych do wyrejestrowanych podmiotów była w 2021 roku, ponad 178 tys. na korzyść zarejestrowanych podmiotów.

Spośród wszystkich przedsiębiorstw niefinansowych powstałych w ciągu 5 lat (2018–2022), aktywnych w 2022 roku, do 2023 roku przeżyło 82,2% podmioty (tabela 3).

Wskaźnik przeżycia najniższy jest wśród przedsiębiorstw nowych, jednorocznych (tj. podmiotów powstałych w 2022 roku) i wyniósł 67,0%. Wskaźnik przeżycia wzrasta wraz z długością funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku. Najwyższy wskaźnik przeżycia występuje wśród podmiotów najstarszych tj. tych, które powstały w 2018 roku (pięcioletnich), wyniósł on 92,4%.

Analizując wskaźnik przeżycia przedsiębiorstw według podziału na przeważający rodzaj działalności najniższy jest także wśród wszystkich przedsiębiorstw jednorocznych, z tym że bardzo niski jest w Obsłudze ruch nieruchomości, tylko 28,2% a najwyższy w Działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (78,1%) i Informacji i komunikacji (75,2%) (tabela 4.). Wskaźnik przeżycia najwyższy na przestrzeni pięciu lat występuje w dwóch wcześniej wymienionych grupach i dodatkowo w Przemśle, Handlu, naprawach pojazdów samochodowych, Opiece zdrowotnej i pomocy społecznej. Pomimo, że najwięcej upada przedsiębiorstw w pierwszym roku w grupie Obsługa ruchu nieruchomości, wskaźnik przeżywalności w tej branży w kolejnych latach jest bardzo wysoki.

Tabela 3

Wskaźnik przeżycia przedsiębiorstw powstałych w latach 2018-2022

Przedsiębiorstwa powstałe w roku:	Przedsiębiorstwa aktywne w 2022 roku	Przedsiębiorstwa aktywne do 2023 roku	Wskaźnik przeżycia 2023/2022
2022	299 714	200 856	67,0
2021	146 332	130 178	89,0
2020	130 927	118 448	90,5
2019	138 343	126 041	91,1
2018	122 335	113 074	92,4
Suma	837 651	688 597	82,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Przedsiębiorstwa niefinansowe powstałe w latach 2018–2022”. GUS, 2024.

Tabela 4

Wskaźnik przeżycia przedsiębiorstw powstałych w latach 2018-2022 z podziałem na przeważający rodzaj działalności

Podział przedsiębiorstw według przeważającego rodzaju działalności	Przedsiębiorstwa powstałe w roku:				
	2018	2019	2020	2021	2022
	Wskaźnik przeżycia 2023/2022 (przedsiębiorstwa aktywne w 2022 roku i aktywne do 2023 roku)				
Przemysł	93,1	89,8	91,3	90,0	64,9
Budownictwo	87,8	87,2	87,2	87,6	66,8
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	93,2	91,4	92,7	88,4	60,7
Transport i gospodarka magazynowa	95,2	91,0	91,4	82,1	62,8
Zakwaterowanie i gastronomia	89,3	83,1	79,4	89,2	56,7
Informacja i komunikacja	97,5	94,7	94,1	92,3	75,2
Obsługa rynku nieruchomości	93,0	90,5	89,8	88,9	28,2
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	96,5	95,0	94,4	91,8	78,1
Administrowanie i działalność wspierająca	92,1	87,0	88,5	85,0	73,5
Edukacja	86,3	97,2	78,5	95,0	60,5
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	89,8	96,0	95,1	90,6	74,2
Kultura, rozrywka i rekreacja	64,0	91,6	90,0	96,3	69,1
Pozostała działalność usługowa	94,0	91,2	82,5	83,6	59,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Przedsiębiorstwa niefinansowe powstałe w latach 2018–2022”. GUS, 2024.

Wnioski

1. W 2023 roku było zarejestrowanych w rejestrze REGON ponad 5 milionów podmiotów, liczba podmiotów niezmiennie systematycznie rośnie, także w grupie przedsiębiorstw niefinansowych (tylko w 2022 roku zmniejszyła się liczba przedsiębiorstw o ponad 6 tys. w stosunku do roku 2021).

2. Na przestrzeni lat 2019-2023 liczba nowo zarejestrowanych podmiotów wyniosła w sumie ponad 1,8 mln. W każdym z badanych lat liczba podmiotów nowo zarejestrowanych była wyższa niż wyrejestrowanych, co najmniej o 150 tys.

3. Wskaźnik przeżycia najniższy jest wśród przedsiębiorstw jednorocznych, wzrasta wraz z długością funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku.

4. Wskaźnik przeżycia przedsiębiorstw według podziału na przeważający rodzaj działalności najniższy jest także wśród wszystkich przedsiębiorstw jednorocznych - najniższy jest w Obsłudze ruch nieruchomości, a najwyższy w Działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej i Informacji i komunikacji.

5. Poddana analizie zmiana liczby przedsiębiorstw wskazuje, że mimo trudnych i niepewnych warunków makroekonomicznych w badanym okresie sytuacja przedsiębiorstw się zmienia, ale jest stabilna i wykazuje trend wzrostowy.

Bibliografia

1. GUS. 2020. Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2019. Warszawa.

2. GUS. 2021. Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2020. Warszawa.

3. GUS. 2022. Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2021. Warszawa.

4. GUS. 2023. Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2022. Warszawa.

5. GUS. 2024. Przedsiębiorstwa niefinansowe powstałe w latach 2018–2022. Warszawa.

6. GUS. 2024. Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w latach 2023. Warszawa.

7. Przedsiębiorczość w Polsce w okresie 2015 – 2021. Ministerstwo Aktywów Państwowych. 2023. <https://www.gov.pl/web/aktywa-panstwowe/przedsiębiorczosc-w-polsce-w-okresie-2015--2021> - data dostępu 1.04.2024.

А.О. Буз
*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ (Україна)*

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЄВРО: РЕТРОГНОЗИСНЕ ЗІСТАВЛЕННЯ РОЛІ ЄВРО ТА ДОЛАРА США У МІЖНАРОДНІЙ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

Валютна інтернаціоналізація має серйозні наслідки для глобальної валютно-фінансової ситуації, при цьому євро та долар США відіграють на цій арені ключові ролі. У доповіді проводиться всебічний ретрогностичний аналіз для порівняння історичних траєкторій та сучасної ролі євро та долара США у міжнародній валютно-фінансовій системі. Використовуючи дані різних показників, таких як статус резервної валюти, моделі виставлення торгових рахунків, трансакції SWIFT та геополітична динаміка, дослідження спрямоване на з'ясування нюансів динаміки, що визначає популярність цих валют. Основні результати показують стійке домінування долара США, що підкреслюється його широким використанням у торгових рахунках, операціях SWIFT та значними резервами. І навпаки, хоча євро став другою за значимістю міжнародною валютою, його траєкторія визначалася такими чинниками, як криза єврозони, геополітичні міркування та зусилля щодо посилення його міжнародної ролі. Автором обговорюються наслідки для політиків та зацікавлених сторін, а також окреслюються шляхи зміцнення міжнародного статусу євро на тлі геополітичних та технологічних зрушень.

Ключові слова: валютна інтернаціоналізація, міжнародна валютна, євро, долар США, монетарна сила, монетарне державництво

Currency internationalization carries significant ramifications for the global monetary and financial landscape, with the euro and the US dollar assuming pivotal roles in this context. This paper conducts a comprehensive retrognostic analysis to compare the historical trajectories and contemporary roles of the euro and the US dollar in the international monetary and financial system. Leveraging data from various indicators such as reserve currency status, trade invoicing patterns, SWIFT transactions, and geopolitical dynamics, the study aims to elucidate the nuances shaping the popularity of these currencies. Key findings underscore the enduring dominance of the US dollar, exemplified by its extensive usage in trade invoicing, SWIFT

transactions, and substantial foreign currency reserves. Conversely, while the euro has emerged as the second most significant international currency, its trajectory has been influenced by factors including the eurozone crisis, geopolitical considerations, and efforts to enhance its international standing. Implications for policymakers and stakeholders are discussed, alongside strategies for strengthening the international status of the euro amidst geopolitical and technological shifts.

Keywords: *currency internationalization, international currency, euro, US dollar, monetary power, monetary statecraft*

Вступ. Зв'язок між помітним становищем валют у глобальній фінансовій системі та впливом, яким володіють державні суб'єкти, протягом багатьох років був у центрі уваги великих дискусій у сфері політичної економії. Дослідження у цій галузі переважно вивчають детермінанти, що впливають на підйом чи занепад міжнародних валют на тлі геополітичного та геоекономічного суперництва чи гегемоністської динаміки. Ключові поняття у цьому дискурсі включають монетарну силу (владу), яка є аспектом економічної сили, та мистецтво монетарного управління (монетарне державництво), що охоплює такі елементи, як захист монетарної автономії, маніпулювання обмінними курсами та сприяння прийняттю своєї валюти за межами національних кордонів.

Процес валютної інтеграції всередині ЄС та заснування валюти євро були позбавлені явних державно-орієнтованих мотивів, а геополітичним міркуванням відводилася другорядна роль. Натомість основний стимул виходив із необхідності зміцнити стабільність все більш взаємопов'язаного єдиного ринку та запобігти переговорам щодо обмінних курсів, які могли б надати Німеччині непропорційні політичні важелі впливу. Хоча Європейська комісія розглядала потенційну появу євро як конкурента долара як сприятливий побічний продукт проєкту Економічного та монетарного союзу (ЕМС), подальші події після запровадження євро викликали дискусії серед економістів щодо активного просування міжнародного використання євро та стратегій для досягнення цієї мети [1]. В даний час євро відіграє значну роль на світовій арені. Проте тривалі дискусії щодо стратегічної автономії ЄС часто не беруть до уваги потенційне посилення таких прагнень за рахунок збільшення міжнародної присутності євро. Це міркування набуває додаткову значущість на тлі геополітичної та технологічної динаміки, що розвивається, яка може створити проблеми для міжнародного становища єдиної валюти в майбутньому.

Формулювання мети. Мета даного дослідження полягає у

вивченні історичних траєкторій та оцінці поточного становища євро відносно долара США у міжнародній грошово-кредитній та фінансовій системі.

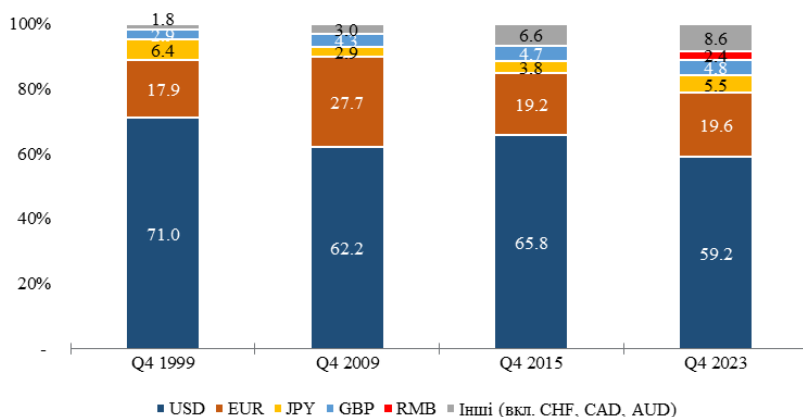
Виклад результатів дослідження. Для оцінки глобального значення валюти у фінансовій системі можна використовувати різні критерії. Серед цих критеріїв її роль як резервної валюти для центральних банків, її функція як засобу заощадження та її корисність як засіб обміну є основними факторами, що визначають ступінь її інтернаціоналізації та її загальну популярність на світовій арені. За цими показниками євро міцно утримує другу позицію у міжнародній валютно-фінансовій системі, поступаючись лише долару США.

Основний показник міжнародного прийняття валюти зазвичай обертається навколо її статусу резервної валюти, що належить центральним банкам. Історично домінування долара США у цій сфері залишалось незаперечним протягом тривалого періоду, хоча його перевага поступово слабшає. Дані за підсумками 2023 р. показують, що частка долара у всіх валютних резервах коливається в районі 59% [2]. Це один із найнижчих рівнів, зареєстрованих з моменту введення євро в 1999 р. З початку запровадження євро частка долара становила 71%, тоді як євро претендував на 17.9% (рис. 1). Згодом частка євро у світових валютних резервах неухильно зростала аж до початку кризи єврозони у 2009 р. [3]. Станом на четвертий квартал 2023 р. євро з часткою 19.58% тепер посідає друге місце за впливовістю міжнародної валюти, випереджаючи японську єну (JPY), британський фунт (GBP) та китайський юань (RMB).

Зміни у розподілі валютних резервів спричинені різними факторами, причому коливання обмінних курсів вважаються основним каталізатором. Отже, зниження обмінного курсу однієї валюти відносно іншої призводить до зменшення частки резервів центрального банку більш слабкої валюти. І навпаки, національні банки переглядають свої портфелі резервних валют у відповідь на зміни обмінних курсів [4]. Очікуваний перехід від долара в резервних резервах, нібито викликаний санкціями, запровадженими щодо Росії, не матеріалізувався, як свідчать дані МВФ аж до кінця 2023 р., що свідчить про незмінне становище долара США у валютних резервах. Хоча поступове зниження авторитету долара було помітно протягом багатьох років, це явище можна пояснити переважно розширенням розміщення дрібніших, нетрадиційних валют у резервах центрального банку [5].

Ще одним показником, що вказує на міжнародний статус валюти, є її використання у випуску боргових зобов'язань. Частка облігацій, деномінованих у євро, випущених у всьому світі (за винятком

внутрішніх випусків), відображає коливання довіри до цієї валюти: до кінця 2008 року частка євро у випуску боргових зобов'язань склала приблизно 32%. Однак ця цифра помітно знизилася після кризи євросони, лише щоб зазнати помітного поживлення в період з 2020 (21.8%) до 2022 р. (24.7%) [3]. Тим не менш, долар зберігає своє неперевершене становище переважаючої валюти у світі в цій галузі. За даними Європейського центрального банку (ЄЦБ), частка долара у загальному обсязі випусків облігацій, виражених в іноземній валюті, перевищила 57% у 2022 році. Більше того, з погляду обсягу міжнародного боргу долар суттєво лідирував – 65% порівняно з 22% євро у 2022 р.

Рис. 1. Відсоткові частки валют у валютних резервах

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Примітною характеристикою, що відрізняє європейський борговий ринок від ринку США, є його фрагментація, зумовлена не лише відмінностями нормативно-правової бази, а й кредитними рейтингами. За винятком Європейського механізму стабільності (*англ.* ESM), лише Німеччина, Нідерланди та Люксембург можуть похвалитися рейтингом «потрійний А», що означає найвищу кредитоспроможність у євросоні. Отже, це обмежує випуск активів із найвищим рейтингом. Незважаючи на значне зростання випуску загальних боргових інструментів ЄС, деномінованих у євро, останніми роками присутність євросони на світовому ринку облігацій залишається значно меншою, ніж присутність долара США. Важливим відмінним чинником ЄС як емітента боргових зобов'язань порівняно з іншими ринками є зобов'язання випустити щонайменше 30% облігацій (до 250 млрд євро)

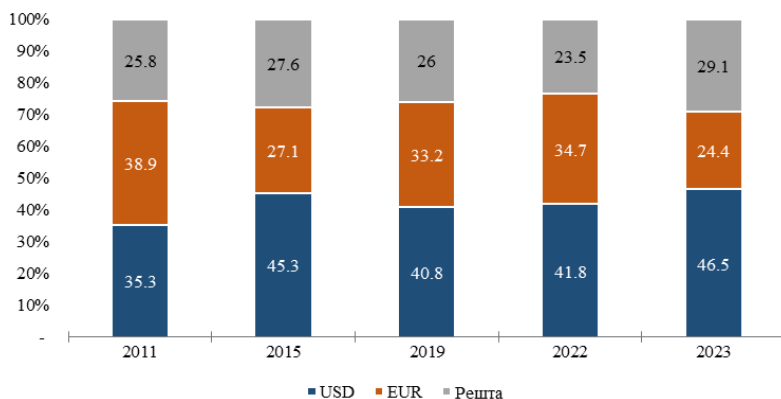
як «зелені облигації» [6].

Оцінка значення валюти також поширюється на її використання у міжнародній торгівлі та фінансових угодах. У цьому відношенні дані підтверджують переважне домінування долара США в торгових рахунках, що перевищує пропорційну участь Сполучених Штатів у глобальній торгівлі. Більше того, євро відіграє помітну роль у виставленні рахунків за міжнародні трансакції, посідаючи в цьому аспекті друге місце після долара. Примітно, що долар зберігає перевагу над євро під час виставлення рахунків за імпорту до ЄС. Згідно з останніми даними Євростату, 49.6% імпорту ЄС у 2022 р. було виставлено у доларах порівняно з 41.5% у євро [7]. Між країнами-членами ЄС є суттєві відмінності; наприклад, Нідерланди, Фінляндія, Кіпр, Греція, Болгарія та Польща виставляють рахунки за більш ніж 60% свого загального імпорту за межі ЄС у доларах, тоді як у Словенії цей показник становить менше 22%.

Домінування долара поширюється на валютний ринок, де він зберігає домінуючу присутність. Останні дані показують, що долар брав участь у більш ніж 90% світових валютних операцій, підтверджуючи його безпрецедентну гегемонію серед усіх валютних інструментів. І навпаки, за даними Банку міжнародних розрахунків (БМР), у 2022 р. частка євро становила лише 31%, порівняно з 39% у 2010 р., до початку кризи єврозони [8].

Додатковим важливим показником для оцінки ступеня проникнення валюти у міжнародний фінансовий ландшафт є її частка у трансакціях SWIFT. SWIFT є платформою обміну повідомленнями, що полегшує передачу повідомлень про фінансові трансакції між банками. Аналіз платежів, які проводяться через SWIFT, проливає світло на частоту використання валюти у міжнародних міжбанківських операціях. І знову перевага долара очевидна: до кінця липня 2023 р. ця валюта використовувалася в 46.5% трансакцій [9]. Хоча євро ненадовго перевершив долар у перше десятиліття після його запровадження, криза єврозони прискорила суттєве зниження її використання (рис. 2). До кінця липня 2023 р. частка євро у платежах SWIFT помітно знизилася порівняно з попереднім роком, склавши 24.4%. Це зниження потенційно може бути пов'язане з переходом на новий платіжний стандарт ISO 20022 у Європі в березні 2023 р., що потенційно може призвести до недопредставлення європейських даних порівняно з іншими регіонами. Крім того, на платежі SWIFT могли вплинути зміни у валюті виставлення рахунків за закупівлю енергоносіїв, спричинені припиненням закупівель енергоносіїв із Росії після агресії останньої проти України. Основна частина трансакцій у цій системі,

деномінованих у євро, відбувається усередині ЄС. Наявні дані не вказують на якесь помітне відхилення від курсу долара у транзакціях SWIFT після введення санкцій проти Росії. І з іншого боку, помітна протилежна траєкторія: з кінця квітня 2022 року до кінця липня 2023 р. спостерігалось зростання платіжних операцій SWIFT, виражених у доларах (майже на 5 п.п.). Для євро навпаки спостерігається контрастна тенденція: інші валюти показали значно меншу частку транзакцій SWIFT у серпні 2023 р., наприклад, на фунт стерлінгів припадало 7.14%, на єну – 3.68%, а на юань – 3.47%.

Рис. 2. Відсоткові частки долара США та євро у платежах SWIFT

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Крім вищезгаданих показників, в оцінці глобального проникнення валюти використовуються різні інші чинники. Один із таких критеріїв включає кількість фізичної валюти, вираженої у певній валюті, що обертається за межами її країни чи валютної зони. За оцінками ЄЦБ, приблизно від 30 до 50% банкнот євро перебувають у обігу за межами євризони, що на кінець грудня 2020 р. становить щонайменше 167 млрд євро. Однак ця цифра потенційно може бути вищою, враховуючи, що вона заснована виключно на даних, що стосуються транзакцій, які проводять великі світові банки. Євро, поряд із афілійованими йому місцевими валютами, знаходить застосування у країнах за межами ЄС або навіть у країнах, що географічно віддалені від Європи. До них належать невеликі країни, які не входять до ЄС, такі як Сан-Марино, Ватикан та Андорра, які переходять на євро відповідно до спеціальних угод. Більше того, Косово, Чорногорія та Албанія в односторонньому порядку ухвалили «євроізацію», дозволивши використання євро як засіб

обміну без дозволу ЄЦБ. Крім того, 14 африканських країн, що входять до зони франка КФА, використовують або центральноафриканський франк (франк ВЕАС), або західноафриканський франк (франк ВСЕАО), обидва прив'язані до євро за фіксованим обмінним курсом, хоча дотримання цієї системи є предметом полеміки [10]. Тим не менш, прив'язка євро в цих регіонах має мінімальний вплив на його міжнародний статус. З точки зору екстериторіальності (використання за межами своєї емісійної території), долар США зберігає значну перевагу [11]. За оцінками співробітників Федеральної резервної системи, до кінця 2022 року іноземні користувачі володіли доларовими банкнотами на суму понад 1 трлн доларів США, що становить приблизно половину всіх доларових банкнот в обігу [12].

Висновки. Таким чином, аналіз ключових макроекономічних показників підкреслює позицію євро, що зберігається як друга за значимістю валюта у світовій валютно-фінансовій системі, при цьому долар США зберігає явне домінування. Незважаючи на значну частку євро в різних сегментах ринку, таких як платіжні операції через SWIFT, воно значною мірою зберігає характеристики валюти регіонального значення.

Список використаних джерел

1. Italianer A., Emerson M., Gros D. *One Market, One Money: An Evaluation of the Potential Benefits and Costs of Forming an Economic and Monetary Union*. Oxford University Press, USA, 1992. 354 p.
2. International Monetary Fund (IMF). *Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER)*. *IMF Data*. URL: <https://data.imf.org/?sk=e6a5f467-c14b-4aa8-9f6d-5a09ec4e62a4>.
3. European Central Bank. *The international role of the euro*. European Central Bank. 2023. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/other-publications/ire/html/index.en.html>.
4. Eichengreen B. *Is de-dollarisation happening?* CEPR. 2023. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/de-dollarisation-happening>.
5. Arslanalp S., Eichengreen B., Simpson-Bell C. *The stealth erosion of dollar dominance and the rise of nontraditional reserve currencies*. *Journal of International Economics*. 2022. P. 103656. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2022.103656>.
6. European Commission. *Investor presentation*. European Commission. 2024. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/eu-borrower-investor-relations/investor-presentation_en.
7. Eurostat. *Trade shares by invoicing currency (from 2010 onwards)*. European Commission. 2024. URL:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EXT_LT_INVCUR__custom_6244660/default/table?lang=en.

8. Maronoti B. Revisiting the international role of the US dollar. Bank for International Settlements. 2022. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2212x.htm.

9. Johnson C., Tanzi A. Dollar Usage in Global Payments in July Rises to Record, Swift Says. Bloomberg. 2023. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-08-24/dollar-usage-in-global-payments-in-july-rises-to-record-swift-says>.

10. Fanny P., Sylla N. S. Der CFA-Franc: Afrikas letzte Kolonialwährung. bpb.de. 2022. URL: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/geldpolitik-2022/507738/der-cfa-franc/>.

11. Gouvea R., Gutierrez M. De-Dollarization: The Harbinger of a New Globalization Architecture?. Theoretical Economics Letters. 2023. Vol. 13, no. 04. P. 791–807. URL: <https://doi.org/10.4236/tel.2023.134046>.

12. Bertaut C., von Beschwitz B., Curcuro S. "The International Role of the U.S. Dollar" Post-COVID Edition. FEDS Notes. 2023. No. 2023-06-23-3. P. None. URL: <https://doi.org/10.17016/2380-7172.3334>.

***Науковий керівник: С.А. Циганов, доктор економічних наук,
професор***

FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES OF THE KINGDOM OF SPAIN

This article provides an overview of the banking system in Spain, offering insights into its structure, functions, and significance within the country's economy. Furthermore, it explores the role of Spanish banks in facilitating economic activities. Also, this article offers an examination of investment opportunities in Spain, exploring key sectors, trends, and challenges. Through an analysis of recent data and market trends, it identifies the sectors attracting significant investment, the article delves into the factors driving investment decisions.

Keywords: Spain, banking system, investments, taxes, imports

Introduction

The Kingdom of Spain is a modern, powerful, economically developed country in Europe, which is known for one of the most stable banking systems and a reliable system for protecting the financial resources of its clients. From an economic point of view, this country is characterized by almost no minerals, while about 70% of GDP is formed by the service sector. The Kingdom of Spain functions successfully on the world stage thanks to the chosen market type of economic development. The country has chosen the model of an industrial-type state, which is an example for other developing countries, as well as for industrialized countries.

Today, Spain's banking system has undergone significant strengthening and stabilization through ongoing supervision by the state and EU supranational bodies, as well as by complying with updated regulations. While Spain's default problem is far from over, successful steps to tackle it have important implications for other Eurozone countries facing similar default problems. In general, the efficiency of banks directly depends on the size of the country's economy. Therefore, banks should contribute to economic growth. Spanish banks not only contribute to economic development, but also support the country's agriculture and industrial sectors. Thus, the role of banks in the economic progress of Spain is of great importance. Spain's economy stands as a prominent example of progress within the European Union, showcasing significant advancements that align it with some of the most efficient economies globally. Since its integration into the EU in 1986, Spain has evolved into an economy characterized by dynamism and rapid growth, establishing itself as a leading advocate for

freedom and human rights on a global scale. The enhancement in Spain's market competitiveness, its embrace of a liberal economic approach, and the openness in trade and financial sectors can largely be attributed to its EU membership.

1. Banking system of the Kingdom of Spain: features of the organization

Banking activity in Europe has a long history. In Spain, the banking system was not formed from the time of medieval banking houses, but arose at the end of the 18th century by royal decree (Table 1).

Table 1

The history of the development of the banking system of Spain

Year	Event
1792	Establishment of the Central Bank of Spain under the name "Banco Nacional de San Carlos".
1829	Renaming the Central Bank to "Banco Español de San Fernando".
1847	Merger with another bank - Banco de Isabel II (founded in 1844).
1844–1876	Creation of commercial banks: "Banco de Barcelona", "Banco Español de Cádiz", "Banco de Bilbao", "Banco Hispano Colonial", which served the needs of the bourgeoisie, industry and trade enterprises.
1960–1974	Reforms of the banking system, development of commercial banks and nationalization of the Bank of Spain.
1971–1987	The inflow of foreign direct investments, the development of the modern banking system and the principles of the market economy in the financial sector.
1986–2006	Integration of Spanish commercial banks into the European system, growth of foreign investments, active expansion of Spanish banks in Latin America and Europe.
2007	Active participation of the Spanish banking sector in the development and implementation of innovations such as digitalization
2016	green economy in the banking sector

Source: built by the author based on [1, p.15; 2, p.15]

Today, the banking system in Spain, as in most other countries, consists of two levels: the Central Bank (Banco de España) and related regulatory bodies, executive and supervisory structures. Commercial banks and non-bank financial and credit institutions. Some Spanish banks have expanded their activities outside the country and provide services to the population and businesses in other countries, mainly in Latin America, with which Spain shares a common language and history.

Branches of foreign banks such as Barclays, BNP Paribas, Citibank, Credit Agricole, HSBC, ING operate in Spain. In addition, Internet banks are actively developing in the country, among the most famous of which are Bunq, N26, Revolut. Among the largest and most important banks in Spain

is Banco Santander. Founded in 1857, this bank has withstood several crises, civil war and regime change. Its central office is located in the city of Santander. Banco Santander operates not only in Spain, but also has more than 13,000 offices worldwide and serves more than 130 million customers [1, p. 15].

BBVA, an international bank with branches in Mexico, Turkey and Peru, offers a variety of financial services for individuals and businesses. With a network of more than 8,000 branches and more than 70 million customers, it is the second largest in Spain and the first in Mexico. Caixabank, the third largest bank in Spain by assets, created in 2011 through the merger of several previous establishments, actively develops innovative solutions and provides services via the Internet to its 13 million customers. Bankia, which is Spain's fourth-largest bank by assets, is a merger of seven savings banks that were hit by the 2008 crisis. It serves 12 million customers and has branches in Europe, USA and China.

Banco de Sabadell, founded in 1881, ranks fifth among Spanish banks. With its head office in Alicante, it serves more than 12 million customers and has a presence in different countries, specializing in supporting small and medium-sized enterprises and international trade. Banco de España, founded in 1782, is the central bank of Spain, governed by the common rules for all central banks of the European Union. In recent years, the Central Bank has been paying special attention to reforming the banking system, which suffered from the 2008 crisis, as well as the impact of the COVID-19 crisis.

The main tasks of the Central Bank of Spain include ensuring the stability of the financial system of the country and the European Union, control and regulation of the activities of commercial banks, as well as the publication of financial statistics. Over the last five-year period from 2015 to 2020, the number of banks in Spain has decreased rapidly. In 2015, there were 154 of them, and in 2021, this number decreased by 27 units, to 127 banks (Table 2). The trend towards a decrease in the number of banks continues in 2022. In 2023, the number of Spanish banks amounted to 96 banking institutions. Along with the decrease in the number of banks, there is a decrease in the number of their branches in Spain during the years 2015–2023. In 2015, there were 31,155 of them, and in 2023, this number decreased by 11,843 units, to 19,312 branches [2, p. 15].

Regarding the financial indicators of the Spanish banking system for the period from 2015 to 2021 (Table 3), it can be noted that interest income increased from 4,179.26 million euros in 2015 to 7,240.29 million euros in 2021, which is an increase of 3,061.03 million euros.

Table 2

**The number of banks and bank branches in Spain in the period 2015–
2023**

Year	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Number of banks	154	144	144	137	135	131	127	122	96
Number of departments	31155	28959	27623	26319	24197	22589	19312	18964	17009

Source: built by the author based on [3, p. 15]

Table 3

**Financial results of the Spanish banking system in the period 2015–
2023 (million euros)**

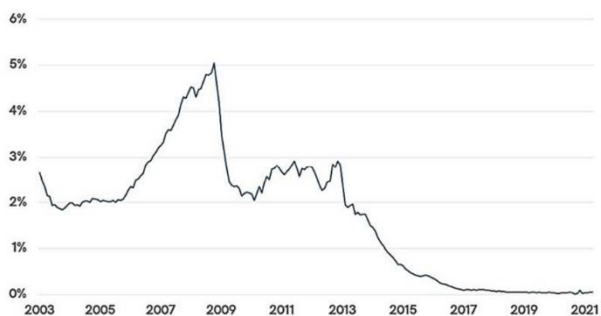
year	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Interest income	4	144	144	137	135	131	127	122	96
Interest expenses	118.3	-225.5	-663.1	-713.0	-663.8	-	-	-	-
DO NOT process current income	2,798.2	2,284.1	2,373.7	2,809.3	2,798.5	2,685.0	2,391.1	2,496.1	2,592.1
DO NOT process current costs	449.5	-492.4	-489.4	-495.4	-519.1	-543.2	-556.7	-589.7	-571.3
Retained earnings/loss	2,269.9	1,624.7	1,857.9	2,199.2	2,252.4	2,134.6	1,785.0	1,896	1,755

Source: built by the author based on [3, p. 15]

In general, interest expenses in 2015 amounted to 118.33 million euros, and in 2021 they reached the value of -2,871.19 million euros. Non-interest income decreased from €2,798.18 million in 2015 to €2,391.07 million in 2021, a decrease of €407.11 million. Interest expenses in 2015 amounted to 449.49 million euros, and in 2021 they reached the value of -556.70 million euros. Retained earnings/loss decreased from EUR 2,269.92 million in 2015 to EUR 1,785.02 million in 2021, a decrease of EUR 484.09 million. In fig. 1 is presented Change in the average yield of deposits from 2003 to 2021.

The amount of outstanding loans in Spain was \$49.3 billion in 2021, which compared to \$143.2 billion in 2015, representing a decrease of \$93.9 billion over the period. In general, the historical peak of outstanding loans was reached in December 2013 - 271.770 billion dollars. In percentage terms,

the volume of outstanding loans in Spain in 2021 was 4.3%, compared to 2015, when this indicator was 10.1%, that is, it decreased by 5.8% during this period. The historical maximum percentage level of outstanding loans reached in December 2013 - 13.6%. Clearly, the fight against bad loans was central to the recovery of the sector. The first prerequisite for the reduction of outstanding loans in Spain was the comprehensive stress test of 2012, which provided some certainty. Later in the same year, the government company Sareb was created to deal with bad loans. Sareb is engaged in the management of high-risk assets and the sale of mortgaged real estate.

Fig. 1. Change in the average yield of deposits from 2003 to 2021 [3, p. 15]

The structure of the outstanding loan portfolio of Spanish banks shows a gradual decrease of this type of loan both for individuals and legal entities. In particular, the amount of outstanding personal loans decreased from 37 billion euros in 2015 to 27.7 billion euros in 2021, which is 9.3 billion euros. The reduction of problem loans was possible only in the context of comprehensive restructuring and recapitalization of the financial sector. GDP growth resumed in 2014 and contributed to increased real estate values and investor interest. The recovery of banks has been underpinned by a number of reforms, such as changes in the restructuring regime, which have provided a "fresh start" for businesses and households. [3, p. 15]

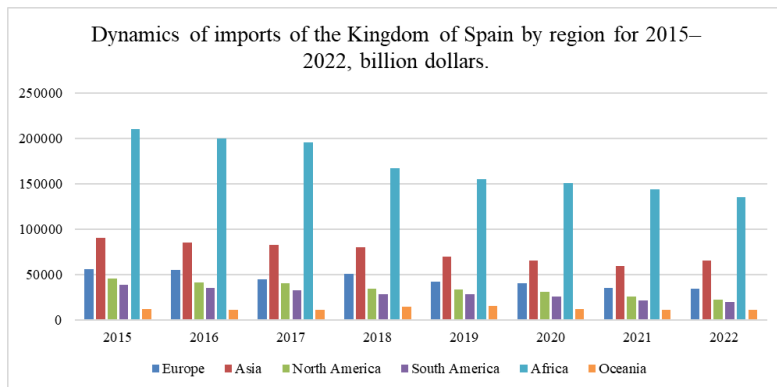
Spanish banks play an integral and important role in the country's foreign economic activity. First, they service all foreign trade transactions that form the basis for international economic relations. Secondly, Spanish banks handle the entire investment process, which includes both domestic and foreign investments, contributing to the country's economic growth. Thirdly, foreign capital plays an important role in the Spanish banking system itself, which is evidence of the openness and global integration of the Spanish economy. Therefore, the analysis of Spain's foreign economic activity should

begin with a study of the structure and role of its banking system.

2. Scales and main directions of direct foreign investment in the Kingdom of Spain

Spain's economy ranks fifth among European countries in terms of volume. With a high rating for business and a predominantly urban population, the country offers significant opportunities for the development of your company. In terms of purchasing power parity, Spain is among the world leaders, which is confirmed by its fifth place in Europe and a population of 46.4 million people. Annual GDP growth is 3.2%, and GDP per capita is \$26,643. According to the Forbes ranking of countries for business, Spain ranks 29th. Key sectors of the Spanish economy include wholesale and retail trade, transport, hotel and restaurant business and the food industry. The country's main export partners are France, Germany and Great Britain, and Germany, France and China are its main import partners.

The main foreign trade partners of the Kingdom of Spain are Germany, the USA, Italy, Great Britain, France, the Netherlands, Japan, and China (Fig. 2).

Fig. 2. Dynamics of imports of the Kingdom of Spain by region for 2015–2022, billion dollars. [4, p.15; 5, p. 15; 6, p. 15]

The first places in the structure of Spanish exports are products of the chemical and pharmaceutical industry, precious metals and stones, machine tools, devices and electronics, food products - in eighth place.

In general, according to the estimates of the State Secretariat of Economy of the Kingdom of Spain, the country's foreign trade turnover is 591.70 billion US dollars, with an export volume of 313.90 billion US dollars

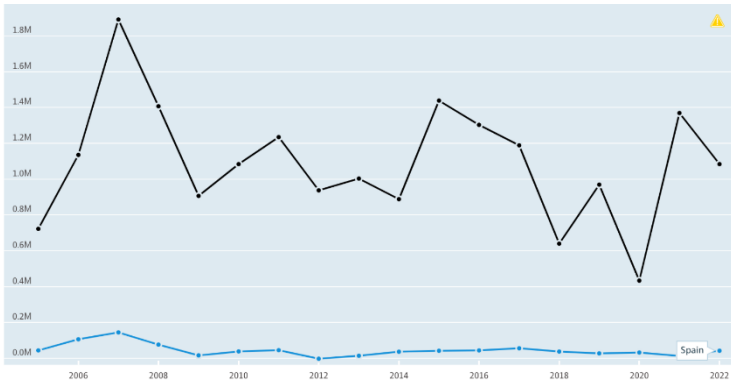
and an import volume of 277.80 billion US dollars. The Kingdom of Spain has key trade partners, including Germany (105.5 billion US dollars), the United States (62.9 billion US dollars), Great Britain (44.9 billion US dollars), France (38.6 billion US dollars), Italy (USD 38.5 billion), China (USD 36.7 billion) and India (USD 20.2 billion). [4, p. 16]

Given Spain's status as one of the most developed economies in the EU and globally, it consistently attracts a steady flow of Foreign Direct Investment (FDI). Investors predominantly target sectors such as financial services, insurance, real estate, telecommunications, manufacturing, energy, data processing, and research and development. The majority of incoming investments, approximately 70% of the total stock, originate from countries including the Netherlands, Luxembourg, the United Kingdom, France, Germany, and Italy. Following the 2008-2013 crisis, the Spanish government prioritized the creation of favorable conditions for investors, leading to the enactment of the Spanish Act 14/2013. This legislation, alongside efforts to enhance labor productivity and implement internal devaluation measures, contributed to the resurgence of FDI inflows. The principle of free establishment and non-discrimination towards foreign investors significantly enhances the appeal of Spain as an investment destination. Non-EU residents enjoy equal opportunities to engage in Spanish business under the same conditions as EU residents. Although there are exceptions in specific sectors such as oil, defense, and robotics, notably, the beauty industry does not fall under these restrictions. [5, p. 15]

Moreover, the government offers various incentives to attract investors, including grants, tax breaks, favorable credit conditions, and more. Additionally, measures are taken to maintain a high level of competitiveness, with specialized national organizations like ICEX established to oversee this aspect. Investors, including non-EU residents, are required to report their investments to the State Secretary for Trade within a month for statistical, economic, and tax purposes. Regarding outward foreign direct investment (FDI) from Spain, it is notable that post-recession, the country recognized the importance of maintaining reserves abroad. The majority of outward FDI is directed towards multinational corporations, such as Inditex, with key recipient countries being the USA, Japan, China, among others. In terms of FDI inflows and outflows in Spain, both have exhibited continuous fluctuations over the past 12 years. (Fig. 3).

In terms of Spanish trade policy, a predominant factor is Spain's membership in the EU. This results in the Spanish trade framework being aligned with the regulations of the EU Taxation and Customs Union. Furthermore, adherence to EU standards is necessary for certification, labeling, and packaging. Within the framework of the WTO, tariffs are

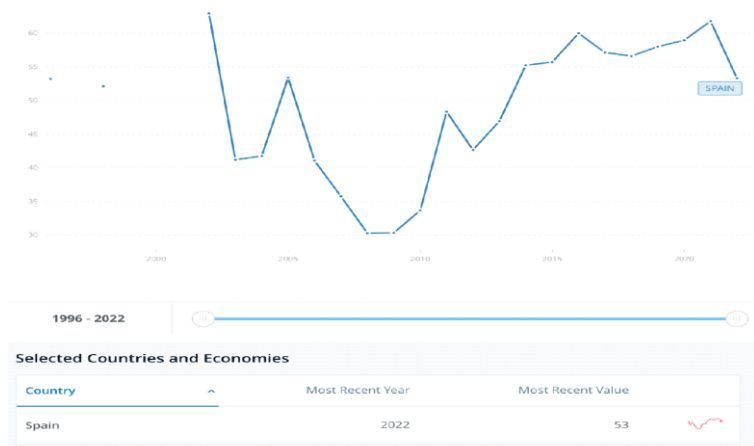
maintained at agreed levels through the EU's involvement in trade negotiations. Regarding trade with other nations, a Common External Tariff (CET) applies. The national currency of Spain is the euro (€). The stability of the euro is underpinned by the gold reserves within the EU zone and its influence across various sectors and markets. Despite minor fluctuations, the euro remains one of the most secure currencies globally. Additionally, exchange controls and capital circulation are unregulated, allowing complete freedom in this domain. [6, p. 15]

Fig. 3. FDI (in billion US \$) Net Inflows and Net Outflows in Spain, during 2006–2022 [7, p. 15; 8, p.16; 9, p.16]

The overall political landscape in Spain is relatively stable, aside from the separatist movements in Catalonia that emerged in 2012. These incidents disrupted the country's unity and sparked tensions between Catalonia and other regions of Spain. Although the current situation appears calm, underlying tensions persist among Spanish citizens. Despite setbacks such as the economic downturn in 2009 and internal conflicts in 2012, there has been an overall positive trend (Fig. 4).

Following the turmoil that ensued the conviction of Catalan secessionist political leaders and the general elections held in November 2019, the second government was formed by the Congress of Deputies in January 2020. Since then, it has been in power with an alliance forged with Unidas Podemos. Additionally, the budget recovery plan proposed a rise in public spending in response to the COVID-19 crisis (alongside a mandated 13% tax increase), which was endorsed by 11 ideological groups, including Catalan and Basque separatists. [7, p. 15]

Fig. 4. Political Stability Index (min – (-2.5), max – 2.5) in Spain during 2006-2022 [10, p. 16; 11, p. 16]

Undoubtedly, the political stability has been undermined by the economic recession resulting from the coronavirus pandemic. However, the impact on investments is not expected to be significant as the government has the situation under control, and other crucial factors remain favorable. Furthermore, Spain's participation in the EU ensures that state aid is subject to scrutiny by the European Commission, ensuring fair government intervention in business, promoting competition, and preventing distorted trade practices. Regarding taxes and exemptions, the Spanish tax system includes various types of taxes with different payment schedules. Some taxes are due at the end of the fiscal year (running from January 1st to December 31st), others are paid quarterly (in January, April, July, and October), and some are monthly obligations. Among the most important considerations when launching a business in Spain are the following:

- VAT (known as IVA in Spanish) is the primary indirect tax applicable nationwide, except for the Canary Islands, Ceuta, and Melilla. The standard VAT rate in Spain is currently 21%. Additionally, there are two reduced rates (10% and 4%) applicable to specific sectors, excluding the beauty industry. [10, p. 16]

Corporate taxation in Spain follows several key principles:

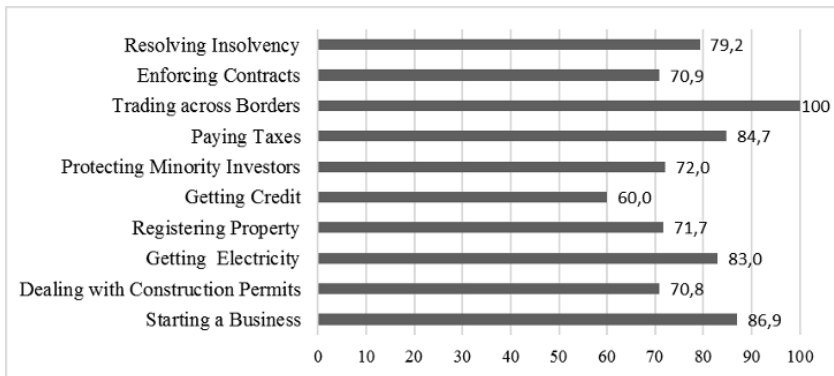
- General Income Tax Rate: The standard corporate income tax rate in Spain stands at 25%. However, there are provisions for newly established businesses in which they benefit from a reduced tax rate of 15% for the initial two years of operation.

- **Filing Deadlines and Installments:** Companies are required to file their tax returns within six months and 25 days after the end of the accounting period. Tax payments are divided into three installments due in April, October, and December, each typically amounting to 18% of the total tax liability.

- **Taxation on Dividends:** Owners or co-owners of Spanish companies receiving dividends are subject to income tax. Tax on dividends is collected at the source, meaning the company distributing dividends deducts and pays the tax. The tax rate varies based on the taxable amount: up to €6,000 incurs a 19% rate, €6,000 to €50,000 incurs a 21% rate, and amounts exceeding €50,000 incur a 23% rate. **Employee Income Tax:** Employers are responsible for withholding income tax from their employees' wages. Tax rates start at 19% for the first €12,450 monthly and increase to 45% for earnings exceeding €60,000 monthly.

- **Overtime compensation** is also subject to taxation. **Social Security Tax:** Employers are mandated to contribute to Spain's National Social Security Institute monthly and deduct corresponding amounts from their employees' salaries. The employer's tax rate is 29.9%, applicable up to a gross salary limit of €4,070.10 monthly per worker. Employees contribute between 4.8% and 6.4% of their gross income towards social security, with the amount withheld by the employer. [11, p. 16]

According to the most recent rankings from the World Bank, Spain holds the 30th position out of 190 countries in terms of the ease of conducting business, a placement that has remained unchanged since 2018. The ease of doing business indicator comprises various factors, each of which is scored out of 100 (Fig. 5).

Fig. 5. Scores (out of 100) on Doing Business Topics [12, p. 16]

According to the most recent rankings from the World Bank, Spain holds the 30th position out of 190 countries in terms of the ease of conducting business, a placement that has remained unchanged since 2018. The ease of doing business indicator comprises various factors, each of which is scored out of 100. In conclusion, the criterion for conducting business serves as a comprehensive assessment of the investment climate within a country, including the one discussed in this paper. Consequently, it can be argued that Spain presents an exceptionally appealing environment for foreign investors (*legislation on foreign investment 2023*). Despite facing challenges, Spain offers numerous advantages, including highly developed service sectors such as finance, insurance, telecommunications, and research and development, which are consistently fueled by foreign direct investment. Additionally, its strategic location provides access to the EU market, and the country has implemented extensive domestic structural reforms that have enhanced labor flexibility.

Favorable conditions for immigration, leading positions in solvency and credibility, economic openness through participation in various international trade agreements, and measures to relax business and investment regulations further contribute to Spain's attractiveness. Moreover, the absence of significant socio-economic, legal, and crime risks that impede investment adds to its appeal. Although challenges such as high unemployment, the economic crisis resulting from the COVID-19 pandemic, and substantial public debt exist, many of these challenges can be leveraged into advantages for foreign investment projects. Furthermore, the current need for external financial inflows to overcome the economic crisis, coupled with government initiatives to stimulate post-pandemic employment, have created even more supportive conditions for foreign investors. Overall, Spain's conducive business environment and government policies aim to facilitate foreign investment, making it an attractive destination despite existing challenges. [12, p. 16]

Conclusion

The Kingdom of Spain is characterized by the presence of a modern market economy, a highly qualified workforce and a low level of unemployment. According to data, it has one of the highest levels of GDP per capita in the world. The country has a well-developed service sector, in particular financial services and manufacturing focused on high-tech and research products.

According to the assessments of leading world organizations, such as the Institute for the Development of Management and the World Economic Forum, the Kingdom of Spain is recognized as one of the most stable and

competitive countries in the world. Significant development prospects are predicted for the country in the future. The success of the Kingdom of Spain in economic and social affairs is reflected in the preservation of values, financial stability, increased productivity for long-term growth and improved quality of life. In addition, there is an emphasis on developing dynamic skills throughout life and balancing government priorities in the short and medium term. Cooperation with potential partners is also important for the further development of the country.

In past years, the Spanish banking system responded to the financial needs of society and business. However, joining the European Union led to changes. Spain adapted to the standards of rich European countries, and the banking sector contributed to the development of life in the country. However, the financial crisis of 2008 showed that many Spaniards could not meet their obligations to banks, and banks did not have sufficient reserves to cover losses. Some banks, particularly the largest, were financially insolvent, some closed, others were absorbed into other structures, and some were nationalized. For example, the credit union Bankia received significant support from the state, which led to the fact that about 90% of its shares were transferred to the state.

Now the banking system of Spain has become more powerful and stable and is under constant control of the state and supranational structures of the EU, acting according to new rules. Although the problem of overdue loans has not yet been fully resolved, the success in solving it has provided some lessons for other countries in the eurozone, which also face this problem. In general, the banks of Spain develop depending on the economic development of the country and contribute to the supply of both the agricultural and industrial sectors. Thus, the role of banks in the economic development of Spain is extremely important.

References

1. Castro, C. and Galand, J.E. (2019) *Drivers of productivity in the Spanish banking sector: Recent evidence - journal of financial services research*, SpringerLink. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10693-019-00312-w> (Accessed: 01 March 2024).
2. Foreign Direct Investment (FDI) - FDI flows - OECD data (no date) theOECD. Available at: <https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm> (Accessed: 01 March 2024).
3. Business ready (B-ready) (no date) World Bank. Available at: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/spain> (Accessed: 01 March 2024).

4. Ease of doing business in Spain. Available at: <https://tradingeconomics.com/spain/ease-of-doing-business> (Accessed: 01 March 2024).
5. DOI name 10.1007 values. Available at: <https://doi.org/10.1007> (Accessed: 01 March 2024).
6. España (no date) HISTORIA BANCARIA. Available at: <https://hbancaria.org/es/espana-00> (Accessed: 01 March 2024).
7. O'Neill, A. (2023) Spain - inflation rate 2028, Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/271077/inflation-rate-in-spain/> (Accessed: 01 March 2024).
8. Foreign direct investment, net outflows (BOP, current US\$) - Spain (no date) World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.CD.WD?locations=ES&start=200> (Accessed: 01 March 2024).
9. Spain net FDI inflows, 1960-2023 (no date) Knoema. Available at: <https://knoema.com/atlas/Spain/topics/Economy/Balance-of-Payments-Capital-and-financial-account/Net-FDI-inflows> (Accessed: 02 March 2024).
10. World Trade Organization (no date) WTO. Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/spain_e.htm TheGlobalEconomy.com (Accessed: 02 March 2024).
11. Spain political stability - data, Chart (no date) TheGlobalEconomy.com. Available at: https://www.theglobaleconomy.com/Spain/wb_political_stability/ (Accessed: 03 March 2024).
12. Doing business in Spain: Advantages and risks (no date) Advantages of Doing Business in Spain | Wolters Kluwer. Available at: <https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/doing-business-spain> (Accessed: 03 March 2024).

Scientific Supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor

GLOBALISATION OF THE MODERN WORLD: PROSPECTS AND CONTRADICTIONS

Globalization has become a defining feature of the modern world, offering both promising prospects and inherent contradictions. This essay explores the multifaceted nature of globalization, examining its potential for economic growth, cultural exchange, and technological advancement, alongside the challenges of economic inequality, cultural homogenization, and environmental degradation. While globalization presents opportunities for interconnectedness and prosperity, it also raises questions about equity, sustainability, and governance. Navigating the prospects and contradictions of globalization requires inclusive and sustainable approaches that prioritize social justice, cultural diversity, and environmental stewardship. Only through collective action and cooperation can we harness the potential of globalization to build a more equitable, resilient, and interconnected world.

Key words: Globalization, prospects, contradictions, economic growth, cultural exchange, technological advancement, economic inequality, cultural homogenization, environmental degradation, sustainability, governance, social justice

The globalization of the modern world stands as one of the most transformative and contentious phenomena of our time. It represents the increasing interconnectedness and interdependence among countries and regions, shaping economies, societies, cultures, and politics on a global scale. While globalization holds promises of unprecedented opportunities for progress and development, it also harbors inherent contradictions that challenge its viability and sustainability. We will explore the prospects and contradictions embedded within the process of globalization, delving into its multifaceted impact on the contemporary world. By examining both the potential benefits and challenges associated with globalization, we aim to provide a comprehensive understanding of its complexities and implications for global development.

Globalization, a multifaceted and complex phenomenon, has become a defining feature of the modern world. It encompasses the increasing interconnectedness and interdependence among countries and regions, shaping various aspects of human activity, including economics, culture, politics, and society. In this essay, we will explore the concept of globalization in the contemporary context, examining its drivers,

manifestations, and implications. Globalization refers to the process by which societies, economies, and cultures become increasingly integrated through global networks of communication, trade, and exchange. It is driven by advancements in technology, transportation, and communication, which have facilitated the movement of goods, services, capital, information, and people across borders. Globalization has led to the emergence of a global economy, characterized by the free flow of goods, services, and capital, transcending traditional barriers and reshaping the economic landscape. (Globalization Processes 2022)

Globalization, as a complex and multifaceted phenomenon, manifests itself in various ways across different aspects of human activity, including economics, culture, politics, and society. These manifestations are the visible outcomes of the increasing interconnectedness and interdependence among countries and regions, driven by technological advancements, economic liberalization, and cultural exchange. In this essay, we will explore some of the key manifestations of globalization and their implications for the modern world. One of the most visible manifestations of globalization is the expansion of global trade and economic integration. Globalization has led to the emergence of a global marketplace where goods, services, and capital flow freely across borders. International trade agreements, such as the World Trade Organization (WTO) and regional trade blocs like the European Union (EU) and NAFTA, have facilitated this process. As a result, we see the proliferation of global supply chains, where goods are manufactured, assembled, and distributed across multiple countries. This has led to increased efficiency, lower costs, and greater consumer choice but has also raised concerns about labor standards, environmental degradation, and economic inequalities. Globalization has also facilitated the flow of capital across borders, as multinational corporations (MNCs) invest in foreign countries to access new markets, resources, and talent pools. This phenomenon, known as Foreign Direct Investment (FDI), has become a key driver of economic development and growth in many countries, particularly in the developing world. However, it has also led to concerns about the power and influence of MNCs, as well as issues related to corporate governance, tax evasion, and financial instability. Cultural globalization is another significant manifestation of globalization, characterized by the spread of ideas, values, and cultural practices across borders. Western cultural products, such as Hollywood movies, pop music, and fast food, have become ubiquitous around the world, influencing local cultures and identities. While globalization has promoted cultural exchange and interaction, it has also raised concerns about cultural homogenization and the loss of cultural diversity. Critics argue that globalization has led to the dominance of

Western culture and values, marginalizing indigenous cultures and languages. Advancements in technology and communication have played a crucial role in driving globalization and shaping its manifestations. The internet, mobile phones, and social media platforms have connected people around the world, facilitating the exchange of information, ideas, and knowledge in real-time. This has led to increased access to education, healthcare, and opportunities for collaboration and innovation. However, it has also raised concerns about privacy, cybersecurity, and digital divides between the haves and have-nots. Globalization has also led to increased migration and movement of people across borders, as individuals seek better economic opportunities, education, and quality of life in other countries. This has led to the emergence of transnational communities and diasporic networks, where people maintain ties to their home countries while living and working abroad. Migration has become a contentious issue in many parts of the world, leading to debates over immigration policies, border controls, and cultural integration. (Globalizations manifestations political science 2022)

Globalization is a process characterized by the increasing interconnectedness and interdependence among countries and regions, driven by advancements in technology, communication, and transportation. In this essay, we will explore the prospects of globalization and their implications for the contemporary world.

Economic prospects:

Globalization opens up new markets and opportunities for businesses to expand their operations internationally. This allows companies to access larger consumer bases, increase their revenue streams, and achieve economies of scale. Facilitates foreign direct investment (FDI), enabling capital to flow across borders and into emerging markets. FDI contributes to economic growth, infrastructure development, and job creation in recipient countries. Globalization fosters technological innovation and knowledge sharing by facilitating the exchange of ideas, research, and expertise across borders. This leads to advancements in science, technology, and industry, driving productivity and competitiveness. It encourages countries to specialize in producing goods and services where they have a comparative advantage. This specialization leads to increased efficiency, higher productivity, and lower prices for consumers.

Social and Cultural Prospects:

Globalization promotes cultural exchange and diversity by facilitating the sharing of ideas, values, and traditions among people from different cultures and backgrounds. This fosters mutual understanding, appreciation, and respect for cultural differences. It provides opportunities for education

and mobility, allowing individuals to access knowledge, skills, and experiences from around the world. This promotes personal growth, cross-cultural communication, and global citizenship. Globalization enables the dissemination of medical knowledge, technology, and resources to address global health challenges. This leads to improvements in healthcare, disease prevention, and quality of life for people worldwide. Globalization connects people through social networks, digital platforms, and virtual communities, fostering social connectivity and collaboration across geographical boundaries. This enables collective action, social activism, and global solidarity on issues of common concern.

Environmental Prospects:

Globalization raises awareness about environmental issues and encourages international cooperation to address them. This leads to the development of environmental policies, regulations, and initiatives aimed at promoting sustainability and mitigating climate change. Globalization drives the adoption and diffusion of green technologies, renewable energy sources, and sustainable practices worldwide. This contributes to the transition towards a low-carbon economy and reduces environmental pollution and resource depletion. It creates demand for eco-friendly products and services, as consumers become more environmentally conscious and socially responsible. This encourages businesses to innovate and invest in sustainable production methods and green technologies. Globalization fosters international collaboration and partnerships to protect and preserve the environment. This includes efforts to conserve biodiversity, restore ecosystems, and address transboundary environmental challenges through multilateral agreements and initiatives. (Globalization and Sustainable Development 2022)

Globalization, while offering promising opportunities for economic growth, cultural exchange, and technological advancement, also presents inherent contradictions that shape the contemporary world in complex and multifaceted ways. These contradictions arise from the uneven distribution of benefits and costs, as well as from clashes between global interconnectedness and local identities.

Economic Contradictions:

Despite the potential for economic growth, globalization has exacerbated income inequality within and among countries. While some individuals and regions benefit from increased trade and investment, others are left behind, leading to widening wealth gaps and social disparities. Globalization has enabled the outsourcing of labor-intensive production to countries with lower labor costs, often resulting in labor exploitation, poor working conditions, and human rights abuses. Workers in developing

countries may face exploitation and precarious employment, while multinational corporations reap the benefits of cheap labor. The interconnectedness of global financial markets has led to increased financial instability and vulnerability to economic shocks. Financial crises, such as the 2008 global financial crisis, can spread rapidly across borders, causing widespread economic downturns and social unrest. (Globalization of culture, 2023)

Cultural Contradictions:

Globalization has led to the dominance of Western culture and values in many parts of the world, raising concerns about cultural homogenization and the loss of cultural diversity. Local traditions and identities may be marginalized or commodified in the face of globalized consumer culture. The spread of Western cultural products and media through globalization has been criticized for perpetuating cultural imperialism and eroding indigenous cultures. Local languages, customs, and traditions may be displaced or appropriated by globalized mass media and entertainment.

Political Contradictions:

Globalization challenges traditional notions of national sovereignty and governance, as countries cede power to supranational institutions and multinational corporations. This can lead to tensions between national interests and global forces, as well as debates over the legitimacy of global governance mechanisms. It can exacerbate democratic deficits by concentrating power in the hands of unelected elites and undermining democratic accountability. International organizations and trade agreements may prioritize the interests of corporations and wealthy nations over the needs and preferences of ordinary citizens.

Environmental Contradictions:

The pursuit of economic growth and development in a globalized world has led to increased resource depletion and environmental degradation. Global supply chains and consumer demand drive unsustainable extraction of natural resources, leading to habitat destruction, pollution, and biodiversity loss. Globalization contributes to climate change through increased greenhouse gas emissions, deforestation, and industrial pollution. The uneven distribution of environmental costs and benefits exacerbates climate injustices, as marginalized communities bear the brunt of environmental degradation and climate impacts. (Conway & Heynen, 2020)

While globalization has brought about significant benefits, such as economic growth, cultural exchange, and technological advancement, it has also presented challenges and raised important questions about equity, sustainability, and governance. Globalization has reshaped the global economy, leading to increased economic integration and interdependence

among countries. While this has facilitated economic growth, trade expansion, and technological innovation, it has also resulted in economic inequalities and vulnerabilities. Developing countries often face challenges in competing with more advanced economies, leading to disparities in income, wealth, and access to resources. Moreover, globalization has made economies more susceptible to external shocks, such as financial crises and market fluctuations, highlighting the need for better regulation and risk management mechanisms. Cultural globalization is another significant consequence of globalization, characterized by the spread of ideas, values, and cultural practices across borders. While this has promoted cultural exchange, diversity, and understanding, it has also led to concerns about cultural homogenization and the loss of cultural identity. Western cultural products and lifestyles have become dominant in many parts of the world, marginalizing indigenous cultures and languages. Moreover, the commodification of culture has led to the commercialization and standardization of cultural expressions, raising questions about authenticity and cultural heritage preservation. Globalization has profound implications for politics and governance, challenging traditional notions of sovereignty and authority. International institutions, such as the United Nations (UN), the World Trade Organization (WTO), and multinational corporations, play an increasingly influential role in shaping global governance and policymaking. While this has facilitated cooperation and coordination on global issues, it has also raised concerns about accountability, transparency, and democratic legitimacy. Moreover, globalization has fueled nationalist and populist movements, as some people feel marginalized or left behind by the forces of globalization, leading to polarization and social unrest. Globalization has had significant environmental implications, as increased economic activity and consumption have led to environmental degradation, pollution, and climate change. The pursuit of economic growth often comes at the expense of environmental sustainability, as industries prioritize profit over environmental protection. Moreover, globalization has facilitated the exploitation of natural resources and the expansion of extractive industries, leading to habitat destruction, biodiversity loss, and ecosystem degradation. Addressing these environmental challenges requires coordinated global efforts to promote sustainable development practices and mitigate the impacts of climate change. Globalization has also had profound social implications, affecting patterns of migration, urbanization, and social inequality. While globalization has created opportunities for mobility and upward social mobility, it has also exacerbated social disparities and vulnerabilities. The rise of global supply chains and outsourcing has led to job displacement and wage stagnation in some sectors, contributing to

income inequality and social unrest. Moreover, globalization has facilitated the spread of infectious diseases and health risks, highlighting the need for coordinated global health responses and pandemic preparedness. (Article, 2023)

In conclusion, the globalization of the modern world offers a spectrum of prospects and contradictions that shape our global landscape in profound and multifaceted ways. While globalization holds promises of economic growth, cultural exchange, and technological advancement, it also presents inherent contradictions that challenge its viability and sustainability. On one hand, globalization fosters economic growth by expanding markets, promoting competition, and facilitating investment and trade. It promotes cultural exchange, diversity, and understanding by connecting people from different cultures and backgrounds. Additionally, globalization drives technological innovation, scientific progress, and collaboration across borders. These prospects contribute to a more interconnected and prosperous world, where individuals and societies can benefit from shared opportunities and experiences. However, globalization also generates contradictions that warrant careful consideration and mitigation. Economic inequalities persist, as globalization exacerbates disparities within and among countries, leaving marginalized communities behind. Cultural homogenization threatens to erode cultural diversity and marginalize indigenous traditions in the face of globalized consumer culture. Furthermore, globalization challenges traditional notions of sovereignty and governance, empowering supranational institutions and multinational corporations at the expense of democratic accountability and social justice.

References:

1. Globalizations manifestations political science (2022) Unacademy. Available at: <https://unacademy.com/content/cbse-class-12/study-material/political-science/globalizations-manifestations-political-science/#:~:text=Globalisation%20manifestation%20involves%20the%20in%20penetration,nationalistic%20economics%20around%20the%20world.> (Accessed: 29 March 2024).

2. (No date a) Globalisation and Sustainable Development. Available at: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9961> (Accessed: 29 March 2024).

3. (No date) (PDF) Globalization Processes in the modern world challenging the ... Available at: https://www.researchgate.net/publication/333463948_Globalization_processes_in_the_modern_world_challenging_the_national_economy_development (Accessed: 29 March 2024).

4. Article, R. (2023) The impact of globalization on the modern world, Medium. Available at: <https://medium.com/@rehangams433/the-impact-of-globalization-on-the-modern-world-0b5a699af56d> (Accessed: 29 March 2024).

5. GmbH, B.D. (2023) How is globalization changing the modern world? Medium. Available at: <https://medium.com/@seo.germany/how-is-globalization-changing-the-modern-world-1a8648728c1e> (Accessed: 29 March 2024).

6. Globalization of culture: Contradictions and development trends (no date) EuroPub. Available at: <https://www.europub.co.uk/articles/globalization-of-culture-contradictions-and-development-trends-A-279336> (Accessed: 30 March 2024).

7. Conway, D. and Heynen, N. (2020) Globalization's contradictions, OAPEN Home. Available at: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/24236> (Accessed: 30 March 2024).

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science,
Associate Professor*

DIVERSIFICATION OF THE ECONOMY AS A DRIVING FACTOR OF DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF SAUDI ARABIA

The study focuses on current concerns related to Saudi Arabia's economic growth. It was decided how important economic diversity is and how it affects the stability of the national economy. The report provides evidence for the necessity of putting Vision 2030 into action as a calculated move to guarantee economic stability. The present economic situation in Saudi Arabia is discussed, as well as the steps taken to increase the country's proportion of non-oil exports. The report offers a vision for expanding the non-oil sectors' share in the nation's economic structure and emphasizes the value of luring in foreign capital and technology transfer for future growth.

Keywords: economic diversification, investments, Saudi Arabia, GDP

Introduction. Despite being a member of the Group of Twenty (G20) and having the largest economy in the Middle East, Saudi Arabia faces several obstacles in an unstable regional economy. One of the biggest problems facing her economy is its reliance on a meager income stream, with oil ranking highest among them. Over 90% of Saudi Arabia's total exports are energy items. An expanding rival in the energy markets forces the economy to balance the needs of sustaining and broadening its economy and export markets. While the rise in oil prices and income between 2003 and 2013 helped Saudi Arabia become a more creditworthy country and improved the lives of its citizens, the country's economy is not more robust to financial and economic shocks. As a result, the Kingdom's economy can never grow above the money it gets from its oil (Aker, L., & Iman, A. 2019).

The 2030 vision was created in order to address this precarious economic position, and it placed a strong emphasis on diversifying the economy as a necessary first step in assuring Saudi Arabia's economic viability. Although the nine-quintal schemes have a tendency to diversify the economy, none of them have done so more effectively than Vision 2030, which states unequivocally among its aims that it wants "to raise the share of non-oil exports in non-oil GDP from 16% to 50%."

Economic diversification may be employed from several angles depending on the situation. It refers to the variety of sources of revenue from an income standpoint. It illustrates the process of producing an expanding variety of economic products. When referring to international trade, it also describes the complexity and diversity of export markets. Economic

diversification refers to two things: first, income variety, which is the fluctuation of income across many sources of revenue, and the idea that a nation shouldn't rely just on one or a limited number of sources of money. The second is a nation with a robust manufacturing foundation, a thriving services industry, a growing natural resource sector, and a sophisticated and diversified agriculture sector.

According to Gylfason, the well noted negative relationship - sometimes known as the "resource curse"- between a country's long-term economic growth and its strong reliance on a small number of natural resources may be used to illustrate the benefits of economic diversity on efficiency and growth. The connection supports the theory that long-term growth benefits from economic variety (Gylfason, T. 2017).

A diversified economy has long been seen as essential to sustainable economies, and as such, it has raised the standard of life in the country by generating income and jobs, promoting the advancement of science and technology, and assisting in maintaining political stability. For these reasons, every country in the world aspires to have a varied economy.

Therefore, diversification should be considered with the example of Saudi Arabia and their Vision 2030 plan.

The purpose of the research is to examine Saudi Arabia's economic development tendencies and provide strategies for achieving economic diversification in line with the Vision 2030 plan. Through an analysis of the influence of non-oil sectors on economic stability and changes in the country's structure, the research demonstrates the necessity of developing new industries and luring in foreign investment in order to secure the country's sustained growth.

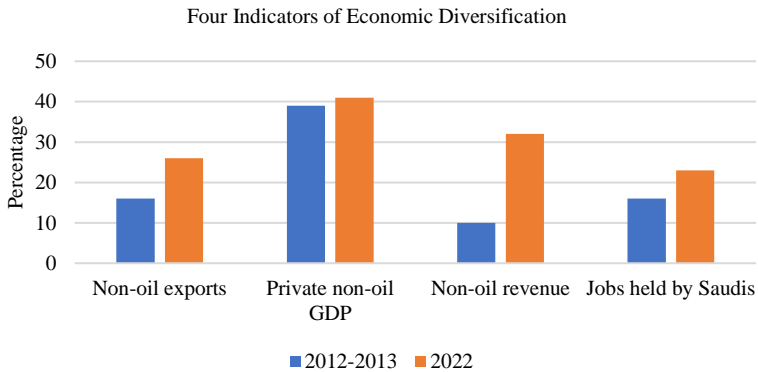
Results. The economy of Saudi Arabia is largely dependent on oil, and each year there are significant variations in both output and pricing. since of this instability, it might be difficult to identify trends in diversification since advancements in the non-oil sector could eclipse those in the oil business. Comparing years with comparable oil export volumes is a workable way to lessen the effects of year-to-year volatility in oil export revenues and provide a more accurate evaluation of long-term trends.

Saudi Arabia made an extraordinary \$325 billion on oil exports in 2022. This was mostly because to the crisis in Ukraine, which drove up oil prices to more over \$100 per barrel for a considerable amount of time. In order to evaluate diversification progress in the context of the significant oil earnings in 2022, data is contrasted with data from 2012–2013, the last period in which Saudi Arabian oil exports hit a similarly high level.

The kingdom has seen progress in four dimensions, namely exports, GDP, Government Revenue, Employment.

While petroleum (including both refined and crude products) continues to account for 74% of all product and service exports, it has decreased significantly from an average of 84% in 2012-2013 to 74% in 2022. The growth of the tourism sector and the increase in petrochemical exports are the main causes of this change. Exports of petrochemicals now make over 12% of the export portfolio overall, a significant rise from the 9% that was reported in 2012-2013. One thing to take note of is the incredible rise in income from travel exports, or foreign tourism, which went from two percent in 2012 and 2013 to five percent in 2022 (Mogielnicki et al., 2023).

The kingdom's nominal GDP has seen an increase in the private sector's contribution over time, rising from 37% in 2012-2013 to 39% in 2022. Concurrently, the GDP contribution of the non-oil sector - which includes both public and private entities - has increased from less than 52% in 2012-2013 to 56% in 2022. After accounting for price changes, the private sector's real GDP share increased from 39% in 2012-2013 to 41% in 2022. Notably, manufacturing - mainly petrochemical - property management, retail and wholesale, and personal, social, and communal services are among the private non-oil companies growing at the fastest rate. The GDP of the non-oil private sector and oil prices have a considerable link, notwithstanding a decline since 2013, indicating that the private sector is less dependent on oil prices for its economic activities (*Saudi Arabia GDP growth non-oil sector*).

Fig.1. Growth of economy % - Saudi Arabia

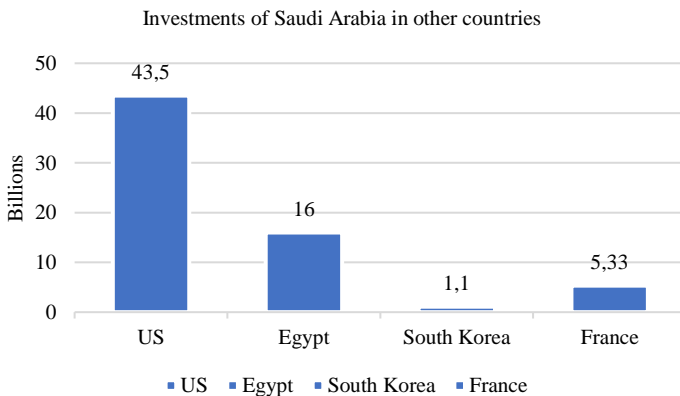
Source: compiled by author using data from The Arab Gulf States Institute in Washington, 2023

Saudi Arabia has achieved great strides on diversifying the sources of funding for its national budget. From less than 10% in 2012-2013, non-oil revenue soared to 32% of the nation's overall revenue in 2022. Value Added

Tax (VAT) adoption in 2018 and rate increase from 5% to 15% in 2020 are the main reasons for the significant growth in non-oil revenue(Mogielnicki et al., 2023).

Differentiation in the labor market is harder to describe than it is in the three previously mentioned domains. Here, the term "labor market diversification" refers to the idea that Saudi citizens and private firms should depend less on public sector employment and less on non-Saudi labor. While there has been development in both areas, a thorough examination is not possible due to data restrictions. By the end of 2022, Saudi employees made up 23% of all private sector employees (Saudi and non-Saudi), up from 16% in 2016 (the first year that the data is available). By the end of 2022, 42% of Saudi workers who were classified as working in the public sector had done so, down from 45% in 2016. The number of Saudis employed in the public sector is understated by these statistics since it does not include individuals in the military or security services. It also does not include private sector employees who are not registered with the general organization for insurance purposes, such as "gig" workers. How these omissions impact the percentage of public sector employment listed here is unclear (How is vision 2030 to be implemented? from assessing Saudi vision ... 2020).

Also, an important aspect of economic diversification is investing in various potentially profitable projects, which in the long term bring a large profit.

Fig.2. Investments in billions - Saudi Arabia

Source: compiled by author using data from bibliography

As part of its involvement in the global economy, Saudi Arabia has consciously worked with and invested in a variety of projects to boost innovation and global economic development. The US Infrastructure

Investment Program, in which the PIF (Public Investment Fund) committed \$20 billion with the Blackstone Corporation in a joint venture, is a notable example of collaboration. The objective is to raise \$40 billion in total to finance US infrastructure projects (How is vision 2030 to be implemented? from assessing Saudi vision ... 2020).

A \$16 billion joint investment fund was established in Egypt by the PIF and the Department of the Ministry of International Affairs in Egypt. This collaboration demonstrates the development of key sectors in Egypt, such as energy, agriculture, and infrastructure (Meredith, 2018).

The PIF's investment strategy includes South Korea, where it spent \$1.1 billion to purchase a significant 38 percent stake in Posco, a South Korean steel maker, in its engineering and construction division in 2015. This action demonstrates Saudi Arabia's interest in large international markets (Public Investment Fund 2015).

Saudi Arabia has actively participated in a number of noteworthy initiatives in the entertainment and technology sectors. The PIF invested \$3.5 billion in Uber in 2016, acquiring a 5% stake in the US ride-hailing service. Moreover, agreements with the US entertainment giant AMC and the theme park operator Six Flags, which were made public via memorandums in 2018, demonstrate Saudi Arabia's influence over the country's entertainment landscape (MacMillan, 2016).

Real estate finance has also received attention; in 2018, the PIF and a consortium of investors paid \$5.33 billion to acquire a majority (57.8%) stake in Accor Invest, a real estate financing company, from France's AccorHotels. This move aligns with Saudi Arabia's broader strategy to invest in several industries (Public Investment Fund 2018).

Conclusions. Going forward, to maintain economic diversity, existing reforms must be strengthened and consistently implemented in order to increase economic productivity. In order to make this happen, it will be crucial to work toward increasing foreign investment and the technological transfer that comes with it. Even if the number of women participating in the economy has increased, there is still work to be done. Expanding current industries and creating new ones would also require better education and training for Saudi people. Finally, it will be important to strike a careful balance between using the Public Investment Fund to support projects headed by the public sector and making sure there is space for the growth of a vibrant and autonomous private sector. The public sector will need to assist new industries with high initial capital requirements, but excessive public sector involvement in all facets of the economy would hinder the growth of the private sector, which is necessary.

References

1. Aker, L., & Iman, A. (2019). Comparison of Business Environments in Oil-Rich MENA Countries: A Clustering Analysis of Economic Diversification and Performance. *Emerging Markets Finance and Trade*, 55(12), 2871-2885.
2. Gylfason, T. (2017). From double diversification to efficiency and growth. *Comparative Economic Studies*, 59(2), 149
3. Mogielnicki, R. *et al.* (2023a) *Signs that economic diversification is working in Saudi Arabia*, Arab Gulf States Institute in Washington. Available at: <https://agsiw.org/signs-that-economic-diversification-is-working-in-saudi-arabia/> (Accessed: 14 March 2024).
4. (No date) *Saudi Arabia GDP growth non oil sector*. Available at: <https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/gdp-growth-non-oil-sector> (Accessed: 14 March 2024).
5. (2020) How is vision 2030 to be implemented? from assessing Saudi vision ... Available at: <https://www.jstor.org/stable/resrep29468.8> (Accessed: 17 February 2024).
6. Meredith, S. (2018) Saudi Arabia and Egypt agree to a \$10 billion deal to build a new mega-city, CNBC. Available at: <https://www.cnbc.com/2018/03/05/saudi-arabia-and-egypt-agree-to-a-10-billion-deal-to-build-a-new-mega-city.html> (Accessed: 17 February 2024).
7. Public Investment Fund (2015) PIF. Available at: <https://www.pif.gov.sa/en/Pages/NewsDetails.aspx?NewsId-135%2FThe-Public-Investment-Fund-ac%E2%80%8Bquires-38%25-stake-in-POSCO-Engineering-unit> (Accessed: 17 February 2024).
8. MacMillan, D. (2016) Uber raises \$3.5 billion from Saudi fund - WSJ. Available at: <https://www.wsj.com/articles/uber-raises-3-5-billion-from-saudi-fund-1464816529> (Accessed: 17 February 2024).

Scientific supervision by S. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

ANALYSIS OF THE FITNESS SERVICES MARKET IN BRAZIL AND THE DEVELOPMENT POTENTIAL OF STRETCHING STUDIOS IN THIS COUNTRY

In order to study the market of fitness services in Brazil and determine the potential for the development of stretching studios in this country, an analysis of the demand for fitness services, the competitive environment, trends in the development of the fitness industry and the characteristics of consumers in Brazil is conducted.

The paper examines the rankings of the top 20 trends for 2020 in Brazil. The importance of taking into account the cultural and social characteristics of the Brazilian market for the successful implementation and promotion of stretching studios is highlighted.

Keywords: fitness services, stretching studios, Brazil, country, sports training

Trends change quickly, so in order to remain competitive, fitness clubs and fitness trainers must constantly follow the latest trends and implement them. After all, clients are becoming more demanding and educated, so they need variety and easily change the coach, club or direction if they do not see the development and introduction of new products. This especially applies to elite class clubs.

The first such study was published by W. Thomson in November 2006; he made assumptions about the trends of the following year 2007. Then the TOP-10 included the following areas: fitness programs to overcome obesity in children and adolescents, personal training, special fitness programs for the elderly, functional fitness, fitness professionals with education and experience, training of stabilizer muscles, mental fitness, strength training, monitoring results, exercises to reduce body weight.

Similar studies were conducted in individual countries: Hungary (2013), China (2018), Spain (2017-2019).

Now there is a question about expanding the geography of national studies of fitness trends, because each country has its own specifics, cultural and historical features and preferences.

Therefore, there is a need to study the market of the fitness industry and the prospects for its further development.

These studies were continued in 2018 and 2019. In 2020-2021, unfortunately, the results of the studies were not published, which is caused

by the difficulty of communicating with fitness centers during the pandemic.

The fitness industry is understood as a collection of companies that allow a person to regularly engage in physical activity, the main purpose of which is to develop, improve or maintain good physical condition and prevent the diseases of civilization. It is also worth noting that companies in the fitness industry actively offer additional services. Therefore, the fitness industry mainly includes fitness clubs that are equipped, in particular, with equipment for aerobic and strength exercises, fitness clubs that organize group classes (aerobics, pilates or martial arts). Fitness clubs also sometimes offer access to a pool, spa treatments or massages.

The fitness industry is a relatively new branch of the economy, newer than the rise in mass popularity of sporting events in the first half of the 20th century, and it is constantly evolving. The dynamics of the development of the fitness industry largely depends on environmental factors.

The year 2020, i.e. the time of lockdown and social distancing, in many countries has become a period of restriction of activity, in particular physical activity. Physical activity has fallen below the minimum level necessary to maintain health. This contributed to a decrease of 4 percentage points in the overall level of physical activity, from 65% to 61% at the beginning of 2020 during the spring lockdown. Then as many as 43% of people who do sports admitted that they had limited training. With the resumption of sports facilities in June 2020, the physical activity of the population increased to 63%". It remained at this level for several months, until the fall, when its level decreased due to another lockdown. Of course, some people compensate for the inability to do sports in sports facilities with physical activities at home or outside. However, compared to the rest of society, this group is small. It should also be noted that during the pandemic, non-sports physical activity, that is, activity related to everyday activities, should also have decreased. Many people began to perform their duties from a home workplace, so they move in a limited space. Also, there is no reason to leave the house, except for health, official needs and shopping - because all entertainment facilities were closed.

The growth of global tourist flows of active types of tourism, their features, as well as the goals and objectives of the development of society initiate a rethinking of the essence and role of sports and sports and health tourism and require the formation and provision of theoretical and practical principles for managing the development of such services.

The main task of sports and health tourism is to attract citizens to the useful and rational use of free time, to ensure the optimal use and preservation of tourist resources, to take care of the personal safety of tourists, to develop the tourist potential of territories, to develop the appropriate infrastructure, to

increase the efficiency and effectiveness of the activities of various tourism entities, activities and entrepreneurial initiatives.

Beyond gyms and studios, digital solutions are evolving from low-cost alternatives and add-ons to stand-alone offerings that are a regular part of consumers' lives. These kinds of solutions offer convenience and personalization that can appeal to wellness enthusiasts and experimental researchers alike. However, the market for home and DIY fitness solutions and equipment will be competitive. This is a sector that has attracted many entrepreneurs and investors, and the number of good and new solutions is growing rapidly.

Additionally, with more consumers returning to the gym as the economy recovers, growth in new home equipment users may slow. For example, researchers and experimenters may like connected equipment that brings together a wide range of brand-new high-quality content at reasonable prices, but traditionalists may look for simple analog equipment that is well made. As with gyms and studios, solutions that include a community component can bring people together.

Big tech companies have already started providing their own offerings that are more like fitness ecosystems, which include activity curation and fitness tracking. To prepare for when more consumers return to gyms and studios, app providers must strengthen their user communities to keep users coming back.

Today, a global trend is interest in a healthy lifestyle. That is why fitness is becoming more and more popular all over the world. Currently, the fitness industry is a field of successful and promising business, because it ranks second in the world after high technologies in terms of development rates. Due to the consistently high rates of development, the fitness industry has a high investment attractiveness, the market volume of which is increasing every year.

Fitness has gained popularity in the world due to the fact that all its programs are aimed at improving human health. In many countries, the reduction of health care costs and the solution of demographic problems are associated with physical activity in the mass sports system.

The international fitness industry is increasingly developing and strengthening on the world stage. It was the most stable during 2012–2016 compared to other industries. To fulfill the purpose of the research, we analyzed the reporting documents for 2014–2016 of the European Association of Physical Activity (Europe Active Association) and the International Association of Sports and Health Clubs (IHRSA). They unite the fitness, wellness clubs of Europe and the world, respectively, are the most authoritative in the fitness industry, so the reliability of these reports cannot

be doubted.

It has been established that the most successful deals have been made in the fitness industry over the past few years. So, in 2013, the global fitness industry as a whole had about 75.5 billion dollars in profit, there were 150,000 fitness clubs, in which about 132 million people trained.

Goal formulation. To investigate the current state of the fitness services market in Brazil, taking into account the popularity and competition in this segment, as well as to analyze the opportunities for the development of stretching studios as a new direction of fitness in this country, in particular to determine the demand among the population for the development of stretching studios in Brazil in order to attract customers and ensuring sustainable business success.

Presentation of research results. According to the 2019 IHRSA Global Report, there are 34,509 gyms in Brazil, about 9.6 million customers, an annual revenue of US\$2.1 billion, and a participation rate of 4.62% [1].

The Brazil survey was identical to a survey developed by ACSM (based on a panel of professionals in the commercial, community, corporate and clinical health and fitness sectors) that included 38 possible trends. The study was conducted electronically from March 11 to May 3, 2019 (8 weeks).

894 respondents from Brazil took part in the survey. The demographics of the survey included 39% women and 61% men with a wide range of knowledge and experience, with 29.8% having more than 10 years of experience in the industry and 16.6% having more than 20 years of experience.

Only 9.7% of survey respondents earned an annual salary of more than \$50,000, which included 0.7% who earned more than \$100,000 a year.

Brazil is a BRICS country (Brazil, India, China and South Africa). Average salaries vary widely among countries that are part of ACSM's Global Fitness Trends Study. Minimum monthly wage is approximately \$260.00. For reference, gyms range from \$10.00 to \$182.00 per month. Salary for a gym trainer in Sao Paulo, Brazil is \$666.00 for 220 hours per month. Therefore, it is difficult to compare this indicator with other countries.

The first step in analyzing the survey was to group the responses and rank them in order of importance. Only the top 20 trends for 2020 in Brazil have been highlighted in this document. Namely the following:

1. Exercise and weight loss: This trend is aimed at solving the national problem of obesity in both countries; 18.9% and 29.4% of the population in Brazil and Argentina, respectively, are considered obese.

2. Lifestyle Medicine: Behavioral change is a key trend in both countries as it is a barrier to maintaining health. In 2020, health and fitness professionals will use behavior change techniques to create alternative

lifestyles in an attempt to make people healthier.

3. Personal Training: This trend consists of providing personalized fitness services with the appropriate application of overloads to improve fitness according to the client's goals. This is still one of the most sought-after areas for physical education specialists, and there is a great demand for this service

4. Fitness programs for the elderly. As people age, creating senior fitness programs is a business opportunity for personal trainers as well as gyms, clubs and studios.

5. Functional fitness training: functional fitness training originated in the field of physical therapy in the rehabilitation process using exercises that simulate activities at home or at work. Currently, it is a training tool used by personal trainers, gyms, clubs and studios.

6. Attracting certified fitness professionals: courses for professionals and students in the field of fitness are aimed at developing or updating knowledge and skills specific to professional activities. As for the fitness area, today the range of offers is high, with competitive prices and requirements for all kinds of interests.

7. High-intensity interval training (HIIT): HIIT consists of applying a series of stimuli with intervals that allow partial recovery. To be considered HIIT, stimuli must occur above 90% of a person's maximum heart rate and intervals must be between 5 seconds and 3 minutes. This is a form of learning that is growing in Brazil and Argentina.

8. Individual training in small groups: this is the provision of training services in small groups (three people on average). This type of service allows for greater socialization of participants without losing differentiated care because the physical education professional can still adjust the training prescription based on everyone's movement pattern. In addition, it is an alternative for a personal trainer to increase his income and offer services at a lower cost compared to individual training.

9. Online Training: This is a trend used by many fitness professionals, especially personal trainers, as a strategy to increase their income and expand their services.

10. Sports training: this is a trend that is increasingly being implemented in schools, clubs and gyms. Sports training is a set of organized norms aimed at development and individual improvement with the aim of increasing physical, psychological and cognitive performance. In addition, sports training develops human relationships through activities that include a number of complex situations that decisively affect emotions and interpersonal relationships.

11. Circuit training: it consists of a sequence of exercises (stations)

performed one after the other, without an interval or with minimal rest between them. In this sense, a functional scheme is the implementation of functional training in the format of a scheme. Each station has an average of 60 seconds of stimulation, and each participant performs the suggested exercise according to their physical condition without a certain number of repetitions. The functional scheme is used as a means of physical training in sports, as well as in collective classes (with music) in gyms, clubs and studios.

12. Outdoor Activities: Outdoor physical activity is a trend in fitness, providing the exerciser with free access to nature or the city where they live, including beaches, public parks and bike paths. This includes walking, running, biking, skating, skateboarding, slacklining, yoga, and public fitness.

13. Outcome measurement: Physical education professionals should assess the physical and motor skills of their clients before performing any type of physical activity. This is one of the trends that increases the value of gyms, clubs and studios aimed at improving the quality of customer service.

14. Mobile apps for exercise: Using mobile devices, users can download apps about physical activity, nutrition and health. These are tools that simplify and facilitate the search for information, calculation and recording of data in an interactive mode, providing higher interdisciplinary productivity, so medical workers must acquire the competence to use them in the interests of professional activity. In the fitness market, there are currently hundreds of applications that are used to measure heart rate, calculate body mass index, the maximum number of repetitions, to evaluate motor activity, physical training, racing, training, nutrition, etc.

15. Boutique Fitness Studios: Many gyms and studios offer top-notch service options with personalized care and quality that appeal to clients who appreciate exclusive services.

16. Children and physical exercise: There are various physical training programs for children in schools, sports schools, NGOs, clubs or gyms for children.

17. Inexpensive and budget gyms. In Brazil and Argentina, low-cost gyms are located in urban centers, and this is an alternative business model aimed at a larger number of customers.

18. Free Weight Training: This is one of the trends used in residential condominiums, public parks and small spaces, using free weights and body weight as a fitness strategy.

19. Health/Wellness Coaching: Health and wellness coaching is the integration of fitness prescriptions (characterized by technical skills that are knowledge and skills) with behavioral skills, ie relationships, but in this case with an emphasis on health promotion I and the autonomy of my client.

20. Core training: This is a trend in gyms in Brazil and Argentina, aimed

at strengthening stabilizing muscles, protecting the spine and creating a solid foundation for the development of various physical activities.

In Brazil, weight loss exercises, overemphasized by the media, are really emerging as the first fitness trend. Overweight and obesity are public health problems worldwide, and Brazil and Argentina face the same problems.

Innovation is critical to success in the health and fitness industry. Thus, programs that create user loyalty and effective solutions always prevail, as well as among the trends of fitness services in the world [1].

It should also be noted that the fitness industry actively involves other industries in its activities: medicine, IT technologies, etc., which gives an opportunity to further strengthen its position in the market of fitness services.

1. The development and strengthening of positions on the world stage, the greatest stability during 2012-2016, and the conclusion and implementation of the most successful deals during the mentioned period are characteristic of the fitness industry of various countries of the world.

2. In 2013, the global fitness industry had profits of about 75.5 billion dollars, in particular, Europe - about 32 billion dollars. The growth of the fitness industry is observed in the countries of Latin America. The total revenue of the fitness industry in 2015 was \$81 billion.

3. Economic problems hamper the development of the fitness industry in some countries of Europe, North and South America. Growth prospects remain in emerging markets in the Asia-Pacific region, the Middle East and Latin America.

4. The biggest leaders of the European market of fitness services in 2014 were established. Great Britain and Germany are among them. The markets of Eastern European countries, such as Turkey, are among the ten largest subjects of the fitness industry.

5. In 2016, most European fitness club operators expected financial growth.

Considering the economic situation in Brazil, in particular, human resources, low-cost gyms are becoming more popular, targeting a larger number of customers.

The prospects for the further development of the Brazilian fitness services market look favorable: even with the current economic situation, the market will continue its growth in the next 4-5 years, and if it improves, it will increase the growth rate to indicators close to 22-25% in nominal terms. With the further development of the Russian market according to world trends, the share of network fitness clubs in Russian regions will continue to grow in the coming years.

Currently, there is an active promotion of consumers to wellness and

sports and wellness services in fitness clubs. The population's active interest in sports consists in the organization of the training process, the development of human strength and capabilities, namely, physical, emotional, adaptive, and spiritual. The fitness industry is considered as a field of services, a set of various subjects of fitness activity (fitness clubs, fitness centers, sports clubs, studios, sports and health centers, health centers, gyms) that provide fitness services, with the involvement to a healthy lifestyle, maintaining, preserving and strengthening human health, as well as achieving high results in figure correction. In recent years, the demand for the use of sports and health and fitness services has been growing more and more.

The development of the sports services industry is facilitated by society's orientation towards a healthy lifestyle, work activity and a new way of entertainment for modern people. Given the changing business climate, which is characterized by increased competition in the fitness industry, it is important to improve the performance of the business as a whole, and especially its sales sector, which will give companies the opportunity to increase their competitiveness and profits in the domestic market. Unfortunately, the wrong use of marketing tools is often the reason for insufficient profits of the company.

The sphere of services is gaining more and more importance for the economy every year. It creates new jobs and contributes significantly to the national income. Services in the field of sports and healthy lifestyle are developing rapidly.

Recently, companies increasingly use various marketing measures that help them take good positions in the market. The fact that business profits can be increased by improving marketing skills remains undeniable.

In the conditions of the great development of the information society and the wide use of marketing Internet communications, it provides an opportunity to improve the work of many enterprises, including the service sector. Therefore, issues related to the need to improve the marketing and promotion process are important and need to be resolved.

Today, despite the defining role of services in the field of fitness, there is an insufficient level of development of marketing in this field. Nevertheless, the market of fitness services is characterized by a high growth rate, which requires the creation, implementation and implementation of elements of the marketing complex for the effective operation of enterprises in this sector.

In European countries, only 25% of residents use fitness services, and in the USA - 40%. This trend can be explained primarily by the fact that an average of 20% to 35% of fitness center customers do not renew their subscription. And the main reason for refusal of visits is too high prices. And

the correct method of determining the price, conducting a reasonable price policy, choosing a reasonable price strategy are important components of the successful operation of any enterprise in market conditions. Therefore, most operators in the market of fitness clubs are now facing problems of optimization of pricing.

Foreign fitness operators often work in many countries at the same time. This can be the result of a number of factors, including:

1. The market for commercial fitness in the mass dimension is relatively young, it is no more than 50 years old.

2. Technology and know-how in the fitness industry is relatively easy to obtain due to its nature. In the second half of the 1990s, the development of the Internet and the fairly good quality of education in sports academies contributed to the transfer of special knowledge in the field of fitness.

3. The relatively free market conditions of the fitness industry meant that it was not so much professional investors who tried their hand at it as energetic enthusiasts. Neither the opening of a fitness club nor personal training required (and do not require) any special state permits. Fitness clubs were subject to general business rules. And the only additional regulation was, in fact, an order from the Minister of Health, which regulated the sanitary rules by which they must be guided.

In conditions of competition, operators of the fitness services market are forced to adjust prices downwards in order to retain visitors. Mass sales of subscriptions, which have become popular with network operators, contribute to the inflow of funds to fitness clubs. Also, clubs that specialize in certain services in which they are leaders in the market, for example, in Crossfit, Taibo, yoga, etc., are increasingly popular. In this case, visitors are mostly willing to pay a higher price for basic and functional training. In turn, the interest of ordinary customers is aimed primarily at inexpensive packages of 99 fitness services provided by network operators. And Luxury-class fitness clubs have lost part of their customers and are forced to work on the edge of profitability.

The growth potential of stretching studios in Brazil lies in the ability to attract a wide range of clients, as stretching becomes an increasingly popular form of physical activity. With the high demand for healthy living and fitness training, stretching studios can attract both beginners and experienced athletes. In addition, the development of this direction can contribute to popularizing a healthy lifestyle and increasing awareness of the importance of stretching for health and psycho-emotional state. Also, given the climatic conditions of Brazil, opening stretching studios on the streets or beaches can be an attractive option for residents and tourists.

In Brazil, due to specific government regulations, any professional

working in the field of physical activity, fitness or sports (including a personal trainer) is required to obtain a degree in physical education from a university, which is the 6th trend in the country. A university degree is a mandatory requirement, but not a certificate [2].

Fitness programs for the elderly - this trend ranks 4th among the national fitness trends of Brazil and Argentina, but it is not in the list of the top 20 trends in the world. This is due to the fact that 13.5% of the population of Brazil are elderly people, and most of them strive to be healthy. It is predicted that in 2050 this percentage will increase to more than 29% of the total population of Brazil [3].

Conclusions. Fitness originated from various gymnastic systems, becoming today one of the most popular and profitable areas of business. The field of fitness industry began to develop actively in the early 2000s, when fitness became fashionable. Despite the intensive growth of interest in this direction, only about 3% of the country's population is engaged in physical activity, which indicates significant prospects for further growth of this direction.

Every year, the American College of Sports Medicine conducts a survey of specialists regarding fitness trends. In 2021, trends have changed somewhat under the influence of quarantine measures around the world. Online training took first place, smart technologies took second place, bodyweight exercises came third, outdoor training came fourth, and high-intensity interval training came fifth. And indeed, these types of training are the most adapted and convenient for use during the period of quarantine restrictions.

References

1. Agilar Home, <https://www.acsm.org/>
2. Чеховська Л. Фітнес-індустрія: стан і перспективи розвитку у країнах світу / Л. Чеховська // Слобожанський науковоспортивний вісник: [зб. наук. пр.]. – Харків, 2017. – № 2 (58).
3. European Health & Fitness Market: Report 2018 [Internet]. Cologne, Germany; 177. Available from: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/de/Documents/consumer-business/>

Scientific Supervision by S. Kuzminov, Doctor of Sciences, Full Professor

Natalia Watras
Koło Naukowe Ekonomistów Interkreator
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski (Polska)

ROLA MIĘDZYNARODOWYCH FUZJI I PRZEJĘĆ W PRZEKSZTAŁCANIU GLOBALNEGO BIZNESU: ANALIZA TRENDÓW I WYZWAŃ

W dzisiejszym globalnym środowisku biznesowym międzynarodowe fuzje i przejęcia odgrywają kluczową rolę w transformacji struktury i dynamiki globalnego biznesu. Niniejsza analiza skupia się na badaniu trendów i wyzwań związanych z tym zjawiskiem. Poprzez głęboką analizę danych i studium przypadków, omawiając wpływ fuzji i przejęć na różne sektory gospodarki oraz na dynamikę konkurencji na rynkach międzynarodowych. Ponadto, identyfikuje kluczowe czynniki determinujące sukces tych transakcji oraz wyzwania, z jakimi przedsiębiorstwa mogą się spotkać podczas realizacji strategii fuzji i przejęć na skalę globalną. Przeanalizowane są także implikacje dla interesariuszy, w tym dla klientów, pracowników oraz społeczności lokalnych. Ostatecznie, praca kładzie nacisk na znaczenie strategicznego podejścia do fuzji i przejęć w kontekście dynamicznie zmieniającego się globalnego biznesu.

***Słowa klucz:* Międzynarodowe fuzje i przejęcia, Trendy i wyzwania, Dynamika konkurencji, Strategiczne podejście**

In today's global business environment, international mergers and acquisitions play a key role in transforming the structure and dynamics of global business. This analysis focuses on examining the trends and challenges associated with this phenomenon. Through deep data analysis and case studies, discussing the impact of mergers and acquisitions on various economic sectors and on competitive dynamics in international markets. Additionally, it identifies the key factors determining the success of these transactions and the challenges that companies may encounter when implementing M&A strategies on a global scale. Implications for stakeholders, including customers, employees and local communities, are also analyzed. Ultimately, the work emphasizes the importance of a strategic approach to mergers and acquisitions in the context of a dynamically changing global business.

***Keywords:* International mergers and acquisitions, Trends and challenges, Competition dynamics, Strategic approach**

1. Wprowadzenie i metodyka

W obliczu dynamicznych zmian na arenie międzynarodowej, działalność gospodarcza przechodzi rewolucyjne przekształcenia, wywołując globalną falę fuzji i przejęć. Współczesna gospodarka jest świadkiem nieustannego rozwoju strategii konsolidacji, które zmieniają krajobraz biznesowy na skalę globalną. Fenomen ten wywołuje nie tylko intensywną konkurencję, ale także niesie ze sobą wiele wyzwań oraz możliwości dla przedsiębiorstw operujących na światowym rynku.

Głównym celem niniejszego artykułu jest skupienie się na analizie trendów i wyzwań związanych z międzynarodowymi fuzjami i przejęciami w kontekście przekształcania globalnego biznesu. Prześledzenie najnowsze tendencje, identyfikując kluczowe czynniki napędzające ten proces oraz analizując implikacje dla firm, konsumentów i gospodarek narodowych na całym świecie.

W artykule wykorzystano analizę literatury przedmiotu oraz dane statystyczne z GUS oraz Eurostatu, dotyczące Roli międzynarodowych fuzji i przejęć w przekształcaniu globalnego biznesu.

2. Wyniki badań i dyskusji

Zauważono dominację dużych korporacji w procesie międzynarodowych fuzji i przejęć. Firmy te często dążą do wzrostu poprzez akwizycje konkurencyjnych przedsiębiorstw lub ekspansję na nowe rynki przez przejęcie lokalnych graczy.

W badaniach zaobserwowano, że głównym celem wielu fuzji i przejęć jest osiągnięcie synergii i zwiększenie efektywności operacyjnej poprzez łączenie zasobów, kompetencji i sieci dystrybucji. Firmy spodziewają się, że połączenie przyniesie korzyści w postaci oszczędności kosztów, skalowalności i zdolności do innowacji.

W badaniach wskazano na istotne wyzwanie w postaci skutecznej integracji kulturowej. Różnice kulturowe między firmami mogą prowadzić do konfliktów, trudności w komunikacji oraz oporu pracowników, co może zakłócić harmonię i efektywność połączonej firmy.

Zidentyfikowano ryzyko związanego z regulacjami antymonopolowymi i innymi przepisami regulacyjnymi, które mogą utrudnić lub opóźnić zatwierdzenie fuzji i przejęć przez władze antymonopolowe i inne organy regulacyjne. Brak zgodności z przepisami może skutkować karami finansowymi lub nawet anulowaniem transakcji.

W badaniach zauważono, że międzynarodowe fuzje i przejęcia często prowadzą do restrukturyzacji organizacyjnej i redukcji zatrudnienia w celu osiągnięcia synergii i efektywności. To może wywołać niepokój wśród pracowników oraz potencjalne konflikty związane z integracją personelu.

Stwierdzono, że elastyczność i zdolność do adaptacji są kluczowe dla sukcesu międzynarodowych fuzji i przejęć. Firmy muszą być przygotowane na zmiany i szybko reagować na nowe wyzwania oraz warunki rynkowe, aby utrzymać swoją konkurencyjność i osiągnąć cele strategiczne.

Podsumowując, międzynarodowe fuzje i przejęcia stanowią istotny element transformacji globalnego biznesu, generując zarówno możliwości, jak i wyzwania dla firm działających na arenie międzynarodowej. Kluczem do sukcesu jest skuteczne zarządzanie procesem fuzji i przejęć, uwzględniając różnorodne czynniki, takie jak kultura organizacyjna, regulacje prawne, aspekty finansowe i ludzkie oraz zdolność do adaptacji do zmieniającego się środowiska biznesowego.

Tablica 1. Obroty towarowe ogółem i według grup krajów

WYSZCZEGÓLNIENIE	2022						2021	2022
	w mld PLN	w mld USD	w mld EUR	2021 = 100			struktura w %	
				PLN	USD	EUR		
Eksport	1618,6	365,8	346,2	123,0	106,9	120,2	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	1412,4	319,4	302,2	124,1	108,0	121,3	86,4	87,3
w tym UE	1226,3	277,3	262,4	124,1	108,0	121,3	75,1	75,8
w tym strefa euro	955,0	216,0	204,3	122,6	106,7	119,8	59,2	59,0
Kraje rozwijające się	127,5	28,8	27,3	123,3	107,1	120,4	7,9	7,9
Kraje Europy Środ. – Wsch.	78,7	17,6	16,8	105,1	90,7	102,5	5,7	4,8
Import (wg kraju pochodzenia)¹⁾	1711,8	387,0	366,2	129,4	112,7	126,5	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	1065,0	240,8	227,8	128,3	111,7	125,4	62,7	62,2
w tym UE	880,2	199,4	188,4	123,1	107,2	120,3	54,1	51,4
w tym strefa euro	722,7	163,8	154,7	121,6	106,0	118,9	44,9	42,2
Kraje rozwijające się	540,7	121,7	115,5	139,2	120,8	136,0	29,4	31,6
Kraje Europy Środ. – Wsch.	106,2	24,5	22,8	101,2	90,2	99,5	7,9	6,2
Saldo	-93,2	-21,2	-20,0	.	.	.	.	.
Kraje rozwinięte	347,5	78,6	74,3	.	.	.	.	.
w tym UE	346,1	77,9	74,0	.	.	.	.	.
w tym strefa euro	232,3	52,2	49,6	.	.	.	.	.
Kraje rozwijające się	-413,2	-92,9	-88,3	.	.	.	.	.
Kraje Europy Środ. – Wsch.	-27,5	-6,9	-6,0	.	.	.	.	.

Źródło: opracowanie na podstawie danych z GUS, <https://stat.gov.pl/>, (31.07.2023)

Tablica 2. Obroty towarowe według ważniejszych krajów

WYSZCZEGÓLNIENIE	2022						2021	2022
	w mld PLN	w mld USD	w mld EUR	2021 = 100			struktura w %	
				PLN	USD	EUR		
EKSPORT								
1. Niemcy	450,9	101,9	96,4	119,2	103,6	116,4	28,8	27,9
2. Czechy	107,0	24,2	22,9	137,5	119,4	134,3	5,9	6,6
3. Francja	92,8	21,0	19,9	123,0	106,9	120,2	5,7	5,7
4. W. Brytania	78,5	17,8	16,8	119,4	103,9	116,7	5,0	4,9
5. Holandia	74,6	16,8	16,0	130,5	113,4	127,5	4,3	4,6
6. Włochy	74,0	16,8	15,8	121,3	105,7	118,6	4,6	4,6
7. Stany Zjednoczone	48,0	10,8	10,3	137,8	119,9	134,7	2,6	3,0
8. Słowacja	47,0	10,6	10,0	139,0	121,0	135,9	2,6	2,9
9. Ukraina	45,6	10,1	9,7	159,1	136,4	154,9	2,2	2,8
10. Szwecja	43,5	9,9	9,3	118,7	103,3	116,0	2,8	2,7
IMPORT (wg kraju pochodzenia)								
1. Niemcy	345,3	78,2	73,9	124,8	108,8	122,0	20,9	20,2
2. Chiny	252,3	56,9	53,9	128,8	112,1	125,9	14,8	14,7
3. Włochy	80,1	18,2	17,2	120,0	104,7	117,4	5,0	4,7
4. Stany Zjednoczone	73,4	16,5	15,7	180,1	155,9	175,9	3,1	4,3
5. Rosja	72,0	16,8	15,5	92,6	83,5	91,3	5,9	4,2
6. Holandia	64,9	14,7	13,9	118,6	103,2	115,9	4,1	3,8
7. Czechy	52,4	11,9	11,2	125,5	109,4	122,7	3,2	3,1
8. Francja	50,4	11,4	10,8	114,0	99,5	111,5	3,3	2,9
9. Korea Południowa	40,7	9,1	8,7	136,2	117,8	132,9	2,3	2,4
10. Belgia	38,3	8,7	8,2	117,5	102,3	114,8	2,5	2,2

Import według kraju wysyłki – ogółem i grupy krajów

Największy obrót towarowy w imporcie według kraju wysyłki Polska odnotowała z krajami rozwiniętymi – 1 229,9 mld PLN, w tym z UE – 1 097,9 mld PLN, wobec odpowiednio 949,7 mld PLN, w tym z UE 878,4 mld PLN w 2021 roku.

Źródło: opracowanie na podstawie danych z GUS, <https://stat.gov.pl/>, (31.07.2023)

Tablica 3. Import według kraju wysyłki – ogółem i grupy krajów

WYSZCZEGÓLNIENIE	2022						2021	2022
	w mld	w mld	w mld	2021 = 100			struktura w %	
	PLN	USD	EUR	PLN	USD	EUR		
Import (wg kraju wysyłki)²	1711,8	387,0	366,2	129,4	112,7	126,5	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	1229,9	277,9	263,1	129,5	112,6	126,5	71,8	71,9
w tym UE	1097,9	248,5	234,9	125,0	108,8	122,2	66,4	64,1
w tym strefa euro	922,6	208,8	197,5	123,8	107,8	121,0	56,3	53,9
Kraje rozwijające się	374,8	84,3	80,1	140,6	122,1	137,3	20,1	21,9
Kraje Europy Środ. – Wsch.	107,0	24,7	23,0	100,3	89,4	98,6	8,1	6,2
Saldo	-93,2	-21,2	-20,0	.	.	.	.	.
Kraje rozwinięte	182,5	41,4	39,1	.	.	.	.	.
w tym UE	128,4	28,9	27,4	.	.	.	.	.
w tym strefa euro	32,4	7,2	6,9	.	.	.	.	.
Kraje rozwijające się	-247,3	-55,6	-52,8	.	.	.	.	.
Kraje Europy Środ. – Wsch.	-28,3	-7,1	-6,2	.	.	.	.	.

Import według kraju wysyłki – kraje

Udział Niemiec w imporcie według kraju wysyłki, w porównaniu z importem według kraju pochodzenia, był większy o 5,3 p. proc., udział Holandii był większy odpowiednio o 2,5 p. proc., Belgii o 1,5 p. proc., Czech o 0,6 p. proc., a Francji o 0,5 p. proc.

Tablica 4. Import według kraju wysyłki - kraje]

WYSZCZEGÓLNIENIE	2022						2021	2022
	w mld	w mld	w mld	2021 = 100			struktura w %	
	PLN	USD	EUR	PLN	USD	EUR		
IMPORT (wg kraju wysyłki)								
1. Niemcy	436,6	98,8	93,4	124,9	108,7	122,0	26,4	25,5
2. Chiny	161,9	36,5	34,6	124,9	108,8	122,1	9,8	9,5
3. Holandia	108,1	24,4	23,1	126,1	109,6	123,2	6,5	6,3
4. Włochy	81,4	18,5	17,4	121,3	105,7	118,6	5,1	4,8
5. Rosja	71,5	16,7	15,4	91,7	82,8	90,5	5,9	4,2
6. Czechy	64,0	14,5	13,7	129,6	112,7	126,6	3,7	3,7
7. Belgia	63,4	14,4	13,6	126,7	110,3	123,8	3,8	3,7
8. Francja	58,5	13,3	12,5	114,4	99,7	111,8	3,9	3,4
9. Stany Zjednoczone	55,3	12,4	11,8	238,3	206,3	232,7	1,8	3,2
10. Hiszpania	36,5	8,3	7,8	116,8	101,7	114,2	2,4	2,1

Źródło: opracowanie na podstawie danych z GUS, <https://stat.gov.pl/>, (31.07.2023)

Wykres 1. Struktura eksportu według sekcji nomenklatury SITC w 2022 r.

Wykres 2. Struktura importu według sekcji nomenklatury SITC w 2022 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych z GUS, <https://stat.gov.pl/>, (31.07.2023)

3. Wnioski

W badaniach ujawniono, że przed przystąpieniem do międzynarodowej fuzji lub przejęcia istotne jest przeprowadzenie dokładnej analizy.

Zrozumienie kultury organizacyjnej, strategii biznesowej oraz sytuacji finansowej i prawnej partnera jest kluczowe dla minimalizacji ryzyka i maksymalizacji korzyści z transakcji.

Zidentyfikowano, że firmy powinny skoncentrować się na identyfikowaniu i wykorzystaniu potencjalnych synergii oraz zwiększeniu efektywności operacyjnej poprzez fuzje i przejęcia. Wykorzystanie wspólnych zasobów, kompetencji i sieci dystrybucji może przynieść znaczące korzyści w postaci wzrostu wartości firmy i poprawy konkurencyjności.

W badaniach wykazano, że skuteczna integracja kulturowa jest kluczowa dla sukcesu międzynarodowych fuzji i przejęć. Firma powinna skupić się na budowaniu wspólnej kultury, zarządzaniu zmianą oraz budowaniu zaufania i współpracy między pracownikami z różnych organizacji.

W badaniach zauważono, że firmy powinny skrupulatnie monitorować zmiany w regulacjach antymonopolowych i innych przepisach dotyczących fuzji i przejęć na różnych rynkach, aby uniknąć niepotrzebnych opóźnień lub problemów prawnych. Zarządzanie ryzykiem i zgodność z przepisami są kluczowe dla sukcesu transakcji.

Stwierdzono, że firmy uczestniczące w fuzjach i przejęciach powinny również brać pod uwagę aspekty zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności społecznej. Odpowiednie zarządzanie zmianami społecznymi i ochrona interesów wszystkich zainteresowanych stron mogą przyczynić się do budowania pozytywnego wizerunku firmy i zwiększyć zaangażowanie pracowników.

Podsumowując, międzynarodowe fuzje i przejęcia mogą przynieść wiele korzyści, ale wymagają również starannego planowania, skutecznego zarządzania i uwzględnienia różnorodnych czynników, aby osiągnąć sukces. Firmy, które podejmują te wyzwania z rozwagą i elastycznością, mają większe szanse na osiągnięcie długoterminowej konkurencyjności i wzrostu na globalnym rynku.

Bibliografia

[1] Grabowski, R., & Rybak, A. Międzynarodowe fuzje i przejęcia przedsiębiorstw. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2018.

[2] Czerniawska, K., & Czerniawski, P. Przejęcia i fuzje przedsiębiorstw w Polsce i na świecie. Difin, 2016.

[3] Nowak, M., & Woźniak, P. Analiza rynku międzynarodowych fuzji i przejęć. Wydawnictwo C.H. Beck, 2019.

[4] Górka, A. Przejęcia i fuzje przedsiębiorstw. Aspekty ekonomiczne i prawne. Wydawnictwo CeDeWu, 2017.

[5] Świątkowski, M., & Banaś, B. Fuzje i przejęcia w teorii i praktyce. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2015.

[6] Kozubek, J., & Wójcik, M. Fuzje i przejęcia przedsiębiorstw. Kwartalnik "Nieruchomości", 2018.

[7] M. Ciszewicz, Przewodnik po transakcjach fuzji i przyjęć. 2021.

[8] A. Bernaziuk, Fuzje i przejęcia spółek kapitałowych. Zagadnienia rachunkowe i podatkowe, 2021.

*Scientific supervision by A. Barwińska, Profesor of Economics
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland*

INTERNACJONALIZACJA MAŁYCH FIRM – PRZYKŁAD BORN GLOBAL

Czy w czasach postępującej globalizacji tylko duże firmy mają możliwość przetrwania i rozwoju? Czy nowopowstałe, małe firmy mają szansę na to, aby zaistnieć na międzynarodowej arenie? Są to istotne pytania, stawiane przez osoby, które od wielu lat prowadzą swoją działalność i zastanawiają się nad rozszerzeniem obecnego rynku zbytu, ale także przez osoby, które poszukują swojej drogi życiowej i chciałyby założyć własną firmę. To zagadnienie jest nierozzerwalnie powiązane z globalizacją i internacjonalizacją, które są przedmiotem niniejszego artykułu. W artykule została ukazana zarówno istota globalizacji, jak i internacjonalizacji, a także różnice pomiędzy tymi pojęciami. Przedstawiono także przebieg internacjonalizacji zgodnie z założeniami etapowych modeli internacjonalizacji. Skoncentrowano się na przedsiębiorstwach określanych jako „born global”, ukazując ich istotę oraz wskazując na ich charakterystyczne cechy. Aby skonfrontować ukazaną wiedzę teoretyczną z praktyką, podano przykłady tego typu firm, które swoją działalność rozpoczęły w Polsce. Zaprezentowano również szczegółowe informacje i dane finansowe odnoszące się do firmy określanej jako „born global”.

Słowa kluczowe: globalizacja, internacjonalizacja, rynek globalny, born global

In times of increasing globalization, do only large companies have the opportunity to survive and grow? Do newly established small companies have a chance to make their mark on the international arena? These are important questions, posed by people who have been in business for many years and are thinking about expanding their current market, but also by people who are looking for their way in life and would like to start their own company. This issue is inextricably linked to globalization and internationalization, which are the subject of this article. The article shows both the essence of globalization and internationalization, as well as the differences between these concepts. The course of internationalization was also presented in accordance with the assumptions of stage models of internationalization. The focus is on companies referred to as "born global",

showing their essence and pointing out their characteristic features. In order to confront the theoretical knowledge shown with practice, examples are given of such companies that have started their activities in Poland. Also presented is detailed information and financial data relating to the company defined as "born global".

Keywords: *globalization, internationalization, global market, born global*

1. Wprowadzenie i problem badawczy

Globalizacja to proces, który rozpoczął się w przeszłości i współcześnie nadal jest obecny. Mając na względzie rozwijające się sieci powiązań, można spodziewać się ciągłego umiędzynarodowienia przedsiębiorstw. Z tym pojęciem związana jest internacjonalizacja, która mylnie utożsamiana jest z globalizacją. Te procesy nie są jednak jednoznaczne.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie istoty i ewolucji procesu internacjonalizacji ze szczególnym uwzględnieniem „born global”. Aby to było możliwe, należy określić definicję globalizacji oraz internacjonalizacji, a także różnice pomiędzy nimi. Kolejnym celem częściowym jest wskazanie przebiegu internacjonalizacji według założeń etapowych modeli internacjonalizacji przedsiębiorstwa. Przykładem wyjątków, od ich założeń, są przedsiębiorstwa określane mianem „born global”, które również są przedmiotem niniejszych rozważań. Aby odnieść poruszaną wiedzę teoretyczną do praktyki, wykorzystano studium przypadku takiego przedsiębiorstwa.

W artykule wykorzystana zostanie analiza literatury przedmiotu, a także dane odnoszące się do konkretnej firmy.

2. Wyniki badań i dyskusja

Jednoznaczne zdefiniowanie globalizacji jest trudne, ponieważ jest ona procesem, który charakteryzuje się dużą złożonością. Odnosi się ona do wielu sfer życia codziennego, a co za tym idzie, i dziedzin nauki. Mowa tutaj np. o ekonomii, polityce, kulturze, czy socjologii. Każda z powyższych płaszczyzn, może odnosić globalizację do przedmiotu jej zainteresowań, co może powodować wyekspozowanie tylko określonej specyfiki pojęcia i pominięcie lub umniejszenie znaczenia kwestii, nie wchodzących w ścisły zakres badań danej dziedziny.

R. Robertson zdefiniował globalizację jako proces, który objawia się zawężaniem świata oraz postrzeganiem go jako całości. Jest to definicja, która należy do tych najbardziej rozpoznawalnych. Wśród podstawowych wymiarów globalizacji wymienia się tą gospodarczą, polityczną oraz kulturową, przy czym bardzo duża ilość definicji odnosi się do sfery

ekonomicznej. W odniesieniu do tej płaszczyzny, globalizacja może być postrzegana jako proces, który prowadzi do połączenia mniejszych rynków, tj. krajowych i regionalnych, w jedną całość. Do tego doprowadzić może zarówno handel na skalę międzynarodową, jak i bezpośrednie inwestycje zagraniczne [1]. Natomiast encyklopedia PWN następująco opisuje zjawisko globalizacji: „charakterystyczne i dominujące w końcu XX i na początku XXI w. tendencje w światowej ekonomii, polityce, demografii, życiu społecznym i kulturze, polegające na rozprzestrzenianiu się analogicznych zjawisk, niezależnie od kontekstu geograficznego i stopnia gospodarczego zaawansowania danego regionu” [2]. Odmienność tych pojęć doskonale ukazuje wielowątkowość tego procesu.

Zanim możliwe będzie wyjaśnienie różnic pomiędzy globalizacją, a internacjonalizacją, należy wyjaśnić istotę tego drugiego pojęcia. Analogicznie do wcześniejszego problemu, w tym przypadku również złożoność tego zagadnienia znacznie utrudnia jednoznaczne jego zdefiniowanie. Internacjonalizacja może być określana jako proces, który polega na tym, że przedsiębiorstwa w coraz większym stopniu angażują się w działania na arenie międzynarodowej. Szerszym zakresem charakteryzuje się więc globalizacja [3], ponieważ odnosi się ona do globalnego działania, natomiast internacjonalizacja dotyczyć może kilku państw lub określonej dziedziny. Można więc wywnioskować, iż internacjonalizacja jest pewnym etapem, który może, ale nie musi, prowadzić do globalizacji.

Gdy przywołana została etapowość tych pojęć, należy zwrócić uwagę na to, jak literatura przedmiotu opisuje przebieg internacjonalizacji. Wedle tradycyjnej doktryny jest to proces, który charakteryzuje się etapowością działań. Decyzje i działania dotyczące wejścia i rozwoju przedsiębiorstwa na rynki zagraniczne są podejmowane stopniowo. Wynika to z tego, iż konieczne jest upłynięcie pewnego okresu, aby dana jednostka mogła osiągnąć sukces na arenie zewnętrznej. Jednym z najpopularniejszych modeli w tym podejściu jest model uppsalski [4], który został stworzony przez badaczy z Uniwersytetu w Uppsali, tj. J.J. Johansona i F. Wiedersheima – Paula. Prezentacja tego schematu miała miejsce w 1975 roku. Natomiast później został on rozwinięty przez J.J. Johansona i J.E. Vahlnego. Przedmiotem ich badań były szwedzkie firmy i ich działania związane z działalnością na zewnętrznych rynkach. Wedle założeń tego modelu, internacjonalizacja jest powolna i etapowa. Największą przeszkodą przedsiębiorstw, chcących działać na arenie międzynarodowej, jest posiadanie niewystarczającej lub nawet całkowity brak wiedzy o funkcjonowaniu i specyfice zagranicznych rynków. To z kolei rzutuje na niepewność co do podejmowanych czynności. Jednostki, aby zniwelować ryzyko niepowodzenia, zagraniczną ekspansję rozpoczynają od bliskich

rynków zewnętrznych, które charakteryzują się podobnymi uwarunkowaniami gospodarczymi i kulturowymi co rynek macierzysty. W miarę upływu czasu nabywają one wiedzę o innych rynkach, a także doświadczenie i umiejętności działania na arenie międzynarodowej. W kolejnym etapie rozszerzają swoją skalę działania na kraje bardziej oddalone i różniące się od tego macierzystego [5]. Firma w momencie, gdy wkracza na nowy rynek, rozpoczyna od działań, które nie wymagają bardzo dużego zaangażowania, np. eksport. Dopiero w późniejszym czasie podejmuje bardziej wymagające czynności. Jak podaje literatura, to sukces na wewnętrznym rynku poprzedza jakąkolwiek decyzję przedsiębiorstwa, dotyczącą ekspansji na rynki zagraniczne [6]. Według założeń omawianego modelu, istnieje cztery etapy umiędzynarodowienia i są to [6]:

1. „nieregularna działalność eksportowa - eksport sporadyczny,
2. eksport poprzez niezależnych pośredników (agentów),
3. utworzenie filii (oddziału) handlowego
4. utworzenie filii (oddziału) produkcyjnego”.

Z analizy literatury wynika, iż pojawiły się głosy krytyki odnoszące się do nieaktualności założeń modelu uppsalskiego, mianowicie jego procesowości, procedury nabywania wiedzy o zewnętrznych rynkach i wagi dystansu psychicznego. Wynikało to z tego, że w miarę upływu czasu, rzeczywistość i uwarunkowania działalności przedsiębiorstw zmieniły się. W przeciągu lat, tradycyjny model uppsalski ewoluował, a także powstawały inne modele, próbujące objaśniać tę tematykę [3].

M.W. Rennie był pierwszym badaczem, który zasygnalizował w roku 1993 sprzeczność etapowości modelu internacjonalizacji z postępowaniem przedsiębiorstw, wchodzących na obce rynki. Zaobserwował, iż spory odsetek przebadanych przez niego firm wkraczał na wiele zewnętrznych rynków w niedalekim odstępnie czasu od momentu rozpoczęcia działalności. Takie podmioty określił mianem „born global”, co można przetłumaczyć jako „urodzeni globaliści”. Wyszczególnił on także cechy, które charakteryzowały takie przedsiębiorstwa [3]:

1. rozpoczęcie eksportu min. 25% produkcji w przeciągu 2 lat od rozpoczęcia działalności;
2. mały rozmiar działalności;
3. odbieranie, przez twórcę firmy, świata jako jednego globalnego rynku;
4. założenie podmiotu przy pomocy nowoczesnych technologii przez aktywnych przedsiębiorców;
5. sprzedawanie produktów głównie innym przedsiębiorstwom.

Literatura przedmiotu wskazuje, że sukcesu „born global” można upatrywać w różnych źródłach, np. we wzmożonym rozwoju technologii;

postępującej globalizacji; posiadanych przez przedsiębiorców umiejętnościach, doświadczeniu i wizji, wykorzystywaniu społecznych i biznesowych sieci. Ta wielowątkowość przekłada się na trudność jednoznacznego zdefiniowania „born global”. Definicje te różnią się długością okresu, który mija od momentu założenia działalności do momentu rozpoczęcia działań na zewnętrznych rynkach. W tym kontekście padają takie okresy, jak: dwa, trzy lata, pięć lat, czy nawet osiem lat. Jest to więc duża rozbieżność, która przekłada się na klasyfikację tych przedsiębiorstw. W kontekście ilości rynków zagranicznych, na których działa dany podmiot, również nie ma identycznych ram. Brak zgody odnosi się także do procentowego udziału przychodów pochodzących z działalności zewnętrznej w całkowitych przychodach przedsiębiorstwa. Jednakże po zestawieniu definicji różnych autorów, można podać kilka wspólnych atrybutów „born global” [3]:

1. rozpoczęcie międzynarodowej działalności równocześnie z powstaniem firmy lub w niedalekim odstępie czasu;
2. przynależność do sektora MŚP;
3. eksport jako podstawowa forma internacjonalizacji;
4. kierowanie swoich działań w jednym czasie na wiele zewnętrznych rynków.

W Polsce można znaleźć kilka przykładów firm, które można sklasyfikować jako „born global”, np. Spółka i3D, Medicalgorithmics SA, Apeiron Synthesis, Mebelplast, FM GROUP, IVONA Software [7]. Do szczegółowej analizy wybrano jednostkę o nazwie Medicalgorithmics S.A., która jest polską spółką akcyjną, powstałą w 2005 roku. W 2009 roku urządzenie stworzone przez firmę zostało dopuszczone do sprzedaży w USA, otwierając drogę do ekspansji na rynek amerykański [8]. Flagowy produkt o nazwie PocketECG monitoruje zdrowie pacjentów w ponad 20 krajach [9]. Jak wskazują informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych, w 2011 r. jej akcje zadebiutowały na rynku NewConnect, prowadzonym przez GPW w Warszawie. Od lutego 2014 r. akcje Spółki są notowane na rynku regulowanym GPW w Warszawie. Natomiast Grupa Kapitałowa Medicalgorithmics składa się ze spółki Medicalgorithmics S.A., a także jej spółek zależnych. Jednostka Dominująca jest właścicielem [10]:

- 100% udziałów w kapitale zakładowym w spółce Kardiolytics Inc. („Kardiolytics”) z siedzibą w Oklahoma, USA;
- 100% udziałów w kapitale zakładowym w spółce Medicalgorithmics US Holding Corporation („MDG HoldCo”);
- 100% udziałów w kapitale zakładowym w spółce Medicalgorithmics Polska Sp. z o.o. („Medicalgorithmics Polska”, „MDG Polska”);

- 97% udziałów w spółce Medicalgorithmics India Private Limited („MDG India”) z siedzibą w Bengaluru, Indie.

Grupa Kapitałowa Medicalgorithmics działa, w kilkunastu krajach na świecie na kilku kontynentach, w tym w Ameryce Północnej, Europie, Azji, Australii, w branży zaawansowanych technologii teledygnicznych i jest dostawcą dóbr i usług w diagnostyce kardiologicznej. Obecnie największym rynkiem zbytu są Stany Zjednoczone, co jest wynikiem otwartości tego rynku na innowacje medyczne oraz wysokiemu poziomowi refundacji usług diagnostyki kardiologicznej. W roku 2022 Grupa Kapitałowa wypracowała 62 719 tys. zł przychodu ze sprzedaży, w tym tylko 2 353 tys. zł zostało wypracowane na terytorium Polski, aż 44 033 tys. zł w USA, 8 605 tys. zł w Kanadzie, a pozostała kwota w innych państwach. Na dzień 27 kwietnia 2023 roku Grupa Kapitałowa zatrudniała 122 osób w przeliczeniu na pełne etaty [10]. Spełnienie kryterium przynależności do sektora MŚP, działalność w branżach nowoczesnej technologii, ogromny udział eksportu w całości przychodów, rozpoczęcie ekspansji w przeciagu 4 lat od rozpoczęcia działalności, działalność w państwach różnorodnych kulturowo, świadczy o możliwości nazywania niniejszej jednostki mianem „born global” [11]. Tabela 1 zawiera najistotniejsze dane finansowe całej grupy kapitałowej w latach 2016 – 2022.

Tabela 1

Wybrane dane finansowe Grupy Kapitałowej Medicalgorithmics w latach 2016 – 2022 (w tys. zł)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Zysk / (strata) netto	42 004	33 653	18 948	-299	-27 676	-180 638	-30 404
Przychody netto ze sprzedaży	127 921	203 354	199 404	173 870	111 734	48 349	62 719
Suma bilansowa	369 891	289 281	316 082	283 262	283 404	114 410	108 736
Aktywa trwałe	280 325	228 573	227 170	246 862	242 663	77 664	65 943
Aktywa obrotowe	89 566	60 708	88 912	36 400	40 741	36 746	42 793
Kapitał własny przypadający na Akcjonariuszy Jednostki Dominującej	176 970	168 913	189 864	195 840	207 355	47 385	80 070
Zobowiązania	154 945	85 548	85 320	58 540	76 039	67 016	28 657

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [10].

Jak ukazują dane zawarte w tabeli 1, największy zysk netto w analizowanych latach Grupa osiągnęła w 2016 roku, tj. 42 004 tys. zł. W każdym kolejnym roku zysk ten malał, aż do roku 2021, kiedy to grupa

odnotowała rekordową stratę netto w kwocie 180 638 tys. zł. Natomiast w roku 2022 nastąpiła istotna zmiana, ponieważ strata ta pomniejszyła się znacząco i wyniosła 30 404 tys. zł. Poszukiwanie dokładnych przyczyn tej sytuacji może być przedmiotem oddzielnych analiz, ponieważ wymagałoby to dokładnego prześledzenia działalności operacyjnej i finansowej zarówno jednostki dominującej, jak i jednostek zależnych, a także uwarunkowań gospodarczych na konkretnych rynkach zbytu. Przykład tej firmy ukazuje jednak bardzo dobitnie, że „born global” może z powodzeniem zaistnieć i działać na rynkach globalnych, a także przetrwać nawet takie kryzysy, jak globalna pandemia.

3. Wnioski

Podsumowując, w obecnej dobie globalizacji jedną z wielu możliwych dróg jest rozpoczęcie działalności na międzynarodowych rynkach zbytu. Zarówno wiedza, jak i poglądy badaczy w tym zakresie ulegały zmianom w przeciągu minionych lat. Globalizacja, która stwarza możliwość rozszerzania swoich działań, istotnie wpływa na podejmowane czynności. Ten wpływ może okazać się nie tylko szansą, ale także barierą. Mimo, że według założeń tradycyjnych modeli, internacjonalizacja jest procesem powolnym i etapowym, istnieją przykłady firm, które temu zaprzeczają. W przeciągu ostatnich lat, różne modele, np. model uppsalski czy model firm „born global” zwracały uwagę na zróżnicowane kroki determinujące rozwój działalności firmy na zewnątrz. To ukazuje, że nie ma wzorcowego zestawu elementów, które gwarantowałyby sukces w każdym czasie i na każdym rynku. Nie tylko duże przedsiębiorstwa mają szansę na osiągnięcie sukcesu na międzynarodowej arenie, ale także mikro, małe i średnie.

Pewne branże, z uwagi na charakter działalności, mogą mieć większe możliwości powstawania i rozwoju jako „born global”. Mowa tutaj o takich sektorach jak: branża technologiczna, medyczna, biotechnologiczna czy branża kreatywna. Działanie wedle tego modelu może mieć szereg korzyści, zarówno dla samej firmy, jak i dla całej gospodarki. Jest to np.: szybsze zwiększenie skali działalności i osiągnięcie większych zysków; dywersyfikacja ryzyka działalności; nawiązanie współpracy z międzynarodowymi instytucjami i firmami; wzrost rozpoznawalności i konkurencyjności firmy oraz kraju. Taka działalność niesie za sobą również pewne ryzyko niepowodzenia, niedopasowania działalności do charakteru innego rynku lub rynków, czy osiągnięcie straty. Jednakże najważniejszym ogniwem jest człowiek, który zarządza danym przedsiębiorstwem i to do niego należy ostateczna decyzja co do wyboru takiej ścieżki rozwoju firmy.

Bibliografia

[1] Bartnik A., *Migracje do Stanów Zjednoczonych Ameryki w dobie globalizacji: determinanty, interakcje, skutki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2019.

[2]

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3905881/globalizacja.html%20target=>
(dostęp 01.03.2024)

[3] Przybylska K., *Born Global: nowa generacja małych przedsiębiorstw*. Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, 2018.

[4] Limański A., Drabik I., *Koncepcja born globals a etapowa internacjonalizacja przedsiębiorstwa*. „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Organizacja i Zarządzanie”, 2017, nr 73, s. 181 – 195.

[5] Berliński M., *Dotychczasowe teorie internacjonalizacji wobec zjawiska firm globalnych od początku*. „International Journal of Management and Economics”, 2007, nr 22, s. 173 – 190.

[6] Gorynia M., Jankowska B., *Teorie internacjonalizacji*. „Gospodarka Narodowa”, 2007, nr 10, s. 21 – 44.

[7] Blanke-Ławniczak K., *Polskie przedsiębiorstwa typu "born global" : case study*. „Ekonomiczne Problemy Usług”, 2014, nr 111, s. 35 – 46.

[8] <https://www.medicalgorithmics.pl/o-nas/nasza-historia/> (dostęp 21.03.2024)

[9] <https://www.medicalgorithmics.pl/o-nas/> (dostęp 21.03.2024)

[10] Skonsolidowane sprawozdania finansowe Grupy Kapitałowej Medicalgorithmics w latach 2017 – 2022.

[11] Seroka-Stolka O., *Wczesna internacjonalizacja polskich firm typu born global*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie”, 2013, nr 2, s. 167 – 176.

*Scientific supervision by Dr inż. Małgorzata Lechwar,
Opiekun naukowy Koła Naukowego Ekonomistów „Interkreator”
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski, Polska*

CRITICAL ANALYSIS OF CONNECTIONS BETWEEN JOB SATISFACTION, STAFF LOYALTY AND COMMITMENT

In the highly competitive environment, from the perspective of not only an individual trading one's working capacity but a company as an employer brand as well, it has been increasingly challenging to continuously outweigh numerous competitors on the labour market for both parties. Never have there been so many trade-offs for an employee, decreasingly restricted by location thanks to telecommuting and language barriers due to increasing globalisation and resorting to the utilisation of the internationally recognized language of business communication.

Consequently, the question of maintaining commitment and employee loyalty to the company has been raised. Various researchers have proved the correlation between job satisfaction and loyalty of the worker, as well as commitment. (Gumasing & Ilo, 2023)

Others, however, differentiate between the types of commitment and the job satisfaction factors, discussing differences in connections between these varying constituents of the concepts. The purpose of the research is to summarise these connections and derive sound practical conclusions for HR managers, considering the example of the HR strategy of a large organisation in the construction industry, which is itself renowned for its relatively lower level of job satisfaction compared to other industries. (Ybema, *et al.*, 2017). This company, on the contrary, developed a level of commitment when 9% of employees have been working there for over 20 years, while employing tens of thousands of people. (Great Place To Work® UK, 2023).

However, in this study, the problems connected with implementing such job satisfaction policies in an effort to increase organisational commitment and loyalty are being raised. As the main task of HR management, similarly to management in general, is to reach equilibrium, the question of the balance between the level of investment in such policies and the actual return on investment is being raised.

This research may set prerequisites for further quantitative study on the feasibility of the implementation of certain HR policies depending on the field in which a company operates, the stage of the business cycle, the size of the enterprise, and other factors.

Discussion

According to some studies, commitment to the organisation has shown

a high positive correlation (0.716 Pearson correlation coefficient) with job satisfaction. At the same time, work stress has a negative relationship between job satisfaction (-0.166) and loyalty, increasing the likelihood of leaving the organisation. (Gumasing & Ilo, 2023) Likewise, empirical studies witnessed employee unloyalty due to job satisfaction factors such as low salaries, poor development opportunities, benefits and lack of workplace flexibility in the USA, justifying the necessity to convey loyalty to employees to get loyalty from them. (Ford et al., 2023)

However, some differentiate between intrinsic and extrinsic aspects of job satisfaction, (Mardanov, I., 2020) proving little correlation between extrinsic factors like conditions in the company and actual commitment and loyalty. While intrinsic factors, namely the similarity of the values of an employee and a company do increase commitment and loyalty, i.e., an employee valuing flexibility will more likely support changes in the company, on the contrary to an inflexible person. The survey conducted among female tourism workers in Serbia proved little correlation between their organizational commitment and job satisfaction factors, despite they are satisfied with their jobs and will stay loyal to the organisations, but due to some moral obligations. However, participants worked in their organisations for one-five years and stated that this period is not sufficient to develop the commitment. They stay in their organisations as they wish or due to few options to choose from. (Gajić, T. *et al.*, 2021) (Hakim et al., 2023)

In this case, when the environment is not that competitive, there may be little threat of a high turnover rate. However, even in such a situation commitment still brings other benefits for the employer. For instance, another research conducted in Serbia identified a strong correlation between job performance and all three types of commitment (from 0.593 to 0.687), namely affective commitment, which implies the desire to fulfill the goals of the organization, normative commitment, which means the willingness to stay in the company, and continuing commitment, which is a feeling that costs of leaving outweigh benefits. (Đorđević et al., 2020)

Therefore, apart from caring about extrinsic aspects of job satisfaction, some employers do strive to align an employee with the goals and values of the organisation, increasing intrinsic aspects of job satisfaction and developing affective commitment in a such way. One of the ways to achieve this is the individual career planning. Learning and personal development positively influence affective commitment (Blaique, L. *et al.*, 2022), as well as self-identification with the role in the organisation, which may be achieved through the work with individual career consultant within the organisation. (Afshari, 2021)

However, there are certain risks and drawbacks associated with the

implementation of this tool. Except for the required extra costs for the organisation of learning programmes etc, there is a risk of overcommitment, which implies frustration if the expectations of the employee regarding their own performance set were too high and were not met by them. (Shkemi et al., 2023)

Thus, extrinsic job satisfaction factors are still to be cared for as a mediator of commitment increase. For instance, work-life balance policies implementation has shown a positive relationship with job satisfaction and organizational commitment. (Aruldoss, A. *et al.*, 2020) One of the aspects that influences commitment through the mediation of job satisfaction is work flexibility. It implies different models, namely flexible hours, partially remote mode, etc. (Davidescu et al., 2020) This is a part of employee empowerment, that gives a feeling of control of own job, stimulating goal achievement (Andika, R. and Darmanto, S. 2020). However, fully remote mode is dangerous for commitment, as social interaction is a significant factor influencing the formation of commitment. (Simon et al., 2023)

Other factors that influence commitment and loyalty through the mediation of job satisfaction are occupational safety and health management, (Tan et al., 2023) sustainable goals of the organisation, (Shahriari, M. *et al.*, 2022) good work relationships within the company (Fantinelli, S. *et al.*, 2023), diversity management, (Alshaabani, *et al.*, 2021) and remuneration Ashfaq Ahmad *et al.* (2020).

As a result, an employer can increase organisational commitment and loyalty through the mediation of job satisfaction, however, the question of balance between giving and getting arises. Factors influencing job satisfaction considered above may bear additional costs. Therefore, the task of an HR manager is to find the equilibrium between an acceptable level of turnover rate and performance and costs associated with a compensation package, individual career planning, learning and development opportunities, etc. Some researchers estimated investing in HR is more cost-efficient than replacing workers (Rodríguez-Sánchez, J.-L. *et al.*, 2020). However, the size and stage of development of a company should also be taken into consideration in HR decision-making, since the effect of economies of scale takes place in HR practices. (Ho, H. and Kuvaas, B., 2019)

Some large international organisations have developed a strategy, that completely differs from what is done on average. (Dundon, T. *et al.*, 2021) Striving to reduce the turnover rate, avoid losses connected with repeated training of newcomers who quite faster than they bring a return on investment, insider information and knowledge leakage, an understanding of the importance of loyalty and commitment emerged. To reach these desired concepts, Hilti, a multinational Liechtensteiner corporation that produces

equipment, software, systems, and services for specialists in the construction industry and employs 33,000 workers, pays attention to job satisfaction. Job satisfaction, in turn, is reached by:

A. Individual career planning and integration of individual and organisational goals

“I’ve never planned to work for more than 15 years in the same company, because I strive for continuous improvement, and I just don’t like to do the same stuff all the time. However, at Hilti, you can grow infinitely, and even switch between absolutely different departments. A person can work in the engineering department even if they don’t have the corresponding education. How come? An individual just needs to be interested in this and have a zeal to work at Hilti. They will be trained and taught everything they need. Example – a few months ago a young guy from India with no work experience came to Hilti and asked for a job. He was so motivated to work specifically here, that he was offered to work in the sales department for 2 years, and after that, he would be able to choose any other department he would be interested in. He took that chance, and he is now doing great in sales.

I also started my path in the company in the sales department, as an account manager, developing my competencies up to line manager and later area sales manager. That then allowed me to become the head of the customer development and strategic marketing unit. Having worked in marketing for 15 years, I expressed the desire to go into business development, so now I’m a senior business developer. I’m also planning to work in engineering someday.

There is a centre of individual career planning in our company, so we are given an opportunity to develop and grow within the organisation, even changing a profession. That is why I’m not going to leave, and many other colleagues have stayed here for 20 years already.” (A. Kutsenko, personal communication. 2023, March 10).

B. Learning and development

According to both the employee and the website, within the whole career, Hilti offers internal development programs, it organised an in-house learning academy and multiple mentorship programs.

C. Compensation and rewards

The company offers an equitable compensation package, as it benefits any company creating an employer brand.

D. Work-life balance and flexibility

The company supports employees' families, providing child allowance, child daycare, maternity and paternity leave, spouse career support, and covers costs for language courses, also for the family. It offers reduced fees in various leisure time activities and sports. A flexible schedule is also an option.

E. Social impact

Apart from charitable Hilti Foundation and multiple opportunities to volunteer, the company itself works on innovative sustainable products. (Ltd. Hilti GB, 2023)

F. Diversity and integrity

Over 95% of employees state that they feel safe regardless of their sexual orientation, race and it was also listed number ten on Best Workplaces for Women 2022 (Large). (Great Place To Work® UK, 2023).

G. Safety

96% prove that Hilti is a physically safe place to work. (Ltd. Hilti GB, 2023)

All these efforts worked out to ensure the job satisfaction of the employees, due to the fact that the company is ranked number eight on Great Place to Work's World's Best Workplaces 2022 list and number 4 on Great Place to Work's 2022 Best Workplaces Europe list. (Who we are Hilti Careers 2023)

As a result of high job satisfaction, Hilti has developed loyalty to the company and commitment. 9% of Hilti employees have been working in the company for over 20 years, with 93% of employees stating that they are proud to say they work at Hilti. (Great Place To Work® UK, 2023).

Hilti states people are the reason it's been able to scale and operate in 120 countries around the world, constantly developing innovative sustainable solutions, which is also proved by personal communication with the employee. (Ltd. Hilti GB, 2023)

Conclusions, practical implications, and further research

To recapitulate, job satisfaction is a mediator between HR policies that companies implement, such as individual career planning, learning and development opportunities, work-life balance policies, work flexibility, occupational safety, compensation and rewards, diversity and inclusion, social impact etc, and organisational loyalty and commitment.

There are affective, normative and continuing types of commitment, the first one is associated with intrinsic job satisfaction factors, that might be provoked by aligning goals of an individual with organisational goals through individual career planning, learning and development opportunities, and the other two types are associated with extrinsic job satisfaction factors, such as remuneration, work flexibility, etc. Some international organisations have already proved that commitment and loyalty can be achieved through the mediation of job satisfaction.

However, the level of the impact of such policies may vary depending on the competitiveness of the environment (with less positive impact in case of a less competitive environment), way of implementation (risks of overcommitment), etc.

While chasing the commitment rise effect through job satisfaction, it's crucial to take into consideration cost-efficiency. In certain cases, it's proved that investment in HR accounts for less than the substitution of lost key members, however, there is little research on economies of scale in HR, HR cost optimization and organizational growth, costs of employee turnover and job satisfaction, which may be a useful direction for further research in specific industries and economies.

Thus, the most efficient way to raise loyalty and commitment to the company for an HR manager is to address intrinsic factors of job satisfaction, by aligning personal and organisational goals, and providing learning and development opportunities. It may be useful to communicate the values and vision of the company to the employees, to make them feel that they are a part of the company that improves society. Caring about decent compensation, safety, integrity, and flexibility may also help reduce the turnover rate, increase performance, and prevent the loss of organisational memory and costs associated with these. However, the main task of an HR manager is to maintain the balance between organisational benefits and benefits of the employees, thus, measures and their intensity should be decided depending on the conjuncture, field, turnover rate, etc.

This way, the competitive environment is not a threat, but the only way to continuously develop towards a sustainable workplace, business, and society.

References

Afshari, L. (2021) 'Identification through meaning-making: Identity enactment towards Organizational Commitment', *Human Resource Development International*, 26(1), pp. 7–28. doi:10.1080/13678868.2021.1996171.

Alshaabani, A., Hamza, K.A. and Rudnák, I. (2021) 'Impact of diversity

management on employees' engagement: The role of organizational trust and job insecurity', *Sustainability*, 14(1), p. 420. doi:10.3390/su14010420.

Andika, R. and Darmanto, S. (2020) 'The effect of employee empowerment and intrinsic motivation on organizational commitment and employee performance', *JURNAL APLIKASI MANAJEMEN*, 18(2), pp. 241–251. doi: 10.21776/ub.jam.2020.018.02.04.

Aruldoss, A., Kowalski, K.B. and Parayitam, S. (2020) 'The relationship between quality of work life and work-life-balance mediating role of Job Stress, job satisfaction and job commitment: Evidence from India', *Journal of Advances in Management Research*, 18(1), pp. 36–62. doi:10.1108/jamr-05-2020-0082.

Ashfaq Ahmad *et al.* (2020) 'The moderating effect of special peer support on the relationship between remuneration and employee commitment', *Journal of Accounting and Finance in Emerging Economies*, 6(4), pp. 1033–1040. doi:10.26710/jafee.v6i4.1456.

Blaique, L. *et al.* (2022) 'The influence of Personal Skills Development and coping self-efficacy on the affective occupational commitment of women in STEM fields', *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 42(2), pp. 173–192. doi:10.1108/edi-10-2021-0264.

Davidescu, A.A. *et al.* (2020) 'Work flexibility, job satisfaction, and job performance among Romanian employees—Implications for Sustainable Human Resource Management', *Sustainability*, 12(15), p. 6086. doi:10.3390/su12156086.

Dorđević, B. *et al.* (2020) 'The impact of employees' commitment on organizational performances', *Strategic Management*, 25(3), pp. 28–37. doi:10.5937/straman2003028d.

Dundon, T. *et al.* (2021) *Contemporary Human Resource Management: Text and cases*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Fantinelli, S. *et al.* (2023) 'Psychological contracts and organizational commitment: The positive impact of relational contracts on call center operators', *Administrative Sciences*, 13(4), p. 112. doi:10.3390/admsci13040112.

Ford, R.C., Newman, S.A. and Ford, L.R. (2023) 'Giving to get loyalty: How organizations signal their loyalty to employees', *Organizational Dynamics*, 52(1), p. 100956. doi:10.1016/j.orgdyn.2022.100956.

Gajić, T. *et al.* (2021) 'Women's role in organizational commitment and job satisfaction in the travel industry—an evidence from the urban setting', *Sustainability*, 13(15), p. 8395. doi:10.3390/su13158395.

Gumasing, Ma.J. and Ilo, C.K. (2023) 'The impact of job satisfaction on creating a sustainable workplace: An empirical analysis of organizational commitment and lifestyle behavior', *Sustainability*, 15(13), p. 10283.

doi:10.3390/su151310283.

Hakim, A., Sugiono, E. and Nurwulandari, A. (2023) 'The influence of intrinsic motivation, non-physical work environment, and organizational culture on job satisfaction and its impact on work commitment', *Journal of World Science*, 2(8), pp. 1214–1228. doi:10.58344/jws.v2i8.383.

Ho, H. and Kuvaas, B. (2019) 'Human Resource Management Systems, employee well-being, and firm performance from the Mutual gains and Critical Perspectives: The well-being paradox', *Human Resource Management*, 59(3), pp. 235–253. doi:10.1002/hrm.21990.

Ltd., H.G. (2023) *Home - hilti GB, Home - Hilti GB*. Available at: <https://www.hilti.co.uk/> (Accessed: 24 October 2023).

Mardanov, I. (2020) 'Intrinsic and extrinsic motivation, organizational context, employee contentment, job satisfaction, performance and intention to stay', *Evidence-based HRM: a Global Forum for Empirical Scholarship*, 9(3), pp. 223–240. doi:10.1108/ebhrm-02-2020-0018.

Rodríguez-Sánchez, J.-L. *et al.* (2020) 'Investing time and resources for Work–Life Balance: The effect on talent retention', *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), p. 1920. doi:10.3390/ijerph17061920.

Shahriari, M. *et al.* (2022) 'The effect of green organizational culture on Organizational Commitment: The mediating role of job satisfaction', *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 33(2), pp. 180–197. doi:10.1080/10911359.2022.2029789.

Shkempi, A., Le, A.B. and Neitzel, R.L. (2023) 'Associations between poorer mental health with work-related effort, reward, and overcommitment among a sample of formal us solid waste workers during the COVID-19 pandemic', *Safety and Health at Work*, 14(1), pp. 93–99. doi:10.1016/j.shaw.2023.01.004.

Simon, A.C. *et al.* (2023) 'The impact of time spent working from home on affective commitment in the workplace: The mediating role of social relationships and collective aims', *Frontiers in Psychology*, 13, p. 1002818. doi:10.3389/fpsyg.2022.1002818.

Tan, Z.C., Tan, C.E. and Choong, Y.O. (2023) 'Occupational Safety & Health Management and Corporate Sustainability: The mediating role of Affective Commitment', *Safety and Health at Work* [Preprint]. doi:10.1016/j.shaw.2023.10.006.

Who we are Hilti Careers (2023) *Hilti Careers*. Available at: <https://careers.hilti.group/en-gb/who-we-are/> (Accessed: 16 October 2023).

Working at hilti GB: Great Place To Work® UK (2023) *Great Place to work*. Available at: <https://www.greatplacetowork.co.uk/certified-company/1205582> (Accessed: 15 October 2023).

Ybema, J.F., van Vuuren, T. and van Dam, K. (2017) 'HR practices for Enhancing Sustainable Employability: Implementation, use, and outcomes', *The International Journal of Human Resource Management*, 31(7), pp. 886–907. doi:10.1080/09585192.2017.1387865.

*Scientific supervision by V.Y. Momot, Doctor of Economic Sciences,
Full Professor
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer*

МІСЦЕ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ, ЛЕГКОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ, ЩАСТЯ ТА ІННОВАЦІЙ

Дослідження зосереджується на аналізі позицій Великої Британії в міжнародних рейтингах, зокрема у сферах людського розвитку, легкості ведення бізнесу, щастя та інновацій. Досліджено фактори, які визначають успіх країни в цих аспектах, враховуючи різноманітні показники та рейтинги. Визначений вплив даних аспектів на суспільний та економічний розвиток Великої Британії.

Ключові слова: *індекс людського розвитку, рівень життя, ведення бізнесу, інновації, індекс щастя*

The research focuses on analyzing the Great Britain's position in international rankings, particularly in the areas of human development, ease of doing business, happiness and innovation. Factors that determine a country's success in these aspects are examined, taking into account various indicators and rankings. The impact of these aspects on the social and economic development of Great Britain is determined.

Key words: *human development index, standard of living, doing business, innovation, happiness index*

У сучасному світі позиція країни в різних міжнародних рейтингах стала не лише об'єктом публічного інтересу, але й суттєвим фактором, що визначає її глобальну конкурентоспроможність та впливає на якість життя громадян. Аналіз позиції Великої Британії у міжнародних рейтингах стає невід'ємною складовою для розуміння факторів, що впливають на її суспільний та економічний прогрес. У даному дослідженні ми спробуємо розкрити ці аспекти, щоб краще зрозуміти становище Великої Британії у світовому контексті.

Індекс людського розвитку (ІЛР) – це зведений показник для оцінки довгострокового прогресу за трьома основними параметрами людського розвитку: довге та здорове життя, можливість отримувати освіту та знання, а також гідний рівень життя. Кожен з цих параметрів оцінюється по-своєму. Довге і здорове життя вимірюється тривалістю життя. Рівень знань – середньою кількістю років навчання серед дорослого населення, яке представляє собою середню кількість років навчання, отриманих за все життя людьми у віці 25 років і старше; і

доступ до навчання та знань з розбивкою по очікуваним рокам навчання в школі для дітей шкільного віку, який являє собою загальну кількість років навчання, яке дитина шкільного віку може розраховувати отримати. Рівень життя вимірюється валовим національним доходом (ВНД) на душу населення, яке визначається в міжнародних доларах, конвертованих з використанням обмінних курсів за паритетом купівельної спроможності (ПКС).

Значення ІЛР Великої Британії на 2022 рік становить 0,929, що дозволяє країні займати місце в категорії дуже високих рівнів людського розвитку, а це означає, що вона знаходиться на 13 місці з 189 країн світу. Детальніша інформація представлена в таблиці 1:

Таблиця 1

Динаміка ІЛР у Велико Британії за період 1990-2022рр. [1]

Рік	Очікувана тривалість життя при народженні	Очікувані роки навчання	Середня тривалість навчання в школі	ВНД на душу населення	Значення Індексу Людського Розвитку
1990	75,7	13,7	7,9	30,456	0,781
1995	76,7	14,9	11,4	32,671	0,846
2000	77,8	16,1	11,6	38,271	0,874
2005	79,1	16,6	12,2	43,311	0,897
2010	80,4	16,4	13,2	42,183	0,912
2017	81,1	17,4	12,8	43,885	0,923
2018	81,1	17,3	12,9	44,335	0,924
2019	81,2	17,4	12,9	45,427	0,926
2020	81,2	17,5	13	45,686	0,928
2021	81,3	17,5	13,2	46,071	0,932
2022	81,4	17,5	13,4	45,225	0,929

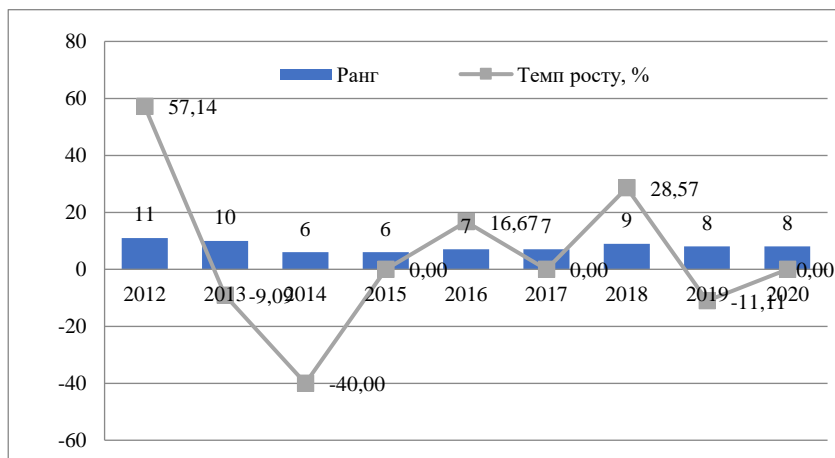
У період з 1990 по 2022 р. значення ІЛР Великої Британії збільшилася з 0,781 до 0,929, збільшившись на 16 відсотків. У період з 1990 по 2022 рік тривалість життя при народженні в Сполученому Королівстві збільшилася на 5,7 років, тим часом середня тривалість навчання збільшилася на 5,5 років, а очікувана тривалість навчання збільшилася на 3,8 року. ВНД Великобританії на душу населення збільшився приблизно на 51,3% з 1990 по 2021 р.

Ведення бізнесу охоплює кілька важливих аспектів нормативного середовища. Він надає кількісні показники регулювання для відкриття бізнесу, отримання дозволів на будівництво, отримання електроенергії, реєстрації власності, отримання кредиту, сплати податків, міжнародної торгівлі і виконання контрактів.

Збираючи і аналізуючи вичерпні кількісні дані для порівняння умов регулювання бізнесу в різних країнах і з плином часу, даний аспект спонукає економіки конкурувати в напрямку більш ефективного регулювання; пропонує вимірні орієнтири для реформи; служить джерелом інформації для вчених, журналістів, дослідників з приватного сектора і інших осіб, які цікавляться бізнес-кліматом в кожній країні.

Крім того, фактор легкості ведення бізнесу пропонує докладні дослідження на регіональному рівні, які охоплюють регулювання і реформи бізнесу в різних містах і регіонах країни. Ці дослідження надають дані про простоту ведення бізнесу, ранжують кожне місце і рекомендують реформи для підвищення ефективності в кожній з областей показників. Обрані міста можуть порівняти свої правила ведення бізнесу з іншими містами економіки або регіону, а також зі 190 економіками, включеними до рейтингу Легкості ведення бізнесу.

Пропонуємо дослідити тенденції зміни Великобританії за індексом Легкості ведення бізнесу за період 2012-2020р (див. рис. 1)

Рис. 1. Місце Великобританії в рейтингу Індексу легкості ведення бізнесу за період 2012-2020рр. [2]

Згідно з останніми щорічним рейтингам Світового банку, Сполучене Королівство займає 8-е місце серед 190 країн за легкістю ведення бізнесу. Рейтинг Сполученого Королівства підвищився до 8 в 2020 році з 9 в 2018 році.

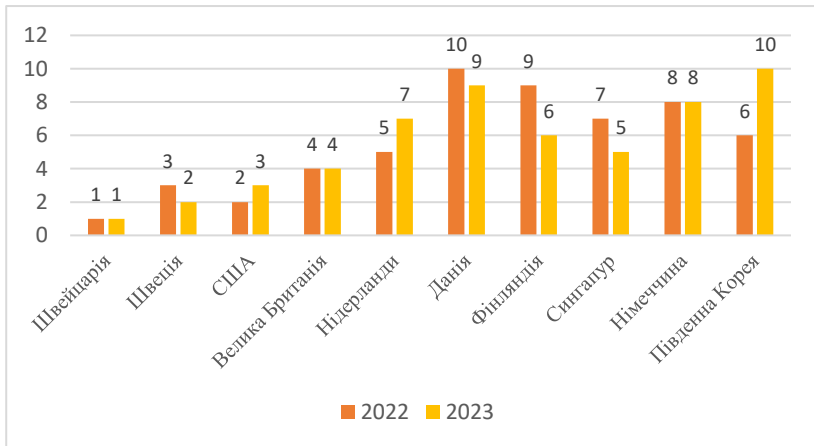
Ведення бізнесу в Великобританії часто розглядається як хороший вибір, оскільки зріла нація вважається надзвичайно дружньою до бізнесу через її демократію та вільну ринкову економіку, яка передбачає

кілька обмежень і відсутність валютного контролю.

Хоча ведення бізнесу в Великій Британії має багато переваг, таких як зниження ставок корпоративного податку до 17% в 2020 році, контракти і права приватної власності, що користуються високим ступенем захисту, а економічне зростання Великобританії залишається скромним, збільшившись приблизно на 1,6% станом на 2020 рік, також існує багато невизначеностей.

Великобританія міцно закріпила за собою позиції одного з інноваційних лідерів. Індекс інновацій базується на вісімдесяти показниках, включаючи доступ до кваліфікованої робочої сили, високотехнологічної інфраструктури та кредитами. Додатковим фактором є високий рівень законодавчого захисту інтелектуальної власності, що дозволяє підприємцям і винахідникам розпоряджатися своїми ідеями і володіти винятковим правом використовувати їх для отримання прибутку в результаті своїх трудовітських зусиль.

Згідно даних звіту Глобального Індексу Інновацій, Великобританія входить в п'ятірку найбільш інноваційних країн станом на 2022-2023 рр. (див. рис. 2).

Рис.2. Місце Великобританії в Глобальному рейтингу Індексу Інновацій за 2022-2023 рр. [3, 4]

Великобританія лідує за такими показниками розвитку ринку, як доступність кредитування, інвестиції, торгівля, конкуренція і масштаб ринку.

Королівство незвіданого може змусити навіть найсміливішого професіонала проявити обережність. Після історичного референдуму

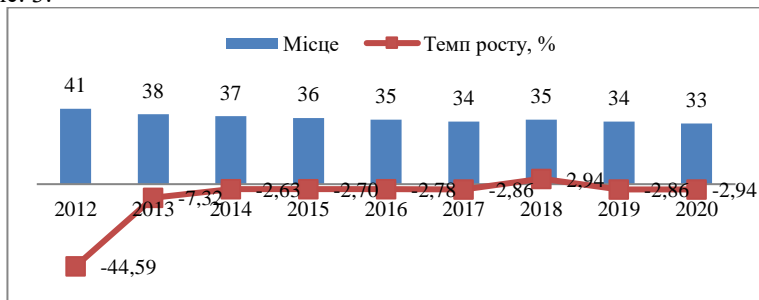
2016 року про вихід з ЄС в Великобританії майбутнє Великобританії було оточене великою невизначеністю, оскільки світ чекав, щоб побачити, як країна впорається з цим, ведучи переговори з Брекзиту і прагнучи до розвитку нових партнерських відносин за межами своїх традиційних ринків в Європейському союзі.

Що залишається незмінним і непохитним, так це британська культура і цінності. Менеджери, як правило, володіють більш універсальним набором навичок, а не спеціальністю, при цьому відповідний практичний досвід цінується більше, ніж академічні освітні досягнення. Британські фахівці також вважають за краще дружню атмосферу в командах і ставлять в основу почуття людей і дипломатію, а не пряму і відкриту конфронтацію.

Індекс щастя вимірює найважливіше – стійке благополуччя для всіх. Це говорить про те, наскільки добре країни домагаються довгого, щасливого і стабільного життя.

Заможні західні країни, які часто вважаються еталоном успіху, не займають високих позицій в рейтингу Happy Planet Index. Навпаки, кілька країн Латинської Америки та Азіатсько-Тихоокеанського регіону лідирують, домагаючись високої тривалості життя та благополуччя при набагато менших екологічних слідах.

Індекс щастя представляє собою компас, яким керуються нації, і показує, що можна жити хорошим життям без шкоди для Землі. Детальніше про рівень індексу у Великобританії можна побачити на рис. 3:

Рис.3. Місце Великобританії в рейтингу Індексу щастя за період 2012-2020 рр. [5]

Як ми бачимо місце Великобританії у рейтингу щастя з 2012 до 2020 значно зросло, в основному завдяки високому соціальному забезпеченню громадян Великобританії. Люди в Великобританії живуть краще, ніж жителі будь-якої іншої країни Європейського Союзу або Великої сімки.

Великобританія займає високі позиції в ЄС та інших великих економіках, але відстає від більшості країн, що розвиваються через свою екологію.

Висновки

На основі представлених в дослідженні матеріалів можна зробити наступні висновки. Велика Британія вражає своєю стійкою та ефективною економікою, високими рівнями людського розвитку та стабільними умовами для щасливого життя громадян. Значний ріст показників Індексу Людського Розвитку, легкості ведення бізнесу та рейтингу щастя свідчить про постійний прогрес країни протягом останніх десятиліть.

Незважаючи на це, присутня політична та економічна невизначеність, а також можливі екологічні виклики, що вимагають уваги та відповідних стратегій. Зміцнення інноваційної діяльності та подальший розвиток технологій можуть сприяти більш стійкому розвитку країни.

Усе це свідчить про те, що Велика Британія, незважаючи на внутрішні та зовнішні виклики, залишається важливим учасником світової економіки та суспільства, здатним до адаптації та розвитку в умовах змінного світового ландшафту. Країна має потенціал для залучення іноземних інвестицій, при цьому забезпечити стабільність, адже індикатори економічного розвитку та бізнес-клімату свідчать про сприятливе середовище для бізнесу.

Список використаних джерел

1. Human Development Index. URL: <https://hdr.undp.org/>
  2. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/>
  3. Global innovation Index 2022. What is the future of innovationdriven growth? Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>
  4. Global innovation Index 2023. Innovation in the face of uncertainty. Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>
  5. Happy planet index. URL: <http://happyplanetindex.org/>
- Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор*

C. Gribincea
PhD, Senior scientific researcher,
INCE, the Academy of Economic Studies of Moldova (Moldova)

EXPLORING THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH GREEN FINANCE IN MOLDOVA

Sustainable development involves meeting the needs of both present and future generations while safeguarding their interests independently, without compromising one another. It fundamentally embodies the shared belief in the finite nature of our planet, which no one should be deprived of. The emergence of "Green Finance" complements sustainable development by addressing both economic and environmental benefits. This paper aims to elucidate the theoretical underpinnings of these fundamental elements, offering a comprehensive overview of their scopes and applications to facilitate a deeper understanding for readers. Recognizing the imperative role of Green Finance in the sustainable development process, the paper seeks to inspire researchers to explore diverse perspectives and angles, thereby paving the way for new avenues of research.

The article was developed within the framework of Subprogram 030101 „Strengthening the resilience, competitiveness, and sustainability of the economy of the Republic of Moldova in the context of the accession process to the European Union”, institutional funding.

Keywords: sustainable development, green finance, competitiveness, Republic of Moldova

Introduction

Sustainable development has emerged as a crucial global priority, aiming to meet current needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs. Originating nearly a quarter-century ago, this concept aimed to reconcile economic, social, and ecological dynamics (IUCN, 1980). However, the realization of sustainable development depends on the effective management of financial resources. Green finance, which signifies environmentally friendly financing methods, plays a pivotal role in achieving sustainable development. According to Wang & Zhi (2016), green finance integrates financial and business practices with environmentally conscious principles. Its importance lies in ensuring that financial resources are used in an environmentally responsible manner, without which sustainability remains unattainable.

Acknowledging the paramount significance of these foundational principles in today's landscape, this study aims to offer a comprehensive conceptual understanding, urging scholars to conduct thorough and descriptive analyses of the subject. The primary goal is to elucidate the key components and systematically outline the impact of green finance on sustainable development. Subsequent sections delve into essential terminologies, spotlight leading countries in green initiatives and sustainable development efforts, enumerate green finance strategies adopted by various nations, and delineate significant challenges. Additionally, the authors provide recommendations to tackle common obstacles hindering the widespread adoption of green financing in achieving sustainable development objectives. The study concludes with a succinct summary of its findings.

The global significance of green finance in sustainable development

Green finance has gained global recognition for several significant reasons. It aligns with the imperative of sustainable development, emerging as a central focus in international financial spheres. The adoption of eco-financed products at the "One Planet Summit" in Paris in 2017, supported by global central banks and leaders in the financial industry, serves as a testament to its increasing prominence. The commitment of the Green Climate Fund to backing green projects capable of reducing global greenhouse gas emissions by 1.4 billion tonnes underscores its pivotal role in financing sustainability endeavors. Green finance prioritizes the societal benefits stemming from a healthier environment. It places strong emphasis on the potential for economic activity and ecological well-being to coexist harmoniously, ultimately fostering long-term societal development. The "green" aspect of green finance is evidenced by the allocation of social capital to various sectors, including corporate governance, renewable energy, green construction, climate resilience, and environmental preservation. There exists a diverse array of green financial products, encompassing green bonds, green investments, green insurance, carbon finance, and the anticipation of emerging new products. Despite the recognized potential of green finance in advancing sustainable development goals, clear evidence of its global effectiveness remains elusive (Swaty S.,2023).

Introduction to Fundamental Terminologies

The fundamental terminologies of green finance encompass a holistic approach that addresses environmental challenges, promotes economic growth with environmental sustainability, and strategically integrates the

financial sector into the transition toward a more sustainable future. Further has been analyzed 3 definitions provided by European Banking Federation, Organization for Economic Cooperation and Development and Government of Germany related to green finance. Overall, while all three definitions emphasize the importance of environmental sustainability and addressing climate change, they differ slightly in their focus areas and emphases. The European Banking Federation's definition provides a comprehensive overview of environmental and climate change-related aspects, while the OECD's definition emphasizes economic growth alongside pollution reduction. The Government of Germany's definition underscores the strategic integration of the financial sector into the transition toward low-carbon economies, highlighting both environmental and economic considerations. Namely, 1. *Environmental aspects*: the European Banking Federation's definition explicitly mentions environmental aspects such as pollution, greenhouse gas emissions, biodiversity, and water or air quality issues. The OECD's definition indirectly addresses environmental aspects by mentioning the reduction of pollution and greenhouse gas emissions, as well as the improvement of efficiency in natural resource use. The Government of Germany's definition aligns with the environmental aspect by emphasizing the transformation toward low-carbon and resource-efficient economies in the context of climate change adaptation.

2. *Climate Change-Related Aspects*: The European Banking Federation includes climate change-related aspects such as energy efficiency, renewable energies, and prevention and mitigation of climate change-connected severe events. The OECD's definition indirectly addresses climate change by mentioning the reduction of greenhouse gas emissions. The Government of Germany's definition explicitly mentions incorporating the financial sector into the transformation process toward low-carbon economies, which is closely linked to addressing climate change.

3. *Economic Growth and Efficiency*: The OECD's definition emphasizes achieving economic growth while reducing pollution and greenhouse gas emissions, minimizing waste, and improving natural resource use efficiency. The Government of Germany's definition emphasizes the strategic approach of incorporating the financial sector into the transformation process toward low-carbon and resource-efficient economies, indicating a focus on economic efficiency alongside environmental sustainability.

Components of Green Finance extend across a significant portion of an economy's financial system. Dr. Nannette Lindenberg's proposed definition (Lindenberg N. 2014) sheds light on this breadth, outlining three key areas:

financing public and private green investments, funding public green policies, and fostering a green financial system.

Global Implementation of Diverse Green Finance Products

Based on Wang & Zhi (2016) studies, the analysis of numerous green finance products reveals a diverse range of financial mechanisms aimed at promoting environmental sustainability and biodiversity conservation while addressing climate change-related risks. These products can be categorized into several distinct types:

✓ *Environmental Funds and Biodiversity Funds*: These funds provide financial support to projects focused on conserving biodiversity or enterprises operating within the biodiversity realm. They typically promote organic agriculture, eco-tourism, and the sustainable development of forests and fisheries.

✓ *Debt-for-Environment Swaps*: This financing model involves an agreement between a creditor country and a less developed nation whereby the loans of the latter are forgiven in exchange for funds allocated to an environmental fund dedicated to biodiversity protection. The United States, Sweden, and Germany are among the most active countries in developing debt-for-environment swap projects.

✓ *Forestry Securitizations*: Financing in this category is directed towards forestry exploitation enterprises that transfer all business profits to new legal entities. These entities then raise funds from investors by issuing securities in the capital market and lend the proceeds to forestry exploitation enterprises. Examples of such systems are found in the United States and Brazil, including wetland and endangered species mitigation banking in the US and tradable native vegetation obligations in Brazil.

✓ *Weather Derivatives*: These derivatives are designed to mitigate financial losses resulting from climate changes. If climate change exceeds predefined thresholds, enterprises with weather derivative contracts may claim compensation.

✓ *Nature-linked Securities*: These securities transfer the risk of natural disasters and climate change to investors in the global capital market. Sponsors issue debt securities through special purpose vehicles (SPVs), where they secure compensation for natural disaster occurrences from the SPV against regular insurance fee payments.

✓ *Green Investment Funds*: Investment firms and trust funds allocate funds to green projects—those considered environmentally friendly, ethical, sustainable, or meeting social responsibility standards.

Overall, these diverse green finance products reflect the global effort to integrate environmental considerations into financial systems, facilitating

sustainable development and biodiversity conservation while addressing climate change challenges.

In accordance with the findings outlined by Chowdhury et al. (2013) and Asfia Binte Osman, Ensar Ağırman (2018), various projects present opportunities for green financing. These projects include:

- ✓ Renewable energy endeavors, encompassing solar power installations, solar home and street lighting systems, desalination plants, geothermal energy projects, and biomass-based power generation initiatives.

- ✓ Fuel substitution initiatives, transitioning from coal to oil to gas to hydrogen in power generation and manufacturing processes, as well as the adoption of alternative fuels such as compressed natural gas (CNG) or liquefied petroleum gas (LPG) in the transportation sector.

- ✓ Biomass energy projects, focusing on biofuels derived from sources like rice husk, sugarcane bagasse, and molasses waste, along with agroforestry for biofuel cultivation.

- ✓ Implementation of fuel-efficient equipment and energy efficiency improvement measures, including waste heat utilization projects.

- ✓ Waste recycling projects covering vermicomposting, compost production from various agricultural and industrial wastes, and rainwater harvesting schemes.

- ✓ Soil conservation and watershed management initiatives, encompassing on-farm development, contour binding, and bench terracing.

- ✓ Carbon sequestration projects involving horticulture, forestry, social forestry, and afforestation efforts.

- ✓ Development of green housing and habitats incorporating rainwater harvesting, waste management, renewable energy systems, and eco-friendly building materials.

- ✓ Promotion of biofertilizers, biopesticides, and eco-friendly agricultural practices like improved jute retting technology.

- ✓ Financing projects addressing conservation concerns such as prawn hatcheries, fish seed preparation, and ornamental fisheries.

- ✓ Cultivation and utilization of aromatic and medicinal plants.

- ✓ Support for rural and eco-tourism ventures, beekeeping, and integrated farming models.

- ✓ Other initiatives aimed at reducing anthropogenic emissions, including methane management from municipal landfills, agricultural practices, and cattle manure.

These diverse projects and activities offer opportunities for green financing, facilitating the transition to more sustainable and environmentally friendly practices across various sectors. The analysis highlights the intrinsic

link between Green Finance and Sustainable Development, emphasizing their interdependence:

- *Necessity of Green Finance for Sustainability*: Green Finance plays a crucial role in achieving sustainability objectives. Without adequate financial mechanisms to support environmentally friendly projects and initiatives, sustainable development goals cannot be realized effectively.

- *Importance of Sustainability in Financial Systems*: Ensuring sustainability within the financial system is essential for overall sustainability. Financial institutions need to integrate environmental considerations into their operations and investment decisions to support long-term environmental and economic stability.

- *Achieving Present and Future Needs*: Green Finance is instrumental in balancing the needs of the present generation while safeguarding resources for future generations. Without the assurance of Green Finance in the economy, it becomes challenging to meet current needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

- *Completeness of Green Finance with Sustainable Development*: Sustainable development is incomplete without the integration of Green Finance. Green Finance itself is designed to ensure sustainability by channeling financial resources towards environmentally responsible projects and initiatives.

The analysis underscores the mutual dependence between Green Finance and Sustainable Development, emphasizing the critical role of financial systems in promoting environmental sustainability and achieving long-term societal well-being.

In addition to the countries highlighted by the United Nations Environment Programme (UNEP), several others are actively engaging in green financing practices, demonstrating a global commitment to sustainability. According to the UNEP report, Kenya, Bangladesh and Jordan are identified as leaders in innovative approaches to aligning financial market development with national priorities, green projects, and sustainable development objectives. Additional countries such as those in Central America, Egypt, Mongolia, Morocco, Thailand, Vietnam, Mauritius, and the Philippines, showcase diverse initiatives undertaken by each nation to promote green financing and advance sustainable development agendas. This widespread engagement underscores the growing recognition of the importance of integrating environmental considerations into financial systems and underscores the global momentum towards achieving environmental sustainability and inclusive economic growth.

Advancing Green Finance Initiatives in Moldova

The green finance initiatives in Moldova reflect a comprehensive approach towards integrating environmental sustainability into various aspects of the country's development agenda. An analysis of these initiatives:

- *Policy Integration and Institutional Framework:* Moldova has made significant progress in integrating green economy objectives into its national development strategy and other strategic documents. The establishment of the Inter-ministerial Working Group on Sustainable Development and Green Economy and the development of the Road Map on Green Economy demonstrate a coordinated effort to drive green economic development.

- *EU Partnership and Support:* The signing of the Association Agreement and DCFTA with the EU in 2014 has provided Moldova with opportunities to activate structural reforms and align its legislation with EU standards, including those related to green finance and environmental protection. The support from EU4Environment further strengthens Moldova's capacity to develop green investment strategies and enhance environmental legislation.

- *UNDP Collaboration:* Moldova's collaboration with UNDP involves various initiatives aimed at enhancing the efficiency of public finance management and promoting sustainable development goals. The Sustainable Development Goals (SDG) Finance Assessment exercise, supported by UNDP and the Government of Slovakia, highlights efforts to identify funding challenges and opportunities for achieving SDGs.

- *International Financing and Investments:* Moldova has benefited from international financing and investments aimed at promoting green technology and sustainable development. For example, the €5 million loan provided by the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) and the Green Climate Fund (GCF) to Moldova Agroindbank SA under the EBRD's Green Economy Financing Facility (GEFF) supports the adoption of new green technologies.

- *Regional Initiatives and Capacity Building:* Moldova is actively engaged in regional initiatives aimed at promoting energy efficiency, renewable energy investments, and green transportation. Through partnerships with UNDP, efforts are underway to expand green jobs and business models, test innovative eco-friendly solutions, promote electric vehicles, and develop sustainable energy and climate action plans.

Overall, Moldova's green finance initiatives reflect a multi-faceted approach involving policy integration, international partnerships, and capacity building to drive sustainable development and address environmental challenges effectively.

Conclusions

The Republic of Moldova stands resolutely committed to the objectives outlined in the Paris Agreement, steadfastly dedicated to curbing global warming and maintaining temperatures within safe thresholds. Beyond mere adherence, our nation recognizes the imperative of fostering a transition towards green economic development. However, our commitment extends further. We understand that true sustainability necessitates the seamless integration of environmental preservation principles into every facet of socioeconomic progress.

With this holistic perspective, Moldova envisions the adoption of economic growth models that not only prioritize prosperity but also embrace environmentally friendly practices as their cornerstone. In our pursuit of progress, decarbonization and the judicious utilization of natural resources emerge as central tenets driving our developmental trajectory. By anchoring our growth strategies in sustainability, we not only safeguard our environment but also fortify the resilience and longevity of our nation's prosperity for generations to come.

References

1. Osman A.B., Ađirman E. (2018) Green finance for sustainable development: a theoretical study, pp. 243-253
2. IUCN (1980) World conservation strategy: living resource conservation for sustainable development, UICN/PNUE/WWF, Gland.
3. Lindenberg, N. (2014) Definition of Green Finance. DIE mimeo, <https://ssrn.com/abstract=2446496>
4. Swaty S. (2023) Green Finance and Sustainable Development: Exploring Dynamic Causal Links and Global Implications. E3S Web of Conferences 453, 01053 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202345301053> ICSDG 2023,
5. The Republic of Moldova starts the process of Sustainable Development Goals Finance Assessment, to identify new opportunities to finance national priorities (2023) <https://www.undp.org/moldova/press-releases/republic-moldova-starts-process-sustainable-development-goals-finance-assessment-identify-new-opportunities-finance-national>
6. Wang Y., Zhi,Q. (2016) The role of green finance in environmental protection: Two aspects of market mechanism and policies, CUE2016-Applied Energy Symposium and Forum 2016: Low carbon cities & urban energy systems.

Ю. Грицук,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСПАНІЇ

Присвячено дослідженню ролі Іспанії у міжнародній економічній діяльності та її місця поміж інших держав, а також аналізу зовнішньоекономічної діяльності країни. Досліджено масштаби та тенденції міжнародної економічної діяльності Іспанії, її місце серед інших держав та роль на світовій арені, питання імпорту та експорту. Проаналізовано міжнародні інвестиції, оцінено інвестиційний клімату країни та її привабливість для вітчизняних інвесторів.

Ключові слова: іспанська економіка, іспанський ринок праці, членство у ЄС, експортно-імпортна діяльність країни, міжнародні інвестиції, інвестиційний клімат Іспанії

The article is devoted to the study of Spain's role in international economic activity and its place among other states, as well as to the analysis of the country's foreign economic activity. The scale and trends of Spain's international economic activity, its place among other countries and its role on the world stage, issues of import and export are studied. The international investments are analysed, the investment climate of the country and its attractiveness for domestic investors are assessed.

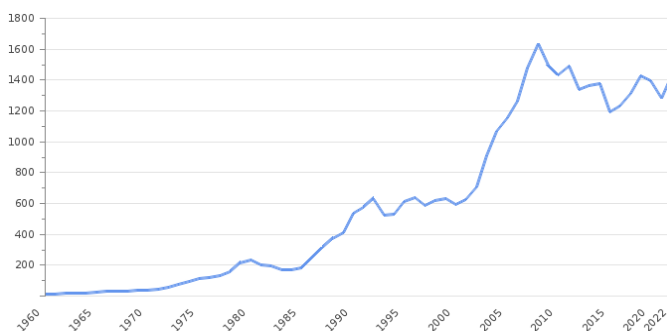
Keywords: Spanish economy, Spanish labour market, EU membership, export-import activity of the country, international investments, investment climate of Spain

У цій доповіді ми досліджуємо міжнародну економічну діяльність Іспанії та аналізуємо зовнішньоекономічну діяльність країни, заглиблюючись економічне середовище, ринок праці, членство країни в ЄС, експортно-імпортну діяльність та міжнародні інвестиції країни, а також даємо оцінку інвестиційному клімату та його привабливості для українських інвесторів.

Як нам добре відомо, міжнародна економічна діяльність сприяє економічному зростанню, політичній стабільності та соціальному розвитку країн у сучасному світі і грає у цьому питанні одну з головних ролей. Економічне зростання та процвітання, зміцнення міжнародних зв'язків, розширення споживчого вибору, технологічний прогрес та інновації, стимулювання регіонального та глобального розвитку – все це пов'язано з цим. Іспанія, у свою чергу, має розгалужену і сильну

міжнародну економічну діяльність, яка грає важливу роль у її економіці та впливає на увесь світ. Країна є одним з найбільших світових експортерів, а також активно залучає іноземні інвестиції. Іспанія відома своїми сильними галузями, такими як туризм, автомобільна промисловість, хімічна продукція, текстиль та вина. Туризм є одним з основних джерел доходу для країни, залучаючи мільйони відвідувачів щороку. Висока якість іспанських вин та їх міжнародна репутація також сприяють зростанню експорту. Окрім того, країна активно залучає іноземні інвестиції, що сприяє розвитку її економіки. Іспанія є членом Європейського Союзу та Єврозони, що дозволяє їй брати участь у спільній європейській торгівлі та економічних угодах. Це також сприяє зближенню з іншими країнами ЄС і поліпшенню доступу до великого внутрішнього ринку [1]. Загалом, міжнародна економічна діяльність Іспанії включає експорт, імпорт, іноземні інвестиції та розвиток глобальних бізнес-партнерств. Це є ключовим фактором для розвитку її економіки та підтримки стабільного зростання. Саме тому аналіз міжнародної економічної діяльності Іспанії є важливим для розуміння глобальних тенденцій світу.

Говорячи про економічне середовище країни, можна зазначити наступне, що Іспанія, одна з найбільш розвинених країн Європи, вона володіє вражаючим економічним потенціалом та динамічно розвивається. Наразі, вона посідає 14 місце у світі за ВВП і 5 в ЄС. ВВП держави сягає 1,4 трильйонів доларів США (рис.1.). Разом з тим, економіка країни зазнає серйозних труднощів: держборг, високий рівень безробіття, регіональні диспропорції [2].

Рис. 1. ВВП Іспанії [3]

Бачимо неоднозначне зростання ВВП. З 2005 по 2010 р. видно гарну тенденцію, а от після 2010 знов бачимо нестабільну ситуацію. У 2021 р. обсяг валового внутрішнього продукту Іспанії зріс до 1427 мільярдів доларів США. Максимальний обсяг становив 1632 мільярди доларів США, а мінімальний – 12,07 мільярдів доларів США. Іспанія входить до п'ятірки лідерів майже в усіх секторах середнього технологічного рівня, зокрема вирізняється у виробництві: запчастин та аксесуарів для авто (10 місце у світі), верстатів і обладнання для промисловості (15 місце), хімічної продукції (15 місце), аудіовізуальних засобів (17 місце), металообробних виробів (13 місце), а також взуття (3 місце). Приблизно 2,5% населення Іспанії працюють у сфері сільського господарства. Його основою є вирощування винограду для вина, цитрусових та оливок для подальшої консервації і виробництва оливкової олії.

Країна володіє найбільшим у Європі рибальським флотом. Це дає можливість їй входити у десятку найкращих держав за видобутком та переробкою риби та морепродуктів. Також успішно розвивається тваринництво. Іспанія на другому місці у Європі за кількістю туристів. У середньому ця сфера приносить державі приблизно 80 мільярдів євро на рік. А близько півтора мільйона серед місцевих жителів зайняті у туризмі. Не дивлячись на проблеми, держава посідає важливе місце у декількох галузях інновацій, зокрема поновлювані джерела енергії, біотехнології, транспорт, промислові технології, після кризи 2008 р. малі та середні підприємства стали основою для відновлення та зміни моделі економіки країни [4].

Іспанія вважається промисловою країною, тим не менш, основу її економіки становлять малий і середній бізнес. Бізнес-клімат в Іспанії відображається у сприятливих умовах для підприємництва та інвестицій. Уряд країни вживає заходів для покращення бізнес-середовища, спрощення процедур реєстрації бізнесу та залучення іноземних інвестицій. Іспанія також має декілька спеціальних економічних зон та інвестиційних програм, спрямованих на стимулювання розвитку певних регіонів та секторів. Законодавство країни характеризує бізнес-структуру Іспанії як країни для малих і середніх підприємств, а також зазначає центральне місце у створенні робочих місць, підтримки зайнятості та питаннях збільшення національного багатства.

За статистикою саме малі і середні підприємства (МСП) є фундаментом виробничої структури та взагалі підприємництва в Іспанії. Ось декілька пунктів:

- 97% МСП отримують прибуток менш ніж 2 млн євро;

- 99,8% серед усіх підприємств є МСП;
- 95,8% серед них, це організації, де працює до 9 осіб;
- у 0,1% компаній оборти перевищують 50 млн євро;
- 66% робочих місць і 65% ВВП країни - малі та середні підприємства [5].

Іспанський ринок праці можна охарактеризувати наступним чином. Міжнародні міграційні процеси завдали значного впливу на ринок праці країни. Вони сформували його динаміку, структуру та загальні економічні показники. Досліджуючи багатогранний взаємозв'язок між іспанським ринком праці та міжнародною міграцією, зосередившись на факторах, що зумовлюють міграційні потоки, їхньому впливі на ринок праці та наслідках для політики. Розглянувши ці аспекти, ми зможемо глибше зрозуміти складний взаємозв'язок між міграцією та іспанською економікою.

Фактори визначення міграційних потоків. Тут кілька факторів сприяли значній участі іспанського ринку праці в міжнародних міграційних процесах. Економічна нерівність, як у Європі, так і за її межами, - ключовий чинник міграції. Відносно високий рівень безробіття в Іспанії та нижчий рівень заробітної плати у порівнянні з іншими європейськими країнами приваблюють трудових мігрантів, які шукають кращі перспективи працевлаштування [6]. Крім того, легка мобільність в межах Європейського Союзу та Шенгенської зони сприяла переїзду працівників з країн з високим рівнем безробіття до Іспанії.

Вплив на ринок праці. Приплив міжнародних мігрантів мав як позитивний, так і негативний вплив на іспанський ринок праці. З одного боку, мігранти сприяли заповненню прогалів на ринку праці в секторах з дефіцитом робочої сили, таких як сільське господарство, будівництво та сфера послуг. Їхня участь допомогла підтримати економічне зростання, зменшити дефіцит кваліфікованих кадрів і підтримати галузі, життєво важливі для іспанської економіки [7]. З іншого боку, збільшення пропозиції робочої сили спричинило тиск на заробітну плату в певних секторах, особливо в тих, де висока концентрація трудових мігрантів. Ця конкуренція на ринку праці викликала дискусії щодо її впливу на корінних працівників та нерівність доходів.

Наслідки для політики. Уряд Іспанії впроваджує різні політики для управління участю ринку праці в міжнародних міграційних процесах. Ця політика має на меті збалансувати економічні інтереси з соціальною згуртованістю та забезпечити плавну інтеграцію мігрантів у суспільство. Наприклад, було запроваджено реформи, спрямовані на посилення регулювання ринку праці, боротьбу з нестабільними

умовами праці та сприяння рівному ставленню до мігрантів і місцевих працівників. Крім того, впроваджено активну політику на ринку праці для сприяння інтеграції мігрантів на іспанському ринку праці за допомогою мовної підготовки, розвитку навичок та програм підбору роботи.

Щодо участі іспанського ринку праці в міжнародних міграційних процесах. Це є досить складним явищем, проте воно розвивається. Економічні диспропорції, легкість мобільності та динаміка ринку праці відіграють значну роль у стимулюванні міграційних потоків. Вплив міжнародної міграції на ринок праці характеризується як позитивним внеском в економічне зростання, так і викликами, пов'язаними з конкуренцією та нерівністю в оплаті праці. Ефективні політичні заходи мають вирішальне значення для подолання цих викликів та сприяння інклюзивній інтеграції мігрантів на ринку праці.

Проаналізувавши інформацію, ми виділили переваги країни від членства у Європейському Союзі, а також недоліки та виклики. Формування економічного ландшафту країни сформувалося в значній мірі завдяки членству Іспанії в Європейському союзі. Іспанія зазнала глибоких перетворень у своїй економічній структурі, торговельних відносинах та політичній системі з моменту вступу до ЄС у 1986 р. Економічний аналіз участі Іспанії в ЄС, вивчення переваг, викликів та наслідків для економіки країни допоможе зрозуміти його вплив на різні економічні аспекти.

Переваги членства в ЄС для Іспанії:

- Політика згуртування та структурні фонди. Як член ЄС, Іспанія отримала значну фінансову підтримку через них. Ці фонди спрямовані на зменшення регіональних диспропорцій та сприяння соціально-економічному зближенню між країнами-членами. Іспанія отримала значне фінансування на розвиток інфраструктури, освіти та інновацій, особливо в менш розвинених регіонах, таких як Андалусія та Естремадура [8]. Такі інвестиції сприяли зменшенню регіональних розривів і стимулюванню інклюзивного зростання.

- Економічна інтеграція. Участь Іспанії в ЄС сприяла поглибленню економічної інтеграції, зробивши можливим вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили в межах Єдиного європейського ринку. Ця інтеграція призвела до збільшення торговельних потоків, прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та економічного зростання. Усунувши торговельні бар'єри та спростивши транскордонні транзакції, Іспанія отримала доступ до більшого ринку, стимулюючи конкурентоспроможність та продуктивність.

- Членство в єврозоні. Прийняття Іспанією євро як національної

валюти в 1999 році принесло стабільність і посилило економічну інтеграцію в межах Єврозони. Це усунуло волатильність обмінних курсів, зменшило трансакційні витрати та полегшило торгівлю з іншими країнами Єврозони. Крім того, довіра до євро як резервної валюти знизилась вартість запозичень для Іспанії, що пішло на користь як державному, так і приватному секторам. Ця стабільність має вирішальне значення, особливо під час економічних криз.

Наслідки та виклики для Іспанії:

- Економічна вразливість. Членство Іспанії в ЄС також поставило країну перед певними викликами. Світова фінансова криза 2008 року особливо сильно вдарила по економіці Іспанії, спричинивши серйозний економічний спад, високий рівень безробіття та обвал на ринку житла. Криза виявила глибокі структурні недоліки іспанської економіки, включаючи надмірну залежність від будівельного сектору, високий рівень приватного боргу та недостатню гнучкість ринку праці. Незважаючи на те, що ЄС надав фінансову допомогу та політичні рекомендації, Іспанія зіткнулася з тривалим періодом економічного відновлення.

- Конкурентоспроможність та торговельні дисбаланси. Членство Іспанії в ЄС призвело до посилення конкуренції в рамках Єдиного ринку, що спричинило торговельні дисбаланси та проблеми з конкурентоспроможністю. Іспанія мала значний дефіцит торгівлі з іншими країнами-членами ЄС, особливо на початку 2000-х років, що було зумовлено надмірною залежністю від імпорту та низькою конкурентоспроможністю експорту. Хоча Іспанія досягла прогресу у збільшенні свого експортного потенціалу, усунення торговельних дисбалансів та підвищення конкурентоспроможності залишаються постійними пріоритетами.

- Фіскальні обмеження. Членство в ЄС передбачає дотримання фіскальних правил, зокрема Пакту стабільності та зростання, спрямованого на забезпечення фіскальної дисципліни та стабільності в Єврозоні. Іспанія зіткнулася з проблемами у виконанні цих вимог, особливо щодо бюджетного дефіциту та рівня державного боргу. Було запроваджено жорсткі заходи фіскальної консолідації, що призвело до скорочення державних видатків та політики жорсткої економії. Ці заходи були суперечливими, оскільки мали соціальні та політичні наслідки, включаючи протести та дебати щодо належного балансу між фіскальною дисципліною та соціальним забезпеченням.

Участь Іспанії в ЄС принесла значні переваги, включаючи економічну інтеграцію, доступ до фінансової підтримки та стабільність завдяки євро. Однак вона також створила виклики, такі як економічна

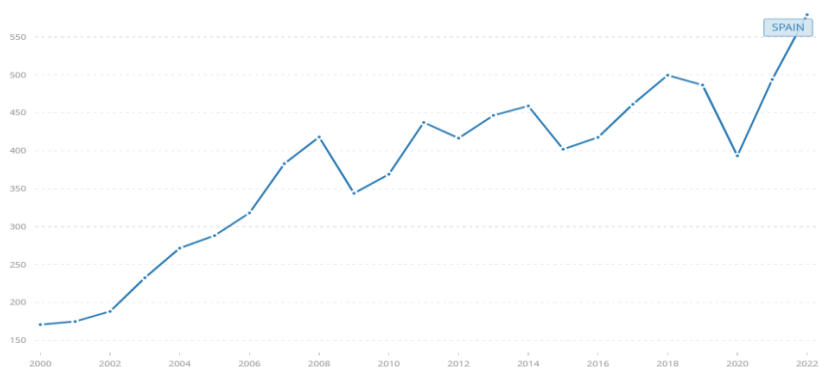
вразливість, фіскальні обмеження та торговельні дисбаланси. Розуміння складної динаміки членства Іспанії в ЄС має вирішальне значення для політиків, які розробляють ефективні стратегії, що максимізують переваги та пом'якшують виклики. Оскільки Іспанія продовжує розвивати свої економічні відносини з ЄС, проактивні політичні заходи та реформи можуть ще більше зміцнити її позиції в європейському просторі.

Дослідивши експортно-імпорتنу діяльність країни, можемо зробити такі висновки. Іспанія останніми роками переживає значне зростання своєї експортно-імпоротної діяльності. Для отримання цінної інформації про рушійні сили економічного зростання Іспанії та її позицію на світовому ринку слід зробити аналіз динаміки, тенденцій та основних факторів, що впливають на міжнародну торгівлю Іспанії та вивчити експортно-орієнтовані сектори країни, ключових торговельних партнерів та політичні ініціативи.

Іспанія зарекомендувала себе як ключовий гравець у міжнародній торгівлі, з різноманітним спектром експортних секторів, що сприяють її економічній життєздатності (рис.2). Серед провідних експортних товарів - автомобілі, обладнання та фармацевтична продукція, які здобули світове визнання завдяки своїй якості та конкурентоспроможності [9]. Географічне розташування Іспанії, добре розвинена транспортна інфраструктура та членство в ЄС забезпечують вигідні умови для експорту товарів до сусідніх країн та за їх межі. В останні роки експортна діяльність Іспанії зазнала помітного зростання. Згідно з даними Світової організації торгівлі (СОТ), загальний обсяг товарного експорту Іспанії у 2022 році сягнув 579 мільярдів доларів США, що є суттєвим зростанням порівняно з попередніми роками. Це зростання можна пояснити різними факторами, зокрема прагненням країни до інтернаціоналізації, розвитком її наукомістких секторів та присутністю транснаціональних корпорацій. Крім того, Іспанія диверсифікувала напрямки свого експорту, зменшивши свою залежність від обмеженої кількості ринків. ЄС залишається основним торговельним партнером Іспанії, серед яких лідирують Німеччина, Франція та Італія [10]. Однак країна також розширила свій вплив на ринки, що розвиваються, такі як Латинська Америка та Азія, використовуючи їхній зростаючий споживчий попит та економічний потенціал.

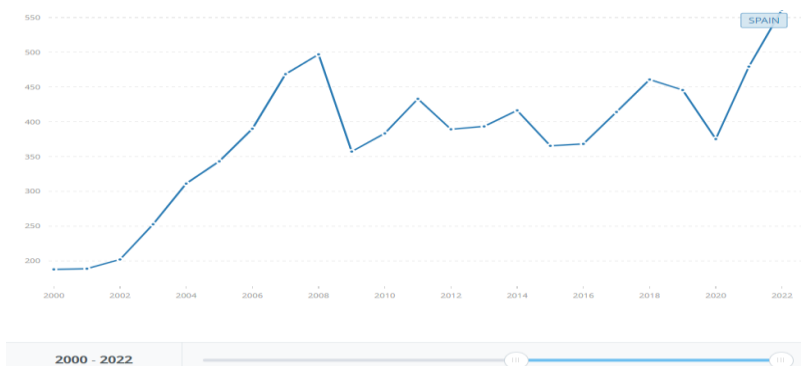
Імпортна діяльність Іспанії відіграє вирішальну роль у задоволенні внутрішнього попиту, доповнюючи експортно-орієнтовані галузі країни (рис. 3). Основні статті імпорту включають енергетичні продукти, машини та хімікати, які є життєво важливими для підтримки

промислового та виробничого секторів Іспанії. Крім того, імпорт сільськогосподарської продукції, такої як продукти харчування та напої, є значним через залежність країни від іноземних джерел для задоволення споживчих потреб. Джерела імпорту Іспанії є різноманітними, а основними постачальниками є країни-члени ЄС. Зокрема, Німеччина, Франція та Італія є основними джерелами імпорту для Іспанії, зважаючи на їхню близькість та тісні торговельні відносини. Крім того, Іспанія імпортує товари з країн, що не є членами ЄС, таких як Китай і США, що ще більше диверсифікує канали постачання і зменшує залежність від конкретних ринків.

Рис. 2. Експорт Іспанії 2000-2022 рр. [3]

Іспанія реалізувала різні політичні ініціативи з метою сприяння та активізації своєї експортно-імпоротної діяльності. Одним із яскравих прикладів є укладення торговельних угод та партнерств. Іспанія - активний учасник торговельних переговорів в ЄС та користується перевагами колективної переговорної сили Союзу [11]. Більше того, країна підписала двосторонні угоди з наступними країнами: Канада та Південна Корея. Тим самим створивши сприятливі умови для розширення торгівлі. Також Іспанія інвестує в просування інновацій та науково-дослідні роботи (НДДКР), щоб посилити свої конкурентні переваги в експортно-орієнтованих галузях. Програми державної підтримки, такі як податкові пільги та схеми фінансування, заохочують компанії інвестувати в технологічний прогрес, покращуючи якість продукції та збільшуючи експортний потенціал.

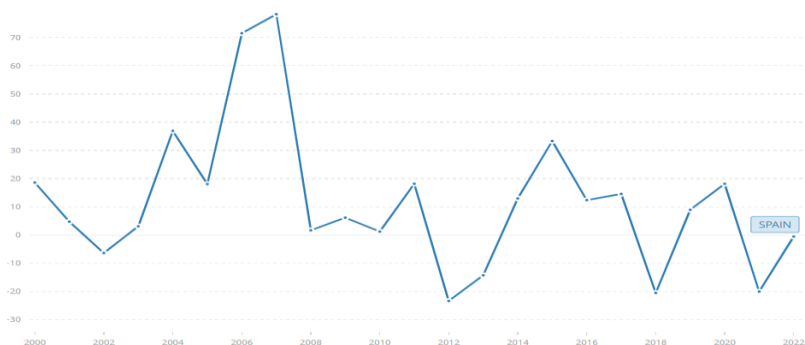

Рис. 3. Імпорт Іспанії 2000-2022 рр. [3]

Експортна та імпортна діяльність Іспанії - важливі рушії її економічного зростання та інтеграції у світову економіку. Використовуючи свої сильні сторони, диверсифікуючи ринки та впроваджуючи політику підтримки, Іспанія позиціонує себе як конкурентоспроможного гравця в міжнародній торгівлі. Однак для країни вкрай важливо адаптуватися до мінливої глобальної динаміки, впроваджувати сталі практики та продовжувати сприяти інноваціям, щоб забезпечити довгостроковий успіх у торгівлі.

Дослідження міжнародних інвестицій країни та її фінансових показників, говорять про наступне (рис.4). Завдяки своєму географічному положенню, розвиненій інфраструктурі, кваліфікованій робочій силі та доступу до широкого ринку в Європейському Союзі Іспанія й приваблює інвесторів з усього світу . Основні сектори: нерухомість, туризм, інформаційні технології, автомобільна промисловість, фармацевтика, енергетика та фінансові послуги. Зокрема, Іспанія є однією з провідних країн у сфері відновлювальної енергетики, з значними інвестиціями у сонячну та вітрову енергетику. Іноземні компанії також активно інвестують у створення спільних підприємств з місцевими партнерами в Іспанії, щоб забезпечити доступ до місцевого ринку та експортувати свою продукцію до інших країн. Багато міжнародних компаній мають офіси та виробничі підрозділи в Іспанії, що створює нові робочі місця та сприяє розвитку економіки країни. Для залучення іноземних інвестицій уряд Іспанії здійснює ряд заходів, включаючи спрощення податкових процедур, надання фінансових пільг та створення сприятливого підприємницького середовища. Крім того, Іспанія є членом Європейського Союзу, що сприяє залученню інвестицій через доступ до єдиного ринку ЄС та

вигоди від внутрішнього ринку. Варто зазначити, що активність іноземних інвестицій може залежати від економічних та політичних умов як у самій Іспанії, так і у світі загалом [12]. Іспанія, як і багато інших країн, може зазнавати коливань в обсягах іноземних інвестицій в залежності від глобальних тенденцій та кон'юнктури ринку.

2000 рік - 2022 роки

Рис. 2.3 Прямі іноземні інвестиції 2000-2022 рр. [3]

Оцінка інвестиційного клімату Іспанії та його привабливість для українських інвесторів дала нам наступні результати. Зростання інтересу українських інвесторів до іноземних ринків почалося з глобалізації світової економіки, що у свою чергу відкрило численні можливості для транскордонних інвестицій. Іспанія, відома своєю багатою культурною спадщиною, міцною економічною основою та стратегічним розташуванням в межах Європейського Союзу, звичайно ж привертає значну увагу. Зробимо оцінку інвестиційного клімату Іспанії та його привабливості для українських інвесторів. Аналіз відповідних економічних показників, інвестиційної політики та двосторонніх відносин допоможе надати цінну інформацію для потенційних інвесторів.

Макроекономічні фактори. Макроекономічна стабільність Іспанії відіграє життєво важливу роль у визначенні її інвестиційної привабливості. В останні роки Іспанія демонструє вражаючі економічні показники, що характеризуються стабільним зростанням ВВП, зниженням рівня безробіття та скороченням бюджетного дефіциту. За даними Світового банку, у 2022 р. ВВП Іспанії зріс на 2,8%, що свідчить про міцну та стійку економіку. Ці позитивні тенденції відображають здатність Іспанії пережити економічні спади та створювати

сприятливе середовище для інвестицій.

Інвестиційна політика та регулювання. Сприятливий інвестиційний клімат залежить від наявності прозорої та сприятливої для інвесторів політики. Іспанія доклала значних зусиль для залучення іноземних інвестицій шляхом проведення різних політичних реформ. Наприклад, "Закон про підприємців", прийнятий у 2013 році, спрямований на сприяння інвестиціям та створенню бізнесу шляхом спрощення адміністративних процедур та надання податкових пільг. Крім того, Іспанія вжила заходів для підвищення гнучкості ринку праці, що ще більше підвищило її привабливість для інвесторів, які прагнуть операційної ефективності [13]. Така політика, спрямована на підтримку бізнесу, демонструє прагнення Іспанії залучати іноземні інвестиції.

Двосторонні відносини. Міцні двосторонні відносини між Україною та Іспанією можуть сприяти подальшому покращенню інвестиційного клімату. Обидві країни створили сприятливу основу для співпраці, включаючи Угоду про уникнення подвійного оподаткування, підписану в 1994 році. Ця угода гарантує, що українські інвестори не підлягають подвійному оподаткуванню, що зменшує інвестиційні ризики. Крім того, такі ініціативи, як бізнес-форуми, спільні проекти та культурні обміни сприяють взаєморозумінню та забезпечують платформи для співпраці [14]. Зміцнення цих відносин може сприяти збільшенню інвестиційних потоків між двома країнами.

Секторальні можливості. Визначення привабливих секторів для інвестування має вирішальне значення для українських інвесторів, які розглядають Іспанію як потенційний напрямок. Іспанія пропонує різноманітні інвестиційні можливості в таких секторах, як туризм, відновлювана енергетика, технології та сільське господарство. Туристичний сектор, який робить значний внесок в економіку Іспанії, надає українським інвесторам можливість долучитися до іспанської індустрії гостинності, що стрімко розвивається. Крім того, прихильність Іспанії до відновлюваної енергетики відкриває шляхи для інвестицій у чисті технології та сталий розвиток. Наявність галузевих можливостей посилює привабливість Іспанії для українських інвесторів, які прагнуть диверсифікації.

Таким чином, інвестиційний клімат Іспанії характеризується кількома факторами, які роблять її привабливою для українських інвесторів. Стабільне макроекономічне середовище, дружня до інвесторів політика, галузеві можливості та сприятливі двосторонні відносини сприяють його привабливості. Однак потенційні інвестори повинні провести ретельний комплексний аналіз, враховуючи такі фактори, як динаміка ринку, нормативно-правова база та стратегії

зменшення ризиків. Використовуючи можливості Іспанії, українські інвестори можуть диверсифікувати свої портфелі та отримати вигоду від високих економічних показників країни.

Отож, завдяки цій роботі, було вивчено масштаби та тенденції міжнародної економічної діяльності Іспанії. Окрім того, визначено її місце серед інших держав та роль на світовій арені. Досліджено питання імпорту та експорту. Також у роботу ввійшов аналіз міжнародних інвестицій та оцінка інвестиційного клімату країни та її привабливості для вітчизняних інвесторів. Іспанія - яка вабить своєю багатшаровою культурою, чарівними пейзажами та багатою історією. Вона розташована на Піренейському півострові, а також займає видатне місце серед країн Європи. У цій країні є все: від мальовничих сел історичної Андалусії до сучасного метрополісу Барселони; від незабутніх пляжів Середземного моря до снігових вершин гір. Хибним буде вважати, що Іспанія - виключно туристичний рай. Вона також має багату економіку, що розквітає у різних галузях. Іспанія має одну із найбільших економік у Європі, що базується на різноманітних секторах. Сільське господарство, промисловість, туризм та фінансові послуги - основні галузі, які сприяють стабільному економічному розвитку країни. Сільське господарство є важливою галуззю економіки Іспанії. Сприятливий клімат і родючі ґрунти, дають можливість вирощувати широкий спектр сільськогосподарських продуктів, а саме: оливки, виноград, зернові, інші фрукти та овочі. Країна є одним з найбільших виробників оливкової олії в світі, а також славиться своїми виноробними регіонами, де виробляються винні сорти відомі своєю якістю. Значна роль відведена промислому сектору країни. Іспанія виготовляє автомобілі, авіаційну техніку, електроніку, текстильні вироби та інші товари. Її компанії активно експортують свою продукцію в усі куточки світу. Туризм - одна з найважливіших галузей для економіки Іспанії. Мандрівники з усього світу приїжджають в цю країну, щоб насолоджуватися її архітектурою, культурою, гастрономією та пляжами. Барселона, Мадрид, Севілья та Валенсія, привертають мільйони туристів щороку, чим створюють робочі місця і приносять значні доходи для країни. Фінансовий сектор не менш важливий у економіці Іспанії. Банки та фінансові установи забезпечують послуги фінансування, інвестування та управління активами. Іспанські компанії також активно залучаються до міжнародного бізнесу та здійснюють інвестиції в різні країни. Незважаючи на свої сильні сторони, Іспанія також стикається з економічними викликами. Висока безробіття, особливо серед молоді, та нерівномірний розвиток між регіонами.

Підсумовуючи, Іспанія - це країна, яка поєднує красу природи, багатство культури та сильну економіку. Вона відіграє важливу роль в Європейському Союзі та на світовій арені. Іспанія продовжує приваблювати туристів та інвесторів своїм унікальним поєднанням історії, сучасності та економічного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Spain: International trade and investment. URL: <https://en.portal.santandertrade.com/establish-overseas/spain/foreign-trade>
2. Економіка Іспанії. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
3. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/country/spain>
4. Економіка Іспанії - провідні галузі, ВВП і рівень добробуту. URL: <https://www.orangesmile.com/destinations/spain/economics.htm>
5. Посольство України в Королівстві Іспанія. URL: <https://spain.mfa.gov.ua>
6. Blanchard, O. J., Jaumotte, F., & Loungani, P. (2017). Labor Market Policies and IMF Advice in Advanced Economies during the Great Recession. *IMF Economic Review*, 65(1), 59-105.
7. Eurofound. (2019). Impact of Migration on Europe's Societies. Publications Office of the European Union.
8. European Commission. (2022). Cohesion Policy and Spain. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/ES>
9. Ministry of Industry, Trade, and Tourism. (2021). Spanish Exports by Sectors. URL: <https://www.mincotur.gob.es/en-US/estadisticas/situacion-comercial/espana-mundo/Paginas/seleccion.aspx>
10. Spanish Institute for Foreign Trade. (2021). Spanish Foreign Trade Report. URL: <https://www.icex.es/icex/es/navegacion-principal/todos-nuestros-servicios/informacion-de-mercados/paises/navegacion-principal/estudios-informes/IDB2021760311.html>
11. European Commission. (2021). Trade Policy: Spain. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/spain/>
12. Invest in Spain. URL: <https://www.investinspain.org/en/index>
13. Embassy of Ukraine in Spain. Bilateral relations. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/en/ukraine-es/bilateral-relations>
14. Ukraine Ministry of Finance. Double Taxation Avoidance Agreement between Ukraine and Spain. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=50158&cat_id=50291

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ФОРМ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ

В роботі проводиться аналіз особливостей застосування форм міжнародних розрахунків у сьогоденні. Розглянуто п'ять основних форм міжнародних розрахунків, проаналізовано переваги та недоліки кожної з форм, а також досліджено особливості використання цих форм у ЗЕД України. Також визначено ризики міжнародних платежів та надано варіанти, як їх мінімізувати. Окреслено рекомендації для поліпшення цього процесу в Україні. Дане дослідження допомагає чітко зрозуміти тему та зробити оптимальний вибір форми розрахунків, мати конкурентні переваги серед інших суб'єктів ЗЕД.

Ключові слова: міжнародні розрахунки, форми розрахунків, інкасо, акредитив, відкритий рахунок, банківський переказ, авансовий платіж

The article analyses the peculiarities of application of forms of international settlements in the modern world. The article considers five main forms of international payments, analyses the advantages and disadvantages of each form, and studies the peculiarities of using these forms in Ukraine's foreign economic activity. The article also identifies the risks of international payments and provides options for minimising them. Recommendations for improving this process in Ukraine are outlined. This study helps to clearly understand the topic and make the optimal choice of the form of payment, to have a competitive advantage among other subjects of foreign economic activity.

Keywords: international payments, forms of payment, collection, letter of credit, open account, bank transfer, advance payment

Вступ. Під формами розрахунків розуміються способи оформлення, передачі і оплати документів, що здійснюються через банк, вони сформовані у міжнародній банківській та комерційній практиці, а також врегульовані законодавством країни-учасника.

Обираючи форму міжнародних розрахунків, слід враховувати наступні чинники:

- рівень попиту і пропозиції на товар на світових ринках;
- наявність кредитної угоди;
- платоспроможність та імідж контрагентів

зовнішньоекономічних угод;

- товар-об'єкт зовнішньоторговельної угоди.

Існує п'ять основних форм розрахунків, серед них:

- 1) інкасо;
- 2) акредитив;
- 3) відкритий рахунок;
- 4) банківський переказ (авансовий платіж);
- 5) авансовий платіж.

В сучасному світі, враховуючи швидкі інтеграційні тенденції та постійне збільшення обсягів міжнародної торгівлі, правильна оцінка ризиків та вибір оптимальної форми розрахунків на світових ринках дає можливість економічним суб'єктам ЗЕД отримувати конкурентні переваги. Таким чином дане дослідження є актуальним та корисним в практичній площині укладання та виконання зовнішньоекономічних угод.

Мета роботи. Провести аналіз особливостей застосування сучасних форм міжнародних розрахунків та дослідити можливості використання розрахункових інструментів в ЗЕД України.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження особливостей застосування основних форм розрахунків потрібно окремо розглянути механізм виконання кожної з них.

Інкасова форма розрахунку регулюється «Уніфікованими правилами по інкасо», які були прийняті ще у 1978 році Міжнародною торговою палатою. Інкасо – це банківська розрахункова операція, при якій банк за дорученням клієнта отримує від платника платіж за надані експортеру послуги або відвантажені на його адресу товари і зараховує цей платіж на рахунок клієнта. Операції здійснюються на підставі розрахункових документів. Існує два види інкасо: чисте інкасо та документарне. Чисте інкасо – це інкасо фінансових документів без підкріплення будь-якими комерційними документами, такими як чеки, переказні векселі або прості векселі з іншого боку, документарні інкасо – це колекції фінансових документів, що складаються виключно з комерційних документів, які супроводжуються комерційними документами, такими як страхові документи, рахунки-фактури тощо. Сторонами інкасо в міжнародних розрахунках є експортер/імпортер та його банк. Інкасове доручення є важливим документом який повинен надати експортер.

При даній формі розрахунку, діє така схема:

1) На адресу імпортера відвантажується товар експортера з усіма діючими умовами договору з 1-м комплектом товаророзпорядчих документів.

2) До банку експортера надходить 2-1 комплект вищезазначених документів та інкасове доручення.

Загальна характеристика переваг та недоліків інкасової форми розрахунків представлена в Таблиці 1.

Таблиця 1

Загальна характеристика розрахунків за допомогою інкасо*

Переваги	Недоліки
<p>Для експортера:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дешева та легка форма розрахунків; - доки немає реалізації тратти, документ на товар не переводиться до реалізації; - у разі несплати тратти, є можливість організації, збереження, страхування і перепродажу товару інкасуєчим банком. 	<p>Для експортера:</p> <ul style="list-style-type: none"> - неакцепт тратти = зміщення витрат; - у платежу тратти немає гарантії; - обіг грошей продавця уповільнюється довгим часом між відвантаженням товару і отриманням платежу.
<p>Для імпортера:</p> <ul style="list-style-type: none"> - маючи домовленість з продавцем, можна відстрочити платіж; - немає потреби брати гроші з активного обороту завчасно; - можна інспектувати товар; - імпортер може відмовитись від акцепту тратти. 	<p>Для імпортера:</p> <ul style="list-style-type: none"> - несплата акцептованої тратти може призвести до відкриття кримінальної справи; - немає можливості одержати документи на товар для повного використання до акцепту тратти; - невмотивована відмова від платежу може знівечити репутацію імпортера.

*Складено автором за [1].

Акредитив є дорученням однієї кредитної установи виконати оплату товарно-транспортних документів другій завдяки зарезервованим коштам. Така форма є найбільш затратною та дуже складною. Це довіреність імпортера його банку виплатити певну суму грошей експортеру, на чю користь відкрито акредитив. А також важлива умова – виконання усіх умов експортером, які зазначено у контракті. Така форма потребує найактивнішої участі банків для

проведення розрахунків та скеровані переважно на захист зацікавлень продавця. Міжнародна торговельна палата випустила «Уніфіковані правила і звичаї для документарних акредитивів» для того, аби спростити і уніфікувати усі акредитивні поняття [2].

Акредитив для імпортера окреслює:

- користування банківським кредитом;
- високу комісію;
- для його капіталу це розпилення та іммобілізація, від відкриття

акредитива до отримання та реалізації товарів.

Для експортера він окреслює наступне:

- швидке отримання платежу;
- обов'язок банку платити;
- гарантія та надійність розрахунків;
- дозвіл імпортера для переказів валюти у країну експортера, за умови оплати в іноземній валюті.

Відкритий рахунок у світових торгових розрахунках займає далеко не останнє місце. Тим паче, якщо ми говоримо про розрахунки між країнами, які є членами торгово-економічних блоків. Такі розрахунки завбачують періодичні платежі від імпортера експортеру після отримання товару. Рух товарів випереджає рух грошей, а також товаророзпорядчі документи приходять до імпортера обходячи банк. Таким чином, контроль вчасності реалізації платежів лежить на експорті. І це є своєрідністю даної форми платежу.

Банківський переказ є розрахунковою операцією, у якій імпортер доручає своєму банку, виконати переказ з його рахунку на рахунок експортера. У зовнішній торгівлі їм користуються доволі рідко. Це пов'язано з тим, що такі перекази несуть ризик неплатежу та недоставки товару і не супроводжуються комерційними документами.

Основним документом є платіжне доручення, виписане імпортером:

1. Експортер відправляє товар на адресу імпортера відповідно до умов контракту;
2. Імпортер надсилає платіжне доручення в банк для переказу коштів на адресу експортера;
3. Сума, що підлягає сплаті, перераховується банку покупця в банку продавця;
4. Банк експортера зараховує кошти на рахунок експортера.

Найпоширенішою формою банківського переказу є авансовий платіж – форма оплати, при якій покупцеві виплачується сума, зазначена в контракті, до того, як транспортні документи товари будуть доставлені покупцеві.

Авансовий платіж у міжнародній платіжній практиці є найбільш вигідною формою розрахунків для експортерів. Авансовий платіж – це гроші або майно, що передаються покупцем продавцю до відвантаження товару з метою виконання контрактних зобов'язань. Таким чином, авансові платежі можуть бути в грошовій або натуральній формі. Такі платежі за товари передбачають передачу імпортером експортеру сировини або комплектуючих, необхідних для виробництва замовленого обладнання.

У світовій платіжній практиці авансові платежі використовуються:

- коли продавець не певний у можливостях покупця щодо оплати товару;
- нестабільна економічна та політична ситуація в країні покупця;
- при закупівлі дорогого обладнання (кораблів, літаків), яке було індивідуальним замовленням;
- при закупівлі рідкісних або дефіцитних товарів чи товарів стратегічного призначення (ядерне паливо, зброя);
- з довготривалими контрактами.

Авансові платежі можуть здійснюватися на всю суму контракту (замовлення) або на часткові платежі, тобто у відсотках. Експортеру, звісно, вигіднішим є авансовий або готівковий платіж на повну суму контракту. У такому випадку експортер добре захищений від ризику відмови або неспроможності іноземного покупця оплатити відвантажений товар.

З іншого боку, аванси – спосіб забезпечення зобов'язань покупця за контрактом, не дивлячись на те, що вони становлять лише кілька відсотків від ціни контракту. Якщо постачальник не приймає замовлені товари, тоді він покриває ним свої фінансові збитки.

З недоліків цієї форми розрахунків можна відмітити наступне. Наприклад, ризик ускладнень для імпортера. Бо експортер може не поставити товар, затримати поставку, або відправити товар зовсім іншої якості, з іншими характеристиками. Крім того, експортер може порушити свої зобов'язання згідно контракту – недотримати асортимент, змінити пакування та транспортування, що у підсумку стане підставою до визнання товару неякісним. Якщо подібне має місце бути, то імпортер ризикує втратити авансовий платіж (або має повернути його після тривалого судового розгляду) і отримати фінансову компенсацію. Авансовий платіж також означає, що імпортер зараховує поставку за відповідний період до того, як він отримує товар у своє фізичне володіння [3].

Три важливі причини, чому авансові платежі від загальної вартості контракту – це досить рідке явище у міжнародній торгівлі:

1. Існує стабільний «ринок покупця» завдяки великій кількості товарних ринків та посиленню конкуренції між виробниками товарів, це у свою чергу, змушує експортерів узгоджувати свої та імпортерські інтереси при оплаті за поставку.

2. Продавці досить часто не приймають такі платежі через те, що це передбачає значну знижку для імпортера. За статистикою, авансовий платіж у підсумку дає можливість знизити реальну ціну товару на 5-7%, через знижку завдяки такому платежу.

3. Продавці контактують з посередниками, а не з кінцевим споживачем або великими операторами ринку, а вони, у свою чергу, зазвичай не мають ресурсів для 100% передоплати.

Всупереч міжнародній практиці, при оплаті імпорту в Україні іноземні партнери найчастіше вимагають аванс від загальної суми контракту, що пов'язано з недовірою до держави в цілому. Сплачуючи аванс, українські імпортери фактично позичають гроші іноземному партнеру за контрактом і зазвичай не вимагають знижки з ціни продажу товару за цей борг. Навіть якщо в контракті передбачена знижка, на практиці вона не покриває збитків, яких зазнає українська компанія у разі відволікання 100% обігових коштів.

До основних ризиків міжнародних платежів можна віднести:

1. можлива відсутність конвертованості;
2. обмінний курс впливає на обмін валют, особливо при впливі ринкових сил, а це у свою чергу впливає на вартість місцевої валюти на момент платежу;
3. можлива несплата або невиконання певних зобов'язань.

Для здійснення міжнародних платежів використовують наступні засоби платежу: чеки, електронні та поштові перекази, векселі, електронні та міжбанківські системи розрахунків. Розглянемо детальніше:

➤ Чек – це письмове розпорядження власника рахунка його банку, у якому йдеться про переказ конкретної суми на інший рахунок або про платіж у вигляді конкретної суми певній особі.

➤ Електронні та поштові перекази. Електронні перекази – письмові платіжні доручення, завдяки яким інструкції банку пересилають, застосовуючи міжнародні платіжні системи. Поштові перекази – письмові платіжні доручення, які надсилаються від одного банку іншому, а також є розпорядженням цьому банку по виплаті конкретної певному одержувачу.

➤ Вексель – цінний папір, який являє собою безперечні обов'язки провести платіж у конкретний строк. Вексель є знаряддям комерційного кредиту за своєю економічною природою.

Векселі є оборотними цінними паперами, тобто можна передавати з рук в руки за допомогою спеціального передавального напису на зворотному боці векселя, який називається індосаментом. Індосант – особа, яка передає право на отримання грошей за векселем іншій особі.

Висновки. Сучасна міжнародна економіка має розгалужену систему методів, форм і засобів розрахунків, яка утворює цілісний, гнучкий та ефективний механізм розрахунків. Обираючи валютно-фінансові та платіжні умов міжнародних розрахунків звертають увагу від низки на перелік певних факторів, серед яких імідж, економічне становище компанії, банку і особливо країни, правова, технічна та організаційна база для впровадження та використання різних форм міжнародних розрахунків, характер політичних та економічних відносин між державами, можливості контрагента в торгівлі певними товарами, його звичаї та традиції.

Українській державі необхідно вдосконалювати систему міжнародних розрахунків шляхом розвитку законодавства у сфері розрахунків і кредиту, створення сучасної інформаційної бази для звітності про платоспроможність і надійність українських та іноземних компаній і банків, поліпшення іміджу вітчизняних компаній, банків і країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Сопченко Є.В. (2015). Вибір форми міжнародних розрахунків при здійсненні базових умов поставки Інкотермс. *Ефективна економіка*. ДДАЕУ. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3893>
2. International Chamber of Commerce. URL: <https://iccwbo.org/>
3. Зянько В.В. Форми міжнародних розрахунків та їх використання в Україні. Конференція ВНТУ. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/viewFile/11230/9360>

*Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук,
доцент*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Дослідження сконцентровано на питаннях прямих іноземних інвестицій, що вкладаються у будівельну сферу України. Розглянуто необхідність залучення зовнішніх інвестицій в сучасних умовах, визначено основні проблеми, які ускладнюють їхнє залучення, а також запропоновано шляхи їх вирішення. В роботі також визначено фактори, що підвищують інвестиційну привабливість будівельної галузі України з метою залучення прямих іноземних інвестицій в період післявоєнного відновлення економіки країни.

Ключові слова: будівельна галузь України, будівельна індустрія, будівельний сектор України, економічне відновлення, війна

Вступ. Розвиток будівельного сектору є ключовим показником розвитку країни, оскільки це прямо впливає на інші галузі. Будівельна сфера становить 3% світового ВВП і має 7% робочої сили. Глобальне значення будівельної галузі є незаперечним через її вплив на інші галузі та здатність створювати нові робочі місця. Перспективи післявоєнного відновлення, поряд з іншими пріоритетами, включають широкомасштабний розвиток будівельної сфери як економічного каталізатора. Будівництво є основною галуззю економіки з вирішальним значенням для економічного та соціального прогресу. Воно допомагає подолати деструктивні економічні явища, стимулюючи зростання суміжних галузей та забезпечуючи умови для економічного зростання. Капітальне будівництво слугує інструментом інвестиційної стратегії.

Мета дослідження полягає в поглибленні теоретико-методичних та практичних аспектів державного регулювання післявоєнного відновлення будівельної галузі.

Матеріали і методи. У процесі роботи використовувалися наступні методи: індукції та дедукції, метод порівняльного аналізу, метод синтезу. Матеріалами для дослідження стали статистичні дані, наукові праці та статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

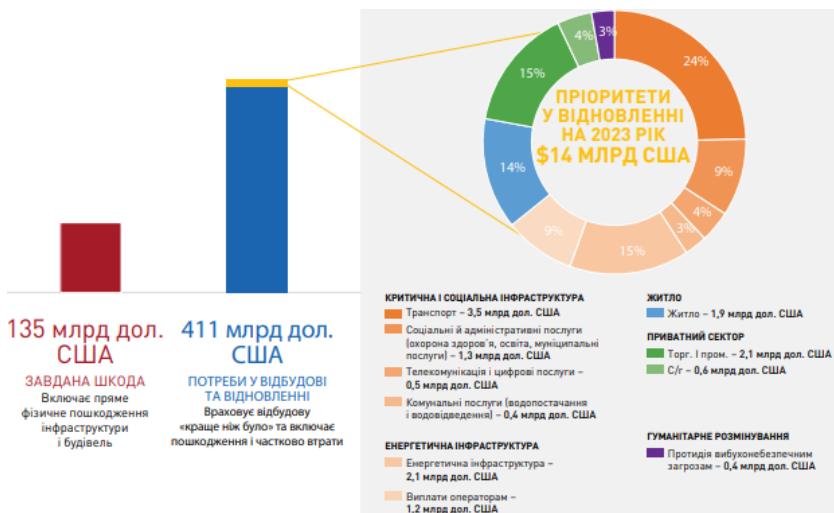
Результати і обговорення. Після закінчення війни в Україні, потрібно буде відбудовуватися швидкими темпами. Стратегія України в першу чергу базується на сприянні масштабному будівництву. Коли наша країна стане одним великим будівельним майданчиком, інвестиції

будуть спрямовані на реалізацію теми відновлення України. Перш за все, необхідно відновити стратегічні об'єкти. Важливо, щоб інвестори отримали юридичну підтримку для захисту своїх дій під гарантії західних країн, саме за таких умов країна швидко відновиться [2].

Після закінчення війни в Україні необхідно активно здійснювати відновлення. Стратегія України передбачає акцент на масштабне будівництво, яке приверне інвестиції для відновлення. Першочерговою задачею є відновлення стратегічних об'єктів, забезпечення юридичної підтримки для захисту інвесторів та прискорення відновлення за рахунок інвестицій.

Україна оголосила про план відновлення вартістю понад 750 мільярдів доларів США, включаючи 850 проектів реконструкції на період з 2023 по 2032 рік. План фінансування включає інвестиції до 100 мільярдів євро від Європейського інвестиційного банку. RDNA2 (друга швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення) оцінила першочергові потреби на 2023 рік у 14 мільярдів доларів США, що становить майже 3,5% від загальних витрат. Вирішальне значення має створення привабливого інвестиційного клімату та гарантій для інвесторів щодо захисту їхніх вкладень [5].

Уряд вже вживає заходів для задоволення нагальних потреб через бюджет та визначив ключові інвестиційні пріоритети на 2023 рік. (рис. 1).

Рис. 1. Потреби та пріоритети у фінансових інвестиціях України станом на 31.12.2023 р. [13]

Загальний рівень фінансових потреб на кінець 2023 року в усіх секторах економічного життя України, оцінювався приблизно в 20 млрд доларів США. Однак уряд України вже вжив заходів для задоволення нагальних потреб своїх громадян через бюджет. Такими заходами є підтримка внутрішньо переміщених осіб та забезпечення ширшого соціального захисту. Також було визначено ключові інвестиційні пріоритети на 2023 р. [13].

Пріоритетними трьома секторами з найбільшими інвестиційними потребами є транспорт, енергетика та житлово-комунальне господарство. Окрім цих секторів, значна підтримка (2,7 млрд дол. США) необхідна для стимулювання інвестицій у приватний сектор, зокрема сільське господарство, для підтримання виробничого потенціалу та прискорення відновлення і реконструкції. Ця підтримка включає поєднання грантів і субсидованих кредитів, а також гарантій і страхових інструментів для зменшення ризиків для приватних інвестицій і торгівлі [13].

Для виконання пріоритетів, що визначені на кінець 2023 року необхідне додаткове фінансування у розмірі близько 11 мільярдів доларів США. Тут передбачаються непрямі бюджетні потреби у розмірі 6 мільярдів доларів США та потребу у фінансуванні близько 5 мільярдів доларів США для підтримки державних підприємств та прискорення відновлення приватного сектору. З 14 млрд доларів США, визначених у пріоритетах, 9,3 млрд доларів США необхідні для прямих державних видатків через капітальні видатки, поточні видатки та трансферти. З них 3,3 млрд доларів США можуть бути профінансовані за рахунок існуючих програм у бюджеті 2024 р., тоді як решта 6 млрд доларів США – це непрофінансовані пріоритети, які мають бути реалізовані та профінансовані урядом України. Крім того, Уряд України має підтримати фінансування державних підприємств, для чого необхідно ще 3,3 млрд доларів США. Решта 1,5 мільярда доларів США мають бути спрямовані на фінансові механізми підтримки приватних інвестицій та зменшення ризиків [5].

Масштаб інвестицій, необхідних для відновлення України, є значним і потребуватиме обмеженого державного та донорського фінансування поряд із приватними інвестиціями. Налагодження партнерства для підтримки державних інвестицій має ключове значення, але ці державні інвестиції мають доповнюватися масштабними приватними інвестиціями, щоб максимізувати кошти, доступні для відновлення. Залежно від сектору та ситуації, обмежені державні кошти можуть бути використані як важіль для приватних інвестицій. Існують можливості для розвитку інноваційних фінансових

структур для зменшення ризиків і сприяння мобілізації більшого обсягу приватного капіталу [4].

Необхідність відбудови України призведе до появи низки привабливих інвестиційних проєктів, спрямованих на формування нової економіки у країні. Реалізація таких проєктів є невід'ємною частиною програми відновлення і сприяє розвитку підприємництва та участі українських компаній у регіональних і глобальних ланцюгах поставок. Приватні інвестиційні проєкти вартістю в десятки мільярдів доларів на рік, спрямовані на відновлення України, є чудовою можливістю, яка потребує ретельної підготовки та якісної реалізації. Одним із пріоритетних напрямків для інвестицій у будівельному секторі є створення індустріальних парків і розвиток комунікацій та інфраструктури навколо них, а також будівництво бізнес-приміщень і заводів [3].

Низка країн та міжнародних організацій вже оголосили про свою підтримку у відновленні України. Ця підтримка дуже різноманітна і варіюється від двосторонньої допомоги до багатосторонніх агентств (наприклад, Світового банку) та приватного сектору (українська діаспора, благодійні організації, приватні особи та компанії) [6].

Сьогодні основною ідеєю післявоєнної відбудови України є залучення окремих країн до відбудови окремих регіонів. Іншими словами, питання національної відбудови є не лише фінансовим, але й вимагає безпосереднього залучення фахівців до цього довготривалого процесу, а саме: дизайнерів, архітекторів, проєктантів, будівельників, енергетиків і т. п. для Київської області – з Великобританії, а для Миколаївської області – зі Швеції [7].

Сьогодні будівельна галузь стає потужним локомотивом післявоєнної відбудови України і продовжує змінюватися прискореними темпами. Як наслідок, нові інноваційні рішення для будівельної галузі повинні включати в себе:

- оптимізовані робочі процеси на основі штучного інтелекту, які мають вирішальне значення для успіху проєктів і команд у будівельній галузі та, як очікується, замінять ручну працю. Передбачається, що будівельна галузь використовуватиме ШІ для управління ключовими будівельними документами, такими як специфікації та заявки. Програмна платформа зчитуватиме ці неструктуровані креслення, щоб виділити пункти, які відповідають умовам контракту, і гарантувати, що жодна вимога не буде пропущена. Штучний інтелект і машинне навчання також можуть підвищити безпеку на будівельних майданчиках за рахунок автоматизації спостережень і перевірок [12];

- програмне забезпечення для управління ресурсами та робочою

силою. Для будівельних компаній управління ресурсами та робочою силою є дорогим задоволенням. Ефективне управління робочою силою може допомогти компаніям забезпечити безперерйну роботу, оптимізувати розподіл ресурсів та уникнути непередбачуваних витрат і затримок. Сьогодні все більше компаній використовують програмні платформи, які підвищують ефективність і надають дієву аналітику для своєї робочої сили [9];

- 3D-друк, що вже давно вважається однією з головних будівельних інновацій. Однак сьогодні ця технологія перейшла з розряду новинок у новий галузевий стандарт. За умови правильної стратегії впровадження та креативного підходу 3D-друк може допомогти пришвидшити терміни реалізації проєктів, зробити матеріали доступнішими та створити красиві дизайни [11].

Таким чином відправною точкою в будівельній галузі є застосування інноваційних рішень. Інноваційні компанії галузі повинні інвестувати більше ресурсів у розробку інноваційних продуктів та будівельних програм і почати використовувати відкритий інноваційний підхід до своєї продукції.

Підсумовуючи, відновлення після війни – це справа рук самих українців. Тому успіх залежить від ініціативи місцевої влади та людей. Однак грантова допомога від західних країн та інвестиційні вливання всього демократичного світу в будівельну галузь України, яка, як очікується, переживе післявоєнний будівельний бум, є надзвичайно важливими. Це стане рушійною силою для розвитку та реконструкції всіх галузей, пов'язаних з будівництвом. Ініціативність, прозорість, професіоналізм нового покоління фахівців, згуртованість і готовність працювати на загальне благо є ключами до успішної відбудови України.

Висновки. Дослідження показує, що втрати, яких зазнала українська економіка в результаті російсько-української війни, в тому числі в житловому секторі, є дуже значними, і що поточна ситуація в українському будівельному секторі потребує покращення. Подолання наслідків руйнування призведе до стрімкого розвитку будівельного сектору, що, в свою чергу, дасть поштовх для розвитку всіх пов'язаних з будівництвом галузей промисловості. Роль будівельної галузі у відновленні країни є вирішальною. З цією метою необхідно створити механізм реалізації необхідних заходів для розвитку будівельної галузі, що є предметом подальших досліджень.

У цьому контексті реконструкція будівельної галузі України повинна здійснюватися на національному рівні, з розробкою та реалізацією відповідних заходів з реконструкції, за фінансової підтримки іноземних країн-партнерів. Також особливо важливим є

залучення іноземних та провідних українських експертів, зміцнення потенціалу будівельних компаній (особливо фінансового та кадрового), а також врахування безпекових ризиків в майбутньому. Далі необхідно провести дослідження для пошуку практичних шляхів відродження української будівельної галузі, зокрема житлового будівництва, під час і після війни.

Список використаних джерел

1. 8 Innovations that Will Change Construction As We Know It, (2022), available at: <https://constructionblog.autodesk.com/construction-innovations/>
2. Марченко О., Коляденко Р. (2023). Цифрова трансформація будівельного бізнесу: тенденції та перспективи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 4(04). С. 20–26.
3. Соколовська К.В., Касич А.О. Тенденції у розвитку підприємств будівельної галузі. *Економіка і суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1557/1498/>
4. Стояненко І. В., Урсатій А. Е. Війна в Україні: наслідки для національної економіки та світу. *Advancing in research, practice and education : матеріали конф.*, м. Флоренція, 11–13 трав. 2022 р. Флоренція, 2022. С. 171-180.
5. Україна представила план відновлення на \$750 мільярдів: як виглядатиме повоєнна відбудова [Електронний ресурс] URL: <https://www.volynnews.com/news/all/ukrayina-predstavyla-plan-vidnovlennia-na750-miliardiv-iaak-vyhliadatyme-povoyenna-vidbudova/>
6. Becker, T, B Eichengreen, Y Gorodnichenko, S Guriev, S Johnson, T Mylovanov, K Rogoff, and B Weder di Mauro (2022), *A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine*, CEPR Press.
7. Bochko Olena, Kosar Nataliia, Kuzo Nataliia, Bilyk Iryna, Zarichna Olena. 2022. Determinants of Housing Construction in Ukraine. *Real Estate Management and Valuation, Sciendo. Scopis*, vol. 30(3). P. 1-11.
8. Bozhanova, V., Kononova, O., & Shpatakova, O. (2019). Analysis of peculiarities development of Ukraine's construction industry in comparison with EU and CIS countries. *Technology Audit and Production Reserves*, vol. 4(4(48)), 33–36. <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2019.178483>
9. El Jazzar, M., Schranz, C., Urban, H., Nassereddine, H. (2021). Integrating construction 4.0 technologies: A Four-layer implementation plan. *Frontiers in Built Environment*, vol. 7(144). <https://doi.org/10.3389/fbuil.2021.671408>

10. Kalinichenko L., Zinenko Konstantin. (2021). Current state and prospects of construction industry development in Ukraine. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, vol. 1(33). https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30032021/7426

11. Kaliuzhnaa N., Auhunas S. (2022). Research Information Infrastructure in Ukraine: first steps towards building a national CRIS. *ScienceDirect. Procedia Computer Science*, vol. 211. P. 230-237

12. Sorokina L., Shumak L., Filippov O. (2023). Ensuring the economic security of customers and contractors during the elimination of the consequences of armed aggression. *Economics, Finance and Management Review*, vol. 3. P. 24–38. <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2023-3-24-38>

13. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

***Науковий керівник: С.О. Федулова, доктор економічних наук,
професор***

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В НІМЕЧЧИНІ

Питання діджиталізації набирає обертів серед основних дискусійних аспектів економічного розвитку в останні роки. Особливої актуальності ці процеси набули внаслідок пандемії COVID-19, яка суттєво змінила погляди дослідників та практиків фінансового ринку на традиційні фінансові послуги. У цьому звіті досліджено розвиток цифрових платежів у світі. Також визначено основні складові цифрової фінансової інклюзії, її переваги та недоліки. Окрім цього, проаналізовано фінансовий сектор Німеччини на основі дослідження Бундесбанку та розглянуто головні аспекти повільного розвитку діджиталізації в цій європейській країні.

Ключові слова: діджиталізація, фінансовий сектор, інклюзія, платежі, Національний форум готівки

The issue of digitalization has been gaining momentum among the main debatable aspects of economic development in recent years. These processes have become especially relevant as a result of the COVID-19 pandemic, which has significantly changed the views of researchers and financial market practitioners on traditional financial services. This report examines the development of digital payments globally. We have identified the main components of digital financial inclusion, its pros and cons. In addition, we have analyzed the German financial sector based on a study by the Bundesbank and considered the main aspects of why digitalization is slow to develop in this European country.

Keywords: digitalization, financial sector, inclusion, payments, the National Cash Forum

Зміна умов надання фінансових послуг основними фінансовими посередниками, поступова відмова від традиційних форматів їх надання та перехід учасників фінансового ринку до соціальних мереж, розвиток альтернативних соціальних мережевих фінансів призвели до активної діджиталізації традиційних фінансових інструментів.

Глобалізація фінансового сектору спричинила стрімкий розвиток цифрової економіки, створення інноваційних моделей управління фінансами та надання фінансових послуг, зростання цифрових фондів та мобільних (цифрових) банків, крім того, стимулює розвиток та роль небанківських фінансових посередників, а конкуренція між

посередниками зростає.

Ринок фінансових технологій розвивається у нерозривному зв'язку з процесами діджиталізації та потребує постійного залучення актуальних інноваційних технологій для забезпечення високого рівня лояльності цільової аудиторії. Сучасні споживачі все частіше користуються цифровими послугами, віддаючи перевагу тим продуктам, які вважають важливими в конкретних просторово-часових умовах. Це означає, що відбувається еволюція фінансових продуктів з постійною заміною застарілих пропозицій інноваційними рішеннями, які викликають великий інтерес у потенційних клієнтів. Процеси діджиталізації у фінансовому секторі активно розвиваються як через бажання компаній зміцнити свої ринкові позиції, так і через попит на відповідні інноваційні продукти [2].

Переходячи до більш детального розгляду даної теми, перш за все, необхідно згадати основні складові цифрової фінансової інклюзії, визначені Світовим банком:

- платформи цифрових транзакцій – дозволяють клієнтам здійснювати або отримувати платежі та перекази, а також зберігати цінності в електронному вигляді за допомогою пристроїв, які передають та отримують дані про транзакції та підключаються до банку або небанківської установи, якій дозволено зберігати електронні цінності;

- пристрої, що використовуються клієнтами – це можуть бути як цифрові пристрої (мобільні телефони), які передають інформацію, так і інструменти (платіжні картки), які підключаються до цифрового пристрою, наприклад, терміналу в точці продажу (POS);

- роздрібні агенти, які мають цифровий пристрій, підключений до комунікаційної інфраструктури для передачі та отримання інформації про транзакції. Вони дозволяють клієнтам конвертувати готівку в електронну вартість, що зберігається ("cash-in"), і конвертувати збережену вартість назад у готівку ("cash-out");

- додаткові фінансові послуги – через платформу цифрових транзакцій можуть пропонуватися банками та небанківськими установами фінансово виключеним та недостатньо обслуговуваним верствам населення - кредити, заощадження, страхування і навіть цінні папери - часто покладаючись на цифрові дані для цільового пошуку клієнтів та управління ризиками [1].

Невід'ємною частиною кожного аналізу є виділення переваг та недоліків. Отже, нижче наведено найважливіші аспекти, на які варто звернути увагу.

Щодо переваг цифрової фінансової інклюзії:

- доступ до формальних фінансових послуг – платежів, переказів,

заощаджень, кредитів, страхування, цінних паперів тощо. Впровадження послуг на основі облікових записів зазвичай розширюється з часом, коли клієнти знайомляться з платформою цифрових транзакцій і починають їй довіряти. Платежі між урядами та приватними особами, такі як умовні грошові перекази, які можуть уможливити використання цифрових рахунків зі збереженою вартістю, можуть відкрити шлях до фінансової системи для фінансово ізольованих верств населення;

- загалом нижчі витрати на платформи цифрових транзакцій, як для провайдера, так і для клієнта, дозволяють клієнтам здійснювати локальні транзакції в нерегулярних, невеликих обсягах, допомагаючи їм управляти своїми характерними нерівномірними доходами і витратами;

- додаткові фінансові послуги, пристосовані до потреб та фінансових обставин клієнтів, стають можливими завдяки послугам платежів, переказів та зберігання, вбудованим у саму платформу цифрових транзакцій та дані, що генеруються нею;

- зменшення ризиків втрат, крадіжок та інших фінансових злочинів, пов'язаних з операціями з готівкою.

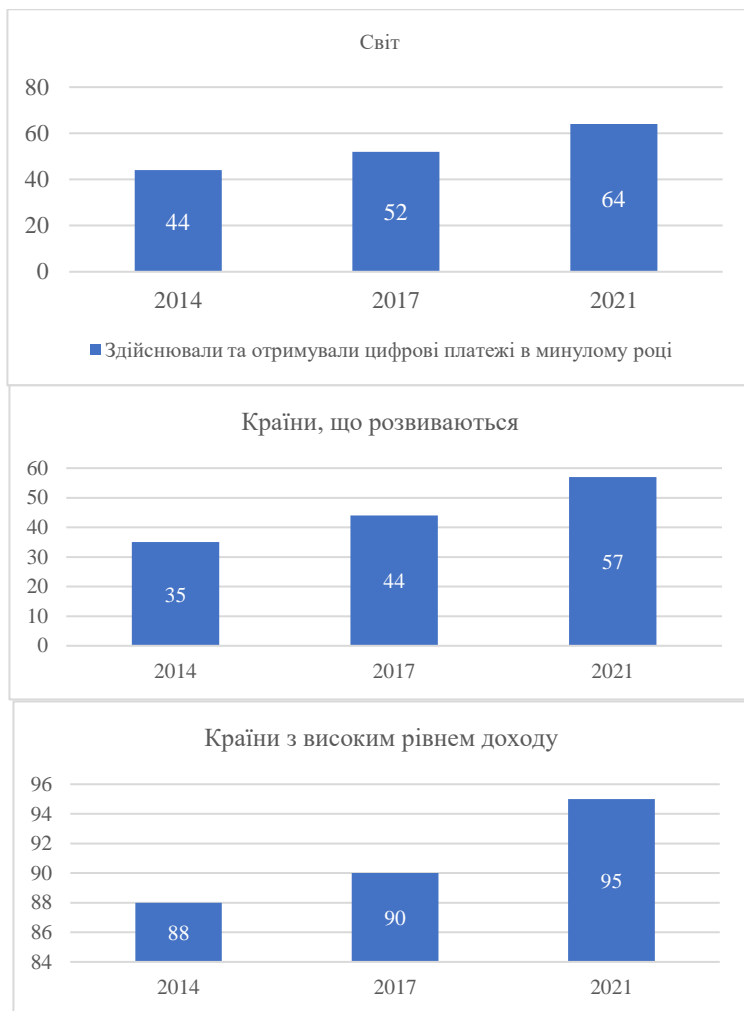
Цифрова фінансова інклюзія також несе ризики для тих самих вразливих фінансово виключених та недостатньо охоплених послугами клієнтів. Переважно це:

- ризики новизни для клієнтів – через їхню необізнаність з продуктами, послугами та провайдерами, а також через їхню вразливість до експлуатації та зловживань, можливі значні втрати

- ризики, пов'язані з агентами, через те, що нові провайдери пропонують послуги, на які не поширюється законодавство про захист прав споживачів, що застосовується до банків та інших традиційних фінансових установ;

- ризики, пов'язані з цифровими технологіями – можуть призвести до перебоїв у наданні послуг і втрати даних, у тому числі платіжних інструкцій (наприклад, через втрачені повідомлення), а також ризик порушення конфіденційності або безпеки через передачу та зберігання цифрових даних.

Загалом, онлайн-платежі дуже поширені в сучасному світі, незважаючи на пов'язані з ними ризики. На Рис.1 показано відсоток населення, яке здійснює цифрові платежі в усьому світі та окремо в країнах з високим рівнем доходу та країнах, що розвиваються.

Рис. 1. Частка власників рахунків, які користуються цифровими платежами, у світі, країнах з високим рівнем доходу та країнах, що розвиваються, 2014, 2017, 2021 рр. (відсоток дорослого населення у віці 15 років і старше)*

*Складено автором за [2].

Так, згідно з опитуванням Global Findex 2021, 64% дорослого населення світу (84% власників рахунків) здійснили або отримали принаймні один цифровий платіж. У країнах з високим рівнем доходу

це зробили 95% дорослого населення (98% власників рахунків), порівняно з 57% (80% власників рахунків) дорослих у країнах, що розвиваються. За визначенням, цифрові платежі включають використання рахунку мобільних грошей, дебетової або кредитної картки, мобільного телефону або інтернету для здійснення платежу з рахунку, а також використання мобільного телефону або інтернету для надсилання грошей родичам чи друзям або для оплати рахунків. Цифрові платежі також включають розрахунки з продавцями в магазинах або в Інтернеті; оплату комунальних платежів; відправлення або отримання грошових переказів усередині країни; отримання платежів за сільськогосподарську продукцію; отримання заробітної плати, державних трансфертів або державної пенсії безпосередньо з рахунку або на рахунок.

У країнах з високим рівнем доходу використання цифрових платежів стало практично універсальним з 2014 року, коли такі дані були вперше зібрані в рамках опитування Global Findex. У країнах, що розвиваються, частка дорослого населення, яке здійснює або отримує цифрові платежі, стрімко зростала протягом останніх років і збільшилася на 13% у період з 2017 по 2021 рік (з 44% до 57%). У 2014 році ця частка становила 35%.

Після загальних даних важливо розглянути цю тему більш детально на прикладі однієї країни. Ми вирішили, що Німеччина буде найбільш доречним та цікавим прикладом, оскільки це європейська країна (як і наша держава), а також третя за величиною економіка у світі після США та Китаю.

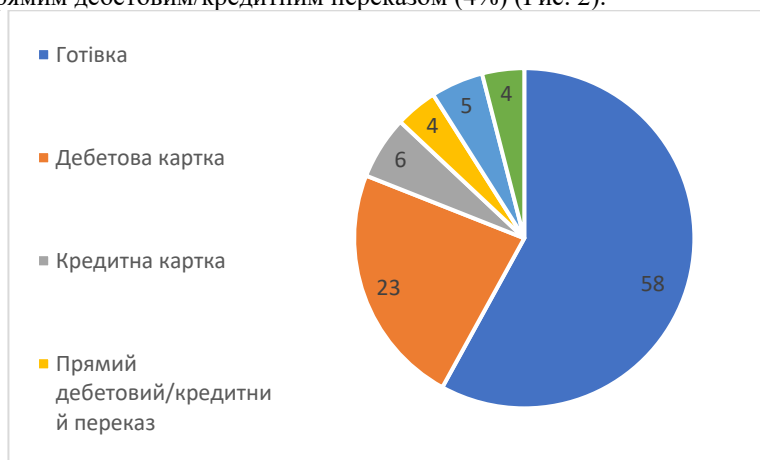
Німеччина – країна, де традиційно багато готівки використовується для приватних і комерційних платежів. До речі, нещодавно в Берліні за ініціативи Deutsche Bundesbank (16 лютого 2024 року) було створено Національний форум готівки (the National Cash Forum). "Метою Національного форуму готівки є збереження готівки як ефективного та широко використовуваного засобу платежу в умовах мінливого платіжного ландшафту", - зазначив Буркхард Бальц, член правління Бундесбанку, відповідальний за готівку та голова Національного форуму готівки.

Бундесбанк є найбільшим емітентом банкнот євро в євросистемі та забезпечує пропозицію готівки в Німеччині. Незважаючи на те, що використання готівки зменшується, 93% респондентів репрезентативного опитування, проведеного Бундесбанком, заявили, що хочуть самі вирішувати, чи будуть вони платити за товари та послуги готівкою або банківським переказом [3].

Аналізуючи платіжну поведінку в Німеччині, ми виявили кілька

цікавих фактів про цю країну. Вся інформація, наведена нижче, базується на даних, створених Бундесбанком. Банк опитав 5 870 телефонних респондентів про їхню платіжну поведінку (було надано 50 запитань). З них понад 4200 осіб продовжили вести 3-денний платіжний щоденник після опитування. Потім усі результати були зважені для створення графіків, діаграм та загальної інформації, стосовно відношення жителів Німеччини до інноваційних технологій у проведенні платежів.

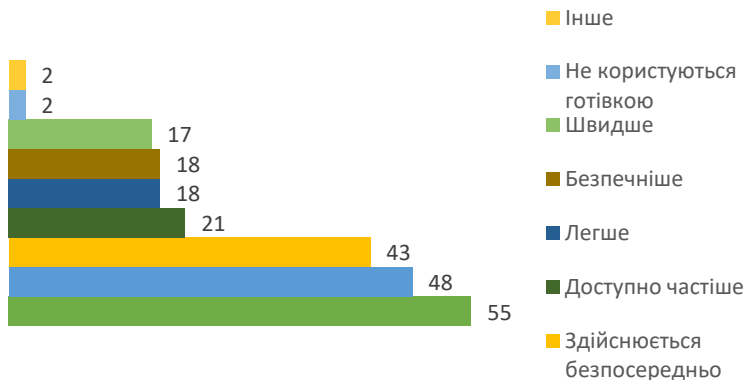
За кількістю транзакцій у Німеччині готівка наразі є найпоширенішим платіжним засобом з часткою 58%, за нею йдуть платежі дебетовою картою (23%)¹⁹, кредитною картою (6%) та прямим дебетовим/кредитним переказом (4%) (Рис. 2).

Рис. 2. Частка платіжних інструментів, виміряна за загальною кількістю транзакцій (% за даними щоденника платежів)*

*Складено автором за [3].

Так, Німеччина хоч і багата країна, яка успішно веде бізнес та впроваджує нові технології, але в країні до сих пір в пошані паперовий документообіг та й від готівки теж не поспішають позбавлятися. Відповідаючи на питання про найбільш значущі переваги готівкових платежів над картковими, 55% респондентів назвали анонімність процесу оплати, що захищає конфіденційність і персональні дані. Крім того, майже половина респондентів вважають, що готівка дає кращий огляд витрат (48%), а 43% вбачають головну перевагу в тому, що оплата здійснюється безпосередньо без необхідності перевіряти, чи пройшов платіж (Рис. 3).

Рис. 3. Переваги розрахунків готівкою у порівнянні з розрахунками карткою (%), згідно з відповідями респондентів, можливі кілька варіантів відповідей)*

*Складено автором за [3].

На відміну від попередніх даних, існують також чіткі переваги цифрових платежів (Рис. 4). Ми можемо спостерігати, що переважна більшість (78%) населення вбачає перевагу карткових платежів у тому, що їм не потрібно турбуватися про те, чи достатньо у них готівки в гаманці під час покупок. Більше третини вважають, що платити карткою простіше (35%) і швидше (34%). Дехто вважає, що плюсами оплати карткою є хороший огляд витрат (22%) та безпека (13%) порівняно з оплатою готівкою.

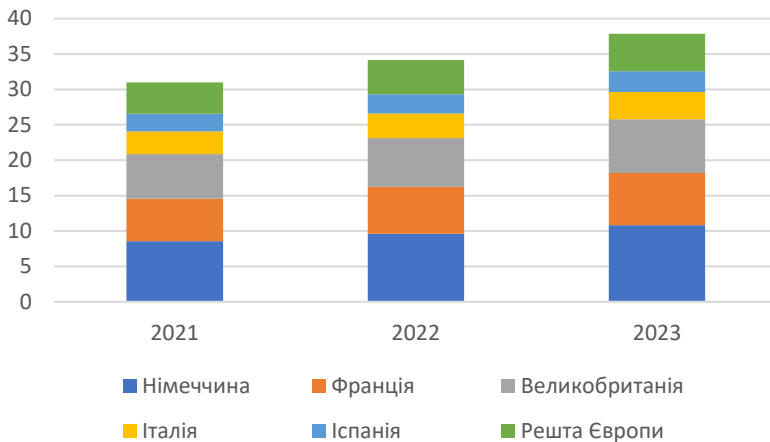

Рис. 4. Переваги розрахунків карткою у порівнянні з розрахунками готівкою (%), згідно з відповідями респондентів, можливі кілька варіантів відповідей)

*Складено автором за [3].

Безперечно готівка все ще займає більшу частку, ніж усі інші платіжні інструменти. Проте цифрові платежі повільно, але стабільно витісняє готівку (Рис. 5).

Рис.5. Обсяг ринку платіжних шлюзів у провідних європейських країнах у 2021-2023 рр., млрд. доларів США*

*Складено автором за [4].

На графіку показано провідні європейські країни за розміром ринку платіжних шлюзів, де перше місце посідає Німеччина. Платіжний шлюз – це посередник між онлайн-мережею та банком, який уможливує електронні платежі між покупцями та продавцями. Він забезпечує шифрування та безпеку фінансових даних, щоб гарантувати конфіденційність і цілісність під час транзакцій. Отже, за останні три роки платіжний оборот збільшився більш ніж на \$2 млрд. Крім того, вчені прогнозують, що до 2030 року цей показник становитиме в Німеччині щонайменше \$24 млрд, що вдвічі більше, ніж сьогодні.

За світовим рейтингом цифрової конкурентоспроможності, станом на 2023 рік Німеччина посідає 23 місце з 64 країн, що показує доволі поганий рівень як для такої могутньої економіки. Рейтинг IMD World Digital Competitiveness Ranking, створений Всесвітнім центром конкурентоспроможності IMD, уже сьомий рік поспіль оцінює спроможність і готовність 64 економік прийняти та досліджувати цифрові технології як ключову рушійну силу економічної трансформації в бізнесі, уряді та суспільстві в цілому.

Німеччина поступається таким країнам як Великобританія (20 місце), Китай (19 місце), Естонія (18 місце), Бельгія (15 місце), Швеція

(7 місце) і т.д. Оцінюючи дану країну за такими факторами як знання, технології та майбутня готовність, можна помітити, що рівень кожного з них не дуже властивий високорозвиненим країнам (Табл. 1).

Таблиця 1

Продуктивність Німеччини в цифровому розвитку за факторами 2019-2023 рр. (серед 64 країн світу)*

Рівень	2019	2020	2021	2022	2023
Загальний	17	18	18	19	23
Знання	12	12	14	11	14
Технології	31	31	31	27	34
Майбутня готовність	16	19	18	19	24

*Складено автором за [5].

Всі показники останнього року мають негативне значення, порівняно з 2022. Та й загалом країна замало приділяє уваги даним аспектам та вирішенні проблем, які заважають досягти кращих результатів. Зокрема слабкими сторонами Німеччини вважаються технологічні навички, комунікаційні технології, інвестиції в телекомунікації, бездротовий широкосмуговий доступ, кібербезпека та фінансування технологічного розвитку [5]. Проте в німців є великий потенціал, адже вони мають багатий міжнародний досвід та науково-дослідницький рівень. Відомо, що зараз Німеччина активно працює над стратегіями у технологічній галузі, аби мінімізувати його відставання. Це назвали «а digital awakening», що означає «цифрове пробудження».

У ньому правляча коаліція лівоцентристських соціал-демократів (SPD), екологів-зелених і бізнес-орієнтованих вільних демократів (FDP) оголошує 18 широкомасштабних ініціатив, щоб зробити Німеччину придатною для цифрової ери. Одна з них полягає в посиленні «цифрового суверенітету». Наприклад, Берлін планує збільшити інвестиції в такі сфери, як розробка програмного забезпечення або виробництво мікрочіпів. Уряд також хоче прискорити розгортання швидкого інтернет-з'єднання та побудувати більше стільникових веж по всій країні. До кінця 2025 року половина німецьких домогосподарств має отримати доступ до швидкісного оптоволоконного зв'язку, а до кінця 2026 року країна хоче позбутися мобільних мертвих зон.

Інші заходи включають оцифрування медичних записів і оцифрування адміністрування, щоб реєструвати транспортний засіб або подавати заявку на ідентифікацію можна було в Інтернеті. Також планується проаналізувати дані про мобільність, щоб покращити

залізничну та автомобільну інфраструктуру країни та використовувати сучасні технології, щоб допомогти Німеччині боротися з наслідками кліматичної кризи [6].

Підсумовуючи, можна сказати, що цифровізація національної економіки стає необхідною умовою для забезпечення та підвищення добробуту країни. Однак слід зазначити, що для того, щоб цифрові технології мали позитивний вплив на економічний розвиток, необхідна відповідна політика, спрямована на усунення перешкод, які заважають країні повноцінно перейти до цифрової економіки, та оптимізацію переваг при мінімізації ризиків.

Список використаних джерел

1. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (Дата звернення: 16.02.2024)
2. The Global Findex Database 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex/Data> (Дата звернення: 25.02.2024)
3. Deutsche Bundesbank. URL: <https://www.bundesbank.de/en> (Дата звернення: 29.02.2024)
4. Statista. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (Дата звернення: 01.03.2024)
5. IMD. URL: <https://www.imd.org/> (Дата звернення: 01.03.2024)
6. Deutsche Welle. URL: <https://corporate.dw.com/en/about-dw/s-30688> (Дата звернення: 01.03.2024)

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

CZECH REPUBLIC: INFLATION RISKS FOR INVESTORS

This report investigates the inflation risks investors face in the Czech Republic, a dynamic Central European economy with a robust financial market. In recent years, the Czech Republic has experienced steady economic growth and low inflation rates, making it an attractive destination for foreign investment. However, the emergence of domestic and external inflationary pressures poses significant risks to investors' portfolios and the overall stability of the Czech economy.

Through a comprehensive analysis of economic indicators, monetary policy frameworks, and inflationary drivers, this thesis aims to assess the potential impact of inflation on various asset classes and investment strategies in the Czech Republic. By examining historical trends and current macroeconomic conditions, the research seeks to identify key factors contributing to inflation risks and their implications for investors' decision-making processes.

Furthermore, the study explores the effectiveness of monetary policy tools employed by the Czech National Bank (CNB) in mitigating inflationary pressures and maintaining price stability. In particular, the report evaluates the CNB's inflation-targeting regime and its ability to respond proactively to emerging inflation risks while supporting sustainable economic growth.

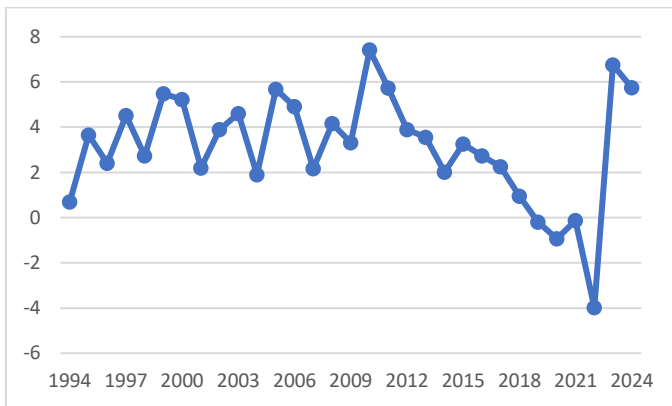
Key words: inflation, interest rate, exchange rate, FDI net inflow, monetary policy, economic expansion, consumer expenditure, currency depreciation

The COVID-19 pandemic's start caused abrupt disruptions to the world economy. As a result of lower consumer spending and economic activity, Czechia experienced early deflationary pressures, similar to those experienced by many other nations. In order to stimulate the economy, the Czech government implemented fiscal measures that included cash aid for individuals and businesses as well as stimulus packages. These actions, along with a slow but steady economic rebound later in the year, kept inflation rates comparatively stable despite early deflationary trends.

Spending rose as consumer demand surged and the economy started to recover from the pandemic. Costs for products and services rose as a result of ongoing disruptions in the global supply chain, which were partially caused by the epidemic. These elements, which reflected rising consumer prices across a range of industries, helped to moderately raise inflation.

2022 saw **the growth of inflation** further due to ongoing problems with the supply system and rising energy costs worldwide. The repercussions of the war have been felt across various sectors of the Czech economy. In the early months of 2022, consumer price inflation reached double digits due to rising food and energy costs. Inflation in the Czech Republic, which had maintained single-digit figures since 1996, surged to a peak of 18% in September 2022, reflecting the broader inflationary pressures experienced globally and particularly in Europe because of the war. High inflation, partly driven by rising energy prices due to the conflict and sanctions against Russia, has become a central challenge (Fig.1). The rising cost of energy, which was impacted by the dynamics of the world energy market, was a major contributor to the inflation rate. This spike in inflation was attributed to several factors, including disruptions in Ukraine's agricultural sector and the blockade of its exports, which contributed to rising food prices worldwide (CZSO, 2024).

To combat rising inflation, the Czech National Bank modified its **monetary policies** in response, perhaps even raising interest rates. The CNB increased its main policy interest rate to 7.00% from June 2022 to June 2021 by a total of 675 basis points. After that, the inflation progressively declined to 6.9% by the end of 2023 due to increased interest rates and a partial reversal of the previous surge in energy prices. The rate remained constant until December 2023, when a 25bps drop by CNB began an easing cycle (Workman, 2023).

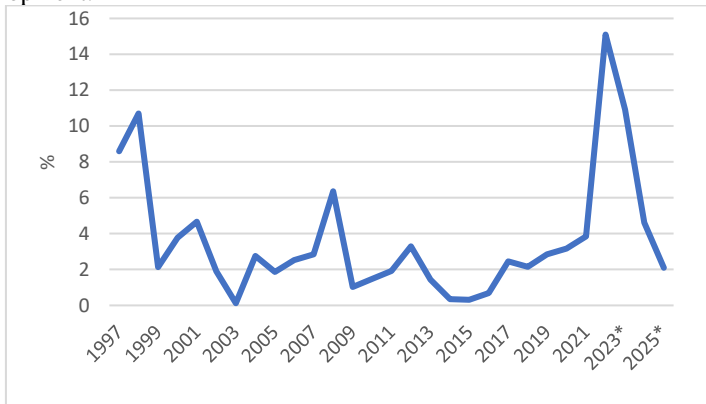
Fig.1. The interest rate in the Czech Republic (The World Bank, 2024)

The annual inflation rate in the Czech Republic eased to 7.3% in November 2023 from 8.5% in the previous month and was almost in line with

market expectations of 7.2%. Main downward pressures came from lower inflation for housing & utilities (17.0% vs 19.6% in October), food & non-alcoholic beverages (1.5% vs 3.7%), and alcoholic beverages & tobacco (5.9% vs 6.1%). Additionally, prices continued to decline for transport (-2.3% vs -2.2%), as costs went down for cars and fuels & lubricants for personal transport equipment. On a monthly basis, consumer prices grew 0.1%, the same pace as in the prior period (Trading Economics, Czech Republic inflation rate 2023).

Food inflation. A portion of the 2022 high inflation rate increase can be attributed to the energy and economic crises that accompanied the war in Ukraine. One of the industries most affected by the abrupt price hike in Czechia was the food industry, where inflation reached as high as 26%. That exceeds the peak of food inflation in the European Union at that time by more than eight percentage points. The food costs were more than in Poland, where a lot of Czechs went shopping, and in certain cases they were even more expensive than in Germany (O'Neill, 2023) (Fig.2).

In comparison to food, the inflation rates for housing, water, electricity, and fuel have increased significantly more rapidly in 2022. So did the cost of transportation, which did, however, begin to decline sharply in the latter part of 2022. That year saw a peak in restaurant pricing due to rising costs for housing, water, energy, and fuel, as well as higher food inflation. By the end of 2022, the majority of people had private pension insurance or savings accounts set up as anti-inflationary devices as a result of this economic development.

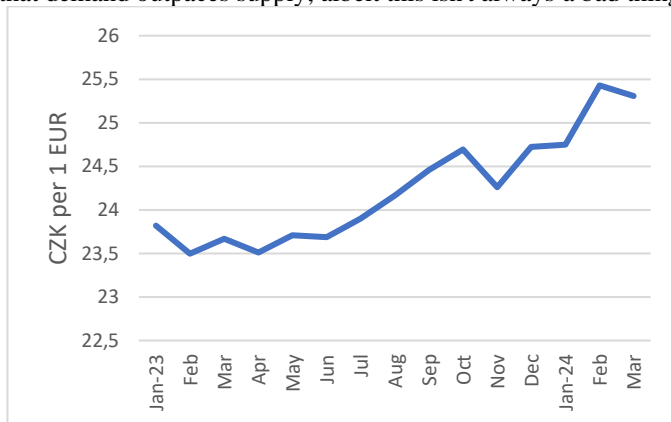

Fig.2. Inflation rate in the Czech Republic 1997-2022 (O'Neill, 2023)

After years of low and stable inflation, disruptions from the COVID-19 pandemic and the War in Ukraine caused inflation to rise sharply in 2022

reaching double digits. The Czech National Bank (CNB) responded by quickly raising **interest rates** from a low of 0.25 percent in 2021 to seven percent by June 2022 and by the summer of 2023 inflation had declined to around 9.7 percent. The CNB is expected to maintain the current interest rate and inflation is expected to gradually decline to around 3.5 percent by 2024. Services account for around 62 percent of the economy, with manufacturing and construction at around 36 percent, and agriculture at around two percent. The auto industry is central to industrial production, making up 10 percent of GDP.

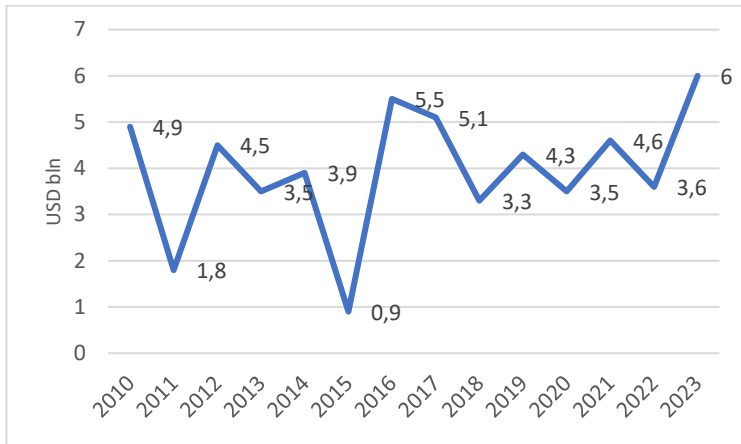
Such monetary policy reflects on the exchange rate of the local currency (Fig.3). Czechia is not part of the Eurozone and maintains its own currency, the Czech koruna (CZK). Low-interest rates promote economic expansion and consumer expenditure, and they typically have a favorable impact on the value of currencies. Inflation may occur if consumer spending rises to the point that demand outpaces supply, albeit this isn't always a bad thing.

Fig. 3. Direct exchange rate of EUR to CZK from January 2023 till March 2024 (European Central Bank, 2024)

However, foreign investment is not often drawn to low-interest rates. Higher interest rates tend to draw in foreign investment, which raises the demand for a nation's currency. Both the balance and the subsequent effect on a nation's exchange rate are delicate. Also, higher interest rates make borrowing more expensive for businesses and consumers, reducing investment and consumption spending. This could slow down economic growth and weaken Czechia's position, particularly if other countries maintain lower interest rates, making their economies more attractive for investment.

Fig.4 shows **the dynamic of the FDI net inflows** at the same period of time as the graph on the interest rate to compare and identify the impact. As we can see, the policy of rising interest rate decreased inflation and boosted the flow of foreign investments.

Fig.4. Foreign direct investment of Czech Republic, net inflows (The World Bank, 2023)

Generally speaking, a currency loses purchasing power when inflation is excessive. The increased cost of goods deters investors from investing in new ventures. When the opposite occurs—that is, when inflation is low—more money enters the nation, increasing the value of the currency as its purchasing power rises and enhancing the exchange rate (Team, 2022).

As we can see on the graph, the currency is getting weaker as the curve grows. The Purchasing power is decreasing and the value of CZK koruna decreases.

Currency risk. Due to its geographical proximity and strong economic ties with Eurozone countries, particularly Germany, Czechia's economy is influenced by developments in the euro area. Like any other currency, the Czech koruna is subject to fluctuations in its exchange rate against other currencies, including the euro and the US dollar. Sharp movements in exchange rates can affect the competitiveness of Czech exports, the cost of imported goods, and the profitability of businesses with international operations.

Czechia's export-oriented economy exposes it to currency risk, as a significant portion of its trade is conducted in foreign currencies. Exporters may face challenges if the value of the Czech koruna strengthens against the

currencies of their trading partners, making their products more expensive and less competitive in international markets. Conversely, a weaker koruna can benefit exporters by boosting their competitiveness abroad.

In conclusion, this thesis has examined the inflation risks for investors in the Czech Republic, shedding light on the intricacies of the economic landscape and the implications for investment strategies. Through an extensive analysis of historical trends, economic indicators, and regulatory frameworks, several key insights have emerged.

Firstly, it is evident that inflation plays a pivotal role in shaping investment decisions, influencing asset allocation strategies, and impacting the returns of both domestic and foreign investors. The Czech Republic's economy has experienced fluctuations in inflation rates over time, influenced by various internal and external factors such as monetary policy, fiscal measures, global economic conditions, and commodity prices.

Secondly, the inflation rate creates a chain reaction to several other aspects of the Czech economy. The high inflation due to recent global events was reduced by raising the interest rate, which impacts the export/import activity of the country, the volume of foreign and domestic investments, and the value of the local currency. A rise in interest rates leads to an appreciation of the domestic currency. Import prices fall relative to the prices of domestic goods and services. Exports become less competitive and less profitable. Imports rise and exports fall, lowering the net export component of aggregate expenditure and demand.

Currency fluctuation is another aspect that must be taken into account for foreign investors. As Czechia maintains its own currency it is crucial to estimate how the market is dependent on the exchange rate.

To mitigate currency risk in Czechia, businesses and investors can employ various strategies, including hedging with financial instruments such as forward contracts or options, diversifying currency exposures, maintaining a balanced portfolio of assets denominated in different currencies, and closely monitoring exchange rate movements and economic developments.

References

1. Inflation, consumer prices (2024) CZSO. Available at: https://www.czso.cz/csu/czso/inflation_consumer_prices_ekon (Accessed: 31 March 2024).
2. Workman, D. (2023) Countries, Czechia's Top Trading Partners 2022. Available at: https://www.worldstopexports.com/czech-republics-top-import-partners/?expand_article=1 (Accessed: 31 March 2024).
3. Real interest rate (%) - czechia (2024) World Bank Open Data. Available at:

<https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.RINR?end=2022&locations=CZ&start=1993&view=chart> (Accessed: 28 March 2024).

4. Trading Economics (2023) Czech Republic inflation rate. Available at: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/inflation-cpi> (Accessed: 31 March 2024).

5. O'Neill, A. (2023a) Czech Republic - inflation rate 2028, Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/369876/inflation-rate-in-czech-republic/> (Accessed: 31 March 2024).

6. European Central Bank (2024) ECB euro reference exchange rate: Czech koruna (CZK), European Central Bank. Available at: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/eurofxref-graph-czk.en.html (Accessed: 31 March 2024).

7. Team, T.I. (2022) How does inflation affect the exchange rate between two nations? Investopedia. Available at: <https://www.investopedia.com/ask/answers/022415/how-does-inflation-affect-exchange-rate-between-two-nations.asp> (Accessed: 31 March 2024).

Scientific supervision by A. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor

VÝZNAM DEMOKRACII V DĚJINÁCH MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ MINULÉHO STOLETÍ A SOUČASNOSTI

Práce je věnovaná výzkumu role a projevu demokracii v mezinárodních vztazích i vlivu tohoto státního režimu na dějiny minulého století a současnosti na mezinárodní úrovni. Byla upřesněna definice pojmu «demokracie», koncepce demokracii, byli zmíněny zásady demokracie, a taky problematika traktování demokratických hodnot a demokratizaci moci, a taky proveden oborný výzkum vlivu vnitřních politických režimů, zejména demokratizačních procesů, na dění na mezinárodní scéně, a taky analýza demokracii z hlediska dějin mezinárodních vztahů. Práce zahrnuje taky přehled chování nejdemokratičtějších států světa v současnosti s účelem určit opravdový vliv demokracii na jejich chování na mezinárodní scéně. Bylo zjištěno, že takové státy opravdu spolu neválčí, a že jejich vnější politika je zaměřená na zajištění a obnovu míru, co se projevuje v účasti v obranných aliancích s účelem zabezpečit sobě garance bezpečností a prevence jakýchkoliv válečných konfliktů, vše tři státy jsou členy Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Pro takové státy je důležitý rozvoj mezinárodní spolupráci v oblastí obchodu a financí, což taky je potvrzeno jejich účasti v příslušných mezinárodních organizacích. Zkoumání státy považují demokratické hodnoty a se snaží zabezpečovat jejich dodržení. O tom svědčí jejich členstvo v Radě Evropy, která se snaží o zajištění dodržení fundamentálních práv a svobod člověka. Jako příklad vlivu demokratizaci moci v jednotlivých státech na rozvoj dějin na mezinárodní úrovni, byla provedena analýza ukrajinského “Maidanu” roku 2013, jeho okolností a důsledků.

Klíčová slova: demokratické hodnoty, státní systém, Ždánova doktrína, falešně demokratický stát, systém měření úrovně demokracii, dodržení demokratických hodnot, demokratizace moci

This thesis is devoted to the research of the role and democracy manifestation in international relations as well as the influence of this state regime on the historical events of the last century and the present at the international level. The definition of the term "democracy", the concept of democracy, the principles of democracy have been specified, and the problems of the treatment of democratic values and the democratization of power have been mentioned, as well as essential research on the influence of

internal political regimes, especially democratization processes, on events on the international, and also an analysis of democracy from the point of view of the history of international relations scene have been conducted. The thesis also includes a survey of the behavior of the most democratic states in the modern world in order to determine the true impact of democracy on their behavior in the international arena. It was found that such states are not really at war with each other and that their external policies are aimed at securing and restoring peace, which is manifested in participation in defense alliances in order to guarantee security each other and prevent any war conflicts. All three states are members of the Organization for Security and Cooperation in Europe. For such states, the development of international cooperation in the field of trade and finance is important, which is also confirmed by their participation in the relevant international organizations. The states under review consider democratic values and try to ensure its observance. This is evidenced by their membership of the Council of Europe, which struggles to ensure respect for fundamental human rights and freedoms. As an example of the influence of the democratization of power in individual states on the development of history at the international level, an analysis of the Ukrainian "Maidan" of 2013, its circumstances and consequences were conducted.

Keywords: democratic values, state system, Zhhdandocctrine, fake democratic state, system of measuring the level of democracy, adherence to democratic values, democratization of power

Role a projev demokracii v mezinárodních vztazích

Na začátku výzkumu významu demokracii v mezinárodních vztazích je důležité určit její projev a role. Nejpřednější, je důležité poznamenat, co znamená pojem "demokracie". Podle Cambridgeského slovníku demokracie je státní systém, založený na víře ve svobodu a rovnost mezi lidmi. Encyklopedie Britannika vyznačuje tento pojem především jako vláda lidu. Takže, je možné shrnout, že demokracie je politický režim, kterému je charakteristický pluralismus, spolehlivost a transparentnost soudního systému, kvalitní a nezávislá práce soudů. Podle tohoto režimu, lidé mají určití práva a svobody, mohou projevat svou vůli bez strachu trestu. V souladu s tím, národ tvoří politickou elitu, která vládne ve zemi, volí a odvolává vyšší státní úředníky. Politické názory lidu odehrávají velkou roli při tom. A to znamená, že politici v demokratických státech se mají jednat v zájmech svého národa. Pokud tedy obyvatelé určité země požadují změny v chování představitelů státu na mezinárodní scéně a provádění mezinárodní politiky jiného charakteru, volí ty politiky, kteří sdílejí stejné názory a jsou schopni tyto myšlenky realizovat, což může vyvolat změny ve fungování mezinárodního systému, významné dějiny ve světě. Je třeba poznamenat, že

pojem “demokracie” je dost široký, a proto má dost různých interpretací. I když některé státy se prezentují jako demokratické, skutečnost může být absolutně jiná. Takové chybné představy hrají důležitou roli v mezinárodní spolupráci s představiteli takových států. Navíc, totalita, převlečená za demokracii může vzbudit u národa touhu bojovat za opravdové demokratické hodnoty, vyvolat revoluci a změny vlády, což určitě způsobí změny ve fungování mezinárodního systému. Takže, přesto že demokracie je vnitrostátní jev, má přímý dopad na vývoj dějin mezinárodních vztahů. A proto v této kapitole práci bude zkoumáno projevy demokracii a její role, aby ve druhé kapitole bylo možné prozkoumat dopad demokracii na dějiny ve světě a změny v mezinárodním systému.

Nejpřednější, je poznamenat, že koncepce demokracii je velmi důležitá nejenom na úrovni mezinárodních organizací jako OSN, ale i pro jednotlivé státy, které jsou aktéři v civilizovaném světě. D. Held (2006: 273) poznamenává významnost idejí demokracii jako souhrnu vzájemně propojených klíčových hodnot, které demokracie reprezentuje. Je potřeba zmínit, že je OSN, která se zabývá problematikou demokracii na mezinárodním úrovni, stanoví velmi mnoho charakteristik demokratických států. Například, Generální Sekretář OSN (2007: 3 - 4) vymezuje řadu klíčových zásad OSN o snaze k demokracii, a zejména: implementace aktivních přístupů eliminace ohrožení demokracii, nezpůsobování vytvoření překážek demokracii, podporování vlastnictví na místním úrovni, rozšiřování domácí angažovanosti a účasti na budování demokracie, poskytování explicitních řešení dopadů diskriminace žen, vypracování strategií podpory demokracii z dlouhodobého hlediska, investování v podporu zajišťování komplexního přístupu k demokratizaci. Ale je nezbytné zmínit, že podobné zásady mají příliš obecný charakter, a měli by byt konkretizováni pomocí řady kritéria. Navíc, dodržení některých z těchto požadavek ještě nemůžou znamenat, že určitý stát je opravdu demokratický. To je ale prostor na manipulace ne úplně demokratických a někdy i totalitních států na mezinárodní scéně, které způsobují konflikty zájmů mezi státy jako aktéry na mezinárodní úrovni. V dějinách minulého století a současnosti můžeme pozorovat řadu případů, kdy imperialistický stát se považuje za nejdemokratičtější ve světě. Dost dobrým příkladem toho je Ždanovská doktrína, která byla publikována v roce 1946. Podle této doktríně svět se dělí na imperialistický a demokratický bloky. Zajímavé je to, že podle Ždanovského názoru, blok imperialistických států představují Spojené Státy, a SSSR byl jakoby jediný opravdu demokratický stát ve světě. Demokratické prvky můžeme vidět i v jeho ústavě roku 1936, a zejména ve článkách 122, 123 a 124, 126, 127, které se tykají svobody, rovnoprávnosti všech občan nezávisle na jejich nacionální identitě a pohlaví, jejich osobní

nedotknutelnosti a práv na aktivní sociální život. Podle požadavek OSN, Sovětský Svaz opravdu splňoval požadavky k demokratickému státu. Ale mělo by být změněno, že sociální aktivnost a stejná práva všech občan defakto byli pouze v mezích komunistické strany. Velice zajímavý je článek 125, ve kterém je řečeno o zajištění plné svobody slova, medií a demonstrací. Pravděpodobně, úplně odlišná realnost odmítá splnění tohoto požadavku OSN k demokratickým státům. Za důkaz toho můžeme považovat masové represe v 1930. letech minulého století. Takže lidé a medií mohli vyjadřovat svůj názor jenom jestli on přizpůsoboval se komunistické ideologii, což negativně ovlivňovalo vnímání okolního světa lidmi, kteří skoro neměli možnosti cestování za mezi Sovětského Svazu. Z ohledu na jiné požadavky k demokratickým státům té stejné OSN, SSSR nemůžeme považovat za demokratický stát z toho důvodu, že byla pouze jedna politická strana a projev jiných názorů byl úplně zakázán. Tyto všechny okolnosti způsobovaly potíže ve vztazích s demokratickými státy, politická elita vedla diplomatické jednání s nedemokratickými státy. Po druhé Světové Válece SSSR neměl žádného demokratického spojence, za výjimkou Finska, které bylo vynucené spolupracovat se sověty.

Jiným příkladem falešně demokratického státu je Severní Koreje, která dokonce zmiňuje demokracie i ve svém názvu. Navíc, ve článku 2 ústavy KJDR se píše o “revolučním bojuproti imperialistickým agresorům”. Dost zajímavým je článek 5 této ústavy, ve kterém je fungování státních organu na principech demokratického centralismu, což je zvláštní formou demokracii ve státech s komunistickou ideologií. Michael McDowellpoznamenává, že podle Lenina v takovém státě všechny debaty o státních záležitostech musí být uzavřeny, členové strany se musí po rozhodnutí veřejně držet linie strany. Je důležité se zmínit, že nemůžeme toto považovat za opravdovou demokracii z toho důvodu, že všechna řešení jsou možná pouze v mezích zájmů jenom jedné politické strany, která je jediná ve státě, což je zapsáno ve článku 9 ústavy KJDR. Jako už bylo zmíněno dřív, antidemokratické státy většinou spolupracují a rozvíjí diplomatické vztahy se státy s podobným státním systémem, což může být odůvodněno tím, že diktátoři preferují spolupráce se stejnými lidmi, jako oni. Od měnicích představitelů demokratických států, ve kterých je 2 a více politické státny a přednost mají zájmy národů, diktátoři neví, co mají očekávat a je to složité pro ně prognózovat rozvoj diplomatických vztahů v dlouhodobém horizontu se státy, politické nálady kterých pravděpodobně se budou měnit v průběhu času. Je to velmi dobře vidět i při analýze hry Severní Koreje na mezinárodní scéně, protože dokonce nemá opravdu spolehlivé partnery i mezi nedemokratické státy. Můžeme pozorovat rozvoj spolupráci mezi představiteli diktátorských režimů už od začátku dělení Koreje na Severní a Jižní, kdy svobodné volby

pod dohledem Dočasné komise OSN v květnu 1948 pouze na Jihu země kvůli nesouhlasu na to Sovětského Svazu. Taky dobrým příkladem spolupráci diktátorů je souhlas čínského vůdce Mao Ce-tunga a Stalina na začátek války Kim Ir-sena proti Jižní Koreje a podpora jeho armády. Je potřeba doplnit, že to byl konflikt nejenom Severní a Jižní Koreje, ale i SSSR a USA, protože tyto státy podporovali různé strany konfliktu. Podpora Jižní Koreje Spojenými Státy jako i izolace Severní Koreje může být vysvětlena jako reakce na podporu Severní Koreje Sovětským Svazem a obavy rizika začátku třetí Světové Války. Takže relevantně spolehlivé partneři pro tento antidemokratický stát byli a jsou státy s diktátorským režimem. Při analýze mezinárodních smluv České republiky a Severní Koreje, které jsou uvedené na oficiální stránce Ministerstva zahraničních věcí, většina z nich byla podepsána v období od komunistického převratu do pádu komunistického režimu, snížení úrovně vlivu Sovětského Svazu na Československo a vznik samostatného Československa.

Je potřeba uvést, že v některých státech rysy demokracii existují jenom v ústavě a zákonech. Dost dobrým příkladem státu takovými odlišnostmi je Ruská Federace. Důležitým faktorem nedodržování demokratických principů je vládnutí jednoho člověka během mnoha let, což je proti ústavě i tohoto státu. Rusku ale ten zákon povedlo obejít v roce 2022 přijetím změn do této ústavy, co dává možnost nynějšímu prezidentu vládnout ještě dva funkční období. Taky v rozporu s realitou v Rusku je i dodržování práv a svobod člověka i občana, které jsou uvedeny ve druhé kapitole ústavy tohoto státu. Ve článku 27 této kapitoly je uvedeno, že “Každý, kdo je legálně přítomen na území Ruské federace, má právo svobodně se pohybovat a zvolit si své místo pobytu”. Ale je důležité poznamenat, že tento důležitý pro zabezpečení demokratických hodnot zákon je porušován i na úrovni státu, i na mezinárodní úrovni. Důkazem toho je vazba tisíc civilních obyvatelů tak zvaných Donecké a Luganské Lidové Republik, kteří byli uznaní jenom Ruskem a jinými státy s diktátorskými režimy, a to jsou Severní Koreje a Sýrie. Jedním z mnoha příběhů je zadržení civilního obyvatele města Mariupol Olexsije Achrimenka na kontrolním stanovišti při vyjezdu ze města 25. března roku 2022, po začátku války Ruska proti Ukrajině a okupaci řady měst a teritorií, jedním ze kterých byl i Mariupol. Žurnalista Alexander Štěfanov zkusil zjistit podrobnosti případu a všechny výsledky, detaily a podrobnosti včetně potvrzujících dokladů uvedl ve svém videu. Po podrobném prostudování dokladů a specifik tohoto případu on uvedl, že na začátku Alexeje chtěli obvinít z trestného činu. Protože však nebyly žádné důkazy, člověk byl ponechán jako válečný zajatec. Žurnalista zdůrazňuje skutečnost, že v době svého zadržení byl Alexej zcela civilní osobou. Jediným důvodem zadržení, jak vysvětlily orgány Donecké Lidové

Republiky, bylo to, že Alexej byl od 15. dubna 2015 do 9. dubna 2016 na povinné vojenské službě v ozbrojených silách Ukrajiny. Poté neměl Alexej s Ozbrojenými silami Ukrajiny ani s Národní Gardií Ukrajiny nic společného. Taky žurnalista doplňuje, že Alexejovy výzvy Generální prokuratury DLR, povolené osobě DLR pro lidská práva a Ministerstvu justice DLR nic nepřinesly. V den zveřejnění videozáznamu to byl téměř rok a půl, co byl muž ve vězení, přičemž pro jeho zadržení neexistovaly žádné důvody. Po celou tuto dobu nebylo Alexejovi umožněno setkat se s rodinou a přáteli. Nebyl mu také poskytnut ani náznak ochrany lidských práv. Novinář tvrdí, že podle místních zdrojů bylo v Mariupolu podobným způsobem uneseno několik tisíc civilistů. Slovní spojení "civilní zajatec" znají téměř všichni obyvatelé Mariupolu. Orgány DNR se tak dopouštějí trestného činu. Je potřeba doplnit, že toto porušení lidských práv z hlediska Ruska je na místním úrovni, protože anektované teritorii Ukrajiny tam se považují za ruské a lidé mají i ruské občanky, ale z hlediska mezinárodního práva můžeme analyzovat tuto a podobné situaci na mezinárodním úrovni, protože ruské vojáci neměli žádného práva invaze do jiného státu s účelem "nastolit pořádek v těchto oblastech" a zadržovat občan jiných zemí bez žádných obvinění.

Z výše uvedených nedostatků přiliš rozsáhlého množství generalizovaných charakteristik demokracii jako státního režimu vyplývá objektivní potřeba konkretizaci toho, jaký opravdu demokratický stát je a jak se to skutečně projevuje.

Je důležité poznamenat, že Jan Němec a Kamil Fleissner v učebnici "Politické systémy" (2018: 30) vymezili čtyři elementy minimální demokracii, a to jsou: všeobecné volební právo; svobodné, soutěživé, opakované a spravedlivé volby; více než jedná politická strana; odlišné a alternativní zdroje informací. Autoři jsou přesvědčení v tom, že v opravdu demokratickém státu musí být všechny čtyři charakteristiky současně, a když nějaká z nich chybí, tak to je příznak hybridního režimu. Demokracie jako pojem podle Cambridgeského slovníku předpokládá rovnost mezi lidmi. Z toho vyplývá, že všichni občané opravdu demokratického státu mají stejní práva a svobody bez ohledu na nacionální identitu, pohlaví, povolání atd. Jedním z nich je volební právo pro všichni občane, kteří mají plnou svéprávnost. Takže tento kritérium je víc o tom, aby občané sami vybírali vládu, která bude schopná představovat jejich zájmy ve státě a na mezinárodní úrovni. Opakované a spravedlivé volby jsou nutné pro dodržování demokratických principů, aby předejít dlouhodobému působení stejných lidí ve vysokých vládních funkcích. Potřeba ve dvou a víc politických stranách je odůvodněno účelem představování zájmů občanů s různými politickými přesvědčení, a taky aby se dařilo vyhnout se vládnutí a diktatuře jednoho člověka nebo jedné politické strany. S tím že účelem ve

demokratických státech vláda se dělí na zákonodárnou, výkonnou a soudní odvětví moci, nezávislé na sobě. Existence a perfektní fungování státních institucí jako i omezení termínů držení nejvyšších vládních pozic je důležité i pro to, aby vládnoucí nezbláznil. Takový názor vysvětlil nynější prezident Ruské Federace v roce 2008 jako odpověď na otázku novinářů, proč on nechtěl pokračovat v té pozici. Je potřeba uvést, že na ten moment Rusko v čele s Putiným se snažilo o rozvoj mezinárodních vztahů a spolupráci s Evropskými státy a mělo ambice se stát členem NATO, což potvrzuje akt Rusko-NATO, podepsán 25 května roku 1997 v Paříži. Při porovnání tehdejší a nynější rétoriky Putina můžeme dojít k závěru o platnosti jeho předpokladu. Volný přístup k odlišným a alternativním zdrojům informací je nezbytný pro zabezpečení možností ověření informací a zamezení nucování požadovaných postojů zainteresované osoby nebo skupiny osob občanům prostřednictvím médií. Takže dostupnost nejrůznějších zdrojů informací nezávislých na státě ani na vlivných osobách v politickém a ekonomickém sférah života ve státě zabezpečuje i svobodu slova.

Důležitým je taky měřítko úrovně demokracii v určitém státě. Podle práci "The Economist Intelligence Unit" (2020: 54) ve Spojených Státech jako ukazatel toho, jak demokratický je stát, dost často se považují index politické svobody, který se skládá z deseti indikátorů, a index občanských svobod, který se skládá z 15 indikátorů. Tímto se zabývá organizace "The Freedom House". Tento systém měření úrovně demokracii je ale spolehlivější než generalizované rysy bez žádných indikátorů na měření. Nehledě na to, je důležité upozornit, že podle autorů této správy, takový přístup je založen převážně na minimalistických definicích. Při detailním zkoumání těchto indexů a jejich indikátorů můžeme dojít k závěru o spravedlivosti tohoto tvrzení, ale taky je dobře vidět jeho výhodu v konkrétnosti a jednoduchosti pochopení těch zásadních indikátorů demokracii. Ve práci "The Economist Intelligence Unit" je taky popsán přístup organizaci "The Economist" k měření demokracii (2020: 55). Tento index je založen na pěti kategoriích, a to jsou: volební proces a pluralismus, občanské svobody, fungování orgánů státní správy, účast v politice a politická kultura. Autoři poznamenávají, že je tyto kategorii jsou vzájemně propojené. S tím nelze nesouhlasit, protože všechno vychází z dodržení základních práv člověka, které jsou určeny OSN a mezinárodními smlouvami. Je důležité uvést, že nehledě na větší počet proměnných v tomto přístupu, on je taky jednoduše určujícím, protože taky se skládá z indikátorů (je jich celkem 60), kteří se oceňují od 0 do 10. V souladu s tím, úroveň demokracii se hodnotí za uvedenými kritérii. Každý kritérium se vyznačuje jako celkový počet bodů ze všech indikátorů dělený na jejich počet. Index celkově se taky vyznačuje jako celkový počet bodů ze všech kritérií dělený

na jejich počet. Podle výsledků i můžeme určit, jak demokratický je stát. Úplně demokratické státy mají výše, než 8 bodů. Takže, podle výzkumu organizaci “The Economist” (2020: 4) nejdemokratičtějšími státy na ten moment byli Norsko (9.81), Island (9.37.), Švédsko (9.26), Nový Zéland (9.25), Kanada (9.24), Finsko (9.20), Dánsko (9.15), Irsko (9.05). Je potřeba poznamenat, že podle výsledků tohoto detailního průzkumu Spojené Státy Americké dostali 7.92 bodů, a to je ukazatel tak zvané Flawed democracy. Taky je potřeba uvést, že dost nízké body Ruska, jeho satelitů, Kuby, a Severní Koreje, potvrzují platnost tvrzení o nezbytnosti a vysokého významu konkretizace kritérií hodnocení opravdové úrovně demokracii ve státě. Ale je potřeba ale poznamenat, že z toho důvodu, že průzkum byl proveden tři roky zpátky, demokratická situace v Rusku po iniciaci a začátku války v Ukrajině se zhoršila, důkazem čeho je uvedení výše situace nedodržování práv člověka na nelegálně okupovaných teritoriích jiného státu (v danem případě Ukrajiny). Zatímco, žádný z výše uvedených nejdemokratičtějších států ve světě nemá vojenských ambicí, i když skoro všichni z nich jsou členy NATO, za výjimkou Turecka, které je důležitým strategickým partnerem. Jejich účelem účasti v této alianci je získání záruk bezpečností a obrany od vnější nebezpečí. Tento argument potvrzuje fakt připojení Finska do NATO v tomto roce, důvodem čeho se stalo riziko šíření vojenské agrese Ruska proti tohoto státu. Jak uvádí *Ducháč M. (2011: 41)* při přehledu tvrzení Chana (1997), že “demokracie mají sklon sdružovat se do aliancí, dodržovat své smluvní závazky, přijímat mediaci zprostředkovanou třetí stranou a řešit své spory diplomatickým jednáním”. To je typický příznak teorii demokratického míru, která je lehce aplikovatelná na příklad NATO, jako největší mezinárodní vojenské alianci, státy-účastníci které nebojují mezi sebou, mají společné cíle a hodnoty.

Vliv demokracii na vývoj dějin na mezinárodním úrovni ve dvacátém století a v současném světě

Tato část práci se zaměřuje na přehled chování nejdemokratičtějších států světa v současnosti s účelem určit opravdový vliv demokracii na jejich chování na mezinárodní scéně, a taky analýzu ukrajinského “Maidanu” roku 2013 jako příkladů vlivu demokratizaci a její okolností.

Nejpřednější, je potřeba zkoumat chování nejdemokratičtějších států světa s účelem určit, jestli je teorie demokratického míru aplikovatelná ve skutečnosti.

Takže, jak už bylo poznamenáno, podle výzkumu organizaci “The Economist” (2020: 4) nevyšší úroveň demokracii má Norsko (9.81). Nehledě na to, že tento stát je monarchie, je řízen parlamentem, má tři větvi vlády, má absolutní svobodu slova a splňuje další požadavky k demokratickým státům. Při analýze vnější politiky Norska už od konce druhé světové války můžeme

pozorovat tendenci do mírné vnější politiky, důkazem čeho je odmítnutí od umístění jaderné zbraně na teritorii státu i po připojení k Severoatlantické alianci, účelem čeho podle velvyslanec Norska v Ukrajině (2006–2011) Olava Berstada (2010: 19), je umístění silného strategického jaderného arzenálu Sovětského svazu na Kolském poloostrově. Takže můžeme považovat posílení spolupráci se Spojenými Státy, Velkou Británií a Severoatlantickou aliancí za metody prevence vojenské agrese a jaderné katastrofy. On poznamenává (2010: 19): “Naše zahraniční politika byla vždy zaměřena na snížení napětí mezi Východem a Západem. A do značné míry se nám to dařilo, zejména díky politice nízké vojenské aktivity u hranic se Sovětským svazem na dalekém severu”. Od začátku padesátých let minulého století Norsko se zúčastňovalo v různých mírových a stabilizačních operacích, což taky můžeme považovat za argument pro anti vojenský směr vnější politiky Norska. Diplomat (2010: 19) charakterizuje armádu svého státu jako není velkou, ale mobilní a vysoce profesionální, vojensko-průmyslový komplex – jako “vysoce specializovaný průmysl, v rámcích kterého se rozvíjejí elektronika, raketové inženýrství, radarové systémy”. Z ohledu na členstvo Norska v Severní radě, Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj, Mezinárodní agentuře pro atomovou energii, Australské skupiny, Mezinárodní mořské organizaci, je možné vidět, že vnější politika státu je zaměřena na rozvoj mezinárodního obchodu. Taky důležitým příznakem demokracii ve vnější politice Norska je podpora Ukrajiny ve válce, iniciované Ruském, od samého začátku konfliktů. Jedním z příkladů, kteří to potvrzují, můžeme považovat vizit prezidenta Ukrajiny Zelenského do Norska a jeho jednání s Premiér-Ministrem přijímajícího státu Jonasem Gahr Støre 13. prosince tohoto roku. Výsledky tohoto jednání byli publikováni na oficiálním webu prezidenta Ukrajiny, kde se píše o tom, že “Norsko je jedním z globálních lídrů v podpoře Ukrajiny”, a taky o podpoře Norska, zejména systémy NASAMS, taky je poznamenán komentář Zelenského o tom, že “Norsko se stalo první zemí, která přijala dlouhodobý podpůrný program pro Ukrajinu”. Je uvedeno, že “Premiér-Ministr Norska ujistil o další pomoci Ukrajině a připomněl pětiletý podpůrný balíček pro ukrajinskou obranu, ekonomiku a rekonstrukci”, navíc, “vedl, že Norsko prahne posílit ochranu kritické infrastruktury Ukrajiny poskytnutím dalšího vybavení protivzdušné obrany. Rovněž zvyšuje spolufinancování s evropskými partnery v obranném průmyslu, aby bylo možné vyrobit více munice pro ukrajinské ozbrojené síly. Kromě toho Norsko zavádí balíček zimní pomoci, který zahrnuje potraviny, vodu a teplé oblečení”. Takže můžeme shrnout, že Norsko, jako demokratický stát, se zaměřuje na rozvoj mezinárodních vztahů v oblasti obchodu, strategické spolupráci s účelem zajištění bezpečnosti, zastavení nynější války v Ukrajině

a taky prevenci rizik dalších válečných konfliktů.

Druhým podle výzkumu organizaci “The Economist” (2020: 4) nejdemokratičtějším státem ve světě je Island, vnější politika kterého ten fakt potvrzuje. Už od druhé poloviny čtyřicátých let minulého století můžeme pozorovat strategické diplomatické vztahy ze Spojenými státy a členstvo státu v NATO. Demokratickou osnovu mezinárodních vztahů takového charakteru je velmi dobře vidět zejména v uznání Spojenými státy nezávislosti Islandu od Dánska v roce 1944, Americko-islandské smlouvě roku 1951, podle které USA dostali právo umístění své báze na Islandském ostrově Reykjaneskagi, a taky vzali na sebe zodpovědnost o obraně Islandu jménem Severoatlantické alianci. Účelem takové spolupráci bylo uděláno s účelem posílení obranných pozic, potvrzením čeho je založení armády, která se jmenovala jako Obranné síly Islandu, potvrzení Spojenými státy v roce 1996 svých závazku podle dohody roku 1951, a taky podpora Islandu rozšíření NATO na východ na Madridském summitu v roce 1997 i uchválení všech řešení rady alianci na Washingtonském summitu v roce 1999. Je potřeba taky poznamenat, že dodržení demokratické hodnot ve vnější politice se projevuje i v rozvoji mezinárodního obchodu pomocí účasti v Evropské asociaci svobodného trhu. Taky důležitým příznakem vlivu a projevu demokracii ve vnější politice státu je podpora obnovení míru ve Východní Evropě, což se projevuje jako podpora Ukrajiny ve vojenském konfliktu, iniciovaným Ruském. Důkazem toho je dynamika politických vztahů Ukrajiny a Islandu po začátku války ve plném rozsahu. Velvyslanectví Ukrajiny ve Finské republice a Islandské republice (současně) zdůrazňuje, že “Island okamžitě a ostře odsoudil rozsáhlou vojenskou invazi Ruska na Ukrajinu a aktivně se zasazuje o vytvoření podmínek pro potrestání Ruska za válečné zločiny, zločiny agrese, zločiny proti lidskosti a genocidu na Ukrajině”, a taky je ukázáno, že “Island podporuje zřízení zvláštního mezinárodního tribunálu pro potrestání Ruské federace za zločiny agrese, poskytuje finanční pomoc při vyšetřování válečných zločinů Mezinárodním trestním soudem a připojil se k mezinárodnímu úsilí o podporu Ukrajiny v její žalobě proti Rusku u Mezinárodního soudního dvora (genocida)”. Důležitým příznakem panování demokratických ve státě je podpora bojujícího státu, který brání svou teritorii, na úrovni mezinárodních organizaci, což je taky potvrzeno na oficiálním webu Velvyslanectví Ukrajiny ve Finské republice a Islandské republice (současně): “Island se aktivně podílí na přípravě a prosazování příslušných rezolucí v OSN a dalších mezinárodních organizacích a lobbuje za širokou mezinárodní podporu Ukrajiny”, “Island pomáhá Ukrajině přijímat vojenskou pomoc, účastní se jednání v Ramsteinu a připojil se ke všem sankcím EU”. Takže, můžeme shrnout, že demokratické zásady ve vnější politice tohoto státu se projevují

jako snahy o zajištění bezpečností, podpora bojujícího státu, který brání své teritorii, a taky rozvoj mezinárodních tržních vztahů.

Třetím nejdemokratičtějším státem ve světě podle výzkumu organizaci “The Economist” (2020: 4) je Švédsko, které je konstituční monarchie, ale jako i Norsko je řízeno parlamentem, má tři větvi vlády, má absolutní svobodu slova a splňuje další požadavky k demokratickým státům. Navíc, od konce Druhé světové války je známé svou pozicí neutrality, kterou Cibrovská D. (2021 :24) vyznačuje jako “zvláštní politický a právní status země, který zakazuje účast a dává právo neúčastnit se válek mezi jinými státy a neúčastnit se válek v období míru”. Podle autorky (2021 :24), “Výzkumy W. Berelda a W. Jakobsena ukázaly, že v letech 1945-1990 patřilo Švédsko k sedmi neaktivnějším mírotvorcům na mezinárodní scéně. Podle B. Offermana, U. Albrechta a P. Johnniemiho je pouze Švédsko ze všech zemí, které během studené války dodržovaly politiku neutrality, příkladem toho, jak může neutralita přispět k míru”. Takže, účast Švédska v mírotvorcích misích je důkazem přítomností demokratických zásad ve vnější politice, a dodržení neutrality i v období Studené války je tak zvaným zvláštním důsledkem sledování demokracií na mezinárodní scéně. Taky demokratické zásady ve vnější politice Švédska se projevují jako zájem o rozvoj mezinárodní tržní a finanční spolupráci, což je vidět ve členství státu v takových mezinárodních organizacích jako Organizace ekonomické spolupráci a rozvoje, Evropská organizace svobodného trhu, Evropská banka pro obnovu a rozvoj, Mezinárodní měnový fond. Jako opravdu demokratický stát Švédsko je orientované na podporu míru a prevence válek. Za důkaz toho můžeme považovat připojení státu v roce 1994 k programu NATO “Partnerství pro mír”, cílem kterého je zvýšení úrovně stability a bezpečností v Evropě, a taky důležitým příkladem toho je podepsání Lisabonské smlouvy v roce 1997, která zajišťuje nějaké garance bezpečností v případě vojenské agresi, ale taky nezbaví práv dodržení politiky neutrality. Taky snahy zajištění vlastní bezpečností se projevuje v účasti Švédska v obranné iniciativě severovýchodních států (NORDEF), začátkem které je podepsání smlouvy s Dánskem, Norskem, Finskem a Islandem v roce 2009. Je důležité poznamenat, že tato smlouva obsahuje i podmínky mezinárodní spolupráci ve vojenském průmyslu. V roce 2014 Švédsko podepsalo smlouvu o vzájemném porozumění se Severoatlantickou aliancí, která byla vstoupila v platnost v roce 2016, a v roce 2022 byla podána žádost o vstupu Švédska v NATO, což je reakce na začátek vojenské invaze Ruska na území Ukrajiny a obavy z rizika vojenské agresi Ruska proti němu. Je potřeba poznamenat, že vnější politika tohoto státu za zkoumaný period, včetně dodržení politiky neutrality, je orientována na zajištění vlastní bezpečností.

Při shrnutí analýzy tří nejdemokratičtějších států světa je potřeba uvést

společné rysy jejich vnější politiky. Nejpřednější, je to, že takové státy opravdu spolu neválčí, ale je potřeba doplnit, že jejich vnější politika je zaměřená na zajištění a obnovu míru, co se projevuje v účasti v obranných aliancích s účelem zabezpečit sobě garance bezpečností a prevence jakýchkoliv válečných konfliktů, vše tři státy jsou členy Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Dalším bodem je rozvoj mezinárodní spolupráci v oblasti obchodu a financí, což taky je potvrzeno jejich účasti v příslušných mezinárodních organizacích. Taky je nezbytné zmínit, že zkoumání státy považují demokratické hodnoty a se snaží zabezpečovat jejich dodržení. O tom svědčí jejich členstvo v Radě Evropy, která se snaží o zajištění dodržení fundamentálních práv a svobod člověka.

Při zkoumání vlivu demokracií na vývoj dějin v mezinárodních vztazích je potřeba taky poznamenat vliv snah národu o demokratizaci moci, což je dobře vidět na příkladě ukrajinského “Maidanu”, příčinou kterého se stalo odmítnutí tehdejšího prezidenta Jankoviče podepsat dohodu o asociaci s EU, která byla víc zaměřena na ekonomické aspekty spolupráci Ukrajiny a Evropské Unii s elementy politiky. Důvodem toho odmítnutí se stala absence garancí pro ukrajinské oligarchy prodlužovat jejich ekonomickou činnost stejným způsobem, protože Rusko pohrozovalo zastavit import ukrajinských zboží. Jako reakce na oligarchické prvky ve vnitřní a vnější politice byli mírné protesty na ulici od 21. listopadu roku 2013, které pokračovali během 9 dnů, ale 30. listopadu, kdy lidé začali odcházet, bývalá policejní jednotka ve struktuře Ministerstva vnitra Ukrajiny jmenována “Berkut” rozehnala demonstranty, pak lidé pokračovali s protesty, obsazovali administrativní budovy, byli střety mezi strážci zákona a demonstranty s použitím zbroje, porušováním zákona oběma stranami a brutální vraždami. 16 ledna Ukrajinský parlament přijal tak zvané diktátorské zákony, které omezovali lidská práva. Jako reakce na to, lidé pokračovali s protesty. Rozkvět Euromaidanu byl 18, 19, 20 února, kdy byli zapojeni odstřelovači a bylo zabito nejvíc demonstrantů. Reakci západních partnerů byla propozice smlouva o jeho odchodu z pozici prezidenta, což se mělo stát před volbami, ale Janukovič po podepsání té smlouvy utekl do Ruska. V důsledků mini-převratu v parlamentu Ukrajiny, na pozice úřadujícího prezidenta byl jmenován Turčinov. Za několik dnů Rusko začalo operace anexi Krymu. Důsledky tohoto vývoje dějin se stalo posílení konfrontaci Ruska se Západem, zhoršení mezinárodních vztahů Ukrajiny a Běloruska, formování politických stran ve státech EU, které byli proti připojení Ukrajiny do Evropské Unii, a taky podepsání smlouvy o asociaci Ukrajiny a EU.

Závěr

Při shrnutí výsledků tohoto výzkumu je důležité poznamenat, že tato práce je zaměřená na analýzu projevu demokracií v mezinárodních vztazích,

její vliv na chování států jako aktérů na mezinárodní scéně, a také zkoumání charakterů vlivu na vývoj dějin v mezinárodních vztazích. Takže, demokratický režim, jeho absence nebo aspirace k němu v jednotlivých státech ovlivňují jejich chování na mezinárodní scéně, což způsobuje různé scénáře vývoje dějin v mezinárodních vztazích.

Bibliografie

1. Bestard, O. (2010). Role Norska ve světovém politickém a ekonomickém prostoru. Ekonomický časopis-XXI.
2. Cibrovská D. (2021). Švédský model politiky neutrality. Diplomová práce. Národní letecká univerzita. Kyjev.
3. Chajek, F. (2008). Putin o třetím prezidentském funkčním období. <https://youtu.be/Sqg4CJieqPw?si=ffXLEECyDAXohV3i>
4. Democracy | english meaning - cambridge dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/democracy>
5. Ducháč M. (2020) Demokracie a systém mezinárodních vztahů. Diplomová práce. VŠE, Praha.
6. Encyclopedia Britannica, inc. (2023, November 15). Democracy. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/democracy>
7. Guidance Note of the Secretary-General on Democracy (2007) https://www.un.org/democracyfund/sites/www.un.org.democracyfund/files/un_sg_guidance_note_on_democracy.pdf
8. Held D. (2006). Models of democracy (3rd ed.). Polity.
9. United Nations. Democracy. United Nations. <https://www.un.org/en/global-issues/democracy>
10. Ministerstvo zahraničních věcí České Republiky. Seznam platných mezinárodních smluv s Českou republikou. Korejská lidově demokratická republika.
11. Němec, J., Fleissner K. (2018). Politické systémy. Vysokoškolská skripta. Fakulta Mezinárodních vztahů VŠE. Praha.
12. Norsko je jedním z globálních lídrů v podpoře Ukrajiny – prezident po setkání s Jonasem Garem Steretem v Oslu. <https://www.president.gov.ua/news/norvegiya-ye-odnim-iz-globalnih-lideriv-u-pidtrimci-ukrayini-87725>
13. Nový text ústavy Ruské federace, ve znění z roku 2020 (2020).
14. Štěfanov A. (2023). Důležité obrácení (44:20-48:12). Moskva-Bělgorod-Mariupol.
16. měsíc války. <https://youtu.be/oikdix1PGA?si=zvqYaBjjiONtRaaQ6>
15. The Economist. Unit Democracy Index 2020 In sickness and in health? Democracy index 2020 - Economist Intelligence.

16. Universal declaration of human rights. United Nations.
17. Ústava (základní zákon) svazu sovětských socialistických republik (1936).
18. Ústava korejské lidové demokratické republiky.
19. Velvyslanectví Ukrajiny ve Finské republice a Islandské republice (současně) | Politické vztahy mezi Ukrajinou a Islandem. <https://finland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3224-diplomacy>

Vedoucí: R.M. Kliuchnyk, Ph.D. politických věd, docent

Duong Xuan Ngoc
Full professor, Doctor, Member of Scientific Committee 2021 – 2026
Ho Chi Minh National Academy of Politics (Vietnam)

Duong Dang Khoa
Hanoi – Amsterdam Highschool for the Gifted (Vietnam)

Phan Minh Duc
Associate Professor, Doctor, Department of International Cooperation,
Academy of Journalism and Communication (Vietnam)

Duong Ngoc Anh
MSc., Faculty of Political Economics, Academy of Journalism and
Communication (Vietnam)

**MODERNITY AND EFFECTIVENESS OF NATIONAL
GOVERNANCE IN VIETNAM: A COMPARISON FROM A
GLOBAL PERSPECTIVE**

National governance is a term, first introduced in 2021 by the Communist Party of Vietnam in the Congress Document and the Socio-Economic Development Strategy for the period 2021-2030. Strategic goals for that national governance process can include: Average growth rate of gross domestic product (GDP) of about 7%/year; GDP per capita at current prices by 2030 will be about 7,500 USD; The proportion of processing and manufacturing industry reaches about 30% of GDP, while the digital economy accounts for nearly 30% of GDP; The contribution of total factor productivity (TFP) to growth becomes 50%; The Human Development Index (HDI) remains above 0.7; Greenhouse gas emissions have been reduced by 9% and 100% of production and business establishments meet environmental standards. Building a modern and effective national governance structure in Vietnam is the process of perfecting institutions and methods of democratic coordination between State entities, business community, the Fatherland Front and socio-political organizations, in which the State plays a leading role, on the basis of law under the leadership of the Communist Party of Vietnam, in planning and implementing policies and mobilizing the effective use of national resources. The major aim of the national governance of Vietnam is to operate development management and social management, and ensure the harmony of rights and interests of all social subjects, maintain stability and promote social development for the goal of a rich people, a powerful, democratic, equitable and civilized country.

Keywords: Global perspective, National governance, Modernity, Socio-Economic Development, Vietnam

1. Practical context and research issues

When it comes to national governance, the state is always the subject that plays the most important role. The state provides diverse and comprehensive forecasts and information on fields related to national development, goal orientation, strategy, planning, institutional creation, and environment for investment, while ensuring that the businesses are favorable, healthy, and fair for all economic sectors, promoting innovation in national management and development. This direction comes along with the development of markets, businesses and society, leading and controlling the movement and development of society in accordance with objective laws. At the same time, the state also transfers part or possibly all of the work to other entities in society through decentralization and authorization on the basis of respective law.

In the era of the digital revolution, along with the strong development of the market economy, international integration and the socio-economic life of the non-state sector has changed dramatically. New problems, arising in national governance, are posing challenges to the state's offices. Traditional framework of the national governance seems to have become inadequate. This is the time when the state cannot effectively govern the country on its own, but requiring the mobilization of participation from several non-state sectors - the market and society, in which the society participates as a governing subject, providing resources for development, and reflecting on policies and laws simultaneously. Together with the state and the market, it solves the problems of social development when the state does not have enough resources and the market does not pay adequate attention to those issues.

In Vietnam, the term, national governance, has been introduced for the first time by the Communist Party of Vietnam in the Documents of the 13th Congress and in the 10-year Socio-Economic Development Strategy for the period of 2021-2030. On the basis of thinking, strategic vision, in the direction of synchronously and comprehensively perfecting the socialist-oriented market economic institutions, the 13th Party Congress clearly pointed out that the country needs to "Build and implement laws, strategies, and plans to improve the quality and effectiveness of national governance". In identifying the major strategic breakthroughs, the 13th Congress has affirmed that Vietnam needs to synchronously perfect the development of institutions, infrastructure and human resources. The 10-year socio-economic development strategy for the period 2021-2030 also determines the

orientation of the scheme as "Innovating national governance towards modernity, especially development management and social management". This is also what the study is interested in clarifying, based on a comparison with national governance systems around the world to evaluate the gains and losses in approaching a modern national governance theory in Vietnam.

2. Literature Review

The literature on national governance spans a variety of fields including political science, economics, sociology, and public administration. It includes the structures, processes and institutions through which power is exercised and decisions are made within a country. The main topics, theories and empirical results in the field of national governance can be summarized in the following main topics:

Institutional theory: Institutional theorists such as Douglass North (1990) and Theda Skocpol (1979) have emphasized the role of formal and informal institutions in shaping governance outcomes. Their work shows that institutions, including constitutions, legal frameworks, and bureaucracies, influence how power is distributed and exercised within a country.

Democratic governance: Scholars such as Robert Dahl (1971) and Juan Linz (1996) have studied the characteristics and functioning of democratic systems. Their work examines the role of elections, political parties, civil society and the media in ensuring accountability and representation in governance.

Corruption and Governance: Researches on corruption by Rose-Ackerman, S. (1999) and Mauro, P. (1995) explore its adverse effects on effective governance, economic development and social cohesion. Scholars have examined the causes and consequences of corruption as well as anti-corruption strategies.

Inclusive Governance: This framework aims to ensure the participation and representation of diverse social groups, including women, minorities and marginalized communities. Working papers by Tarrow, S. (1998) and Young, I. M. (2000) examine strategies for promoting inclusiveness in decision-making and policy implementation.

Global Governance: With increasing globalization, scholars have focused on the emergence of transnational governance mechanisms and their impacts on national sovereignty and autonomy, in terms of policy making and implementing. Literature by leading globalization scholars such as Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977) or Slaughter, A. M. (2004) has explored issues such as global economic governance, environmental governance and human rights regimes.

Governance in developing countries: Evans, P. (1995) or Guhan, S.

(1998) when studying governance in developing countries emphasize the significance of context-specific approach, which considers socio-economic, cultural and historical factors. In the study, scholars have examined the challenges of state building, service delivery, and poverty reduction in contexts characterized by weak institutions and limited resources.

Comparative governance: The research by Levi, M. (1988) or by Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010) has contributed to comparing governance systems in different countries or regions to identify models, variations and best practices. These studies deepen our understanding of how political, economic, and social factors shape governance outcomes.

National governance, approached from many different angles, is still understood in many different ways. According to the United Nations Development Agency (UNDP), national governance is associated with the exercise of political, administrative and economic power to manage national affairs. According to the Asian Development Bank (ADB), national governance is the way in which power is exercised to manage economic and social resources for the development of a country. It refers to the quality of performance of institutions with formulating and ensuring the implementation of good policies in an effective, efficient, equitable and inclusive manner. According to the World Bank (WB), national governance is the way power is exercised in managing a country's economic and social resources for development. Its quality includes: 1) The role, voice of the people and accountability; 2) non-violent political and social stability; 3) effectiveness and efficiency of government operations; 4) quality of legal documents and regulations; 5) rule of law; 6) corruption controlling.

Therefore, *national governance can be considered as a method of operating and managing society through institutions, laws, mechanisms, and processes, based on democratic interaction and coordination between state entities, businesses, and organizations* It is a process, in which the state and non-state actors jointly participate in deciding and implementing policies and goals to effectively solve national problems. The process comes with four basic functions: planning, organizing, directing and controlling. In other words, national governance can also be understood as a situation when governmental organizations with governance functions set governance goals, making decisions and policies to meet practical requirements, using tools, and appropriate management methods to maximize resources, and to achieve the goals of the country, agencies, organizations and localities of that country with the highest efficiency and value.

This literature review provides a general overview of the multidisciplinary perspectives in the field of national governance,

highlighting key theoretical and empirical findings. Further research in this area can contribute to our understanding of how governance systems evolve and adapt to changing social, economic and political dynamics.

3. Research Methodology

Research purpose: This study aims to analyze governance structures, processes and outcomes in Vietnam, focusing on key institutions, policies and practices that shape governance dynamics in the country.

Research methodology: A mixed-methods approach will be used, combining various qualitative analyses to provide a comprehensive understanding of national governance in Vietnam.

In the study, primary data was collected in the following way: Interviews with key stakeholders such as government officials, policy makers, civil society representatives and governance experts were conducted to collect information. Gather in-depth information about governance processes, challenges and reforms in Vietnam (semi-structured interview). Furthermore, secondary data are also used through a review of existing documents to analyze academic publications, government reports, policy documents and international assessments of governance in Vietnam to contextualize research findings and identify knowledge gaps, to collect quantitative data from official sources such as national statistical agencies, international organizations and research organizations to complement qualitative analysis with empirical evidence.

Following this approach, the paper is able to provide a rigorous analysis of national governance in Vietnam, offering valuable insights into governance dynamics, challenges and reform opportunities in Vietnam in comparison with the global practices.

4. Practice of Vietnam's national governance model

In the past of Vietnam, the national governance was proposed but with the thinking and approach from the content and responsibilities of state management and traditional state administration.

State administrative governance means that the state is the only subject directly responsible for all management activities and provision of public services to people and businesses on the basis of laws, mechanisms and regulations, and economic rules. The State is the subject of planning, organizing, implementing, supervising and evaluating the implementation of policies and laws. As the State being the only subject, the market and people almost have no significant role or responsibility in development progress and social management.

Along with the process of innovation, global integration, developing a

socialist-oriented market economy, building a socialist rule of law, developing a socialist democracy, the traditional state management thinking has gradually shifted to state governance and national governance.

State governance is a powerful form of social governance, using state power to regulate social relations and people's behavior, through planning, organizing, leading, supervising and using resources in accordance with objective laws and goals of the state governance entity. State governance has the goal of maintaining public order, serving public interests and national interests. The essence of state governance is the executive and administrative activities of the state administration. State governance subjects are competent state agencies, including legislative agencies, executive agencies and judicial agencies, among which agency that has direct functions, tasks, powers and authority, taking over state administration, is the executive agency, headed by the government. In state governance, the rule of law and law-based governance principles are always the major emphasis.

According to Walker and Geoffrey de Quincey (1988), the rule of law actually encompasses many meanings, referring to the strategy of running the country and regulating society, expressed in the monitoring over the people and the government. Thus, building a modern and effective national governance system in Vietnam is the process of creating and perfecting institutions and democratic coordination between factors in the country, such as businesses, the Fatherland Front and socio-political organizations, in which the State plays a leading role on the basis of law, under the leadership of the Communist Party of Vietnam. This process is done in planning and implementing policies, laws and in effective mobilization and use of national resources, operating development management, social management, and ensuring harmony of rights and interests of subjects to maintain stability, and to promote social development for the goal of rich people, strong country of democracy, fairness and civilization.

With this concept, the connotation of national governance includes:

1) The essence of national governance is institutions and methods of democratic coordination between subjects in planning and implementing policies and laws, and in effectively mobilizing social resources to realize social development goals;

2) Subjects: State, market and society.

3) Targets: development management, social management, harmony of rights and interests of subjects, socio-political stability, and social development.

4) Methods: Ensuring democracy in mobilization, effective use of national resources, development management and social management.

With good national governance, potential factors will become

resources, improving national competitiveness, land and natural resources, human resources, and demand conditions of the domestic market. Factors created by humans, including political, economic, cultural, social institutions, infrastructure, science, technology, and competitive mechanisms of businesses, can also be improved. This makes these factors a true form of national strength, affirming national influence in the globalization process. National governance also shows how to overcome barriers and reasons why potential does not become a resource neither promote national competitiveness.

5. Vietnam's model and the world's

Comparing Vietnam's national governance model with the rest of the world will include analyzing various aspects of governance such as political stability, government effectiveness, rule of law, accountability and transparency. Below are some comments on Vietnam's national governance compared to some common standards in the world.

Vietnam has maintained political stability under the leadership of the Communist Party of Vietnam, since the country was unified in 1975. Led by the ruling Party of the people, Vietnam has created unity, strict development policy with an extremely stable political context. This is the dream of many countries around the world. Therefore, Vietnam is being chosen by international investors as an attractive destination on the global map.

In addition, the Vietnamese government has demonstrated its effectiveness in implementing policies on economic development and poverty reduction. Completing many millennium goals, Vietnam has achieved significant economic growth and poverty reduction over the past few decades, demonstrating the Government's policy implementation capacity. However, while the Vietnamese government has made efforts to strengthen its legal framework, concerns still remain about the impacts of corruption in weakening the rule of law, coupled with inconsistencies in law interpretation. The law sometimes causes significant obstacles to investors' long-term expectations.

Regarding foreign affairs, Vietnam actively participates with the international community through regional and global organizations such as ASEAN, APEC, and the United Nations. Vietnam's orientation is to pursue a diversified and multilateral foreign policy, seeking to strengthen diplomatic and economic relations with many partners. Meanwhile, Vietnam's economic management has been relatively successful in recent times, demonstrated by the shift towards market policies and economic liberalization. The government has implemented reforms to improve the business environment, attract foreign investment and promote private sector development.

Although Vietnam has achieved significant progress in economic development and poverty reduction, governance still faces challenges in building a rule-of-law state and accountability to the people. On the contrary, Vietnam's state governance also needs to come closer to global standards in areas such as transparency and institutional efficiency. Addressing these challenges will be critical for Vietnam to continue to progress and integrate into the global economy. Accordingly, Vietnam's national governance can benefit from the openness to institutional reform, devoting necessary resources to promote comprehensive individual development, and to improve communication infrastructure strategically. In the immediate future, a vexing need to strengthen the rule of law, to create more transparency and accountability, and to promote comprehensive governance is essential for a sustainable and integrated development, and a firm social cohesion in Vietnam. In turn, it brings about a higher social capital to the country's ongoing development.

6. Policy Implications and Conclusion

For Vietnam, the leadership of the Communist Party of Vietnam in the national governance is inevitable; it is objectively a prerequisite for national governance process to follow the right track of socialist orientation. The Party's leadership will guide the comprehensive solution of issues which have been raised in national governance, ensuring the highest national interests on the basis of basic principles of law and international law, equality, cooperation, and mutual benefits. Based on the Party's viewpoints and guidelines, the State concretizes the vision and perfects the developmental institutions (game's rules, players and playing methods) in accordance with objective rules and development trends of the country and the national interests.

Today, the world, regional and domestic situation has many rapid and unpredictable changes. The strong development of the digital revolution and artificial intelligence, deep international integration, and unusual climate changes and natural disasters require all countries and peoples to have responsive national governance. Quickly and early policy-making decisions is a major concern in finding the appropriate and effective implementation. To perfect national governance in a modern, competitive and effective direction in this new context, it is necessary to carry out the following tasks and solutions:

Firstly, raise awareness for the whole society about the need to build and perfect national governance in a modern and effective direction.

Correct awareness will pave the way for the correct actions. The 13th Congress proposed the concept of "national governance" not as a trend, a

movement or as an appropriate and timing term to the context, but rather as establishing a new mentality and new thinking, new vision, new approach to serve the cause of building and protecting the Fatherland. Therefore, "national governance" must be considered a fundamental principle for the entire organization and operation of the political system as well as orienting the awareness and actions of each citizen, businesses, and other social actors.

Correct awareness of building and perfecting national governance in a modern and effective direction associated with development management and social management requires a correct thinking about fundamental changes. The national management method has changed from state management to democratic national governance with the rule of law. In governance, the sole subject is centered on a person or group of people. In state management, the subject is the state that directly undertakes all management activities and provides public services to people and businesses on the basis of laws, mechanisms and economic rules with the main method of administration. In national governance, the subjects of governance are the state, the market, socio-political organizations, and social organizations, while the main management tools are policies and laws, and the method of governance is through a democracy. In national governance, the rule of law is the dominant ideology in organizing and implementing development and social management. Other subjects participating in the national governance process must also comply with the law.

National governance is an achievement of humanity in development management and social management, but it does not have a common model for all countries, requiring each country to start from its historical standpoint. Specifically, about the politics, economics, society, culture and traditions of the countries, building a suitable and optimal national governance model is truly the driving force and lever for development, stability, sustainability, and better care for both the material and spiritual life of the people.

Second, continue to build and perfect the socialist rule-of-law State and the economic, political and social foundations which are necessary for the national governance.

Continuing to build and perfect the socialist rule-of-law State is objectively inevitable. The State needs to strengthen the organizations at the Central and local governments in the direction of streamlining and clarifying responsibilities, tasks and powers. The civil service regime and civil servants by job position need to be innovated to suit the requirements of a socialist-oriented market economy and social democratization. At the same time, it is necessary to focus on building a team of cadres and civil servants, especially the leaders, who have strong political will, clear ethics, outstanding capacities, as a nucleus of solidarity. There is a mechanism for selecting,

training, attracting, and appreciating talents, encouraging and protecting officials who dare to think, dare to do, dare to make breakthroughs, and dare to take responsibility. There should be a mechanism to screen and promptly replace officials and civil servants who do not fulfill their duties, violating the law, discipline, public service ethics, professional ethics, and no longer having credibility with the people.

The State needs to institutionalize the Party's vision and development orientation into policies, laws, plans and to perfect institutions to create a favorable, healthy and fair investment and business environment for all economic sectors, promoting innovation, establishing socialist-oriented market economic institutions, promoting industrialization, modernization, and digitalization, which, in turn, create a political and economic basis for national governance.

The State also needs to mobilize, manage and effectively use all resources for development, especially land, finance, human resources, talents, especially science and technology. Moreover, the State needs to proactively build a public-private cooperation mechanism, a mechanism to transfer state tasks to the non-state sector to effectively solve development problems that the state itself cannot undertake. It is necessary to join hands and efforts of all businesses, socio-political organizations, each citizen and the whole country on the basis of promoting reasonable and effective decentralization. At the same time, it should also strengthen inspection, supervision, and control of power through the legal system to create a firm social and legal basis for national governance.

Third, improve the quality of training and develop high-quality human resources, while attract and utilize talented people, regardless of nationality, region, or age.

For Vietnam, the national governance requires high-quality human resources because this notion is completely new. Therefore, it is necessary to focus on rapidly developing human resources, especially high-quality ones by a close link between human resource development and the development and application of science and technology. Education and training development must be associated with the needs of socio-economic development, building and protecting the Fatherland, with scientific and technological progresses, being suitable with the digital revolution and the requirements of labor market development.

Vietnam has not been successful in retaining the talents, allowing the "brain drain" to take place. It is time to properly recognize talents, who are virtuous, talented, and have creative research findings that can be effectively applied in practice. This requires the country to have a strategy to train, attract and respect talented people regardless of genders, nationalities, regions, and

ages. The focus should be put on creating a favorable working environment and conditions with appropriate salary and incentive policies to attract domestic and international talents to come to serve the cause of national development and national governance effectively.

Fourth, perfect the Science and Technology Development Strategy and Vietnam's national governance index set in the era of artificial intelligence revolution.

The science and technology development strategy clearly affirms the position, role and contribution requirements of science, technology and innovation to socio-economic development and ensuring national defense and security. Science and technology strategy is to adapt to the artificial intelligence revolution, ensuring the promotion of development and application of scientific and technological advances. Developing digital infrastructure, ensuring network security, creating conditions for people and businesses to conveniently and safely access digital resources is crucial. This advancement in national governance must be associated with the early completion of a set of indicators to evaluate Vietnam's one on the basis of a combination of the effectiveness of international governance assessment indicators, in consistent with Vietnam's actual conditions, such as national competitiveness index, business environment, and budget transparency.

Vietnam's national governance index needs a mechanism to increase people's participation in planning and implementing policies and laws, ensuring comprehensive rule of law, and promoting accountability and responsibility of national governance subjects with openness, transparency and accountability. All activities within the content of national governance must meet the expectations of the people and society at the highest level possible.

Fifth, expand international cooperation in science and technology, absorbing world scientific and technological advances into national governance.

In the context of the strong digital revolution, which has a profound impact on all areas of social life, expanding international cooperation in science and technology shall make a significant contribution into the digitalization of the economy, politics and society. Through international cooperation, many breakthroughs in scientific and technological solutions from the world's scientific and technological giants can be transferred to Vietnam. New scientific and technological knowledge can be absorbed, applied and gradually mastered by Vietnamese scientists. At the same time, it creates opportunities to have the valuable access to the most advanced achievements of national governance in the world and apply them appropriately and effectively in Vietnam's case.

7. Limitations of the study and future research prospects

Scope and limitations: The study focuses mainly on the national level of governance in Vietnam, with limited understanding of local-level governance structures. Time constraints and data availability may place limitations on the depth of analysis.

Future research on national governance in Vietnam could explore several key areas to gain a deeper understanding of governance dynamics, challenges, and opportunities for the country. Here are some potential directions for future researches:

- Governance reform and institutional change: Explore the process and impact of governance reform in Vietnam, including changes in political institutions, administrative structures and legal frameworks; Analyze the factors that promote or hinder institutional changes, such as political dynamics, social needs, and external pressures.

- Transparency and anti-corruption efforts: Assess the effectiveness of transparency measures and anti-corruption initiatives in Vietnam, including legal reforms, institutional mechanisms and public awareness campaigns; Investigate the impact of corruption on governance outcomes, economic development and social justice.

- Decentralization and local governance: Analysis of decentralization policies and practices in Vietnam, including decentralization of authority to local governments and community participation in policy decision-making process; Evaluate the effectiveness of local management structures in providing public services, managing resources and addressing local development priorities.

References

1. Anderson, K. (2005). Squaring the Circle? Reconciling Sovereignty and Global Governance through Global Government Networks [Review of A New World Order, by A.-M. Slaughter]. *Harvard Law Review*, 118(4), 1255–1312. <http://www.jstor.org/stable/4093380>
2. Dahl RA (1971) *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven, CT: Yale University Press.
3. Evans, P. (1995). *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton, NJ: Princeton University Press
4. Faundez, J. Douglass North's Theory of Institutions: Lessons for Law and Development. *Hague J Rule Law* 8, 373–419 (2016). <https://doi.org/10.1007/s40803-016-0028-8>
5. Guhan, S. (1998). World Bank on Governance: A Critique. *Economic and Political Weekly*, 33(4), 185–190.

<http://www.jstor.org/stable/4406324>

6. Levi, M. (1988). *Of Rule and Revenue*. Berkeley: University of California Press.

7. Juan J. Linz/Alfred Stepan, eds., *The Breakdown of Democratic Regimes*, 4 vols., Baltimore: The Johns Hopkins University Press 1978, part. vol. 1: Juan J. Linz, *Crisis, Breakdown, & Reequilibration*.

8. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). *The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues*. World Bank: Draft Policy Research Working Paper. www.govindicators.org

9. Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977, 2001). *Power and interdependence*. New York & London: Longman.

10. Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712. <https://doi.org/10.2307/2946696>

11. Rose-Ackerman S. (1999) *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge University Press.

12. Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. New York: Cambridge University Press.

13. Tarrow, S. (1998). *Power in movement: Social movements and contentious politics*. Cambridge University Press.

14. Young, I. M. (2000). *Inclusion and Democracy* (pp. 31-33). Oxford: Oxford University Press.

15. Walker G. de Q. (1988). *The rule of law: foundation of constitutional democracy*. Melbourne University Press; International Specialized Book Services distributor.

WATER FOOTPRINT IN ANIMAL FOOD PRODUCTION

The global food market is also a water market. Agricultural production is a major consumer of water. Future population growth, rising incomes and changes in diets are expected to increase the demand for water. Global water scarcity is becoming an increasingly pressing environmental problem. This paper presents a brief literature review on the water footprint of livestock production. Currently, the livestock sector uses about 75% of all agricultural land globally and at the same time uses about 30% of global agricultural water resources. The expected increase in demand for livestock products in the future will affect the environment as a result of rising incomes, population growth and urbanisation. Therefore, knowledge of water requirements for livestock in different production systems is an issue of strategic importance. The water footprint for slaughter animals is mainly determined by the type of feed given and the productive efficiency of the animals. Also, the size of the water footprint is influenced by the ratio of roughage to feed concentrates and their type. Bearing in mind the use of freshwater resources, animal products from pasture-based systems are preferable to those obtained from industrial systems.

Key words: water footprint, water consumption, livestock

Introduction

Global food security is not possible without access to water and proper management of its resources (José Graziano da Silva, Director-General of the Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO).

The availability of freshwater resources, adequate in both quantity and quality, is crucial for food security and essential for food production, from the initial stage (primary production) to irrigation, animal watering, and processing (Kirby et al. 2003). Primary production means the production, cultivation or rearing of primary products, including: harvesting, milking, rearing of livestock prior to slaughter, hunting and fishing, gathering of undergrowth without significant change in their nature (EC Regulation 178/2002). Livestock and farm animals shall be provided with permanent access to water and the watering device shall be installed in such a way as to prevent water from spilling out (Official Gazette of 28.06.2010, No. 116, item 778).

The need to determine the amount of water required for the production of various goods (including food) is due to the fact that fresh water reserves

are limited on the one hand, and essential for the survival of life on Earth on the other. The development of future human generations depends on water resources (Hoekstra and Chapagain 2007).

According to the Fourth Report of The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), the key factors magnifying water scarcity are climate change, human population growth, economic change and changes in land use (agricultural land) (Bates et al. 2008).

Agriculture (jointly the crop and livestock sectors) is estimated to account for almost 70% of global freshwater use ([https://ppow.pl/Expertise „Water in Agriculture”](https://ppow.pl/Expertise/„Water in Agriculture”), Ridoutt et al. 2012). The largest use is associated with the production of meat and other livestock products. Nearly 1/3 of the amount of water is associated with livestock production, of which 30% is used in meat cattle rearing (Mekonnen and Hoekstra 2012).

Poland has low water resources (about 1800 m³/capita) and low precipitation (about 700 mm per year). In Europe, average water resources are estimated at about 4,500 m³/inhabitant. The problem for the country's agriculture is not only low precipitation, but also its unfavourable distribution during the growing season, which results in an increased production risk ([https://ppow.pl/Expertise „Water in agriculture”](https://ppow.pl/Expertise/„Water in agriculture”)).

Purpose, research methods

The aim of this paper is to show the scale of direct water consumption in livestock production and to make consumers aware of the impact they have by making their daily choices. The paper uses literature studies and web resource studies to gather research material.

Water footprint - definition

The water footprint in agricultural production illustrates the water demand in m³ per unit of product and consists of three components, the definitions of which are given in Table 1.

Table 1

Water footprint component	Definition
Blue	Surface water and groundwater used for irrigation, water consumed as a result of production of a good or service
Green	Rainwater (precipitation) consumed (from soil moisture) during the production process and subject to evapotranspiration (surface evaporation)
Grey	Water required to dilute contaminated/contaminated water to a standard-acceptable level

Source: compiled from Florek 2016.

The water footprint is an indicator that is closely related to the concept of virtual water, i.e. water used or polluted, taking into account the full chain of the production process of a product or service. Based on the amount of water required to produce them (taking into account the direct and indirect water consumption of the product), it allows comparing different products and services (Hoekstra and Chapagain 2007).

The importance of the water footprint relates to the need for information on the water content of products. Assessing the water footprint of a product, should start with knowing how it is produced (Wróbel-Jędrzejewska et al. 2019).

The agricultural water footprint is the total amount of water that is used to produce a given - standard, usually one tonne - size of plant products and, in the case of animal products, to produce a given - also standard - size of animal products (e.g. eggs, milk, meat) or to maintain one animal of a given species for one year (Prandecki et al. 2018). The water footprint shows the real water consumption in agriculture.

The water footprint of food

The global water footprint of agricultural production consists of:

- Crop water footprint - cereals and crops later processed for feed,
- Pasture water footprint - grasslands used for grazing,
- livestock water footprint - which consists of:
  - indirect feed water footprint - water used to process cereals and legumes into feed,
  - direct animal water footprint - water used for watering and handling during the animal's rearing period (<https://wlaczoszczedzenie.pl>).

The water footprint of crop production is a measure of the amount of blue water (irrigation water) and green water (effective rainfall) consumed during crop growth. Establishing water footprint patterns for crop production in the irrigation area, exploring optimal tillage practices and clearly identifying the potential for saving blue and green water are essential for efficient use and sensible allocation of agricultural water resources (Gao et al. 2023).

The water footprint for meat and livestock products is high because feed for industrially raised animals, consists of products with high blue and green water footprints, such as grass, grain, corn and soybeans. In addition, the amount of water required to produce a kilogram of meat will include:

- water drunk by the animals during their lifetime,
- the water needed to produce the feed fed to the animals,
- water used to clean the premises where the animals were kept,
- water used in slaughterhouses (<https://wlaczoszczedzenie.pl>).

Water footprint in livestock production

The actual water demand depends on the species, age, weight of the animal, as well as the feed and housing system. Considering the global water footprint for individual slaughter animals showed that beef cattle accounted for the largest share (33%) of the global water footprint for livestock production (Table 2). This was followed by dairy cattle (19%), pigs (19%) and chicken broilers (11%) (Mekonnen and Hoekstra 2012).

There are two main factors determining the water footprint for meat production. The first factor is feed conversion efficiency; this factor reflects the amount of feed needed to produce a certain amount of meat. Since animals kept in pasture systems can generally be used longer to reach the desired slaughter weight, they consume more feed (protein) that is converted into meat. For this reason, feed conversion efficiency is lowest in pasture systems, increases in mixed systems and is highest in industrial systems, where it achieves the smallest water footprint (Florek et al. 2017, Florek 2016).

Table 2

Water footprint of individual livestock species

Species	Average lifetime water footprint of animal (m ³ /animal)	Average annual water footprint of animal (m ³ /year/animal)	% of total water footprint
Pigs	390	520	19
Poultry (hens) - broilers	6	26	11
Sheep	141	68	3
Dairy cattle	20558	2056	19
Meat cattle	1889	630	33
Horses	19189	1599	7

Source: compiled on the basis of Mekonnen and Hoekstra 2012

A second factor influencing the water footprint for meat is the composition of the feed consumed by the animals, especially the share of feed concentrates in the total feed ration, which have a larger water footprint than roughages (Mekonnen and Hoekstra 2012). Increasing the share of feed concentrates and decreasing roughage, from grazing to mixed to industrial systems, results in a smaller water footprint in the first two systems, while it increases the water footprint in industrial systems, especially with respect to blue and grey water. This is related to the fact that the water footprint of feed concentrates is larger compared to roughage (Florek et al. 2017 Florek 2016).

Taking global averages, the water footprint of feed concentrates is five times that of roughages (Mekonnen and Hoekstra 2010, Gerbens-Leenes et al. 2011). It is noteworthy that mainly rainwater (precipitation) is used for growing roughage crops, while the crops required to produce feed

concentrates are often irrigated and fertilised. Hence, the blue and grey water footprints are up to 43- and 61-fold higher for concentrates compared to roughages (Table 3).

Table 3

Average water footprint (m³/tonne) of concentrates versus roughages

Type of feed	Water footprint component			Total
	Green	Blue	Grey	
Concentrates	849	78	122	1048
Roughages	199	1,8	2	203
Water footprint ratio concentrated/ roughages	4,3x	43x	61x	5,2x

Source: compiled from Mekonnen and Hoekstra 2010, Gerbens-Leenes et al. 2011

Table 4 shows the global average green, blue and grey water footprint for meat and selected animal products. The global average water footprint for chicken eggs was 3265 l/kg (about 200 l/egg) and for cow's milk it was 1021 l/kg. The water footprint for meat increased, starting with poultry meat (4325 m³/t), followed by pork (5988 m³/t) and mutton (10 412 m³/t) and ending with beef (15 415 m³/t). These differences can be partly explained by the different feed conversion efficiency of the different animal species. This means that the production of 1 kg of beef requires 8 times more feed (on a dry matter basis) compared to pork and 11 times more than for chicken meat.

Table 4

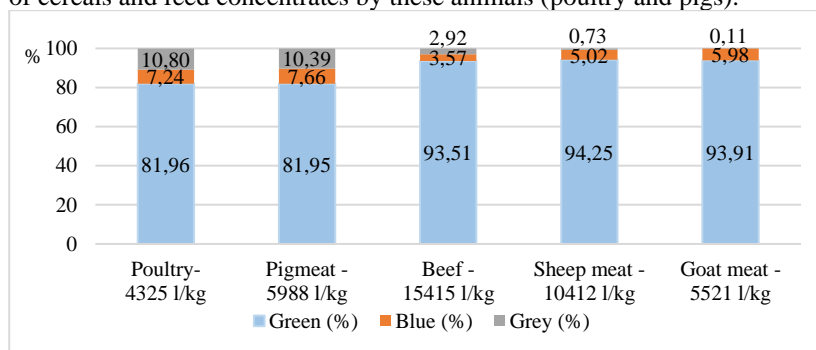
Water footprint of selected animal products (l/kg)

Animal products	Water footprint component	Farming system			Total
		Grazing	Mixed	Industrial	
Chicken meat	Green	7919	4065	2337	3545
	Blue	734	348	210	313
	Grey	718	574	325	467
	Weighted average	9371	4987	2872	4325
Pig meat	Green	7660	5210	4050	4907
	Blue	431	435	487	459
	Grey	632	582	687	622
	Weighted average	8723	6227	5224	5988
Beef	Green	21121	14803	8849	14414
	Blue	465	508	683	550
	Grey	243	401	712	451
	Weighted average	21829	15712	10244	15415
Sheep meat	Green	15870	7784	4607	9813
	Blue	421	484	800	522
	Grey	20	67	316	76
	Weighted average	16311	8335	5723	10411
Goat meat	Green	9277	4691	2431	5185
	Blue	285	313	413	330
	Grey	0	4	18	6
	Weighted average	9562	5008	2862	5521

Egg	Green	6781	3006	2591	2592
	Blue	418	312	205	244
	Grey	446	545	369	429
	Weighted average	7645	3863	3165	3265
Milk	Green	1087	790	1027	863
	Blue	56	90	98	86
	Grey	49	76	82	72
	Weighted average	1192	956	1207	1021

Source: compiled from Mekonnen and Hoekstra 2010, Gerbens-Leenes et al. 2011

Figure 1 shows globally the average water footprint (l/kg) and proportion of green, blue and grey water (%) for meat from slaughter animals. As mentioned, the average water footprint for meat increases from poultry meat (4325 l/kg), goat meat (5521 l/kg) and pork (5988 l/kg) to mutton (10 412 l/kg) and beef (15 415 l/kg). These differences can be partly explained by the different feed conversion efficiency of the different animal species. Hence, feed composition is an important factor, especially the share of feed concentrates in the total feed ration, which generally have a higher water footprint than roughages. The proportion of individual water types (green, blue and grey) significantly differed for monogastric and ruminant meat. A significantly higher proportion of green water and a lower proportion of blue and grey water occurred for ruminant meat. The higher proportion of blue and grey water in the monogastric group is related to the higher consumption of cereals and feed concentrates by these animals (poultry and pigs).

Fig. 1. The average global water footprint (L/kg) and percentage of green, blue and grey water for meat from livestock

Source: compiled from Gerbens-Leenes et al. 2011, Mekonnen and Hoekstra 2012

In a study on the impact of animal food production on the environment in the opinion of a surveyed group of Polish consumers conducted by Kazimierczak et al. (2023), the authors pointed out the need to educate

consumers about the environmental impact of animal production, including key indicators of the sector's environmental footprint. The authors deduced that such education should take into account discrepancies in the environmental footprint of different animal raw materials and products and different animal husbandry systems.

Kazmierczak et al. (2023) noted that among the 163 respondents to the survey, more than half expressed the opinion that meat production has a negative impact on the environment, while less than half had a similar opinion about dairy and egg production. Water and carbon footprints were most often seen as an important issue, while only a small percentage of respondents highlighted the problem of land exploitation and conversion for livestock production. The authors noted that half of the respondents declared that they restricted or excluded meat and/or other animal products from their diet. Among the motives for such a restriction, they cited mainly health (44 %) and ethical reasons (30 %). Only 11 % cited environmental concerns as a reason. The animal food production sector is today recognized as one of the branches of human activity with a significant negative impact on the natural environment, including: by the significant water footprint of production, as well as over-exploitation and changes in the use of natural areas, which are many times higher than the environmental footprint of plant production (Godfray et al. 2018, Tilman and Clark 2014).

Summary

The world's freshwater resources are currently becoming extremely valuable, as its scarcity and overuse (waste) lead to social, environmental and economic problems. Freshwater is not only essential for human needs and health, but is also irreplaceable in the production and processing of various goods. Therefore, its rational use should be taken into account and strategies to mitigate its scarcity should be applied.

The main consumer of water is agricultural production, especially animal feed production, which has a large water footprint. Among meat types, beef has the largest water footprint, with pork and poultry having smaller footprints. In general, vegetarian diets have a smaller water footprint. For most foods, the water footprint is dominated by the green water footprint, while the blue and grey water footprints are much smaller. However, the blue and grey water footprints have a large environmental impact.

At current levels of productivity, the expected increase in demand for animal-based food will require a doubling of land acreage and water use. Undoubtedly, this will result in increased competition for the use of these resources.

Current global trends in meat consumption require a steady increase in

the share of industrial production systems for animal products in order to meet consumer expectations. However, this consequently leads to negative consequences for sustainable agriculture. However, considering only the issue of water, it is observed that the high productivity of industrial systems, where the efficiency of feed-to-meat conversion is very high, can compensate for the negative effects of high consumption of feed concentrates, which can result in a reduction of the total unit water footprint for meat.

Learning about the relationship between water consumption and production and determining the water footprint of a product will provide directions for upgrading the process into more sustainable and economically efficient technologies for rational use of resources.

So should people give up animal-based food products, especially meat, the production of which consumes such large quantities of water? Certainly not. The water footprint for meat consumption can be reduced to an optimal level as a result of finding the right balance between production efficiency and the low water footprint of feed production and composition. Humanity can further reduce the water footprint for food by substituting meat with plant-based food, but above all it should reduce the amount of food wasted worldwide (Barłowska et al. 2016, Gerbens-Leenes et al. 2011).

References

1. Barłowska J., Florek M., Litwińczuk Z. 2016. Food production - quantity or quality? Part I. *Przemysł Spożywczy* 2 (70), 8-12.
2. Bates B.C., Kundzewicz Z.W., Wu S., Palutikof J.P. 2008. *Climate change and water*. IPCC Secretariat, Geneva, Switzerland.
3. Regulation of the Minister of Agriculture and Rural Development of 28 June 2010 on the minimum conditions for keeping livestock species other than those for which conservation standards have been laid down in European Union legislation (*Journal of Laws* 28.06.2010, No. 116, item 778).
4. Florek M. 2016. Functions and use of water in primary production and processing of food of animal origin. *Livestock Review* No. 6, 4-9.
5. Florek M., Barłowska J., Litwińczuk Z. 2017. Water footprint in the production of slaughter animals. *Journal Of Animal Science, Biology And Bioeconomy*. VOL. XXXV (3).
6. Gao J., Zhuo L., Duan X., Wu P. 2023. Agricultural water-saving potentials with water footprint benchmarking under different tillage practices for crop production in an irrigation district. *Agricultural Water Management*, Volume 282, 108274, ISSN 0378-3774.
7. Gerbens-Leenes P.W., Mekonnen M.M., Hoekstra A.Y. 2011. A comparative study on the water footprint of poultry, pork and beef in different countries and production systems. *Value of Water Res. Rep. Ser. No. 55*,

UNESCO-IHE, Delft, the Netherlands.

8. Godfray H.C.J., Aveyard P., Garnett T., Hall J.W., Key T.J., Lorimer J., Pierrehumbert R.T., Springmann M., Jebb S.A. 2018. Meat consumption, health, and the environment. *Science*, 361, #5324.

9. Hoekstra A.Y., Chapagain A.K. 2007. Water footprints of nations: Water use by people as a function of their consumption pattern. *Water Resource Management* 21, 35-48.

10. [https://ppow.pl/Expertise "Water in agriculture"](https://ppow.pl/Expertise%20Water%20in%20agriculture) - Polish Platform for Water Protection (ppow.pl)

11. <https://włączoszczędanie.pl>.

12. Kazimierczak R., Góralska-Walczak R., Kopczyńska K., Średnicka-Tober D. 2023. Wpływ produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego na środowisko naturalne w opinii badanej grupy polskich konsumentów. *Żywność. Nauka. Technologia. Jakość*, 30, 4 (137), 155-167.

13. Kirby R.M., Bartram J., Carr R. 2003. Water in food production and processing: quantity and quality concerns. *Food Control* 14, 283-299.

14. Mekonnen M.M., Hoekstra A.Y. 2012. A global assessment of the water footprint of farm animal products. *Ecosystems* 15, 401-415.

15. Mekonnen M.M., Hoekstra A.Y. 2010. The Green, Blue and Grey Water Footprint of Farm Animals and Animal Products. Value of Water Research Report Series no. 48, UNESCO-IHE, Delft, the Netherlands.

16. Prandecki K., Gajos E., Jaroszewska J. 2018. Water use in Polish agriculture against the background of European Union countries. *Gospodarka W Praktyce I Teorii*, 52(3), 77-97.

17. Ridoutt B.G., Sanguansri P., Freer M., Harper G.S. 2012. Water footprint of livestock: Comparison of six geographically defined beef production systems. *Int. J. Life Cycle Assess.* 17, 165-175.

18. Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety (OJ L 31, 1.2.2002, p. 1; as amended)

19. Wróbel-Jędrzejewska M., Steplewska U, Polak E. 2019. Water footprint analysis of exemplary agro-food products. *Postępy Nauki i Technologii Przemysłu Rolno-Spożywczego* 74 (2), 60- 78.

20. Tilman D., Clark M. 2014. Global diets link environmental sustainability and human health. *Nature*, 515, 518-522.

A. Zadoia
Doctor of Science, Full Professor,
Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)

BASIC PRINCIPLES OF BUILDING EUROPEAN COLLECTIVE SECURITY: THE NEED FOR TRANSFORMATION

The study is devoted to the analysis of the basic principles on which the system of collective European security is built. It was found that most of these principles cannot be implemented effectively enough in modern conditions. The Russian aggression against Ukraine dealt a devastating blow to these principles. It has been proven that the system of European collective security needs not only its improvement, but the replacement of the paradigms on which it was built. This applies, in particular, to issues of transatlantic cooperation, energy security, expansion of the EU and NATO, institutional restructuring of the main security organizations.

Key words: collective security system, NATO, EU, energy security, transatlantic cooperation

The majority of experts who study the Russian aggression against Ukraine agree that the aggressor did not count on the complete inability of our country to resist him and the passivity and division in the camp of Western countries. This did not happen. Ukraine, with the support of its partner countries, is not only resisting, but also gradually approaching victory. Therefore, it can be considered that the European system of collective security passed the test of strength.

However, it does not pass the test of effectiveness. Neither the global nor the European collective security systems have proven to be capable of preventing aggression, stopping it once it has begun, and waging a protracted war imposed by Russia. And the problems are tracked in different areas and take different forms: from bureaucratic decision-making to the physical absence of the necessary weapons. Ukraine is paying for all this with the lives of its citizens.

The crisis of the European system of collective security actualizes a deeper study of the fundamental principles on which it is built and an assessment of the need for their adjustment. Most likely, there is a need to revise these principles or, in any case, fundamentally supplement them with new paradigms.

What are the main principles laid down in the construction of the European security system and why do they fail in the new geostrategic realities?

1. ***Partnership and cooperation.*** This is the basic paradigm for building the entire European collective security system. Unlike previous models (the Holy Alliance after the Napoleonic Wars, the Versailles Peace Treaty after the First World War, and even the United Nations), which were built on the principle of "winner takes all", the main security institutions of modern Europe (NATO and the EU) are built on principles of equality and cooperation [1]. In these organizations, all members have equal rights and decisions are made by consensus.

However, even this most democratic form of decision-making is not ideal. It worked quite effectively when the number of members was insignificant and the differences of interests were not significant. Today, consensus decision-making is used by some participants to advance their interests to the detriment of the organization as a whole. There are numerous facts of blackmail by individual members and blocking of important decisions. Such a situation is absolutely unacceptable in the conditions of war, when decisions must be made quickly, because a lot depends on them.

Therefore, in November 2023, the European Parliament adopted a resolution that contains a proposal to introduce the principle of "qualified majority" when making some decisions instead of consensus. This mechanism should be used when making decisions regarding:

- issues of the EU's common foreign, security and defense policy, including decisions on the application of sanctions;
- internal procedures in the process of EU enlargement;
- joint management of borders and other foreign policy issues [2].

At the same time, the complexity of the situation lies in the fact that it is necessary to make a decision by consensus to refuse consensus in the future. And some countries would not like to lose such a tool of influence on the organization.

The principle of partnership and cooperation also extends to third countries. It was through partnership that the EU and NATO solved problems with post-socialist countries, which over the years became members of these organizations. This principle is also implemented in relation to the Balkan countries.

There was hope that through cooperation and partnership, conflicts with Russia would be resolved. But in this case, the principle did not work. Moreover, the focus on cooperation and insufficient attention to the development of defense and the defense industry affected Europe's ability to counter the Russian threat and provide aid to Ukraine. Therefore, without denying the principle of partnership and cooperation, it should be supplemented with the principle of sufficient defense capability. Of course,

this will require quite significant costs, but there is no security without costs.

2. *Transatlantic cooperation.* For a long time, the entire system of European collective security assumed the leading role of the United States of America in it. This is confirmed by the data on the share of NATO member countries' defense spending in GDP (Table 1).

Table 1

The share of defense spending in the GDP of NATO member countries (2023)

Country	% in GDP	Country	% in GDP
Poland	3.90	Croatia	1.76
United State	3.49	Albania	1.74
Greece	3.01	Netherlands	1.70
Estonia	2.73	Norway	1.67
Lithuania	2.54	Denmark	1.65
Finland	2.45	Germany	1.57
Romania	2.44	Czech Republic	1.50
Hungary	2.43	Portugal	1.48
Latvia	2.27	Italy	1.46
United Kingdom	2.07	Canada	1.38
Slovakia	2.03	Slovenia	1.35
France	1.90	Turky	1.31
North Macedonia	1.87	Spain	1.26
Montenegro	1.87	Belgium	1.13
Bulgaria	1.84	Luxemburg	0.76

Source: [3]

Only 11 countries out of 30 that have armies (Iceland does not have its own army) spent more than 2% on defense needs (the norm, which is established by agreement for NATO member countries). It is significant that this group includes all the countries located on NATO's eastern border. However, the main burden of costs is borne by the United States. And this situation suited most European countries.

At the same time, already during the previous presidency of D. Trump, the first signals were sounded regarding the possible refusal of the USA to fulfill the role of a security umbrella for Europe. With a new force, such signals began to sound now from the Republicans in the course of the election campaign in the United States. This prompts the European Union to intensify the discussion of the defense autonomy of Europe. In Europe, there was even talk of creating its own nuclear potential [4]. However, first of all, it will contradict international agreements on the non-proliferation of nuclear weapons. And secondly, Europe does not have a single management center. Therefore, it is not clear who should be the person who will decide on the use

of nuclear weapons. A more likely scenario is that closer cooperation in this field is expected not only with the USA, but also with European countries that possess nuclear weapons (France and United Kingdom). In any case, the principle of transatlantic cooperation will fundamentally change. As Josep Borrell noted, "we must take more responsibility, in particular in guaranteeing our own security. There is no longer a world in which the US cares about our security" [5].

3. ***Security of energy sources.*** For a long time, the engine of European development was cheap energy resources from Russia and the available Chinese market for cheap goods. Today, both of these sources have been exhausted. With some losses for itself, Europe has almost overcome its dependence on Russian gas. However, it may be replaced by a new dependence on liquefied gas. Therefore, the European Union is changing its energy policy. The following tasks come to the fore:

- *development of domestic energy resources.* The EU focuses not only on diversifying the supply of energy resources externally, but also on the development of "green" energy within European countries. The attitude towards nuclear energy is changing. If after the disaster at the Chernobyl nuclear power plant, European countries began to limit the construction of nuclear power units, then in November 2023 the European Parliament voted to include nuclear energy in the list of 17 so-called "green" technologies specified in the EU Law on Industry with Zero Emissions [6]. But here, too, the problem of dependence on Russia arises: the aggressor country controls 38% of the global uranium enrichment market, 17% of the supply of nuclear fuel and ranks first in the construction of nuclear power plants abroad [7]. Even during a full-scale war, Russian companies continue to build nuclear power units in European countries and receive advisory services from European partners;

- *energy efficiency policy.* Reducing energy dependence is possible by improving energy efficiency. Efficient use of energy allows you to reduce the total amount of energy consumed and make the economy less sensitive to changes in the supply of energy resources. The European Union has a number of programs that directly or indirectly contribute to increasing energy efficiency ("European Energy Efficiency", "Digital Europe", "Smart Cities and Communities", etc.).

4. ***EU enlargement policy.*** The criteria that must be met by a country intending to join the EU have not changed for 30 years since their adoption at the Copenhagen EU Summit in 1993. However, their interpretation and emphasis have changed depending on the situation in the world, Europe and

the European Union. For example, as of 1999, the economic and financial indicators of a number of countries did not meet the criteria of monetary and financial convergence, compliance with which is a condition for joining the Eurozone. However, this did not prevent the introduction of a common European currency [8].

The European Union actively responded to the possibility of eastward expansion as a result of the collapse of the socialist system. A special program of cooperation with the Balkan countries was also adopted. And this despite the fact that the new members of the EU had a much lower level of economic development than the "old" members of the European Union. Cyprus became a member of the EU despite the fact that it is divided.

Today, the European Union has to decide on new members. 9 countries are considered official candidates for EU membership. However, in essence, the process concerns 4 countries of the Southern Balkans and 3 countries of the Eastern Partnership. The decision regarding Ukraine is particularly difficult. Of course, Ukraine's accession to the EU carries with it serious threats to the European economy and security, which we explored earlier [9]. However, the potential rewards can far outweigh the risks. Such winnings can be:

1. *Emergence of internal energy to accelerate EU development.* Unfortunately, the EU loses to world leaders in terms of economic growth. The entry into this organization of Ukraine with its 40 million population will create additional product markets and areas of investment, which can be a driver for European growth. In Ukraine, a repetition of the "economic miracle" observed in Germany and Japan after the Second World War is possible. And this will accelerate the economic development of the whole of Europe.

2. *Solving the problem of Europe's dependence on the supply of raw materials from other countries.* We may be talking about lithium and uranium ores, which are rich in the territory of Ukraine. These two resources fit well into the energy security program discussed earlier.

3. *Creation of a European defense industry hub on the territory of Ukraine.* It has already been noted that the policy of partnership and cooperation needs to be supplemented by strengthening the military power of the European Union. During the war with Russia, Ukraine not only created its own modern defense industry, but also concluded a number of agreements on the organization of joint production of weapons with a number of European and American concerns.

But obtaining these advantages is possible only if the decision regarding Ukraine's accession to the EU is not based on formal compliance with certain criteria or fears of some countries about the appearance of a new competitor

for receiving EU funds, but based on the interests of the entire integration association. In other words, the principle of expediency should prevail in this case.

Thus, the implementation of each of the principles of building collective European security faces certain obstacles and problems. In most cases, these obstacles are not external, but are generated by the principles themselves. In other words, it is not the form of implementation of this or that principle that needs to be changed, but the very paradigm laid in its foundation. Therefore, the further development of events will largely depend on the readiness of the European Union to fundamentally revise a number of principles of its functioning.

References

1. Zadoia A. Stages of formation of modern European collective security. Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях: Матеріали XXXV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, Дніпро, 27-28 листопада 2023 р. [Електронне видання]. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2023, с.109-115. URL: <https://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/3909>

2. Європарламент пропонує ухвалювати рішення ЄС не консенсусом, а «кваліфікованою більшістю». URL: <https://newsyou.info/2023/11/evroparlament-proponuye-uxvalyuvati-rishennyu-yes-ne-konsensusom-a-kvalifikovanoyu-bilshistyuu>

3. Where NATO Defense Expenditure Stands. Statista. URL: https://www.statista.com/chart/14636/defense-expenditures-of-nato-countries/?utm_source=Statista+Newsletters&utm_campaign=e04d4a24f1-COM_DailyData_Mo_KW07_2024_KB&utm_medium=email&utm_term=0_-613a3b0bd6-%5BLIST_EMAIL_ID%5D

4. Фолькер Вітнінг. Чому в ЄС заговорили про потребу у власній ядерній зброї. URL: <https://www.dw.com/uk/vidpovid-trampu-v-es-obgovoruut-potrebu-v-evropejskij-adernij-zbroi/a-68273148>

5. "Ми не очікували, що Україна настільки запекло чинитиме опір": резонансна промова Борреля про новий світовий лад. URL: <https://tsn.ua/exclusive/nam-treba-pochati-roboti-te-chogo-mi-nikoli-nerobili-ranisce-rezonansna-promova-borrelya-pro-noviy-svitoporyadok-2178325.html>

6. Європарламент проголосував за включення атомної енергетики до переліку «зелених технологій». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3790459-evroparlament-vkluciv-atomnu-energetiku-do-pereliku-zelenih-tehnologij.html>

7. Санкції ядерної сили: як Європі позбутися залежності від атомної енергетики РФ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/3/7160888/>

8. Задоя А.О, Магдич А.С., Задоя О.А. Макроекономічні критерії валютно-фінансової конвергенції: орієнтири для України. Академічний огляд. 2022. №2 (57). С.5-23.

9. Zadoia A. Economic consequences of Ukraine's access to the European Union. European Vector of Economic Development, 2023. No 2 (35). С.19-29.

**Co-funded by
the European Union**

The article was prepared within the framework of the implementation of the international project "Highlighting the New European Security Architecture in Teaching and Research", No. 101126795 - EuSANU - ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

О. Задоя
кандидат економічних наук, доцент
В. Дмитрієв
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПІІ ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ ВІДМІННОСТЕЙ ВІД ЗАГАЛЬНОГО СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В ЄС ТА СВІТІ

У роботі визначені основні аспекти процесу міграції капіталу на глобальному рівні, а саме розглянуті та проаналізовані тенденції функціонування міжнародної інвестиційної діяльності на прикладі аналізу обсягів та динаміки прямих іноземних інвестицій в світі, ЄС та Польщі. На основі проведеного дослідження, висвітлено параметри коливань інвестиційної активності в визначених регіонах, прослідковано напрямки ПІІ та вказано на відмінності в об'єктах інвестування протягом 2002-2022 рр. Застосування методології кореляційного аналізу дозволило виявити тісний зв'язок між показником накопиченого фонду вхідних ПІІ та ВВП ПКС на душу населення на прикладі Польщі, що в поєднанні з аналізом динаміки зростання реального ВВП країни дає підстави стверджувати про достатньо стійку модель, яка спрямована на динамічний економічний розвиток.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, міграція капіталу, транскордонне злиття, інвестиційна активність, економічний розвиток, реальний ВВП, ВВП ПКС на душу населення

The work defines the main aspects of the process of capital migration at the global level, namely, the trends in the functioning of international investment activities are considered and analyzed using the example of the analysis of the volume and dynamics of foreign direct investments in the world, the EU and Poland. On the basis of the conducted research, the parameters of fluctuations in investment activity in the specified regions were highlighted, FDI directions were followed and differences in investment objects were indicated during 2002-2022. The application of the methodology of correlation analysis made it possible to reveal a close relationship between the indicator of the accumulated fund of incoming FDI and the GDP of the Republic of Kazakhstan per capita on the example of Poland, which, in combination with the analysis of the dynamics of the country's real GDP growth, gives grounds for asserting a sufficiently stable model aimed at dynamic economic development.

Keywords: *foreign direct investment, capital migration, cross-border merger, investment activity, economic development, real GDP, GDP PPP per capita*

Вступ. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) грають ключову роль у світовій економіці, впливаючи на розвиток країн та глобальну економічну діяльність. Прямі іноземні інвестиції – це прямі інвестиційні потоки капіталу в економіку певної країни, що є сумою акціонерного капіталу, реінвестицій прибутку та іншого капіталу. Є категорією транскордонних інвестицій, які пов'язані з тим, що резидент однієї країни контролює або має значний ступінь впливу на управління підприємством, яке знаходиться та функціонує в іншій країні. Важливим аспектом є те, що на відміну від інших видів інвестицій, ПІІ здійснюються з метою встановлення довгострокового інтересу та ефективного управлінського контролю над підприємством за кордоном. Тривалий інтерес до інвестиційного підприємства, як правило, передбачає створення складів, виробничих потужностей, збутової мережі, сервісних центрів, рекламної компанії та інших постійних або довгострокових процесів в країні-реципієнті. Саме цей характер прямих іноземних інвестицій надає настільки важливого значення у формуванні міжнародних економічних відносин. Адже вони сприяють встановленню довгострокових економічних зв'язків між країнами та підприємствами, дозволяють компаніям диверсифікувати свою діяльність та ризики, дають поштовх до розвитку інфраструктури, вносять великий вклад в підвищенні технічного рівня виробництва, сприяють створенню нових робочих місць та зменшенню рівня безробіття а також, що найголовніше, стимулюють економічне зростання виробництва та економічний розвиток країн завдяки більш ефективному перерозподілу капіталів.

Мета роботи. Провести огляд динаміки ПІІ Польщі в період 2002-2022 рр. та порівняти показники інвестиційної активності з відповідним періодом в країнах ЄС та світі. На основі отриманих результатів зробити висновки щодо тенденцій та напрямків інвестиційної діяльності на теренах Європейського Союзу, а також визначити ступінь впливу обсягів вхідних інвестицій на динаміку ВВП ПКС на душу населення в Польщі та зв'язок рівнем економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Огляд стану динаміки ПІІ є необхідним для розуміння тенденцій у світових економічних потоках капіталу, адже має пряме відображення настроїв на мультинаціональному економічно-інвестиційному середовищі. Беручи до уваги це твердження, слід розглянути наявні звіти країн та світових

організацій, щодо динаміки інвестицій. Для подальшого аналізу, доречно використовувати звіти від Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), через їх повноту даних та детальний оглядовий аналіз процесів у цій сфері. Огляд стану динаміки ПІІ за 2022 рік буде проведено завдяки «Звіту про світові інвестиції 2023» (World Investment Report 2023), в якому розглядаються тенденції прямих іноземних інвестицій у світі, на регіональному та національному рівнях [1].

Згідно звіту, на світовому рівні, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) скоротилися на 12% до 1,3 трлн дол. у 2022 році у порівнянні з стрімким відновленням 2021 року. Уповільнення було спричинене глобальною полікризою: війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергоносії, а також борговий тиск. Особливо постраждало міжнародне проектне фінансування та транскордонні злиття і поглинання (M&A) від жорстких умов фінансування, зростання відсоткових ставок і невизначеності на ринках капіталу. В цьому секторі, вартість міжнародних угод з проектного фінансування впала на 25% у 2022 році, тоді як вартість транскордонних M&A угод знизилась на 4% [1].

За оцінками UNCTAD, у 2023 році зберігалася негативна динаміка на глобальні ПІІ. Показники свідчать про слабкі тенденції у міжнародному фінансуванні існуючих проектів, що вказує на невпевненість інвесторів та неохочість до ризику. Натомість позитивною протипагою є тенденції інвестування у нові проекти, де кількість оголошених проектів зросла на 15% у порівнянні з попереднім роком.

Головною особливістю в сфері інвестування за останні роки є тенденція до переважання частки країн що розвиваються над розвинутими країнами. Саме 2022 року країни що розвиваються досягли частки більше ніж 70% від світових інвестиційних потоків, збільшивши за останній рік свою частку на 4% до 916 млрд дол. В той самий час, загальне зниження потоків ПІІ у 2022 році було зумовлене саме через спад у фінансових операціях багатонаціональних підприємств у розвинених країнах, де ПІІ впали на 37% до 378 млрд дол. [1].

У більшості регіонів, окрім Центральної та Східної Азії, зафіксовано зростання кількості оголошених проектів з нуля. Найбільше зростання відбулося в Південній Азії; кількість проектів в Індії – більш ніж удвічі. За 2022 рік вартість оголошених інвестиційних проектів з нуля зросла на 64% до 1,2 трлн дол. – це другий найвищий показник, зафіксований з 2008 року. У країнах, що розвиваються, вона зросла більш ніж удвічі – до 573 млрд дол., а в розвинених країнах – на 37%. Однак, зростання кількості оголошених проектів з нуля відбулося

в основному за рахунок послуг, на які зараз припадає дві третини всіх проєктів, а їх вартість досягла рекордних показників з найвищою часткою за всю історію.

Міжнародні інвестиції в сектори, що мають відношення до Цілей сталого розвитку в країнах, що розвиваються зросли у 2022 році. Інфраструктура на 26%, енергетика на 8%, водопостачання та санітарія на 20%, агропродовольчі системи на 6%, охорона здоров'я та освіта на 8% – у всіх цих галузях зросла кількість проєктів, за рахунок країн що розвиваються. Кількість міжнародних угод з проєктного фінансування в розвинених країнах зросла на 10% у 2022 році, досягнувши рекордної позначки в 1549 проєктів. Однак загальна вартість угод знизилася на 14% до 665 млрд дол. [1].

Галузевий розподіл мегапроєктів «з нуля», оголошених у 2022 році, ілюструє ключові тенденції у сфері транскордонних інвестицій. З 10 найбільших оголошених проєктів 3 стосуються напівпровідників, що є реакцією на глобальний дефіцит у відповідь на глобальний дефіцит і тенденції реструктуризації ланцюгів поставок, а 5 – у відновлюваній енергетиці.

З огляду на стан загальних світових інвестицій, для більш сфокусованого аналізу, додатково необхідно провести дослідження окремих регіонів та країн. Саме тому, на регіональному рівні доречно провести огляд європейського регіону, як того, що має величезний вплив на загальносвітовий стан ринку інвестицій. У якості досліджуваної країни, слід розглянути одного з найбільших та стрімко прогресуючих гравців в цьому регіоні – Польщу.

Як було зазначено раніше, регіон країн Європи зазнав значних потрясінь за 2022 рік. У 2022 році потоки ПІІ до розвинених країн як групи впали на 37%, що відбулося переважно за рахунок Європи. Значно скоротився приплив товарів хімічної промисловості, комп'ютерної та електронної продукції та фінансів. Проте, кількість проєктів з міжнародним фінансуванням у 2022 році все ж мала приріст. В Європейському Союзі кількість проєктів зросла на 27%: особливо зростання відбулося в Італії (на 78%), Німеччині (на 57%) та Іспанії (на 10%) [1].

Однак, загальні значення для притоку ПІІ в розвинених країнах Європи та Європейського Союзу викривлені через значні коливання в країнах-транзитерах та разовими угодами зі злиття та поглинання. За винятком Люксембургу, приплив капіталу до Європейського Союзу збільшився з 127 млрд дол. до 197 млрд дол.

Якщо розглядати окремі країни, що зазнали змін, то варто згадати Францію, де потоки зросли на 18% – до 36 млрд дол.; Італію, де ПІІ

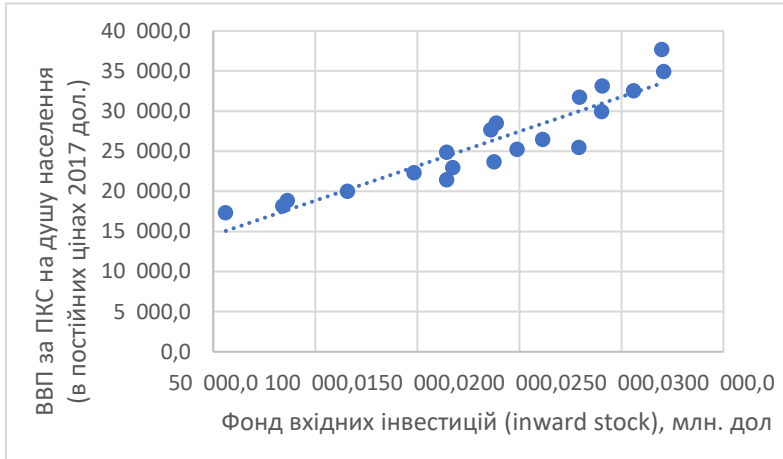
також зросли з -9 млрд дол. до 20 млрд дол.; Німеччину, де потоки ПІІ впали на 76%, до 11 млрд дол.; російську федерацію, чії потоки ПІІ впали до -19 млрд дол. у 2022 році з 39 млрд дол. у 2021 році, оскільки більшість великих компаній продали свої активи від початку повномасштабної агресії в Україні, потоки якої відповідно впали до 1 млрд дол. з 7 млрд дол. у 2021 році [1].

Найбільш важливим сектором інвестицій за 2022 рік в Європі став енергетичний. Включаючи внутрішньо європейські інвестиції, лише на Європу припадає майже три чверті всіх міжнародних інвестиційних проектів у відновлювану енергетику у 2022 році, що відображає занепокоєння з приводу енергетичної безпеки та узгоджені зусилля, спрямовані на зменшення залежності регіону від поставок газу з росії.

Однак, закордонні інвестиції здатні мати відмінний ступінь впливу на економічний розвиток в залежності від країни. Також, проблемним є питання взаємозв'язку між фондом міжнародних інвестицій в економіці країни та її добробутом. Для визначення цього, необхідно провести кореляційний аналіз між накопиченим фондом вхідних інвестицій та ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення на прикладі Польщі – країни, що мала схожі з Україною структурні проблеми на початку 90-х років та наразі показує одні з кращих результатів щодо динаміки показників економічного розвитку. В підтвердження цього можна навести статистику відсоткової зміни реального ВВП Польщі у період 2002-2022 рр.: лише в 2020 році цей показник відображав негативне значення, в той час як всі інші країни ЄС періодично демонстрували від'ємну динаміку, особливо в кризові 2008-2009 рр. та під час пандемії COVID-19 [2]. Зважаючи на це, нашій державі буде вкрай корисно дослідити досвід свого західного сусіда та спробувати запроваджувати відповідні реформи заради покращення вітчизняного інвестиційного клімату та розбудови необхідної інвестиційної інфраструктури: інститутів спільного інвестування та фондових майданчиків [3].

Провівши кореляційний аналіз між фондом вхідних інвестицій (inward stock) та ВВП ПКС на душу населення (в постійних цінах), отримане значення кореляції 0,93 свідчить про наявність доволі тісного зв'язку між прямими іноземними інвестиціями та рівнем економічного розвитку і життя населення в Польщі (Рис. 1). З чого не важко зробити висновок, що країна зацікавлена в залученні ПІІ аби забезпечувати стрімкий та стабільний розвиток економіки і суспільства. Цей кореляційний аналіз, як і інші розрахунки, підтверджує вирішальний вплив ПІІ на розвиток економіки країни, що є інтегрованою в

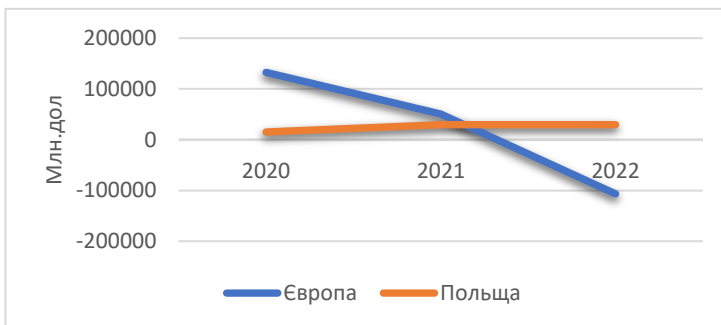
міжнародний економічний простір.

Рис. 1. Кореляційний аналіз між фондом вхідних інвестицій (inward stock) та ВВП ПКС на душу населення (в постійних цінах 2017 дол.) в Польщі, 2002-2022 рр.*

*Складено авторами за [4].

За цими результатами, варто додатково розглянути динаміку іноземних вкладень за останні декілька років. Порівнявши вхідні потоки ПІ до Польщі та Європи загалом, простежується відмінність в інвестиційних тенденціях. Навіть попри значний спад в усьому регіоні, через вище описані геополітичні та економічні обставини, Польща демонструє приріст в прямому іноземному інвестуванні (Рис.2).

Рис. 2. Потоки прямих іноземних інвестицій до регіону Європи та Польщі окремо, 2020-2022 рр.*

*Складено авторами за [5].

Ця статистика є індикатором, що польська економіка має можливості та спрямованість до подальшого економічного розвитку, завдяки залученню ПІІ через створений позитивний інвестиційний клімат в межах країни.

Також, якщо порівнювати накопичені інвестиції країни за кордоном, та фонду діючих іноземних інвестицій в Польщі, то країна є однозначним реципієнтом маючи позитивне значення міжнародної інвестиційної позиції. Адже співвідношення складає 30189 млн дол. до 269840 млн дол., що відповідає лише 8,9% ПІІ в країні.

Висновки. Головною світовою тенденцією за останні роки є скорочення потоків ПІІ до розвинених країн, а країни, що розвиваються наразі отримали дві третини від світових ПІІ, що свідчить про значні зміни в інвестиційній сфері та віддзеркаленні положення розвинутих країн, та тих, що розвиваються. Глобальне середовище для міжнародного бізнесу та транскордонних інвестицій залишається складним як у 2022, так і 2023 році, а геополітична напруженість залишається високою, що викликає невизначеність інвесторів. Це підтверджується скороченням ПІІ на 12% у 2022 році, до 1,3 трлн дол. В межах європейського регіону, інвестиційний клімат та настрої є більш негативні, ніж загальносвітові. Адже економіка Європи зазнала відтоку інвестиційних потоків у розмірі 107 млрд дол. за 2022 рік, тоді як від 2021 року отримала незначний приріст у розмірі 51 млрд дол. вхідних інвестиційних потоків. Негативні тенденції в Європі викликані полікризою, що спричинена, першочергово, війною в Україні, що створює негативний вплив на інвестиційний клімат в усьому регіоні. Однак, навіть попри загальне скорочення інвестицій, існує позитивна динаміка в кількості проектів з міжнародним фінансуванням у 2022 році, що може свідчити про збільшення ступеню інтернаціоналізації та більш активну і ефективну взаємодію світових капіталів в майбутньому. Адже, як демонструє кореляційний аналіз, ПІІ є надважливим аспектом економічному розвитку країни.

Список використаних джерел

1. UNCTAD's World Investment Report 2023 URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf
2. International Monetary Fund. World Economic Outlook Database. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October>
3. Задоя О.А., Фоменко В.С. Тенденції розвитку портфельних іноземних інвестицій в Україні. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2021. № 1(30). С. 44-54

4. The World Bank. GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$) – Poland. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?locations=PL>
5. UNCTAD. FDI inward stock, by region and economy. URL: https://unctad.org/system/files/non-official-document/wir2023_tab03.xlsx

VÁLKA NA UKRAJINĚ: PŘÍČINY, PRŮBĚH, A BUDOUCNOST

Článek byl napsán za účelem analýzy války na Ukrajině. Jsou zde popsány hlavní fáze války a rozebrány některé akce obou stran konfliktu. Obě strany se dopustily závažných chyb a zaznamenaly i závažné úspěchy. V současné době nemá ani jedna strana výhodu nad druhou a výsledek války bude záviset na správnosti rozhodnutí jedné strany a chybách druhé strany.

The article was written to analyse the war in Ukraine. The main stages of the war are described and certain actions of both sides of the conflict are analysed. Both sides made serious mistakes and also had serious successes. At the moment neither side has an advantage over the other and the outcome of the war will depend on the correctness of decisions made by one side and mistakes made by the other.

Válka na Ukrajině je největší válkou v 21 století, a to nejen z hlediska rozměru frontové linie, ale také z hlediska vlivu na mezinárodní vztahy. Proč tato válka se začala, jak probíhá a kam směřuje? Těmito otázkami tato oráče bude se zabývat.

Příčiny války

Vladimir Putin pocházel z týmu Anatolie Sobčaka, který byl demokratem, ale považoval za úplný nesmysl ten fakt, že po kolapsu SSSR Krym se zůstal ukrajinským. Podobně svému učitelovi a mentorovi, Vladimir Putin považuje, že situace po rozpadu SSSR je nespravedlivá pro Rusko a označoval ji za největší geopolitickou katastrofu 21 století. Už od začátku vládnutí Putina můžeme pozorovat příznaky tzv. německé nemoci, situaci, kde poražená země je nespokojena novou realitou. Ačkoli Rusko nebylo poraženým státem a mělo v mnohokrát lepší postavení než Německo po první světové válce, Putin považoval jinak. Prostřednictvím propagandy on dokázal vysvětlit svůj názor tak, aby ruský národ jeho podpořil. Ale ruský prezident dobře chápal, že v dnešní době řešit podobné otázky válkou není dobrá varianta. Dlouhý period času Putin snažil mít vliv na Ukrajinu přes proruské politické strany. Je možné říct, že Viktor Janukovič je jeho politický projekt, zejména kvůli Putinu Janukovič získal popularitu střed proruských občanů Ukrajiny. Ale nelze Janukoviče považovat za marionetu Putina, po začátku vládnutí Janukovič snažil vest svou politiku a nezamítal směr integrace v EU. Ale pod nátlakem Ruska, avšak, Janukovič zrušil podepsání smlouvy o

asociace z EU. Pro politickou kariéru Janukoviče této rozhodnutí bylo fatální, jeho vláda skončila vyhnáním s Ukrajinského území. Po neúspěchu Janukoviča Putin uvědomil, že každý jeho člověk po vzestupu do vlády značně hrát dvojitou hru. Taky po evromaidanu bude těžké protáhnout svého kandidáta na vše ukrajinských volbách. Jediná varianta je prosazovat své zajmu přes té regiony Ukrajiny, kde je velký počet proruských občanů. Například přes východní oblastí Ukrajiny. Ale Ukrajina je unitárním státem, takže vliv určitých regionů na politiky státu je mnohonásobně menší, než vliv centrální vlády. A z toho důvodu začala válka v roce 2014, bylo to snaha federalizovat Ukrajinu a nadělit dvě východní oblasti "zvláštním statutem", což otevřeně chtělo Rusko na Minských jednáních. Tak důsledkem těch jednání bylo podepsání minských dohod, kde požadavek Ruska o zvláštním statutem byl schválen a po Minsku se začal tlak na Ukrajinu, týkající implementaci této dohody. Paralelně Rusko získalo nový politický aktiv, stranu příbuzného Putina, Viktora Medvedčuka, která měla velký vliv ve východních oblastech Ukrajiny. Ale, jak už bylo zmíněno, vliv regionů na celkovou politiku státu byl nízký. Implementovat minské dohody Ukrajina nechtěla, a měla na to prostředky, protože z právnícké strany byly tam problémy, zejména o posloupnosti implementace článků dohody. Problém splnění těch dohod byl pro Rusko znakem toho, že Ukrajinu tak podřídit se nepodaří. Finálním signálem o ztrátě Ukrajiny stalo zakázání kancelářím prezidenta Zelenského masmédiu Viktora Medvedčuka. Putin pochopil, že pro ovládnutí Ukrajinou nejsou žádné prostředky kromě válečné invaze.

Průběh

Začátek a první měsíce

Již od roku 2021 západní media a rozvědky psali o možné invaze ruských vojsk na Ukrajinu. Na jaře 2021 na hranice z Ukrajinou Rusko soustředilo kolem 200 000 vojáků na cvičení. Ale tehdy nedošlo k eskalaci konfliktu a cvičení brzy se skončily. Když v zimě 2022 znova na hranice byly zahájeny vojenské cvičení, rozvědka Spojených států také hlásily o tom, že ruská invaze se blíží. Teď rozvědka se nespletla. 21 února 2022 Vladimír Putin uznal tzv. republiky DNR a LNR, které mezinárodní společnost uznává za Ukrajinou. Je nutné zmínit, že ti republiky neuznávají dodnes většina ruských spojenců. Ale ještě byla nejasnost ohledně hranic uznání. Zaprvé ruská media psali o tom, že to uznání platné jenom ve faktické pod kontrolních hranicích, ale později potvrdily uznání hranic podle ústavy republik. To faktický znamenalo, že Rusko má požadavky na de-facto pod kontrolné ukrajinské území. 22 února ministr zahraničí Serhij Lavrov řekl, že Ukrajina nemá právo na suverenitu (Reuters, 2022). Po těch slovech Lavrova bylo jasné, že invaze je neodvratitelná. 24 února Putin vystoupil z řeči o začátku "speciální vojenské operace" (termín válka v Rusku dlouhý

čas bylo zakázáno používat z propagandických důvodů, někteří činitelé za jenom použití slova "válka" byli potrestáni). V této řeči hlásil i o požadavcích Ukrajině, kde bylo zaznačeno o denacifikace Ukrajiny, demilitarizace, o nutnosti neutrálního statusu Ukrajiny a zamítnutí směru do NATO (Putin, 2022). Denacifikace Ukrajiny mimo propagandy, pravděpodobně, měl za účel povalení ukrajinské vlády. Putin často mluvil o tom, že vládu na Ukrajině od roku 2014 dostali nacisté, a proto denacifikace můžeme chápat ve smyslu stanovení loajálního prezidenta. Britská rozvědka před válkou předpokládala o přání Moskvy udělat prezidentem ukrajinského politika Eugena Muračeva, který proslul na Ukrajině svou kritikou integrace Ukrajiny se západními sáty: ("Kremlin plan to install pro-Russian leadership in Ukraine exposed," 2022). Demilitarizace a neutrální status Ukrajiny Rusko potřebuje pro jistotu držení Ukrajiny ve své oblasti vlivu, a při svrnutí proruské vlády, možnosti řešit otázku vojenskou silou. Pořádně neutrálním státem bez velké armády Ukrajina by být nemohla, jak i jakýkoliv stát. Neutralita státu naopak znamená poměrně velký vojenský rozpočet, aby byla možnost svou neutralitu bránit. Neutrální stát bez armády utrácejí schopnost bránit svou nezávislost a nemůže jistě počítat s tím, že někdo přijde mu na pomoc. Vzácným příkladem neutrálních států bez armády je Ukrajina vzorce 2014, kde neutrální status nepomohl jí se zabránit. Zrovna kvůli neúspěchu politiky neutrality Ukrajina začala směřovat v NATO a militarizovat.

Odkazoval ruský prezident také na článek 51 statutu OSN, a zdůvodňoval svou invazi kolektivní sebeobranou ve shodě se smlouvami o přátelství s DNR a LNR. Opravdu, článek 51 statutu OSN povolí vojenskou intervenci za účelem obrány sebe a svých spojenců, ale jde v textu článku o obranu států-členů OSN, takže nemůžeme to aplikovat na obranu DNR a LNR z důvodu neúčasti těchto republik v OSN.

Šance Ukrajiny klast odpor Rusku v totální válce západní lídry skutečně nevnímali. Prezident USA Biden řekl, že Kyjev pádné po 24 hodinách války. Jak zdůrazňuje hlava ukrajinské rozvědky, Kyrylo Budanov, na začátku Rusko neplánovalo dlouhou válku, ale spoléhali se na své elitní desantní jednotky, které podle planu měli vzít pod kontrolu letiště v hlavním městě Ukrajiny a po 10 hodinách Kyjev měl padnout (Komarov, 2023). Opravdu na začátku války pozorovaly pokus ruského desantu dobýt letiště Hostomel. Ale selhaní plánu Ruska pochovalo ruské desantní jednotky, protože pozemní podpora nestihla včas, což způsobilo odklizení těch vojáků. Zdůrazníme, že za podmínek odklizení a boje proti těžké techniky, ruské výsadkáři dokázali poměrně dlouho držet pozice, což neukazuje nám na individuální slabost ruských vojsk, spíše na neodůvodněné předpoklady slabosti ukrajinské armády. Ukrajinská armáda dokázala úspěšně bránit své nezávislost, a naděje Ruská na rychlou válkou byly neúspěšné. Na čtvrtý den

se startovaly jednání mezi Ruskem a Ukrajinou v Bělorusku. Už bylo jasně, že plán Ruska se nesplnil, ale ještě byla naděje na rychle vítězství, a ruská delegace měla stejné požadavky, který Putin pojmenoval ve své řeči. Z časem místo Běloruska půdou pro jednání stálo Turecko. Tam poprvé od začátku války sešli na jednání ministři zahraničí Ukrajiny a Ruska. V Turecku šlo o hledání kompromisů, ale klíčové požadavky obě strany odmítali. Celkem Ukrajina vyšla z těch jednání. Na okamžik východu Ukrajiny situace na frontu byla jiná, ruská vojska odešláz Kyjevské oblasti. Předpokládáme, že Ukrajina východem z jednání se snažila dosáhnout úspěchy válečnou cestou. Člen ukrajinské delegace, David Arahamia, mluvil o tom, že premiér UK, Boris Johnson, ujistil, že pomoc od Britská nebude klesat. Na okamžik východu vojsk z Kyjevské oblasti, západní státy změnilly strategii poskytování pomoci Ukrajině. Na začátku podpora se skládala základně ze samopalů a přenosných raketových systémech, což je zbraně pro partizánskou válku. Sázeli na to, že po pádu Ukrajiny a stanovení proruské vlády, část ukrajinských vojsk stane partyzány a bude dělat problém pro ruské okupační síly. Podobnou strategii implementovali Američané v Afganistánu, v době, kdy tam byli sověty. Tehdy ta strategie měla úspěch a SSSR z Afganistánu odešel. USA v té době na podporu partyzánů vynakládali v mnohokrát méně než SSSR na válku. Ale po úspěších ukrajinské armády na frontu, rozhodli západní spojence pomáhat Ukrajině vest rozsáhlou válku, totiž poskytovat těžkou techniku a ve větším rozsahu. Taky důležitým faktorem pro podporu Ukrajiny stál masakr ve městě Buča, Kyjevské oblasti. Západní státy je demokratickými, a proto společné mínění pro státní politiku je nejdůležitějším faktorem. Západní společnost, zraněné dvěma světovými válkami, silně reaguje na projevy genocidy. Tu reakci můžeme mít na příkladě růsty podpory invaze v Jugoslávie po masakru s Srebrenicé. Foto Bučí po osvobození od ruských vojsk naprosto šokovalo západní společnost a přání potrestat zločince vzrostlo mnohokrát. Katastrofa v Buče taky měla vliv na ukrajinskou politiku a na ukrajinské obyvatelstvo. Ukrajinci po těch událostech stáli více podporovat válku do plného vítězství, což znamená deokupace všech ústavních území, včetně Krymu.

Další válka do středu leta pokročovala ofenzivou RF, a dokázali dobýt Luhanskou oblast Ukrajiny.

HIMARS a ukrajinská protiofenziva

V letě 2022 ukrajinská armáda měla problém se dělostřelectvem, Rusko po počtu munice překonávalo Ukrajinu. Pro řešení tohoto problému USA poskytlo 4 jednotky MLRS HIMARS. Ale byla zvláštní podmínka pro ji využití, bylo zakázáno používat poskytnuté zbraně na uznaném ruském území, totiž o Krym se nešlo. Ale faktický, žádná zbraň nemohla dosáhnout Krymu, protože on byl příliš daleko od frontové linie. Je tady dobře vidět

strach ruské reakce ze strany NATO. Ten přístup je dost realistický, protože Rusko je největší jadernou velmocí.

Poskytnuté jednotky, avšak, dokázali zastavit ruskou ofenzivu a linie frontu na dva měsíce se zmrzla. Po dvou měsících zahájila Ukrajinská armáda protiofenzivu v Charkovské oblasti a osvobodila 7000 km². Zanedlouho po protiofenzivě Vladimir Putin prohlásil anexe 4 ukrajinských oblastech, Chersonské, Záporožské, Donecké a Luhanské. Je to zvláštní precedent v mezinárodní politice, kdy stát uznává území za své, ale nekontrolují jí. Tak RF úplně nekontrolovalo 3 anektované oblasti. Z jiné strany, Rusko, pravděpodobně, prohlásilo novou minimální válečnou cíl – dobýti všech anektovaných území. Podobná cíl byla stanovená po pochopení toho faktu, že ovládnout veškerou Ukrajinou v této válce se nepodaří. Pro splnění tohoto cílů v RF proběhnula, poprvé po druhé světové válce, mobilizace. Je to důležitá událost v ruské historii, protože apolitičnost většiny ruských občanů byla založena na předpokladu, že pokud člověk nedělá proti režimu, režim nic nedělá pro člověka. Zahájením mobilizace ten konstrukt se rozpadnul. Ale nevyvolala mobilizace velký protest střed občanů. Byl to signál pro vládu, že protestní potenciál v dnešním Rusku není a je další akce bezpeční z vnitřního hlediska.

V listopadu 2022 ukrajinská armáda dobyla město Cherson, jediný oblastní centr, kterým ovládlo Rusko od začátku invaze. Ukrajina po dobytí Chersonu stává jistěji v schopnosti východu na hranice 1991 roku a odmítá jakýkoliv jednání z Ruskem. Skoro na jeden rok frontová linie znovu zmrzá. Ukrajina žádá o moderní těžkou techniku NATO pro protiofenzivu na 2023 rok, doteď Ukrajina dostávala většinou poměrně starou sovětskou techniku. Ale výhoda podobné pomoci byla v tom, že pro tu techniku nemuseli ukrajinských vojáky zvláště připravovat, z toho důvodu, že je pro mnoho ukrajinských vojáku ta technika je známá. Problém poskytování natovské techniky v tom, že je nutné učit ukrajinské vojáky znova kvůli specifiky a komplikovanosti strojů. Je nutné chápat, že na bojišti těžká technika sama nic neřeší, řeší lidé, kteří tu techniku řídí. A proto rychlost učení člověka na moderní technice částečně nivelizuje ji převahy. Ještě jsou obtížnosti s politických důvodu, protože, jak jsme zmiňovali, západní státy obávají jaderné eskalace. Balance mezi pomoci Ukrajině a válkou z Ruskem je těžký úkol pro západní spojence, který oni musí řešit.

Problémy Ukrajiny, protiofenziva 2023 a následky

V roce 2023 je výrazněji vidět problémy Ukrajiny, kteří ztěžují stav sprav. Největším problémem Ukrajinského státu vždy byla korupce. V roce 2022 v souvislosti z úspěchami ukrajinské armády, v masmédiích nevěnovali tomu problému dost času. Korupce v ukrajinském státě není přízemní problém, ale problém týkající vrcholu státního systému. Příkladem

rozsahu korupce je situace z tzv. "vejci Reznikova". Reznikov byl ministrem obrány Ukrajiny, což na doby války je jeden z nejdůležitějších pozic ve státě. Ukrajínští žurnalisty zjistily, že ministerstvo obrany nakupovalo vejce za cenu třikrát vyšší tržní. Je to ne jediný skandál, související z ministerstvem obrany. Korupce v Ukrajině má takový velký rozsah, že o ní mluví Biden na summitu NATO, což znamená velkou nespokojenost stavem věci. Korupce rovněž ovlivňuje mezinárodní pomoc. Existuje obava za své investice, a přesněji, za možnost jejich krádeže. Avšak, většina vojenské pomoci jde v podobě zbraně, a proto u ukrajinských úředníků je méně možností krást, ten problém ovlivňuje spíše náklady ukrajinského rozpočtu.

Ale oproti všem problémům Ukrajině poskytli moderní techniku pro protiofenzivu. Ale je nutně ukázat, že této techniky bylo poskytnuto málo poměrně ukrajinských potřeb.

Ukrajina potřebovala více techniky, protože ukrajinská frontová linie je velmi rozsáhlá a stovka tanků by nebyla schopna zajistit velký průlom. Další vážnou překážkou byla ruská minová pole a obranné linie. Čím více času ubíhalo, tím více se Ruská federace připravovala na obranu svých pozic. Ukrajina měla naopak málo času, protože každý den navíc je pro nepřítel příležitostí, jak ještě více zesílit. Je také třeba říci, že ruská armáda vzala v úvahu některé své chyby z počátku války a lépe se přizpůsobila moderním realitám. Na začátku války bylo jednou z hlavních výhod Ukrajiny používání bezpilotních letounů. V letošním roce Rusko na bojišti více využívá bezpilotní letouny, což ho ještě více posiluje. Kombinace všech těchto faktorů vedla k tomu, že ukrajinská protiofenziva nedosáhla požadovaných výsledků a nebylo dobyté ani jedno město. Jak jsme již uvedli, velkou roli sehrál i nedostatečný přísun pomoci na Ukrajinu. Bylo však chybou, že Ukrajina vedla ofenzivu za těchto podmínek; můžeme říci, že ofenziva byla vyprovokována spíše politickou situací než vojenskou. Nebezpečí, že politické preference převáží nad vojenskými, by mohlo být velkou strategickou chybou, která by mohla vést k ničivým důsledkům pro Ukrajinu i západní svět. Tuto obavu vyjádřil ve svém článku i časopis Time, který uvedl, že prezidentská kancelář si klade příliš nerealistické vojenské cíle, které jsou vedeny politickým přáním (TIME, 2023). Článek konkrétně popisuje epizodu, kdy prezidentská kancelář požadovala, aby ukrajínští vojenští velitelé zaútočili na město Horlivka v Doněcké oblasti. Jednalo se o první a zatím jediný známý rozkaz, který vojenské velení otevřeně odmítlo splnit z důvodů neproveditelnosti tohoto rozhodnutí.

Neúspěch protiofenzivy přímo ovlivnil dynamiku přidělování prostředků na pomoc Ukrajině, ta je nyní nejnižší od začátku války. Jak je vidět, pomoc Ukrajině byla poskytována podle jejích výsledků na frontě a v podmínkách jejich dlouhodobé absence bude dynamika pomoci stále více

klesat.

Závěr

Shrneme-li tuto práci, válka na Ukrajině je velmi vážnou výzvou pro mezinárodní politiku a její výsledek určí budoucí uspořádání světa. Ukrajina, pro mnohé překvapivě, nebyla v prvních dnech války napadena a dokázala se účinně bránit. Úspěchy na začátku války však nezaručují její konečné vítězství. V tomto článku jsme sledovali průběh této války a podívali jsme se na klíčové události v tomto časovém období. Podařilo se nám analyzovat jak úspěchy Ukrajiny na frontě, tak její neúspěchy. Analýza úspěchů a neúspěchů Ukrajiny je v kontextu této práce důležitá, protože na jejím základě můžeme reálně posoudit její schopnosti a z nich určit možný scénář událostí. Pro ucelený obraz jsme se dotkli také Ruska a jeho úspěchů a neúspěchů.

Seznám zkratek

NATO - North Atlantic Treaty Organization

OSN - Organizace spojených národů

RF - Ruská federace

UK - United Kingdom

USA - United States of America

Bibliografie

1. Komarov, D. (2023, February 24). ROK - dokumentární projekt Dmytra Komarova | Část první. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EhssmUtN874>
2. Putin informoval Rusy o zahájení vojenské operace na Ukrajině. Text. YouTube. <https://youtu.be/EhssmUtN874?si=5s0BZd0aJU9WqVem> (2022, February 24).
3. Ukraine conflict: Russian forces attack from three sides. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60503037>
4. In Ukraine, a war of incremental gains as counteroffensive stalls. The Washington Post. (2023, December 4). URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/12/04/ukraine-counteroffensive-stalled-russia-war-defenses/>
5. Miscalculations, divisions marked offensive planning by U.S., Ukraine. <https://www.washingtonpost.com/world/2023/12/04/ukraine-counteroffensive-us-planning-russia-war/>
6. Statista. (2023). Západní vojenská pomoc Ukrajině. <https://www-statista-com.zdroje.vse.cz/study/132710/western-military-aid-to-ukraine/>
7. Kremlin plan to install pro-Russian leadership in Ukraine exposed. (2022, January 22). GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/news/kremlin-plan-to-install-pro-russian-leadership-in-ukraine-exposed>

8. Reuters. (2022, February 22). *Russia's Lavrov questions Ukraine's right to sovereignty - Ifax.* reuters.com. <https://www.reuters.com/world/europe/russias-lavrov-questions-ukraines-right-sovereignty-ifax-2022-02-22/>

9. TIME. (2023, October 30). *Inside Volodymyr Zelensky's struggle to keep Ukraine in the fight.* <https://time.com/6329188/ukraine-volodymyr-zelensky-interview/>

Vedoucí: R.M. Kliuchnyk, Ph.D. politických věd, docent

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЄВРОПИ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Подано короткий огляд історії Європи в контексті цивілізаційного підходу. Продемонстровано вплив Античності та Середньовіччя на розвиток європейської цивілізації. Розглянуто роль Великих географічних відкриттів у процесі глобалізації. Досліджено зміни в європейському суспільстві під час промислової революції. Підкреслено роль масового суспільства у сучасних політичних та економічних процесах. Приділено увагу холодній війні як етапу розвитку Європи. Проаналізовано виклики, з якими зіштовхнулася сучасна Європа. Досліджено ціннісний аспект сучасних кризових явищ. Приділено увагу війні в Україні та сприйняттю Росії на Заході. Пропонується прогноз нової геополітичної реальності без глобального домінування Заходу.

***Ключові слова:* Європа, безпека, європейська безпека, цивілізація, конфлікт, суспільство**

A brief overview of the history of Europe in the context of the civilisational approach has been given. The influence of Antiquity and the Middle Ages on the development of European civilisation has been demonstrated. The role of the Age of Discovery in the process of globalisation has been considered. Changes in European society during the Industrial Revolution have been studied. The role of mass society in modern political and economic processes has been emphasized. Special attention has been paid to the Cold War as a stage in the development of Europe. The challenges faced by modern Europe have been analysed. The value aspect of modern crisis phenomena has been studied. Attention has also been paid to the war in Ukraine and the perception of Russia in the West. A forecast of a new geopolitical reality without the global dominance of the West has been proposed.

***Keywords:* Europe, security, European security, civilisation, conflict, society**

Європа як частина світу часто розглядається нами як особливий простір, який вивчають значно більше, ніж інші. По-перше, Україна географічно розташована в Європі. По-друге, у Європі виникли ті цивілізації, Греція та Рим, які потім справили вирішальний вплив на розвиток світу. Нинішня Європа відіграє вирішальну роль у сучасних

світових процесах.

Втім, протягом більшої частини історії людства Європа не була лідером у розвитку цивілізації. Давній Єгипет, Вавилон, Індія та Китай виникли раніше, досягли значного рівня розвитку, але їх цивілізації не стали глобальними, не поширилися на інші континенти. Саме з Античності походять знайомі всім поняття демократії, республіки, римського права. Саме в Римі було створено латинський алфавіт, який уживається в більшості європейських країн. Християнство, найпоширеніша релігія світу, виникло також у Римі (хоча географічно і не в Європі).

Середньовіччя часто розглядають як епоху занепаду європейської цивілізації. З одного боку, дійсно, античний спадок у ці часи досліджувався та використовувався недостатньо глибоко. Феодальна роздробленість та численні війни між дрібними та великими державами були нормою в цей час. Втім, саме в Середньовіччі виникли перші університети в Європі, які стали осередком розвитку освіти й науки. Університети зазнавали впливу держави і церкви як провідних політичних акторів.

В епоху Відродження відбулося переосмислення ролі Античності; європейська цивілізація стала більш гуманістичною та антропоцентричною. У цей же час, який можна вважати перехідним від Середньовіччя до Нового часу, відбуваються Великі географічні відкриття, які започатковують процес глобалізації. Відтепер майже всі народи світу мали контакти з європейською цивілізацією. При цьому процеси колонізації земель в Африці, Азії та Латинській Америці призвели до зникнення багатьох народів та культур. У цей же час відбувається комерційна революція, яка полягала, серед іншого, у лавиноподібному зростанні обсягів світової торгівлі. Стрімко розвиваються страхування, банківська справа, біржова діяльність. Усі ці процеси відбуваються як у Європі, так і в Північній Америці (у Латинській Америці розвиток економіки був повільнішим). Важливу роль у формуванні нових економічних відносин відіграла протестантська етика, яка сприяла накопиченню багатства, інвестуванню, культивувала працелюбність у поєднанні з поміркованістю.

Новий час характеризувався промисловою революцією, яка полягала в масовому впровадженні машин у процес виробництва. У результаті цього змінилася структура економіки: дедалі більшу роль відігравала промисловість. Соціальний склад населення також зазнавав змін: стрімка урбанізація призводила до появи робітничого класу, його кристалізації та формування політичної суб'єктності найманих

робітників. Це яскраво відобразилося в русі британських чартистів. Пізніше з'явилися політичні ідеології в сучасному вигляді, на основі яких було створено політичні партії. При цьому протиріччя між соціальними групами зростали, а влада, що ґрунтувалася на традиційній легітимності, не могла ефективно впоратися з ними.

Після Першої світової війни було остаточно знищено залишки традиційного суспільства в Європі. Громадяни опинилися в новій реальності, яка мала низку вимірів:

- економічний (руйнування економік, безробіття, інфляція);
- політичний (нові держави на карті Європи, нові політичні системи та інститути);
- соціальний (нові соціальні групи, як-от колишні учасники війни, дворяни, що втратили привілеї, емігранти з більшовицької Росії тощо);
- психологічний (пошуки винних у тяжкій соціально-економічній ситуації та наростання реваншистських настроїв).

Усе це не могло залишитися непоміченим для політичних діячів, які прагнули скористатися тяжким становищем громадян. Уже в 1922 р. режим Муссоліні встановився в Італії. У 1933 р. на хвилі економічної депресії та реваншистських настроїв до влади в Німеччині прийшов Гітлер. До кінця 1930-х рр. у багатьох країнах Європи встановилися диктатури, що стало однією з передумов Другої світової війни.

Ми можемо з упевненістю вважати Другу світову ключовим моментом розвитку європейської цивілізації. Після неї було вперше засуджено політичне керівництво країни міжнародним судом. Після Першої світової на країни було накладено репарації, що було прикладом колективної відповідальності. При цьому ані кайзера, ані інших політиків Німеччини не було засуджено. Після Другої світової США запропонували Європі план Маршалла, при цьому допомогу надали й Німеччині та Італії. Однак репарації переможені країни все ж виплачували.

Друга світова війна – це збройний конфлікт, під час якого проводився наймасовіший геноцид у сучасній історії. Це стало певним застереженням для нащадків, наочним доказом того, що будь-яка дискримінація може мати деструктивні наслідки. Крім того, після Другої світової країни світу (а Європи – без винятку) утримуються від офіційного оголошення війни.

Період з кінця 1940-х до кінця 1980-х років характеризується як холодна війна між західним та східним блоками (капіталістичним та соціалістичним). Це була боротьба не лише політичних діячів, а й світоглядів та економічних систем. Країни соціалістичного блоку (Польща, НДР, Угорщина, Чехословаччина) при цьому не втратили

належності до західної цивілізації.

Завершення холодної війни, розпад СРСР та розширення ЄС і НАТО на схід сформували нинішні контури Європи. Це країни з ринковою економікою, з високим рівнем людського розвитку, з демократичним політичним режимом. Хоча перед сучасною Європою стоїть низка викликів.

1. Енергетична залежність. Країни ЄС тривалий час купували російське паливо. Це влаштовувало як російську еліту, так і європейську: Г. Шредер, голова ради директорів компанії «Роснефть», активно лобював Росію як надійного постачальника вуглеводнів. Після введення санкцій частина країн відмовилися від купівлі російських енергоносіїв, але деякі країни продовжили, адже від цього залежить їх добробут (так роблять Словаччина та Угорщина).

2. Мігрантська криза. Високі стандарти життя країн Європи роблять їх привабливими для мігрантів із країн Африки та Азії. Часто ця міграція носить нелегальний характер. Мігранти не прагнуть засвоювати норми та цінності країн, до яких вони приїхали. Відповідно, зростає кількість злочинів (переважно більшість правопорушень вчиняють мігранти). Деякі країни (зокрема, Угорщина) виступили проти квот на розселення мігрантів (у 2016 р. понад 98% угорців висловилися на референдумі проти квот, але явка була надто низькою, щоб результати були визнані дійсними) [1]. Схожу позицію відстоює й Словаччина.

3. Збройний конфлікт. На території Європи є декілька територій, які можуть стати ареною збройного протистояння. Так, у другій половині ХХ ст. точилася боротьба в Північній Ірландії. В Іспанії баскська екстремістська організація ЕТА застосовувала терор проти іспанської влади. Косово відокремилося від Сербії лише за допомогою НАТО, яке вдалося до збройної агресії проти Югославії. Придністров'я було відторгнуте від Молдови за прямої участі Росії. Вторгнення в Україну також навряд чи закінчиться найближчим часом. Усі ці конфлікти є потенційною загрозою для європейської безпеки.

4. Демографічна криза. Більшість європейських країн – це розвинені країни з високим індексом людського розвитку. Це постіндустріальні урбанізовані суспільства, у яких досить низька народжуваність (але й низька смертність) та висока тривалість життя. Відповідно, відсоток молоді у цих суспільствах знижується. Ці країни вже зіштовхнулися з необхідністю підвищення пенсійного віку, і така тенденція, імовірно, буде продовжуватися. Ситуацію дещо виправляють мігранти, але, як уже зазначалося, вони далеко не завжди можуть інтегруватися в європейське суспільство.

Розглядаючи цивілізаційний аспект розвитку Європи, не слід забувати про суспільні цінності. Протягом століть в усьому світі домінували «цінності виживання» (survival values). Пояснити це дуже просто: люди жили в традиційному суспільстві, де життя одного покоління мало чим відрізнялося від життя наступного. Наприклад, землероб приходив на поле у дитячому віці та залишав його лише у глибокій старості (якщо доживав до неї). Він не міг змінити професію чи місце проживання (за дуже нечисленими випадками). Усе його життя, як і життя майже будь-кого в традиційному суспільстві, зводилося до виживання та бодай елементарного поліпшення власного становища. Ситуація у найманих робітників епохи промислового перевороту була дещо кращою. По-перше, вони обирали професію, а не народжувалися з нею. По-друге, вони мали, хоч базову і переважно прикладну, але освіту. По-третє, наймані робітники мали деякі зафіксовані права та були про них поінформовані. Але все одно їх важкий стан зумовлював домінування в їх свідомості цінностей виживання. Це передусім фізична й економічна безпека, матеріальні цінності, несприйняття інакодумства, готовність прийняти авторитаризм, прихильність до традицій.

У постіндустріальній Європі дедалі більша кількість людей досягала високих стандартів життя, що дозволило не думати щодня про виживання. Їх дедалі більше приваблюють цінності самовираження (self-expression values): нематеріальний успіх, підкреслення індивідуальності, захист навколишнього середовища, толерантність, рівність можливостей. При цьому страх загроз відступає на другий план. Носіями саме цих цінностей були протестувальники 1960-х років, які вимагали припинення війни у В'єтнамі, перегляду освітньої політики, дотримання прав і свобод, захисту навколишнього середовища тощо. К.Е. Шмідт зазначає, що цінності самовираження полягають у пріоритеті охорони навколишнього середовища, зростанні толерантності до іноземців та представників ЛГБТ-спільноти, гендерної рівності, а також у підвищенні вимог щодо участі у прийнятті економічних та політичних рішень [2].

Після розпаду СРСР у 1991 р. та створення ЄС у 1992 р. багатьом здавалося, що цінності самовираження перемогли. Холодна війна завершилася перемогою капіталізму над комунізмом, соціалістичний табір розпався, Росія намагалася в усьому наслідувати Захід, а Китай ще не мав серйозної економічної ваги, та й у політиці Пекін відхилився від ортодоксального марксизму. Але у 2001 р. США зазнали атаки терористів, чим скористалися американські політичні еліти, розпочавши вторгнення до Афганістану та Іраку. Ісламські

фундаменталісти розпочали систематичні атаки на європейські міста. Політика з позиції сили знов посіла важливе місце в європейському та американському дискурсі.

Після анексії Криму та початку конфлікту на Донбасі Росія почала сприйматися як потенційний антагоніст Заходу. Більше того, російська політична еліта продукувала антизахідний контент та позиціонувала країну як суперника Заходу. Російський політичний дискурс багато в чому ґрунтується на реваншизмі та історичних міфах, як імперських, так і радянських [3, с. 8]. При цьому Захід виявився не готовим до російської політики з позиції сили. Звісно, він і не зміг ввести ефективні санкції, а російська економіка переорієнтувалася на азійські ринки, зокрема, Китай та Індію. Судячи з усього, західні політики не передбачили, що Росія зможе знайти не просто партнерів, а союзників, перш за все Іран та КНДР. Відповідно, конфлікт в Україні деякі політичні діячі вже сприймають як цивілізаційне протистояння Сходу та Заходу, у якому Захід поки не перемагає. Навіть у самому західному світі сприйняття конфлікту є не завжди таким, яким він сприймається в Україні. Заяви В. Орбана, Р. Фіцо, Д. Трампа, Т. Карлсона, І. Маска часто критикуються українськими політиками та лідерами думок, але це не спростовує очевидної тези: відомі й впливові люди не вірять у вирішення конфлікту на умовах України. Численні західні політики знову переходять до цінностей виживання, адже все частіше лунають заяви про можливість нападу Росії на країни НАТО та / або ЄС. Так, у січні 2024 р. Б. Пісторіус зазначив, що Росія може напасти на країни НАТО протягом найближчих 5-8 років [4].

Таким чином, сучасна Європа, у якій тривалий час домінували цінності самовираження та ідеалістичні уявлення, зіштовхнулася з новими викликами. При цьому в самій європейській спільноті немає консенсусу щодо протистояння зовнішнім загрозам. Але саме від консолідації Європи залежить результат майбутнього масштабного цивілізаційного протистояння. Судячи з поточної ситуації, перевага Європи та Заходу далеко не очевидна. Глобальний Південь у переважній більшості залишиться на нейтральній позиції або підтримає Росію, Китай, Іран та КНДР як країни, які більшою або меншою мірою виступають проти гегемонії США. І шанси на перемогу цієї гіпотетичної коаліції, яка включатиме більшість населення світу, є значними. А це означатиме нову геополітичну реальність, у якій Україні також слід буде шукати своє місце.

Список використаних джерел

1. Hungary's refugee referendum not valid after voters stay away. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/02/hungarian-vote-on-refugees-will-not-take-place-suggest-first-poll-results> (Accessed 09.03.2024)
2. Schmidt C.E. Values and democracy in East Asia and Europe: a comparison. Asian Journal of German and European Studies. 2018. Vol. 3. Issue 1. URL: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40856-018-0034-9> (Accessed 09.03.2024)
3. Ключник Р. Проблема політичної ідентичності в умовах сучасних криз та конфліктів. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2022. Том 25. № 4. С. 5-10.
4. Germany warns of Russian attack on NATO within '5-8 years'. Anadolu. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/germany-warns-of-russian-attack-on-nato-within-5-8-years-/3113783> (Accessed 09.03.2024)

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНЛЯНДІЇ

У доповіді розглянуто тенденції розвитку Фінляндії на національному та міжнародному рівнях. Досліджено основні чинники розвитку країни, її експортно-імпортну діяльність. Оцінено інвестиційний клімат й переваги для українських інвесторів.

Ключові слова: *валютна система, платіжний баланс, ринок праці, міграція, ПІІ, кредитні рейтинги*

The article examines the development trends of Finland at the national and international levels. The main factors of the country's development, its trade activity have been studied. The investment climate and advantages for investors are assessed.

Keywords: *monetary system, balance of payments, labor market, migration, FDI, credit ratings*

Фінляндія є країною з високим розвитком економіки та входить до складу Європейського союзу. Також нещодавно вона приєдналась до НАТО. Аналіз економічної діяльності даної країни допоможе краще розібратися у тому, як функціонує економіка Фінляндії, які були передумови становлення, яке місце вона займає на міжнародному ринку та які має перспективи розвитку.

Метою дослідження є аналіз масштабів та тенденції міжнародної економічної діяльності Фінляндії, основних економічних процесів та чинників, що впливають на розвиток країни, дослідження становища Фінляндії на світовому ринку та перспектив її подальшого розвитку.

Фінляндія – країна, що розташована в регіоні Північна Європа. Має спільний кордон зі Швецією, Норвегією та росією. Омивається водами Балтійського моря, а 2/3 частини суходолу займають ліси. Формою правління є парламентська республіка.

Територія країни поділена на 19 регіонів, що входять до 6 регіональних державних адміністративних відомств. Території регіонів визначено згідно культурних, діалектних чи економічних особливостей населення.

Станом на 2023 рік населення країни – близько 5,6 мільйонів осіб. Більшість спілкується фінською (більше 86% населення), та шведською (5,2%), які є офіційними мовами країни. Рівень безробіття становить

6,7%, а інфляція дорівнює 8,8%. 62% всього населення проживає у містах [1].

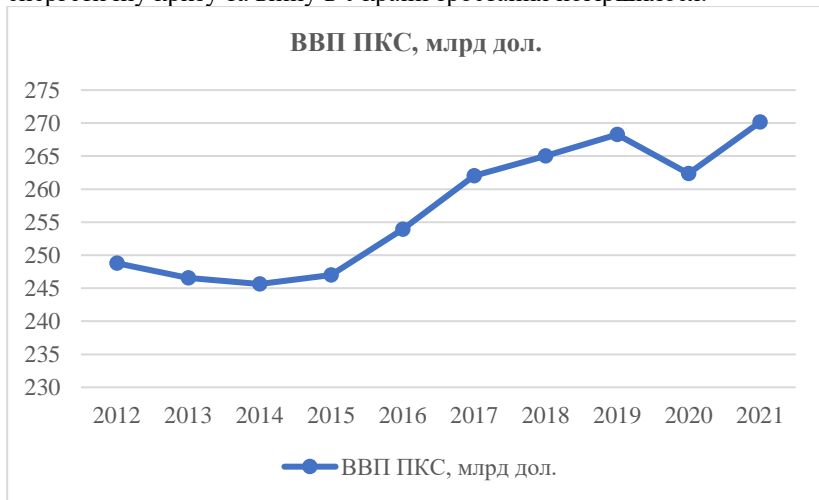
Розглянемо індекс людського розвитку. В 2022 році цей показник дорівнював 0,940, показавши зростання на 0,002 відносно попереднього року. Середня тривалість життя становить 82 роки. Валовий національний дохід на душу населення за паритетом купівельної спроможності становив 49 452 долари США (за цінами 2017 року).

Маючи вдале розташування, Фінляндія володіє багатими природними ресурсами. Серед них – деревина, залізна руда, мідь, свинець, цинк, хроміт, нікель, золото, срібло, вапняк.

Щодо економічного розвитку, то країна є високо індустріальною. Раніше вона була аграрно-індустріальною, але до сьогодні в країні швидко розвинулися промисловість, виробництво високих технологій.

Фінляндія відноситься до країн з розвинутою економікою. Реальний ВВП ПКС на душу населення в 2021 році становив 48 753 доларів (за цінами 2017 року).

Розглянемо ВВП країни за останні десять років. Як можна побачити на графіку (рис. 1.), до 2015 року ВВП мав незначні від’ємні темпи зростання. Проте вже починаючи з 2016 року показував зростання, крім 2020 року, на який припала криза, викликана пандемією. В 2022 році ВВП продовжив зростання, але через енергетичну кризу та війну в Україні зростання погіршилося.

Рис. 1. Динаміка реального ВВП ПКС у млрд дол. США, 2017-2021 рр.

Складено автором за даними [2].

Також розглянемо склад ВВП за кінцевим використанням. Найбільшу частку займає споживання домогосподарств, а також значними є державне споживання та інвестиції в основний капітал. Сальдо зовнішньоторговельного балансу є позитивним і становить близько 0,3% в складі ВВП.

Якщо розглядати склад ВВП за секторами, то найбільшу частку (69,1%), як і в більшості розвинених країн, займає сфера послуг. Промисловість теж займає більше четвертої частини ВВП. Сільське господарство становить лише 2,7%.

ВВП Фінляндії в 2021 році показало зростання, на що вплинуло відновлення після кризи коронавірусу, знову почалось зростання споживання домогосподарств та знизився рівень заощаджень, відновився рівень зайнятості населення.

Фінляндія має багаті запаси природних ресурсів, що робить її конкурентоспроможною на зовнішньому ринку. Проте переваги країни визначаються не лише наявними природними ресурсами, а й розвитку інших секторів.

В таблиці 1 наведено розрахунки індексу виявлених порівняльних переваг Фінляндії, приведені ЮНКТАД. Даний індекс, якщо його значення більше одиниці, показує, що країна має порівняльні переваги у виробництві та експорті цієї продукції. Таким чином, чим вище значення, тим більш конкурентною є країна з цим продуктом на зовнішньому ринку.

У таблиці наведено порівняльні переваги країни, індекс виявлених порівняльних переваг яких більший за 10. Як видно з таблиці, що хоч деякі галузі мають досить високий індекс порівняльних переваг, проте це не означає, що вони мають і найбільшу частку експорту. Це пов'язано з тим, наскільки цінною є продукція та скільки її виробляється та експортується в інших країнах світу.

Також варто зазначити й інші галузі, що роблять внесок в економіку Фінляндії.

Сектор сільського господарства спеціалізується на таких товарах, як молоко, ячмінь, овес, пшениця, картопля, цукровий буряк, жито, свинина птиця, яловичина.

Щодо промисловості, то Фінляндія спеціалізується на виробленні металів та металевих виробів, електроніки, машин та наукових приладів, суднобудування, целюлози та паперу, продуктів харчування, хімікатів, текстилю та одягу. Багато інвестується в НДДКР.

Найбільшими компаніями, країною походження яких є Фінляндія, є Fortum та Nokia.

Fortum діє в сфері енергетики та електрики, займаючись

обслуговуванням атомних станцій та електростанцій країни та має намір розвивати зелену енергетику й зменшувати викиди CO₂. Діяльність компанії зосереджена не тільки всередині країни, а й в межах регіону Північної Європи та Балтійського регіону.

Таблиця 1

Показники індексу виявлених порівняльних переваг Фінляндії

Галузі	Індекс виявлених порівняльних переваг	Вартість експорту, тис. дол. США
Необроблене хутро	74.0	424 697
Устаткування для паперових заводів та целюлозних заводів	22.0	1 114 115
Монети (крім золотих), які не є законним платіжним засобом	21,2	52 509
Виготовлення паперу та картону	16,4	7 450 547
Нікелеві руди	19.0	694 848
Целюлоза та макулатура	15,6	3 082 329
Деревина просто оброблена та дерев'яні залізничні шпали	13,9	3 143 497
Плоский прокат легованої сталі	11,9	3 994 239
Цинк	11,1	684 193

Складено автором за даними [3].

Nokia займається технологіями та є транснаціональною корпорацією в сфері виробництва телекомунікаційних технологій, має вагомий внесок в економіку країни та її експорт, є великим роботодавцем. З 2017 року інвестувала понад 22 мільярди євро в науково-дослідні роботи.

Щодо валютної системи варто згадати, що спочатку Фінляндія мала власну національну валюту, яка називалась «фінляндська марка». Проте після вступу до Європейського союзу в 1995 році країна згодом почала перехід на загальноєвропейську валюту євро. Вона стала членом Євросони в 1999 році, й поступово до 2002 року її національну валюту було замінено на євро.

Євро має деякі переваги для країн, що переходять на використання цієї валюти. Серед них стабільність цін, легкість порівнювання цін між країнами, безпечність та більш дешева торгівля для бізнесу в Єврозоні та світі, економічна стабільність, більший вплив на глобальну економіку та краща інтеграція на світові фінансові ринки.

Так, як в Єврозоні не потрібно обмінювати одну валюту на іншу, на цьому можна зекономити на витратах, що робить ведення бізнесу дешевшим та легшим.

Проте, щоб стати членом Єврозони, кожна країна має пристосувати своє законодавство та економіку до потрібних норм. З цього можна дійти висновку, що Фінляндія змогла пристосуватися до вимог та має зараз стабільну економічну систему.

Фінляндія, як і інші країни Єврозони, проводять свою економічну політику згідно з загальною монетарною політикою, впроваджену Євросистемою. Головною метою монетарної політики є забезпечення стабільності цін у Єврозоні та збереження купівельної спроможності валюти євро. Для цього країни мають прагнути до 2% інфляції.

Для аналізу поточного стану економіки також варто оцінити платіжний баланс країни. В таблиці 2 наведено дані по трьох основних рахунках платіжного балансу.

Таблиця 2

Платіжний баланс Фінляндії у млрд. дол., 2017-2021 рр.

	2017	2018	2019	2020	2021
Рахунок поточних операцій	-1,95	-5,16	-0,879	2,17	1,9
Рахунок операцій з капіталом	0,200	0,229	0,210	0,228	0,187
Фінансовий рахунок	-7,6	-18,97	-9,7	-0,395	-2,4

Складено автором за даними [2].

Як бачимо, з 2017 по 2019 р. показник рахунку поточних операцій був від'ємним. На це вплинули торгівля товарами та послугами та значення вторинних доходів. В цілому за останні роки Фінляндія мала позитивне сальдо балансу товарів та послуг, і лише в 2018 році це значення показало значне падіння на 3,43 мільярди доларів, що відобразилось на значному зниженні рахунку поточних операцій.

Для ефективного використання ресурсів та ведення діяльності в сучасних умовах країни мають відкривати свої кордони для вільної зовнішньої торгівлі з іншими країнами. Фінляндія, високорозвинена країна з ринковою економікою, бере активну участь у процесах

зовнішньої торгівлі.

Якщо розглянути структуру імпорту та експорту товарів та послуг (дані вказано в цінах 2015 року), яка відображена в таблиці 3, то можна побачити, що за останні роки не було значного переважання імпорту над експортом чи навпаки, а отже й не було постійного від'ємного сальдо торговельного балансу.

Таблиця 3

Структура імпорту та експорту товарів та послуг за 2017-2021 рр.

Рік	Імпорт, млрд. дол. США	Експорт, млрд. дол. США
2012	83,4	83,88
2013	83,5	84,36
2014	82,75	82,72
2015	84,38	83,04
2016	89,2	86,27
2017	93,05	93,89
2018	98,38	95,3
2019	100,71	101,66
2020	94,7	94,79
2021	100,35	99,95

Складено за даними [2].

До пандемії коронавірусу країна була експортоорієнтованою, проте останні роки внутрішнє споживання країни також почало зростати, що вплинуло на збільшення обсягів імпорту.

Проаналізуємо товарну структуру фінського імпорту та експорту.

До найбільшої частки товарів, що імпортуються до країни, входять сира нафта, автомобілі та частини транспортних засобів, очищена нафта, обладнання для мовлення, упаковані ліки. Водночас найбільше експортуються рафінована нафта, папір і вироби з целюлози, автомобілі, нержавіюча сталь, пиломатеріали. Таким чином, найбільшу частину експорту країни становлять промислові товари.

Розглянемо країн-партнерів з зовнішньої торгівлі. Як країна-член Європейського союзу, Фінляндія підпорядковується умовам торгівлі на європейському ринку, має переваги торгівлі саме в цьому регіоні та саме тому має найбільших партнерів з торгівлі у Європі. Навіть за переліком країн, які є найбільшими партнерами з зовнішньої торгівлі, три (Німеччина, Швеція та Нідерланди) – члени Європейського союзу.

Станом на 2020 рік, згідно з даними Європейського союзу, 72% всього імпорту Фінляндія надійшло від країн ЄС. Серед цих країн – з Німеччина та Швеція становили по 17% від всього імпорту, Нідерланди – 9%. А найбільшими імпортерами за межами Європи були росія (10%) та Китай (4%).

Більша частина експорту (55%) теж припадала на торгівлю всередині ЄС (14% з Німеччини, 10% з Швеції та 7% з Нідерландів). А за межі Європи товари експортувалися найбільше до США (9%) та Китаю (5%).

Проте варто зазначити, що в 2022 році агресія росії дуже вплинула на весь світ та змусила країни змінити своїх торгових партнерів, тому ймовірно, що частка росії в імпорті та експорті Фінляндії значно зменшилася за цей рік.

Розглянемо міграцію населення регіону Європа та Фінляндії.

Останні декілька років у світі тривала пандемія коронавірусу, що стала причиною локдаунів та жорстких обмежень у перетині кордонів багатьох країн. Ї хоча це призвело до зменшення руху населення, але міграція не припинилась повністю.

В 2020 році Європа була найбільшим регіоном по місцю призначення мігрантів

Через те, що в країні проживає відносно невелика кількість населення, а також прослідковується тенденція до від'ємного приросту населення та старіння нації, Фінляндія приймає мігрантів, щоб забезпечити країну робочою силою.

В таблиці 4 наведено деякі демографічні показники країни. Як видно з таблиці, кількість населення країни поступово збільшується. Проте відбувається це не за рахунок переважання народжуваності над смертністю (країна має від'ємний приріст населення), а завдяки тому, що кількість іммігрантів перевищує кількість емігрантів, а також перекидає різницю між кількістю народжених та померлих.

Таблиця 4

Демографічні показники Фінляндії в 2018-2022 рр.

	2018	2019	2020	2021	2022
Населення, осіб	5,517,919	5,525,292	5,533,793	5,548,241	5,563,970
Приріст населення, осіб	4,789	7,373	8,501	14,448	15,729
Приріст населення, %	0.1	0.1	0.2	0.3	0.3
Частка людей віком від 15 до 64, %	62.2	62.0	61.7	61.6	61.6
Коефіцієнт демографічної залежності, %	60.8	61.4	61.9	62.4	62.3

Складено автором за даними [1].

Населення Фінляндії становить близько 5,6 млн осіб. При цьому загальна кількість мігрантів у країні на 2020 рік дорівнює 386,1 тис осіб, що на 71 тис більше за попередній рік. Таким чином, частка мігрантів до всього населення становить близько 6,9%.

В таблиці 5. наведено інформацію про міграцію з та до країни, а також показник чистої міграції.

Таблиця 5

Кількість іммігрантів та емігрантів у Фінляндії в 2017-2021 рр, осіб

	Іммігранти до Фінляндії	Емігранти з Фінляндії	Сальдо міграції
2017	31,797	16,973	14,824
2018	31,106	19,141	11,965
2019	32,758	17,263	15,495
2020	32,898	15,084	17,814
2021	36,364	13,459	22,905

Складено автором за даними [1].

Як видно з таблиці, кількість іммігрантів щороку стабільно перевищує кількість емігрантів. В 2021 році до Фінляндії прибуло значно більше іммігрантів, порівняно з попередніми роками, що можна пояснити в тому числі й послабленням ковідних обмежень в світі. Також останні декілька років помітне зменшення кількості емігрантів з Фінляндії та зростання сальдо міграції через зростання іммігрантів.

Проаналізуємо вхідні та вихідні потоки грошових переказів мігрантів, які приведено у таблиці 6.

Таблиця 6

Вхідні та вихідні потоки грошових переказів, млн. дол США

	2016	2017	2018	2019	2020
Вхідні	908	841	797	813	842
Вихідні	882	998	1 011	958	977

Складено автором за даними [3].

Останні роки, крім 2016, сума вихідних потоків грошових переказів перевищує вхідні потоки, що можна пояснити й тим, що кількість іммігрантів у Фінляндії майже вдвічі перевищує кількість емігрантів. При цьому розрив між вхідними та вихідними потоками не є таким великим, з чого можна зробити висновок, що емігранти надсилають до Фінляндії більшу суму переказу на одну особу, ніж іммігранти.

Далі проаналізуємо ситуацію з біженцями та шукачами притулку в країні.

У 2020 році Фінляндія повідомила про 1275 зареєстрованих шукачів притулку – це найменша кількість за останнє десятиліття. Більшість із них прибули з Іраку, Афганістану та росії.

Якщо розглядати період з лютого 2022 по лютий 2023 року, то в

цілому до країни прибуло 209,6 тис. іммігрантів. Велику частину з них становили українці (60,3 тис), що пов'язано з початком повномасштабної війни; 19,7 тис – росіяни, також жителі Індії, Іраку, Філіппін та інших країн.

Якщо раніше більшість іммігрантів їхали до Фінляндії в пошуку роботи, то цього року прибула велика кількість біженців, що змінило структуру мігрантів.

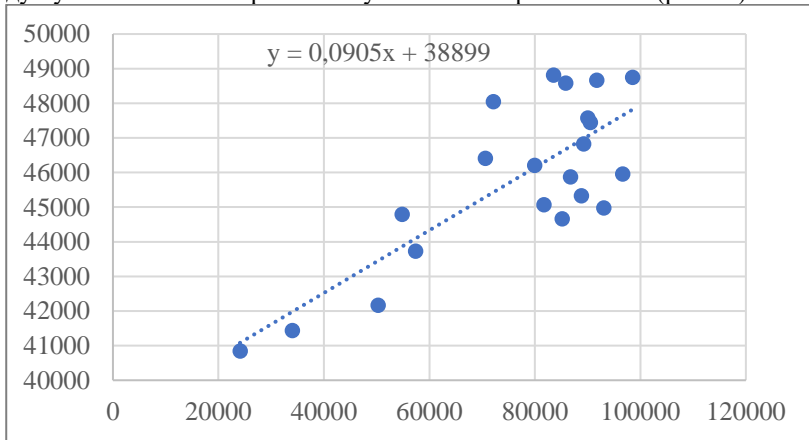
Щодо ринку праці у Фінляндії, то в країні задіяно в праці понад 61% населення, з якого 64,2% - чоловіки, а 58,2% - жінки.

Більшість працює в сфері послуг (73,9%), також в промисловості (21,1) та сільському господарстві (4,1). Рівень безробіття встановився на рівні 6,7%.

Фінляндія також бере участь у інвестиційній діяльності та потоках капіталу. Інвестиції відіграють велику роль в економічному розвитку країни.

Для аналізу розглянемо накопичений фонд вхідних інвестицій та ВВП ПКС на душу населення.

Побудуємо регресію та проаналізуємо кореляційну залежність накопиченого фонду вхідних прямих іноземних інвестицій та ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (рис. 2.).

Рис. 2. Кореляційна залежність накопиченого фонду вхідних прямих іноземних інвестицій та ВВП на душу населення

Побудовано автором за даними [1, 3].

З даної моделі можна побачити, що між цими двома показниками існує висока функціональна залежність (0,796), а також те, що обсяги ВВП залежать від обсягів прямих іноземних інвестицій (адже обсяг

інвестицій є одним з факторів, який використовують для розрахунку ВВП).

Далі проаналізуємо динаміку прямих іноземних інвестицій в світі, Європі та Фінляндії.

В таблиці 7. наведено показники прямих іноземних інвестицій за 2021 рік.

Таблиця 7

Прямі іноземні інвестиції в 2021 році, млн. дол.

	Фінляндія	Європа	Світ
Вхідні потоки	9 393	219 033	1 582 310
Вихідні потоки	4 092	551 598	1 707 594
Вхідний накопичений фонд	98 527	16 441 775	45 448 812
Вихідний накопичений фонд	139 933	17 619 059	41 798 485

Складено автором за даними джерела [3].

Глобальні вхідні потоки прямих іноземних інвестицій у 2021 році становили 1,58 трильйона доларів США, що на 64,3 відсотки більше порівняно з попереднім роком, на який припала пандемія COVID-19. Вихідні потоки в світі зросли за рік на 118,8 %. Накопичені фонди вхідних та вихідних інвестицій також показали зростання відносно 2020 року (на 8,9% та 5,7% відповідно).

У Європі ситуація склалась по іншому. Вхідні потоки становлять 219 млрд, що на 171% більше за попередній рік. Вихідні потоки становлять 551 млрд, в попередньому році цей показник був від'ємним (-20,6 млрд). Накопичений фонд вхідних інвестицій зріс на 0,6%, а вихідних – знизився на 1,2%.

Фінляндія, як і інші країни, постраждала від пандемії й у 2020 році це призвело до від'ємного значення вхідних потоків ПІІ (-1,4 млрд), але в 2021 році цей показник зріс до 9,4 млрд. Вихідні потоки в 2020 році становили 5,9 млрд, а в 2021 це значення знизилося до 4,1 млрд, що на 30,2% менше. Накопичений фонд вхідних інвестицій показав зростання у 2021 році на 8,9%, а показник вихідних інвестицій був від'ємний (-2,6%).

Фінляндія показала схожі тенденції в динаміці накопиченого фонду ПІІ в 2021 з регіоном, в якому знаходиться. Проте вихідні потоки інвестицій Фінляндії зменшилися, в той час як у Європі в цілому цей показник значно зріс.

Такі зміни в динаміці прямих іноземних інвестицій в першу чергу

пояснюються кризою, що була спричинена пандемією COVID-19 та локдаунами, через які багато підприємств були змушені скоротити обсяги виробництва чи взагалі припинити свою діяльність. На 2020 рік припало значне глобальне зниження темпів зростання економіки, проте в 2021 році економіка почала відновлюватися, наслідком чого є позитивна динаміка різних показників, в тому числі й значень потоків прямих іноземних інвестицій.

Проте в 2022 році війна в Україні стала новим викликом для світової економіки, яка ще не повністю відновилася після пандемії, що в свою чергу вплинуло й на потік інвестицій. Повномасштабне вторгнення росії спричинило відтік інвестицій з неї та України через високі ризики та санкції, накладені на країну-агресора. Також на економіку вплинуло підвищення цін на енергоносії та продовольство.

Багато компаній, в тому числі й транснаціональні корпорації, переглянули перспективи свого розвитку та прогнозований прибуток через зміни в економіці.

Однією з компаній, що вели свою діяльність в росії, є фінська компанія «Fortum». Це фінський постачальник електроенергії, діяльність якого зараз також зосереджена в країнах Балтійського регіону та Північної Європи. А також це одна з найбільших компаній Фінляндії за доходом. Частка цієї компанії в росії до початку повномасштабного вторгнення становила близько 33%. Через війну компанія зупинила всі нові інвестиційні проекти в росії й не надає нового фінансування російським дочірнім компаніям, а також почала вихід з російського ринку.

Щодо економічної стабільності, то ще одним зі способів оцінки є аналіз рейтингів міжнародних агенцій.

В першу чергу варто розглянути кредитні рейтинги країни. Дані рейтинги використовуються як міжнародними організаціями так і інвесторами, щоб оцінити кредитоспроможність країн.

В таблиці 8 наведено дані трьох найбільших компаній та агенцій, що займаються аналітичними дослідженнями фінансового сектору Fitch, The Standard and Poor's та Moody's.

Ці рейтинги аналізують економічну та фінансову ситуацію в країні та можливість її суверенного дефолту. Тому за даними таблиці можна дійти висновку, що Фінляндія останні роки має надзвичайно високий рейтинг довіри за виплатами своїх боргових зобов'язань.

Також є й інші рейтинги, наприклад, індекс легкості ведення бізнесу, розроблений Світовим банком.

У 2020 році Фінляндія зайняла 20 місце серед 190 країн світу за легкістю ведення бізнесу. Проте ще в 2015 році вона була на 9 місці та

поступово опускалась в рейтингу до 2020 року. Серед критеріїв, що входять в цей індекс, є вирішення неплатоспроможності, за яким Фінляндія посіла 1 місце, сплата податків (10 місце), початок бізнесу (31 місце), отримання кредиту (80 місце). З цього можна зробити висновок, що в країні можливо вести бізнес, хоча розпочати його складніше, аніж проводити подальшу діяльність. Проте треба розглядати й інші шляхи фінансування, наприклад залучення інвестицій.

Таблиця 8

Кредитні рейтинги Фінляндії, 2015-2020

Агенція	Рейтинг	Перспектива	Дата
Fitch	AA+	Стабільна	Січень 2020
Fitch	AA+	Позитивна	Серпень 2018
S&P	AA+	Стабільна	Вересень 2016
Moody's	Aa1	Стабільна	Червень 2016
Fitch	AA+	Стабільна	Березень 2016
S&P	AA+	Негативна	Вересень 2015
Moody's	Aaa	Негативна	Червень 2015
Fitch	AAA	Негативна	Березень 2015

Складено автором за даними [4].

Фінляндія відкрита до іноземних інвестицій, проте є галузі, в які фінська влада більше заохочує інвестувати. Серед них – біоекономіка, чисті технології, здоров'я, ІКТ та цифровізація, туризм.

Для України співпраця з Фінляндією теж вигідна й може принести гарні результати. Фінляндія відома своїми технологічними компаніями, та розвивається у сфері цифровізації. Україні, в свою чергу, теж має багато спеціалістів у сфері ІТ та досягла багато в інформаційних технологіях.

Отже, можна зробити висновок, що в 2021 році економіка багатьох

країн, в тому числі й Фінляндії, почала відновлюватися після пандемії коронавірусу та всіх його наслідків, що в свою чергу позитивно вплинуло й на потік інвестицій. Проте повномасштабне вторгнення країни-агресора в Україну знову сколихнуло світову економіку й змусило всіх терміново змінювати свої плани, скасовувати контракти з агресором та шукати альтернативні джерела енергоносіїв, що зменшило чи спричинило відтік інвестиції в країни, що опинилися занадто ризикованими для ведення в них діяльності. Водночас Фінляндія має гарний інвестиційний клімат, в тому числі й для України.

Висновки. Фінляндія проводить ефективну зовнішньоекономічну політику та має гарну динаміку зростання економічних показників, що позитивно впливає на визначення її місця на світовому ринку. Членство Фінляндії в Європейському союзі, а також приєднання до Єврозони та інших інституцій ЄС дало значний внесок в розвиток економічної системи країни, починаючи з пристосування законодавства до європейських норм, що покращило умови життя та ведення економічної діяльності в країні, так і використання монетарної політики Єврозони, можливості отримання рекомендацій та фінансової допомоги. Попри існування деяких загроз та викликів, за участі ефективного економічного та політичного регулювання країна буде розвиватися й надалі.

Список використаних джерел:

1. Statistics Finland. URL: https://stat.fi/index_en.html.
2. The World Bank. Finland. URL: <https://data.worldbank.org/country/finland>.
3. UNCTAD. World Investment Report. URL: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>.
4. Trading Economics. Finland – Credit Rating URL: <https://tradingeconomics.com/finland/rating>.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

Barbara Krzysztofik
Barbara Krochmal-Marczak
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie (Poland)

STANDARDY JAKOŚCIOWE ARTYKUŁÓW ROLNO- SPOŻYWCZYCH Z KRAJÓW Z POZA UE

Napływ surowców i produktów z Ukrainy jej powodem stawiania wielu pytań dotyczących standardów jakości żywności tam obowiązujących i różnic, jakie dzielą je od standardów obowiązujących w UE. Mając na uwadze przesłanki dotyczące bezpieczeństwa surowców i produktów żywnościowych importowanych z poza UE w pracy omówiono wybrane zagadnienia dotyczące warunków dopuszczenia do obrotu artykułów rolno-spożywczych przywożonych spoza UE a także przepisy dotyczące wymagań fitosanitarnych dla surowców i środków produkcji artykułów spożywczych. Analizując przepisy i decyzje, które stanowią o przepływie produktów rolno-spożywczych z krajów nie będących w UE należy stwierdzić, że problem jest wieloraki. Jediną szansą na rozwiązanie powstałego problemu jest jednomyślność w podejmowaniu decyzji przez wszystkich członków UE w odniesieniu do napływu produktów z Ukrainy, zaś w perspektywie czasowej należy wytyczyć obligatoryjne standardy, którym muszą sprostać artykuły rolno-spożywcze pochodzące z krajów nie będących w UE.

The influx of raw materials and products from Ukraine her cause to pose many questions about the food quality standards in force there and the differences that separate them from the standards in force in the EU. With a view to the rationale for the safety of raw materials and food products imported from outside the EU, the paper discusses selected issues concerning the conditions for the release of agri-food products imported from outside the EU, as well as regulations on phytosanitary requirements for raw materials and means of production of foodstuffs. Analyzing the regulations and decisions that determine the movement of agri-food products from non-EU countries, it should be noted that the problem is manifold. The only chance to solve the problem that has arisen is unanimity in decision-making by all EU members with regard to the influx of products from Ukraine, while in the long run mandatory standards should be set, which must be met by agri-food articles coming from non-EU countries.

Wstęp

Jakość surowców i produktów rolno-spożywczych w krajach UE jest standaryzowana, ujednolicona i obligatoryjna (w oparciu o obowiązujące

systemy i przepisy prawne) dla wszystkich podmiotów zajmujących się ich produkcją i dystrybucją (Krochmal-Marczak i in. 2023, Górecka 2010). Napływ produktów z Ukrainy jej powodem stawiania wielu pytań dotyczących standardów tam obowiązujących i różnic, jakie dzielą je od standardów obowiązujących w UE. Ukraina nie będąc członkiem Unii Europejskiej nie ma obowiązku stosować wymagań zawartych w przepisach unijnych, natomiast polscy rolnicy muszą funkcjonować i produkować zgodnie z standardami ustalonymi w ramach wspólnego rynku przez Komisję Europejską. Wiąże się to między innymi z ograniczeniami stosowania wielu substancji czynnych w ochronie zbóż czy kukurydzy oraz produkcji zwierzęcej czy przetwórstwie. Skoro UE uznała produkty pochodzące z Ukrainy za niespełniające wymagań, należy przedsięwziąć wszelkie działania mające na celu zapobieganie trafiań ich na rynek krajów UE w tym do Polski. Niedopuszczalna jest sytuacja, w której te same środki chemiczne stosowane w Polsce, są trujące, natomiast stosowane w Ukrainie, trujące nie są. Kolejnym argumentem przeciwstawiającym się dopływowi płodów rolnych zwłaszcza zbóż i kukurydzy są niższe koszty produkcji w tym regionie, w porównaniu z kosztami produkcji w Polsce i innych krajach UE. Ponadto istnieje niebezpieczeństwo sanitarne wynikające z pozostałości substancji czynnych w zbożu, co zagraża zdrowiu konsumentów. Oprócz argumentów związanych z obniżeniem się cen zbóż na rynkach krajowych UE w wyniku napływu zbóż z Ukrainy, bezpieczeństwo żywnościowe (jakość fitosanitarna) nie podlega dyskusji. Mając świadomość, że wiele podmiotów krajowych stosuje nieuczciwe praktyki zakupu zbóż i kukurydzy z Ukrainy po cenach znacznie niższych niż za produkty krajowe, należy bezwzględnie wprowadzić obowiązkowe badania zbóż sprowadzonych do Polski z Ukrainy na koszt podmiotów handlujących. Koszty tych badań są niewspółmiernie niskie z zyskami firm importującymi zboże, a polski nabywca może mieć pewność co do jakości sprowadzonego zboża. Mając na uwadze przesłanki dotyczące bezpieczeństwa surowców i produktów żywnościowych importowanych spoza UE w pracy przedstawiono wybrane zagadnienia dotyczące warunków dopuszczenia do obrotu artykułów rolno-spożywczych przywożonych spoza UE a także przepisy dotyczące wymagań fitosanitarnych dla surowców i środków produkcji artykułów spożywczych.

Warunki dopuszczenia do obrotu artykułów rolno-spożywczych przywożonych spoza UE

Artykuły rolno-spożywcze przywożone z państw niebędących członkami Unii Europejskiej, z wyłączeniem państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, mogą być dopuszczone do obrotu w

rozumieniu przepisów prawa celnego, pod warunkiem przeprowadzenia kontroli jakości handlowej przez organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. W przypadku konieczności wykonania badań laboratoryjnych artykuły, o których mowa w ust. 1, mogą być za zgodą organu celnego: składowane w miejscu i na warunkach określonych przez organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, do czasu uzyskania wyników badań pobranych przez ten organ próbek, albo skierowane do miejsca przeznaczenia i poddane badaniom laboratoryjnym przez właściwy miejscowo organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. W przypadku wydania przez organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych decyzji o zakazie wprowadzenia artykułu rolno-spożywczego do obrotu, o której mowa w art. 30 ust. 1, organ celny odmawia przyjęcia zgłoszenia celnego, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej. Organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych przeprowadzający kontrolę graniczną jakości handlowej w portach morskich współpracuje z organami celnymi w zakresie tej kontroli, w szczególności informuje naczelnika urzędu celno-skarbowego właściwego dla portu morskiego o terminie, w tym o godzinie, i miejscu planowanej kontroli. Organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych przeprowadza kontrolę graniczną jakości handlowej w portach morskich w sposób pozwalający na zachowanie terminów, o których mowa w art. 60 ust. 2-5 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. z 2023 r. poz. 615, z późn. zm.). Minister właściwy do spraw rynków rolnych, w drodze rozporządzenia, określi wykaz artykułów rolno-spożywczych, o których mowa w ust. 1, oraz ich minimalne ilości podlegające kontroli jakości handlowej, kierując się znaczeniem tych artykułów dla rynku krajowego.

Wymagania fitosanitarne

Import spoza Unii Europejskiej roślin z nieznanymi lub niepewnymi źródłami, bez wymaganych dokumentów i kontroli może być przyczyną wprowadzania na terytorium Unii Europejskiej niewystępujących dotychczas w UE organizmów szkodliwych dla roślin, które mogą spowodować znaczące straty gospodarcze oraz szkody w środowisku naturalnym. Przepisy Unii Europejskiej określają, których towarów nie wolno przywozić na teren UE lub można przywozić, lecz tylko w ograniczonym zakresie. Przywożenie roślin na teren Unii (z wyjątkami określonymi stosownymi przepisami) jest możliwe tylko w przypadku posiadania świadectwa fitosanitarnego. Ma to na celu ochronę europejskich ekosystemów oraz lokalnych upraw rolniczych przed szkodnikami oraz chorobami roślin. Świadectwo to potwierdza stan zdrowotności artykułów roślinnych, z uwzględnieniem przepisów państw

docelowych. Dlatego, wystawienie świadectwa zależne jest od wymagań fitosanitarnych w kraju przeznaczenia przesyłki. Podstawą prawną do m.in. świadectwa fitosanitarnego są przepisy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) (2017/625) w sprawie kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych związanych z importem z krajów trzecich. W prawodawstwie Unii przewidziano zbiór zharmonizowanych przepisów w celu zapewnienia, by żywność i pasze były bezpieczne i zdrowe, a działania, które mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo w łańcuchu rolno-spożywczym lub ochronę interesów konsumentów w związku z żywnością i informacjami dotyczącymi żywności, były prowadzone zgodnie z określonymi wymogami. Istnieją również przepisy Unii mające na celu zapewnienie wysokiego poziomu zdrowia ludzi, zwierząt i roślin, jak również dobrostanu zwierząt w całym łańcuchu rolno-spożywczym oraz we wszystkich tych obszarach działalności, w których kluczowym celem jest zwalczanie zagrożeń rozprzestrzeniania się chorób zwierząt, mogących przenosić się w niektórych przypadkach na ludzi, lub organizmów szkodliwych stanowiących zagrożenie dla roślin lub produktów roślinnych, a także w celu zapewnienia ochrony środowiska przed ryzykiem, jakie mogą stwarzać organizmy zmodyfikowane genetycznie (GMO) oraz środki ochrony roślin. Prawidłowe stosowanie takich przepisów, zwanych dalej łącznie „prawodawstwem Unii dotyczącym łańcucha rolno-spożywczego”, przyczynia się do funkcjonowania rynku wewnętrznego (Rozporządzenie 2002). Wymagania dotyczące kontroli fitosanitarnej zależą od przepisów państwa tranzytowego oraz docelowego. Przykłady surowców i środków produkcji, które muszą przejść kontrolę to:

- nasiona,
- sadzonki drzew i krzewów,
- cięte kwiaty,
- liście,
- świeże warzywa i owoce,
- suszone warzywa i owoce,
- wyroby z drewna,
- ziarna zbóż,
- ziemia,
- podłoża uprawowe,
- środki transportu.

Przedmiot i zakres stosowania niniejszego rozporządzenia dotyczy m.in.: przeprowadzania przez właściwe organy państw członkowskich kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych; przyjęcia warunków, jakie muszą być spełnione w odniesieniu do zwierząt i towarów wprowadzanych na terytorium Unii z państwa trzeciego. Niniejsze

rozporządzenie ma zastosowanie do kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu weryfikacji zgodności z przepisami przyjętymi na szczeblu Unii lub przez państwa członkowskie w celu stosowania prawodawstwa Unii w obszarach, m.in.: żywności i bezpieczeństwa żywności, jej integralności i jakości zdrowotnej na każdym etapie produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności, w tym z przepisami mającymi na celu zapewnienie uczciwych praktyk handlowych oraz ochronę interesów konsumentów i zapewnienie im prawa do informacji, a także dotyczącymi wytwarzania i wykorzystywania materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

Bezpieczeństwo żywności (surowców i produktów) w ujęciu UE

Żywność jest dobrem szczególnym, gdyż zaspokaja nie tylko najbardziej elementarną spośród fizjologicznych potrzeb człowieka, ale zarazem służy zaspokojeniu różnorodnych potrzeb indywidualnych i społecznych, materialnych i duchowych” (Małyśz, 2008). Strategia „Od pola do stołu” to stworzenie sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego środowisku systemu żywnościowego dotyczącego bezpieczeństwa żywnościowego na całej długości łańcucha żywnościowego (Rozporządzenie 2002, Wengler i in. 2013, Ustawa 2006, Krochmal-Marczak i in. 2023).

Podejście to oznacza, że każdy etap łańcucha żywnościowego począwszy od produkcji pierwotnej do etapu końcowego, jakim jest konsumpcja musi być uwzględniony w systemie zarządzania jakością i bezpieczeństwem produktu końcowego (Krzysztofik 2016, Krochmal-Marczak i in. 2023).

Zgodnie z definicją żywność o odpowiedniej jakości może być generowana oceną takich cech, jak: właściwości sensoryczne, trwałość, niezawodność, funkcjonalność, bezpieczeństwo i aspekty zdrowotne produktu oraz charakterystyki produkcyjne, innowacyjność, koszt nabycia, dostępność (Kowalska 2018). Natomiast bezpieczeństwo żywności to pewność, że żywność nie zaszkodzi konsumentowi, jeżeli jest przygotowana i/lub spożyta zgodnie z jej przeznaczeniem, zaś nowe podejście do kwestii bezpieczeństwa żywnościowego to połączenie trzech jego wymiarów:

– bezpieczeństwa żywnościowego (*food security*) – dostępność odpowiedniej dawki żywności dla każdego (zwłaszcza w wymiarze kalorycznym);

– bezpieczeństwa żywności (*food safety*) – żywność jest zdrowa i nie zawiera niepożądanych składników lub na akceptowalnym poziomie: zanieczyszczeń, zafałszowań, naturalnie występujących toksyn lub każdej innej substancji, która czyni żywność szkodliwą dla zdrowia poprzez ostre lub chroniczne oddziaływanie i wymaga wykorzystania, i zastosowania wiedzy z zakresu higieny żywności;

– bezpiecznej diety (*nutritional security*) – zapewnienie właściwej struktury spożywanej żywności (odpowiednia ilość białka, witamin i innych składników).

Żywność, która nie spełnia wymagań bezpieczeństwa żywieniowego stanowi poważny problem w jej właściwym wykorzystaniu, tworząc zagrożenie dla ludzi, zwierząt i środowiska. Na podstawie badań opublikowanych przez FAO szacuje się, że na świecie co roku około 1,3 mld ton żywności jest wyrzucana co stanowi 1/3 żywności przeznaczonej do spożycia. Natomiast z raportu przedstawionego przez Komisję Europejską wynika, że w Europie rocznie marnuje się około 100 mln ton jedzenia. W Polsce około 9 mln ton rocznie żywności trafia do kosza co wystarczyłoby na wyżywienie mieszkańców Warszawy przez około kolejnych 10 lat (Łaba 2020, Zwalczenie...2016). Warunki dopuszczenia do obrotu artykułów rolno-spożywczych przywożonych spoza UE powinny być zgodne z przepisami zawartymi w Rozporządzeniu z dn. 25 września 2023r. i dotyczą:

artykuły rolno-spożywcze przywożone z państw niebędących członkami Unii Europejskiej, z wyłączeniem państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, mogą być dopuszczone do obrotu w rozumieniu przepisów prawa celnego, pod warunkiem przeprowadzenia kontroli jakości handlowej przez organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

W przypadku konieczności wykonania badań laboratoryjnych artykuły, o których mowa w ust. 1, mogą być za zgodą organu celnego:

- składowane w miejscu i na warunkach określonych przez organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, do czasu uzyskania wyników badań pobranych przez ten organ próbek, albo

- skierowane do miejsca przeznaczenia i poddane badaniom laboratoryjnym przez właściwy miejscowo organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

W przypadku wydania przez organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych decyzji o zakazie wprowadzenia artykułu rolno-spożywczego do obrotu, o której mowa w art. 30 ust. 1, organ celny odmawia przyjęcia zgłoszenia celnego, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej.

Organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych przeprowadzający kontrolę graniczną jakości handlowej w portach morskich współpracuje z organami celnymi w zakresie tej kontroli, w szczególności informuje naczelnika urzędu celno-skarbowego właściwego dla portu morskiego o terminie, w tym o godzinie, i miejscu planowanej kontroli. Organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych

przeprowadza kontrolę graniczną jakości handlowej w portach morskich w sposób pozwalający na zachowanie terminów, o których mowa w art. 60 ust. 2-5 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. z 2023 r. poz. 615, z późn. zm.). Minister właściwy do spraw rynków rolnych, w drodze rozporządzenia, określa wykaz artykułów rolno-spożywczych, o których mowa w ust. 1, oraz ich minimalne ilości podlegające kontroli jakości handlowej, kierując się znaczeniem tych artykułów dla rynku krajowego.

Problemy napływu zbóż z Ukrainy

Podstawą opłacalnej uprawy zbóż jest sprzedaż wyprodukowanych płodów rolnych po atrakcyjnej cenie, które są zmienne w zależności od różnych czynników. Do istotnych w chwili obecnej czynników należą wydarzenia polityczno-gospodarcze spowodowane stanem wojny. Ukraina jest znaczącym producentem artykułów rolno-spożywczych, m.in. zbóż, w tym pszenicy, kukurydzy, rzepaku, słonecznika, wyrobów przemysłu drobiarskiego. Jest również ogromnym eksporterem zboża, gdzie wykorzystywano głównie drogę morską przez Morze Czarne do krajów Afryki Północnej i do krajów arabskich. W 2014 r. po zawarciu przez Unię Europejską układu stowarzyszeniowego z Ukrainą zostały zniesione cła na pszenicę, rzepak, słonecznik i kukurydzę, a w 2022 r., tj. po agresji Rosji na Ukrainę dokonano kolejnej liberalizacji handlu z Ukrainą znosząc kontyngenty ilościowe i VAT na te produkty. Od 4 czerwca 2022 r. można było bez żadnych ograniczeń celnych importować zboże do UE na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2022/870 z dnia 30 maja 2022 r.¹ Według polskiego rządu miało to umożliwić eksport zboża w ramach tzw. korytarzy solidarnościowych na rynki całego świata ratując sytuację ekonomiczną na Ukrainie oraz sytuację żywnościową krajów Afryki. Eksport ukraińskiego zboża w sezonie 2022/2023 wyniósł prawie 49 mln ton, przekraczając poziom z poprzedniego sezonu (48,4 mln ton). W okresie od marca 2022 r. do marca 2023 r. Ukraina wyeksportowała 10 mln ton do pięciu krajów „przyfrontowych” (Polski, Słowacji, Węgier, Rumunii i Bułgarii). Do Polski wjechało ponad 4 mln ton zboża i nasion roślin oleistych, z tego tranzytem objęto 0,7 mln ton, a 3,4 mln ton zostało w kraju. Import docelowy do Polski stanowił ok. 10% zbiorów krajowych tych roślin (ok. 35 mln ton w 2022 r.). Wraz z dopływem zbóż zmieniała się ich cena: w połowie maja 2022 r.: cena pszenicy konsumpcyjnej wyniosła w Polsce średnio 1673 zł za tonę, a cena kukurydzy w tym czasie wyniosła średnio 1451 zł za tonę. W połowie marca 2023 r. cena pszenicy konsumpcyjnej wynosiła w Polsce średnio 1222 zł, cena kukurydzy w tym czasie wyniosła średnio 1203 zł za tonę. Na koniec sierpnia 2023 r. ceny wróciły do poziomu

w 2021 r. tj. cena pszenicy w skupie wynosiła ok. 870 zł, kukurydzy ok. 800 zł ([https://www.farmer.pl/agroskop/zboza/?okres=3; https://www.cenyrolnicze.pl/](https://www.farmer.pl/agroskop/zboza/?okres=3;https://www.cenyrolnicze.pl/)

[wiadomosci/rynki-rolne/zboza/27329-minister-kowalczyk-apeluje-rolnicy-nie-sprzedawajcie-zboza-w-przyszlym-polroczu-ceny-moga-byc-tylko-wyzsze](https://www.cenyrolnicze.pl/wiadomosci/rynki-rolne/zboza/27329-minister-kowalczyk-apeluje-rolnicy-nie-sprzedawajcie-zboza-w-przyszlym-polroczu-ceny-moga-byc-tylko-wyzsze)).

Dlaczego zbadanie zboża wwożonego spoza Unii jest tak istotne?

Ukraina nie jest członkiem UE i nie jest zobowiązana do stosowania norm określonych dla rolnictwa w krajach unijnych, w tym w Polsce, gdzie wiele środków ochrony roślin jest wycofywanych i nie można ich stosować. W 2022 r. tzw. graniczną kontrolą jakości handlowej IJHARS objęto 4896 partii zbóż (kukurydzy, pszenicy, jęczmienia, prosa, żyta, owsa i gryki) z Ukrainy, a zakazano wprowadzenia do obrotu 120 partii zbóż (kukurydzy, jęczmienia, pszenicy i prosa) „co stanowiło 2,4 proc. skontrolowanych”. Powodem były w nich żywe lub martwe szkodniki oraz zapleśniałe ziarna. Z kolei w 2023 roku (do marca) sprawdzono na granicy 765 partii zbóż i zakwestionowano dwie partie (pszenicy oraz prosa), również z powodu obecności szkodników.

Jak stwierdzono, ukraińskiego zboża nie badano pod kątem użytych do ich produkcji środków ochrony roślin, żadne Państwowe Instytuty Badawcze – ani Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, ani Instytut Ochrony Roślin z Poznania. Najtrudniejsze i najkosztowniejsze jest zbadanie pod kątem mykotoksyn, czyli toksyn wytwarzanych przez grzyby, głównie pleśni (<https://www.rp.pl/kraj/art38279461-co-jest-w-ukrainskim-zbozu-na-granicy-go-nie-badano>). Wyniki badań na pozostałości środków ochrony roślin, mykotoksyn czy GMO są ważne m.in. w kontekście wprowadzania zasad Zielonego Ładu i ograniczeń wynikających np. ze zmniejszenia puli substancji czynnych, które można stosować w UE (na Ukrainie nie ma takich ograniczeń). Za kontrole tzw. ziarna konsumpcyjnego (m.in. pszenicy i rzepaku na olej) odpowiada Główny Inspektorat Sanitarny. A z kolei za tzw. ziarno paszowe – Główny Inspektorat Weterynaryjny.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej przeprowadzają graniczne kontrole sanitarne żywności pochodzenia niezwierzęcego przywożonej z państw trzecich, w tym z Ukrainy. Obowiązkową kontrolą są objęte towary określone w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 8 grudnia 2011 r. w sprawie wykazu towarów, które podlegają granicznej kontroli sanitarnej. Kontrola graniczna nie dotyczy towarów, które wwożone są w ilościach wskazujących na ich niehandlowy charakter, m.in. w celu wykonania badań i doświadczeń lub w celach promocji i reklamy.

Graniczna kontrola sanitarna przeprowadzana jest na zasadach

określonych w art. 78-84 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. z 2019 r. poz. 1252, z późn. zm.) oraz w art. 43-46 oraz 65-72 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania prawa żywnościowego i paszowego (...)

W wyniku przeprowadzonej kontroli właściwy organ Państwowej Inspekcji Sanitarnej wydaje świadectwo stwierdzające spełnianie wymagań zdrowotnych przez kontrolowane towary, a na podstawie świadectwa organy celne nadają dopuszczalne przeznaczenie celne. W przypadku, gdy w trakcie granicznej kontroli sanitarnej zostanie stwierdzone, że produkt nie spełnia wymagań w zakresie bezpieczeństwa żywności, np. zawiera zanieczyszczenia chemiczne w ilości przekraczającej wyznaczony maksymalny poziom, organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej podejmują stosowne działania, aby takie produkty nie zostały dopuszczone do obrotu w Unii Europejskiej.

Potwierdzeniem, że wprowadzana do obrotu żywność, przywożona z państw trzecich, spełnia wymagania powinna być przede wszystkim posiadana dokumentacja, która jest sprawdzana w ramach granicznej kontroli sanitarnej.

Z tego co przekazał Główny Inspektor Sanitarny, kontrole graniczne przeprowadzane w latach 2018-2019 nie wykazywały istotnych nieprawidłowości, a niezgodności dotyczące bezpieczeństwa żywności stwierdzone zostały w niewielkiej liczbie przesyłek. Główne problemy dotyczyły obecności szkodników, zbyt wysokiego poziomu środka fumigującego w części ładunkowej środka transportu oraz nieodpowiednich cech organoleptycznych produktu.

Na temat kontroli importowanego ziarna wypowiedziała się też Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, która zaznaczyła, że badania na zawartość pozostałości środków ochrony roślin, GMO, czy obecność mykotoksyn nie leży w kompetencjach Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

Zboże pochodzące z Ukrainy (o ile nie jest to materiał siewny) nie jest produktem roślinnym regulowanym pod względem fitosanitarnym w myśl przepisów obowiązujących w UE w zakresie zdrowia roślin. W konsekwencji przesyłki zbóż nie wymagają zaopatrzenia w świadectwo fitosanitarne w imporcie do UE, ani też nie podlegają obowiązkowej granicznej kontroli fitosanitarnej. Natomiast od kilku lat realizowany jest przez Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa monitoring przesyłek zbóż wprowadzanych z Ukrainy przez przejścia (punktach wwozu), na których funkcjonuje kontrola Inspekcji. Zgodnie z zaleceniami GIORiN monitoring

powinien obejmować nie mniej niż 10% przesyłek wprowadzanych przez dany punkt wwozu (z funkcjonującą kontrolą PIORiN). Kontrola fitosanitarna ukierunkowana jest na ewentualne występowanie agrofagów szkodliwych dla roślin (szkodników, czynników chorobotwórczy), które nie występują w Polsce (nowe zagrożenia) lub nie są powszechne w naszym kraju. Dotychczasowe wyniki wskazują na sporadyczne przypadki stwierdzenia obecności zanieczyszczenia nasionami pospolitych chwastów, na bardzo niskim poziomie. Nie daje to podstaw do podejmowania działań fitosanitarnych, w świetle obowiązujących przepisów (<https://www.gieldarolna.pl/strefa-wiedzy/plody-rolne/5/jakosc-zboz-importowanych-z-ukrainy,92.html>).

Podsumowanie

Analizując przepisy i decyzje, które stanowią o przepływie produktów rolno-spożywczych z krajów nie będących w UE należy stwierdzić, że problem jest wieloraki:

1. Istnieje ogrom przepisów (czasami sprzecznych lub nieprecyzyjnych), których przeciętny obywatel (szczególnie ten pracujący na przejściach granicznych) nie jest w stanie szybko zinterpretować;

2. Niekontrolowana ilość i jakość wwożonych produktów rolno-spożywczych wynikająca z sytuacji wojennej tworzy problem logistyczny ich przesyłu do miejsca docelowego;

3. Nieuczciwe praktyki stosowane przez krajowe firmy, które upatrują szybkie źródło dochodu ze sprzedaży lub wykorzystania tańszych produktów z Ukrainy;

4. Brak właściwej infrastruktury badawczej i laboratoryjnej oraz przeszkolonego personelu, umożliwiającej szybkie sprawdzanie jakości wwożonych produktów;

5. Chaos administracyjny na szczeblach zarządczych, brak zdecydowanej polityki ograniczającej niekontrolowany przepływ produktów do UE i w ramach Unii;

6. Jedyłą szansą na rozwiązanie powstałego problemu jest jednomyślność w podejmowaniu decyzji przez wszystkie kraje członkowskie UE w odniesieniu do napływu produktów z Ukrainy;

7. W perspektywie czasowej należy wytyczyć obligatoryjne standardy, którym muszą sprostać artykuły rolno-spożywcze pochodzące z krajów nie będących w UE.

Literatura

1. Dz.U.2023.1980 t.j. Wersja od: 25 września 2023 r. Jakość handlowa artykułów rolno-spożywczych.

2. Górecka A. 2010. Jakość i bezpieczeństwo żywności (zagrożenia bezpieczeństwa żywności), „Przemysł Spożywczy” 1, 46-47.
3. <https://www.cenyrolnicze.pl/wiadomosci/ryniki-rolne/zboza/27329-minister-kowalczyk-apeluje-rolnicy-nie-sprzedawajcie-zboza-w-przyszlym-polroczu-ceny-moga-byc-tylko-wyzsze> (dostęp: 18.07.2023 r.).
4. <https://www.farmer.pl/agroskop/zboza/?okres=3> (dostęp: 6.03.2024 r.).
5. <https://www.gieldarolna.pl/strefa-wiedzy/plody-rolne/5/jakosc-zboz-importowanych-z-ukrainy,92.html> (dostęp: 9.03.2024).
6. <https://www.rp.pl/kraj/art38279461-co-jest-w-ukrainskim-zbozu-na-granicy-go-nie-badano> (dostęp: 6.04.2023 r.).
7. Kowalska A. 2018. Wiedza konsumentów na temat bezpieczeństwa żywności i stosowane przez nich sposoby ograniczania ryzyka zagrożenia Handel wewnątrzny. UE we Wrocławiu. 2(373):246-260.
8. Krochmal-Marczak B., Krzysztofik B., Welz M., Wilczek S. 2023. Prawne uwarunkowania produkcji żywności wysokiej jakości [w:] Kształtowanie jakości produktów i usług we współczesnej gospodarce. Red. Damian Dubis. Wyd. Instytut Naukowo-Wydawniczy Spatium, Radom, s. 211-136, ISBN 978-83-67033-82-4.
9. Krzysztofik B. 2016. Bezpieczeństwo żywności i systemy kontroli jakości – monografia KWSPZ.
10. Łaba S. 2020. Straty i marnotrawstwo żywności w Polsce. Monografia. Warszawa. ISBN 978-83-60312-68-1.
11. Małysz J. 2008. Bezpieczeństwo żywnościowe strategiczną potrzebą ludzkości ISBN: 978-83-60197-58-5.
12. Prawo żywnościowe Unii Europejskiej – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2002.
13. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) (2017/625) z dnia 15 marca 2017 r. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej.
14. Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (Dz.Urz. WE L 31 z 1.02.2002 r.).
15. Ustawa z dnia 25.08.2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (t.j. Dz. U.2010 nr 136, poz. 914).
16. Wengler L., Gac A., Popowskiego P., Adrych-Brzezińskiej I., Bandurskiej E. 2013. Prawo żywnościowe i przegląd rozporządzeń unii europejskiej stan prawny na dzień 1 sierpnia 2013 r. wyd. I. Polskie Towarzystwo Programów Zdrowotnych Gdańsk, ISBN 978-83-64287-04-6.
17. Zwalczanie marnotrawienia żywności – szansa dla UE na poprawę

efektywności gospodarowania zasobami w łańcuchu dostaw żywności. 2016.
Sprawozdanie specjalne nr 36.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЗЕД У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У роботі проводиться аналіз сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської області в контексті впливу кризи COVID-19 та геополітичних конфліктів на розвиток регіону. Проведено комплексне дослідження основних тенденцій експорту, імпорту та інвестиційної активності, визначено ключові проблеми та виклики, з якими стикається область. Акцент зроблено на виявленні можливостей для покращення ситуації та впровадженні стратегій розвитку, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності та залучення інвестицій. Пропонуються конкретні заходи, спрямовані на відновлення та підтримку економічного зростання регіону в умовах невпевненості та складних викликів. Дослідження базується на широкому аналізі даних та використанні різноманітних методів дослідження, що дозволяє забезпечити обґрунтовані висновки та рекомендації для подальшого розвитку економіки та зовнішньоекономічних відносин області.

Ключові слова: міжнародні розрахунки, форми розрахунків, інкасо, акредитив, відкритий рахунок, банківський переказ, авансовий платіж

The article analyses of the current state of foreign economic activity in the Dnipropetrovsk region in the context of the COVID-19 crisis and geopolitical conflicts affecting the region's development. A comprehensive study of the main trends in exports, imports, and investment activity has been carried out, identifying key problems and challenges faced by the region. Emphasis is placed on identifying opportunities for improvement and implementing development strategies aimed at enhancing competitiveness and attracting investments. Concrete measures are proposed to restore and support economic growth in the region amidst uncertainty and complex challenges. The research is based on extensive data analysis and the use of various research methods, providing substantiated conclusions and recommendations for the further development of the region's economy and foreign economic relations.

Keywords: international payments, forms of payment, collection, letter of credit, open account, bank transfer, advance payment

Вступ. Дніпропетровська область, що розташована в центральній частині України, є одним із ключових регіонів країни з великим потенціалом у сфері промисловості, сільського господарства та зовнішньоекономічних відносин. Завдяки своєму стратегічному географічному положенню, область відіграє важливу роль у внутрішньому та міжнародному господарстві. В даному дослідженні розглядається сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської області, її вплив на економічний розвиток регіону та загальну ситуацію в Україні. Аналізуються основні тенденції експорту, імпорту та інвестиційної активності області, а також її позиція на міжнародних ринках.

Мета роботи. Провести порівняльний аналіз докризового та сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності в Дніпропетровській області. На основі дослідження найбільш вражених кризою COVID-19 галузей та аналізу наслідків повномасштабної агресії росії, виявити основні напрямки можливих реорганізаційних реформ та реалізацію інноваційних програм для відновлення ЗЕД в нашому регіоні з подальшим досягненням стійкої позитивної динаміки зміни показників міжнародних торгових та інвестиційних потоків.

Виклад основного матеріалу. Економічний потенціал Дніпропетровської області є важливим фактором, що визначає її розвиток та конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Промисловий сектор області, згідно з останніми даними, є одним із лідерів за обсягами виробництва промислової продукції в Україні. Наприклад, за роки незалежності України частка промислового виробництва збільшилась з 14,5% до 18,3%, що є значним показником економічного зростання.

Попередній стан економіки Дніпропетровської області до кризи COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії характеризувався відносно стабільним економічним зростанням до 2020 року і певними досягненнями у зовнішньоекономічній діяльності. Проте після настання цих кризових подій в період 2020-2024 року, регіон став свідком серйозного погіршення у багатьох сферах.

Логістичні ланцюжки виявилися під тиском через обмеження переміщення товарів та послуг, що призвело до затримок у поставках і збільшення витрат на логістику для бізнесу. Деякі експортоорієнтовані підприємства змушені були припинити свою діяльність або зменшити обсяги виробництва через зниження попиту на їхню продукцію на міжнародних ринках. Ускладнення можливостей проведення міжнародних розрахунків стало проблемою для бізнесу, що веде міжнародну торгівлю. Введені обмеження та нестабільність валютних

курсів ускладнюють проведення фінансових операцій та можуть призвести до збитків для компаній. Щодо інвестиційної активності, ситуація також не найкраща. Нестабільність на політичній та економічній аренах створює невизначеність для інвесторів, що стримує їх від вкладання коштів у регіон. Потрібні стабільність та прозорість у законодавстві та управлінні для того, щоб повернути інвестиції та забезпечити сталий розвиток економіки. Після кризи COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії економічна ситуація в Дніпропетровській області погіршилася через розрив логістичних ланцюжків, припинення діяльності експортоорієнтованих підприємств, ускладнення можливостей проведення міжнародних розрахунків та нестабільність у сфері інвестицій.

З аналізу тенденцій експорту та імпорту можна встановити основні напрямки та обсяги зовнішньої торгівлі області [1].

До початку кризи COVID-19 та військового конфлікту, експортна діяльність Дніпропетровської області перебувала на підйомі. Металургійна продукція, машинобудівні та хімічні вироби відігравали ключову роль у експорті, підтримуючи стабільність та позитивну динаміку на міжнародних ринках. Також важливим був імпорт, забезпечуючи область різноманітними товарами та послугами, зокрема машинами, обладнанням, та паливом.

Щодо експорту, Дніпропетровська область відзначалася значним обсягом вивезених товарів та послуг. Серед основних експортних товарів можна виокремити металургійну продукцію, зокрема прокат сталевий та феросплави, що становлять значну частину експортного обсягу. Також великий внесок у загальний обсяг експорту мають руди, шлак та зола, залізорудний концентрат, а також товари машинобудівного та хімічного виробництва. За час періоду спостереження, експортна діяльність області мала тенденцію зростання, що свідчить про підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

У напрямку розвитку імпортних потоків, Дніпропетровська область також активно взаємодіяла з зарубіжними партнерами, вводячи на внутрішній ринок різноманітні товари та послуги. Серед основних імпортних товарів можна виділити палива мінеральні, нафту та продукти її перегонки, які відіграють ключову роль у забезпеченні енергетичних потреб області. Також важливими складовими імпорту є машини, обладнання та механізми, хімічна продукція та недорогі метали та вироби з них. За аналізований період, імпортна діяльність області до кризи показувала позитивну динаміку, проте варто зазначити, що після настання кризових подій, ситуація з експортом та

імпортом зазнала значного погіршення. Зростання імпорту було обмежене, що може свідчити про залежність від зовнішніх ринків та складнощі в проведенні міжнародних торговельних операцій. Не виключено, що падіння експорту спричинене зниженням попиту на вироби області через загальну нестабільність у світовій економіці та зміни у геополітичній ситуації. Такі обставини призвели до складнощів у забезпеченні економічного зростання та розвитку регіону. Зниження обсягів експорту та імпорту може призвести до зменшення доходів підприємств та загальної економічної активності в області, що може мати негативний вплив на життя місцевого населення.

До кризи COVID-19 та військового конфлікту, зовнішня торгівля Дніпропетровської області відзначалася активністю на міжнародному ринку та важливістю співпраці з іншими країнами. Обсяги експорту та імпорту показували стабільне зростання, що свідчило про підвищення конкурентоспроможності та довіру міжнародних партнерів. Також здійснювалось залучення прямих іноземних інвестицій для області. За останні роки до кризи спостерігається зростання обсягів іноземних інвестицій. Наприклад, у 2019 році в економіку Дніпропетровської області було вкладено 52,8 млн доларів США прямих іноземних інвестицій. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку регіону на кінець 2019 року, склав 3797,6 млн доларів США. Це вказує на стабільний інтерес з боку іноземних компаній до розвитку бізнесу в області.

Прямі іноземні інвестиції активно використовувалися для розвитку різних галузей економіки. Зокрема, значну частину цих інвестицій було спрямовано на модернізацію промислових підприємств, розвиток інфраструктури та впровадження новітніх технологій. Такі інвестиції стимулювали розвиток виробництва, підвищували ефективність виробничих процесів та сприяли підвищенню конкурентоспроможності товарів і послуг, які виробляються в області.

Урядові програми та законодавчі ініціативи до часів кризи відігравали важливу роль у стимулюванні зовнішньої торгівлі та інвестиційної діяльності в Дніпропетровській області. Наприклад, протягом останніх років уряд впроваджував ряд заходів для полегшення ведення бізнесу та залучення інвестицій.

Однією з таких ініціатив є спрощення адміністративних процедур для бізнесу. За даними звіту за 2019 рік, урядові реформи та програми сприяли зниженню бюрократичних бар'єрів для зовнішньої торгівлі та інвестицій. Наприклад, середній термін розгляду документів для реєстрації підприємства скоротився до 7 днів.

Уряд також активно розвивав підтримку експорту та інвестицій через різноманітні фінансові програми та пільги. Наприклад, урядова програма надавала підприємствам підтримку у залученні кредитів на розвиток експортних можливостей. За останні роки обсяги такої фінансової підтримки зросли на 15%, до 120 млн доларів у 2019 році.

Законодавчі ініціативи також спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату. Наприклад, уряд впроваджував податкові стимули та зниження податків на користь інвесторів. У 2019 році, завдяки таким заходам, в область було залучено 150 млн доларів прямих іноземних інвестицій, що є на 10% більше, ніж у попередньому році. Такі ініціативи сприяють збільшенню інвестиційної активності та економічному зростанню в області [2].

Проте, після настання кризових подій, ситуація зазнала значного погіршення. Обмеження переміщення товарів та послуг, збільшення витрат на логістику та нестабільність валютних курсів призвели до ускладнення міжнародних торговельних операцій.

Щодо інвестиційної активності, до кризи спостерігалось стабільне зростання прямих іноземних інвестицій у економіку області. Іноземні компанії проявляли стійкий інтерес до розвитку бізнесу в регіоні, зокрема, на промисловість, інфраструктуру та використання новітніх технологій. Проте, після кризи, інвестиційна активність зазнає затримок через загальну економічну нестабільність та невизначеність на міжнародному ринку. Урядові програми та законодавчі ініціативи грали важливу роль у сприянні зовнішньої торгівлі та інвестиційній діяльності. Наразі необхідно впроваджувати додаткові заходи для збереження і приваблення іноземних інвестицій, а також для збільшення ефективності та конкурентоспроможності експортних продуктів області в цей тяжкий час для області.

У контексті міжнародних ринків, Дніпропетровська область є важливим учасником зовнішньоекономічних відносин, виявляючи свій економічний потенціал та сприятливі умови для торгівлі та інвестицій. До спалаху кризових подій, область проявляла активність на міжнародних ринках, що відображалось у зростанні обсягів експорту та імпорту. Проте, зараз в часи кризи сталися значні труднощі та зміни у зовнішньоекономічній ситуації області. У попередні періоди, експорт товарів та послуг зростав, досягаючи 8051,3 млн доларів США у 2019 році. Зараз обсяг експорту товарів та послуг зазнав зменшення на приблизно 15-20% порівняно з попереднім періодом, досягаючи близько 6441-6839 млн доларів США. Це викликано обмеженнями у переміщенні товарів, скороченням попиту на експортну продукцію та змінами у виробничих процесах.

Щодо імпорту, його обсяг також зменшився на 10-15%, досягаючи близько 4934-5224 млн доларів США. Це пов'язано зі зниженням обсягів замовлень, скороченням виробництва та переглядом пріоритетів у закупівлях.

Наслідком цих змін стало значне зниження позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу. У попередні періоди, цей показник становив 2246,4 млн доларів США, що свідчило про конкурентоспроможність області. Проте, після виникнення кризи, він зменшився на 20-25%, досягаючи 1217-1794 млн доларів США, відображаючи вплив кризових подій на зовнішньоекономічну діяльність регіону. Необхідно активно шукати нові шляхи розвитку та пристосування до нових умов на міжнародних ринках, зокрема розвиток нових ринків збуту, диверсифікація експортної структури та підвищення конкурентоспроможності продукції. Такі заходи допоможуть області відновити свої позиції на міжнародних ринках та забезпечити стабільність економічного розвитку.

Під час кризових подій, зокрема під впливом COVID-19 та військового конфлікту, обсяг експорту промислової продукції зменшився на 20% порівняно з попереднім періодом. Таким чином, якщо у 2019 році він становив 60% від загального обсягу експорту, то під час кризи ця цифра складає 48%. Таке зменшення обумовлене обмеженнями у переміщенні товарів, змінами в попиті та скороченням виробничих потужностей підприємств [3].

Зовнішні інвестиції грають важливу роль у розвитку області. Залучення прямих іноземних інвестицій сприяло у 2019 році модернізації виробництва, створенню нових робочих місць та підвищенню ефективності підприємств. Обсяг іноземних інвестицій у Дніпропетровську область склав 187 млн доларів США, що сприяло розвитку інфраструктури та підвищенню конкурентоспроможності регіону. Протягом кризи, цей обсяг зменшився через несприятливі умови для бізнесу та зниження інвестиційної активності. Обсяг інвестицій зменшився на 30%. Отже, у кризовий період обсяг іноземних інвестицій складає 130 мільйонів доларів США. Тому потрібно і зараз намагатися розвивати економіку, щоб згодом зовнішньоекономічна діяльність мала як і раніше великий вплив на соціально-економічну ситуацію в області: вона забезпечує робочі місця, сприяє розвитку малих та середніх підприємств, а також сприяє розвитку інфраструктури та підвищенню рівня життя населення.

Шляхи покращення зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської області після кризи визначені в Стратегії розвитку області на період до 2027 року, яка є ключовим документом у

регіональному плануванні. Стратегія реалізується через програми соціально-економічного розвитку, цільові регіональні програми та проекти розвитку, спрямовані на досягнення чотирьох стратегічних цілей.

Для покращення зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської області в умовах військового конфлікту та пандемії COVID-19 та після припинення кризи необхідно вжити комплексу заходів.

Перша стратегічна ціль – посилення економічної конкурентоспроможності регіону. Для досягнення цієї мети передбачено впровадження проектів, спрямованих на стимулювання експорту, розвиток малих та середніх підприємств, покращення інвестиційного клімату та розвиток інфраструктури. Розвиток альтернативних логістичних маршрутів, у зв'язку з ускладненням транспортних зв'язків через військові дії та обмеження, що встановлені через пандемію, важливо шукати альтернативні маршрути для експорту та імпорту товарів. Це може включати розвиток морських та повітряних шляхів, а також перегляд трас для автомобільних перевезень. Підтримка експортерів та інвесторів, необхідно надати підтримку експортерам та інвесторам, які зазнали втрат через обмеження та зміни в ринкових умовах. Це може включати фінансову допомогу, консультаційну підтримку та створення спеціальних програм для підтримки їхньої діяльності. Стимулювання інвестицій, необхідно привертати інвестиції у розвиток області шляхом створення сприятливих умов для бізнесу та іноземних інвесторів. Це може включати спрощення процедур реєстрації бізнесу, зниження податків та надання фінансових пільг. Підтримка малих та середніх підприємств, ці підприємства є ключовими гравцями в економіці області. Необхідно надати їм фінансову та консультативну підтримку, щоб вони могли вижити та розвиватися в умовах кризи та після. Створення сприятливих умов для міжнародних розрахунків, у зв'язку з обмеженнями валютних операцій та змінами в міжнародних фінансових ринках, важливо створити сприятливі умови для міжнародних розрахунків. Це може включати розвиток електронних платіжних систем та інших інструментів для здійснення міжнародних транзакцій. Ці заходи допоможуть зберегти стабільність та сприяти розвитку зовнішньої торгівлі та інвестиційної активності в Дніпропетровській області в умовах складних викликів.

Друга ціль – забезпечення екологічної та енергетичної безпеки після кризи COVID-19 та війни. Це вимагає реалізації проектів з енергоефективності, розвитку альтернативних джерел енергії,

зменшення викидів, а також реабілітації забруднених земель та водних ресурсів.

Третя ціль – забезпечення якісних умов життя. Для цього необхідно розвивати житлово-комунальну інфраструктуру, покращувати доступ до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення, а також створювати комфортне міське середовище.

Четверта ціль – розвиток людського потенціалу. Це передбачає реалізацію проектів з підвищення кваліфікації населення, розвитку освіти, науки та культури, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва та інновацій [4].

У рамках цих стратегічних цілей планується реалізація 88 проектів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності та розвиток області. Досягнення цих цілей буде сприяти не лише покращенню зовнішньоекономічної діяльності, а й загальному соціально-економічному розвитку регіону.

Висновки. Зовнішньоекономічна діяльність відіграє ключову роль у розвитку економіки Дніпропетровської області, сприяючи створенню стабільної та процвітаючої соціально-економічної ситуації. Аналіз показав, що область має значний потенціал у промисловості, сільському господарстві та інших галузях, який відкриває широкі можливості для розвитку зовнішньої торгівлі та залучення інвестицій. Варто відзначити, що наявність стратегій та програм уряду спрямованих на підтримку зовнішньої торгівлі та інвестиційної діяльності є важливим кроком у забезпеченні стійкого економічного зростання. Проте, існують певні виклики та перешкоди, такі як глобальні економічні коливання та політичні нестабільності, які вимагають уважного управління та адаптації стратегій до змін на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Аналітична записка про стан виконання Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Pro%20oblast/Rozvytok%20rehionu/Stratehiia%20rozvytku/Stratehiia%20rozvytku%20Dnipropetrovskoi%20oblasti%20do%202027%20roku/ANALITYChNI%20ZAPY SKY/2023/analychni%20zapysky%20III%20kv%202023r.pdf>
2. Економічний потенціал Дніпропетровської області 2020 URL: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/ekonomihnij-potencial>

3. Стратегія розвитку Дніпропетровської області 2020 URL: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/rozvitok-regionu/strategiya-rozvitku/strategiya-rozvitku-do-2020-roku>

4. Зовнішньоекономічна діяльність регіонів України 2019. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/55.pdf

Науковий керівник: О. А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

COMPARISON OF MECHANISMS FOR MANAGING ENTERPRISE COMPETITIVENESS IN INTERNATIONAL MANAGEMENT

In the contemporary global business landscape, maintaining and enhancing competitiveness on an international scale is imperative for enterprise success and sustainability. This paper critically examines the mechanisms employed in managing enterprise competitiveness within the realm of international management, exploring their effectiveness, challenges, and real-world applications. Key mechanisms discussed include strategic management, marketing management, supply chain management, innovative management, human resources management, and an integrated approach. Through case examples such as Apple Inc., Google, and Amazon, the study illustrates how these mechanisms are applied in practice to achieve competitive advantage. Furthermore, the paper highlights the importance of flexibility and adaptability to changes in international environments, as well as the need for continuous improvement and innovation. By offering insights and recommendations for optimizing competitiveness management, this research provides valuable guidance for enterprises striving to succeed in the dynamic global marketplace.

Key words: competitiveness management, international management, international market, competition, strategic management, marketing management, supply chain management, innovative management, human resources management, integrated approach

I. Introduction

In today's globalized business environment, enterprises face increasing pressure to maintain and enhance their competitiveness on an international scale. The mechanisms of managing enterprise competitiveness in international management play a crucial role in determining the success and sustainability of businesses operation across borders.

For the development of efficient strategies and improvement of organizational performance in the global marketplace, it is crucial to understand the methods of managing the competitiveness of a company in the global economy. The capacity of a business to successfully compete in the market and maintain a steady, profitable operation in a highly competitive setting is defined as competitiveness. Quality of goods or services, pricing strategy, innovation, promotional strategies, supply chain management, and

the capacity to adjust to changes in the external environment are the primary components of competitiveness. Being competitive is essential for organization's strategic management since it increases its capacity to draw clients, maintain market share, and secure financial viability over the long term. In order to achieve effective competitive advantage management requires continuous trend monitoring, competition analysis, strategy development, and innovation adoption. Technological, consumer, political, and economic changes may all have an impact on how competitive a firm is. Therefore, to be competitive in the market, it is critical to have adaptable strategies and the capacity to respond immediately to changes. This paper seeks to critically compare these mechanisms, examining their effectiveness, challenges, and implications within the context of international management, while also providing specific examples to illustrate key points.

The study of the mechanisms of enterprise competitiveness managing in international management, which are relevant in order to develop effective strategies and increase the success of an enterprise in the global market.

Competitiveness is the ability of an enterprise to compete effectively on the market and ensure a stable and successful existence in a competitive environment. The main aspects of competitiveness include the quality of products or services, pricing policy, innovation, marketing strategies, supply chain management, as well as the ability to adapt to changes in the external environment. Competitiveness is a critical element of the strategic management of an enterprise, as it affects its ability to attract customers, maintain a market position and ensure sustainable financial success.

One mechanism widely employed in managing enterprise competitiveness is strategic management. This involves the formulation and implementation of strategies that enable enterprises to leverage their strengths, mitigate weaknesses, capitalize on opportunities, and avoid threats in the global marketplace. For example, multinational corporations such as Apple Inc. strategically diversify their product portfolio, invest in research and development, and establish strong brand identities to maintain their competitive edge across various international markets.

Another critical mechanism is human resource management (HRM), which focuses on optimizing the performance and potential of employees to drive organizational success. Effective HRM practices, such as talent acquisition, training and development, performance management, and employee engagement, are essential for building a skilled and motivated workforce capable of contributing to enterprise competitiveness on a global scale. For instance, companies like Google prioritize employee well-being, offer innovative perks, and foster the culture of creativity and collaboration to attract and retain top talents worldwide (Morrison&Roth, 2019).

Furthermore, technological innovation plays a pivotal role in shaping enterprise competitiveness in international management. Advances in information technologies, digitalization, and automation enable businesses to streamline operations, enhance productivity, and gain a competitive advantage in the global marketplace. For instance, companies like Amazon leverage cutting-edge technologies such as artificial intelligence and robotics to optimize supply chain management, improve customer service, and drive growth across international markets.

However, despite the significance of such mechanisms, managing enterprise competitiveness in international management poses numerous challenges and complexities. These include cultural differences, regulatory compliance, geopolitical risks, economic volatility, and competitive dynamics. For instance, companies expanding into emerging markets must navigate cultural nuances, adapt their business models, and comply with local regulations to succeed in diverse and dynamic environments.

The mechanisms of managing enterprise competitiveness in international environment are multifaceted and dynamic, encompassing strategic management, human resource management, technological innovation, and more. By critically comparing these mechanisms and examining their real-world applications through specific examples, this study aims to provide valuable insights into the complexities and opportunities specific to international business operations.

II. Main body

Effective management of competitiveness involves constant monitoring of market trends, analysis of competitors, development of strategies and implementation of innovations.

Changes in technologies, consumer preferences, political and economic conditions can affect the level of competitiveness of the enterprise. Therefore, it is important to have flexible strategies and quickly adapt to changes in order to remain competitive in the market.

In the realm of international management, the mechanisms utilized to manage enterprise competitiveness are diverse and multifaceted. This section critically compares such mechanisms, highlighting their strengths, weaknesses, and real-world applications (Doherty&Guy, 2006).

1. Strategic Management

Strategic management plays a pivotal role in shaping the competitiveness of enterprises operating on a global scale. One of the key aspects of strategic management is the formulation and execution of strategies aimed at gaining a competitive advantage. For example, companies like Toyota have implemented a lean production strategy, enabling them to

achieve cost leadership and superior quality in the automotive industry. Similarly, Apple Inc. has leveraged product differentiation through innovation to establish itself as a leader in the technology sector. (Doherty, A. M., & Guy, M. E., 2006). At the same time, the Coca-Cola Company uses the strategy of global expansion, developing specific strategies for each market. For example, in India, they adapted their products to local tastes by introducing mango-flavored drinks (Doherty&Guy, 2006).

However, strategic management may still pose challenges. In international contexts, cultural differences, political instability, and market volatility can be significant obstacles to strategic planning and implementation. For instance, companies expanding into new markets have to navigate cultural nuances and adapt their strategies to local preferences and regulations. Additionally, the dynamic nature of global markets necessitates continuous strategic adaptation to maintain competitiveness over time.

2. Marketing management

Marketing management includes the development and implementation of marketing strategies to promote products in international markets. For example, McDonald's uses local marketing strategies in each country, changing menus and advertising campaigns according to local preferences and cultural characteristics.

3. Supply chain management

Supply chain management involves planning, coordination and control of the flow of goods and services from suppliers to end consumers. For example, Apple actively controls supply chains for its products, working with suppliers around the world and demanding high standards of quality and ethical behavior from them. At the same time, Amazon is continuously leveraging data analytics to optimize supply chain management and enhance customer experience.

4. Innovative management

Innovative management is aimed at creating and implementing new ideas, products and technologies to increase the competitiveness of an enterprise. Technological innovation is a key driver of enterprise competitiveness in the global marketplace. Advances in technology, such as artificial intelligence, big data analytics, and blockchain, enable companies to streamline operations, improve efficiency, and deliver innovative products and services.

For example, technological innovations from Tesla play a crucial role in transforming the automotive industry and advancing the alternative energy market. Here some of the most notable technological innovations implemented by Tesla are listed.

Among the electric vehicle technologies are electric motors, battery

technologies with high energy density and fast charging, autonomous safety features such as automatic emergency braking and lane departure warning, the autopilot system, safety systems.

Energy technologies include solar panels and Powerwall batteries, supercharging stations for electric vehicles, software updates to enhance the functionality of vehicles and add new features with various informational and entertainment functions (Morrison&Roth, 2019).

Despite its transformative potential, technological innovation also poses challenges. Cybersecurity threats, technological obsolescence, and ethical considerations are among the issues that companies must address when implementing new technologies. Moreover, ensuring digital literacy and the development of skills is essential for harnessing the full potential of technological innovation in international management.

5. Human resources management (HRM)

Effective human resource management is essential for enhancing enterprise competitiveness in international management. Methods for human resources management such as recruitment, training, and performance management are crucial for the development of knowledgeable and committed personnel that can propel an organization's success.

For example, in order to draw and keep top talent, Google places a high priority on employee well-being and provide appealing incentives and bonuses. The company is also focused on creating international teams that bring together specialists from different countries and cultures to work together on projects. This approach ensures Google's competitiveness in the international market, taking into account the specific requirements and conditions of each country and market (Doherty& Guy, 2006).

However, managing human resources across borders presents unique challenges. Cultural differences, language barriers, and legal regulations can complicate HRM practices in international contexts. Ensuring cultural sensitivity and inclusivity is therefore crucial to fostering a harmonious and productive work environment in diverse multinational teams (Morrison&Roth, 2019).

6. Integrated Approach

An integrated approach that combines strategic management, HRM, and technological innovation is essential for maximizing enterprise competitiveness in international management. By aligning strategic goals with HRM practices and leveraging technology to support organizational objectives, a company can create synergy and gain a sustainable competitive advantage. For instance, companies like Microsoft adopt an integrated approach to innovation, combining strategic vision, talent development, and cutting-edge technologies to drive the success of business.

However, implementing the integrated approach requires strong leadership, effective communication, and organizational agility. To eliminate organisational divisions and promote cross-functional cooperation, businesses need to foster the culture of innovation and cooperation. In addition, continuous monitoring and evaluation are necessary to adapt strategies and practices in response to changing market dynamics and emerging opportunities.

Table 1 illustrates a short overview of the strengths and weaknesses of each approach (Table 1).

Table 1

Comparison of strengths and weaknesses of management approaches

Form of management	Strengths	Weaknesses
Strategic Management	<ul style="list-style-type: none"> provides a long-term vision and direction for the organization; helps align organizational goals with external opportunities and threats; encourages proactive decision-making and adaptability in a dynamic environment. 	<ul style="list-style-type: none"> requires significant time and resources for planning and implementation; can be challenging to predict future trends accurately; may face resistance from stakeholders if the strategy is not effectively communicated or understood.
Marketing Management	<ul style="list-style-type: none"> focuses on understanding and meeting customer needs, leading to increased customer satisfaction and loyalty; helps differentiate products or services from competitors and build brand equity; provides valuable insights through market research, leading to informed decision-making. 	<ul style="list-style-type: none"> can be costly, especially for small businesses with limited budgets; effectiveness of marketing efforts may be difficult to measure accurately; faces challenges in reaching target markets amidst increasing competition and fragmented media channels.
Supply Chain Management	<ul style="list-style-type: none"> optimizes the flow of materials, information, and finances across the supply chain, leading to cost savings and efficiency improvements; enhances collaboration and relationships with suppliers, distributors, and other partners; helps mitigate risks such as supply disruptions and inventory shortages 	<ul style="list-style-type: none"> complexity of global supply chains can lead to coordination challenges and vulnerabilities; dependency on external factors such as geopolitical events and natural disasters; requires investment in technology and infrastructure for effective implementation.
Innovative	<ul style="list-style-type: none"> fosters creativity and a culture of innovation within the organization; encourages experimentation and 	<ul style="list-style-type: none"> innovation can be unpredictable and may not always lead to successful outcomes; resistance to change from employees or

Management	risk-taking, leading to breakthrough ideas and solutions; helps organizations stay competitive and adapt to changing market conditions.	management can hinder innovation efforts; requires investment in research and development, which may not always yield immediate returns.
Human Resources Management	focuses on recruiting, training, and retaining talented employees, leading to a skilled and motivated workforce; helps create a positive work environment and culture, improving employee morale and productivity; addresses legal and ethical considerations related to labor practices and employee rights.	human resource initiatives may not always align with broader organizational goals; challenges in measuring the impact of HRM practices on business performance; HRM may face constraints such as budget limitations or resistance from employees or management.
Integrated Approach	enables synergy and alignment between different management functions, leading to more holistic decision-making; helps break down silos and foster collaboration across departments; - addresses complexities and interdependencies within the organization more effectively.	requires strong leadership and coordination to implement successfully; may face resistance from entrenched departmental structures or cultures; - integration efforts may be resource-intensive and time-consuming.

Each of these competitiveness management mechanisms has its advantages and limitations and can be effective in certain situations. It is important for enterprises to develop comprehensive management strategies using a variety of tools and methods to ensure sustainable competitiveness in the international market.

III. Conclusion

Managing the competitiveness of an enterprise in international management is a complex and multifaceted process that requires attention to many aspects of business and interaction with different markets and countries. By analyzing and researching competitiveness management mechanisms, different strategies and approaches that can be successfully applied in international business were discovered.

The effective management of competitiveness in international management requires a comprehensive approach and consideration of various factors, such as strategic planning, marketing, supply chain management, innovation and risks. Each mechanism has its own important role in ensuring the competitiveness of an enterprise in the international market, while their combination and interaction help to achieve strategic goals and success at the global level.

The study also showed that changes in the international environment

and market conditions can impact the effectiveness of various competitiveness management mechanisms. Therefore, it is important to have flexible strategies and adaptability to changes. This research provides companies with recommendations for optimizing their management of competitiveness in international management in order to ensure sustainable and successful operations in the global market.

Finally, the comparison of mechanisms for managing enterprise competitiveness in international environment reveals the diversity of strategies and approaches employed by companies to gain a competitive edge in the global market. By the application of strategic management, human resource management, technological innovation, and integrated approaches, companies aim to adapt to international environments, capitalize on opportunities, and avoid threats.

Examples such as Apple Inc., Google, and Amazon present the ways how these mechanisms are applied in practice. Apple's focus on product differentiation, Google's innovative HRM practices, and Amazon's utilization of technology in logistics highlight the effectiveness of various strategies in achieving competitive advantage.

At the same time, it is important to acknowledge that each company operates within unique contexts, facing distinct market dynamics, regulatory environments, and cultural nuances. Therefore, the success of applied management mechanisms may vary depending on these factors.

In navigating the complexities of international management, companies have to continuously improve their strategies, foster innovation, and adapt to changing global landscapes. By critically evaluating and implementing effective management mechanisms, enterprises can enhance their competitiveness and position themselves for sustained success in the international arena.

References:

1. Doherty, A. M., & Guy, M. E. (2006). *International business environment: Text and cases*. Oxford University Press.
2. Morrison, A., & Roth, K. (2019). *International business: Challenges and choices*. Routledge.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ТА ПЕРЕМІЩЕННЯ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА ФРАНЦІЇ

У доповіді досліджується вплив зовнішньої торгівлі на французьку економіку та рух факторів виробництва в контексті глобалізації. Аналізується взаємозв'язок між зовнішньою торгівлею, інвестиціями та переміщенням ресурсів, таких як праця та капітал. Аналізуються стратегії, що використовуються Францією для збереження конкурентоспроможності свого виробництва в умовах глобальних торговельних відносин. Доповідь містить аналіз обсягу торгівлі та впливу зовнішньоторговельних операцій на структуру виробництва та зайнятість у країні.

Ключові слова: фактори виробництва, експорт, імпорт, капітал, міграція, ринок праці, інвестиції

The work examines the impact of foreign trade on the French economy and the movement of production factors in the context of globalization. The relationship between foreign trade, investment and the movement of resources such as labor and capital is analyzed. The strategies used by France to maintain the competitiveness of its production in the conditions of global trade relations are studied. The work includes an analysis of the volume of trade and the impact of foreign trade operations on the structure of production and employment in the country.

Key words: factors of production, export, import, capital, migration, labor market, investments

У зв'язку зі зростанням глобалізації економіки та розвитком міжнародних відносин, важливість зовнішньої торгівлі та переміщення факторів виробництва набуває все більшого значення. Ці процеси впливають на розвиток країн, їх економічну безпеку та конкурентоспроможність на світовому ринку. У зв'язку з цим, дослідження зовнішньої торгівлі та переміщення факторів виробництва Франції має важливе значення для розуміння та аналізу сучасних економічних процесів.

Метою даної наукової роботи є дослідження зовнішньої торгівлі та переміщення факторів виробництва Франції та їх впливу на економічний розвиток та формування ефективної зовнішньоекономічної стратегії.

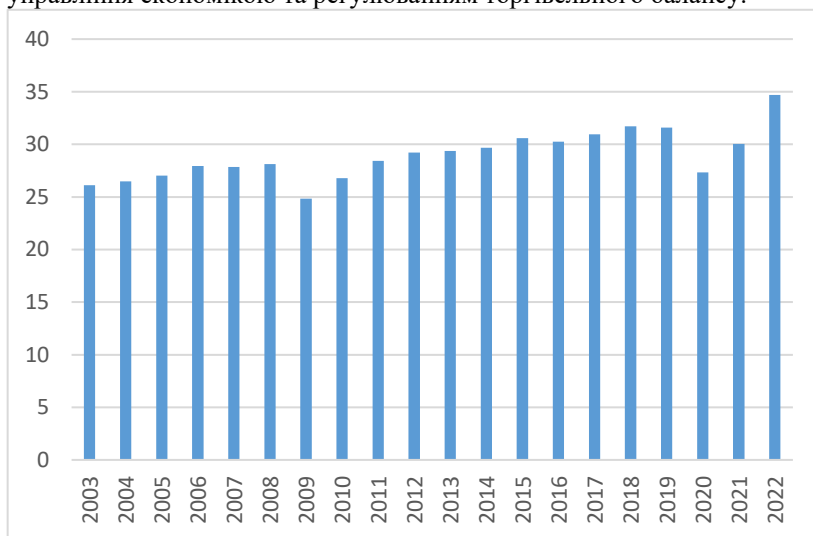
Французька економіка характеризується негативним сальдо торговельного балансу. Після приєднання до Євросоюзу французька економіка втрачає конкурентоспроможність через високу вартість євро по відношенню до якості продукції. Зовнішня торгівля Франції є ключовим елементом економіки країни. Франція є одним із найбільших експортерів у світі та входить до п'ятірки найбільших економік Європейського Союзу. Станом на лютий 2023 року обсяг експорту склав 50992 EUR млн., 55.996 млрд. USD, а імпорту - 60896 EUR млн. , 66.872 млрд. Основними товарами, які Франція експортує, є автомобілі, літаки, нафтопродукти, хімічні продукти, машини та обладнання. Основними партнерами Франції з експорту є країни Європейського Союзу, які становлять близько 60% від загального обсягу експорту (найбільші з них Німеччина, Італія, Іспанія). На другому місці за значимістю стоїть США з часткою в 6,5%, а на третьому місці - Китай з часткою в 4,5%. Франція також є одним із найбільших імпортерів у світі. Основними товарами, які Франція імпортує, є нафта і газ, автомобілі, електроніка, машини та обладнання. За імпортом головними партнерами Франції також є країни Європейського Союзу, які становлять понад 70% від загального обсягу імпорту. На другому місці за значимістю стоїть Китай з часткою в 8,5%, а на третьому місці - США з часткою в 6%. Франція є членом Європейського союзу і входить до його єдиної торговельної зони. Крім того, Франція має вільні торговельні угоди з низкою країн, включно з Канадою, Південною Кореєю та Японією. Франція також активно торгує з країнами Африки та Близького Сходу, які становлять близько 10% від загального обсягу експорту та імпорту. Особливо в останні роки зміцнюються відносини з колишніми колоніями в Західній Африці. Це дає змогу Франції зміцнювати свою економічну позицію в регіоні та забезпечувати себе доступом до ресурсів і ринків цього регіону. Таким чином, Франція має різноманітну географічну структуру зовнішньої торгівлі, яка дає їй змогу зміцнювати свою економічну позицію у світі. Однак останніми роками країна зіткнулася з низкою торговельних проблем, включаючи спори зі США з приводу введення митних зборів на європейські товари, а також з Китаєм з приводу нерівноправності в торговельних відносинах. Франція продовжує розвивати свою зовнішню торгівлю і активно працює над розширенням своїх ринків в інших країнах. У цьому процесі Франція співпрацює з іншими країнами Європейського Союзу, щоб захистити свої інтереси і зміцнити свою економіку [1].

Дефіцит торгового балансу у Франції зріс до 9904 EUR млн. (10.88 млрд. USD) у лютому 2023. Максимальний профіцит досягав 2674 EUR млн. , а дефіцит -7880 EUR млн . Дефіцит постійно зростав з 2021 року

і відрізняється своїм нестійким станом. В останні роки це спричинено кризою Covid-19 та військовою ескалацією в Україні, що вплинуло на французьку економіку. Загалом, бачимо поступове зменшення дефіциту починаючи з лютого 2023 року, що свідчить про можливу стабілізацію даного показника до кінця 2023 року.

Інший показник, динаміку якого потрібно проаналізувати – грошові потоки. Даний показник теж вирізняється нестабільністю і часто сягає негативного значення у короткі строки. З 16763 EUR млн. у січні 2023 показник пішов у мінус вже наступного місяця. Обсяг грошових потоків у Франції впав на 21344 EUR млн. (23.447 млрд. USD) у лютому 2023. Максимальна зміна сягала 36458 EUR млн., а мінімальна -31626 EUR млн. Нестабільність грошових потоків свідчить про те, що економічна ситуація у Франції не є стійкою і може змінюватися в залежності від різних факторів, таких як зміни в міжнародній торгівлі, економічна кон'юнктура та інші. Нестабільність грошових потоків також може вказувати на неефективність державної політики управління економікою та регулюванням торговельного балансу.

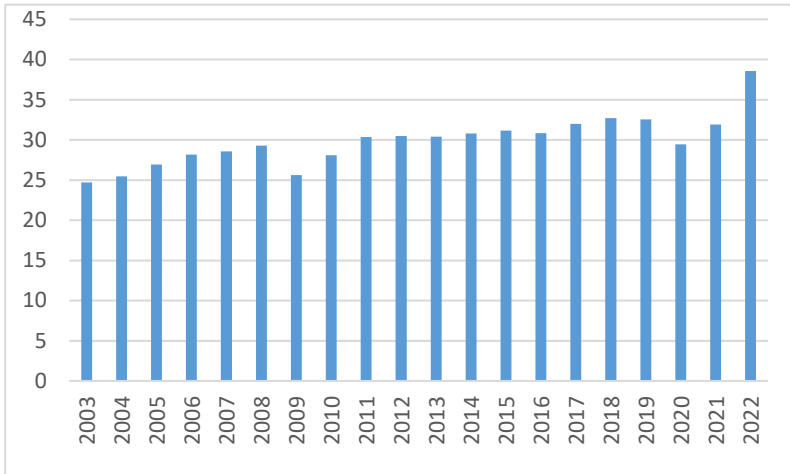

Рис.1. Обсяг експорту Франції (млрд EUR)

Складено автором за [2]

Обсяг експорту до Франції зріс до 50992 EUR млн. (56.017 млрд USD) у лютому 2023 року. Максимальний обсяг досягав 44568 EUR млн., а мінімальний 1166 EUR млн (рис.1). Загалом, експорт Франції поступово зростає з 2020 року. У 2023 році загальний обсяг експорту

Франції зріс на 2% у порівнянні з 2020. Однак, враховуючи вплив пандемії COVID-19 на світову економіку, військових конфліктів, можна припустити, що цей показник міг би бути вищим за інших умов. Також варто зазначити, що Франція має досить високий рівень експортної залежності від своїх головних партнерів, що може створювати певні ризики для економіки країни в умовах геополітичних та економічних турбулентностей.

Рис.2. Обсяг імпорту Франції (млрд EUR)

Складено автором за [2]

Обсяг імпорту до Франції впав до 60896 EUR млн. (66.897 млрд. USD) у лютому 2023. Максимальний обсяг досягав 48634 EUR млн., а мінімальний 1152 EUR млн. (рис.2). Загальний обсяг імпорту Франції зменшився приблизно на 6% у порівнянні з попереднім роком. На це знову вплинули світові зрушення та зменшення попиту на багато товарів. Також варто зазначити, що Франція має досить високий рівень імпоротної залежності від своїх головних постачальників.

У 2021 році ВВП Франції склав 2958 USD млрд., що робить її шостою за величиною економікою світу. За даними Світового банку, у 2020 році капітал Франції становив близько 16,8 трильйонів доларів США. Це включає фізичний капітал (нерухомість, обладнання тощо), фінансовий капітал (акції, облигації тощо) і людський капітал (освіта, здоров'я тощо). Сектори економіки, які роблять найбільший внесок у капітал Франції, це фінанси, нерухомість і виробництво. У 2020 році вони становили відповідно 27%, 23% і 19% від загального обсягу капіталу. Останніми роками у Франції спостерігається зростання частки

фінансового капіталу в загальному обсязі капіталу. Це може бути пов'язано зі зростанням інвестицій і привабливістю французької економіки для іноземних інвесторів. Одним із важливих джерел формування капіталу у Франції є приватний сектор. Він вносить близько 70% від загального обсягу капіталу, тоді як державний сектор - близько 30%. Капітал Франції також є предметом регулювання з боку держави. Наприклад, останніми роками було ухвалено закони, спрямовані на боротьбу з податковими ухиленнями та зміцнення позицій французьких компаній на світових ринках.

Пряме інвестування у Францію означає, що іноземні інвестори вкладають свої кошти безпосередньо у французькі компанії або створюють свої власні компанії у Франції. Такий вид інвестування дає змогу інвесторам отримувати контроль над бізнесом і брати участь у його управлінні. Портфельне інвестування передбачає придбання акцій, облигацій та інших фінансових інструментів, які не дають контролю над бізнесом, але дають змогу отримувати дохід від інвестицій. Франція приваблює як прямі, так і портфельні інвестиції через свою розвинену економіку, високий рівень технологічного розвитку та доступність капіталу. Великі іноземні компанії, такі як Google, Amazon, Microsoft, Coca-Cola та інші, мають свої офіси та виробничі потужності у Франції. Однак, Франція також має високі податкові ставки та жорсткі правила регулювання бізнесу, які можуть відлякувати деяких інвесторів. Наприклад, для створення компанії у Франції необхідно пройти низку юридичних процедур і отримати відповідні ліцензії та дозволи. Також існують обмеження на іноземні інвестиції в деякі галузі, такі як оборонна та атомна енергетика. Крім того, у Франції діють високі податкові ставки, які можуть істотно вплинути на прибутковість бізнесу. Наприклад, ставка податку на прибуток у Франції станом на 2023 рік становить 45%, що є однією з найвищих у Європі.

Оцінка місця та ролі Франції на ринку праці доволі складна. Франція є однією з найбільших економік у світі та має значне місце на світовому ринку праці. У 2020 році Франція посідала 6-те місце у світі за обсягом ВВП і 10-те місце за чисельністю населення. Франція є членом Європейського союзу, що дозволяє їй мати вільний доступ до європейського ринку праці. Вище ми вже розглядали розвинену інфраструктуру і високий рівень життя цієї країни, що робить її привабливим місцем для роботи і проживання. Франція також має високий рівень освіти і науки, що сприяє розвитку високотехнологічних галузей і залученню висококваліфікованих фахівців. Проте останніми роками Франція зіткнулася з проблемою високого безробіття, особливо серед молоді. У 2020 році рівень безробіття у Франції становив близько

8,1%, а станом на 4 кв. 2022 року 7,2%, що є вищим за середній рівень у Європейському Союзі. Якщо розглядати безробіття саме серед молоді, то даний показник наразі тримається на рівні 17,6%.

Оцінюючи міграційні потоки, маємо наступне: одним з найбільш значущих є потік іммігрантів з колишніх колоній Французької імперії, таких як Алжир, Марокко, Туніс та інших країн Африки і Південної Азії. Крім того, Франція приваблює мігрантів з інших країн Європи та світу загалом, зокрема висококваліфікованих фахівців. Також існує потік біженців, які прибувають до Франції з різних країн, включно з Сирією, Афганістаном, Іраком та Україною, де відбуваються військові конфлікти й політичні кризи. Франція стикається з проблемами у сфері міграції, включно з нелегальною міграцією та проблемами інтеграції іммігрантів. Поточний коефіцієнт чистої міграції для Франції у 2023 році становить 0,963 на 1000 населення, що на 9,06% більше, ніж у 2022 році. При цьому населення Франції становить 65,43 мільйона. Останніми роками уряд Франції робить кроки для ефективного управління міграційними потоками і підвищення ефективності процесу інтеграції іммігрантів. Ще у 2018 році Макрон почав реформу міграційної політики. Серед основних нововведень французького закону: посилення відповідальності за незаконний перетин кордону, збільшення терміну утримання шукачів притулку під вартою, зміни у процесі розгляду заяв на політичний притулок, полегшення процедури депортації мігрантів. Особи, які незаконно перетнуть французький кордон, будуть оштрафовані на суму 3750 євро або будуть змушені просидіти у в'язниці до одного року. Також шукачів притулку зможуть затримувати при перетині кордону без оголошення підозри терміном на 90 днів, а не 60, як зараз. Крім того, скорочується кількість разів для біженців повторно подавати заяву на отримання притулку, а розгляд заяви триватиме не 11 місяців, а лише шість. Насамкінець, законом передбачено полегшену та прискорену процедуру депортації біженців, якщо доведуть, що вони насправді – економічні мігранти [3]. Франція має великий працересурсний потенціал, який базується на високій кваліфікації та професійному рівні її населення. Країна має розвинену систему вищої освіти та навчання, що дозволяє підготувати кадри в різних сферах економіки. Основними галузями економіки, які використовують працевлаштування в Франції є промисловість, транспорт та логістика, туризм та готельний бізнес, фінансовий сектор, інформаційні технології та інші. Французька влада активно сприяє розвитку працевлаштування в країні, зокрема, шляхом створення нових робочих місць та підтримки малих та середніх підприємств. Крім того, влада зосереджується на підвищенні кваліфікації населення та

забезпеченні доступу до навчання та професійної підготовки. Загалом, працересурсний потенціал Франції є важливим фактором її економічного розвитку та конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Таким чином, Франція має значне місце на світовому ринку праці завдяки своїй розвиненій економіці, інфраструктурі та високому рівню освіти. Однак проблеми безробіття потребують додаткових зусиль з боку уряду та бізнес-спільноти для їх вирішення. Для країни характерне позитивне сальдо міграцій. Країна перетворилася на один з основних осередків трудової імміграції. Сюди прибуває багато тимчасових робітників з Португалії, Іспанії, Греції, Італії, Польщі, країн Північної Африки. Зменшилася частка працюючих у первинному та вторинному секторах економіки, натомість зросла у третинному секторі. Кількість мігрантів щороку зростає.

Отже, ми можемо оцінити обсяги експорту і імпорту як такі, що коливаються внаслідок економічної ситуації у світі. Стан інших показників, окрема торгівельного балансу, також можуть змінюватися в залежності від різних факторів (зміни в міжнародній торгівлі, економічна кон'юнктура, внутрішня ситуація в країні). Певна нестабільність, яка є нормою для держав ЄС втім може вказувати на неефективність державної політики управління економікою. Також ми визначили Францію як країну з позитивним економічним кліматом задля інвестування. У компаніях з іноземним капіталом зайнято понад 20% населення. За обсягом іноземних інвестицій в національну економіку Франція посідає третє місце у світі. Найбільшими інвесторами є США та Німеччина. Проаналізувавши політичну систему Франції, можемо зробити висновок, що вона є складною та динамічною, забезпечує поділ влади, свободу слова та права громадян, але також може призводити до політичних конфліктів і суперечок. Незважаючи на це, Франція залишається одним із ключових гравців у світовій політиці та економіці. Дослідили платіжний баланс Франції (станом на квітень 2023 року платіжний баланс Франції складав -2989 EUR млн. , -3.282 млрд. USD. Платіжний баланс по відношенню до ВВП на кінець 2022 року складав – 1,7%). Простеживши динаміку даного балансу ми характеризуємо його стан як мінливий. В даній роботі ми також визначили, що євро є недооціненою на 12% валютою. Це означає, що купівельна спроможність національної валюти в країні в перерахунку на долари більша, ніж купівельна спроможність долара в США. Франція є однією з найбільших економік світу й активно інтегрується у світове господарство. Останніми роками якість життя у Франції залишалася стабільною, але 2020 року її торкнулася пандемія COVID-19 і соціальні протести. Одним з основних показників якості життя є рівень доходів

населення. У 2019 році середній дохід у Франції становив близько 35 тисяч євро на рік. Однак, рівень безробіття в країні високий і становить 7,2% населення.

Список використаних джерел

1. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підруч. / Ю.Г. Козак. К.: Центр учбової літератури, 2017. С. 18-20.

2. Take profit. URL: <https://take-profit.org/statistics/imports/france/> (дата звернення: 26.02.2024)

3. Євроінтеграція. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/02/27/7078050/> (дата звернення 27.02.2024)

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN ADDRESSING ECONOMIC ISSUES UNDER NEW GEOPOLITICAL CIRCUMSTANCES

This paper reviews how international organizations function in today's geopolitical environment and how they affect the resolution of economic issues. International organizations have new obstacles as a result of the increased complexity of global economic issues, and they must modify their tactics to reflect the shifting global order. The World Trade Organization, the International Monetary Fund, the United Nations, and other organizations are among those whose roles are examined in terms of helping countries work together to resolve economic issues, specifically trade disputes, financial stability, and guaranteeing sustainable economic growth. Changes in these organizations' operations in relation to the escalation of geopolitical tensions and the emergence of new economic paradigms are of special interest. In light of current geopolitical conditions, the paper offers an analysis of the primary strategic obstacles and possibilities facing international organizations in the sphere of economics.

Key words: international organizations, sustainable economic growth, geopolitical conditions, economic issues

У цій доповіді розглядається, як міжнародні організації функціонують у сучасному геополітичному середовищі та як вони впливають на вирішення економічних питань. Міжнародні організації мають нові перешкоди в результаті зростання складності глобальних економічних проблем, і вони повинні змінити свою тактику, щоб відобразити мінливий світовий порядок. Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд, Організація Об'єднаних Націй та інші організації належать до тих, роль яких розглядається з точки зору допомоги країнам у спільній роботі над вирішенням економічних проблем, зокрема торговельних суперечок, фінансової стабільності та гарантування сталого економічного зростання. Особливий інтерес становлять зміни в діяльності цих організацій у зв'язку із загостренням геополітичної напруженості та появою нових економічних парадигм. У світлі сучасних геополітичних умов у доповіді пропонується аналіз основних стратегічних перешкод і можливостей, які стоять перед міжнародними організаціями у сфері економіки.

Ключові слова: міжнародні організації, стійке економічне

зростання, геополітичні умови, економічні проблеми

Geostrategic conditions are always changing in the modern world, which presents a variety of economic possibilities and difficulties for countries and regions. Along with new chances for economic progress, changes in the political, military, economic, and technical domains also bring new risks and challenges to stability and prosperity. International organizations play a crucial role in developing and implementing policies to address economic difficulties and promote sustainable development, making their function all the more significant in this environment. What is more, it is essential to comprehend the function of international organizations in light of shifting geostrategic circumstances. In light of this knowledge, it is possible to enhance the stability and growth of countries and regions within the framework of the global economy by developing efficient strategies for controlling economic processes. Hence, the function of international organizations in resolving economic issues under striking geostrategic circumstances will be examined in this thesis. There will be a discussion about how shifting geopolitics affect economic systems and assess how successful international institutions are in light of these developments. Furthermore, we will have a close look at potential strategies for enhancing the ability of international organizations to resolve economic issues and support the global establishment of stable economic circumstances.

A wide range of elements, including political, economic, military, socio-cultural, and technical advancements, influence the analysis of new geostrategic situations and significant geopolitical shifts. It is possible to exemplify geopolitical disruptions and conflicts by growing hostilities between countries and regions, including the economic and technological disputes between the US and China, the war between Russia and Ukraine, and the geopolitical instability in the Middle East and Africa. Besides, the emergence of new centers of economic power, consisting of China, India, and other “BRICS” countries, as well as the growing importance of private companies in the global economy, have led to changes in the global economic power and balance of power (BRICS: What is the group and which countries have joined? 2024). Hence, there are trade and economic sanctions, particularly, when one or more countries impose sanctions on another, it may have a big effect on their economy by restricting access to markets, lowering trade volumes, and raising the cost of exporting and producing goods. For instance, the Russian economy has been significantly impacted by the sanctions placed on it in relation to its annexation of Crimea and its military activities in eastern Ukraine, specifically in the oil sector as it is depicted in Figure 1. In the beginning of the 2023, it is clearly shown that Russia’s export

of crude oil had fallen dramatically. It is due to some countries, namely Turkey, European Union countries, who diminish the usage of Russian oil (Goes & Bekkers, 2023).

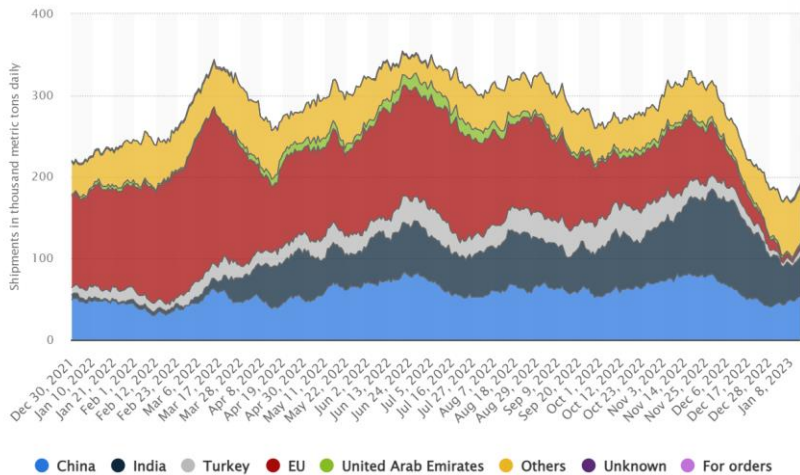

Fig. 1. Russian crude oil shipments by destination countries, December 2021 – January 2023

Source: Statista (2023)

Furthermore, due to exchange rate volatility, financial risks, political unrest and geopolitical conflicts there are currency market swings. In this case, escalating geopolitical tensions in a particular area may cause the value of the national currency to decline and inflationary pressures to rise. Also, not to mention that geopolitical conflicts may result in limitations on the use of infrastructure, trade markets, and natural resources, which may have an impact on market and production access. That is why disputes between countries over maritime channels can impede commerce and have an impact on global market pricing. In addition, adapting industrial chains and trade routes can result from geopolitical shifts, which can have an impact on the competitiveness of countries and regions and alter global trade flows. Redistributing global trade flows and altering the competitive landscape are two examples of how trade agreements may be revised and new trade blocs formed. As for climate change and energy security which include rising numbers of incidents of hurricanes, floods, and other climate-related natural disasters that endanger infrastructure and economic systems, as well as adjustments to energy policy strategies aimed at lowering reliance on coal and oil. What is more, due to technological innovation and digital transformation, such as the advancement of block chain, artificial

intelligence, and information technology, alongside other contemporary technologies, the alterations in trade, communication, and manufacturing methods can be observed. Geostrategic shifts can lead to economic difficulties and unexpected business and economic development environments. Therefore, the consequences of these transformations may be identified around the globe, ranging from the COVID-19 pandemic's effects on the international economy to the change in the geopolitical power dynamics brought about by China's upward trajectory to prominence as a major economic and political force. Not only do they have an impact on economic systems, but also provide fresh difficulties for international organizations trying to maintain growth and stability in the economy (International IDEA, 2020).

The ability of international organizations to coordinate the operations of many governments and foster collaboration in diverse economic fields makes them indispensable in the solution of economic problems. For example, the encouragement of global commerce is done by the World Trade Organization (WTO), which not only strives to establish guidelines and requirements for unrestricted and equitable trade among countries, hence fostering economic expansion and advancement, but also assists in the settlement of trade disputes between countries. As an illustration, the WTO seeks to lower tariffs and other trade obstacles, which promotes both economic and international trade expansion. Indeed, the WTO operations are successful in promoting a free and open international trade environment, however, certain agreements are difficult to put into action because of national political disputes. As well as that, global financial institutions, such as the World Bank and the International Monetary Fund (IMF), offer financial assistance to countries in order to help them resolve economic crises and encourage the growth of various businesses and infrastructure. Particularly, the IMF helps countries handle economic downturns by providing support financially and maintaining the integrity of the world financial system, whereas World Bank helps developing countries fight against poverty and achieve sustainable economic growth by offering financial and technical help. Although the World Bank's initiatives are successful in promoting development, some have concerns about how they may affect the environment and the local population at large. Besides, to maintain financial stability and control the financial, not only the IMF strives to develop global norms and laws, but also the Bank for International Settlements (Taylor, 2019). For instance, the IMF offered financial assistance and economic guidance to countries in times of economic collapse, such as the Eurozone crisis that followed the year 2008, in order to assist them in regaining their financial stability and resilience. For the most part, the IMF has generally been successful in resolving economic

crises; yet, there have been complaints about the requirements the IMF places on its recipient countries. Along with, international organizations, namely, the European Union and the United Nations (UN) promote sustainable development by striving to create and carry out policies and initiatives for sustainable development that support social fairness, economic expansion and the preservation of the environment. Consequently, international organizations can be less successful due to political situations, conflicts of interest, and other problems, even if they often have a favorable impact on economic stability and progress. In order to effectively address economic difficulties in the context of evolving geopolitical landscapes, collaboration and coordination among governments, international organizations and other relevant entities must be fostered (Colombatto, 2022).

Enhancing the involvement of international organizations in resolving economic issues may be achieved in a number of ways. To clarify, it is possible to improve openness and transparency by making sure that their own operations are more easily accessible and open, then international organizations can play a better role. This entails increased stakeholder engagement in governance processes, public access to information, and transparency in the decision-making process. Moreover, by strengthening the bonds between their member countries and among themselves, international organizations may play a more significant role in the world, especially in regard to increasing coordination and cooperation. As a result, this may yield more fruitful outcomes when tackling challenging economic issues. In order to promote economic stability and progress, governments and international organizations can work together, for instance, to carry out joint initiatives that are designed to promote social stability and economic growth (United Nations, 2023). Alternatively, while exchanging experience and knowledge, states may benefit from international organizations in a number of economic areas, which enhances development strategies and initiatives. Also, as it was discussed above, international organizations have the ability to financially assist and invest in member state development campaigns that support and improve their economies. An example of collaboration between governments and international institutions is the World Bank's program to assist developing countries with their infrastructure development. In particular, in order to implement projects for building roads, railroads, power plants, and other infrastructure facilities – all of which contribute to the development of the economy and the enhancement of the standard of people's living – this program offers financial support as well as technical assistance (Council on Foreign Relations, 2023).

In conclusion, international organizations, namely, the World Trade Organization, the World Bank, and the International Monetary Fund are

essential to maintaining sustainable growth and stabilizing the global economy. Their actions and programs are designed to help countries grow, lower poverty, boost economic productivity, and maintain an atmosphere that is free and fair for trade internationally. Besides, in order to achieve economic stability and progress, governments and international organizations must work together closely. Countries may solve economic issues and carry out changes with the use of financial assistance, cooperative initiatives, and experience sharing. As a result, the function of international organizations in current geostrategic contexts validates their significance for maintaining growth and economic stability. In order to accomplish shared objectives in the areas of economic and social development, collaboration between states and international organizations is required given the complex difficulties of the modern world.

References

1. As geopolitical tensions escalate, United Nations, regional organizations must strengthen cooperation, preventive diplomacy, Speakers Tell Security Council | Meetings Coverage and press releases (2023) United Nations. Available at: <https://press.un.org/en/2023/sc14548.doc.htm>

2. Goes, C. and Bekkers, E. (2023) The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation. Available at: <https://www.imf.org/-/media/Files/News/Seminars/2023/fragmentation-conference/session-3-paper-1-the-impact-of-geopolitical-conflicts-on-trade-growth-and-innovation.ashx>

3. Reinventing the role of international and regional organizations in promoting peaceful, just and inclusive institutions in times of crisis: What was done and what is next? (2020) International IDEA. Available at: <https://www.idea.int/events/reinventing-role-international-and-regional-organizations-promoting-peaceful-just-and>

4. Colombatto, E. (2022) Role of international organizations, GIS Reports. Available at: <https://www.gisreportsonline.com/r/international-organizations/>

5. Taylor, D. (2019) Role of International Organisations in Economic Development, Tutorchase.com. Available at: <https://www.tutorchase.com/notes/ib/economics/4-7-3-role-of-international-organisations-in-economic-development>

6. *Six essential international organizations you need to know* (2023) Council on Foreign Relations. Available at: <https://world101.cfr.org/global-era-issues/globalization/six-essential-international-organizations-you-need-know>

7. *BRICS: What is the group and which countries have joined?* (2024)

BBC News. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-66525474>

8. *Russia: Crude oil shipments by destination 2023* (2023) *Statista.*
Available at: <https://www.statista.com/statistics/1350506/russia-crude-oil-shipments-by-destination/>

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science,
Associate Professor*

С. Мартиненко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У статті подана інформація про стан машинобудівної галузі на момент дії воєнного стану (2024 рік). Визначені пріоритетні напрямки машинобудівної галузі та розглянуто питання переорієнтації виробництва. Проведений аналіз динаміки зміни обсягу виробленої продукції з 2010 по 2022 роки, приведений до долара США. Також наводиться графік динаміки індексів промислового виробництва з 2010 по 2022 роки. На підставі аналізу розглянутих графіків, зроблені висновки про необхідність державного регулювання машинобудівної галузі. Проведено аналіз основних державних програм, які наразі існують в Україні для підтримки господарської діяльності та застосовні для машинобудівної галузі. Розглянуто проблеми, з якими стикається підприємство при його націоналізації. Дані рекомендації щодо вирішення цих проблем. Зроблено пропозиції щодо вдосконалення системи державного регулювання машинобудівної галузі, які полягають у: скасуванні ПДВ для завезення нового обладнання та оснащення; запровадженні державного кредитування з нульовою процентною ставкою на освоєння нової продукції, що має стратегічний характер; перегляду процентної ставки в бік зменшення для лізингу та факторингу; створенні ефективного механізму, що забезпечує максимальну результативність технопарків і сприяє розвитку інноваційної сфери національної економіки.

***Ключові слова:* державне управління, машинобудівний комплекс України, машинобудівні підприємства, розвиток, інновації**

The article provides information on the state of the machine-building industry at the time of martial law (2024). The priority directions of the machine-building industry were determined and the issue of reorientation of production was considered. The analysis of the dynamics of changes in the volume of manufactured products from 2010 to 2022 was carried out, expressed in US dollars. A schedule of the dynamics of industrial production indices from 2010 to 2022 is also given. Based on the analysis of the considered graphs, a conclusion was made about the need for state regulation of the machine-building industry. An analysis of the main state programs that

currently exist in Ukraine to support economic activity and are applicable to the machine-building industry has been carried out. The problems faced by the enterprise during its nationalization are considered. Recommendations for solving these problems are given. Proposals have been made to improve the system of state regulation of the machine-building industry, which include: cancellation of VAT for the import of new equipment and equipment; introduction of state lending with a zero interest rate for the development of new products of a strategic nature; downward revision of the interest rate for leasing and factoring; creation of an effective mechanism that ensures the maximum effectiveness of technology parks and promotes the development of the innovative sphere of the national economy.

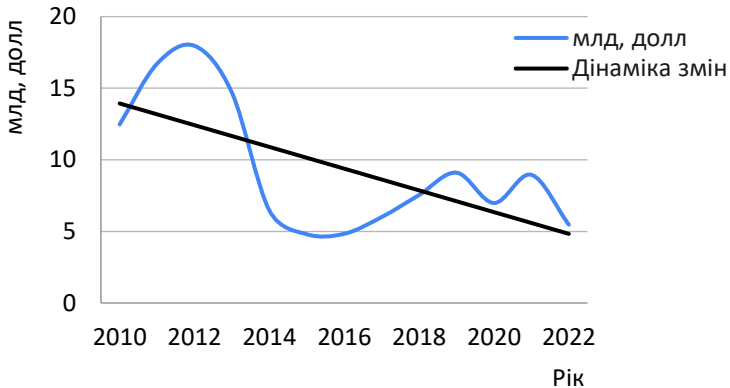
Keywords: *state management, machine-building complex of Ukraine, machine-building enterprises, development, innovations*

Вступ. Наразі у машинобудівній галузі України спостерігається загальний спад виробництва, виняток становлять лише підприємства, що належать до концерну Укроборонпром, які отримують замовлення від міністерства оборони. Однак, для багатьох підприємств переорієнтація виробництва на більш перспективні проекти має ряд складнощів, однією з яких є необхідність придбання нового обладнання. Так як у випадку завантаження виробництва навіть на 100%, середній період окупності середнього обладнання становить 2-3 року, при цьому закупівля верстатів за рахунок власних фінансових активів в умовах нестабільності є дуже ризикованою і іноді повністю нездійсненою завданням, особливо для підприємств, що відносяться до малого бізнесу. Крім цього, є також питання в пошуку компетентних фахівців, які мають достатньо досвіду для переорієнтації виробництва. Кадровий голод є наслідком вимушеної міграції населення, при цьому, частина підприємств також стикається з проблемою необхідності передислокації виробництва. Якщо проаналізувати довоєнні роки, то можна відзначити, що машинобудівна галузь і раніше не мала бажаної динаміки зростання. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств машинобудівної галузі у 2010-2022 роках представлено на Рис. 1 і наведена на поточний курс долара США на кінець року.

Відповідно потрібно зазначити, що і динаміка індексів промислового виробництва в аналогічному періоді мала спадну тенденцію (Рис. 2).

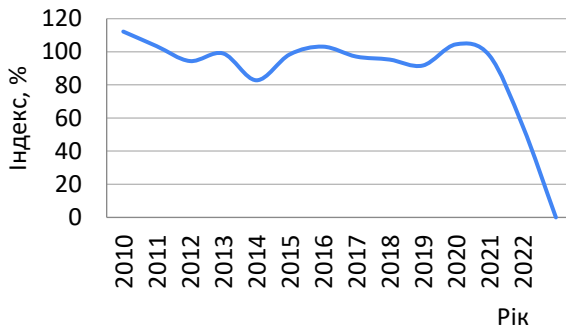
Якщо зробити прогноз розвитку машинобудівної галузі на майбутнє, не важко відзначити, що її динаміка буде продовжувати демонструвати спадний характер. Таким чином, втручання держави, на основі кейнсіанської підходу для запобігання небезпечних тенденцій,

просто необхідно.

Рис. 1. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств машинобудівної галузі в Україні, 2010-2022 рр., млрд. дол.*

*Складено автором за [1]

Рис. 2. Зведена таблиця індексів промислового виробництва в Україні, 2010-2022 рр., %*

*Складено автором за [2]

Метою дослідження є аналіз стану державного регулювання машинобудівного комплексу України, визначення пріоритетних напрямків та дієвих методів реалізації державної політики в

машинобудівному секторі України під час воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Складність розвитку машинобудування України полягає в тому, що в найближчій перспективі необхідно вирішувати одночасно чотири основні завдання: інтенсивну модернізацію машинобудування; підготовку і перепідготовку кадрового потенціалу з формуванням нового інженерно-технічного та управлінського персоналу, здатного забезпечити інноваційний розвиток машинобудування; створення умов для підвищення інвестиційної привабливості машинобудівних підприємств і забезпечення припливу приватних інвестицій в машинобудування; забезпечення збуту продукції в умовах високої конкуренції [3].

Наразі реалізуються декілька державних програм для підтримки господарської діяльності в сфері машинобудівної галузі, серед яких можна виділити наступні:

1. Кредитування на фінансування оборотного капіталу в межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» (для юридичних осіб). На цей кредит можуть розраховувати діючі підприємства, що здійснюють прибуткову діяльність понад 12 місяців та річний дохід яких становить не більше 50 млн. євро сумарно з групою пов'язаних контрагентів.

Цільове призначення кредиту: інвестиційні цілі, пов'язані із провадженням господарської діяльності та юридичні особи, що планують релокацію. Розмір кредиту (УАН): до 60 000 000 грн. строком до 60 місяців з відсотковою ставкою від 0% річних в залежності від цілі [4].

2. Держпрограма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». Мета програми: розвиток підприємництва, сприяння розвитку МСБ, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць.

Програма передбачає фінансову допомогу шляхом здешевлення фінансового лізингу, через державну компенсацію ставки базової винагороди до рівня 5%, 7%, 9% або 11% річних [5].

3. Програма «Доступний факторинг». Працює в рамках популярної програми «Доступні кредити 5-7-9%», посилює підтримку державою українського бізнесу. Адміністратором програми «Доступний факторинг» призначений Фонд розвитку підприємництва, який вже уклав угоди про співробітництво з 5 фінансовими установами-партнерами: OTP Bank, Україна, ТАСКОМБАНК, Com In Bank, Глобус

Банк та ПАТ «МТБ БАНК». Допомогу з підвищення обізнаності бізнесу про факторинг надаватиме проєкт USAID «Реформування фінансового сектору».

Держпідтримка бізнесу за договорами факторингу здійснюється Фондом розвитку підприємництва в межах отриманих коштів, передбачених у державному бюджеті. Фактором може бути лише банк, що має відповідну ліцензію, і лише за договорами внутрішнього факторингу. Максимальний ліміт фінансування на контрагента та групу – до 95% суми грошової вимоги, або до 150 млн. грн. (з урахуванням отриманої держпідтримки за програмами кредитування та лізингу). Максимальний строк користування факторинговим фінансуванням для суб'єкта підприємництва – 360 днів. Держава компенсує підприємцю витрати на сплату базової винагороди до рівня 13% річних [6].

4. Програма релокації підприємств. Підприємство отримує пакет державної підтримки, що включає в себе наступні опції:

- підбір місця розташування для потужностей підприємства;
- допомога з перевезенням на нову локацію;
- сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників;
- підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту [7].

5. Релокації підприємств в Еко Сمارт індустріальний парк Галіт (м. Дрогобич). Унікальний індустріальний парк в місті Дрогобич, що орієнтується не лише на великий, а й на малий та середній бізнес. Парк пропонує як оренду, так і продаж складських, виробничих та офісних лотів. Для резидентів парку передбачено:

- податкові преференції (звільнення від земельного податку, податку на прибуток на 10 років);
- звільнення від ПДВ при імпорті нового обладнання;
- компенсація відсотків за позиками на ведення діяльності [8].

Як ми бачимо, основних програм, які можуть стимулювати розвиток машинобудівної галузі під час воєнного стану, досить багато. При цьому, багато підприємств, продукція яких не є державним замовленням, має не високі перспективи отримати державну підтримку. Крім цього, є заводи, які за новими законами підлягають націоналізації. При цьому, вони є юридично банкрутами, внаслідок заморожування їх активів і мають великі дебіторські заборгованості. При цьому, дебітори готові погасити свої борги, але не можуть цього зробити через багато не вирішених юридичних питань, пов'язаних з націоналізацією. Є приклади підприємств, які вже майже два роки не можуть вийти на нормальний ритм роботи, навіть за умови наявності замовлень. З цієї

причини, державі необхідно доопрацювати систему націоналізації підприємств, яка зараз досить недосконала. Крім цього, для будь-яких підприємств машинобудівної галузі пропонується:

✓ На час воєнного стану скасувати ПДВ для завезення нового обладнання та оснащення, так як його відшкодування з бюджету, як правило, затягується.

✓ Ввести державне кредитування з нульовою процентною ставкою на освоєння нової продукції, що має стратегічний характер.

✓ Переглянути процентні ставки в бік зменшення, для лізингу та факторингу.

✓ Створити ефективний механізм, що забезпечує максимальну результативність технопарків та сприяє розвитку інноваційної сфери національної економіки.

Вищевказані заходи можуть протирічити інтересам певних економічних суб'єктів та не мати потрібної позитивної реакції. Саме тому держава повинна діяти рішуче в напрямку посилення використання регуляторних інструментів під час військового стану.

Висновки. У підсумку потрібно зазначити, що вдосконалення системи державного регулювання очевидно потребує комплексного підходу. З одного боку, необхідно доопрацювати комплекс заходів для підтримки підприємств при їх релокації, якщо вона потрібна, а з іншого – надати підтримку фінансовій стороні бізнесу, яка полягає в доопрацюванні вже існуючих програм кредитування, лізингу, факторингу, пом'якшення податкового навантаження тощо, або розробки принципово нових підходів.

Важливим питанням також залишається необхідність розробки державної програми пошуку компетентних фахівців, які могли б не тільки ефективно вдосконалювати вже існуючі технології, а й розробляти абсолютно нові. Так само, для ефективного залучення нових співробітників необхідно подбати про їх соціальний захист, забезпечивши їх не тільки гідною заробітною платою, а й надавши високі соціальні гарантії.

Список використаних джерел

1. Державна служба статисти України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/industrial/>
3. Дикань В.В. (2013). Державне регулювання розвитку машинобудування України. *Вісник економіки транспорту і*

промисловості. № 42. С. 213-217.

4. Ощадбанк. URL: <https://www.oschadbank.ua/credit/579>
5. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/01/15/119789457/>
6. Міністерство економіки України. Програма «Доступний факторинг». URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f5d1d012-590b-4efb-81c2-aea0eaa0b19a&title=DostupniiFactoring>
7. Міністерство економіки України. Програма релокації. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
8. Galit. Smart eco industry park. URL: <https://galit.info/#ttx>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНДОНЕЗІЇ У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Стаття досліджує динаміку експорту та імпорту Індонезії за останні п'ять десятиліть, а також порівнює її з іншими країнами. Автор аналізує потенціал експорту та імпорту країни та робить висновки про її місце та роль у міжнародних економічних відносинах. Ця стаття буде корисною дослідникам, які вивчають економіку Індонезії, а також фахівцям, які цікавляться міжнародною торгівлею.

***Ключові слова:** Індонезія, експорт, імпорт, світова торгівля, економічне зростання, розвиток*

Вступ

Індонезія, архіпелаг, що розкинувся на екваторі, протягом століть чарував мандрівників своїми екзотичними пейзажами та багатством ресурсів. Проте останніми десятиліттями ця країна, четверта за чисельністю населення у світі, перетворюється на щось значно більше: на економічного титана, що прокидається.

Стрімке зростання

За останні 50 років Індонезія зазнала вражаючого економічного зростання. ВВП країни зріс майже у 40 разів, перетворивши її на 16-ту за величиною економіку світу [1]. Цей феномен нерозривно пов'язаний з динамічним розвитком зовнішньої торгівлі [2].

Індонезія, яка раніше була відома своїми природними ресурсами, такими як нафта, газ і руди, успішно розширила свої експортні можливості на інші сектори, такі як текстильна промисловість, харчова промисловість та туризм. Це дозволило країні диверсифікувати свою економіку і залежність від природних ресурсів [2].

Одним з ключових факторів успіху Індонезії було приваблення іноземних інвестицій. Уряд активно сприяв створенню сприятливої інвестиційної клімату, шляхом впровадження реформ і політик, що спрямовані на залучення іноземного капіталу. Це стимулювало розвиток нових галузей, створення робочих місць та підвищення життєвого рівня населення.

Індонезія також здійснила значні кроки у поліпшенні своєї інфраструктури. Великі інвестиції були зроблені в будівництво доріг, мостів, аеропортів та портів. Це не тільки сприяло розвитку

транспортної системи країни, але й забезпечило зручність для бізнесу та туристів.

Крім того, уряд Індонезії активно просуває цифрову трансформацію країни. Запровадження сучасних технологій та цифрових інновацій в різних сферах економіки допомагає покращити ефективність бізнес-процесів та забезпечити доступ до нових ринків.

Важливим аспектом успіху Індонезії є також розвиток людського капіталу. Країна інвестує в освіту та навчання своїх громадян, що дозволяє розвивати навички та знання, необхідні для сучасної економіки.

Незважаючи на досягнуті успіхи, Індонезія стикається з викликами, такими як корупція, нерівність та екологічні проблеми. Проте, уряд продовжує працювати над цими питаннями та розробляти стратегії для подолання цих викликів.

Загалом, успіх Індонезії в економічному розвитку є вражаючим прикладом того, як країна може змінити свою економіку і стати однією з провідних сил у світовій економіці. Це свідчить про важливість правильної політики та стратегій розвитку для досягнення стабільного та сталого зростання.

Експортний бум

З 1970 р. експорт Індонезії зріс у 244,7 рази, сягнувши 323,1 млрд. дол. США у 2022 р (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка Експорту Індонезії за 1970-2022 роки у поточних цінах, та цінах 1970 р.

Побудовано автором на основі [2]

Це зростання підживлювалося багатством природних ресурсів країни, таких як нафта, газ, вугілля та пальмова олія.

Проте, в останні роки Індонезія успішно розширила свої експортні можливості на інші сектори, такі як текстильна промисловість, харчова промисловість та туризм. Це дозволило країні диверсифікувати свою економіку і залежність від природних ресурсів.

Одним з ключових факторів успіху Індонезії було залучення іноземних інвестицій. Уряд активно сприяв створенню сприятливої інвестиційної клімату, шляхом впровадження реформ і політик, що спрямовані на залучення іноземного капіталу. Це стимулювало розвиток нових галузей, створення робочих місць та підвищення життєвого рівня населення.

Індонезія також здійснила значні кроки у поліпшенні своєї інфраструктури. Великі інвестиції були зроблені в будівництво доріг, мостів, аеропортів та портів. Це не тільки сприяло розвитку транспортної системи країни, але й забезпечило зручність для бізнесу та туристів.

Крім того, уряд Індонезії активно просуває цифрову трансформацію країни. Запровадження сучасних технологій та цифрових інновацій в різних сферах економіки допомагає покращити ефективність бізнес-процесів та забезпечити доступ до нових ринків.

Важливим аспектом успіху Індонезії є також розвиток людського капіталу. Країна інвестує в освіту та навчання своїх громадян, що дозволяє розвивати навички та знання, необхідні для сучасної економіки.

Незважаючи на досягнуті успіхи, Індонезія стикається з викликами, такими як корупція, нерівність та екологічні проблеми. Проте, уряд продовжує працювати над цими питаннями та розробляти стратегії для подолання цих викликів.

Загалом, успіх Індонезії в економічному розвитку є вражаючим прикладом того, як країна може змінити свою економіку і стати однією з провідних сил у світовій економіці. Це свідчить про важливість правильної політики та стратегій розвитку для досягнення стабільного та сталого зростання.

Імпортні горизонти

Імпорт також значно зріс, збільшившись у 183,7 рази за той самий період, до 275,7 млрд. дол. США у 2022 р.[3] Це зростання свідчить про розширення потреб та інвестицій Індонезії, що стимулюють розвиток внутрішнього ринку.

Імпортні горизонти Індонезії розширюються з кожним роком, що

свідчить про збільшення потреб індонезійського ринку. За останні роки країна відзначила значне зростання імпорту, який збільшився майже в 184 рази. У 2022 р. обсяг імпорту досяг 275,7 млрд доларів США [3].

Це зростання імпорту свідчить про зростання попиту на іноземні товари та послуги в Індонезії. Країна активно інвестує в розвиток свого внутрішнього ринку, що стимулює збільшення імпорту. Індонезійські споживачі все більше виявляють зацікавленість у продуктах з-за кордону, що сприяє зростанню імпорту.

Збільшення імпорту також свідчить про активний розвиток бізнесу та інвестицій в Індонезії. Країна стає все більш привабливою для іноземних інвесторів, що приносять інновації та нові можливості на ринок. Це стимулює зростання імпорту товарів та послуг, які необхідні для розвитку бізнесу.

Однак, збільшення імпорту також може мати свої виклики та негативні наслідки. Залежність від імпорту може призвести до збільшення дисбалансу в торговельному балансі країни та впливати на конкурентоспроможність внутрішнього виробництва. Тому важливо забезпечити баланс між імпортом та експортом, а також розвивати власне виробництво та промисловість.

Уряд Індонезії вживає заходів для стимулювання внутрішнього виробництва та зменшення залежності від імпорту. Це включає впровадження заходів захисту внутрішнього ринку, підтримку місцевих виробників та стимулювання інноваційного розвитку.

В цілому, зростання імпорту в Індонезії свідчить про розширення потреб та інвестицій країни. Проте, необхідно забезпечити баланс між імпортом та експортом, а також розвивати власне виробництво, щоб зберегти конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Порівняння з світовими лідерами

Хоча експорт Індонезії значно виріс, він все ще поступається показникам світових лідерів, таких як Китай, США, Німеччина, Великобританія та Франція. Те ж саме стосується і імпорту, де Індонезія відстає від цих країн, а також від Японії.

Індонезія, хоча і зазнає значного зростання в сфері імпорту, все ще поступається світовим лідерам у цій галузі. Країни, такі як Китай, США, Німеччина, Великобританія та Франція, мають набагато вищий обсяг імпорту, ніж Індонезія. Наприклад, Китай є найбільшим світовим імпортером, з обсягом імпорту понад 2,5 трильйона доларів США на рік. США також мають велику кількість імпортованих товарів, з обсягом понад 2,3 трильйона доларів США на рік [4].

Навіть у порів'янні з Азійськими країнами, Індонезія відстає від

Японії, яка є другим найбільшим світовим імпортером після Китаю.

Обсяг імпорту Японії становить близько 720 мільярдів доларів США на рік [5].

Незважаючи на це, важливо враховувати, що Індонезія все ще розвивається і має потенціал для подальшого зростання. Країна активно працює над привабливістю для іноземних інвесторів та розвитком внутрішнього ринку. Збільшення імпорту свідчить про зростання попиту на іноземні товари та послуги, що може бути позитивним сигналом для економічного розвитку країни.

Проте, важливо також забезпечити баланс між імпортом та експортом, а також розвивати власне виробництво та промисловість, щоб зберегти конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Індонезія має потенціал стати сильним гравцем на світовій арені, але це потребує подальших зусиль та розвитку вітчизняного виробництва.

Сусідське порівняння

У порівнянні з сусідніми країнами, Індонезія випереджає Малайзію, Філіппіни та Папуа-Нову Гвінею за обсягами експорту та імпорту. Проте, їй все ще далеко до Австралії, яка значно випереджає регіон за цими показниками.

Австралія є однією з найбільших світових економік і має великий обсяг зовнішньої торгівлі. Обсяги її експорту та імпорту значно перевищують показники Індонезії.

Наприклад, обсяг експорту Австралії становить близько 250 мільярдів доларів США на рік, що в 2 рази більше, ніж у Індонезії. Щодо імпорту, Австралія також має значно вищий обсяг, ніж Індонезія, з обсягом понад 230 мільярдів доларів США на рік [6].

Однак, варто враховувати, що Індонезія є найбільшим економічним гравцем в Південно-Східній Азії і має значний потенціал для подальшого зростання. Країна активно працює над розвитком своєї промисловості та привабливістю для іноземних інвесторів. Збільшення обсягів експорту та імпорту свідчить про зростання попиту на її товари та послуги, що може стати фактором розвитку країни.

Разом з тим важливо також забезпечити баланс між експортом та імпортом, а також розвивати власне виробництво, щоб зберегти конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Індонезія має потенціал стати ключовим гравцем у світовій економіці, але це потребує подальших зусиль та розвитку вітчизняного виробництва.

Розкриття потенціалу

Аналіз експортного та імпортного потенціалу Індонезії свідчить

про те, що країна має значні резерви для зростання. При експорті на душу населення на рівні країн-лідерів, експорт Індонезії міг би сягати 6 860,8 млрд. дол. США, що в 21,2 рази більше за показники 1970 р.[7].

Індонезія має значний потенціал для розвитку свого експорту та імпорту. За останні роки країна успішно збільшує обсяги свого експорту, що свідчить про зростання попиту на її товари та послуги. Аналіз показує, що при збільшенні експорту на душу населення на рівні країн-лідерів, Індонезія може досягти обсягу експорту в 6 860,8 млрд. доларів США. Це в 21,2 рази більше, ніж показники 1970 р. [7].

Це свідчить про значний потенціал країни для розвитку свого експортного сектору. Індонезія має багатий природний ресурсний потенціал, такий як нафта, газ, вугілля та метали, які можуть бути експортовані на міжнародний ринок. Крім того, країна також має розвинену сільськогосподарську галузь, яка може постачати продукти харчування на світовий ринок.

Однак, для реалізації свого потенціалу, Індонезія повинна зосередитися на розвитку своєї інфраструктури та покращенні умов для бізнесу. Крім того, країна повинна продовжувати працювати над покращенням своєї конкурентоспроможності та привабливості для іноземних інвесторів. Це допоможе залучити більше інвестицій та підтримати зростання експорту.

Зростання експорту також може стати фактором для розвитку внутрішнього виробництва та стимулювання інновацій. Збільшення обсягів експорту може створити нові можливості для розвитку власного виробництва та розширення асортименту продукції. Це може допомогти країні диверсифікувати свою економіку та залежність від зовнішнього ринку.

Розкриття потенціалу експорту та імпорту є важливим для розвитку країни. Індонезія має всі передумови для досягнення успіху в цих сферах, але це потребує подальших зусиль та розвитку вітчизняного виробництва. Забезпечення балансу між експортом та імпортом, а також розвиток власного виробництва, є ключовими факторами для реалізації потенціалу Індонезії на світовому ринку.

Висновок

Індонезія вже зараз є важливим гравцем на світовій економічній арені. Її динамічний розвиток, багатство ресурсів та значний потенціал свідчать про те, що ця країна має всі шанси стати одним із економічних лідерів ХХІ століття. Це підтверджується наступним:

1. **Зростання:** За останні п'ять десятиліть обсяги експорту та імпорту Індонезії значно зросли.

2. **Місце у світі:** Індонезія займає значну, але все ще скромну частку у світовій торгівлі.

3. **Потенціал:** Існує значний потенціал для розширення експорту та імпорту Індонезії.

4. **Розвиток:** Зростання експорту та імпорту може стимулювати економічне зростання та розвиток Індонезії.

Щоб реалізувати наявний потенціал необхідно:

- **Підтримка експорту:** Уряду Індонезії слід вжити заходів для підтримки експорту, наприклад, інвестувати в інфраструктуру та стимулювати інновації.

- **Диверсифікація експорту:** Індонезії слід диверсифікувати свою експортну структуру, щоб зменшити залежність від певних товарів.

- **Створення сприятливих умов для торгівлі:** Уряду слід створити сприятливі умови для торгівлі, щоб заохочувати іноземні інвестиції та імпорт.

Список використаної літератури

1. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/>
2. World Bank. (2023, January 19). Indonesia overview. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/indonesia/overview>
3. Statistics Indonesia. (2023). Retrieved from <https://www.bps.go.id/>
4. Чень Цзюнь. Аналіз динаміки та перспектив зовнішньої торгівлі КНР. Актуальні проблеми міжнародних відносин, 2014. С. 161-172 (Випуск 123, частина I)
5. Дія. Експортний напрям. Японія. URL: <https://export.gov.ua/country/120-iaponiia>
6. АПК-Інформа. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1537856>
7. Дані про експорт та імпорт Індонезії: <https://tradedatamonitor.com/request-demo/>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КИТАЮ

В доповіді досліджується вплив різноманітних соціальних та економічних чинників на розвиток китайської економіки та суспільства. Основними аспектами дослідження є аналіз трансформації китайської економічної моделі від планової до ринкової, вивчення впливу демографічних змін на розвиток та структуру зайнятості, оцінка ролі внутрішнього ринку та іноземних інвестицій у зростанні країни. Аналізуються також природно-ресурсний потенціал Китаю, економічна політика та реформи, що спрямовані на стимулювання економічного зростання та розвитку промисловості. Дослідження цієї теми допомагає краще зрозуміти фактори, які визначають успіхи та виклики, з якими стикається китайська економіка у сучасному світі.

Ключові слова: реформи, природно-ресурсний потенціал, економічне зростання, соціально-економічні фактори, глобалізація

The report examines the influence of various social and economic factors on the development of the Chinese economy and society. The main aspects of the study are the analysis of the transformation of the Chinese economic model from planned to market, the study of the impact of demographic changes on the development and structure of employment, the assessment of the role of the domestic market and foreign investments in the growth of the country. China's natural resource potential, economic policy and reforms aimed at stimulating economic growth and industrial development are also analyzed. Research on this topic helps to better understand the factors that determine the successes and challenges that the Chinese economy faces in today's world.

Keywords: reforms, natural resource potential, economic growth, socio-economic factors, globalization

Китай є однією з найбільших країн у світі, яка за останні десятиліття пережила значний економічний розвиток, що привернуло увагу економістів та дослідників. Цей розвиток великою мірою зумовлений соціально-економічними факторами, які впливають на різноманітні аспекти життя китайського суспільства. Дослідження соціально-економічних факторів розвитку Китаю є надзвичайно актуальним, оскільки Китай відіграє ключову роль у світовій економіці та політиці. Розуміння цих факторів допомагає не лише краще зрозуміти

сам Китай, а й прогнозувати його майбутній розвиток, що має важливе значення для міжнародних відносин та глобальної економіки.

Метою наукової роботи є аналіз та узагальнення основних соціально-економічних факторів, які впливають на розвиток Китаю, для з'ясування їх впливу на економічний розвиток, соціальні процеси та політичну ситуацію у країні.

До основних завдань дослідження можна віднести:

1. Проаналізувати основні соціально-економічні чинники, які впливають на розвиток Китаю.

2. Визначити важливість кожного з цих факторів для китайської економіки та суспільства.

3. Оцінити наслідки цих факторів для соціально-економічного розвитку Китаю та його місця у світі.

Об'єктом дослідження є соціально-економічні фактори, що впливають на розвиток Китаю.

Предметом дослідження є аналіз цих факторів та їх наслідків для китайської економіки та суспільства.

Китайська економіка показала світу, що авторитарний режим може впливати та підтримувати розвиток інновацій. Деякі технологічні успіхи були зумовлені впливом ринку: люди прагнули купувати товари та спілкуватися з великою зручністю, а такі компанії, як Alibaba та Tencent, допомогли їм це зробити. Але основний вплив на прогрес мала інноваційна і добре фінансована армія Китаю, яка активно інвестувала в бурхливе зростання нових індустрій. Безумовно, це нагадує схожий ефект від вкладень американської сфери оборони та розвідки у розвиток Кремнієвої долини [1]. В табл.1 наведено основні напрями реформ Китаю.

Результатом проведення комплексних реформ у Китаї у період 80-90-х років. став поступовий перехід від планової до ринкової економіки. Найбільш значущим проявом успішності реформ стало високе економічне зростання, середньорічні темпи якого становили 9,4%. ВВП країни за цей період зріс у 5 разів. Основою економічного зростання було зростання промислового виробництва, темпи якого становили 11,5% на рік. Завдяки запровадженню сімейного підряду значно покращилась ситуація у сільському господарстві. Середньорічні темпи зростання сільського господарства зросли до 4,7%. І хоча зернове виробництво зростало набагато нижчими та нестабільними темпами (у середньому - 1,7%), проте вони перевищували зростання населення, що дозволило вирішити проблему забезпечення країни продовольством [3].

Найважливішою рушійною силою економічного зростання став недержавний сектор, який сформувався внаслідок відмови від так званої

однobarвної економіки. Основою для розвитку недержавного сектора стали підприємства національного індивідуально-приватного та іноземного капіталу, колективної та кооперативно-пайової власності. Так як темпи зростання на підприємствах недержавного сектора в порівнянні з державним сектором були значно вищими, тому питома вага недержавного сектора в економіці країни, особливо в промисловому виробництві, ставав все більш значним і все більш активно впливав на розвиток ринкової економіки.

Таблиця 1

Основні напрями реформ у Китаї [2]

Напрями реформ	Короткий зміст
1. Реформа системи власності	1. Розвиток всіх форм власності при збереженні суспільної форми власності як основної. 2. Контроль від держави за всіма видами підприємств з часткою державного капіталу
2. Реформи в селі	1. Земля в колективній власності 2. Система сімейного (подвірного) підяду. 3. Поділ права власності і права користування на землю. 4. Розвиток волосино селищних підприємств.
3. Реформа системи управління підприємствами	1. Підприємства є юридичними особами. 2. Відбулось розділення політичних та господарських функцій, більш чітке визначення майнових прав. 3. Перехід від управління товарними потоками до управління фінансовими потоками. 4. Перехід до акціонерної форми управління.
4. Перехід до ринкової системи	1. Формування трьох видів ціни: фіксовані, плаваючі та вільні ціни. 2. Низькі темпи інфляції. 3. Спочатку формування предметів споживання і засобів виробництва, потім – ринок факторів виробництва.

Найбільш важливою частиною недержавного сектора в період реформ стали селищно-волосні підприємства, що створювалися у сільській місцевості у промисловому виробництві та третинному секторі. Основною перевагою цих підприємств стала надмірна дешева робоча сила в китайському селі та більш висока порівняно з державним сектором конкурентоспроможність.

Китай цілком заслужено прийнято вважати головною «фабрикою світу» та основним претендентом на досягнення незаперечного домінування у світовій економіці. Формально таке уявлення вірне (табл.2).

Хоча за розміром номінального ВВП Китай (15,8 трлн. дол за 2021 рік) ще поступається США (20,6 трлн дол), за паритетом купівельної спроможності китайська економіка (24,142 трлн дол) вже незаперечно перевершила американську. Її частка в сукупній світовій економіці

досягла 18,33 %, тоді як аналогічна частка Сполучених Штатів становить 15,9%. Далі йдуть: Індія – 6,76%, Японія – 4,03% та Німеччина – 3,41%.

Таблиця 2

Динаміка основних економічних показників Китаю за 2010–2021 роки [4]

Показник	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021	Зміни 2021/2010 (+,-)
ВВП, трлн дол.	6,06	8,57	10,53	11,22	13,40	14,72	15,8	9,74
ВВП на душу населення, дол.	4500	6307	7694	8120	9920	10839	11118	6618
Рівень безробіття, %	4,1	4,1	4,61	4,53	4,28	5,0	4,82	0,72
Рівень бідності, %	17,2	10,2	7,2	4,5	1,7	0,6	0,5	-16,7
Рівень інфляції, %	3,3	2,6	2,0	2,0	2,1	2,9	1,0	-2,3
Держборг до ВВП, %	33,9	34,4	40,0	44,3	48,8	61,7	63,5	29,6
Міжнародні резерви, трлн дол.	2,91	3,38	3,90	3,09	3,16	3,10	3,12	0,21

Найважливішим результатом реформ стало покращення галузевої структури економіки. Пріоритетний розвиток отримали ті галузі, в яких Китай мав порівняльні переваги, тобто працеінтенсивні галузі легкої промисловості та сільського господарства. У міру переливу ресурсів у сфери з вищою ефективністю відзначається тенденція зростання частки у ВВП галузей обробної промисловості, і навіть третинного сектора. Внаслідок скорочення частки сільського господарства за роки реформ з 33% до 15%, і відповідно зростання третинного сектора з 18% до 30% відбулася оптимізація та модернізація структури економіки [5].

Позитивні зміни відбулися у структурі зайнятості населення. Традиційна стратегія розвитку тривалий час утримувала кілька сотень мільйонів селян в аграрному секторі, внаслідок чого економічне зростання не супроводжувалося розбудовою структури зайнятості та розвитком урбанізації. Уряд, використовуючи організаційну структуру народних комун і систему прописки, що розділило місто і село, утримувало величезну масу селян сільській місцевості та сільському

господарстві. У ході реформ уряд скасував подвійну систему прописки та працевлаштування, коли селяни могли жити лише у селі і займатися лише сільським господарством, на унітарну систему прописки, тобто відмовився від заборони селян самостійно переходити до несільськогосподарського виробництва.

За міжнародними стандартами, Китай вважається країною, що розвивається, та має планову економічну систему. Сучасний Китай – ракетно-ядерна держава та постійний член Ради безпеки ООН. У XXI столітті Китай став третьою космічною наддержавою з пілотованою космонавтикою. Китай виступає регіональним лідером у Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), акцентуючи увагу на розвитку торгівлі та інвестиційного співробітництва з Південно-Східною Азією [6]. Монголія також увійшла в зону геополітичного впливу Китаю, але виявляє орієнтацію на США та Японію. Китай не відмовляється від амбіцій повернення Тайваню. Основним менталітетом китайців є ідея зробити їхню країну провідною економічною державою до 2049 року, яке є століттям народної китайської революції, підкріплюючись чинниками, що визначають їхнє місце в міжнародному поділі праці.

До основних чинників економічного розвитку Китаю відносимо: економіко-географічне положення, працересурсний потенціал, природно-ресурсний потенціал, імпорт технологій і особливості політичної системи.

Китай, розташований у Східній Азії, величезна за площею країна, охоплює майже 1/4 території Азії. На сході Китай має вихід до Тихого океану і ключових міжнародних морських шляхів. Узбережжя облаштоване спеціальними економічними зонами (СЕЗ).

Кожен п'ятий житель планети – громадянин Китаю, що визначається його величезною населеністю. Це може бути як перевага, через значні трудові ресурси, так і недолік, через зростання проблем із прибутками, продовольством, та житлом, а також обмежені можливості працевлаштування. Китай володіє вражаючим внутрішнім ринком, з його майже півтора мільярдним населенням. Іноземні компанії інвестують у китайську економіку, щоб отримати доступ до цього ринку. Це є ключовою причиною приходу більшості великих транснаціональних корпорацій до Китаю. Починаючи з 60-х років минулого століття, в країні проводилася демографічна політика, що сприяла зменшенню природного приросту і збільшенню ефективності. Зменшення коефіцієнтів народжуваності та смертності викликало зміни в природному русі населення. Середній вік населення становить 37,1 рік, а тривалість життя – 75,4 роки [6]. Незважаючи на відсутність офіційних обмежень на кількість дітей, державні дотації надаються

лише на перших двох. Внутрішні міграції в Китаї, що в основному мають економічні мотиви, набули значущого значення. Люди переміщуються з сіл до міст, а також із розвинених східних регіонів до менш заселених північно-західних. Трудові ресурси Китаю характеризуються зростаючим рівнем професійної освіти, а власна система освіти та підтримка уряду навчання китайських студентів за кордоном, особливо в США та Японії, підтримують цей тренд. Зайнятість та структура змінилися, перейшовши від сільського господарства до промисловості, існування надлишку робочої сили дозволяє підтримувати низькі заробітні плати. Таким чином, економічна структура праці наближається до оптимального співвідношення зайнятих у всіх секторах економіки: 34% : 32% : 34% [6].

Природно-ресурсний потенціал Китаю вражає своєю різноманітністю та величезними обсягами. Країна має значний запас природних ресурсів, які грають ключову роль у її економіці та розвитку:

1. Земельні ресурси: Китай володіє різноманітною земельною базою, що дозволяє розвивати сільське господарство та інші галузі. Однак, проблеми із земельною ерозією і деградацією є важливими завданнями для управління.

2. Мінеральні ресурси: Китай є однією з провідних країн у видобутку і споживанні різноманітних мінералів, таких як вугілля, залізо, алюміній, ртуть, та інші. Це сприяє індустріалізації та будівництву інфраструктури.

3. Водні ресурси: Річки та водосховища Китаю забезпечують водні ресурси для сільського господарства, промисловості та населення. Однак, проблеми із забрудненням та недостатнім розподілом можуть впливати на доступ до води в окремих регіонах.

4. Енергетичні ресурси: Великі запаси вугілля та газу дозволяють Китаю забезпечувати власні енергетичні потреби. Значні інвестиції також спрямовані на відновлювальні джерела енергії, такі як сонячна та вітрова енергія.

5. Лісові ресурси: Широкі лісові зони Китаю мають важливе екологічне та економічне значення. Однак, проблема лісозаготівлі та втрати лісового покриву внаслідок індустріалізації є предметом уваги для збереження природних ресурсів.

Загалом, природно-ресурсний потенціал Китаю визначається різноманітністю його природних умов і величезним розмаїттям ресурсів, що використовуються для забезпечення потреб країни в її розвитку.

Старт стрімкого розвитку промислового сектора у Китаї, що розпочався наприкінці ХХ століття, був результатом розумної та

обережної економічної політики. В країні було оголошено стратегію "ринкового соціалізму" або "соціалізму з китайською специфікою" під керівництвом Комуністичної партії, яка базується на п'ятирічних планах. Ця модель об'єднує соціалістичний принцип розподілу за працею і капіталістичний принцип розподілу за вкладеним капіталом. Іноземні компанії також розмістили у Китаї працездатні складальні виробництва, орієнтовані на експорт. За загальною кількістю фабрик і заводів Китай посідає 1-ше місце в світі. Активно розвиваються металургійне, автомобільне та фармацевтичне виробництва. Створено такі сучасні галузі, як електроніка, нафтохімія, авіабудування, металургія рідкісних і розсіяних металів. Китай є надпотужним виробником абсолютної більшості видів промислової продукції у світі: коксу, чавуну, сталі та сталевих труб, алюмінію, цинку, олова, нікелю, автомобілів, телевізорів, радіоприймачів, мобільних телефонів, пральних і швейних машин, велосипедів, годинників, фотоапаратів, мінеральних добрив, цементу, бавовняних і шовкових тканин, взуття [6].

Отже, у період реформ в Китаї, проведених у 80-90-х роках, відбувся значний економічний розвиток, спричинений переходом від планової до ринкової економіки. Основними результатами цього процесу стали високі темпи економічного зростання, підвищення виробництва в промисловості та сільському господарстві, а також розвиток недержавного сектора. Підприємства цього сектору, зокрема селищно-волосні, виявилися більш конкурентоспроможними завдяки надмірно дешевій робочій силі у селах та більшій ефективності у порівнянні з державним сектором. Завдяки цим змінам, Китай став ключовим гравцем у світовій економіці та виробником широкого спектру товарів. Великий висновок: Аналізуючи подану інформацію, ми бачимо, що Китай вже довгий час виявляє значний економічний розвиток, що ставлений під великий питання стандартні межі порівняння. Хоча за розміром номінального ВВП він може поступатися Сполученим Штатам, за паритетом купівельної спроможності Китай перевершив США, а його частка в сукупній світовій економіці стала значно вищою. Успіх Китаю в сучасному світі зумовлений його економіко-географічним положенням, природними ресурсами, потенціалом праці, а також імпортом технологій та особливостями політичної системи. Важливо також враховувати менталітет китайського народу, що має амбіції стати провідною економічною державою у світі.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навчальний посібник / ред. Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, О. В. Захарченко. 2017. URL:

<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/220/1/International%20economic%20development%20strategies.pdf>.

2. Чернега О.Б., Семенов А.А., Білозубенко В.С. Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посіб. 2-ге вид., оновл. і доп. Львів: «Магнолія 2006», 2019.346 с. URL: https://knev.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/120/2021/03/2020_%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf.

3. Cardinale, Roberto. State Enterprise Reforms and Their Implications for the Resilience and Vulnerability of the Chinese Economy: Evidence from the Banking, Energy and Telecom Sectors. *Networks and Spatial Economics* (2022): PP. 489-514.

4. China: employment rate 2021. Statista. URL: https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru.4f3bf732-63f0afc9-0672e56e74722d776562/https://www.statista.com/statistics/239153/employment-rate-in-china/ (дата звернення: 28.02.2024)

5. Habibi, Z., Habibi, H., & Mohammadi, M.A. (2022). Potential impact of COVID-19 on China's GDP, trade and economy. *Economics*, 10(4), 73.

6. Китай. URL: <https://geografiamozil2.jimdofree.com> (дата звернення: 28.02.2024)

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

У цій доповіді проаналізовано проблему безробіття в Україні та окремих країнах Африки на південь від Сахари, що розвиваються, і запропоновано рекомендації щодо її вирішення. У звіті використовуються дані з різних джерел, таких як МОП, Світовий банк та національні статистичні агентства, для порівняння і зіставлення ситуації та тенденцій безробіття в цих країнах і регіонах. У звіті також розглядаються соціальні та економічні наслідки безробіття для окремих осіб, домогосподарств і громад, а також його вплив на мир, безпеку та розвиток. У звіті пропонуються можливі рішення та кращі практики для сприяння створенню робочих місць, розвитку навичок, соціального захисту та трудових прав в Україні та країнах, що розвиваються.

Ключові слова: безробіття, Україна, країни Африки на південь від Сахари, політичні рекомендації, економічний розвиток, соціальний вплив

This report analyzes the unemployment problem in Ukraine and selected developing countries in Sub-Saharan Africa, and proposes policy recommendations to address this challenge. The report uses data from various sources, such as the ILO, the World Bank, and national statistics agencies, to compare and contrast the unemployment situation and trends in these countries and regions. The report also examines the social and economic impacts of unemployment on individuals, households, and communities, as well as the implications for peace, security, and development. The report suggests possible solutions and best practices to promote employment creation, skills development, social protection, and labor rights in Ukraine and developing countries.

Keywords: unemployment, Ukraine, Sub-Saharan Africa, policy recommendations, economic development, social impact

Безробіття – одна з найгостріших соціальних та економічних проблем, що стоять перед сучасним світом. Воно впливає не лише на добробут окремих людей і сімей, а й на стабільність і зростання націй. За даними Міжнародної організації праці (МОП), у 2023 році глобальний рівень безробіття становив 5,4%, а це 187 мільйонів людей без роботи [1]. Однак за цим середнім показником ховаються значні регіональні відмінності, оскільки деякі країни та регіони стикаються з

набагато вищим рівнем безробіття, ніж інші.

Одним із регіонів, який серйозно постраждав від безробіття, є Східна Європа, особливо Україна. З початку російської агресії у 2022 році Україна втратила майже 5 мільйонів робочих місць, що еквівалентно 20 відсоткам її довоєнної робочої сили [2; 3]. Війна зруйнувала економіку, інфраструктуру та соціальні послуги країни, а також призвела до зростання бідності та нерівності. За оцінками МОП, у 2023 році рівень безробіття в Україні становив 16,7 відсотка, що є найвищим показником у Європі [4].

Ще одним регіоном, який бореться з високим рівнем безробіття, є Африка на південь від Сахари, де багато країн, що розвиваються, стикаються зі структурними та інституційними бар'єрами на шляху до створення робочих місць і отримання гідної роботи. За прогнозами МОП, у 2023 році рівень безробіття в країнах Африки на південь від Сахари становитиме 6,8 відсотка, а 32 мільйони людей залишаться без роботи [1]. Однак ця цифра не відображає масштаби неповної зайнятості та неформальної зайнятості, від яких страждає більшість працівників у регіоні. МОП також попереджає, що перспективи ринку праці в регіоні ще більше погіршаться через вплив конфлікту в Україні та інших кризових явищ на світову торгівлю, інвестиції та потоки допомоги [5].

Мета цієї доповіді - проаналізувати причини та наслідки безробіття в Україні та окремих країнах Африки на південь від Сахари, що розвиваються, і запропонувати політичні рекомендації для вирішення цієї проблеми. У звіті будуть використані дані з різних джерел, таких як МОП, Світовий банк та національні статистичні агенції, для порівняння та зіставлення ситуації та тенденцій у сфері безробіття в цих країнах та регіонах. У звіті також буде проаналізовано соціальні та економічні наслідки безробіття для окремих осіб, домогосподарств та громад, а також його вплив на мир, безпеку та розвиток. Нарешті, у доповіді будуть запропоновані можливі рішення та кращі практики для сприяння створенню робочих місць, розвитку навичок, соціального захисту та трудових прав в Україні та країнах, що розвиваються.

Безробіття - це проблема, яка по-різному впливає на людей, суспільство та економіку. Деякі з основних проблем, спричинених безробіттям, є наступними.

Втрата доходу та купівельної спроможності: Безробітні люди мають менше доходу, який вони можуть витратити на товари та послуги, що зменшує сукупний попит і сповільнює економічне зростання. Це може створити замкнене коло нижчого виробництва, нижчих доходів і нижчого споживання.

Зростання бідності та нерівності: Безробітні люди можуть зіткнутися з труднощами у задоволенні своїх базових потреб, таких як їжа, житло, охорона здоров'я та освіта. Це може збільшити рівень бідності та розширити розрив між багатими і бідними.

Зменшення людського капіталу та продуктивності праці: Безробітні люди з часом можуть втрачати свої навички, знання та мотивацію, що знижує їхню здатність до працевлаштування та продуктивність. Це може мати негативний вплив на якість та кількість робочої сили, а також знизити потенційний обсяг виробництва в економіці.

Соціальні та психологічні проблеми: Безробітні можуть відчувати стрес, тривогу, депресію, низьку самооцінку та соціальну ізоляцію. Це може вплинути на їхнє фізичне та психічне здоров'я, а також на стосунки з родиною та друзями. Безробіття також може підвищити ризик злочинів, насильства, зловживання наркотичними речовинами та самогубства.

Таким чином, безробіття є серйозною проблемою, яка потребує ефективної та скоординованої політики, спрямованої на запобігання, зменшення та пом'якшення його негативних наслідків. Ось деякі з можливих рішень:

Підвищення кваліфікації та освіти: Уряд і приватний сектор повинні забезпечити адекватну та доступну освіту і професійну підготовку для нинішніх і майбутніх працівників, особливо молоді, жінок і вразливих груп населення. Вони також повинні забезпечити відповідність навичок і кваліфікацій попиту на ринку праці та мінливим потребам економіки.

Забезпечення соціального захисту та підтримки: Уряд і приватний сектор повинні надавати адекватну і своєчасну допомогу по безробіттю, соціальну допомогу і страхування для безробітних і неповністю зайнятих. Вони також повинні пропонувати консультування, профорієнтацію та послуги з працевлаштування, щоб допомогти їм знайти та зберегти роботу.

Безробіття в країнах, що розвиваються, є складною і багатогранною проблемою, яка відрізняється від безробіття в розвинених країнах за кількома параметрами. Ось деякі з основних відмінностей:

Визначення та вимірювання безробіття: У країнах, що розвиваються, стандартне визначення безробіття, яке базується на критеріях активного пошуку роботи та готовності працювати, може не відображати реальної ситуації на ринку праці. Багато людей у країнах, що розвиваються, працюють у неформальному секторі, який

характеризується низькою продуктивністю, низькою заробітною платою, низьким рівнем безпеки та захисту. Ці працівники можуть не вважатися безробітними, але вони часто є неповністю зайнятими, що означає, що вони працюють менше, ніж хочуть або потребують, або що вони мають низьку кваліфікацію чи дохід порівняно з їхнім потенціалом. Крім того, дані про безробіття в країнах, що розвиваються, можуть бути недостовірними, неповними або застарілими через відсутність регулярних і всебічних обстежень робочої сили, адміністративної звітності або інших джерел інформації.

Причини безробіття: У країнах, що розвиваються, безробіття переважно спричинене структурними та інституційними факторами, такими як низький рівень економічного зростання, низький рівень диверсифікації, низький рівень інвестицій, низький рівень людського капіталу, низький рівень інновацій, високий приріст населення, високий рівень участі робочої сили, високий рівень міграції між селом і містом, високий рівень неформальності, високий рівень сегментації, високий рівень регулювання, високий рівень корупції та високий рівень конфліктів. Ці фактори створюють невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили, обмежують можливості та стимули для створення робочих місць і гідної праці. На відміну від цього, в розвинених країнах безробіття в основному спричинене циклічними та фрикційними факторами, такими як ділові цикли, технологічні зміни, сезонні коливання, а також процеси пошуку та підбору роботи.

Наслідки безробіття: У країнах, що розвиваються, безробіття має більш серйозні та довготривалі наслідки для людей, суспільства та економіки, ніж у розвинених країнах. Це пов'язано з тим, що країни, які розвиваються, мають менше систем соціального захисту та підтримки, таких як допомога по безробіттю, соціальна допомога, медичне страхування, освіта та професійна підготовка, щоб пом'якшити вплив безробіття та полегшити перехід до працевлаштування. Безробіття в країнах, що розвиваються, може призвести до зростання бідності, нерівності, недоїдання, хвороб, злочинності, насильства, соціальних заворушень і політичної нестабільності. Воно також може зменшити людський капітал, продуктивність і потенційний обсяг виробництва в економіці та перешкоджати процесу розвитку.

Безробіття є серйозною проблемою в країнах Африки на південь від Сахари, від якої страждають мільйони людей, особливо молодь, жінки та вразливі групи населення. За даними МОП, у 2023 році рівень безробіття в регіоні становив 6,8 відсотка, тобто 32 мільйони людей залишилися без роботи. Однак цей показник не відображає масштаби неповної зайнятості та неформальної зайнятості, які є поширеними та

нестабільними формами роботи в регіоні[8].

Деякі з основних тенденцій та подій, що формують проблему безробіття в країнах Африки на південь від Сахари, є наступними:

Низькі та нерівномірні темпи економічного зростання: Економічне зростання в регіоні було млявим і нестабільним, на нього вплинули такі зовнішні шоки, як пандемія COVID-19, конфлікт в Україні, падіння цін на сировинні товари та зміна клімату. Середній темп зростання ВВП у регіоні становив 2,9% у 2023 році, що нижче темпів зростання населення на 3,1%. Крім того, зростання було сконцентроване в кількох секторах і країнах, залишивши багато інших позаду.

Високі темпи зростання населення та робочої сили: Населення і робоча сила регіону зростають найшвидшими темпами у світі, щороку додаючи близько 20 мільйонів нових учасників на ринку праці[9]. Це створює величезний тиск на попит на робочі місця та послуги, а також ставить перед системами освіти та навчання завдання забезпечити працівників відповідними навичками та кваліфікацією.

Низький рівень розвитку людського капіталу та навичок: Регіон має найнижчий рівень освіти та навичок серед регіонів світу, з високим рівнем неписьменності, низьким рівнем охоплення навчанням та низьким рівнем його завершення. Лише 44% населення у віці 15 років і старше вміють читати і писати, і лише 8% мають повну середню або вищу освіту. Невідповідність навичок між попитом і пропозицією робочої сили є основною перешкодою для зайнятості та продуктивності.

Високий рівень неформальності та вразливості: Регіон має найвищу частку неформальної зайнятості у світі, що становить близько 86% від загальної кількості зайнятих. Неформальні працівники позбавлені соціального захисту, трудових прав та гідних умов праці, часто отримують низькі та нерегулярні доходи, наражаються на професійні ризики та експлуатацію. Неформальна зайнятість також пов'язана з низькою продуктивністю, низькими податковими надходженнями та низьким рівнем інвестицій.

Низький рівень диверсифікації та інновацій: Економіка регіону значною мірою залежить від первинного сектору, особливо сільського господарства та гірничодобувної промисловості, які схильні до цінових коливань, погіршення стану довкілля та мають низьку додану вартість. У регіоні низька частка переробної промисловості та сфери послуг, які зазвичай є більш динамічними і створюють більше робочих місць. Регіон також відстає з точки зору впровадження технологій, інновацій та цифровізації, які є ключовими факторами конкурентоспроможності

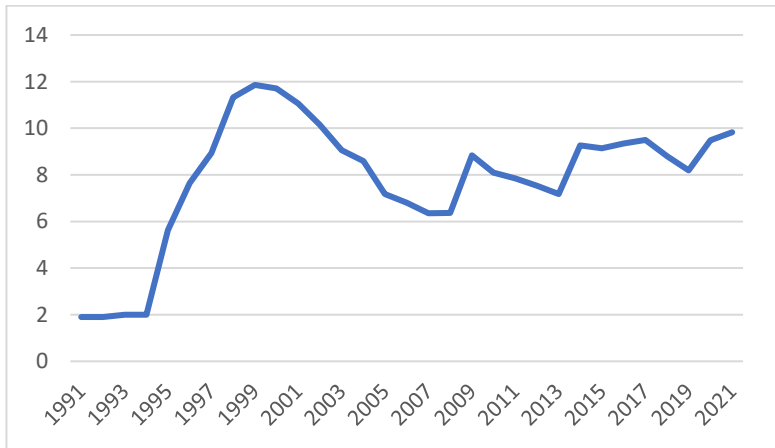

та розвитку.

Ось деякі з можливих рішень для вирішення проблеми безробіття в Африці на південь від Сахари:

Прискорення економічного зростання та диверсифікація: Регіон потребує прискорення та підтримки економічного зростання, а також диверсифікації економічної структури шляхом інвестування в інфраструктуру, енергетику, сільське господарство, промисловість і торгівлю. Регіон також потребує посилення інтеграції та співпраці в рамках Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA), яка може створити нові ринки і можливості для торгівлі та інвестицій.

Безробіття є серйозною проблемою в Україні, від якої страждають мільйони людей, особливо молодь, жінки та вразливі групи населення (рис.1). За даними Світового банку, рівень безробіття в Україні у 2021 році становив 9,83%, що є найвищим показником у Європі [1]. Безробіття в Україні має кілька причин, етапів та наслідків, а також можливих шляхів вирішення.

Рис.1. Безробіття в Україні, загальне (% від загальної кількості робочої сили) (змодельована оцінка МОП)[7]

Основними причинами безробіття в Україні є наступні:

Війна з Росією: З 2014 року Україна перебуває у стані війни з Росією, яка анексувала Крим та вторглася у східні регіони Донецької та Луганської областей. Війна призвела до втрати майже 5 мільйонів робочих місць, що еквівалентно 20% довоєнної робочої сили. Війна також завдала шкоди інфраструктурі, промисловості, сільському господарству та торгівлі країни, збільшила витрати на безпеку та

гуманітарні витрати.

Пандемія COVID-19: Пандемія COVID-19 також негативно вплинула на українську економіку та ринок праці, оскільки зменшила внутрішній та зовнішній попит, порушила ланцюги поставок, спричинила локдауни та обмеження. Пандемія призвела до падіння ВВП на 4% у 2020 році, а рівень безробіття зріс на 1,29%.

Структурні та інституційні чинники: Україна також стикається з деякими довгостроковими викликами, які перешкоджають її економічному розвитку та створенню робочих місць, такими як низька продуктивність, низька диверсифікація, низький рівень інновацій, низький рівень людського капіталу, високий рівень корупції, високий рівень регулювання, високий рівень неформальності та високий рівень сегментації. Ці фактори створюють невідповідність між попитом та пропозицією робочої сили, обмежують можливості та стимули для гідної праці.

Основними етапами розвитку безробіття в Україні є

Перехідний період: Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році Україна пережила складний перехід від планової до ринкової економіки, який включав низку економічних та політичних реформ, таких як приватизація, лібералізація та стабілізація. Однак перехід супроводжувався глибокою рецесією, гіперінфляцією та соціальними заворушеннями, що призвело до різкого зростання безробіття, бідності та нерівності. Рівень безробіття досяг свого піку в 11,86% у 1999 році.

Довоєнний період: З 2000 по 2013 рік Україна переживала період помірного економічного зростання та відновлення, зумовленого розширенням внутрішнього та зовнішнього попиту, особливо в сільському господарстві, металургії та сфері послуг. Рівень безробіття поступово знизився до 7,17% у 2013 році, що є найнижчим показником з 1991 року. Однак зростання було нерівномірним і нестійким, оскільки спиралося на експорт товарів з низькою доданою вартістю і не вирішувало структурних та інституційних проблем економіки.

Повоєнний період: З 2014 року Україна вступила в період нестабільності та кризи, спричиненої війною з Росією та пандемією COVID-19, а також політичними та соціальними потрясіннями. Рівень безробіття зріс до 9,83% у 2021 році. Країна також зіткнулася з серйозним фіскальним та зовнішнім дисбалансом і покладається на міжнародну фінансову допомогу та реструктуризацію боргу.

Основними наслідками безробіття в Україні є

Втрата доходу та купівельної спроможності: Безробітні мають менше доходу, який вони можуть витратити на товари та послуги, що зменшує сукупний попит і сповільнює економічне зростання. Це може

створити замкнене коло падіння виробництва, доходів і споживання.

Зростання бідності та нерівності: Безробітні люди можуть зіткнутися з труднощами у задоволенні своїх базових потреб, таких як їжа, житло, охорона здоров'я та освіта. Це може збільшити рівень бідності та розширити розрив між багатими і бідними.

Зменшення людського капіталу та продуктивності праці: Безробітні люди з часом можуть втрачати свої навички, знання та мотивацію, що знижує їхню здатність до працевлаштування та продуктивність. Це може мати негативний вплив на якість та кількість робочої сили, а також знизити потенційний обсяг виробництва в економіці.

Соціальні та психологічні проблеми: Безробітні люди можуть відчувати стрес, тривогу, депресію, низьку самооцінку та соціальну ізоляцію. Це може вплинути на їхнє фізичне та психічне здоров'я, а також на стосунки з родиною та друзями. Безробіття також може підвищити ризик злочинів, насильства, зловживання наркотичними речовинами та самогубств.

Одним з найважливіших шляхів вирішення проблеми безробіття є вирішення конфлікту: Уряд і міжнародне співтовариство повинні працювати разом, щоб закінчити війну з Росією і відновити територіальну цілісність і суверенітет України. Ці кроки необхідні для відновлення миру, безпеки та стабільності в країні, а також для прискорення економічного відновлення та розвитку.

Безробіття у Східній Європі є складним і різноманітним явищем, яке відрізняється в різних країнах і регіонах. Деякі з факторів, що впливають на ситуацію з безробіттям у Східній Європі, такі:

Перехід від комунізму до ринкової економіки: Після розпаду Радянського Союзу і соціалістичного блоку на початку 1990-х років багато східноєвропейських країн пережили складний і болісний перехід від планової до ринкової економіки, який включав радикальні економічні та політичні реформи, такі як приватизація, лібералізація і стабілізація. Однак цей перехід також призвів до глибокої рецесії, гіперінфляції та соціальних заворушень, які спричинили різке зростання безробіття, бідності та нерівності. Наприклад, рівень безробіття в Україні досяг свого піку в 11,86% у 1999 році.

Інтеграція до Європейського Союзу: З кінця 1990-х років багато східноєвропейських країн прагнули інтегруватися до Європейського Союзу, який запропонував їм доступ до великого і процвітаючого ринку, а також фінансову і технічну допомогу та інституційну і правову конвергенцію. Процес інтеграції також стимулював економічне зростання, торгівлю, інвестиції та конкурентоспроможність, а також

сприяв зниженню рівня безробіття, особливо після розширення ЄС у 2004 та 2007 роках. Наприклад, рівень безробіття в Польщі знизився з 19,94% у 2004 році до 2,9% у 2022 році.

Вплив зовнішніх шоків і криз: Східна Європа також зазнала впливу різних зовнішніх шоків і криз, таких як світова фінансова криза 2008-2009 років, європейська боргова криза 2010-2012 років, конфлікт в Україні з 2014 року і пандемія COVID-19 з 2020 року. Ці шоки та кризи зменшили внутрішній та зовнішній попит, порушили ланцюги поставок та спричинили локдауни та обмеження, що негативно вплинуло на економічну активність та зайнятість.

Висновки

Безробіття - одна з найгостріших соціальних та економічних проблем, що стоять сьогодні перед світом, особливо перед країнами, що розвиваються. Безробіття впливає не лише на добробут окремих людей і сімей, але й на стабільність і зростання націй. Безробіття має різні причини, стадії та наслідки, залежно від конкретного контексту та ситуації в кожній країні та регіоні. Безробіття також потребує ефективної та скоординованої політики і заходів для запобігання, зменшення та пом'якшення його негативних наслідків.

У цій доповіді проаналізовано проблему безробіття в Україні та окремих країнах Африки на південь від Сахари, що розвиваються, а також запропоновано рекомендації щодо політики, спрямованої на її вирішення. У звіті використані дані з різних джерел, таких як МОП, Світовий банк та національні статистичні агентства, для порівняння і зіставлення ситуації та тенденцій у сфері безробіття в цих країнах і регіонах. У звіті також проаналізовано соціальні та економічні наслідки безробіття для окремих осіб, домогосподарств і громад, а також його вплив на мир, безпеку та розвиток.

Основні висновки та рекомендації звіту такі:

Безробіття в Україні переважно спричинене війною з Росією та пандемією COVID-19, які підірвали економіку, інфраструктуру та соціальні послуги країни, а також призвели до зростання бідності та нерівності. У 2023 році рівень безробіття в Україні становив 16,7%, що є найвищим показником у Європі. Щоб знизити рівень безробіття в Україні, уряд і міжнародна спільнота повинні працювати разом над припиненням війни та відновленням територіальної цілісності і суверенітету України, а також над стримуванням поширення вірусу COVID-19 і прискоренням процесу вакцинації. Уряд і приватний сектор також повинні інвестувати в галузі, які мають високий потенціал для створення робочих місць, такі як сільське господарство, виробництво,

сфера послуг і "зелена" економіка, а також забезпечувати належну і доступну освіту і професійну підготовку, соціальний захист і підтримку, консультування і профорієнтацію для безробітних і неповністю зайнятих.

Безробіття в країнах Африки на південь від Сахари переважно спричинене структурними та інституційними факторами, такими як низький рівень економічного зростання, низький рівень диверсифікації, низький рівень інвестицій, низький рівень людського капіталу, низький рівень інновацій, високі темпи зростання населення, високий рівень зайнятості, високий рівень міграції з села в місто, високий рівень неформальності, високий рівень сегментації, високий рівень регулювання, високий рівень корупції та високий рівень конфліктності. У 2023 році рівень безробіття в країнах Африки на південь від Сахари становив 6,8 відсотка, тобто 32 мільйони людей залишилися без роботи. Однак цей показник не відображає масштаби неповної зайнятості та неформальної зайнятості, які зачіпають більшість працівників у регіоні. Щоб знизити рівень безробіття в Африці на південь від Сахари, уряд і приватний сектор повинні стимулювати економічне зростання і диверсифікацію, інвестуючи в інфраструктуру, енергетику, сільське господарство, промисловість і торгівлю, а також посилюючи інтеграцію і співпрацю в рамках Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA). Уряд і приватний сектор повинні також створювати більше і якісніші робочі місця, особливо для молоді, жінок і вразливих груп населення, підтримуючи приватний сектор, неформальний сектор і соціальну економіку, а також сприяючи "зеленому" і цифровому переходу. Уряд і приватний сектор повинні також підвищити якість і доступність освіти та професійної підготовки, привести їх у відповідність до попиту на ринку праці та майбутньої роботи, а також поширити соціальний захист і пільги на неформальних і вразливих працівників, надавати їм адекватну і своєчасну допомогу по безробіттю, соціальну допомогу і страхування, а також послуги з консультування, профорієнтації та працевлаштування.

Безробіття є серйозною проблемою, яка потребує термінових колективних дій з боку всіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, приватний сектор, громадянське суспільство та міжнародні організації. Впроваджуючи політичні рекомендації, запропоновані в цьому звіті, Україна та країни, що розвиваються в Африці на південь від Сахари, можуть подолати проблему безробіття та досягти сталого, інклюзивного та справедливого розвитку.

Список використаних джерел

1. The World Bank In Ukraine. URL: Ukraine Overview: Development news, research, data | World Bank (дата звернення: 29.02.2024)
2. Russia's war in Ukraine will slow economic growth and increase inflation, says IMF. URL: Here's how war in Ukraine is impacting the global economy | World Economic Forum (weforum.org) (дата звернення: 27.02.2024)
3. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. URL: The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments [EN/RU] - Ukraine | ReliefWeb (дата звернення: 26.02.2024)
4. Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. URL: Ukraine crisis: Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO (дата звернення: 28.02.2024)
5. Global labour market to deteriorate further as Ukraine conflict and other crises continue. URL: ILO Monitor on the World of Work: Global labour market to deteriorate further as Ukraine conflict and other crises continue (дата звернення: 29.02.2024)
6. Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Middle income. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=XP> (дата звернення: 29.02.2024)
7. Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=UA> (дата звернення: 27.02.2024)
8. Facing the growing unemployment challenges in Africa. URL: Facing the growing unemployment challenges in Africa (ilo.org) (дата звернення: 27.02.2024)
9. Report on employment in Africa (Re-Africa): Tackling the youth employment challenge. URL: Re-Africa: Report on employment in Africa (Re-Africa): Tackling the youth employment challenge (ilo.org) (дата звернення: 29.02.2024)

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

У доповіді розглянуто сучасний стан української вищої освіти та її інтеграції до європейського освітнього простору, а також завдання, які держава повинна виконати, як країна-кандидат до вступу в Європейський союз, аби мати всі перспективи конкурувати і співпрацювати з державами-членами «Болонського клубу».

Останніми роками Україна, попри повномасштабне вторгнення країни-агресора, досить успішно виконує завдання у сфері вищої освіти та прямує до імплементації всіх вимог Європейської ради, здійснюючи реформування в системі національної освіти і доведення її до європейських стандартів та норм.

Основне завдання нашої держави полягає у взаємовигідній співпраці з іншими країнами на рівні, а також в розширенні бюджету та витрат на освіту, використання європейських підходів до організації систем функціонування освітніх та науково-дослідних установ, встановлення пріоритетності розбудови інноваційної інфраструктури, залучення іноземних інвестицій та грантової допомоги в межах спільних проєктів з ЄС у галузі вищої освіти.

Ключові слова: інтеграція, європейський освітній простір, вища освіта, болонський процес, система освіти, реформування

The report examines the current state of Ukrainian higher education and its integration into the European educational space, as well as the tasks that the state must fulfill as a candidate country for joining the European Union in order to have all the prospects of competing and cooperating with member states of the "Bologna Club" .

In recent years, despite the full-scale invasion of the aggressor country, Ukraine has quite successfully fulfilled its tasks in the field of higher education and is moving towards the implementation of all the requirements of the European Council, reforming the national education system and bringing it up to European standards and norms.

The main task of our state consists in mutually beneficial cooperation with other countries on equal terms, as well as in expanding the budget and costs on education, using European approaches to the organization of the functioning systems of educational and scientific research institutions, setting

priorities for the development of innovative infrastructure, attraction of foreign investments and grant aid within the scope of joint projects with the EU in the field of higher education

Keywords: *integration, European educational space, higher education, Bologna process, education system, reformation*

Вступ. Справи, що пов'язані з євроінтеграцією, на сьогодні є як ніколи актуальними. Це стосується не лише стратегічної орієнтації внутрішньої та зовнішньої політики України на європейську інтеграцію в галузі економічних та судових реформ. Мова йде також про інтеграцію української системи освіти та науки в європейській.

Політика освітньої інтеграції не має альтернатив. В умовах військової агресії РФ сфера науки та інновацій зазнала значних втрат, що істотно вплинуло на її суб'єктів, інфраструктуру, механізми функціонування. Попри це наука, технології й інновації відіграватимуть ключову роль у якнайшвидшому відновленні рівня культури та освіти громадян.

Мета доповіді. Полягає в дослідженні перспектив та виявленню необхідних кроків на шляху до інтеграції в європейський освітній простір.

Виклад результатів дослідження

Європейська рада надала Україні статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу 23 червня 2022 року, за що проголосували всі 27 країн-членів. Але, незважаючи на те, що це відбулося дуже стрімко на фоні російської агресії, процес вступу навряд чи буде таким же швидким.

Статус кандидата є одним з перших кроків на шляху до реформування всієї системи управління державою. З боку об'єднання були поставлені численні вимоги з виконання умов, правил та досягнення стандартів з різних сфер. Для України це завдання становить серйозний виклик, адже в країні вже давно вкорінилися міцні та глибокі економічні, політичні та соціальні проблеми та невирішені питання. Їх розв'язання – це не робота на один день чи навіть рік якраз завдяки чинному багаторічному устрою. Однак, наразі держава як ніколи готова до рішучих змін та постійного оновлення, бо зацікавлена в якнайшвидшому вступі до ЄС, який зі свого боку гарантує підтримку й подальшу допомогу.

Освіта є одним з ключових елементів розвитку та інструментом на шляху до стабільного зростання. Нині однією з актуальних проблем України є реформування в галузі вищої освіти та створення привабливої освітньої системи, яка б відповідала всім європейським стандартам.

Інтеграція нашої держави до європейського освітнього простору відображає її прихильність до європейських цінностей і принципів та спрямовує вищу освіту до істотної модернізації.

Україна, підписавши Болонську декларацію в 2005 році, офіційно приєдналася до «Болонського клубу». Болонський процес, що став найбільшою ініціативою в сфері вищої освіти у світі, спочатку був ініціативою ЄС, яка згодом трансформувалася в більш широкий європейський проєкт, який охопив географічну Європу та деякі країни за її межами [8]. Цей процес зародився ще у 1998 році, коли чотири європейські країни (Великобританія, Німеччина, Франція та Італія) згенерували ідею про підвищення конкурентоспроможності європейської освіти [7]. В межах даного явища країни-учасники клубу прямують до:

- створення подібних, зрозумілих та доступних освітніх стандартів;
- взаємного визнання, активізації академічної мобільності та академічних обмінів;
- розробка та фінансування різноманітних освітніх проєктів, програм та грантів;
- створення умов для формування спільного ринку;
- підвищення конкурентоздатності європейської освітньої системи [9].

В межах участі в «Болонському клубі» Україна перейшла до історично нової фази реформ та трансформації освітнього процесу, взявши на себе зобов'язання впровадити та дотримуватися вимог, принципів та елементів Болонського процесу.

Цей процес виявився очевидно складним для нашої держави, адже зламавши застарілу радянську систему, вона не відмовлялася від радянських установок та принципів не тільки в сфері освіти, але й політики та соціального розвитку. Така обставина довго не дозволяла не те, що прямувати до європейських цінностей, а й створювати свою принципово нову модернізовану освітню програму. Також ключовими причинами невідповідності України європейським стандартам є економічні та політичні виклики, які потребують значного фінансування і відволікають ресурси від питань освіти, що зрештою призводить до її недофінансування.

Тому одним з рішень має стати визначення пріоритетності освіти в державному бюджеті з метою надання достатніх коштів для її розвитку. Особливо зараз це є важливим, бо багато освітян виїхало закордон через повномасштабну війну на теренах України. Якщо не зробити освіту більш привабливою для молоді, культурний рівень країни значно

погіршитися, та кількості висококваліфікованих фахівців буде бракувати для потреб держави.

Основними напрямками подолання даної проблеми є: упровадження державної політики, яка забезпечить ефективний розподіл коштів і сприятиме підзвітності щодо витрат на освіту; пошук підтримки й фінансування від міжнародних організацій для доповнення національного бюджету на освіту.

Європейська інтеграція України у галузі освіти спрямована на долучення до ЕЕА (European Education Area) – Європейського освітнього простору, ідею створення якого європейські лідери схвалили на Соціальному саміті 2017 р. в Гетеборзі (Швеція). Перші пакети заходів були ухвалені у 2018 та 2019 рр. У вересні 2020 р. Європейська комісія окреслила своє оновлене бачення європейського освітнього простору та конкретні дії для його досягнення. Рада ЄС відповіла резолюцією від лютого 2021 р. про стратегічні рамки європейської співпраці в галузі освіти та підготовки на період 2021–2030 рр. [1].

Стратегічними напрямками праці в галузі освіти та підготовки є: посилення взаємодії з іншими галузями (наприклад, інновації та дослідження, соціальна політика а також інструменти фінансування); підтримка держав-членів ЄС у їх реформуванні освітніх систем; визначення цілей та критеріїв оцінки прогресу, його керування та моніторингу.

Українську систему освіти визнано ЮНЕСКО, ООН та іншими впливовими міжнародними організаціями. Україна разом із 43 іншими країнами є членом Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти, дія якої поширюється практично на всі держави Європи.

Наразі разом з іншими 47 європейськими країнами уряд країни постійно впроваджує болонські реформи в систему освіти. Таким чином, Україна вибрала курс, націлений на європейські стандарти освіти, інтеграцію до загальноєвропейського освітнього та наукового простору. Україна входить до десятки країн-лідерів у галузі міжнародної освіти. Український диплом має міжнародне визнання, а рівень професійної підготовки високо оцінюють зарубіжні роботодавці. В нашій державі діють вищі навчальні заклади державної, комунальної та приватної форм власності таких видів, як університет, академія, інститут [6].

На даний момент результатами інтеграції вітчизняної системи вищої освіти в Європейський освітній простір можна визначити модернізацію структури вищої освіти з урахуванням європейських стандартів (часткове приведення Національної рамки кваліфікацій у відповідність до Рамки кваліфікацій ЄПВО; встановлення рівнів:

короткий цикл, бакалаврський, магістерський, освітньо-науковий, науковий та відповідних ступенів); упровадження в освітню практику наближеного до європейського переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, а саме впровадження 29 галузей знань і 122 спеціальності; інтернаціоналізацію закладів вищої освіти за рахунок розширення можливостей участі в міжнародних проєктах і програмах ЄС, залучення іноземних студентів і викладачів, дослідників; включення українських ЗВО до 1 000 найкращих університетів світу.

Українські дослідники, студенти, викладачі мають можливість брати участь у міжнародних обмінах і проєктах, що розширює їхні горизонти знань та сприяє обміну досвідом із партнерами з інших країн. Заходи, які вжиті для гармонізації українських дипломів з європейськими стандартами, роблять кваліфікацію наших випускників привабливішою для іноземних роботодавців. Також інтеграція в європейський освітній простір дасть змогу залучити іноземні інвестиції, що сприятиме розвитку наукової та дослідницької сфер країни.

Але, незважаючи на велику кількість публікацій та інформації про Європейський простір вищої освіти, до євроінтеграційних процесів у вищій освіті поки що не залучені всі ВНЗ України, рівень їхньої участі відстає від рівня інших країн-учасників Болонського процесу. Тому держава не отримує всіх потенційних вигод для більш активної модернізації освіти.

Для вирішення цієї проблеми існують наступні шляхи роботи в цьому напрямку:

- постійне оновлення та узгодження з європейськими стандартами та нормами;
- акцент на міждисциплінарному підході та застосуванні практичних навичок;
- посилення механізмів, що сприяють забезпеченню якості з метою гарантії відповідності освітніх закладів;
- співпраця з європейськими закладами вищої освіти і подальше її заохочення;
- розробка і просування спільних проєктів, дослідницьких робіт та сприяння обміну студентами та викладачами.

У сприятливому середовищі ЗВО повинні мати академічну та фінансову самостійність, прозорий зовнішній моніторинг ефективності їх діяльності. Це стимулює різноманітність та конкуренцію між суб'єктами освітньої діяльності. Наявні міжнародні зв'язки у сфері освіти та досліджень, співробітництво посилює необхідні технічні зміни, інноваційність діяльності, обмін досвідом і напрацюваннями [3].

Керівництву України варто враховувати, що попри зацікавленість у використанні перспектив і можливостей, які надаються Болонським процесом, важливо зберегти свою унікальність и освітню культуру. Але, з іншого боку, ніяких альтернатив, крім інтеграції в європейську систему вищої освіти, у нас немає, без цього у нас немає майбутнього. Тому слід розробити і впровадити двосторонній процес, який буде взаємним з точки зору інтересів. Це дасть нашій державі не лише змогу адаптувати свою систему вищої освіти до європейських стандартів, а й шанс стати рівним партнером у європейському просторі вищої освіти та позиціонувати свої найбагатші національні традиції в цій сфері шляхом рівного спілкування [9].

Окрім того, потрібно враховувати один із ключових аспектів забезпечення належного рівня освіти – наявність якісної навчальної й навчально-методичної літератури: підручників, посібників, що мають відповідати вимогам Державного стандарту, задовольняти потреби учнів і вчителів. Для цього потрібно частіше переглядати перелік літератури, аналізувати сучасні тенденції, напрямки та пріоритети, і не тільки всередині країни, а й в Європі і в світі загалом.

Також можна констатувати, що євроінтеграційні трансформаційні процеси в системі освіти України мають включати зміни також у педагогічній освіті, а отже, й усвідомлення принципів сучасної підготовки фахівця. На сьогодні світові освітні зміни вимагають від педагога реалізації демократичних принципів, підвищення загально-педагогічної культури, відкритості до змін. Саме такий фахівець здатен забезпечити ефективний розвиток і саморозвиток учня, заохочувати його самореалізацію. Педагог повинен вміти створити таку атмосферу для освітян, що спонукає до самостійного прийняття рішень, що дасть змогу ефективніше набувати необхідних навичок і компетенцій [2].

В умовах війни, необхідно пам'ятати про поміч країн-сусідів. Віце-прем'єр-міністр Ірина Верещук під час наради, на якій обговорювались можливості отримання освіти українцями в Польщі зазначила: «Об'єднання з поляками – запорука сталого розвитку та безпеки. Освіта і мова – це головні інструменти, з яких починається таке об'єднання. Маємо переходити до конкретних дій, щоб інтегруватися у європейський простір. Перший крок – вивчення мов країн-сусідів. І цей крок має бути обов'язковим: поляки готові включити українську мову як іноземну до переліку навчальних предметів. В той же час українська сторона має розробити стратегію складання іспитів з польської мови. І якщо для цього потрібно вносити зміни до законодавства, необхідно розпочинати цей процес вже сьогодні» [5].

Попри виклики війни, українська система вищої освіти вистояла,

а, отже, питання її якості й надалі залишається актуальним. Більш того – триває робота на перспективу.

Тому актуальними інтеграційними завданнями для сфер освіти і науки залишаються такі:

- проведення первинної оцінки відповідності законодавства України актам права ЄС (МОН у межах компетенції здійснило попередній аналіз 151 акта права ЄС, визначено, що в розділі 26 «Освіта та культура» потрібна імплементація 22 актів, з яких у 15 актах МОН визначено головним виконавцем);
- розроблення Дорожньої карти гармонізації секторальних політик та законодавства у сферах освіти і науки з *acquis* ЄС до 2027 р.;
- виконання євроінтеграційних зобов'язань України у сферах освіти і науки, зокрема заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС;
- забезпечення участі України в Програмі ЄС з освіти, навчання, молоді та спорту «Erasmus+» («Erasmus+») – це програма ЄС для підтримки освіти, навчання, молоді та спорту. Заходи на 2021–2027 рр. передбачають соціальне залучення, перехід на зелені та цифрові технології та сприяння участі молоді в демократичному житті, підтримку пріоритетів та дій, визначених у Європейському освітньому просторі, Плані дій цифрової освіти та Європейській програмі навичок) [4].

Висновки. Отже, отримання Україною 23 червня 2022 р. статусу країни-кандидата на членство в Євросоюзі стало потужним сигналом із боку держав ЄС щодо визнання її членом європейської сім'ї. Інтеграція національної системи освіти в європейський освітній простір є досить складним процесом, на який впливають історичні, економічні та політичні чинники.

Попри російське повномасштабне вторгнення Україна досягла значних успіхів у приведенні своєї системи освіти у відповідність з європейськими стандартами. Аби розвиток був безупинним, потрібне подальше впровадження реформ, збільшення фінансування й безперервна міжнародна співпраця, яка має велике значення для досягнення повної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Джурило А. До питання про європейську освітню інтеграцію України в умовах війни: підвищення якості та справедливості. *Слово і Діло*. Київ, 2022. С. 28. URL: https://lib.iitta.gov.ua/732236/1/PSP_tezy_2022_Dzhurylo_29-31.pdf. (дата звернення: 30.03.2024).

2. Круглов В. В. Розвиток державно-приватного партнерства в Україні: механізми державного регулювання : монографія. Харків, 2019. 252с. URL: https://www.researchgate.net/publication/342871827_Rozvitok_derzavnoprivatnogo_partnerstva_v_Ukraini_mehanizmi_derzavnogo_reguluvanna. (дата звернення: 29.03.2024).

3. Круглов В. В., Терещенко Д. А. Інтеграція системи вищої освіти України в європейський освітній простір. *Публічне управління та митне адміністрування*. Харків, 2022. С. 74. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/spec/11.pdf>. (дата звернення: 27.03.2024).

4. Міністерство освіти та науки України. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. *Інформаційно-аналітичний збірник*. 2023. С. 10. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencija/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu.vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>. (дата звернення: 29.03.2024).

5. Міністерство освіти і науки й Українського центру оцінювання якості освіти. Нарада від 31 січня 2023 року. URL: <https://minre.gov.ua/2023/01/31/osvita-odyn-z-instrumentiv-integraciyi-u-eyevropejskij-prostir/>. (дата звернення: 30.03.2024).

6. Освіта в Україні. Український центр з міжнародних відносин (UCIR). URL: <https://www.university-ua.com>. (дата звернення: 30.03.2024).

7. Україна приєднується до Болонської конвенції. 18 травня 2005 року. URL: <https://www.m.day.kyiv.ua>. (дата звернення: 29.03.2024).

8. Хан Є. Адаптація українського законодавства до Європейських норм у процесі входження до спільного Європейського освітнього простору. *Європейські історичні студії*. Київ, 2018. №10. С. 32. URL: https://drive.google.com/file/d/1h17yEo_PhZCQA8rUVa5lMS1WMjju63xm/view. (дата звернення: 28.03.2024).

9. Худавердієва В. А. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. С. 163-165. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39185/Khudaverdiyeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (дата звернення: 28.03.2024).

**Науковий керівник: М.В. Бабаченко, кандидат економічних наук,
доцент**

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТУРЕЧЧИНИ

У доповіді розглядаються основні аспекти зовнішньоекономічної діяльності Туреччини, а саме основні торговельні партнери країни, основні групи експортних та імпорتنих товарів, зовнішньоторговельний оборот та інвестиційний клімат.

Ключові слова: *зовнішньоекономічна діяльність, інвестицій, експорт, імпорт, міжнародна торгівля, зовнішньоторговельний оборот, торговельні партнери*

The work examines the main aspects of Turkey's foreign economic activity, such as trade partners, main export and import goods, foreign trade turnover and investment climate.

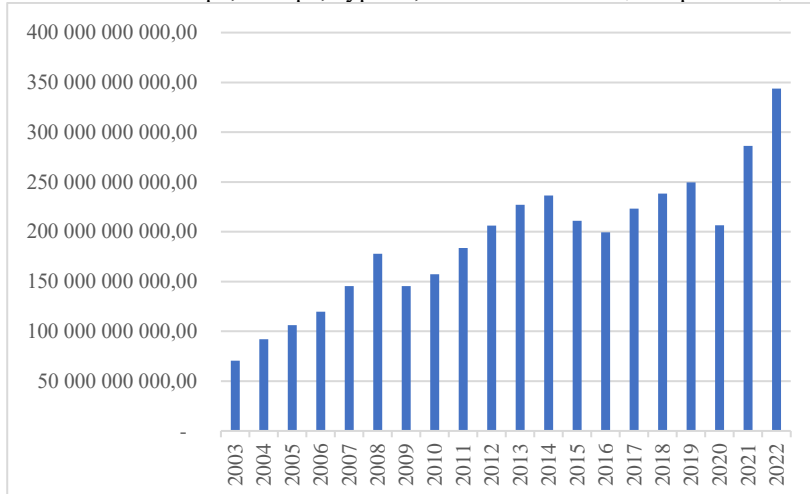
Key words: *foreign economic activity, investments, export, import, international trade, foreign trade turnover, trade partners*

Зовнішньоекономічна діяльність є невід'ємною складовою економічного розвитку будь-якої країни, визначаючи її взаємодію зі світовим ринком. Одним з цікавих об'єктів дослідження в цьому контексті є Туреччина, країна, яка володіє багатою історією, культурою та динамічною економікою. Тому, метою дослідження є розгляд зовнішньоекономічної стратегії Туреччини, вивчення її завдань та особливостей взаємодії з міжнародними економічними партнерами.

Турецький експорт (рис.1) включає в себе більшою мірою продукцію сільського господарства, також продукцію текстилю, напої, хімікати, руди чорних і кольорових металів тощо. Країна імпортує машини, хімікати, напівфабрикати, паливо, транспортне обладнання, каучук і папір. Туреччина має розвинутий туризм. Ціни доступні для туристів, тепле море, історичні будівлі, відмінна інфраструктура, мінеральні та гарячі джерела. Дефіцит торгового балансу в Туреччині зріс до 8570 USD млн (8.57 млрд USD) у березні 2023 [1]. Даний показник є доволі мінливим. В останні роки показник торговельного балансу знаходиться в «мінусі». На це вплинули декілька чинників: пандемія, початок війни в Україні і погіршення репутації Туреччини як демократичної держави.

Обсяг грошових потоків у Туреччині впав на 7822 USD млн (7.822 млрд USD) у лютому 2023 р. [1]. Грошові потоки в Туреччині є досить розвиненими та різноманітними. Основні джерела грошових потоків

включають експорт, імпорт, туризм, іноземні інвестиції та ремітенції.

Рис.1. Обсяг експорту Туреччини (дол. США)

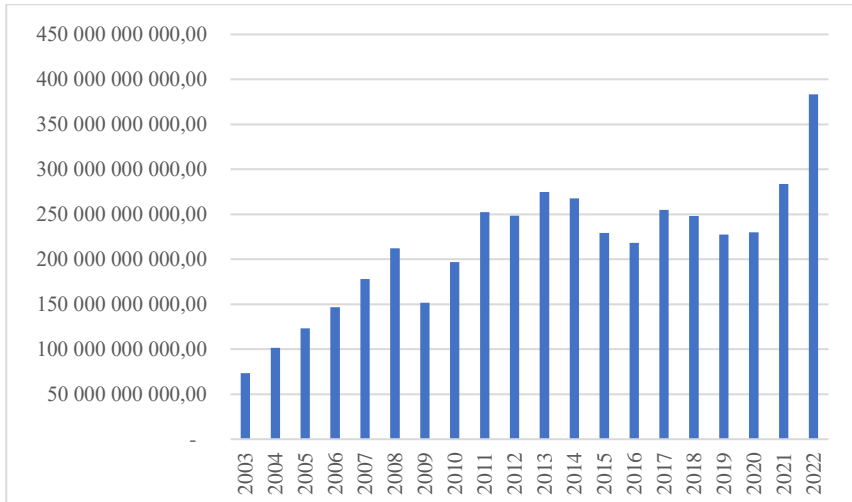
Складено автором за [1]

Цей показник ми теж характеризуємо як нестабільний і часто схильний до негативних значень. Основний вплив мала внутрішня політика держави та пандемія COVID-19. Обсяг експорту до Туреччини зріс до 34.3 млрд USD у 2022 (рис.1) [1]. Цей показник можна оцінити як стабільний, із тенденцією до зростання у період з 2020 року і станом на зараз.

Обсяг імпорту до Туреччини зріс до 38.3 млрд USD у 2022 (рис.2) [1]. Показник також оцінюється як стабільний, хоча і з незначними коливаннями. Він показує, що обсяги експорту та імпорту майже однакові, як і квоти (експортна: 35,3%, імпортна: 35,5%). Це доволі високий показник і свідчить про достатній ступінь інтеграції у світову економіку.

На основі наведених даних можна зробити висновок, що Туреччина є досить інтегрованою у світове господарство. Країна має розвинені експортні та імпортні зв'язки, значний туристичний потік, є привабливою для іноземних інвестицій та отримує значні ремітенції. Усі ці фактори свідчать про достатній рівень інтеграції Туреччини у світову економіку. Однак, слід зазначити, що країна також має власне виробництво та ринок споживання, що дає їй певну самостійність. Наразі Туреччина зіткнулася з високою інфляцією, зумовленою в основному політикою Ердогана.

Рис.2. Обсяг імпорту Туреччини (дол. США)

Складено автором за [1]

Розглянемо фактори виробництва країни. До них традиційно відносимо капітал і працю. Інвестиції в економіку Туреччини є доволі вигідними, на це вказує ряд чинників:

- турецька економіка доволі швидко розвивається (після падіння економіки в зв'язку з початком пандемії COVID-19 турецька економіка почала набирати оберти протягом 2021-2022 років: 2021 рік – ВВП виріс на 11%; 2022 рік (другий квартал) – 7,6%);
- політична, економічна та географічна близькість Туреччини з країнами Європи, Близького Сходу та Африки;
- держана підтримка окремих галузей бізнесу та інвесторів;
- рівність прав іноземних інвесторів з місцевими [2].

Туреччина є середньою за розмірами економікою, з ВВП, що становить близько 800 млрд доларів США в 2020 році. Країна має розвинену промисловість, особливо в галузях текстилю, харчової продукції та автомобільного виробництва. Також, Туреччина є одним з найбільших світових виробників будівельних матеріалів та меблів.

Наприкінці 2022 р. економіка Туреччини занурилася в рецесію. Одна з імовірних причин - знецінення турецької ліри. Це сталося на тлі розвитку численних проєктів з будівництва. Більшість із них не підкріплювалися вливаннями іноземних інвесторів. Коли курс турецької ліри обвалився, їх підтримка стала неможливою. Рівень безробіття в Туреччині становить 12,9%. За даними статистики,

сьогодні в країні налічується понад 4000000 осіб. Безробіття вже почало скорочуватися, і, починаючи з березня 2019 р., спостерігається зростання робочих місць. Глава держави зазначив, що незабаром влада країни зможе не тільки компенсувати втрати, а й вийти на більш високий рівень. Намагаючись поліпшити ситуацію, влада виплачує компаніям гроші, щоб ті могли наймати додатковий персонал. Головне завдання до 2025 р. - створення 2,5 млн робочих місць. Зайнятість населення у 2023 р. має такий вигляд [2]:

- сільське господарство - 22,3%;
- промисловість - 20%;
- будівництво - 7,3%;
- інші сфери діяльності - 50,4%.

Станом на 2020 р. кількість іммігрантів у Туреччині оцінювалася в 6 052 652 особи, водночас більшість мігрантів є громадянами Сирії, Німеччини, Іраку, Північної Македонії, Афганістану та Греції. Дана країна є привабливою для міграції, особливо серед країн пострадянського суспільства, оскільки її економічний розвиток близький до звичного їм. Як і кожна країна, Туреччина має свої виклики і можливості і вже зіштовхнулася з певними з них. Проблеми можуть стати на заваді в майбутньому:

1. Економічні проблеми: Туреччина потерпає від високої інфляції, високого безробіття та боргової кризи.

2. Політична нестабільність: останніми роками Туреччина стала свідком безлічі політичних криз, включно зі спробою державного перевороту 2016 року і погіршенням відносин із Заходом.

3. Конфлікти на кордонах: Туреччина перебуває в складному регіоні з безліччю конфліктів на кордонах, включно з Сирією, Іраком і Кіпром.

4. Наростаючий авторитаризм: уряд Туреччини посилює контроль над ЗМІ, обмежує свободу слова і переслідує опозицію.

5. Порушення прав людини: останніми роками Туреччина стала відома своїми порушеннями прав людини, включно із затриманнями журналістів, активістів та опозиційних політиків.

6. Релігійні та етнічні конфлікти: Туреччина має складну етнічну та релігійну структуру, що призводить до конфліктів між різними групами населення.

Можливості ми вбачаємо у наступному:

1. Геополітичне положення: Туреччина має стратегічне положення на перетині Європи та Азії, а також на березі Середземного моря, що робить її важливим транзитним пунктом і дає змогу розвивати торговельні відносини з різними країнами.

2. Розвинена економіка: Туреччина має велику і розвинену економіку, засновану на торгівлі, туризмі, виробництві та сільському господарстві.

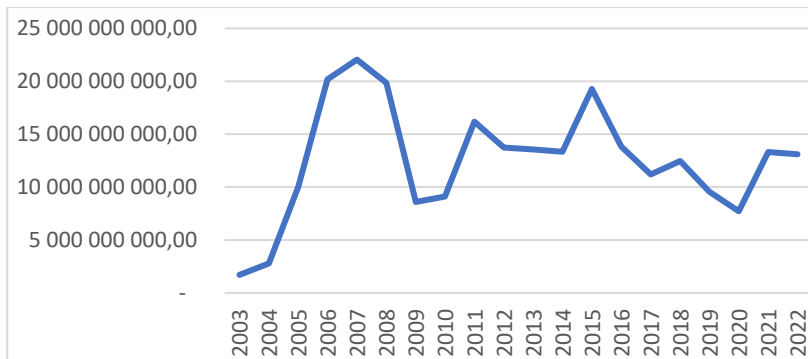
3. Культурна спадщина: Туреччина має багату культурну спадщину, включно з історичними пам'ятками, музеями, архітектурними пам'ятками та кулінарними традиціями.

4. Розвинена інфраструктура: Туреччина має розвинену інфраструктуру, включно з транспортною системою, енергетичною інфраструктурою та телекомунікаційною мережею.

5. Туристичний сектор, що розвивається: Туреччина є популярним туристичним напрямком завдяки своїй красивій природі, пляжам і культурним пам'яткам.

6. Освіта: Туреччина має розвинену систему освіти, включно з вищою освітою, що дає їй змогу залучати молодих і талановитих людей.

За даними Організації Об'єднаних Націй, в 2020 році прямі інвестиції в Туреччину склали близько 9 млрд доларів США, у 2022 році показник сягнув 13 млрд доларів США (рис.3) [3]. Найбільші інвестори в країну - це Європейський Союз, США та Китай. Основні галузі, в які інвестуються кошти - це енергетика, телекомунікації, фармацевтика та харчова промисловість. Також, Туреччина активно залучає інвестиції у сфері туризму та нерухомості. Загалом, Туреччина має потенціал для приваблення більшої кількості інвестицій завдяки своєму географічному положенню, розвиненому транспортному вузлу та доступності до ринків Східної та Західної Європи.

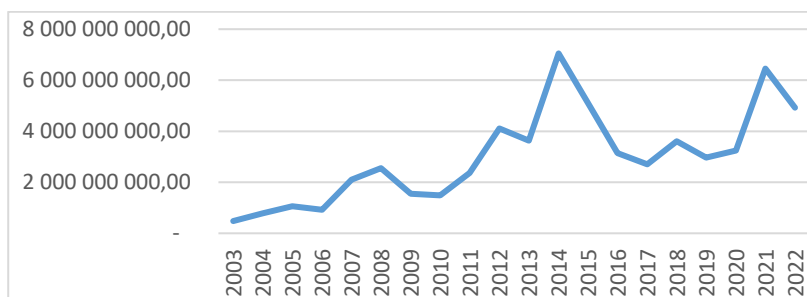
Рис.3 Обсяг вхідних прямих іноземних інвестицій (дол. США)

Складено автором за [3]

За президенства Ердогана (з 2014 року) потік інвестицій значно спав, хоч ми й спостерігаємо коливання даного показника. Політика

Туреччини, хоч і позиціонується як демократична, поступово відходить від цих засад і режим стає все більш диктаторським, що впливає на зниження інвестицій. Таким чином ми спостерігаємо також зменшення накопиченого фонду вхідних інвестицій. У 2020 році цей показник становив 228 978,0 млн. дол. США, а вже наступного року значення впало до 120 700,0 млн. дол. США [3]. Але з 2021 року показник починає потроху стабілізуватися.

У 2021 році обсяг вхідних інвестицій становив 6,451 млн дол. США., а вже у 2022 році впав до 4,928 млн долл США (рис.4) [3]. На даному графіку ми також спостерігаємо суттєва падіння даного показника з 2014 року. Це також пов'язано з «планом Ердогана» і впливає на інфляцію в країні. Він намагається зробити свою валюту дешевшою і привабливішою для іноземних інвесторів. Згідно з планом Ердогана, коли ліра подешевшає по відношенню до долара, турецькі товари стануть дешевшими і більш конкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Очікується, що це призведе до збільшення інвестицій в експортні галузі, створення нових робочих місць і підвищення заробітної плати. Керівники центрального банку Туреччини не продовжили термін своїх повноважень, оскільки не хотіли утримувати процентні ставки на низькому рівні. За останні п'ять років вони змінювалися чотири рази. Щоб запобігти популізму і некомпетентності чиновників, центральний банк повинен бути незалежним від уряду. Однак Ердоган стверджує, що турецький центральний банк «відкинув класичне розуміння економіки», і тепер влада використовує регулятора [4]. Тому значні вихідні інвестиції зараз є не такими вигідними Ердогану. Накопичений фонд вихідних інвестицій становить 57 356,0 станом на 2021 рік. Щороку цей показник збільшується з кроком від 2 до 5 млн дол. США[4].

Рис.4 Обсяг вихідних прямих іноземних інвестицій (дол. США)

Складено автором за [3]

Загалом, економіка Туреччини є такою, що динамічно розвивається та є різноманітною. Попри швидке зростання економіки Туреччини, у країні є свої економічні проблеми. Однією з головних проблем є високий рівень інфляції, який 2022 року становив близько 72% [2]. Це створює проблеми для споживачів і підприємців, оскільки вони змушені платити високі ціни за товари та послуги. Ще однією проблемою є високий рівень безробіття, який 2022 року становить близько 10,3% [2]. Це створює соціальні та економічні проблеми для країни, оскільки багато людей не можуть знайти роботу і заробляти достатньо для життя. Також у Туреччині є проблеми із зовнішнім боргом, який у 2021 році становить близько 400 мільярдів доларів. Це створює проблеми для економіки країни, оскільки вона змушена платити великі відсотки за позиковими коштами й обмежувати свій бюджет. Нарешті, економіка Туреччини також страждає від політичної нестабільності та конфліктів у регіоні, таких як конфлікт у Сирії та напруженість із Грецією на Кіпрі. Це створює проблеми для економічного розвитку країни і може відлякувати інвесторів. Крім економічних проблем, Туреччина також стикається з політичними проблемами. Однією з головних проблем є порушення демократичних принципів і свободи слова. Останніми роками уряд Туреччини посилив контроль над ЗМІ, блокував доступ до соціальних мереж і проводив масові арешти журналістів та активістів [2].

Отже, країна активно будує нові будівлі та інфраструктуру, такі як дороги, мости та аеропорти. Ця галузь також є однією з головних експортних товарів Туреччини. Сільське господарство є важливим сектором економіки Туреччини. Країна виробляє широкий спектр сільськогосподарської продукції, включно з фруктами, овочами, зерновими та м'ясом. Ця галузь є однією з основних експортних товарів Туреччини. Туреччина також є членом Світової організації торгівлі (СОТ) і має вільну торгівлю з багатьма країнами світу. Це дозволяє турецьким компаніям легко експортувати свою продукцію та брати участь у міжнародній торгівлі. Загалом, економіка Туреччини є такою, що динамічно розвивається та є різноманітною. Попри швидке зростання економіки Туреччини, у країні є свої економічні проблеми. Однією з головних проблем є високий рівень інфляції, який 2021 року становив близько 16%. Це створює проблеми для споживачів і підприємців, оскільки вони змушені платити високі ціни за товари та послуги. Ще однією проблемою є високий рівень безробіття, який 2021 року становить близько 13%. Це створює соціальні та економічні проблеми для країни, оскільки багато людей не можуть знайти роботу і заробляти достатньо для життя. Також у Туреччині є проблеми із

зовнішнім боргом, який у 2021 році становить близько 400 мільярдів доларів. Це створює проблеми для економіки країни, оскільки вона змушена платити великі відсотки за позиковими коштами й обмежувати свій бюджет. Нарешті, економіка Туреччини також страждає від політичної нестабільності та конфліктів у регіоні, таких як конфлікт у Сирії та напруженість із Грецією на Кіпрі. Це створює проблеми для економічного розвитку країни і може відлякувати інвесторів. Крім економічних проблем, Туреччина також стикається з політичними проблемами. Однією з головних проблем є порушення демократичних принципів і свободи слова. Останніми роками уряд Туреччини посилив контроль над ЗМІ, блокував доступ до соціальних мереж і проводив масові арешти журналістів та активістів [4]. Загалом, політичні проблеми Туреччини можуть перешкоджати її економічному розвитку та міжнародній інтеграції, але за прогнозами економістів, скоріш за все Туреччині вдасться зберегти певну стабільність.

Список використаних джерел

1. Take profit. URL: <https://take-profit.org/statistics/countries/turkey/>
(дата звернення:27.02.2024)
2. Prikhodko. URL: <https://prikhodko.com.ua/poslugu/migracziya-do-yevropy/turechchyna/investuvannya-v-turechchynu/>
(дата звернення:27.02.2024)
3. ЮНКТАД. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/RcaRadar.html>
(дата звернення:28.02.2024)
4. Є-правда. URL:
<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/01/17/681480/>
(дата звернення:28.02.2024)

***Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент***

В. Назарова,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЧЧИНОЮ В НАПРЯМКУ ЗБІЛЬШЕННЯ ВЗАЄМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

В даній роботі досліджуються основні напрямки співробітництва між Україною та Туреччиною з метою збільшення взаємних інвестицій. Висвітлюються основні аспекти економічного співробітництва між цими двома країнами, а також розглядаються перспективи та можливості для підвищення обсягів інвестиційних потоків. Розглядається минулий досвід і сучасні перспективи співпраці і повоєнної відбудови.

Ключові слова: *співробітництво, інвестиції, економічне партнерство, перспективи співпраці, основні сектори інвестування*

This work examines the main directions of cooperation between Ukraine and Turkey with the aim of increasing mutual investments. The main aspects of economic cooperation between these two countries are highlighted, as well as prospects and opportunities for increasing the volume of investment flows are considered. The past experience and modern prospects of cooperation and post-war reconstruction are considered.

Keywords: *cooperation, investment, economic partnership, prospects for cooperation, main investment sectors*

Сучасна світова економіка характеризується активними міжнародними економічними відносинами, в яких співробітництво між країнами грає ключову роль у забезпеченні стійкого економічного зростання та розвитку. Одним із напрямків такого співробітництва є партнерство між Україною та Туреччиною, яке в останні роки набуває все більшого значення, особливо в контексті збільшення взаємних інвестицій.

Метою даної роботи є аналіз і визначення можливостей співробітництва між Україною та Туреччиною в напрямку збільшення взаємних інвестицій, виявлення потенційних переваг та перешкод, а також визначення шляхів сприяння розвитку ефективного інвестиційного партнерства.

Туреччина, займаючи значну територію та маючи вигідне географічне положення, має великий потенціал для розвитку. З моменту встановлення дипломатичних відносин між Україною та Туреччиною 3 лютого 1992 р., взаємини між країнами стали стійкими та активними.

Україно-турецькі відносини часто характеризують як стратегічні, оскільки між ними відсутні серйозні міждержавні конфлікти. Війна в Україні зруйнувала звичний хід подій. Однак у передвоєнний час співробітництво Туреччини і України розвивалося досить ефективно. Про це свідчать наступні дані. В Україні функціонує близько 700 турецьких компаній, які займають провідні позиції на ринку у 10 секторах. У 2020 р. Туреччина посіла перше місце серед країн Близького Сходу за обсягом торгівлі з Україною. Серед провідних турецьких компаній, що працюють в Україні, варто відзначити ONUR Group, Limak, Beko та Віко. У першому півріччі 2020 р. обсяг торгівлі між двома країнами зріс на 1,7% порівняно з аналогічним періодом 2019 р., досягнувши \$2,27 млрд [1]. Україна активно зацікавлена у збільшенні експорту готової продукції. Основними напрямками співпраці є інформаційні технології, інновації, промисловість, енергетика та енергоефективність, логістика, транспортна інфраструктура та туризм.

Покращення двосторонньої торгівлі є суттєвим для України, а укладання Вільної Торгівельної угоди великою мірою сприятиме збільшенню обсягів інвестицій. Угода про вільну торгівлю між Україною і Туреччиною також дозволить підвищити обсяг торгівлі до 10 мільярд доларів. Туреччина активно вкладає в українську економіку, і на сьогоднішній день в Україні успішно працюють різноманітні турецькі компанії. Дніпропетровська область відіграє важливу роль у партнерстві між Україною та Туреччиною, є одним з лідерів у цьому напрямку. Велика частина зовнішньої торгівлі області становиться продукція чорної металургії, а також продукти харчування та хімічна продукція. Обсяг зовнішньої торгівлі за 2020 р. досяг 566,8 мільйонів доларів [1].

У Дніпропетровській області експортні операції з Туреччиною здійснюють 127 підприємств, а імпортом займаються 538 підприємств. Серед основних учасників – «Арселор Меттал Кривий Ріг», «ДніпроАзот», «АТБ», «Єва», «Інтерпайп» та інші. Протягом 2016-2021 рр. обсяг імпорту з Туреччини до Дніпропетровської області збільшився більш ніж удвічі, досягнувши 240 мільйонів доларів. Генеральний директор ПАТ "Київметробуд" (м. Київ) підписав договір субпідряду з турецькою компанією на 3,962 мільярди гривень для завершення будівництва метрополітену в Дніпрі. Сума договору у 14 разів перевищує суму активів Київметробуду за річну фінансову звітність за 2017 р. (280,023 тисячі). У державний бюджет 2017 р. було залучено 400 мільйонів гривень Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) в рамках проекту завершення будівництва метро у Дніпрі [2]. Слід також зазначити, що обсяг інструментів участі і прямих інвестицій від

Туреччини постійно збільшувався до військових подій в Україні (табл.1).

Таблиця 1

Фінансові показники взаємовідносин між Туреччиною і Україною, млн дол. США *

Інвестиції/Роки	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Прямі інвестиції (всього)	317,5	362,6	263,2	333,3	454,7	561,5	615,2
Інструменти участі в капіталі	173,6	211,4	190,2	240,8	282,8	255,6	295,2
Боргові інструменти	143,9	151,1	73,1	92,5	172,0	305,9	320,1

* Складено за [3].

У 2004 р. у Києві група турецьких підприємців, спільно з Посольством Турецької Республіки, створила Міжнародну турецько-українську асоціацію бізнесу (TUID), що допомагає розвивати інвестиційну діяльність обох країн. Наразі TUID активно працює з філіями по всій Україні та має представництво в Стамбулі, а також планує відкрити філії у двох інших містах України. У 2012 р. турецькі бізнесмени в Києві заснували Союз промисловців і підприємців Туреччини та України (TUSIB), який сприяє встановленню зв'язків між підприємствами обох країн та підтримує турецько-український бізнес та торгівлю. Згідно з даними Національного банку України, прямі іноземні інвестиції в економіку України станом на 31 грудня 2021 р. склали 64 163,2 млн доларів США, з Туреччиною на 15 місці серед іноземних інвесторів інвестиції у розмірі 615,2 млн доларів США [4].

Експерти оцінюють, що загальний обсяг турецьких інвестицій в Україну, включаючи фінансування через банківські структури та спільні підприємства в третіх країнах, склав приблизно 3 мільярди доларів США. За офіційними даними станом на 31 грудня 2021 р., Турецька Республіка вкладала в економіку України 295,2 мільйона доларів США [4].

Основні сектори, у які було спрямовано інвестиції з Туреччини в Україну, включають оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, операції з нерухомим майном, промисловість та будівництво. Інші галузі, де також відбулося інвестування, включають транспорт, складське господарство, адміністративне та допоміжне обслуговування, сільське, лісове та рибне господарство, професійна, наукова та технічна діяльність, а також

інформація та телекомунікації. Прямі інвестиції з України до Туреччини становили 1,7 мільйона доларів США, в основному спрямовані на промисловість, оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, а також на адміністративне та допоміжне обслуговування. Інвестиції турецького походження в основному були вкладені у великі та малі підприємства, а також було здійснено реінвестування зі зборів турецьких компаній на території України. У деяких випадках інвестиції формувалися через майнові активи, нагромаджені в рамках великих будівельних проєктів. Голова асоціації TUID, Бурак Пехліван, зазначив, що інвестиції турецьких бізнесменів в Україну становили близько 4,5 мільярда доларів США до початку вторгнення Російської Федерації. Однак після цього кількість працівників у турецьких компаніях зменшилася вдвічі, до 15 000 осіб. Третина всіх компаній в країні припинила роботу, а близько 10% потужностей розташовано на територіях, захоплених російськими військами. Деякі турецькі фірми також зазнали втрат через пошкодження складів і товарів під час російських атак [4].

Незважаючи на складнощі, інвестиційна співпраця між Туреччиною та Україною розвивається як під час війни, так і в повоєнний період. Цей розвиток слід сприймати як ланку осі безпеки для країн регіону від Балтійського до Чорного морів. Для цього необхідно розвивати кооперативні зв'язки та регіональні ланцюги доданої вартості для забезпечення економічної та військової стабільності.

У вересні 2021 р. у Львові відбувся українсько-турецький бізнес-форум з метою презентації потенціалу українського бізнесу для турецьких підприємців, обговорення напрямків співпраці та приваблення інвестицій в українську економіку. Тристороння угода про співпрацю між ТПП України, ТОВВ та TUID була підписана під час форуму, а також відбулися В2В-переговори з участю представників українських та турецьких компаній.

Співпраця між Україною та Туреччиною у сфері енергетики є одним з головних пріоритетів взаємодії та ключовим аспектом формування стратегічного партнерства між обома країнами. На сучасному етапі ця співпраця характеризується конкурентним підґрунтям та малою взаємодією сторін у визначенні спільних інтересів у справах забезпечення енергетичної безпеки, розвитку та модернізації нафтогазової транспортної системи, диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоносіїв, а також у пошуку та розробці родовищ енергоресурсів на території обох країн і співпраці щодо їхньої реалізації. Одним із перспективних напрямків є сфера атомної

енергетики. Однак, через географічне розташування Туреччини у зоні підвищеної сейсмічної активності, розвиток атомної енергетики на її території несе значні ризики. Сторони також виявляють інтерес до розвитку альтернативних джерел енергії, зокрема, до пошуку альтернативних джерел нафти, що є однією з складових турецької енергетичної стратегії. Важним елементом економічних та особистих зв'язків між Україною та Туреччиною, який сьогодні також було обговорено, Реджеп Таїп Ердоган відзначив сферу туризму. Він висловив впевненість у тому, що завдяки широкому впровадженню вакцинації та впровадженню системи сертифікатів безпечного туризму сторони зможуть забезпечити найвищий рівень безпеки здоров'я для гостей і туристів. Президент України також обговорив з турецьким колегою та учасниками засідання Стратегічної ради перспективні напрямки для турецьких інвестицій в Україні. Особливий акцент був зроблений на можливостях, що відкриває «велика приватизація», зокрема у сфері морських портів. Володимир Зеленський також нагадав, що український уряд недавно схвалив перелік пріоритетних інвестиційних проектів до 2023 р., серед яких виділяються значні інфраструктурні, транспортні та будівельні проекти, зокрема будівництво аеропортів та доріг [4]. Таким чином, між Україною і Туреччиною закладені гарні підвалини для повоєнного співробітництва і участі Туреччини у відбудові України.

Отже, співробітництво між Україною та Туреччиною в напрямку збільшення взаємних інвестицій виявляється важливим економічним фактором для обох країн. Обидві сторони вкладають значні зусилля у розвиток цього співробітництва, що сприяє зміцненню економічних зв'язків і створює нові можливості для обміну технологіями, досвідом та капіталом. За останні роки спостерігається певне зростання інвестиційної активності обох країн в економіку партнерів. Україна та Туреччина активно сприяють створенню сприятливого клімату для інвестицій шляхом розробки спільних ініціатив, сприяння підприємництву та розвитку бізнес-середовища. Інвестиційні проекти в різних секторах економіки, таких як торгівля, виробництво, будівництво та послуги, створюють нові робочі місця та сприяють розвитку економіки обох країн. Збільшення взаємних інвестицій між Україною та Туреччиною може мати додатковий позитивний ефект на розвиток та модернізацію інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності підприємств та створення сприятливих умов для підприємництва та бізнесу в обох країнах.

Список використаних джерел

1. Worldsteel.org. 2021. STEEL STATISTICAL YEARBOOK2019.URL: <https://www.worldsteel.org/en/dam/jcr:7aa2a95d-448d-4c56b62b28b2457f067cd9/SSY19%2520concise%2520version.pdf>>
2. Companyinturkey.com. 2021. Company Setup in Turkey. URL: <http://www.companyinturkey.com/company-setupfee.html#:~:text=The%20cost%20of%20incorporating%20a,Euro%20with%20Company%20in%20Turkey.>>
3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
4. Стратегічне партнерство України й Туреччини підкріплене реальними справами та перемогами – Володимир Зеленський. URL: <https://www.president.gov.ua/news/strategichne-partnerstvo-ukrayini-j-turechchini-pidkriplene-67925>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

INTERNATIONAL CORPORATIONS, THEIR ROLE AND IMPORTANCE IN THE WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Globalization has become one of the most key features of the modern world economy, in which economic development and foreign economic activity are inextricably linked. Occupying a principal place in the system of world economy, transnational corporations influence international economic relations, the development of national and world economies, are the main generators of diversification of modern international business.

The main purpose of the study is to analyze the theoretical and practical aspects of the functioning of international corporations, their role and significance in the world economy and international relations.

To achieve this goal, it is necessary to solve the following tasks:

- to explore the essence and main stages of development of international corporations;
- to characterize the factors influencing the formation and development of international corporations in the world economy;
- to analyze the main trends in the functioning of international corporations in the world market;
- to consider the interaction of TNCs with national economies;
- explore the prospects for the development of international corporations in the world market.

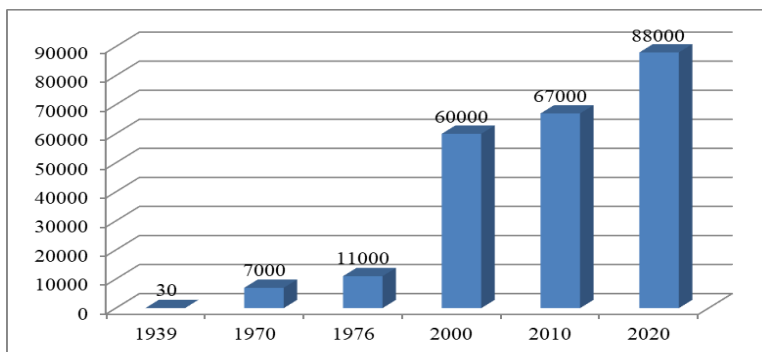
The object of research is the activities of international corporations, and the subject of research is their influence on the development of international relations.

Keywords: TNCs, globalization, factors, development

In recent decades, the world economic system has undergone significant changes due to increased interaction of subjects of international economic relations under the influence of liberalization of national and world financial markets. The main factors of globalization were active financial cooperation between countries, more open trade, international movement of capital, migration and, of course, scientific, and technological progress. In the context of liberalization of the movement of goods, services, people and knowledge, transnational corporations (TNCs) began to actively form and function, which became the leading subjects of international economic relations.

Transnational corporations are the driving force and the locomotive of

the world economy. The geography of their activities is expanding every year. TNCs account for most capital outflows as FDI and most capital investments in the creation of innovative technologies. TNCs specialize and diversify production, are stimulants of the internal factors of the technical progress of different countries. Corporations contribute to the equalization of economic conditions in different countries by transferring technologies from developed to developing countries, cooperate with firms in the recipient country, exchanging licenses for new goods and technologies, thereby increasing the level of efficiency of companies in the host country. By integrating the labor force of different countries into regional labor markets and imposing the same requirements on it, TNCs disseminate international standards and internationalize the labor market. This is also facilitated labor migration within corporations. The development of transnational companies at the present stage has led to the formation of 60 thousand parent companies and more than 500 thousand foreign branches and affiliated companies around the world. Growth dynamics of the number of multinational companies is presented in Figure 1.

Fig. 1. Number of TNCs during 1939-2020.

Source: UNCTAD. <https://unctad.org/>

As you can see in the figure, the number of multinational companies has increased significantly since 1970. Then only 7,000 such firms were registered. By the end of the 90s, their number is growing, and their number reaches 60,000. Now in the world there are about 88,000 TNCs with about 810,000 branches in different countries on all continents. Consider in more detail the dynamics of the number of TNCs according to the criterion of the country of origin, presented in Table 1.

TNC development strategies are based on the concentration of certain resources. These include marketing, development of services that increase

consumer loyalty and the cost of goods, R&D. This concentration is mainly due to foreign direct investment carried out to acquire strategic assets.

Table 1

Dynamics of country ownership of transnational companies, pc's

Countries-owners of parent TNCs	2006	2010	2015	2020	2021	2022
United States	179	164	209	212	215	2014
China	12	37	37	47	51	50
France	34	28	24	30	27	29
Japan	49	35	45	43	44	44
Brazil	8	12	6	7	6	6
United Kingdom	43	32	32	37	34	33
Germany	19	19	18	18	18	18

Source: UNCTAD. <https://unctad.org/>

Globalization has contributed to the economic stability of transnational corporations, making them important agents of socio-political change. With globalization, none of the participants could establish a monopoly on power and single-handedly build this process. In a globalized system, TNCs are the most powerful actors in terms of the use of force, but they influence society by participating in the formation and development of the state economy, the formation of behavior and consumer preferences of the population. Transnational corporations have subjectivity only at the level of an individual country, when interacting with society and state institutions. At the highest level, they function as agents of globalization, adjusting their strategies to concomitant changes and interacting with other participants in this system. As agents of globalization, TNCs act more in their economic essence. However, with the growing interdependence of all spheres of life, the blurring of economic, social, political, and cultural boundaries, the resources and capabilities of transnational corporations extend to these areas. Now, TNCs are not only the subject of the economy on which the national economy of the country is based, but also the main force of the economy, which is an active set of the largest transnational groups on the world stage, including many foreign branches of various nature (scientific, research, supply, etc.). Transnational corporations have recently exerted increasing influence on the fate of a country in the international system of economic relations [1].

The activities of transnational corporations (TNCs) in the world economy play a key role in the formation of the international financial system and international markets for goods and services. The number of active transnational corporations is constantly growing, and this is due to the influence of globalization factors, including: liberalization of customs, monetary, financial, fiscal, and economic policies of developed countries; Scientific and technological revolution; integration processes between enterprises; free circulation of financial, labor, and intellectual information

capital. Transnational corporations are key participants in the global economy, forming more than half of all foreign economic relations and investing annually more than \$1-1.5 trillion. TNC is also the main institute for the formation of intellectual capital. Modern transnational corporations are developers of major patents, licenses, information, and digital technologies, improving financial and production activities. The most desirable and favorable environment for the effective functioning of transnational corporations is the environment that will allow them to realize their features, which include [12]:

- A large scale of activity, allowing to implement all means of international functioning;
- monopoly position in some international markets;
- internationality and internal division of labor;
- A substantial proportion of transactions are foreign;
- The presence of a global strategy based on the international nature of doing business ensures the satisfaction of the interests of all production units of TNCs located in different countries;
- Ability to maneuver finances due to differences in the financial conditions of host countries;

Based on TNCs, the international division of labor is developing, because of which the links affecting the added value are placed in such a way that this increases the overall results achieved by the company. The presented factor affects the intensity of capital flows, services and products that take place between the parent company and its foreign branches, as well as between TNCs and other companies (including contractors), strengthening them. Vertical or horizontal integration affects trade flows realized by an integrated production system operating internationally. The foreign trade exchange has a separate structure, which increases the share of intermediate-type products, its inherent components, etc. TNCs prevail in many areas of the world economy: in production, services, finance, technology. By areas of interest TNCs are distributed as follows: 59% - industry, 34% - services, 5% - agriculture. TNCs account for 35% of industrial production, 55% of international trade, 85% of foreign direct investment, 90% of licenses and patents. International credit is dominated by 52 transnational banks, in the advertising department - 35, in start-up operations - 25, in air transportation - 30 international air transport companies [3].

Half of US export operations are conducted by American and foreign TNCs, in the UK this figure is 80%, in Singapore - 90%. Currently, there are 63 thousand TNCs in the world (the largest of which are based in the United States), controlling two-thirds of all world trade and 80% foreign investment. The number of TNC branches outside the states in which their headquarters

are located exceeds 680 thousand. There is a situation in which the economic potential inherent in the largest TNCs becomes comparable to the gross product inherent in entire states. Today, companies sell goods and services through their foreign branches for a total amount of 11 trillion. USD, with a total world trade of 7 trillion. USD. Modern corporations are characterized by the presence of international production, services, and financial sphere, which led to the emergence of global economic relations based on locality. The world economy is characterized by signs of international production. Thus, on the part of TNCs, tasks related to achieving the necessary scientific and technological progress in certain areas are being solved, which allows them to increase the quality indicators of goods, services, etc. produced. The work they perform is conducted through the activity of subsidiaries and branches that are represented in the territory of individual states. This allows us to ensure the creation of a huge scientific, production and market potential, which lead to indispensable development. The presented factor indicates a constant and continuous strengthening of the role of TNCs in the global economy.

The key problem for the modern world economy is the dichotomy of constant productivity growth on the one hand and the increasing scarcity of resources on the other, which leads to the need to increase the efficiency of resource use. This, in turn, can be achieved through the implementation of innovative activities, research developments and the use of high technologies. Innovation usually provides a higher level of return than simply attracting additional resources.

Based on this, innovative solutions seem attractive for building TNC strategies on their basis. Historically, the globalization of the market and the activities of TNCs have always been associated with investing in research and development work and the now closely interconnected "high technology sphere." A feature of this type of investment is directly the subject of investment. At the present stage of development of TNCs, as a criterion for assessing the effectiveness of their activities, as well as for analyzing their impact on the world economy in the context of globalization, indicators of sales, profit, assets, and market value are used. The Table 2 below shows the list of the largest TNCs.

From the data given in the table, we can come to a disappointing conclusion that Chinese TNCs, which are in the banking sector, occupy a leading position among world corporations. The largest TNCs in the world mainly include American and Chinese companies [14].

In fact, TNCs have no problem of competition outside the activities of transnational corporations - they compete, in fact, among themselves. Although, of course, deviations from this model occur if suddenly an

unknown company "bursts" into the market. But this happened recently exclusively in the field of information technology (for example, M. Zuckerberg's company, Facebook). In general, a tendency is determined to narrow the competitive base of the market economy with the growth of global TNCs.

Table 2

The largest TNCs in the world, in billions of dollars

№	Name	Country	Industry	Sales	Profit	Assets	Market value
1	ICBC	China	Finance	177.2	45.3	4322.5	242.3
2	China Construction Bank	China	Finance	162.1	38.9	822	203.8
3	JPMorgan Chase	United States	Finance	142.9	30	3139.4	291.7
4	Berkshire Hathaway	United States	Holding	254.6	81.4	817.7	455.4
5	Agricultural Bank of China	China	Finance	148.7	30.9	3697.5	147.2

Source: American financial and economic magazine Forbes as of April 30, 2020 [4]

Thus, the relevance of the study of TNCs and their role in the world is confirmed by the presence of corporations of certain features that affect their position in the world. In the modern economy TNCs can be called one of the main elements that determine the direction of development and individual country, and in general the world economy. The activities of TNCs are diverse, but the main roles mainly belong to TNCs with a financial bias of activity. Trends in the development of the entire complex of TNCs are based on a further increase in economic indicators and an increase in influence in the field of international relations.

Conclusion

In recent decades, one of the key features of the development of the world economy is the strengthening of transnationalization processes. This is evidenced by the tendency to increase the share of TNCs in world economic activity (in particular, GDP). Transnational corporations are "the most essential element and one of the main regulators that ensure the unity of the functioning of the world economy". Although this trend appeared in the middle of the 20th century, only in a few decades TNCs were able to take a leading position in the world economy. Modern transnational corporations (TNCs) successfully implement innovative strategies, increasingly

strengthening their influence on the socio-economic development of regions and individual countries of the world. To some extent, this trend has become characteristic not only for TNCs from developed countries (USA, Canada - Europe - Japan, South Korea), but also from developing and reforming economies (China, Latin America), Eastern European TNCs. Having a powerful and diverse potential of financial, technological, and managerial capabilities, TNCs affect both the socio-economic development of recipient countries, but also their home countries. Such connections are largely based on innovation and the participation of companies in global value chains. Because of the war, a trend is actively developing, when increasingly finished goods and services become by their nature international. It has been determined that, considering the growing competition between TNCs, innovative solutions are one of the most successful methods of functioning in the world market. Corporations from developed countries transfer the production process, and therefore innovative programs to countries to reduce costs. It is noteworthy that there are significant changes in these programs: the production of modified products is being transformed into projects aimed at developing new, innovative goods and services mainly for low-income countries. When considering the industry structure of TNCs, it was proved that the most high-tech industries are pharmaceuticals, biotechnology, medical equipment, software, computer software and aerospace. In these industries, there is an elevated level of competition, forcing TNCs to resort to those strategies that ensure the introduction of innovations in the production process, but also ensure the creation of a completely new, "breakthrough" product. Innovative activity without a competitive environment will be extremely limited and ineffective. In such circumstances, the state plays a significant role in creating or maintaining a transparent competitive environment. In a crisis, the economic performance of companies is reduced, resources become even more limited. In these conditions, the most successful are the companies that initiate the introduction of new strategies and the production of innovative products. Although the impact of crises on the behavior of TNCs in the innovation sphere cannot be called unambiguous, it can be argued with a high degree of certainty that in general they push companies to find new innovative solutions in their activities. Given this factor, the "bet" on traditional technologies and traditional methods of doing business may not meet the requirements of time and consumers. This is proved by examples of several companies that failed, failing to understand in time the prospects of new developments.

From the analysis of the activities of high-tech corporations and international ratings, it was found that TNCs that are engaged in the introduction of innovations on an ongoing basis really strengthen their

competitive position. And they do this based on the so-called "windows of opportunity," when there is a periodic analysis of variable variables (both internal and external) and on their basis the very "windows" that can become opportunities for a corporation for a new production, management, and innovative breakthrough.

References

1. Globalization Processes in the World Economy: Challenges and Opportunities for Ukraine: Collective Monograph ed. Doctor of Economics, prof. A.A. Borzenko; NAS of Ukraine, SI "In-t ekon. and forecaster. NAS of Ukraine" - Electron. data. - K., 2022. – 264 c.

2. Naumenko N. S., Zbozhna D. M. International TNCs: mechanism of functioning and influence on the modern investment market. Scientific notes of TNU named after V.I. Vernadsky. Series: Economics and Management. Volume 31 (70). № 1, 2020. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_1/4.pdf

3. Nemirovskaya O.V. Mechanism for regulating the interaction of the national economy with transnational corporations. Economy and state. 2015. №12. S. 121-125.

4. Perelygina O.V. Disadvantages and threats to the activities of transnational corporations. Lviv Polytechnic National University. URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/economy-411/world-economy-andinternational-economic-relations-411/10781-411-0110>

5. Blind G., Pyka A. The rule approach in evolutionary economics: A methodological template for empirical research // Journal of evolutionary economic. – 2014. - №5. – P. 1085-1105

6. Döttling R., Ratnovski L. Monetary Policy, and Intangible Investment. Working Paper Series. European Central Bank, Frankfurt am Main. 2021. July. № 2444. 53 p

7. Foster J., Pyka A. Introduction: co-evolution and complex adaptive systems in evolutionary economics // Journal of evolutionary economics. – 2014/ - № 2. – P. 205-207.

8. Forbes Global 2000 (2020). The World Largest Public Companies. Retrieved July 5, 2020, from <https://www.forbes.com/global2000/#4864a1ba335d>.

9. Huff M., Lee Roth A. Censored 2016: The Top Censored Stories and Media Analysis of 2014-2015. Seven Stories Press. 2015. – 352 p.

10. Jensen N.M. Nation-States and the Multinational Corporation: A Political Economy of Foreign Direct Investment. Princeton University Press, 2008. – 224 p.

11. Kaysen C. The American corporation today. Oxford University

Press: New York, Oxford, 1996. – 512 p. 164

12. Millward R. Private and Public Enterprise in Europe. Energy, Telecommunications and Transport, 1830-1990. Cambridge University Press. 2005. – 351 p.

13. Nölke A. Multinational Corporations from Emerging Markets: State Capitalism 3.0. Palgrave Macmillan. 2014. – 232 p.

14. Obeng-Odoom F. Oil, Local Content Laws, and Paternalism: Is Economic Paternalism Better Old, New or Democratic? Forum for Social Economics. 2019. Vol. 48, no 3, pp. 281–306

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, Candidate of Political Sciences,
Associate Professor*

УКРАЇНА – НЕ СІНГАПУР: ЧИ Є ДОСВІД МІСТА-ДЕРЖАВИ ДОРЕЧНИМ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

У статті розглянуті аргументи на підтримання та спростування тези релевантності використання реформаторського досвіду Сінгапуру в Україні. Виокремлено ті реформи, які є актуальними для України.

Ключові слова: місто-держава, Сінгапур, реформа, демографія, корупція

It is examined arguments supporting and against the relevance of using Singapore's reform experience in Ukraine. Those reforms that are relevant for Ukraine are highlighted.

Key words: city-state, Singapore, reform, demography, corruption

Вступ. У громадській дискусії протягом десятиліть час від часу лунає заклик використовувати досвід Сінгапуру в розбудові, а тепер вже реформуванні, української держави. Посилання на «малого азійського тигра» є вкрай привабливим для посадовців, політиків та вітчизняних експертів, адже в нашій суспільній підсвідомості досі є образ «батька нації» - відповідального господарника, що прийде до влади й своєю сильною рукою наведе лад у країні. Але мало хто не наважиться довести той спірний факт, що державницький досвід Сінгапуру є релевантним для України. Тому пропонуємо у цій роботі розглянути аргументи за та проти того, щоб брати приклад з Сінгапуру.

Мета: порівняти аргументи «за» та «проти» використання досвіду Сінгапуру у державотворчій діяльності України, знаходження тих сінгапурських реформ, які є актуальними для України.

Огляд літератури: Вивченням чинників економічного успіху Сінгапуру займалися наступні вчені: С. Велаютам, Х. Геск'єр та ін. Вплив поточної демографічної ситуації на соціальні та економічні реалії країни досліджували Т. Дайсон, В. Атлас, Р. Лі. Серед українських науковців, які займалися аналізом освітньої реформи у Сінгапурі, можна виділити К. Чихаріна та О. Янкович. Вони детально розглянули різноманітні аспекти економічної стратегії Сінгапуру, її проблем та досягнень. Проте аналіз можливостей використання сінгапурського досвіду з метою його використання в Україні поки що не знайшов достатнього відображення у науковій літературі. Це і визначило мету нашого дослідження.

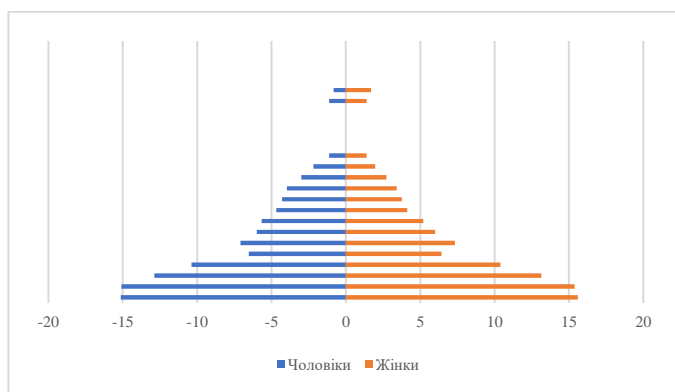
Виклад результатів дослідження. Сінгапур пройшов складний шлях від портового, промислово відсталого міста до світового лідера з практично з усіх аспектів соціально-економічного розвитку. Так ВВП країни у постійних доларах США 2015 року зріс з 7.95 млрд у 1965 році (рік отримання незалежності від сусідньої Малайзії) до 379 млрд у 2020-у році, тобто більш ніж у 47 разів, з середньорічним приростом ВВП у 7,10%, де роками економічного спаду були усього 1985, 1998 та 2020 рр.. Щодо ВВП на душу населення (у поточних доларах США), то за аналогічний період спостерігається приріст у 160 разів: від 516 дол. США на громадянина до 82 807 дол. США [1]. Успіх країни також підтверджують рекордні місця у численних індексах: перше місце за економічною свободою [2], п'яте місце за індексом сприйняття корупції [3], двадцять п'яте місце у світовому рейтингу щастя [4]. Й це все було досягнуто при жахливих стартових позиціях: відсутність корисних копалин, тропічний несприятливий для роботи клімат, крихітна територія, наднизька освіченість населення, загроза з боку комуністичних рухів та ін.

Але чи може Україна, озброївшись рецептами успіху Сінгапуру, повторити цей шлях? Спочатку розглянемо аргументи «проти». По-перше, наші країни надто відрізняються: складно порівнювати другу за розмірами країну Європи [5], сорок восьму у світі [6] з щільністю населення в 76 осіб на квадратний кілометр [1] (або 79 місце у світі [7]) з містом-державою (190 місце у світовому рейтингу за площею та третє за щільністю населення [6,7]). Очевидно, що впроваджувати реформи в Сінгапурі набагато швидше, легше, контролювати їхню реалізацію відносно простіше завдяки маленьким розмірам держави. Україна, з її розгалуженою за територіальним, рівнями влади критеріями не може бути настільки ж ефективною державою. Крім того, різниця у розмірах країн - це одна з ключових причин, чому нам не вдається провести таку ж відбудову інфраструктури, яка була у місті-державі.

Незважаючи на те, який момент часу ми беремо для перейняття досвіду Сінгапуру, все одно різниця між країнами колосальна. Під час аналізу шляху становлення міста-держави, ми дізнаємося, що сучасна Україна не може адаптувати сінгапурський процес модернізації ще й тому, що постколоніальному порту набагато простіше будувати інфраструктуру, бо будівництво відбувається «з нуля», що дозволяє використовувати сучасні, хоча і іноземні, технології. Також штучне заниження заробітних плат державою для привернення іноземних інвестицій, як і підтримання високої частки приватних заощаджень через надвисокі обов'язкові пенсійні платежі (які сягали 50% у 1984-1985 рр.), які можна було витратити лише безпосередньо на виплату

пенсії, освітні та медичні послуги, а також дозволені владою інвестиції [8, с. 60], неможливі у сучасній постіндустріальній, демократичній Україні. Додатково тогочасна влада Сінгапуру «мотивувала» громадян до великих заощаджень утримуючи соціальний захист громадян на мінімальному рівні, що стимулювало розраховувати у скрутний час лише на себе та свою родину. Для сінгапурців, які за уся свою попередню історію не очікували від держави нічого, крім податків, це було нормально. Але не для України у XXI ст.

Україна відрізняється від Сінгапуру XX ст. демографією (див. Рис. 1 та Рис. 2). Вікова структура Сінгапуру XX ст. відповідає першому етапу демографічного переходу (висока народжуваність разом з високою смертністю; молоде населення; відповідає доіндустріальному суспільству), що за відсутності соціального захисту дає країні змогу будувати свою модель зростання на інтенсивній експлуатації людських ресурсів (додайте перенаселення міста-держави з як мінімум 10% безробіттям [8, с. 40]).

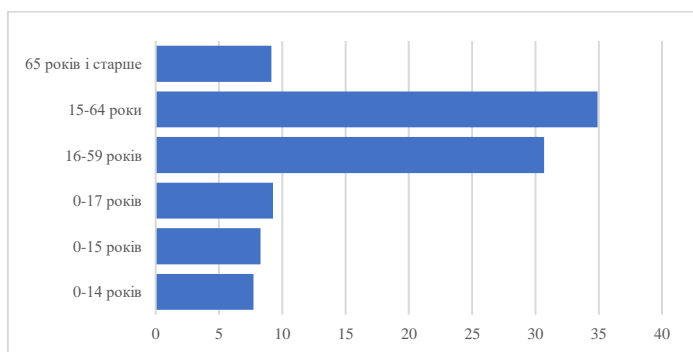

Рис. 1 Статеві-вікова структура населення Сінгапуру станом на 1965 рік (складено автором за [9])

На додаток, ймовірно, у другій половині XX ст. Сінгапур виграв від демографічного дивіденду: ситуації, коли більшість дітей вже подорослішала, а вже доросле населення ще не встигло постарішати, що тимчасово зменшило суспільні витрати на захист слабозахищених верств населення навіть рпи поступовому підвищенні рівня соціальних гарантій [11, с. 195, 197]. Україна вже використала демографічний дивіденд у XX ст. – наша вікова структура відповідає четвертій фазі демографічного переходу (Рис. 2), рисами якого є низька смертність та народжуваність, старіння нації й зменшення сукупної чисельності

населення. Країни за таких умов мусять збільшувати витрати на соціальний захист літніх людей, через високу очікувану тривалість життя зростають витрати на освіту молоді, період дорослішання дітей теж збільшується, що несе додаткові суспільні витрати. Також потрібно відзначити, що місто-держава Сінгапур завдяки малим розмірам змогло відносно швидко перейти до нової моделі зростання, коли стара вичерпала себе – до наукомісткого розвитку (висока урбанізація підвищує спеціалізацію праці, місто з високою щільністю населення є великим ринком збуту, концентрація виробництва зменшує терміни окупності інфраструктурних проектів тощо [11, с. 200].

Рис. 2 Вікова структура населення України станом на 2022 рік (складено автором за [10])

По-друге, копіюванню сінгапурського досвіду в Україні заважають культурні відмінності. Згідно з моделлю культурних вимірів Г. Хофстеде, українці значно відрізняються від сінгапурців більшою дистанцією влади, меншою мотивацією на досягнення (маскулінність), меншою поблажливістю (відмінність в уникненні невизначеності пояснюється добробутом та економічною безпекою громадян міст-держави) (Рис. 3). Крім того, необхідно зазначити, що сінгапурське суспільство будувалось на опозиції до західних цінностей. С. Велаютам зазначає: «... політична риторика проти процесу «вестернізації» та руху до «азіатизації» Сінгапуру стала головною темою правління Партії Народної Дії між 1979 і 1990 роками...» [13, с. 57]. «Азійські» цінності – це фокус на спільності, а не індивідуумі, перевага соціального порядку та гармонії над індивідуальною свободою, акцент на важкій праці та ощадливості, повага до політичного лідерства [13, с. 54].

Рис. 3 Порівняння культур України та Сінгапуру за моделлю культурних вимірів Г. Хофстеде [12]

Проте можливо знайти аргумент на користь запозичення досвіду реформування суспільства у Сінгапуру – «правильні» закони та механізми працюють усюди. Відмінності між країнами не настільки важливі, коли мова йде про ефективні реформи. Таким чином, освітня, антикорупційна реформа Сінгапуру становлять особливий інтерес. У місті-державі на високому рівні розвинена дошкільна освіта, завдання якої створити фундамент для подальших академічних успіхів дітей. Також держава розвиває патріотично-моральні якості маленьких громадян. Вітчизняні дослідники відмічають новаторський підхід у викладанні навчального матеріалу [14, 15]. Щодо антикорупційної реформи, то О. Бондарчук наводить чотири елементи реформи: створення міжнародної незалежної служби по боротьбі з корупцією, запровадження презумпції винуватості чиновників, значне підвищення заробітних плат посадовців, формування незалежних ЗМІ, що висвічують випадки хабарництва [16].

Висновки. Отже, проведене порівняння аргументів на підтримання та спростування тези щодо релевантності реформаторського досвіду Сінгапуру виявило, що головними перелонами у копіюванні рецептів успіху країни-держави становлять: кардинально різні розміри країн, інша демографічна ситуація, значущі культурні відмінності. З іншого боку, задля впровадження ефективних реформ не потрібна схожість обставин або устроїв країн.

На думку автора, результатом цієї роботи є доведення ідеї, що Україна та Сінгапур – дуже несхожі країни. Однак цілий комплекс ініціатив останньої може й повинен бути використаний у покращенні українських державних інститутів, але з розуміння культурних особливостей українців, поточних реалій.

Список використаних джерел

1. World Bank Open Data URL: <https://data.worldbank.org/>, вільний. Мова англ.
2. The Heritage Foundation: The Index of Economic Freedom URL: <https://www.heritage.org/index/>, вільний. Мова англ.
3. Transparency International: Singapore URL: <https://www.transparency.org/en/countries/singapore>, вільний. Мова англ.
4. World Happiness Report 2023 URL: <https://worldhappiness.report/>, вільний. Мова англ.
5. Encyclopedia Britannica: European countries by area URL: <https://www.britannica.com/topic/European-countries-by-area>, вільний. Мова англ.
6. The World Factbook: Country Comparisons – Area URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/area/country-comparison/>, вільний. Мова англ.
7. WorldData.info: Global population density URL: <https://www.worlddata.info/population-density.php>, вільний. Мова англ.
8. H. Ghesquiere Singapore's Success: Engineering Economic Growth Singapore: Gale Cengage Learning, 2006. 186 с.
9. The Singapore Department of Statistics (DOS) URL: <https://www.singstat.gov.sg/>, вільний. Мова англ.
10. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>, вільний. Мова укр.
11. T. Dyson Population and Development: The Demographic Transition London: Zed Books Ltd, 2010. 268 с.
12. The Culture Factor Group: Country Comparison Tool URL: <https://www.hofstede-insights.com/>, вільний. Мова англ.
13. Selvaraj Velayutham Responding to globalization: Nation, Culture and Identity in Singapore Singapore: Institute of Southeast Asian Studies Singapore, 2007. 238 с.
14. К. Чихаріна Специфіка підготовки інтелектуальної еліти у Республіці Сингапур. Освітологічний дискурс. 2023. № 4(43). С. 218-233 URL: <https://www.od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/1065>
15. Янкович О. І. Розвиток професійної майстерності вчителів у Сингапурі. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 ч. (м. Тернопіль, 11-12 квітня 2019 р.). Тернопіль : Тайп, 2019. Ч. 2. С. 307–310. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/14976>
16. О. Бондарчук Сингапурська модель боротьби з корупцією – приклад застосування ефективної антикорупційної стратегії в Україні.

Юридичний науковий електронний журнал. № 2, 2014. С. 45-48. URL:
http://lsej.org.ua/2_2014/14.pdf

*Науковий керівник: С. В. Кузьмінов, доктор економічних наук,
професор*

АНАЛІЗ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИВАБЛИВОСТІ ФРАНЦІЇ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Дослідження присвячене аналізу зростання привабливості французької економіки для іноземних інвесторів, яке спостерігається в останні роки. Виділено найбільш привабливі сфери для іноземного інвестування. Особлива увага приділена такому новому напрямку інвестування, як Greenfield Investments. Досліджено можливі геополітичні ризики, які можуть змінити ситуацію з потоками іноземних інвестицій у Францію.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, прямі іноземні інвестиції, Greenfield Investments

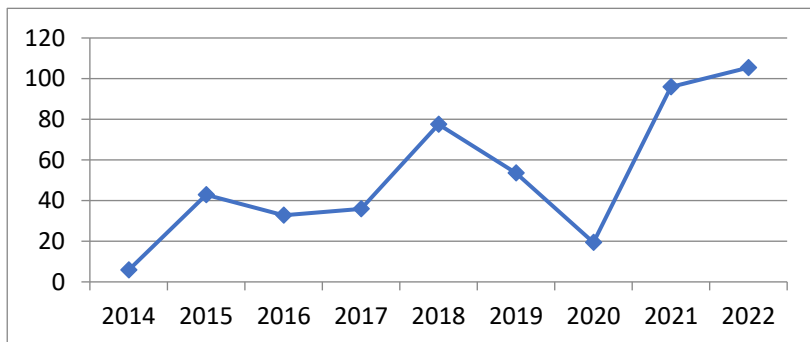
Основним компонентом міжнародних економічних взаємин є залучення іноземних інвестицій. Франція є привабливим напрямком для іноземних інвесторів завдяки сприятливому інвестиційному клімату, який обумовлений політичною стабільністю, розвинутою інфраструктурою, високим рівнем кваліфікації робочої сили та доступом до великого європейського ринку.

Згідно з оцінками міжнародних організацій, Франція займає одне з провідних місць у світі за показниками бізнес-клімату та інвестиційної привабливості. Згідно зі Звітом про світові інвестиції за 2023 р., опублікованим ЮНКТАД, Франція була десятим за величиною отримувачем ПІІ у 2022 р. та другим у Європі.

Загалом, можна спостерігати певні коливання у величині прямих іноземних інвестицій протягом розглянутого періоду: з 2014 по 2018 рр. інвестиції зросли, з відносно низького рівня у 2014 р. до максимуму у 2018 р. (77,49 млрд євро) (Рис.1). Потім у 2019 р. можна спостерігати зниження, але взагалі обсяг інвестицій залишався на досить високому рівні. У 2020 р. відбувся помітний спад з 53,5 млрд євро у 2019 р. до 19,37 млрд євро. Таке різке падіння можна пояснити пандемією COVID-19, яка мала негативний вплив на інвестиційну діяльність у Франції, це може бути зумовлене рядом обмежень введених урядом країни для боротьби з пандемією, включаючи закриття підприємств, обмеження пересування та карантини. Проте, у 2021 та 2022 рр. спостерігається різке зростання обсягів ПІІ, з рівня 19,37 млрд євро в 2020 р. до 105,42 млрд євро в 2022 р.

Отже, починаючи з 2015 р. прямі іноземні інвестиції у Франції

були високими. У цьому контексті відкриті дебати навколо концепції привабливості, які зазвичай коливаються між двома здавалося б суперечливими реакціями: задоволення від залучення іноземних інвесторів для фінансування розвитку французьких компаній і страх перед тим, як ті самі інвестори покладуть руку на промисловість і торгівлю.

Рис 1. Прямі іноземні інвестиції, чистий приплив (млрд дол. США) – Франція

*Складено автором на основі даних [1]

Розглянемо галузі, що залучають найбільшу кількість інвестицій (Табл.1).

Таблиця 1

Відсоток інвестицій у галузі за 2021 р.

Найбільш інвестовані галузі	2021 рік, у %
Промисловість	29,1
Фінанси та страхування	25,7
Нерухомість	21,3
Оптова та роздрібна торгівля	7,4
Наука та технології	4,9
Інформація та комунікації	3,5
Будівництво	1,8

*Складено автором на основі даних [2]

Історично промисловість була найбільш бажаним сектором діяльності для інвесторів-нерезидентів. Це явище загострилося у 2016 р. і ще в 2017 р. У 2021 р. лише промисловість отримала майже 30%

прямих іноземних інвестицій, оскільки в результаті трьох великих операцій:

- злиття французької нафтопромислової групи Technip та її американського аналога FMC Technologies для створення британської компанії TechnipFMC;
- у фармацевтичному секторі обмін активами між Sanofi та німецькою компанією Boehringer Ingelheim;
- у секторі озброєнь – придбання американським інвестиційним фондом ідентифікації та безпеки Safran. [3]

Аналізуючи світові тенденції можемо припустити галузі, що будуть залучати велику кількість інвестицій в майбутньому:

1. **Технології та цифрова інфраструктура:** Зростаючий попит на технології штучного інтелекту, обробку даних, кібербезпеку та інші інноваційні галузі можуть привертати значні інвестиції.

2. **Зелені технології та відновлювана енергія:** Франція активно працює над розвитком відновлюваної енергії та зелених технологій, що може привернути інвестиції в сфері сонячної енергії, вітрової енергії, електромобілів та інших секторів.

3. **Здоров'я та біотехнології:** Зростаючий попит на медичні технології, біотехнології, фармацевтику та інші галузі, пов'язані з охороною здоров'я, може стати привабливим для інвесторів.

4. **Цифрова економіка та інтернет-бізнес:** Розвиток електронної комерції, онлайн-платформ та інших аспектів цифрової економіки може привернути інвестиції в ці сектори.

5. **Інфраструктурні проекти:** Модернізація транспортних систем, будівництво мережі швидкісного з'єднання та інші інфраструктурні проекти можуть бути привабливими для інвесторів.

6. **Фінансові послуги та стартапи:** Франція також відома своєю фінтех-індустрією та інноваційними стартапами, що може привертати інвестиції в ці галузі.

Причинами того, що ПІІ у Францію зростають можуть бути нинішній уряд Франції багато зробив багато для компаній, що з не спостерігалось в такій же мірі в минулому. Після кризи Covid-19 у сфері охорони здоров'я французький орган перевірки інвестицій знизив поріг для перевірки іноземних придбань у цих секторах з 25-відсоткової частки власності до 10-відсоткової частки. Цей огляд стосується потенційних інвесторів з-за меж Європейського Союзу або Європейської економічної зони, які шукають інвестиції у французькі компанії, акції яких котируються на регульованому ринку. Термін дії цього тимчасового положення закінчився наприкінці 2023 р. Після перших виборів президента Франції Еммануеля Макрона у 2017 р. уряд

дотримувався програми, сприятливої для бізнесу, зробивши ринок праці більш гнучким, знизивши ставки корпоративного податку з 33,3 відсотка до 25 відсотків у 2022 р. та пообіцявши скасувати внесок на додану вартість також адміністрація Макрона запровадила нову економічну політику та фінансування для підтримки зростання бізнесу та інновацій. Закон про зростання та трансформацію бізнесу «РАСТЕ» 2019 р., програма відновлення від COVID-19 «France Relaunch» та інвестиційний план «Франція 2030» — усі вони були програмами для спрощення створення компаній і заохочення інвестицій у слаборозвинені сектори [4].

Франція є однією з країн з найменшими обмеженнями для іноземних інвестицій. Немає законодавчих обмежень на іноземне володіння компаніями, за винятком тих, що працюють у певних секторах. Будь-яке придбання постійної компанії чи дочірньої компанії, яка працює в секторах, які вважаються критично важливими для національних інтересів Франції, пов'язаних із громадським порядком, громадською безпекою та національною обороною, або проводить дослідження та розробки критичних технологій або технологій подвійного використання для застосування в цих секторах, підлягає попередньому сповіщенню, перегляд і схвалення міністром економіки, фінансів, промислового та цифрового суверенітету.

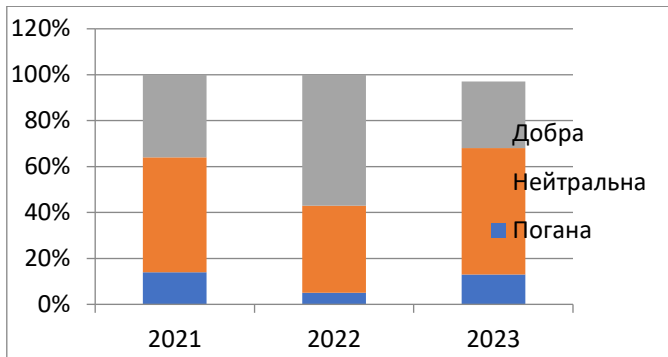
Завдяки цим змінам у інвесторів вибудовується тривала довіра до французького ринку та економіки відображається в щорічнику Business Franceвіт про іноземні інвестиції у Франції, який показав, що у 2022 р. Франція прийняла 1725 інвестиційних проєктів, збільшення на сім відсотків порівняно з 2021 р. Інвестиції створюючи або зберігаючи 58 810 робочих місць, з історичним зростанням на 31 відсоток. Відповідно до Барометра привабливості Франції ЕУ у 2022 р., повідомляє Business France оголосив Францію найкращим місцем для міжнародних інвестиційних проєктів у Європі вчетвертерік поспіль. У 2022 р. Франція залучила 21% усіх проєктів прямих іноземних інвестицій (ПІІ) по всій Європі. Проєкти ПІІ у Франції зросли на 3% порівняно з минулим роком, порівняно з 1% у всій Європі.

Важливо також взяти до уваги опитування «Оцінка бізнес-клімату Франції», де відповідачі оцінювали останні три роки для ведення бізнесу, в опитуванні брали участь нові компанії, та компанії з багаторічним досвідом (Рис.2).

Розбивка відповідей за зрілістю компанії показує, що всі категорії повідомляють більше стримані настрої щодо бізнес-клімату після минулорічного опитування. Зміна найбільше драматичний серед новачків; жоден із новачків, які відповіли, не назвав бізнес-клімат

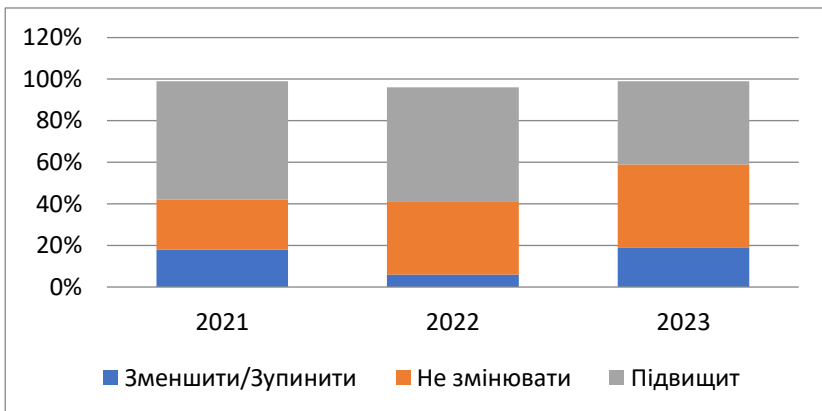
добрим, тоді як 33 відсотки зрілих компаній і 39 відсотків досвідчені компанії сприйняли бізнес-клімат позитивно.

Рис. 2 Оцінка бізнес-клімату Франції нерезидентами

*Складено автором на основі даних [5]

Також цьогорічне опитування показує, що переважна більшість компаній планують зберегти або збільшити їхні інвестиції у Францію, також спостерігається зменшення запланованих інвестицій. Цей несприятливий певною мірою тенденцію можна пояснити поточною світовою економічною ситуацією, а не пов'язаною з нею специфікою французького ринку (Рис.3).

Рис 3. Інвестиційні плани на майбутні 12 місяців порівняно з попередніми

*Складено автором на основі даних [5]

Важливо також зазначити, що в останні роки зросли Інвестиції нового виробництва (Greenfield Investments) це форма прямих іноземних інвестицій, коли материнська компанія починає нове підприємство в іншій країні шляхом будівництва нових операційних об'єктів з нуля (Табл.2).

Таблиця 2

Зростання Greenfield Investments

	2020	2021	2022
Кількість інвестицій нового виробництва	590	595	614
Вартість інвестицій нового виробництва (млн. дол. США)	15,852	13,956	20,238

*Складено автором на основі даних [2]

Це може бути пов'язаним з різними пільгами, стимулами та підтримкою для компаній, що планують вкладати в нові проекти, що стимулює зростання Greenfield Investments.

Скоріш за все тенденція інвестування у Францію з роками тільки збільшиться, але як і усі прогнози в економіці, прогнозування зростання або спаду інвестицій у Францію є складним завданням і залежить від багатьох факторів. Ми можемо будувати гіпотези поглянувши на прогноз зростання ВВП країни (Рис.4).

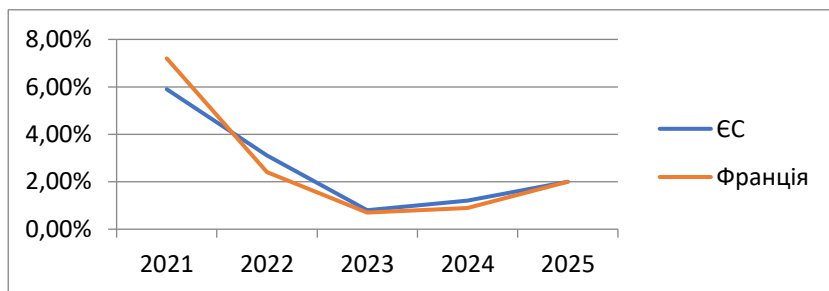

Рис 4. Прогноз збільшення ВВП Франції

*Складено автором на основі даних [5]

Як можемо побачити на графіку, ВВП Франції має зрости у 2025 р., що може принести більшу кількість інвестицій в майбутньому. Секторами, які в майбутньому можуть залучити велику кількість інвестицій є: біотехнології, телекомунікації, фірмові послуги, інформаційно-комунікаційні технології, навколишнє середовище.

Висновок

На сьогоднішній день, ситуація з інвестиціями в Франції вважається досить позитивною і перспективною. Зважаючи на складність прогнозування економічних тенденцій, включаючи інвестиційні потоки, можна відзначити кілька ключових аспектів, які можуть вплинути на зростання інвестицій у Францію.

Перш за все, стабільність економічного та політичного середовища, сприятливі умови для бізнесу, інноваційні можливості та підтримка уряду щодо розвитку бізнесу та інвестицій можуть привертати більше інвесторів до країни. Крім того, активний розвиток важливих секторів економіки, таких як технології, здоров'я, зелені технології, також може сприяти збільшенню інвестиційних потоків.

Проте, необхідно враховувати геополітичні ризики, зміни на міжнародному ринку та інші фактори, які можуть впливати на економічну ситуацію в країні.

Отже, хоча можна спостерігати позитивні тенденції у розвитку інвестицій у Францію, прогнозування точного зростання залишається складним завданням і потребує подальшого спостереження та аналізу економічних та політичних подій.

Список використаних джерел

1. DataBank.URL:<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DIN.V.CD.WD?locations=FR>
2. SantanderTrade Market. URL: <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/france/foreign-investment>
3. BanqueFrance. URL: <https://www.banque-france.fr/system/files/2023-04/banque-de-france-bulletin-221-4-inv-directs-en.pdf>
4. France – a growing business and investment hub in Europe – October 2023 URL: <https://www.mfat.govt.nz/en/trade/mfat-market-reports/france-a-growing-business-and-investment-hub-in-europe-october-2023/>
5. Business climate survey France 2023. A report from team Sweden in France. URL: <https://www.business-sweden.com/globalassets/business-climate-survey-france-2023.pdf>

Науковий керівний: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

ФРАНЦІЯ: ПРИВАБЛИВІСТЬ КРАЇНИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Франція - є однією з найстаріших країн у світі, з історією, що сягає до римських часів, ця країна одна з найрозвиненіших світу з довгою історією економічного зростання та процвітання. Французька економіка є четвертою за величиною в Європі та у світі посідає сьоме місце. Ця доповідь присвячена аналізу Франції, як країни для привабливості іноземних інвестицій.

Ключові слова: *іноземні інвестиції, економіка Франції, об'єм інвестицій, прями іноземні інвестиції*

France is one of the oldest countries in the world, with a history dating back to Roman times, this country is one of the most developed in the world with a long history of economic growth and prosperity. The French economy is the fourth largest in Europe and the seventh largest in the world. This report is devoted to the analysis of France as a country for the attractiveness of foreign investments.

Key words: *foreign investment, French economy, investment volume, foreign direct investment*

Вступ

Міжнародна економіка Франції є однією з найвпливовіших у світі, оскільки Франція займає провідне місце серед країн Європейського Союзу. Французька економіка має велике значення для глобального економічного ландшафту і впливає на міжнародну політику.

Робота з теми «Франція: Привабливість країни для іноземних інвестицій» є актуальною і важливою, оскільки розвиток світової економіки в цілому тісно пов'язаний з розвитком окремих країн за допомогою інвестицій. Виконання такої роботи допоможе поглибити знання про економіку Франції та її роль у світовій економіці.

Метою даної роботи є дослідження привабливості французької економіки для іноземних інвестицій, огляд галузей з найбільшою кількістю інвестицій, а також огляд основних інвесторів.

Основна частина

Важливою частиною міжнародних економічних відносин є іноземні інвестиції. Франція є привабливим місцем для іноземних

інвестицій. Сприятливий інвестиційний клімат країни обумовлений політичною стабільністю, розвинутою інфраструктурою, кваліфікованою робочою силою та доступом до єдиного європейського ринку. Французькі компанії також здійснюють інвестиції в різні галузі, такі як фінанси, промисловість, технології, нерухомість, транспорт, телекомунікації та інші. За оцінками міжнародних організацій, Франція посідає одне з перших місць у світі за рейтингами ведення бізнесу та інвестиційної привабливості.

Зауважимо, що пандемії COVID-19 мала негативний вплив на інвестиційну діяльність у Франції, це може бути зумовлене рядом обмежень введених урядом Франції для боротьби з пандемією, включаючи закриття підприємств, обмеження пересування та карантини. Ці обмеження призвели до різкого падіння виробництва та торгівлі. Але через деякий час ми можемо побачити позитивні зміни у темпах зростає ВВП Франції за останні роки (Табл.1).

Таблиця 1

Темпи зростання ВВП Франції*

Рік	Темп зростання %
2017	2,3
2018	1,9
2019	1,8
2020	-7,5
2021	6,4
2022	2,5

*Складено автором на основі даних [1]

Як видно з таблиці 1, ВВП Франції значно зріс у 2021 році після падіння на 7,5% у 2020 році через пандемію COVID-19, яка принесла кризу у всі країни світу. Вона призвела до різкого падіння виробництва Також пандемія COVID-19 призвела до різкого зниження кількості туристів, що негативно вплинуло на сферу послуг, включаючи туризм, транспорт та готельний бізнес. Пандемія викликала у багатьох людей відчуття непевності та тривоги, що призвело до зниження споживання, що негативно вплинуло на економіку в цілому. Для відновлення Франція зробила акцент на залучення іноземних інвестицій та розвитку своїх експортних можливостей, щоб сприяти піднесенню економіки країни [2]

Франція привертає значні обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які є важливим джерелом зовнішнього капіталу для французької економіки. Отже, розглянемо потік ПІІ за останні роки (Табл.2).

Відповідно до Звіту про світові інвестиції за 2023 рік, опублікованого ЮНКТАД, Франція була десятим за величиною

отримувачем ПІІ у 2022 році та другим у Європі із загальним обсягом 36,4 мільярда доларів США порівняно з 30,8 мільярда доларів США в попередньому році, це зростання в основному відбулося завдяки великим угодам М&А (від 4,6 млрд. дол. США до 31 млрд. дол. США), у сферах транспортування та зберігання, інформації та зв'язку, а також фінансів і страхування[4].

Таблиця 2

Потік ПІІ за 2019-2022 (млрд.дол.)*

Рік	2019	2020	2021	2022
ПІІ	13,7	11,3	30,8	36,4

*Складено автором на основі даних [3]

Франція дуже відкрита для іноземних інвестицій. Серед його ключових активів – добре освічене населення, університети вищого рівня та кваліфікована робоча сила. Це приносить сучасний діловий дух, розвинений фінансовий ринок, надійний захист прав інтелектуальної власності. Країна привертає іноземні інвестиції в ряд високотехнологічних галузей, таких як автомобільна, авіаційна, фармацевтична, енергетична, інформаційна технологія, наука та дослідження, туризм та багато інших. Багато відомих міжнародних компаній мають інвестиції в Франції. Розглянемо найпопулярніші галузі для інвестицій в країну (Табл.3).

Таблиця 3

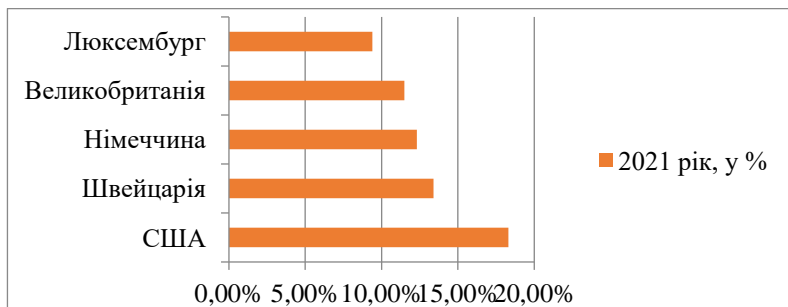
Відсоток інвестицій у галузі за 2021 рік*

Найбільш інвестовані галузі	2021 рік, у %
Виробництво	29,1%
Фінанси та страхування	25,7%
Нерухомість	21,3%
Оптова та роздрібна торгівля	7,4%
Наука та технології	4,9%
Інформація та комунікації	3,5%
Будівництво	1,8%

*Складено автором на основі даних [2]

Франція, відома своєю винятковою інфраструктурою, має високошвидкісну пасажирську залізницю, численні морські порти, розгалужену мережу доріг, комплексну систему громадського транспорту та безперебійне інтермодальне сполучення. Покриття високошвидкісного мобільного зв'язку широко поширене, тепер 5G доступний у багатьох великих і середніх містах. Франція також отримує в дані сектори, зокрема в залізницю, енергетику, зв'язок, водопостачання

та інші галузі. Уряд Франції пропонує ряд програм та заходів підтримки для іноземних інвесторів, таких як податкові пільги, гранти, кредити та інші стимули, які сприяють залученню інвестицій в країну. Варто поглянути на головні інвестуючі країни (рис.1).

Рис.1. Головні інвестуючі країни показник у %, за 2021 рік [2]

Найперше місце за об'ємом інвестицій займає США. За даними Бюро економічного аналізу США (BEA), Франція є 6-м найбільшим інвестором у Сполучених Штатах, інвестувавши 326 мільярдів доларів США. У 2021 році французькі інвестиції становлять близько 7% від загального обсягу внутрішніх інвестицій у США і навпаки, Штати зберігають позицію провідного інвестора у Франції з позицією ПІІ, що становить понад 106 млрд доларів. [5]

Іноземні інвестори, які вкладають капітал в економіку Франції, можуть отримати доступ до великого ринку, кваліфікованої робочої сили, розвинутої інфраструктури та інноваційних технологій.

Але, як і будь-яка країна Франція має певні слабкі місця, коли це стосується привабливості для іноземних інвестицій. Тому, розглянемо перешкоди та переваги щодо залучення ПІІ країни (табл.4).

Отже, Франція продовжує боротися з давніми перешкодами для іноземних інвесторів, включаючи вартість робочої сили, захист праці, соціальне законодавство. Але інноваційна майстерність країни, дослідницькі можливості, нещодавня політика сприяння бізнесу та урядові ініціативи щодо екологічного переходу є переконливою привабливістю для інвесторів. Іноземне володіння компаніями у Франції не має жодних законодавчих обмежень, за винятком окремих секторів.

Економіка Франції є однією з найсильніших у світі. Вона має диверсифіковану структуру, включаючи в себе такі галузі, як промисловість, сільське господарство, туризм та послуги. Уряд Франції

активно вживає заходів для стимулювання економічного зростання та покращення конкурентоспроможності країни.

Таблиця 4

Переваги та перешкоди країни для залучення ПІІ*

Основними перешкодами для залучення ПІІ в економіку Франції є:	Переваги що залучають ПІІ в економіку Франції є:
Одна з найвищих ставок корпоративного податку в світі	Стратегічне географічне положення в центрі Західної Європи
Висока вартість робочої сили	Розвинена третинна структура (включно з туризмом), величезна промислова база та потужний сільськогосподарський виробничий потенціал
Тяжкість податкового та трудового режимів	Сприятливе для інвестицій бізнес-середовище та відносно стабільна та прозора правова база
Високий рівень безробіття (7,9% у 2021 році, INSEE), який особливо впливає на молодь і старших працівників	Кваліфікована та продуктивна робоча сила (друга європейська країна за погодинною продуктивністю) та динамічна демографія
Високі державні витрати підживлюють і без того значний державний борг (112,3% ВВП у 2021 році, МВФ)	Провідна інфраструктура та якісні комунальні послуги
	Диверсифікована економіка, яка сповнена широкого кола гравців, починаючи від великих транснаціональних корпорацій і закінчуючи високотехнологічними стартапами (французькі технології)

*Складено автором на основі даних [2]

Французька робоча сила відрізняється високим рівнем кваліфікації та освіти. У країні діє система якісної освіти, яка готує фахівців з різних галузей. Це дає інвесторам доступ до талановитих та працюючих людей, необхідних для ведення успішного бізнесу. Крім того, інфраструктура Франції добре розвинена. У країні є сучасні транспортні мережі, що включають в себе аеропорти, залізниці та автомагістралі. Також Франція має доступ до високоякісного телекомунікаційного та енергетичного забезпечення. Однак, інвесторам також слід враховувати деякі особливості Франції. До них відносяться високий рівень податків, жорстке трудове законодавство та бюрократія.

В цілому, Франція є привабливою країною для іноземних інвесторів. Вона пропонує безліч переваг, які роблять її вигідним

місцем для ведення бізнесу.

Список використаних джерел

1. DataBank. URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=FRA> (дата звернення 19.02.2024)
2. SantanderTradeMarket. URL: <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/france/foreign-investment> (дата звернення 19.02.2024)
3. Statista. URL: https://www.statista.com/statistics/468421/fdi-inflows-france/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA29auBhBxEiwAnKcSgHwuecTYERY3OkpPFeoJch_NoyqK3d9PPg0SKW_bn6TBIp8QU2RkxoCNRwQAvD_BwE (дата звернення 20.02.2024)
4. Unctad. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf (дата звернення 20.02.2024)
5. Bruno Le Maire, Gary Peters. France And The United States - 2023 Economic Report URL: https://sanfrancisco.consulfrance.org/IMG/pdf/rapport_ser_digital_sf_-_2023_economic_report_rgb150_removed-2.pdf?9543/4940b5cdb935e480cae2605d35e6ef6d4b921434 (дата звернення 20.02.2024)

**Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент**

П. Павлечко,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КАНАДИ

В роботі описана зовнішньоекономічна діяльність Канади. Ключові аспекти зовнішньої торгівлі Канади включають експорт сировинних матеріалів, автомобілів, енергетичних ресурсів та послуг, а також імпорт технологій, машин і обладнання. Досліджено обсяг вхідних і вихідних інвестицій.

Ключові слова: *зовнішньоекономічна діяльність, торгівля, інвестиції, експорт, імпорт*

The work describes Canada's foreign economic activity. Key aspects of Canada's foreign trade include exports of raw materials, automobiles, energy resources and services, and imports of technology, machinery and equipment. The volume of incoming and outgoing investments was studied.

Keywords: *foreign economic activity, trade, investment, export, import*

Сучасний етап глобалізації визначає необхідність глибокого розуміння та вивчення зовнішньоекономічних процесів, що відбуваються в різних країнах світу. Однією з ключових учасниць цього міжнародного економічного взаємодії є Канада, яка відіграє важливу роль у світовій економічній системі. Розгляд та аналіз зовнішньоекономічної діяльності Канади стає актуальним завдяки її впливовій позиції та динаміці взаємовідносин з іншими країнами.

Метою нашого дослідження є аналіз та систематизація зовнішньоекономічної діяльності Канади, виявлення проблемних місць та обґрунтування пропозицій щодо її подальшого удосконалення.

Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання:

1. Проаналізувати структуру та динаміку експорту та імпорту Канади.

2. Визначити основних партнерів Канади в зовнішньоекономічних відносинах.

3. Розглянути вплив зовнішньоекономічної діяльності на економічний розвиток Канади.

4. Визначити стратегічні напрямки та інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Об'єкт дослідження: зовнішньоекономічна діяльність Канади як складова глобальних економічних відносин.

Предмет дослідження: конкретні аспекти та характеристики

зовнішньоекономічної діяльності, що включають торгівельні операції та інвестиційний клімат.

Канада є однією з найбільших економік світу і має дуже високий рівень зовнішньої торгівлі. За даними Всесвітньої організації торгівлі, Канада є 12-ю за обсягом експорту товарів та послуг у світі. Головними партнерами Канади у зовнішній торгівлі є США, Китай, Японія, Велика Британія та Мексика. У порівняльному аналізі з іншими країнами, Канада має високий рівень конкурентоспроможності (14 місце у світі за даними Всесвітнього економічного форуму). Країна експортує переважно сировинні матеріали, такі як нафта, природний газ та лісопродукти. Однак, Канада також експортує автомобілі, машини та обладнання. Зовнішня торгівля Канади є важливою складовою її економіки та сприяє розвитку країни. Канада активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями, щоб забезпечити стабільний розвиток своєї економіки та зміцнення своєї позиції на міжнародній арені.

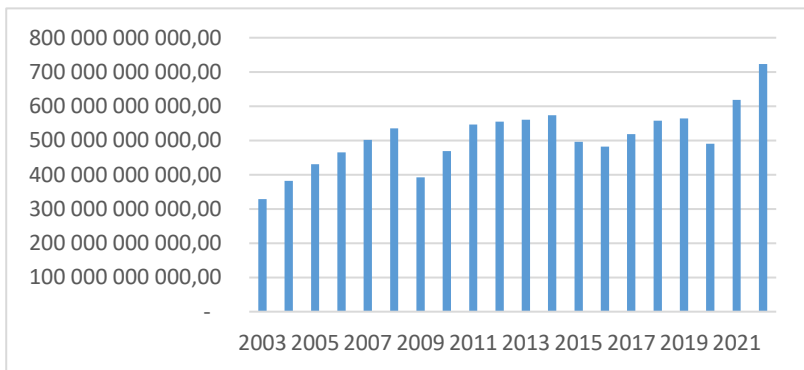
Перейдемо до аналізу показників торгівлі Канади [1].

Профіцит торгового балансу в Канаді впав до 422 млн. CAD (0.314 млрд. USD) у лютому 2023 р. Наразі в Канаді немає дефіциту торгівельного балансу, але цей показник доволі мінливий. Падіння торгівельного балансу після 2019 р. було зумовлено пандемією COVID-19. У подальші роки, завдяки стійкій економічній системі Канада поступово стабілізує значення торгівельного балансу. Певне його падіння у період з 2022 р. і станом на зараз зумовлене рядом кризових явищ, спричинених військовою агресією в Україні.

Другий показник, який є важливим задля аналізу зовнішньої торгівлі є грошові потоки.

Обсяг грошових потоків у Канаді впав на 5404 млн. CAD (4.024 млрд. USD) у четвертому кварталі 2022 р. Таке падіння грошових потоків зумовлене початком кризи перевиробництва. У 2018-2019 рр. економіка Канади вже майже пройшла середньостроковий економічний цикл, знаючи що економіка вже «перегрівается», держава почала використовувати так звану політику стримування. У зв'язку з цим впали грошові потоки, оскільки інвестиції спрямовані насамперед на збільшення виробництва. На додаток до цього почалася пандемія. Отже, накладання очікування економічної циклічної кризи і пандемії спричинили падіння грошових потоків.

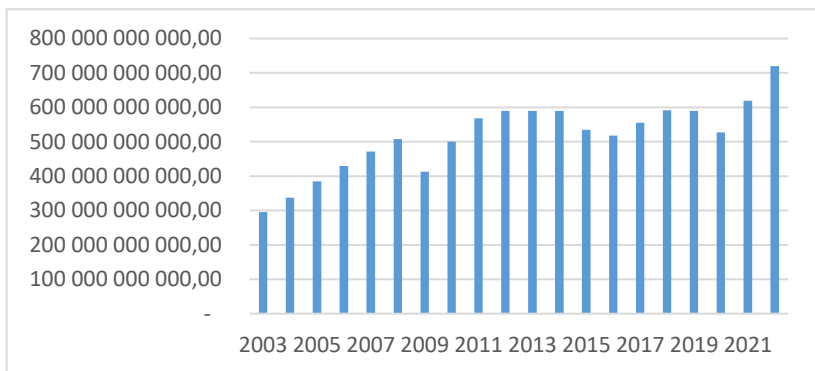
Обсяг експорту в Канаді піднявся до 722 млрд USD у 2022 р. (рис.1). Цей показник ми можемо оцінити як стабільний, в період останніх 10 років і на сьогоднішній день коливання цього показника є незначними.

Рис.1. Обсяг експорту Канади (дол. США)

Складено автором за [2]

Обсяг імпорту в Канаді піднявся до 719 млрд USD у 2022 р. (рис.2). Цей показник ми теж характеризуємо як стабільний з незначними коливаннями. Можемо побачити, що обсяги експорту та імпорту майже дорівнюють один одному, як і їхні квоти (експортна – 30,7%, імпортна –30,6%). Це доволі високі показники, які свідчать про високий рівень інтеграції у світове господарство.

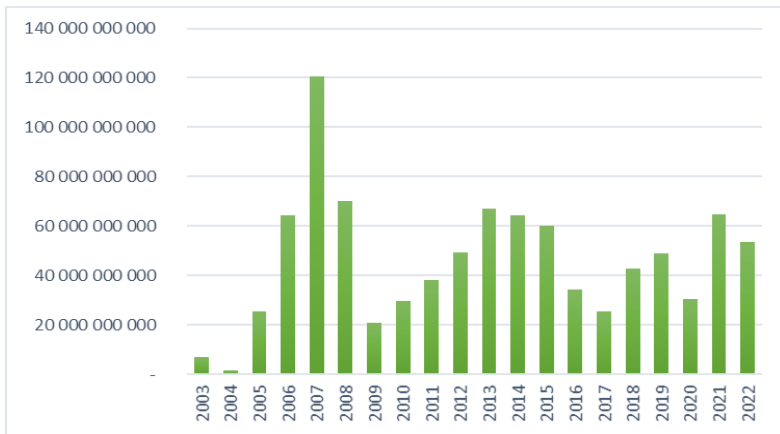
Рис.2. Обсяг імпорту Канади (дол. США)

Складено автором за [2]

Країна має розвинену систему банківських установ, які забезпечують фінансову стабільність та підтримують економіку країни. Торонто є фінансовим центром Канади та одним з найбільших у світі.

Тут розташовані головні офіси багатьох банків та фінансових компаній, таких як Royal Bank of Canada, TD Bank, Scotiabank та інші. Крім того, Канада має розвинену систему страхування та пенсійного забезпечення, яка забезпечує соціальний захист громадян. Канада має стабільну та розвинену економіку, яка привертає інвесторів з усього світу. Країна має сприятливий бізнес-клімат, низький рівень корупції та сильний правовий захист інвесторів.

Пряме інвестування в економіку Канади означає, що іноземні інвестори вкладають свої кошти безпосередньо у канадські компанії або створюють свої власні компанії на території Канади. Такий вид інвестування дає змогу інвесторам отримувати контроль над бізнесом і брати участь у його управлінні. Портфельне інвестування передбачає придбання акцій, облігацій та інших фінансових інструментів, які не дають контролю над бізнесом, але дають змогу отримувати дохід від інвестицій. Канада приваблює як прямі, так і портфельні інвестиції через свою стійку економіку та доступність капіталу.

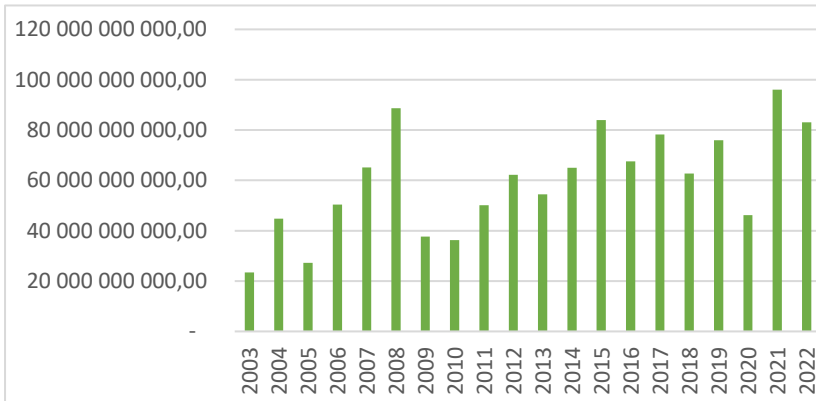
Рис.3. Обсяг вхідних прямих іноземних інвестицій (дол. США)

Складено автором за [2]

Станом на 2022 р. обсяг вхідних прямих іноземних інвестицій становить 53,7 млн. дол. США (рис. 3). За останні 5 років ми спостерігаємо спади та підйоми даних інвестицій. Ми спостерігаємо поступове відновлення потоків прямих іноземних інвестицій. Однак відновлення інвестицій у нові промислові проекти залишається нестійким. Наслідки кризи економічного циклу та триваючої пандемії COVID-19 зумовили падіння інвестування в останні роки.

Накопичений фонд ПІІ Канади поступово збільшується і сьогодні налічує 1437836,8 млн долл США.

Показник вихідних прямих інвестицій становить 83,1 млн дол. США станом на 2022 р. (рис. 4). Як бачимо на графіку, вихідні інвестиції теж є нестабільним показником, але в останні роки Канада воліє вкладати інвестиції в іноземний бізнес, оскільки зараз у самій Канаді уникають надлишку виробництва, саме тому вихідні інвестиції так «злетіли».

Рис.4. Обсяги вихідного прямого інвестування Канади (дол. США)
[2]

Складено автором за [2]

Станом на 2022 р. накопичений фонд становить: вхідних інвестицій - 1437836,8 млн дол. США. , вихідних інвестицій – 2285325,3 млн дол. США. Такий показник свідчить про достатній рівень інтеграції у світове господарство.

Можливі виклики для економіки Канади ми вбачаємо наступні [3]:

1. Державний борг: державний борг Канади, якщо він продовжить рости, стане загрозою для платників податків. Це може створювати проблеми в майбутньому, якщо економічне зростання сповільниться або відбудуться інші непередбачувані події.

2. Залежність від експорту сировинних матеріалів: Канада є одним із найбільших експортерів нафти, природного газу, лісозаготівельних та інших сировинних матеріалів. Це робить її вразливою до коливань цін на ці товари та глобальних економічних тривог.

3. Демографічні виклики: Канада стикається з викликами, пов'язаними зі старіючим населенням і низькою народжуваністю. Це

може призвести до збільшення витрат на охорону здоров'я та соціальне забезпечення, а також до зниження економічного зростання.

4. Торгові суперечки: Канада зіткнулася з торговельними суперечками зі США і Китаєм, які можуть негативно позначитися на експорті та економічному зростанні.

5. Кліматичні виклики: Канада стикається з викликами, пов'язаними зі зміною клімату, зокрема з пожежами, повенями та іншими природними лихами. Це може призвести до збільшення витрат на захист довкілля та відновлення після лих.

Попри ці виклики, Канада також має низку можливостей [4]:

1. Інновації та технології: Канада є лідером у галузі штучного інтелекту, кібербезпеки та інших сферах високих технологій. Це може стати основою для подальшого економічного зростання та розвитку.

2. Міжнародна торгівля: Канада має безліч торговельних партнерів по всьому світу й бере активну участь у міжнародній торгівлі. Це може стати основою для подальшого експорту та економічного зростання.

3. Розвиток людського капіталу: Канада має високий рівень освіти та охорони здоров'я, а також різноманітну та багатокультурну робочу силу. Це може стати основою для подальшого розвитку економіки та інновацій.

4. Зелена економіка: Канада активно працює над розвитком зеленої економіки, зокрема за рахунок інвестицій у відновлювані джерела енергії та скорочення викидів парникових газів. Це може стати основою для подальшого економічного зростання та захисту довкілля.

5. Туризм: Канада має безліч природних пам'яток, культурних заходів та інших привабливих об'єктів для туристів. Це може стати основою для розвитку туризму та збільшення доходів від цієї галузі.

Отже, оцінивши торговельні показники, можемо сказати, що Канада має високий рівень інтеграції та має досить різноманітну структуру експорту та імпорту, що свідчить про розвинену економіку країни. Основними партнерами Канади є такі потужні економіки, як США, ЄС, Китай та Японія, що дозволяє країні зберігати стабільність у своїх зовнішньоекономічних відносинах. Канада має розвинену економіку та великий потенціал для приваблення інвестицій. Країна має сильний фінансовий сектор, а також розвинуті галузі, такі як, автомобільна, аерокосмічна та інші. Крім того, Канада має високий рівень життя та низький рівень безробіття, що сприяє розвитку бізнесу та залученню іноземних інвесторів. До факторів виробництва ми відносимо капітал і працю. Канада має значний працересурсний потенціал та достатній капітал. Безліч можливостей для розвитку економіки, включно з високими технологіями, міжнародною торгівлею,

розвитком людського капіталу, зеленою економікою та туризмом. Ці можливості можуть стати основою для подальшого економічного зростання та розвитку країни, незважаючи на можливі виклики.

Список використаної літератури

1. Geografiamozil. URL: <https://geografiamozil2.jimdofree.com/> (дата звернення 27.02.2024)
2. Investment world. URL: <https://unctad.org/data-visualization/global-foreign-direct-investment-flows-over-last-30-years> (дата звернення 27.02.2024)
3. Alan Green and Robert C. H. Sweeny «Canadian Economic History: Classic and Contemporary Approaches», 2017. С. 310

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ США

У доповіді розглянуто зовнішньоекономічну діяльність США з 2003 по 2022 рік на основі аналізу статистичних даних та оцінки ключових тенденцій. Проведено аналіз експорту, імпорту, товарної структури, а також виявлено основних партнерів у торгівлі. Визначено вплив економічних криз, технологічного прогресу та інших факторів на зовнішньоекономічну активність країни. Також розглянуто перспективи розвитку та потенційні загрози для економіки США, зокрема зазначено роль інновацій, енергетичної незалежності та диверсифікації економіки.

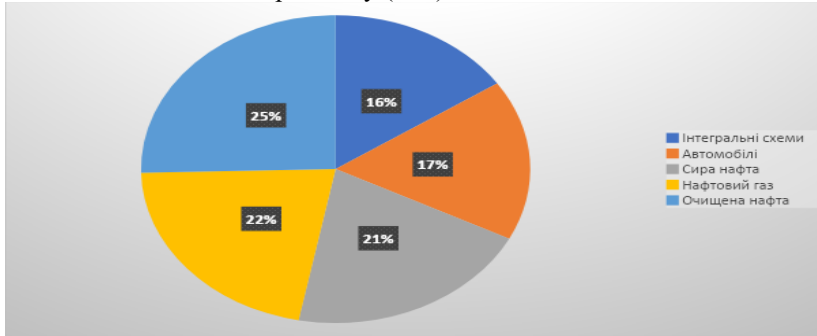
Ключові слова: товарна структура, технологічний прогрес, енергетична незалежність, диверсифікація економіки, економічні нерівності, геополітичні конфлікти

The report considered the foreign economic activity of the United States from 2003 to 2022 based on an analysis of statistical data and an assessment of key trends. An analysis of exports, imports, trade structure, and major trading partners is conducted. The impact of economic crises, technological progress, and other factors on the country's foreign economic activity is identified. Additionally, the prospects for development and potential threats to the US economy are considered, including the role of innovation, energy independence, and economic diversification.

Keywords: commodity structure, technological progress, energy independence, economic diversification, economic inequalities, geopolitical conflicts

У зв'язку з постійними змінами у глобальній економічній системі та вирішенням ключових викликів, таких як політична нестабільність та економічні конфлікти, аналіз такої великої економіки як економіка Сполучених Штатів Америки є надзвичайно важливим для розуміння сучасних тенденцій у світовій торгівлі та економічному розвитку. Метою дослідження є розгляд основних аспектів зовнішньої торгівлі та інвестиційної активності США з використанням статистичних даних та оцінка факторів, які впливають на економіку країни. Результат наукової роботи дозволить краще зрозуміти роль США в глобальній економіці, її переваги та потенційні загрози.

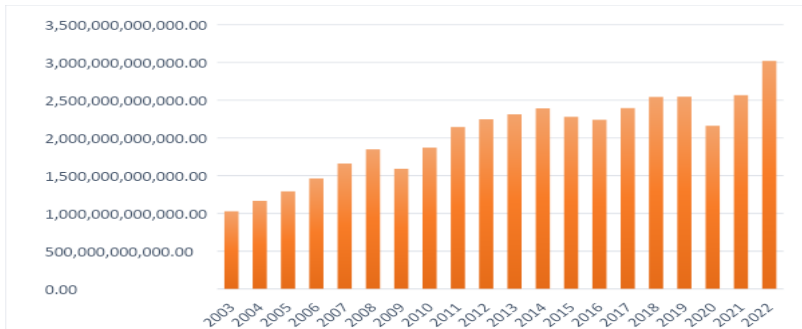
У 2023 році Сполучені Штати були економікою №1 у світі за ВВП, №2 за загальним експортом, №1 за загальним імпортом, економікою №7 за ВВП на душу населення і номер 10 найскладніша економіка за індексом економічного розвитку (ЕІ).

Рис.1. Товарна структура зовнішньої торгівлі США, 2023р.

Складено автором за [4]

З діаграми (рис.1) видно, що США є одним з головних експортерів у світі. Аналізуючи їхній експорт, можна виділити кілька важливих категорій: очищену нафту, нафтовий газ, сиру нафту, автомобілі та інтегральні схеми. Ці товари є популярними через сучасні технології, високу якість та добрі ціни. Щодо країн-партнерів, найбільше США експортують до Канади, Мексики, Китаю, Японії та Південної Кореї. Це показує високий рівень відносин США з іншими країнами та їх важливість у світовій торгівлі.

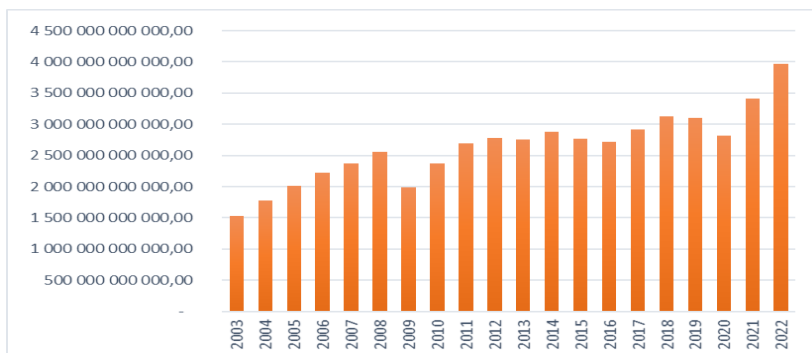
Рис.2. Обсяги експорту США, дол.США

Складено автором за [3]

Загальна тенденція (рис.2) показує збільшення обсягу експорту

протягом вказаного періоду, за винятком 2009 року, коли спостерігався спад внаслідок світової фінансової кризи. Зокрема, видно значне зростання після 2010 року, що пов'язане з відновленням світової економіки після кризи й іншими факторами, такими як розвиток нових торгових шляхів і технологій.

Проаналізувавши дані графіку (рис. 3), можемо зробити висновок, що імпорт зростає протягом більшості років з 2003 по 2019 рік, відображаючи загальний розвиток світової торгівлі і зростання попиту на імпортовані товари. Значний спад імпорту спостерігається у 2009 році, що пов'язано з наслідками світової фінансової кризи, а після 2020 року відзначається новий різкий стрибок зростання імпорту, що пов'язане з попитом на товари в умовах відновлення світової економіки після пандемії COVID-19.

Рис.3. Обсяги імпорту США, дол. США

Складено автором за [3]

Отже, оцінка зовнішньої торгівлі США вказує на наступні важливі аспекти:

1. Стейкий ріст обсягів торгівлі: загальний обсяг торгівлі, який об'єднує експорт і імпорт, постійно зростає протягом розглянутого періоду (2003-2022). Це свідчить про активну роль США в світовій економіці і їх значну залежність від зовнішньоекономічних зв'язків.

2. Вплив економічних криз: як і в низці інших країн, в США спостерігається спад обсягів торгівлі в 2009 році, що відображає вплив глобальної фінансової кризи. Однак ріст в наступні роки вказує на відновлення економічної активності.

3. Баланс торгівлі: США мають тенденцію до дефіциту торгівлі, коли обсяг імпорту перевищує обсяг експорту. Це може вплинути на зовнішньоекономічний баланс і фінансову стійкість країни.

4. Найбільш експортовані товари включають очищену нафту, нафтовий газ, сиру нафти, автомобілі та інтегральні схеми, а також основні партнери в торгівлі: Канада, Мексика, Китай, Японія та Південна Корея.

Спираючись на наявні дані, США славляться своїми великими мінеральними багатствами, що є основою для розвитку добувної та обробної промисловості. Країна володіє значними запасами нафти та природного газу, що робить її однією з провідних у світі за їх видобутком. Крім того, важливими є видобуток різноманітних видів руд та хімічної сировини. Розподіл водних ресурсів у США є нерівномірним, із більшою часткою на сході країни. Річки та озера використовуються для різних цілей, переважно для судноплавства та зрошення. Крім того, країна розпоряджається значними земельними та лісовими ресурсами. США є лідером у різних галузях видобутку та споживання різних видів природних ресурсів. При цьому країна дотримується стратегії стратегічного збереження частини власних ресурсів [1]. З цього можемо зробити висновок, що США належним чином насичені мінеральними і земельними ресурсами. Тепер перейдемо до оцінки насиченості капіталом (таблиця 1).

Таблиця 1

Показники капіталу США

Показник	Значення	Станом на
Міжбанківська відсоткова ставка	5.67 %	Жовтень 2023
Об'єм кредитування приватного сектора	2763 USD млрд.	Серпень 2023
Грошовий агрегат M0	5559100 USD млн. 5559.1 млрд. USD	Серпень 2023
Грошова маса M1	18320 USD млрд	Серпень 2023
Грошова маса M2	20865 USD млрд.	Серпень 2023

Складено автором за [2]

Дані, представлені в таблиці, дозволяють зробити наступні висновки:

1. Міжбанківська відсоткова ставка є досить доступною для отримання кредитів для підприємств і громадян.

2. Обсяг кредитування приватного сектора, який відображений в даному показнику, сприяє економічному зростанню і розвитку підприємств.

3. Грошовий агрегат M0 в розмірі 5,559,100 мільярдів доларів США вказує на обсяг готівкових грошей та депозитів у банках. Великий обсяг грошового агрегату M0 є свідченням високої ліквідності та

наявності значного грошового капіталу.

4. Грошові агрегати М1 (18320 мільярдів доларів США) та М2 (20865 мільярдів доларів США) свідчать про широкий обсяг фінансів, які знаходяться в обігу та в депозитах. Це також підтверджує високий рівень ліквідності та доступності капіталу.

Щодо чисельності населення США, варто відзначити стабільне зростання. Крім того, протягом багатьох століть у США спостерігається позитивне сальдо міграції, зокрема завдяки членству в Міжнародній організації з міграції. Мігранти допомагають поповнити ресурси країни дешевою робочою силою та висококваліфікованими фахівцями. Трудові ресурси відрізняються високим рівнем кваліфікації; лише 11% американців мають освіту нижчу за середню. Більшість працездатних зайняті у третинному секторі. Рівень безробіття невеликий — приблизно 5,8 %.

Перспективи розвитку США:

1. Інновації та технологічний прогрес: Країна продовжує лідирувати в наукових дослідженнях і технологічному розвитку, що стимулює новаторство і створення високотехнологічних ринків.

2. Енергетична незалежність: Ростуть роль відновлювальних джерел енергії та розвиток штучного інтелекту, що може сприяти створенню ще більш стійкої енергетичної системи і підвищенню продуктивності.

3. Диверсифікація економіки: Зусилля для розвитку не тільки технологічного сектору, але й інших галузей, таких як охорона здоров'я та освіта, сприятимуть більш широкой економічній диверсифікації.

Загрози для розвитку США:

1. Економічні нерівності: Зростання соціально-економічних нерівностей може призвести до соціальних напружень і загрози стабільності країни.

2. Зміна клімату: Екстремальні погодні умови та інші наслідки зміни клімату можуть викликати екологічні кризи і вплинути на різні сектори економіки.

3. Геополітичні конфлікти: Суперництво з іншими країнами може призвести до напруження в міжнародних відносинах і відкритих збройних конфліктів.

Країна є активним учасником як прямого, так і портфельного інвестування на міжнародному рівні. Прямі інвестиції включають інвестування капіталу в іноземні підприємства або створення нових підприємств за кордоном. Сполучені Штати мають значну активність у прямих інвестиціях, що сприяє розвитку глобального бізнесу та економічному зростанню. Вони інвестують у різні сектори, такі як

фінансові послуги, виробництво, інформаційні технології та інфраструктуру.

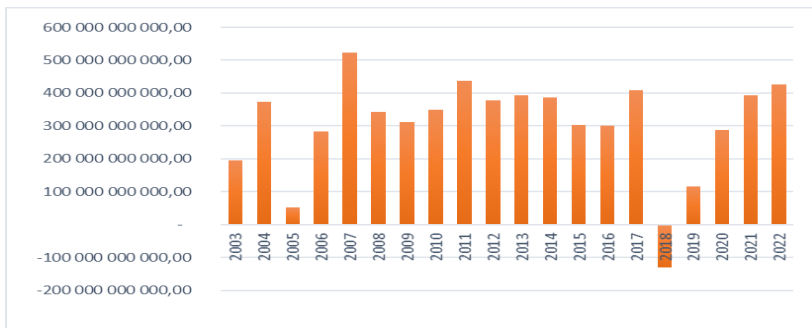
Вхідні прями інвестиції в США від 2003 до 2022 року мали багато змін (рис.4). Вони росли від 2003 до 2008 року. Але в 2009 році їх стало менше через світову фінансову кризу. Криза змусила людей менше інвестувати через невпевненість і ризики. Після кризи інвестиції почали знову рости. Вони були нестабільні, але загалом росли. Вони знову зросли у 2021 році. Але треба пам'ятати про те, що такі речі як пандемія COVID-19 впливають на всі фінансові ринки.

Рис.4 Обсяг вхідних прямих іноземних інвестицій

Складено автором за [5]

Ми дослідили, як мінялись інвестиції з США (рис.5). Їх було все більше з 2005 року. У 2008-2009 (час фінансової кризи), інвестиції зменшились. США стали обережнішими, інвестори виводили гроші, щоб уникнути ризиків.

Рис.5 Обсяг вихідних прямих іноземних інвестицій

Складено автором за [3]

Після кризи інвестиції знову зросли. У 2018 році їх було знову

менше через велику рецесію і торгову війну з Китаєм. Президент США Дональд Трамп ввів тарифи для Китаю, що вплинуло на інші країни. Це було зроблено через незадоволення торговими практиками Китаю.

У США цей конфлікт захистив фермерів і виробників, але ціни для споживачів зросли. Це спричинило рецесію у промисловості у 2019 році. Потім була криза COVID-19. Але потім інвестиції почали відновлюватися і у 2022 році їх стало набагато більше, ніж у 2019.

Висновок: У цьому аналізі ми розглянули різноманітні аспекти зовнішньоекономічної діяльності Сполучених Штатів Америки, визначивши ключові фактори, що впливають на їх економіку. Політична стабільність, технологічні інновації та глобальні тенденції відіграють значну роль у формуванні економічного образу країни. Зовнішня торгівля, включаючи імпорт та експорт, є ключовим аспектом їх економічної активності, а перспективи розвитку визначають можливість для подальшого зростання та експансії. Загрози, такі як геополітичні конфлікти та економічна нестабільність, потребують уважного управління для забезпечення стабільності та зростання. Інвестиційна активність відіграє важливу роль у стимулюванні економічного розвитку та створенні нових можливостей для росту. Загалом, зовнішньоекономічна діяльність Сполучених Штатів Америки залишається важливим фактором у світовій економіці, і вимагає постійного моніторингу та адаптації для досягнення стабільності та процвітання.

Список використаних джерел

1. Geografiamozil. URL:<https://geografiamozil2.jimdofree.com/> (Дата звернення: 24 лютого 2024 р.).
2. Take profit. URL: <https://take-profit.org/statistics/countries/>
3. Investment world. URL:<https://unctad.org/data-visualization/global-foreign-direct-investment-flows-over-last-30-years> (Дата звернення: 24 лютого 2024 р.).
4. The Sustainable Competitiveness Report, 11th edition November, 2022 URL: <https://www.politico.com/f/?id=00000184-d344-da2c-a3af-fb66c4150000> (Дата звернення: 24 лютого 2024 р.).

***Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент***

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ПОРТУГАЛІЇ ТА СТУПЕНІ ЙОГО ПРИВАБЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ІНВЕТОРІВ

У цій доповіді буде розглянуто оцінку інвестиційного клімату в Португалії та рівень його привабливості для українських інвесторів. Будуть висвітлені ключові аспекти, такі як макроекономічна стабільність, підприємницька культура, розвиток технологічного сектора, інфраструктура та податкова система країни. Доповідь буде коротким оглядом інвестиційного клімату Португалії та його значущості для українських інвесторів, надаючи загальну уяву про привабливість країни для залучення капіталу та створення бізнесу. Огляд інвестиційного клімату Португалії дає уявлення про загальну ситуацію та привабливість країни для іноземних інвесторів.

Ключові слова: *інвестиційний клімат, рівень інвестиційного клімату, макроекономічна стабільність, підприємницька культура, розвиток технологічного сектора, інфраструктура, податкова система*

This report will provide an assessment of the investment climate in Portugal and its level of attractiveness for Ukrainian investors. Key aspects such as macroeconomic stability, entrepreneurial culture, the development of the technology sector, infrastructure, and the tax system of the country will be highlighted. The report will serve as a brief overview of Portugal's investment climate and its significance for Ukrainian investors, providing a general idea of the country's attractiveness for capital attraction and business establishment. An overview of Portugal's investment climate gives a sense of the overall situation and attractiveness of the country for foreign investors.

Keywords: *investment climate, level of investment climate, macroeconomic stability, entrepreneurial culture, development of the technology sector, infrastructure, tax system*

Португалія проявила значний економічний розвиток після фінансової кризи 2008 року. Країна здійснила структурні реформи, що допомогли поліпшити конкурентоспроможність та залучити іноземні інвестиції (табл.1). Важливі сектори економіки Португалії включають туризм, енергетику, технології, нерухомість та автомобільну промисловість.

Таблиця 1

Інвестиційний клімат Португалії 2020-2023*

Фактор	Опис	2020	2021	2022	2023
ВВП	Номінальний ВВП (млрд. USD)	231.5	237.7	252.2	268.3
Зростання ВВП	Річний темп зростання ВВП (%)	-8.4	5.5	4.9	3.2
Інфляція	Річний рівень інфляції (%)	-0.9	1.6	8.9	5.8
Прямі іноземні інвестиції	Обсяг ПІІ (млрд. USD)	5.1	6.2	7.4	8.8
Рейтинг Doing Business	Місце Португалії в рейтингу	34	35	34	33

*Розроблено автором за даними [3]

Підтримка уряду: Португальський уряд активно сприяє привабливості країни для інвесторів шляхом впровадження програм та підтримки бізнесу. Існують різні ініціативи, спрямовані на привернення іноземних інвестицій, такі як зниження податкових ставок, спрощення бюрократичних процедур та надання фінансової підтримки підприємствам.

Інноваційний потенціал: Португалія має сильний потенціал у сфері інновацій та технологій. Країна активно розвиває стартап-екосистему та сприяє розвитку передових галузей, таких як штучний інтелект, кібербезпека, електромобільність та відновлювана енергія.

Податкова система: Португалія надає ряд податкових пільг та знижених ставок оподаткування для інвесторів. Наприклад, існують спеціальні режими оподаткування для іноземних підприємств та інвесторів, які можуть сприяти зниженню податкових ризиків та забезпечити більш вигідне інвестиційне середовище.

Географічне розташування: Португалія має стратегічне географічне розташування, що забезпечує доступ до великого ринку Європейського союзу та наближення до африканських країн. Це створює унікальні можливості для інвесторів, які шукають нові ринків та розширення своєї географічної присутності [6].

Людські ресурси: Португалія має кваліфіковану робочу силу та високий рівень освіти. Країна вкладає значні зусилля у розвиток людського капіталу та надання необхідних навичок для конкурентного бізнесу. Це робить Португалію привабливим місцем для інвестицій, особливо в галузях, що вимагають висококваліфікованих працівників.

Ризики: Незважаючи на позитивні аспекти, існують деякі ризики, пов'язані з інвестиціями в Португалію. Наприклад, економічна

залежність від іноземного попиту, висока рівень безробіття та певна політична нестабільність в регіоні. Крім того, конкуренція на внутрішньому ринку також може бути викликом для нових бізнесів.

Португалія знаходиться на шляху до економічного відновлення та приваблює іноземних інвесторів своїм позитивним інвестиційним кліматом. Завдяки поліпшеним економічним умовам, підтримці уряду, інноваційному потенціалу та сприятливій податковій системі, Португалія надає цікаві можливості для розвитку бізнесу та інвестицій (табл.2) [4].

Таблиця 2

Економічна ситуація в Португалії за 2022 рік*

Фактор	Опис	Оцінка
ВВП	Зростання ВВП на 4,9% у 2022 році	85%
Безробіття	Рівень безробіття 6,2% у 2022 році	70%
Інфляція	Інфляція 8,9% у 2022 році	60%
Державний борг	Державний борг 127,4% ВВП у 2022 році	50%
Бізнес-середовище	Сприятливе середовище для ведення бізнесу, 34 місце в рейтингу Doing Business 2023	75%
Туризм	Розвинений туристичний сектор, 12,2 млн туристів у 2022 році	90%

*Розроблено автором за даними [3]

Португалія має стабільну політичну систему та зростаючу економіку. Рівень корупції та безробіття відносно низький, а бізнес-середовище сприятливе. Туризм є важливою частиною економіки.

Інвестування в Португалію має свої переваги та недоліки.

Переваги інвестування в Португалію: Португалія здійснює активну політику для привернення іноземних інвестицій. Уряд надає підтримку бізнесу, спрощує бюрократичні процедури та пропонує різні стимули для інвесторів. Країна знаходиться на перехресті торговельних шляхів між Європою, Африкою та Америкою. Це надає доступ до великого ринку ЄС і сприяє розвитку зовнішньої торгівлі. Португалія активно розвиває інноваційні галузі, такі як штучний інтелект, кібербезпека, енергетика та фармацевтика. Країна надає підтримку стартапам та високотехнологічним підприємствам. Уряд Португалії пропонує різні фінансові стимули, зниження податків та інші пільги для іноземних інвесторів [2]. Це може знизити вартість ведення бізнесу та забезпечити фінансову стабільність. Також ця країна має високий рівень освіти та кваліфіковану робочу силу. Це може бути перевагою для компаній, які шукають талановитих працівників та експертів у різних галузях.

Недоліки інвестування в Португалію: Португалія може бути

вразливою до економічної нестабільності та змін на світових ринках. Залежність від іноземного попиту та конкуренція можуть створювати ризики для бізнесу. Вона має високий рівень безробіття, особливо серед молоді. Це може вплинути на доступність та вартість робочої сили. Португалія має відносно високі податкові ставки для деяких видів діяльності [2]. Це може вплинути на конкурентоспроможність інвестицій та прибутковість проектів. Неспрощені бюрократичні процедури можуть затримувати реалізацію інвестиційних проектів та ускладнювати ведення бізнесу. Це може бути особливо проблематичним для інвесторів, які швидко хочуть розпочати свою діяльність. Деякі регіони Португалії можуть мати обмежену розвинену інфраструктуру, особливо у віддалених районах. Це може вплинути на доступність транспорту, логістики та комунікацій.

Португалія в останні роки стала привабливою країною для іноземних інвесторів, включаючи українських. Декілька факторів сприяли зростанню інтересу українських інвесторів до Португалії:

1. Географічне розташування: Португалія знаходиться на перехресті міжнародних маршрутів і має доступ до атлантичного ринку. Це робить її привабливим місцем для розміщення бізнесу та здійснення торгівлі з Європою та іншими країнами.

2. Інфраструктура: Португалія має добре розвинену інфраструктуру, включаючи порти, аеропорти та шляхи сполучення. Це стимулює розвиток логістики та сприяє зручному доступу до ринків.

3. Підтримка уряду: Уряд Португалії відданий підтримці іноземних інвестицій та створенню сприятливого бізнес-клімату. Він запроваджує програми, що надають фінансові та фіскальні пільги, а також спрощені процедури для іноземних інвесторів.

4. Стабільність економіки: Португалія пройшла складні економічні реформи та має стабільну економіку. Це сприяє довгостроковій стабільності та надійності для інвесторів.

5. Сектори можливостей: Португалія має перспективні сектори, такі як туризм, нерухомість, енергетика (зокрема відновлювана енергетика), інформаційні технології та стартапи. Ці галузі привертають увагу українських інвесторів, які шукають нові можливості [2].

Враховуючи ці фактори, Португалія може бути привабливим напрямком для українських інвесторів, які розглядають зовнішні ринки та хочуть розширити свої бізнес-можливості.

Загалом, Португалія пропонує привабливі умови для українських інвесторів у секторі туризму, з великим потенціалом розвитку та підтримкою уряду. Однак, перед здійсненням інвестицій Португалія має декілька переваг для українських інвесторів у секторі туризму.

Португалія є популярним туристичним напрямком зі своїми прекрасними пляжами, культурними пам'ятками, багатими історичними місцями і привабливими ландшафтами. Це створює попит на туристичні послуги і можливості для розвитку нових туристичних підприємств.

Португальський уряд активно підтримує розвиток туризму і стимулює інвестиції в цей сектор. Існують програми, спрямовані на залучення іноземних інвесторів, такі як фінансові пільги та спрощені процедури. Португалія має розвинену туристичну інфраструктуру, що включає готелі, ресторани, транспортні засоби та інші послуги. Інвестори можуть знайти можливості для розвитку нових готелів, ресторанів або покращення наявних послуг.

Туризм в Португалії зростає і має потенціал для подальшого розвитку. Країна привертає все більше туристів з усього світу, зокрема з Європи, Азії та Америки. Це створює можливості для бізнесу та інвестицій. Країна має вигідне географічне розташування, що забезпечує легкий доступ до інших європейських країн. Це може бути привабливо для українських інвесторів, які шукають можливості для розширення своїх бізнес-зв'язків.

Загалом, Португалія пропонує привабливі умови для українських інвесторів у секторі туризму, з невичерпним потенціалом розвитку і підтримкою уряду. Однак, перед здійсненням інвестицій варто ретельно вивчити ринок, конкуренцію та правові аспекти, щоб забезпечити успішну і стійку діяльність у цьому секторі.

Список використаних джерел

1. Portugal. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/> (дата звернення 04.02.2024).
2. Wportugal. URL: <https://www.bportugal.pt/> (дата звернення 02.02.2024).
3. Worldbank. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення 04.02.2024)
4. Europa. URL: <https://op.europa.eu/webpub/com/short-guide-eu/uk/index.html> (дата звернення 01.02.2024).
5. Minfin. URL: <https://minfin.com.ua/ua/crypto/articles/portugaliya-yak-zhive-ta-na-chomu-naspravdi-zaroblyae-krayina-yaka-led-ne-rozvalila-es/> (дата звернення 01.02.2024).
6. CESPU. URL: <https://ects.cespu.pt/en/practical-information/brief-description-of-portugal/> (дата звернення 04.02.2024).

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

АНАЛІЗ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА “CUBE” ДО УМОВ КОНКУРЕНЦІЇ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ НІДЕРЛАНДІВ

Присвячено дослідженню особливостей адаптації підприємства до нового ринку, його умов та наявних конкурентів під час інтернаціоналізації. Досліджено загальні аспекти адаптації та посилення конкурентоспроможності підприємства, зокрема вже використані на практиці стратегії при відкритті філій на інших ринках ЄС. Визначено рекомендовану стратегію для адаптації на ринку Нідерландів.

Ключові слова: *віртуальна реальність, Нідерланди, ЄС, українське підприємство, інвестування, конкуренція*

The article is devoted to the study of the features of the company's adaptation to the new market, its conditions and existing competitors during internationalization. The general aspects of adaptation and strengthening of the enterprise's competitiveness were studied, in particular, the strategies already used in practice when branches were opened in other EU markets. Has been determined a recommended strategy for adaptation to the Dutch market.

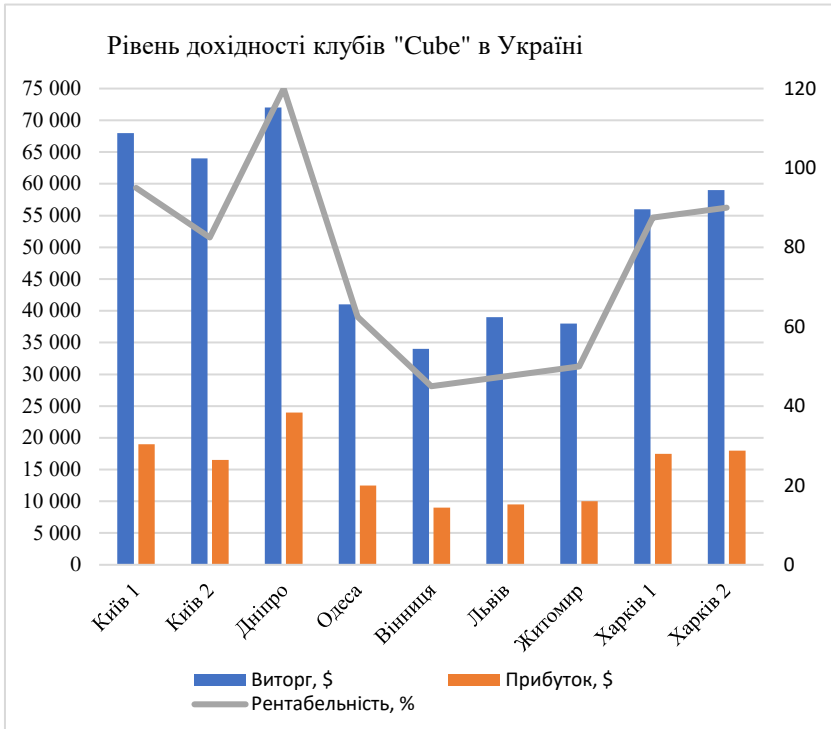
Keywords: *Virtual reality, Netherlands, EU, Ukrainian enterprise, investment, competition*

Від самого початку бідь-яке амбітне та успішне підприємство спіткає дорога розвитку і розширення. Охоплення нового сегменту товарів чи послуг, розширення існуючого асортименту, поглиблення в ринок та збільшення кількості клієнтів – все це стандартні процеси для зростаючої компанії. Врешті рршт, підприємство починає замислюватися про перспективу збільшення свого впливу не лише в межах країни походження а й на нових, іноземних ринках, інакше кажучи – про інтернаціоналізацію. Це явлення є дуже поширеним в сучасному світі, проте чи можна назвати цей процес легким та безтурботним? Аж ніяк, такий відповідальний крок у житті компанії має бути гарно спланованим та прорахованим, щоб принести власникам не лише вхід на новий ринок, але й успішне закріплення на ньому, зокрема треба підготуватися до боротьби за місце під сонцем нових угідь. В цій доповіді нами буде досліджено детальний процес адаптації підприємства до іноземного ринку та конкуренції на ньому, на прикладі

вже доволі успішної української компанії “«Cube VR»”. Метою роботи є розробка актуального плану по адаптації та підвищенню конкурентоспроможності для компанії на новому ринку Нідерландів для успішного відкриття ще однієї зарубіжної філії компанії. Для початку роздивимося детальніше нашу компанію. “«Cube VR»” – це створена у 2016 році мережа клубів віртуальної реальності. За перші два роки розвитку компанія створила загалом 16 клубів - 4 власних та ще 12 у франшизі.

Завдяки своєму новітньому характеру та правильному керівництву за наступні роки фірма збільшила кількість власних клубів вдвічі, а кількість клубів у франшизі до 24, зокрема відкривши відділення в Казахстані, Польщі та Іспанії, підкоривши собі перші три країни зарубіжжя. Не зупинившись на цьому, вона продовжує шукати нових партнерів та інвесторів і зараз. Відповідно до наданих на сторінці для партнерів та інвесторів даних [1], можна зробити порівняльний графік дохідності декількох клубів, розташованих в Україні (рис. 1) З графіку можна побачити, що середня дохідність клубів складає 52 333 \$, а прибутковість – 15 111, рентабельність же знаходиться на рівні 75,5% . Відповідно до інформації на сайті [1], мінімальна інвестиція для відкриття одного клубу під ключ (готового до використання) без вартості франшизи становить 20 000 \$, а мінімальний паушальний внесок - 8 000 \$. Загалом, дорівнюючи ці показники до середніх, можна сказати що “«Cube VR»” крокує вперед велетенськими кроками і не дарма вважає себе ледь не монополістом розважальних послуг з віртуальної реальності в Україні, швидко підкоривши собі рідний „голубий“ ринок віртуальних розваг. Проте яку стратегію розвитку вона використовувала в Україні? Чи може бути ця ж сама стратегія використана для відкриття закордонних філій? Яких орієнтирів було дотримано при відкритті клубів в Польщі та Іспанії? Для того щоб відповісти на ці питання необхідно спочатку розглянути методи та процеси адаптування до іноземних ринків і конкуренції на них в цілому.

Перш ніж виходити на іноземний ринок, слід визначитися до якого типу відноситься наш товар чи послуга – має він бути адаптований під місцевий ринок, чи він вже є стандартизованим продуктом, який не потребує додаткових втручань при введенні на новий ринок? При цьому під стандартизацією зумовлюється уніфікований продукт зі стандартними для будь-якого ринку характеристиками (наприклад, газовані напої Pepsi&Co) , а адаптований продукт має відповідати культурним та юридичним вимогам (так MacDonalds в Індії пропонує більше вегетаріанських страв та замінює священну для індусів яловичину на інші види м’яса).

Рис. 1 Рівень дохідності клубів “Cube” за містами України за 2023 рік, [1]

Перший випадок найлегший, оскільки ми маємо на руках готовий, майже глобалізований продукт, просування якого не складе Проблем, проте частіше молоді компанії зтикаються саме з другим варіантом, що може набувати найрізноманітніших видів. Це може торкатися безпосередньо характеристик продукту - його зовнішнього вигляду, форми, альтернативної подачі або складових. Другим фактором адаптації є ціна, яку неможливо встановити на одному рівні для всіх країн світу. Не менш важливі і такі речі як просування бренду та продукту в країні збуту. Погане враження про виробника, неправильно зрозумілий слоган чи логотип можуть відштовхнути потенційних покупців. Окрім цього не слід забувати про культурні особливості сприйняття реклами, символів та кольорів. Реклама, намальована для

західного ринку, на східному ринку буде прочитана навпаки через особливості мови і, як наслідок, невірно витлумачена; колір що символізує процвітання в одній країні може бути символом трауру в іншій. Такі здавалося б дріб'язкові деталі можуть кардинально змінити сприйняття споживача та змусити його надати перевагу на користь конкурента. Для того щоб виявити такі деталі, та багато інших важливих речей важливо зробити наш перший крок при вивченні нового ринку – проаналізувати його конкурентне середовище [2].

Незважаючи на стрімко зростаючий розвиток та стрімко зростаючу популярність індустрії віртуальної реальності, її неможливо назвати дешевою для приватного використання. Станом на березень 2024 року, комплект необхідного обладнання коштує від 800\$ до 2000\$ за повний новий комплект, в залежності від професійності та якості обладнання, та ще додатково + 1000\$-1500\$ може коштувати ПК необхідної потужності, аби забезпечити найкращий досвід занурення у магічний всесвіт VR. Отже загалом від 1800\$ до 3500\$ що є дуже великою ціною для пересічного громадянина, тому далеко не кожна людина вирішиться на подібний тягар. Саме тому, як колись комп'ютерні клуби, зараз на арені з'явилися клуби VR, що пропонують за певну оплату відпочити від буденності новим та незвичним способом. Нідерланди – невелика країна з величезним потенціалом для цього напрямку. Наразі найбільше клубів віртуальної реальності знаходиться у місті розваг і безтурботності – Амстердамі, там їх аж 5 в місті і 2 в околицях, проте в таких інших великих містах як Роттердам або Гаага немає жодного, при населенні в більш ніж півмільйона людей в кожному. А отже, для компанії що хоче поширитися в цю країну в сфері віртуальних послуг, тут певною мірою цілина. До того ж будь який клієнт поцінує якісний та добре зроблений контент, товар або послугу.

За словами самих розробників їх цільова група – молодь, люди від 16 до 35 років. Це студенти, та підлітки що грають в ігри та зацікавлені у випробуванні чогось нового; IT-спеціалісти, що випробовують усі новинки раніше за інших; та ті люди, яким вже полубилися звичайні квест кімнати та рольові ігри, як Skyrim або Witcher 3. Проте перш ніж з головою занурюватися у розробку плану відкриття нового клубу треба замислитися і про інші аспекти. Фірмова кодова фраза клубу з ім'ям «Матвеїч, покажи мені іншу реальність» не може бути прийнята однаково в Україні та Іспанії або Нідерландах – вона має бути адаптована під місцевого споживача. Наприклад, в Польському клубі звертаються вже до «Морфеуша». Зміст нашого клубу це також не просто джойстики та шоломи, а перш за все саме ігри, а отже вони

мають підтримувати необхідні мови, бути цікавими та зрозумілими пересічному гравцю. Необхідно впевнитися, що з нашим клубом не буду збудовано хибних або поганих асоціацій – в цьому нам допоможе правильно розроблений маркетинг. Як було заявлено засновником проекту Сергієм Міхом в одному інтерв'ю [4] «Ми довго підбирали правильну маркетингову стратегію. Якщо на початку наші витрати на маркетинг для відділення складали 1200\$ то зараз це вже десь 450\$ на місяць. Реклама онлайн найякісніша і найдешевша, якщо ти розумієш як її використовувати». За ствердженням авторів, вони вже мають налагоджену і чутку стратегію поширення та рекламування свого закладу у мережах, зокрема у таких як Facebook, Instagramm, Viber тощо. Проте треба враховувати, що українці мають іншу ментальність та культуру від скажімо поляків чи голландців. Не всі наші соціальні мережі тут популярні, наприклад в Нідерландах та Німеччині більш популярні WhatsApp, Snapchat та TikTok. Місцева молодь, яка і є цільовою групою, майже не використовує Telegram, для якого в Cube розроблений Бот з персональними пропозиціями, а одже ця система має бути перероблена. Деякі моменти рекламування можуть бути схожі, проте рівняти за ними все не можна [3]. Треба провести ретельне дослідження населення, для розробки необхідної маркетингової стратегії.

Персоналізована подачі клубів може стати тут у нагоді. Кодові фрази та характерний стиль змушують заклад запам'ятовуватися та зацікавитися ним, унікальність – ключ до успіху в будь-якій творчій, і не тільки, сфері. Всі заклади «Cube VR» уніфіковані за дизайном та обслуговуванням – стіни та інтер'єр виконані в чорному кольорі з неоновим освітленням, а адміністратори мають свою уніформу – Чорний одяг, шапку, та окуляри – це має сприяти тому, щоб всі куточки франшизи були складовими одного великого пазлу, одного магічного всесвіту. Пояснити словами такий досвід дуже важко, тому основними напрямками реклами стають відео та фото. З цієї ж причини такий вид реклами як листівки чи оголошення на вулиці не матимуть необхідного ефекту, до того ж за використання таких методів важко відслідкувати реакцію людей, та визначити чи привернув цей флаєр/постер їх увагу.

Також, весь сервіс компанії автоматизований. Замовлення часу гри та всі домовленості відбуваються в режимі онлайн або по телефону для запобігання скупчення людей безпосередньо к лубах, окрім цього для покращення клієнтського сервісу в компанії наявний власний колл-центр. Це не тільки допомагає відслідковувати усі помилки, але й розвантажує адміністраторів, що надає їм змогу приділити весь свій час клієнтам.

Проте час звернутися до того, що можна поліпшити або прийняти до своєї стратегії конкуренції «Cube VR».

- Перший крок – аналіз конкурентного середовища зроблено.

- Другий крок – визначення на якому ринку – червоному чи синьому, ми збираємося плавати також зрозумілий. Наш блакитний океан відчинений новим можливостям входу і розвитку. Яку ж схему нам взяти? Треба творити свою долю: створювати шляхом маркетингу попит на нову послугу, відрізнити її за допомогою нашого унікального стилю та бренду. Наразі компанія має незлічені можливості для зростання та отримання прибутку.

- Визначення чітких цілей та необхідного рівню ефективності філії. Перш ніж чогось досягнути треба чітко усвідомити що саме ми потребуємо. Якої ціни ми хочемо досягти? Послуги якого рівня якості має пропонувати відділення? Який прибуток/яку рентабельність очікуємо? Для чіткого результату має бути чітко означена мета

- Слідкування за кадрами. Гарний колектив за залогу якісної роботи і необхідного результату, найліпша ідея ніщо без відповідної команди, правильного управління та делегації обов'язків. Успішні люди роблять успішні продукти, контракти і тд

- Слідкуйте за інноваціями та технічним прогресом. Це особливо важливий фактор в такому бізнесі, оскільки якість наданих послуг у прямій залежності від новітнього обладнання. Ця сфера особливо вєредлива і потребує крокування в ногу із часом для підтримання стабільно високих показників.

Ризик – це перше з чим стикається кожен підприємець і необхідно розуміти, що жодна стратегія не дасть стовідсоткову гарантію успіху, проте грамотно складений план, може допомогти знизити всі можливі ризики до мінімуму і допомогти у реалізації заданого плану.

Провівши це дослідження тепер можна з твердістю відповісти на питання задані на початку цієї роботи. По-перше, можна зазначити, що компанія спирається саме на маркетингову систему розвитку, оскільки продукт компанії носить новітній і частковий цифровий характер. Він безпосередньо пов'язаний з розвитком графіки, віртуальної реальності та штучного інтелекту, тому компанія робить наголос на незвичність, подачу та емоції, які клієнт отримає від користування послугою. По-друге, населення України та Нідерландів занадто різне, тому треба допрацювати старі та напрацювати нові алгоритми розповсюдження реклами перед тим як заходити на ринок, зробити декілька тестових «забігів» для обрання оптимального шляху. Під час дослідження було виявлено що клуб в Іспанії так і не був відкритий, а клуб у Гданську, Польща, наразі зачинений з невідомих причин. Це може свідчити про

недостатню підготовку перед вступом на новий ринок, зокрема про неправильно розроблений план розвитку на початку розробки ідеї, тому перед новою спробою розширення необхідно провести дослідження країни, ринку, цільової аудиторії, напрямків комунікації. Рекомендується використати запропоновану систему підвищення конкурентоспроможності з пунктів наведену у цій доповіді або на її базі поглибити вже існуючі моделі для гарантування більшого відсотку успішності. «Cube VR» – це передовий тип закладів розваг, який ще не набув належного розповсюдження серед великих розважальних центрів, проте вже зробив собі місце серед геймерів та блогерів. А як відомо, бізнес, як і діамант, потребує правильної огранки аби засяяти усіма своїми барвами, тому без жодних сумнівів можна сказати, що ця індустрія, і цей бізнес, лише йдуть до свого небосхилу.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт компанії „«Cube VR»“. Режим доступу: онлайн <https://cubevr.com.ua/ua/franchise.html#>
2. Tom Pick. How to Stay on Track When Entering a New Market (and Avoid a Train Wreck) (2018) Режим доступу: онлайн https://webbiquity.com/entrepreneurship/how-to-stay-on-track-when-entering-a-new-market-and-avoid-a-train-wreck/?doing_wp_cron=1710123632.7197189331054687500000
3. Mariola Ciszewska-Mlinarič. Foreign Market Adaptation and Performance: The Role of Institutional Distance and Organizational Capabilities (2019) Режим доступу: онлайн <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/6/1793>
4. Інтерв'ю Ютубканалу «#STARTUPUA». Режим доступу: онлайн <https://www.youtube.com/watch?v=97dMAFrnrH4>

*Науковий керівник: Лимонова Е.М. , кандидат економічних наук,
доцент*

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Доповідь розкриває сутність економічних показників Великої Британії, її зовнішньоекономічну діяльність. Досліджено ключові аспекти економіки країни, проаналізовано динаміку ВВП та ВВП на душу населення за останні 16 років. Наведені структурні зміни в економіці Великої Британії за роки перебування в ЕС. Розглянута експортна та імпортна діяльність та наведені її основні партнери на міжнародній арені. Досліджено партнерство Великої Британії та України і визначені можливості та виклики для Королівства Великої Британії.

***Ключові слова:* економіка, зовнішньоекономічна діяльність, ВВП, ВВП на душу населення, експорт, імпорт, фінанси, партнерство, Brexit**

The report reveals the essence of the economic indicators of the UK, its foreign economic activity. The key aspects of the country's economy are investigated, the dynamics of GDP and GDP per capita over the past 16 years are analyzed. These are structural changes in the UK economy during the years of being in the EU. The export and import activities are considered and its main partners in the international arena are given. The partnership between Great Britain and Ukraine is investigated and opportunities and challenges for the Kingdom of Great Britain are identified.

***Keywords:* economy, foreign economic activity, GDP, GDP per capita, export, import, finance, partnership, Brexit**

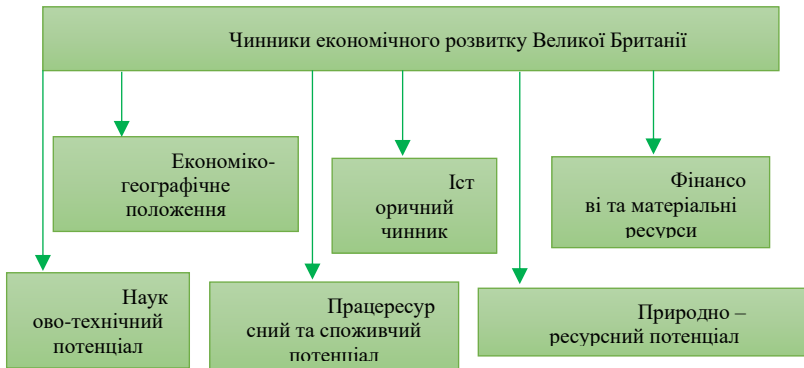
Міжнародна діяльність Великої Британії є однією з найважливіших тем в економічному світі. Як країна з багатою історією та культурою, Велика Британія завжди мала значний вплив на світову економіку та політику. За останнє століття Велика Британія стала однією з провідних країн у світовій торгівлі та інвестиціях, що дозволяє їй впливати на глобальну економіку. У цьому контексті, важливо розглянути роль Великої Британії у світовій економіці та її міжнародну діяльність, яка включає в себе участь у міжнародних організаціях, партнерство з іншими країнами, а також розвиток торговельних та інвестиційних зв'язків.

Метою є дослідження та багатофакторний аналіз міжнародної економічної діяльності Великої Британії та провідних тенденцій її розвитку. Об'єкт дослідження – міжнародні економічні відносини Великої Британії.

Сполучене Королівство є країною з ринковою економікою, яка існує досить тривалий час. Британська імперія і досі зберігає свою присутність майже у всіх куточках світу і очолює Співдружність Націй. Велика Британія займає:

- 6-е місце у світі та 2-е в Європі (після Німеччини) за обсягом ВВП;
- 18-те місце у світі та 5-те в Європі за обсягом золотовалютних резервів [1].

Сполучене Королівство - країна з високим рівнем розвитку. Це держава, яка має ядерну зброю та є постійним членом Ради Безпеки ООН. За розмірами своєї військової потужності вона займає п'яте місце у світі та перше серед країн Європи. Роль Великої Британії у міжнародних відносинах визначається різноманітними факторами. Серед них особливе економіко-географічне положення, історичні аспекти, значні матеріальні та фінансові ресурси, великий потенціал у сфері науки та технологій, праці, споживання та використання природних ресурсів (рис.1).

Рис. 1. Чинники економічного розвитку Великої Британії

Складено автором за [1]

Один з ключових показників економічного прогресу - це валовий внутрішній продукт (ВВП), який відображає ринкову вартість усієї кінцевої продукції та послуг, що надаються у всіх секторах економіки країни за конкретний період, зазвичай, за один рік. ВВП на душу населення і реальний ВВП з 2007 по 2022 роки представлені на

діаграмах (рис.2, рис. 3).

Рис.2. ВВП Великої Британії на душу населення за останні 16 років
Складено автором за: [2]

Як видно з рис. 2 та 3, ВВП Великої Британії починаючи з 2007 по 2010 рік має незначний спад, а з 2011 по 2014 економічне зростання у Великій Британії прискорюється і досягає 3,1%. В 2015 році темпи зростання британської економіки зменшуються до 2,2%, проте у 2016 економіка країни показує другий, за темпами, зріст серед країн великої сімки, не зважаючи на голосування з приводу Brexit, і складає 2,7 трильйона доларів США. Починаючи з 2018 року знову спостерігається незначний спад. Валовий внутрішній продукт Британії у 2020 році впав на 11,0% згідно з історичними даними, розміщеними Банком Англії, це було найбільшим падінням в історії підрахунків ONS, і найбільшим падінням з 1709 року в цілому, що насамперед пов'язано з COVID -19. Економіка Британії різко відновила свої розміри до пандемії в 2021 році, але у 2022 році стався незначний спад.

Кожен рік країна виділяє 1,88% свого ВВП на наукові дослідження та розробки. Британія займає друге місце в світі по кількості лауреатів Нобелівської премії після США. Важливі досягнення в британській науці охоплюють такі області, як біотехнології, зокрема, вивчення структури ДНК, клонування та комп'ютерна томографія. Крім того, Велика Британія лідирує в галузі телекомунікацій та електроніки. [3].

Велика Британія - країна з високим рівнем економічного розвитку і впливу. Завдяки значному внутрішньому попиту, металургійна промисловість залишається однією з найбільших у Європі. Її прогрес

обумовлений сучасними досягненнями у сфері машинобудування та хімічного виробництва. Лондон виступає одним із провідних світових фінансових, торговельних і туристичних центрів. Будівництво у Великій Британії створило об'єкти світового класу, які підтверджують їхню конкурентоспроможність, включаючи спільні проекти з Євро-Діснейлендом у Парижі (Франція), олімпійські споруди у Атланти (США) та аеропорт у Гонконзі (Китай). Зміни в структурі економіки Великої Британії за останні десятиліття були пов'язані з ростом ролі третинного сектору, який наразі генерує 78% ВВП країни. (рис.4).

Рис.3. Реальне ВВП Великої Британії за останні 16 років

Складено автором за: [2]

Рис.4. Домінуючі складові економіки Великої Британії

Складено автором за: [1]

Фінансові послуги складають 25% ВВП Великої Британії. Лондон є визнаним « фінансовим центром світу»: Банк Англії, найстаріший центральний банк у світі, заснований в кінці 17-го століття, він функціонує як центр банківської системи, де працює понад 50 великих світових банків. Основними напрямками небанківської фінансової діяльності є страхові послуги, ринки фінансових інструментів (включаючи опціони, ф'ючерси, та глобальні депозитарні розписки), ринки облігацій, фінансовий лізинг, валютні операції, трастові операції з іноземними акціями, операції з дорогоцінними металами, управління великою часткою світового ринку нафти та іншими стратегічними товарами. Велика Британія є домом для одних з найважливіших товарних і фондових бірж у світі, таких як Лондонська фондова біржа, Лондонська біржа металів і Балтійська товарна біржа [4].

Туризм займає друге місце у сфері послуг. Близько 7% робочої сили працює у даному секторі і генерує приблизно 5% ВВП. Країна в середньому приймає 31,2 мільйона туристів (2020 рік). За цим критерієм країна займає восьме місце в світі та п'яте в Європі. Своєю довголітньою і неповторною культурою, багатою історією та характерним британським колоритом, Велика Британія привертає до себе мандрівників з усіх куточків світу.

Освітня система Британії поділяється на державний та приватний сектори. Вища освіта фінансується державою. Існує більш ніж 860 вищих навчальних закладів, що пропонують ступені як бакалавра так і магістра. Вищі навчальні заклади Великої Британії включають школи додаткової освіти, університети і коледжі. Велика Британія визнана лідером за кількістю кращих університетів в Європі. У переліку топ-200 університетів містяться 46 британських навчальних закладів, серед них такі престижні університети, як Оксфорд, Единбург, Кембридж, Манчестер, Брістоль, Глазго і Ліверпуль [5].

Гірничодобувна галузь відіграє значну роль у секторі промисловості Великої Британії. Видобуток як природного газу так і нафти постійно зростає протягом тривалого часу. Проте, вартість видобутку нафти значно зросла внаслідок спаду світових цін на цю сировину, що спричинило зменшення обсягів видобутку на 40%. Компанії British Petroleum та Royal Dutch/Shell виступають лідерами у відповідних сегментах ринку. У сфері переробної промисловості основний акцент робиться на виробництві молочних, чайних та кондитерських виробів, металів (10,8% від загального обсягу промислового виробництва), паперу (12,5%), а також на машинобудуванні, хімічній та харчовій промисловості (12,5% від загального обсягу промислового виробництва). Випуск транспортних

засобів (12,4% від загального обсягу промислового виробництва) є провідним у секторі машинобудування. У цій галузі діють вітчизняні виробники (Rover, Jaguar, Vauxhall) та міжнародні компанії (Ford, Honda, Nissan, Toyota). Країна є виробником вантажівок Land Rover, а також виготовляє автомобілі преміум класу Rolls-Royce і Bentley. Суднобудівна галузь славиться виготовленням бурових платформ і морського обладнання. Аерокосмічна промисловість Британії, третя за обсягами після Франції та США, виробляє комерційні та військові літаки (British Aerospace, Harrier, Tornado, Eurofighter Typhoon), вертольоти (Sea King, Linko), авіаційні двигуни (Rolls-Royce) та спорядження для європейського авіабудівника Airbus Industries [3].

Сільське господарство славиться високою продуктивністю та ступенем механізації і є однією з найрозвинутіших галузей у всьому світі. Його розвиток відбувається через постійне об'єднання сільськогосподарського капіталу з промисловим. Площа земель, що використовуються для сільськогосподарських цілей, складає 76% від загальної земельної площі. Більшість цих земель перебуває у власності великих фермерських господарств, які мають площу більш ніж 100 гектарів. Щодо структури виробництва, то там переважає тваринництво, зокрема, молочне та м'ясне скотарство, вирощування свиней та птиці. Основними зерновими культурами є пшениця та різноманітні злаки, такі як ячмінь та овес. Однак країна виробляє лише половину необхідних продуктів харчування для свого населення. Велика частина необхідних продуктів, таких як вершкове масло, цукор, пшениця та свинина, має бути імпортована. [1].

Отже, Велика Британія є одним з найбільших експортерів у світі. Країна експортує різноманітні товари та послуги, включаючи нафту та газ, автомобілі, фармацевтичні продукти, машини та обладнання, хімічні речовини, електроніку, ювелірні вироби, текстиль та одяг. Крім того, Британія є провідним світовим центром фінансових технологій та фінансових послуг. Багато компаній з цих галузей також експортують свої послуги з Великої Британії до інших країн. Найбільше Велика Британія експортує у США, Німеччину, Францію, Ірландію та Нідерланди. Країна також має значний експорт до країн Азії та Тихоокеанського регіону, зокрема до Китаю та Японії. Велика Британія імпортує різноманітні товари та послуги, включаючи харчові продукти, машини та обладнання, нафту та газ, електроніку, хімічні речовини, текстиль та одяг. Найбільшими постачальниками товарів для Великої Британії є ЄС (зокрема Німеччина, Нідерланди та Ірландія), США та Китай. Країна також імпортує значну кількість товарів з країн Азії та Тихоокеанського регіону, зокрема з Індії та Японії.

Сім років тому, мешканці Сполученого Королівства виразили свою волю на референдумі щодо виходу з Європейського Союзу. Нині Велика Британія опинилася поза складом ЄС і, в основному, не підкоряється його правилам. Однак це стало можливим лише після складних політичних протистоянь як в самій країні, так і з Європейським Союзом [6].

Британія завжди була специфічною країною в Європі через своє історичне минуле та географічне положення, що виділяло її серед інших європейських країн. Іншими словами, завжди була Європа, і завжди була Англія, яка ніколи не була повністю європейською. Саме ці відмінності і стануть однією з причин найбільш масштабного дезінтеграційного процесу на території Європейського континенту. Згідно ст.50 Договору про ЄС «Будь-яка держава-член може вирішити вийти з Союзу згідно зі своїми конституційними вимогами.

Термін "брексіт" в основному охоплює всі процеси, пов'язані з виходом Об'єднаного Королівства з Європейського Союзу. Початок цього процесу був закладений ще у 2015 році, коли члени Консервативної партії та Партії незалежності Сполученого Королівства відзначили, що британці не мали можливості висловити свою думку з 1975 року (коли вперше винесли питання про членство у ЄЕС на національний референдум). У відповідь на ці заяви прем'єр-міністр Девід Камерон організував референдум 23 червня 2016 року [7]. Основне питання на референдумі було таке: "Чи має Сполучене Королівство залишитися членом Європейського Союзу, чи вийти з нього?". Результати референдуму стали несподіваними для всього світу: прихильники виходу з ЄС здобули перемогу з 17,4 мільйонами голосів (51,9%), в той час як залишити у Союзі висловились 16,1 мільйонів голосів (48,1%).

Дослідники дезінтеграційних процесів вказують на існування як негативних, так і позитивних наслідків виходу Великої Британії з ЄС .

Серед негативних наслідків є наступні:

- ✓ необхідність переорієнтації виробництва;
- ✓ порушення як політичної так і соціальної стабільності, напружений стан в країні;

- ✓ проблеми, які пов'язані з переорієнтуванням на інші ринки.

До наявних переваг дезінтеграції науковці виділяють такі:

- ✓ вільний вибір політики, не обмежений умовами та цінностями інтеграційного об'єднання – ЄС. Британія трималась подалі від більшості інтеграційних процесів та не була зацікавлена в інтеграції і взагалі була спрямована на національні інтереси (країна відмовилось від єдинної європейської валюти, шенгенської зони, тісної співпраці в

юридичній галузі). Тобто, процес дезінтеграції звільняє державу від зобов'язань та надає можливість зосередитися на інтересах власної країни [8, с. 96].

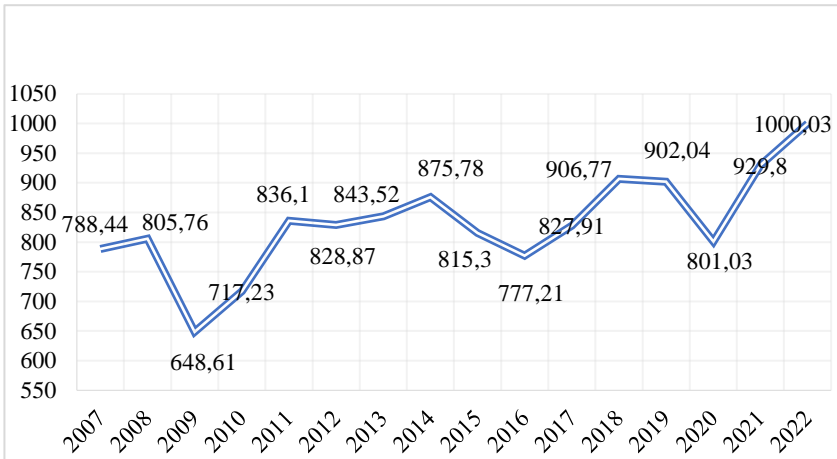
✓ можливість захисту інтересів власних виробників та споживачів. Значні міграційні процеси сприяли поширенню іноземних культур, вірувань і традицій на території держави, що викликало невдоволення більшості консервативних британців, які вважали, що їх національна культура пригнічується[8, с. 97].

Отже, вихід Британії з ЄС вплинув не лише на саму країну, яка так чи інакше змушена була пристосовуватись до нових умов поза межами Співтовариства, але й на усіх членів ЄС, а особливо тих, які мають тісні відносини зі Сполученим Королівством [9].

Зовнішня торгівля Великої Британії включає експорт, імпорт товарів та послуг. Вона є однією з найбільших у світі, оскільки Велика Британія має розвинену економіку та широку мережу торгових партнерів. За даними Всесвітньої організації торгівлі, у 2022 році експорт Великої Британії становив 1000,03 трлн доларів США, а імпорт – 1000,11 трлн доларів США. Головними партнерами Великої Британії є країни ЄС, США, Китай, Японія та Швейцарія. Найбільшими експортерами Великої Британії є автомобільна промисловість, хімічна та фармацевтична промисловості, а також фінансові послуги. Найбільше Велика Британія експортує у США, Німеччину, Францію, Ірландію та Нідерланди. Імпорт в основному включає харчові продукти, машини та обладнання, нафту та газ, електроніку, хімічні речовини, текстиль та одяг. Найбільшими постачальниками товарів для Великої Британії є ЄС (зокрема Німеччина, Нідерланди та Ірландія), США та Китай. Після виходу з ЄС Велика Британія розпочала переговори про укладення нових торговельних угод з іншими країнами [10].

Починаючи з 2009 по 2011 роки спостерігається різке збільшення експорту Великої Британії і далі відбувається збільшення вже не такими швидкими темпами аж до 2014 року. В 2016 році його кількість скоротилась і склала 773.47 млрд дол. після чого експорт знову почав набирати оберти (рис.5).

Якщо аналізувати загальний обсяг імпорту у Сполучене Королівство за останні 16 років можна зазначити, що найменша його кількість складала 676 млрд дол в 2009 році. У 2010 і 2011 роках цей показник збільшується на 14% кожен рік, а протягом останніх 8-ми років є відносно стабільним, з коливаннями в межах близько 10% (рис.6).

Рис. 5. Експорт товарів та послуг Великої Британії за останні 16 років

Складено автором за: [2]

Рис. 6. «Експорт товарів та послуг Великої Британії за останні 16 років»

Складено автором за: [2]

Справедливим є припущення, що Brexit таки спричинив зменшення торговельної відкритості (принаймні дані 2020-2021рр. це засвідчують, хоча, вкрай важко «відокремити» Brexit від коронавірусного тиску), а також припливу прямих інвестицій (ПІ)

Великої Британії, внаслідок подорожчання транспортування і нових митних торговельних бар'єрів. Поряд з цим, Brexit (якщо «ігнорувати» коронавірусний вплив) може сприяти вищій збалансованості зовнішньої торгівлі ВБ. Так, у 2020р. відбулося скорочення як експорту, так і імпорту ВБ, при цьому імпорт зазнав значно більшого падіння.

Крім того, можемо побачити, що обсяги експорту та імпорту майже дорівнюють один одному, як і їхні квоти (експортна – 27,9%, імпортна -28,7%). Це доволі високі показники, які свідчать про високий рівень інтеграції країни у світове господарство.

Таким чином, оцінка наведених вище показників торгівлі свідчить про те, що Велика Британія є високоінтегрованою економікою, з досить різноманітною структурою імпорту та експорту. Основними партнерами Великої Британії є такі потужні економіки, як США, ЄС та країни Азії, що підтримує стабільність у зовнішньоекономічних відносинах Великої Британії.

Велика Британія є 11-тим за розміром торговим партнером України серед європейських країн. Частка Великої Британії складає 3,5% від загального товарообігу з країнами Європи.

8 жовтня 2020 року було підписано Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство і між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. Ця угода набрала чинності з 1 січня 2021 року замінивши Угоду про асоціацію Україна – ЄС.

Були скасовані ввізні мита і тарифні квоти для українських товарів, відповідно до Угоди №1 у формі обміну листами між країнами 4 травня 2022 року. Це рішення надає можливість Україні збільшити експорт сільськогосподарської продукції, а саме: зерно, борошно, мед, кукурудзу та інше.

У 2021 році обсяг торгівлі товарами та послугами склав 3,59 млрд. дол. США, що на 41% більше обсягів 2020 р. Обсяги експорту українських товарів та послуг склали 1,88 млрд. дол. США та збільшилися на 45%, обсяги імпорту збільшилися на 36% та склали 1,7 млрд. дол. США. Сальдо у торгівлі товарами та послугами за цей період позитивне для України і складає 171 млн дол. США.

Обсяг торгівлі товарами у 2021 р. склав 2.2 млрд доларів США, що на 57% більше обсягів 2020 р. Обсяги експорту українських товарів перевищили 1 млрд дол. США та збільшилися на 62%, обсяги імпорту збільшилися на 52% та склали 1.1 млрд дол. США.

У структурі експорту товарів з України до Великої Британії переважали поставки: чорних металів – 26.6% (обсяги поставок збільшилися в 2.4 рази); жирів та олії тваринного або рослинного

походження – 16.6% (обсяги збільшилися на 80%); насіння і плодів олійних культур – 15.1% (обсяги збільшилися на 49%); зернових культур – 13.4% (збільшилися на 24%); електричних машин – 7.5% (обсяги збільшилися на 10%).

У структурі імпорту товарів з Великої Британії до України переважали поставки: засобів наземного транспорту крім залізничного – 22.6% (обсяги збільшилися на 55.4%); реакторів ядерних, котлів, машин – 15.4% (збільшилися на 57.7%); різноманітної хімічної продукції – 8% (збільшилися на 91%); фармацевтичної продукції – 7.4% (обсяги зменшилися на 4.3%) [11].

У 2021 р. обсяги двосторонньої торгівлі послугами склали 1 млрд 397 млн дол. США, відбулось збільшення обсягів на 21%. При цьому експорт послуг з України до Великої Британії склав 802 млн дол. США, збільшення на 26.2%, імпорт британських послуг в Україну склав 596 млн дол. США та збільшився на 14.4%. Сальдо позитивне та складає 208 млн дол. США.

Основними статтями експорту українських послуг до Великої Британії є: послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 62%; транспортні послуги – 19.1%; ділові послуги – 13.6%.

Основними статтями імпорту британських послуг до України є: ділові послуги – 27,2%; послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 15%; послуги, пов'язані з туризмом – 14.7%; роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності – 14.6%; послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 11.9%.

У 2022 році через російську агресію двостороння торгівля зазнала значного падіння. За результатами першого кварталу товарообіг склав 390 млн доларів США, що є меншим на 14.4%. Експорт впав на 24.7%, імпорт на 4.6%.

За обсягами накопичених прямих інвестицій Британія є п'ятим інвестором за розміром в українську економіку. За даними Національного банку України станом на 31.12.2021 Велика Британія інвестувала в економіку України 3 млрд 69 млн дол. США прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі та боргові інструменти, залишки за країнами світу).

Водночас інструменти участі в капіталі (залишки за країнами світу) станом на 31.12.2021 становили 2 млрд 45 млн дол. США, що склало 4.6% у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в економіку України.

До української промисловості надійшло 855 млн дол. США британських інвестицій, що складає 41,8% в їх загальному обсязі. За

даними Національного банку України станом на 31.12.2021 року інвестиції з України у економіку Великої Британії не залучалися [12].

Виклики та можливості Великої Британії. Виклики. Однією з основних проблем Великої Британії є вихід із Європейського союзу, який відбувся у січні 2020 року. Це призвело до економічної невизначеності та погіршення торговельних відносин з ЄС. Крім того, Велика Британія зіштовхнулася з проблемами у охороні здоров'я та освіти, а також зі зростанням безробіття та нерівності доходів. Однією з головних проблем охорони здоров'я у Великій Британії є нестача фінансування. Незважаючи на те, що Велика Британія має національну систему охорони здоров'я (NHS), яка забезпечує безкоштовні медичні послуги для всіх громадян, бюджет NHS не задовольняє потреби населення у медичній допомозі. Це призводить до тривалих черг та низької якості медичного обслуговування. Іншою проблемою є нестача медичних кадрів. У Великій Британії не вистачає лікарів, медсестер та інших фахівців у охороні здоров'я. Це призводить до перевантаження медичних працівників, погіршення якості медичної допомоги та збільшення витрат на охорону здоров'я.

Також у Великій Британії існує проблема соціальної нерівності у охороні здоров'я. Люди з низьким доходом та мігранти мають менший доступ до медичної допомоги та часто стикаються з дискримінацією з боку медичних працівників. Зрештою, Велика Британія також стикається з проблемою старіння населення, що призводить до збільшення витрат на охорону здоров'я та необхідності розробки нових методів лікування та догляду за літніми людьми.

Окрім проблем у охороні здоров'я, Велика Британія також стикається з проблемою безробіття та нерівності доходів. Незважаючи на те, що Велика Британія є однією з найрозвиненіших економік світу, рівень безробіття залишається високим, особливо серед молоді та мігрантів. Це призводить до соціальних проблем, таких як бідність, соціальна ізоляція та злочинність. Нерівність доходів також є серйозною проблемою у Великій Британії. Більшість багатих людей отримують значно більше прибутків, ніж бідні люди. Це призводить до того, що бідні люди не можуть дозволити собі основні потреби, такі як житло, їжа та медична допомога. Крім того, нерівність доходів може призвести до соціальної напруженості та нестабільності [13].

Для вирішення цих проблем необхідно проводити соціально-економічні реформи, спрямовані на покращення доступу до освіти та охорони здоров'я, а також на створення нових робочих місць та покращення умов праці. Також необхідно боротися з нерівністю доходів, запровадивши прогресивну податкову систему та соціальні

програми підтримки бідних верств населення.

Можливості. Незважаючи на ці проблеми, Велика Британія має низку можливостей для розвитку. Вона є однією з найбільших економік світу та має сильний фінансовий сектор. Британія також є лідером у галузі науки та технологій, що дає їй можливість розвивати нові інноваційні проекти та залучати інвестиції. Крім того, Велика Британія має багату культурну та історичну спадщину, що може бути використано для розвитку туризму та культурних галузей. Також Велика Британія може зміцнювати свої торговельні відносини з іншими країнами поза ЄС та розвивати нові ринки. Велика Британія має один з найрозвиненіших фінансових секторів у світі, який включає банки, страхові компанії, інвестиційні фонди та інші фінансові установи. Цей сектор відіграє ключову роль в економіці країни і є одним із головних джерел доходу.

Велика Британія також є домом для Лондонської фондової біржі, яка є однією з найбільших у світі та залучає інвесторів з усього світу. Крім того, Велика Британія є лідером у галузі фінансових технологій та інновацій, таких як блокчейн та цифрові платежі. Завдяки своєму розвиненому фінансовому сектору, Велика Британія має великі можливості для залучення інвестицій та створення нових робочих місць у цій галузі. Також, країна може використовувати свої фінансові ресурси для підтримки соціально-економічних реформ та боротьби з проблемами безробіття та нерівності доходів. Однак, необхідно враховувати ризики, пов'язані з фінансовою нестабільністю та необхідність регулювання фінансових ринків для захисту інтересів споживачів та інвесторів.

Велика Британія є одним із лідерів у галузі культури та туризму. Країна приваблює мільйони туристів щороку завдяки своїм історичним пам'яткам, музеям, галереям та культурним заходам. Лондон, столиця Великої Британії, є одним із найпопулярніших міст для туристів у світі. Крім того, Велика Британія має багату культурну спадщину, яка включає літературу, музику, театр і кіно. Британські автори, такі як Шекспір, Діккенс і Остін, залишили незабутній слід у світовій літературі. Британська музика також має свою унікальну історію і включає такі жанри, як рок-н-рол, панк-рок і брит-поп. Велика Британія також є домом для багатьох великих культурних подій, таких як фестивалі, виставки та концерти. Наприклад, щорічний фестиваль Гластонбері, який проводиться у Великій Британії, є одним із найбільших музичних фестивалів у світі. Завдяки своїй багатій культурній спадщині та широкому спектру туристичних визначних пам'яток, Велика Британія має великі можливості для розвитку туризму

та залучення інвестицій у цю область. Крім того, розвиток туризму може сприяти створенню нових робочих місць та покращенню економічного добробуту країни. Однак необхідно враховувати ризики, пов'язані з перенасиченням туристичного ринку та необхідність збереження культурної спадщини країни [3].

Велика Британія - високорозвинена країна з високим рівнем життя та стабільною економікою. Велика Британія є одним з провідних світових експортерів. Вона експортує широкий спектр товарів і послуг, включаючи нафту і газ, транспортні засоби, фармацевтичні препарати, машини та обладнання, хімікати, електроніку, ювелірні вироби, текстиль та одяг.

Крім того, Велика Британія є великим світовим центром фінансових послуг і фінансових технологій. Багато компаній у цих секторах також експортують послуги з Великої Британії до інших країн. Найбільше Велика Британія експортує до США, Німеччини, Франції, Ірландії та Нідерландів. Вона також активно експортує до Азійсько-Тихоокеанського регіону, зокрема до Китаю та Японії. Велика Британія імпортує широкий спектр товарів і послуг, включаючи продукти харчування, машини та обладнання, нафту і газ, електроніку, хімікати, текстиль та одяг. Найбільшими постачальниками товарів до Великої Британії є ЄС (особливо Німеччина, Нідерланди та Ірландія), США та Китай. Вона також імпортує значну кількість товарів з Азійсько-Тихоокеанського регіону, особливо з Індії та Японії.

Проаналізовані в роботі економічні показники свідчать про те, що Велика Британія є високоінтегрованою економікою. Обсяг вхідних і вихідних інвестицій постійно зростає, що свідчить про довіру до даної країни з боку інших держав та її високий рівень розвитку. З високим кредитним рейтингом та значними доходами від фінансових послуг, Велика Британія має стабільну валютну систему.

Однак, Brexit та пандемія COVID-19 створили невизначеність та виклики для країни, що може вплинути на її валютну систему. В таких умовах, Велика Британія повинна продовжувати зміцнювати свою економіку та взаємовідносини з іншими країнами, щоб забезпечити стабільність своєї економіки й надалі.

Велика Британія є членом багатьох міжнародних об'єднань: ООН, НАТО, G7, СOT та ін. Вона є однією з найбільших економік у світі. У 2022 році ВВП країни становив понад 3,09 трильйона доларів США, що робить її шостою за величиною економікою у світі.

Країна має розвинену індустрію та сектор послуг, а також займається виробництвом автомобілів, машинобудуванням, хімічною промисловістю та іншими галузями. Країна може залучати інвестиції,

розвивати нові галузі, збільшувати експорт та приваблювати іноземних туристів.

Список використаних джерел

1. Geografiamozil. URL: <https://geografiamozil2.jimdofree.com/> (дата звернення 20.02.2024)
2. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (дата звернення 20.02.2024)
3. David Miles and Andrew Scott The British Economy: Past, Present and Future, 2013. 157 p.
4. David Smith Britain's Economic Performance, 2019. 213 p.
5. Brian Hillier The UK Economy: A Manual of Applied Economics, 2017. 144 p.
6. Аналітично-порівняльне правознавство. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/270773> (дата звернення 26.02.2024)
7. Чевичалова Ж. В. Британська сецесія: черговий крок у непростих стосунках ЄС і Великої Британії. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики. 2016. С. 86-90.
8. Задоя А. О. Міжнародні інтеграційні та дезінтеграційні процеси: суперечливі наслідки. Академічний огляд. 2017. №1(46). С.5-13.
9. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики. 2016. С. 25-29.
10. Юрчишин В. Велика Британія після Brexit - не все пропало. Центр Разумкова. 2022. С.2-9.
11. Дія. Бізнес. Експортний напрям. URL: https://export.gov.ua/country/78-velika_britaniia (дата звернення 29.02.2024)
12. Посольство України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. URL: <https://uk.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/881-ukrajina-velika-britaniya/4750-trade-in-goods-and-services-between-ukraine-and-the-united-kingdom/torgivlya-ta-investiciyi> (дата звернення 01.03.2024)
13. The London School of Economics and Political Science. URL: <https://www.lse.ac.uk/> (дата звернення 04.03.2024)

**Науковий керівник: Е. М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент**

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ НІДЕРЛАНДІВ

Доповідь присвячена аналізу інвестиційного клімату Нідерландів, однієї з провідних країн Європейського Союзу. В роботі досліджується поточний стан інвестиційного середовища в країні, особливості його розвитку та привабливості для зарубіжних інвесторів. Аналізується економічна стабільність, інвестиційна діяльність країни, податкові режими та інші фактори, що впливають на інвестиційну діяльність в країні. Доповідь також розглядає потенційні можливості та виклики для інвесторів у різних секторах економіки Нідерландів. Результати аналізу допоможуть інвесторам прийняти обгрунтовані рішення щодо розміщення капіталу та розвитку бізнесу в цій країні.

Ключові слова: *економіка Нідерландів, інвестиції, інвестиційний клімат, відкрита економіка*

The report is devoted to the analysis of the investment climate of the Netherlands, one of the leading countries of the European Union. The work examines the current state of the investment environment in the country, features of its development and attractiveness for foreign investors. Economic stability, investment activity of the country, tax regimes and other factors affecting investment activity in the country are analyzed. The report also examines the available opportunities and challenges for investors in various sectors of the Dutch economy. The results of the analysis of verified investors make informed decisions about the placement of capital and business development in this country.

Keywords: *economy of the Netherlands, investments, investment climate, open economy*

Інвестиції є ключовим фактором розвитку будь-якої економіки. Створення привабливого інвестиційного середовища є важливим завданням для залучення капіталу, технологій і розвитку підприємства. Привабливе інвестиційне середовище є важливим, оскільки воно сприяє економічному зростанню, збільшує виробничі потужності, розвиває нові технології, залучає нові ринки збуту, створює нові робочі місця і підвищує рівня життя людей.

По-перше, привабливе інвестиційне середовище сприяє прискоренню економічного зростання. Інвестиції стимулюють виробництво, створюють нові підприємства та розвивають вже

працюючи. Це, у свою чергу, створює нові робочі місця та збільшує виробництво товарів і послуг. Збільшення виробництва сприяє збільшенню доходу, який можна використовувати для подальшого розвитку економіки.

По-друге, привабливе інвестиційне середовище залучає нові технології та знання. Інвестори часто приносять не лише капітал, але й передові технології, управління та навички. Це сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності місцевих підприємств, а також сприяє розвитку інновацій та реалізації нових ідей.

По-третє, привабливе інвестиційне середовище сприяє підвищенню рівня життя людей. Інвестиції створюють нові робочі місця та збільшують доходи людей. Крім того, вони можуть сприяти розвитку інфраструктури, освіти та охорони здоров'я, тим самим покращуючи якість життя людей.

Для створення привабливого інвестиційного середовища в державі необхідно реалізувати ефективну економічну політику, забезпечити стабільність і прозорість управління, зменшити адміністративні бар'єри для бізнесу та забезпечити правову безпеку інвесторів. Крім того, для забезпечення кваліфікованої робочої сили необхідні інвестиції в розвиток людського капіталу, зокрема в освіту та навчання.

Тому привабливе інвестиційне середовище є ключовим фактором досягнення економічного зростання, технологічного розвитку та підвищення рівня життя людей. Створення сприятливого інвестиційного клімату потребує комплексних заходів та впровадження реформ, спрямованих на покращення бізнес-середовища та стимулювання інвестиційної активності.

Для поліпшення та підтримки інвесторів у 1978 році було створено підрозділ для інвесторів з закордону, яке називалося Netherlands Foreign Investment Agency, за весь час цей підрозділ допоміг трохи більше п'яти тисячам компаній та п'ятдесяти державам відкрити чи розширити бізнес у Нідерландах.

Нідерланди входять в десятку найбільш освічених країн світу (індекс освіти складає 6,66 бали, та займає 9 місце у рейтингу) [1]. Голландці відомі своїм інноваційним мисленням і подіями, що відображено в їхньому бізнес-секторі та здатності йти в ногу зі світовими тенденціями. Одним із найсильніших аспектів Нідерландів є їх транспортна інфраструктура і на мою думку, це великий потенціал для розвитку у сферах досліджень та інновацій. Нідерланди є невеликою країною, але посідаю 4 місце у списку конкурентоспроможних економік світу. По-третє, Нідерланди є дуже привабливими для мігрантів, вони займають одне із перших місць за

індексом щастя - 86,1% [2], а за їх індексом безпеки – шосте місце (8,1 бал) [3].

Нідерланди мають дуже відкриту економіку і є однією з найбільших торговельних країн світу. Для забезпечення подальшої інтеграції в міжнародний простір Нідерланди мають можливість продовжувати активні переговори про нові торгові угоди з іншими країнами. Також Нідерланди вважаються однією з найбільш креативних націй у світі, і це стало поштовхом для успіху у сферах дизайну, музики, технологій та іншому. Ця креативність стала чинником, який привів до зростання важливості культурної та творчої економіки.

Нідерланди входять до найбільших одержувачів і джерел прямих іноземних інвестицій у світі та є одним з найбільших історичних одержувачів прямих інвестицій зі Сполучених Штатів. Це можна пояснити конкурентоспроможною економікою Нідерландів, історично сприятливим для бізнесу податковим кліматом та багатьма інвестиційними договорами, які передбачають захист інвесторів. Голландська економіка має значні прямі іноземні інвестиції у широкий спектр секторів, включаючи логістику, інформаційні технології та виробництво. Нідерланди не є кінцевим пунктом призначення для більшості цих інвестицій. Аналогічно, у своєму інвестиційному звіті за 2020 рік Конференція ООН з торгівлі та розвитку назвала Нідерланди четвертим за величиною місцем призначення глобального припливу ПІІ (прямі іноземні інвестиції) та третім за величиною джерелом відтоку ПІІ.

Нідерландська інвестиційна політика характеризується сильною міжнародною орієнтацією та ліберальною політикою щодо іноземних інвестицій. Багато голландських компаній є транснаціональними за своєю природою, і деякі з них котируються на закордонних фондових ринках. Нідерланди пропонують конкурентоспроможний фінансовий клімат, розвинену інфраструктуру та стратегічне розташування. З іншого боку, країна має невеликий внутрішній ринок і залежить від економічних показників своїх партнерів.

Згідно зі статистикою Національного банку Нідерландів, станом на кінець 2022 року загальні інвестиційні активи Нідерландів перевищили 2,7 трильйонів євро, що приблизно в 11 разів перевищує ВВП країни. При цьому понад 60 відсотків цих інвестицій було здійснено за кордоном.

У вересні 2022 року обсяг інвестицій у матеріальні кошти (сукупність витрат, спрямованих на будівництво, реконструкцію об'єктів, що призводять до збільшення їх первісної вартості, придбання машин, обладнання, транспортних засобів, виробничого та

господарського інвентарю) був на 4,4 відсотка більший у річному обчисленні. Це переважно тому, що інвестиції у будівлі та літаки зросли.

За даними таблиці 1 можна зробити висновки, що у 2018 і у 2020 роках відсоток інвестиції дуже низькі. В 2018 році світова економіка зіштовхнулася з торговельним конфліктом і тому були введені нові мита та жорсткіші заходи. Також були підвищені процентні ставки, що мало на меті стримати інфляцію та регулювати економічне зростання. На нестабільність інвестицій ще могло вплинути те, що Велика Британія проходила операцію для виходу із ЄС, що негативно сказалося на інвестиційній довірі до країн Європейського Союзу. Ще зросли ціни на нафту і були високими на протязі декількох місяців. А ось у 2020 році почалася пандемія COVID-19 і всі інвестиції в країну та з країни дуже знизилися і почали потроху повертатися у норму вже з 2021 року.

Таблиця 1

Основні показники інвестиційної діяльності Нідерландів за останні сім років*

	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Вхідні потоки,%	-1,1	-12,8	-22,3	-2	-36,1	27,3	30,7	43,5	13,2	37,5
Вихідні потоки,%	12,5	-1,5	-31,8	-2,1	-29,9	32,5	37,1	51,4	13,3	47,4
Портфельні інвестиції млрд. дол.	-237,05	-91,32	210,17	37,19	8,47	43,68	28,55	-39,57	59,57	5,34

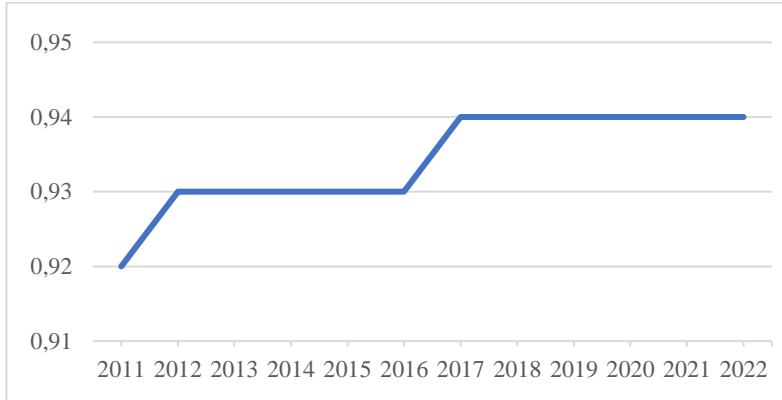
*Складено автором за даними dataworldbank[4]

В Нідерландах існує розвинена бізнес-інфраструктура, яка містить в собі високо кваліфіковану робочу силу, відкритість до міжнародного співробітництва, доступність фінансування та відсутність складних регулятивних бар'єрів. Країна має одну з найнижчих ставок корпоративного податку (19%), відсутній податок на додану вартість між державами ЄС, також країна має низький рівень корупції та займає 8-е місце (82 бали) за індексом сприйняття корупції. За версією журналу Forbes в 2018 році Нідерланди займають 3 місце, як найкраща країна в світі для ведення бізнесу, а індекс легкості ведення бізнесу дорівнює 42. Більшість інвесторів розглядають саме Нідерланди для ведення своєї підприємницької діяльності.

Згідно зі звітом ООН Нідерланди посідають 9-е місце по індексу людського потенціалу у 2022 році, показник якого складає 0,94 за шкалою від 0 до 1. Цей індекс включає в себе багато різних факторів, таких як, рівень освіти населення, середня тривалість життя, рівень

бідності та безробіття, рівень злочинності та рівень охорони здоров'я, розмір ВВП на душу населення.

Рис.1. демонструє, що з 2011 по 2022 рік індекс розвитку людського потенціалу збільшився з 0.92 до 0.94. Країна відноситься до країн з дуже високим рівнем ІРЛП. Коефіцієнт Джині дорівнює 72,2 зі 100 – де 100, це ідеальна рівність розподілу країною доходів між населенням.

Рис.1. Індекс розвитку людського потенціалу за 2011-2022 роки

Складено автором за даними statista[5]

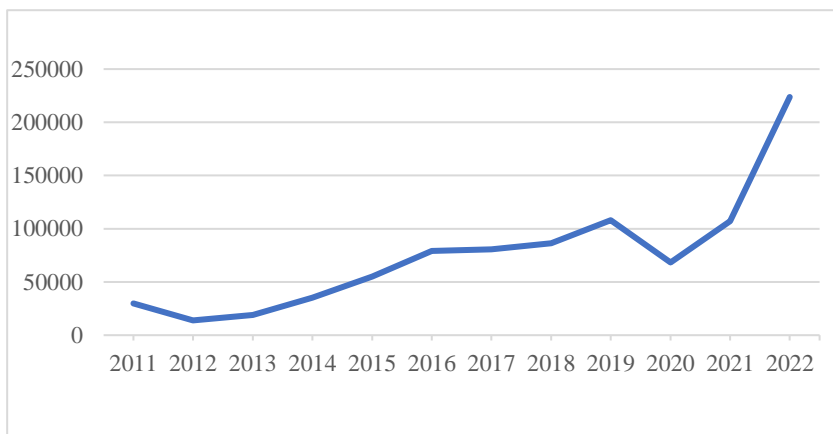
Нідерландський ринок праці бере свій початок із Середньовіччя, коли сільське господарство було основним сектором економіки. У 16 столітті, з початком розширення торгівлі та колонізації, Нідерланди стали однією з найбільш процвітаюча країн світу.

Чиста міграція у 2020 році склала 68 359 осіб, у 2021 - 107 198, а у 2022 - 227 882. Починаючи з 2002 року у Нідерландах спостерігається стійкий тренд збільшення чистої міграції, але у 2020 році зафіксоване різке падіння показників через пандемію COVID-19 та заборона владою перетину кордонів, через карантинні обмеження, але вже у 2021 році показники імміграції, еміграції та відповідно чистої міграції починають рости. Це все ми можемо бачити на рис.2.

Щодо вікової структури мігрантів, то найбільше всього у Нідерландів мігрантів віком від 25 до 45 років, їх 37%, від 45-65 років - 22%, до 15 років- 20%, з 15 до 25 - 20% і людей старших за 65 років лише 3%.

За географічним розподілом, найбільше іммігрантів у Нідерландах із країн Європи в основному з Польщі (50%), (20,9%) з країн Азії,

(10,7%) з Америки та (7,3%) з країн Африки, і тільки 7,6% з них мають голландське коріння [2].

Рис.2. Динаміка чистої міграції з 2011-2022 рік, тис чол.

Складено автором за даними Statistics Netherlands [6]

Що стосується біженців, то Нідерланди за 2021 рік дали прихисток 36620 особам, з них людей з Сирії(14940), Афганістану (6431), Туреччини (3215), Йємену (1855). Після вторгнення росії в Україну Нідерланди прийняли до себе приблизно 79000 українців.

З всіх цих даних стає зрозуміло, що Нідерланди мають високі показники на ринку праці, та дають можливість працювати не тільки своїм громадянам, та й мігрантам і вимушеним переселенцям.

Щоб розуміти інвестиційну привабливість, потрібно розуміти, які податки потрібно буде платити при відкритті бізнесу країні.

Основні податки:

- Податок на прибуток(за рік): 36,93% на дохід до 73 031 євро, 49,50% на дохід понад 73 031 євро;

- Податок на прибуток підприємств (Vennootschapsbelasting): 25% для перших € 200.000 прибутку (2024 р.), 20% для прибутку понад € 200.000 (2024 р.);

- Податок на додану вартість (BTW): 21% для більшості товарів і послуг, 9% для деяких товарів і послуг;

- Податок на зарплату (Loonbelasting): ставка залежить від рівня доходу працівника і може коливатися від 9,45% до 49,5%;

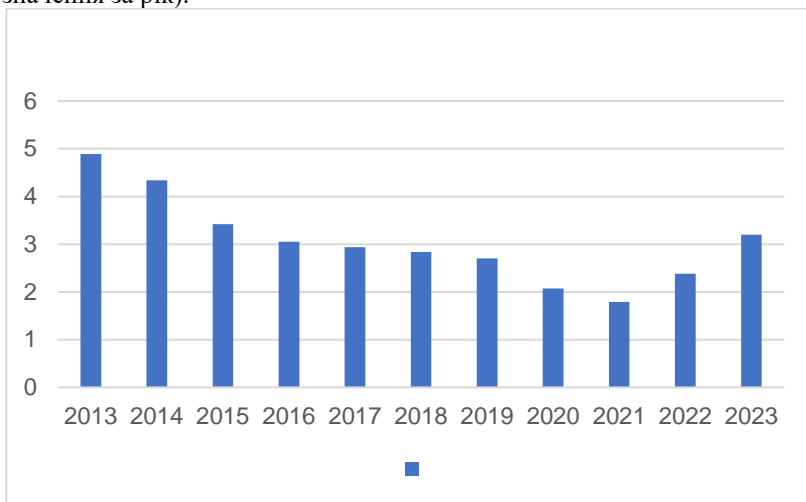
- Муніципальні податки: залежать від місцевого муніципалітету;

- Податок на нерухомість: будинки/квартири - 0,0431% від вартості нерухомості, комерційні приміщення - 0,1911% від вартості

майна, орендовані комерційні приміщення - 0,1370% від вартості нерухомості.[7]

Також важливим пунктом є процентні ставки по кредитах, тому на рис 3. ми можемо побачити ці ставки за останні 11 років (середнє значення за рік).

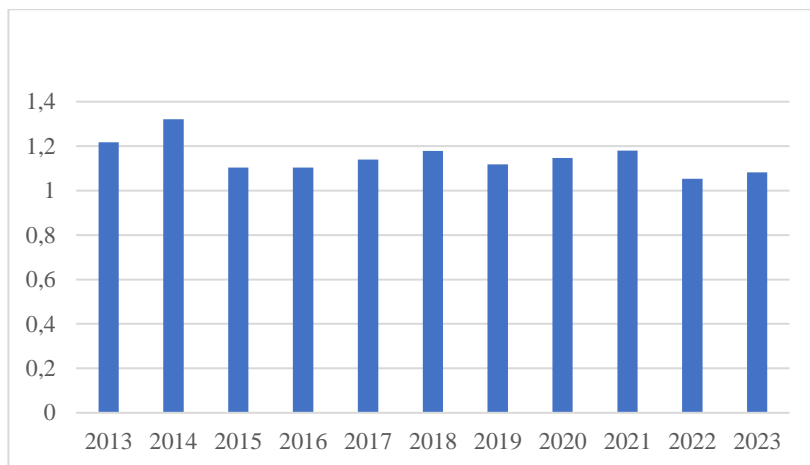
Рис. 3 Процентні ставки за банківськими кредитами в Нідерландах за 2013-2023рр., % [8]

Процентна ставка з 2013 року мала тенденцію зменшуватися, але з 2022 року вона знов почала збільшуватися, на ріст впливає багато факторів, таких як економічне зростання, нестабільність на світовому ринку, ріст обмінної валюти та інш. Проаналізуємо й обмінний курс валюти за період з 2013 по 2023 роки, як зазначалося вище, державною валютою є євро (рис.4).

Ці дві валюти дуже стабільні відносно одна одної, тому обмінний курс мінявся незначно і тому люди втрачають не багато.

Також головним показником є середня заробітна плата у країні, чим вищий рівень життя в країні, тим вища заробітна плата, тому багато інвесторів створюють свої підприємства в країнах, де дуже низька оплата робочої сили, але при створенні свого бізнесу високий рівень мінімальної заробітної плати буде свідчити про високу купівельну спроможність власного продукту у обраній країні, тому і вартість товару, а з нею і прибуток будуть вищими. Саме в Нідерландах мінімальна заробітна плата у 2023 році склала 1995 євро без відрахування податків[10], також в країні існує стандарт робочого часу

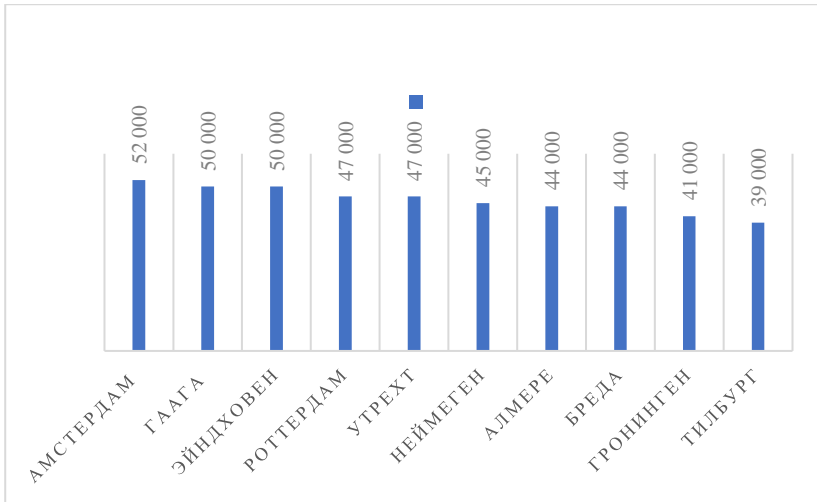
за тиждень, який варіюється від 36, 38 або 40 годин з оплатою 12,79 євро, 12,12 євро та 11,51 євро відповідно, тому оплата за тиждень становить 460 євро при будь-якому вибраному часі роботи. Також працівники мають обов'язкові надбавки до зарплати, якщо робочий день виходить більше 8 годин, то кожна додаткова година на 25% більше; 125% за нічні зміни, 125% за роботу у суботу, 150% – у неділю, 200% за роботу у свята. На рис. 5 ми можемо побачити, що найбільші зарплати за рік отримують саме у столиці Нідерландів.

Рис.4. Обмінний курс в Нідерландах в 2013-2023 рр., дол. за 1 євро [9]

Також важливо розуміти як працює банківська система в країні і наскільки вона інтегрована в світове господарство. Так як Нідерланди є членом Європейського союзу, тому не мають власної національної валюти та з 2002 року використовують євро. Валютна політика країни контролюється Європейським центральним банком, який відповідає за стабільність цін та інші аспекти монетарної політики в єврозоні. Незважаючи на це, Нідерланди мають розвинуту фінансову систему та багато великих міжнародних банків, таких як ABN AMRO, ING та Rabobank. Країна також має активний ринок цінних паперів та фондову біржу. Амстердамська фондова біржа, є однією з найбільших та найстаріших у світі. До введення євро Нідерланди мали свою власну грошову одиницю - гульден. Гульден був введений в обіг у 17 столітті і був використовуваний до 2002 року. Центральним банком Нідерландів є Державний банк Нідерландів (De Nederlandsche Bank), який відповідає

за регулювання грошового обігу в країні. Державний банк Нідерландів також забезпечує функціонування системи платежів і веде монетарну політику відповідно до мандату Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ). Нідерланди відомі своїми високорозвиненими електронними системами платежів, такими як iDEAL, які забезпечують швидкі та зручні безготівкові операції.

Рис.5. Річна заробітна плата у містах Нідерландів, тис. дол. [11]

Також варто зазначити, що Нідерланди є однією з передових країн у впровадженні безготівкових технологій, таких як безконтактні платежі, мобільні платежі та електронні гаманці.

Платіжний баланс Нідерландів є одним з найбільш активних у світі. За даними Національного банку Нідерландів, у 2020 році країна мала позитивний баланс зовнішньої торгівлі на рівні 86,4 мільярдів євро. У той же час, позитивний баланс поточних операцій становив 35,5 мільярдів євро. А ось державний борг Нідерландів складає приблизно 52% від ВВП

Проаналізуємо інтегрованість Нідерландів у світове господарство. Експортна та імпортна квоти відповідно дорівнюють 83% та 75%. Це свідчить про те, що королівство дуже інтегроване у світове господарство. Високий показник експортної квоти може свідчити про сильну торговельну діяльність країни і її конкурентоспроможність на світовому ринку. А ось високий показник імпоротної квоти може

свідчити про велику залежність країни від імпорту, а також може вказувати на наявність широкого асортименту товарів і послуг, що імпортуються для задоволення внутрішнього попиту.

В таблиці 2 наведено SWOT-аналіз, який нам продемонструє сильні та слабкі сторони країни та допоможе визначити що може загрожувати при інвестуванні в королівство Нідерланди.

Таблиця 2

SWOT-аналіз Нідерландів

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Географічне положення; 2. Високий рівень інфраструктури; 3. Відкрита економіка; 4. Висококваліфікована робоча сила; 5. Високий рівень життя; 6. Низький рівень корупції. 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Старіння нації; 2. Високі витрати; 3. Низький рівень корупції; 4. Залежність від міжнародної торгівлі.
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток зеленої енергетики; 2. Зростання міжнародної торгівлі; 3. Підвищення рівня логістики; 4. Більше фокусування на сферу послуг. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Геополітична нестабільність; 2. Зміни в законодавстві; 3. Демографічні проблем.

До сильних сторін ми віднесли географічне положення, тому що країна знаходиться в ЄС та має вихід до моря, що є великим плюсом. Високий рівень інфраструктури - країна має розвинену транспортну і логістичну системи, що полегшує обмін та перевезення товару. Низький рівень корупції можна віднести одразу у дві сторони, з одного боку низький рівень корупції показує, що в країні будуть рівні можливості для кожного і що можна довіряти уряду і розуміти, що ніхто не буде розводити на гроші. А ось слабка сторона в цьому в тому, що деякі звикли швидко та за гроші вирішувати багато питань. Також Нідерланди дуже залежні від міжнародної торгівлі, бо внутрішній ринок дуже слабкий і країна більше зосереджується на експорті, а це робить її більш чутливою до коливань на міжнародному ринку.

Можливості. При бажанні інвестувати в Нідерланди можна обрати зелену енергетику, тому що країна має всі можливості стати провідною країною у цій сфері та повністю перейти на зелену енергетику та не псувати довкілля. Всі наступні пункти країна може просто поліпшити і стати в них найкращою.

Із загрозами все набагато складніше, наприклад геополітична нестабільність, конфлікти будь яких європейських країн можуть вплинути на економіку як Нідерландів, так і інших країн. Зміни в законодавстві можуть змінюватися кожен раз при зміні уряду і

президента і кожен раз прийдеться до них прилаштовуватися. Також демографічні проблеми, Нідерланди є країною зі старіючим населенням і з кожним роком працездатного народу стає менше, податки мають покривати всі пенсії населення та потрібно підтримувати здоров'я працездатного населення, щоб вони могли більше працювати, і закликати до країни більше іммігрантів, щоб вони закривали всі потреби у робочій силі.

Список використаних джерел

1. Prague Process (2024). Загальна інформація про населення Нідерландів URL: <https://www.pragueprocess.eu/ru/countries/558-netherlands>
2. Statista (2023). Share of respondents that are happy in the Netherlands.URL: <https://www.statista.com/statistics/1384699/netherlands-happiness/>
3. I am Expat (2023). The Netherlands ranks in the top 10 best countries for students.URL:<https://www.iamexpat.nl/education/education-news/netherlands-ranks-top-10-best-student-countries>
4. The World Bank (2023) Foreign direct investment, net outflows(% of GDP). URL:<https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.WD.GD.ZS?end=2022&locations=NL-1W&start=2012>
5. Statista(2024) Human development index of the Netherlands URL:<https://www.statista.com/statistics/1277760/human-development-index-netherlands/>
6. 125 years Statistics Netherlands (2024). Immigration. URL: <https://www.cbs.nl/en-gb/visualisations/dashboard-population/population-dynamics/immigration>
7. Мінфін (2024) Курс євро до далара. URL:<https://index.minfin.com.ua/exchange/world/usd/eur/>
8. European Central Bank(2024). Bank interest rates - loans to households for house purchase with an IRF period of over ten years (new business) - Netherlands. URL:<https://data.ecb.europa.eu/data/datasets/MIR/MIR.M.NL.B.A2C.P.R.A.2250.EUR.N>
9. Europa.jobs(2024) Плануєш переїзд до Нідерландів на роботу? Ось усе, що вам потрібно знати про податки. [URL: https://europa.jobs.ua/blog/kandydat/use-shcho-potribno-znaty-pro-podatky-w-niederlandach](https://europa.jobs.ua/blog/kandydat/use-shcho-potribno-znaty-pro-podatky-w-niederlandach)
10. Government of the Netherlands(2024). Minimum wage amounts. URL:<https://www.government.nl/topics/minimum-wage/minimum-wage->

amounts-as-of-2024

11. U.S.v Department of State. 2023 Investment Climate Statements: Netherlands. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/the-netherlands/>

***Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент***

ШВЕЙЦАРІЯ: ПРИВАБЛИВІСТЬ КРАЇНИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Присвячено дослідженню Швейцарії, як привабливої країни для іноземних інвестицій. Надано загальну характеристику країни та сучасний стан розвитку економіки Швейцарії, а також досліджено та розкрито інвестиційну привабливість країни для іноземних інвестицій.

Ключові слова: *економічний розвиток Швейцарії, інвестиційна привабливість, стабільність інвестиційного клімату, політична надійність*

Dedicated to the study of Switzerland as a country for foreign investment. The general characteristics of the country and the current state of development of the Swiss economy are provided, as well as the investment attractiveness of the country for foreign investments is investigated and revealed.

Keywords: *economic development of Switzerland, investment attractiveness, stability of the investment climate, political reliability*

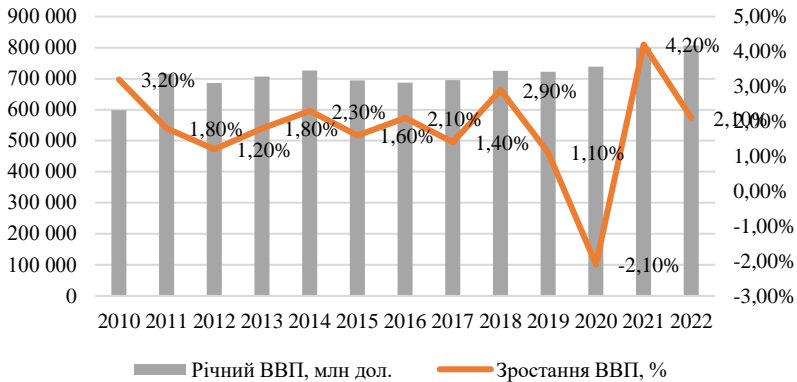
У цій доповіді ми досліджуємо привабливість Швейцарії для іноземних інвестицій. Швейцарія – це країна, розташована у Західній Європі, її площа становить 41 290 км² і її можна вважати досить маленькою країною. Столиця країни – м. Берн. Населення Швейцарії складає 8,8 млн. осіб. Це лише 0,11% від загального населення світу. Швейцарія посідає 101 місце у списку країн (і залежних територій) за кількістю населення. Щільність населення Швейцарії становить 223 особи на квадратний кілометр. Основними мовами Швейцарії є французька, німецька, італійська, ретороманська. Очікувана тривалість життя: 81 рік (чоловіки) та 85 років (жінки).

Швейцарія – одна з найбільш розвинених країн світу з високим рівнем доходу, розташована в гірській місцевості, не має виходу до моря. Має потужну транспортну інфраструктуру, має середній рівень урбанізації, найбільші міста – Цюрих, Женева, Базель, Берн, Лозанна [1].

Показник ВВП у третьому кварталі 2023 р. становив 190 220 млн дол. Швейцарія посідає 18 місце в рейтингу квартального ВВП серед країн світу. Динаміка ВВП країни представлена на рис. 1.

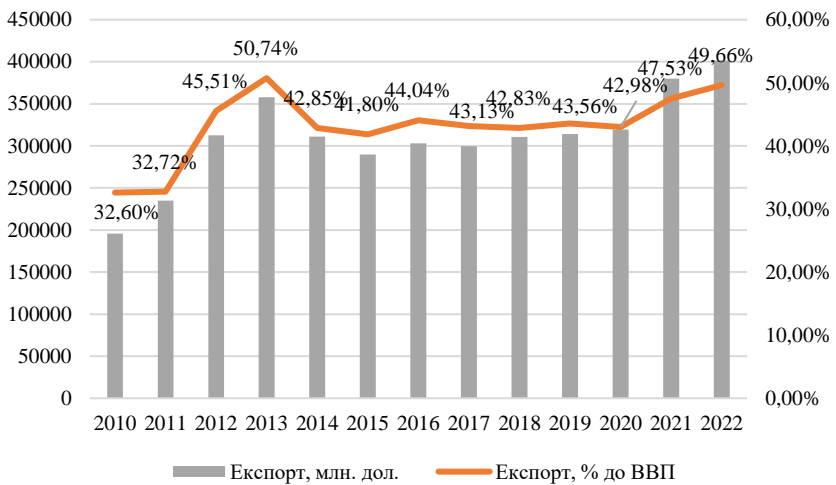
Швейцарія належить до тих країн, де частка зовнішньої торгівлі у валовому внутрішньому продукті (ВВП) найвища. Основними

партнерами в прикордонній торгівлі товарами є промислово розвинені країни [2].

Рис. 1. Динаміка ВВП Швейцарії

На рис. 2 представимо динаміку експорту Швейцарії за 2010–2022 роки.

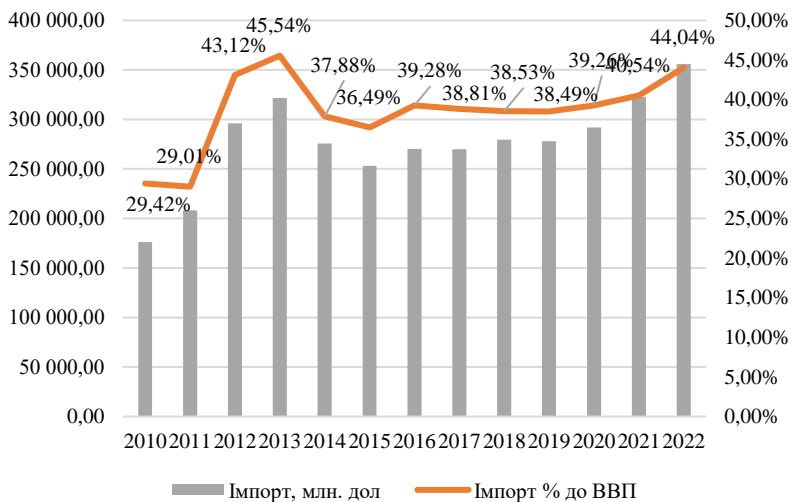
Рис. 2. Динаміка експорту Швейцарії за 2010–2022 рр.

За період 2010–2022 рр. Швейцарія відзначилася стійким ростом

експорту, що визначалося значними обсягами та високим відсотком до ВВП. Зокрема, експорт збільшився майже удвічі протягом цього періоду, з 195609 млн. доларів у 2010 р. до 401431 млн. доларів у 2022 р. Частка експорту до ВВП також значно зросла, досягнувши пікових значень у 2021 та 2022 рр. – 47,53% та 49,66% відповідно. Ці дані свідчать про важливу роль експорту у структурі швейцарської економіки та успішність її зовнішньоекономічної діяльності.

Протягом 2010-2022 рр. імпорт Швейцарії зростає, відзначаючись значними обсягами і високим відсотком до ВВП. Зокрема, імпорт збільшився з 176 280,60 млн. доларів у 2010 р. до 355991,40 млн. доларів у 2022 р. Відношення імпорту до ВВП також демонструє зростання, досягнувши найвищих значень у 2021 та 2022 рр. – 40,54% та 44,04%, відповідно (рис.3). Ці дані свідчать про важливу роль імпорту у структурі зовнішньоекономічної діяльності країни та її залежність від зовнішніх ринків.

Рис. 3. Динаміка імпорту Швейцарії за 2010-2022 рр.

У табл. 1 представимо динаміку торгового балансу Швейцарії за 2010-2021 рр. У 2022 р. торговий баланс Швейцарії склав 45439,9 млн. доларів, з коефіцієнтом покриття 112,76% та відсотком ВВП 5,62%.

У 2021 р. торговий баланс зменшився порівняно з 2020 роком, але відновився в порівнянні з попередніми роками. Коефіцієнт покриття свідчить про те, що експорт перевищує імпорт, а відсоток торгового

балансу до ВВП свідчить про його вагомий внесок у економіку країни.

Таблиця 1

Динаміка торгового балансу Швейцарії за 2010-2022 рр.

Дата	Торговий баланс, млн дол.	Коефіцієнт покриття	Торговий баланс ВВП %
2022	45 439,9	112,76%	5,62%
2021	57 243,5	117,74%	7,00%
2020	27 790,1	109,36%	3,72%
2019	36 864,9	112,99%	5,08%
2018	31 220,6	111,17%	4,30%
2017	29 768,4	111,03%	4,32%
2016	32 771,5	112,13%	4,77%
2015	36 692,8	114,50%	5,30%
2014	35 462,8	112,86%	4,97%
2013	36 343,2	111,30%	5,20%
2012	16 503,2	105,58%	2,39%
2011	26 599,4	112,77%	3,71%
2010	19 328,7	110,96%	3,19%

Швейцарія лідирує на світовому ринку в таких галузях, як:

1) хімічна та фармацевтична продукція – Швейцарія є однією з провідних країн у виробництві і експорті фармацевтичних і хімічних товарів;

2) дорогоцінні метали та дорогоцінні камені – за рахунок багатства природних ресурсів та високотехнологічного виробництва, Швейцарія має сильну позицію в експорті дорогоцінних металів і каменів;

3) машини, техніка, електроніка. Швейцарія славиться високотехнологічними виробництвами, такими як точне медичне обладнання, годинники високої якості та інші високотехнологічні машини та пристрої;

4) годинники та ювелірні вироби – Швейцарія володіє світовим авторитетом в виробництві годинників і ювелірних виробів високої якості та дизайну;

У цих галузях країна зберігає високу репутацію завдяки своїм високим стандартам якості, технологічному передові, інноваціям та традиціям.

У галузі послуг Швейцарія також володіє високою конкурентоспроможністю та лідерством в наступних секторах:

1) фінансові послуги. Зокрема, банківська система Швейцарії вважається однією з найстабільніших і найбільш конфіденційних у світі. Фінансовий сектор, включаючи банківські та страхові послуги, грає важливу роль у швейцарській економіці;

2) туризм. Швейцарія славиться своїми курортами, гірськими регіонами та культурно-історичними пам'ятками, що робить туризм однією з ключових галузей послуг;

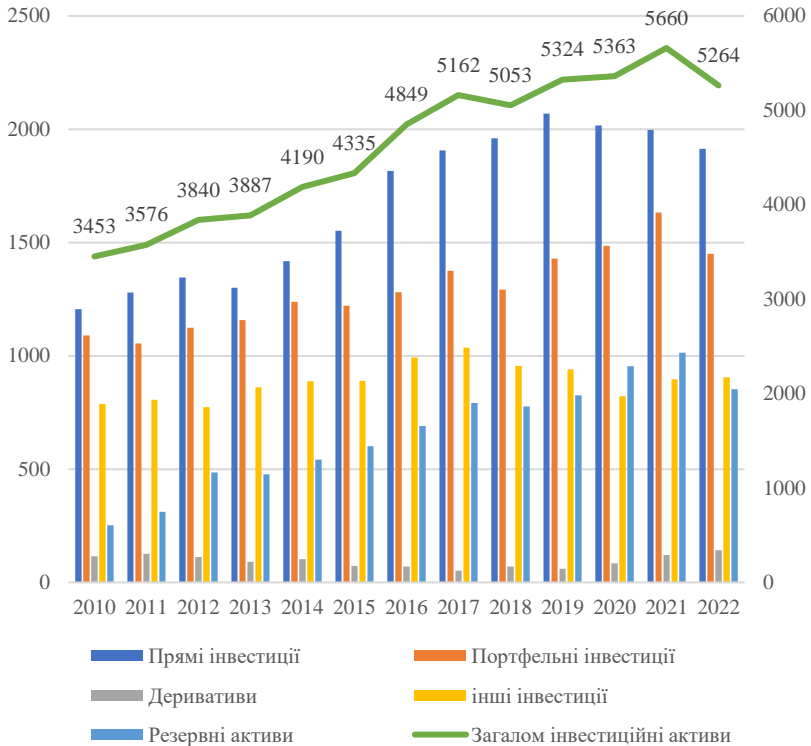
3) вища освіта та наукові дослідження. Швейцарія володіє престижними університетами та дослідницькими установами, що робить освіту та науку важливою частиною галузі послуг.

Також, у зв'язку з високим рівнем життя та культурним середовищем, послуги у сфері гастрономії, мистецтва та розваг також мають свою вагому роль у формуванні привабливості Швейцарії для життя та відвідувань.

Таким чином, у 2022 р. Швейцарія продовжує активно здійснювати різноманітну зовнішню торгівлю, підтверджуючи свою глобальну спрямованість та інноваційний підхід. Важливими напрямками імпорту є дорогоцінні метали, хімічні та фармацевтичні продукти, машини та електроніка, тоді як експорт сфокусований на хімічній продукції, дорогоцінних металах, машинах та електроніці. Швейцарія залишається світовим лідером в цих галузях завдяки високим стандартам якості та інноваціям. У сфері послуг країна визначається конкурентоспроможністю у фінансовому секторі, туризмі та вищій освіті [4].

Швейцарія вітає міжнародних інвесторів із сприятливим загальним інвестиційним кліматом. Федеральний уряд Швейцарії ухвалює закони та правила, що регулюють корпоративну структуру, фінансову систему та імміграцію, а також укладає міжнародні торговельні та інвестиційні угоди Проте 26 кантонів Швейцарії і найбільші муніципалітети мають значну незалежність у формуванні інвестиційної політики на місцевому рівні, включаючи стимули для залучення інвестицій. Цей федеральний підхід допоміг швейцарцям зберегти довгострокову економічну та політичну стабільність, прозору правову систему, розгалужену та надійну інфраструктуру, ефективні ринки капіталу та відмінну якість життя для мільйонів жителів країни. Багато американських компаній розміщують свої європейські чи регіональні штаб-квартири в Швейцарії, що приваблює скромні корпоративні ставки країни, продуктивну та багатомовну робочу силу, а також добре підтриману інфраструктуру та транспортні мережі. Іноземні компанії також обирають Швейцарію як ворота на ринки Східної Європи, Близького Сходу та інших країн. Крім того, іноземні компанії обирають Швейцарію через сприятливе та менш обмежувальне трудове законодавство порівняно з іншими європейськими країнами, а також через наявність кваліфікованої робочої сили. Це зумовлює активне накопичення інвестиційних активів

країною (рис. 4).

Рис. 4. Динамік інвестиційних активів Швейцарії у 2010-2022 рр., млрд швейцарських франків

Отже, у 2021 р. обсяги інвестиційних активів країни склали 5660 млрд швейцарських франків, у 2022 р. дещо знизившись до 5264 млрд швейцарських франків (до рівня 2017 р.).

Загальні активи та зобов'язання виросли протягом 2013-2022 рр. Протягом 2013-2022 р. чиста міжнародна інвестиційна позиція Швейцарії залишається на високому рівні. У 2018 та 2020 рр. спостерігається значне зростання чистої міжнародної інвестиційної позиції із наступним зниженням до 2022 р. (табл. 2) [5].

У 2019 р. Всесвітній економічний форум оцінив Швейцарію як п'яту найбільш конкурентоспроможну економіку світу. Цей високий рейтинг відображає надійне інституційне середовище країни та високий

рівень технологічних і наукових досліджень і розробок. За дуже небагатьма винятками, Швейцарія вітає іноземні інвестиції, надає національний режим і не встановлює, не сприяє та не допускає перешкод для торгівлі. За даними ОЕСР, швейцарське державне управління посідає високе місце в усьому світі за ефективністю виробництва та користується найвищою довірою серед усіх національних урядів ОЕСР. Конкурентоспроможна економіка країни та відкритість для інвестицій привели до зростання сукупних прямих інвестицій Швейцарії. Швейцарія встановила до 2050 р. ціль щодо нульових чистих викидів, а в січні 2021 р. прийняла відповідну довгострокову кліматичну стратегію, яка визначає керівні принципи кліматичної політики до 2050 р. та встановлює стратегічні цілі для будівель, промисловості, транспорту, сільського господарства та харчових секторів, фінансових ринків, авіації та утилізації відходів. У лютому 2020 р. Швейцарія оновила свій національно визначений внесок (NDC), щоб відобразити останні висновки IPCC, які вказують на необхідність скорочення глобальних викидів CO₂ приблизно на 45 відсотків від рівня 2010 р. до 2030 р. та досягнення повної вуглецевої нейтральності до 2050 р., щоб обмежити потепління до 1,5 градусів Цельсія.

Таблиця 2

Міжнародна інвестиційна позиція Швейцарії, млн швейцарських франків

Роки	Активи	Зобов'язання	Чиста міжнародна інвестиційна позиція
2013	3887378	3329988	557389
2014	4189592	3677136	512456
2015	4335425	3841329	494096
2016	4849348	4225867	623481
2017	5162184	4476707	685477
2018	5053173	4252042	801131
2019	5324409	4658856	665553
2020	5362580	4557502	805077
2021	5660224	4893932	766292
2022	5263593	4541596	721997

Після початку війни Росії проти України швейцарський уряд відобразив усі цілі санкцій ЄС проти Росії, а Державний секретаріат з економічних питань заморозив 7,5 мільярдів швейцарських франків (8 мільярдів доларів) російських незаконних багатств, які зберігаються у Швейцарії. Частково через війну Росії середньорічна інфляція у Швейцарії зросла у 2022 р. Однак загалом швейцарська економіка

азнала меншого негативного впливу російського вторгнення, ніж економіка інших європейських країн через менші темпи зростання цін на комунальні послуги (більшість електроенергії виробляється на гідро- та атомній енергетиці) і міцній валюті, яка допомогла знизити імпортні ціни на товари, такі як добрива та паливо.

З метою усунення міжнародної критики податкових пільг, наданих швейцарськими кантонами, 1 січня 2020 р. набув чинності Федеральний закон про податкову реформу та фінансування пенсійної системи Швейцарії (TRAF). TRAF зобов'язує кантони пропонувати однакові ставки корпоративного податку для обох швейцарців та іноземних компаній, дозволяючи кантонам продовжувати встановлювати свої власні кантональні податкові ставки та пропонувати стимули для корпоративних інвестицій. Це можуть бути відрахування або пільговий податковий режим для певних видів доходів (наприклад, для патентів) або витрат (наприклад, для досліджень і розробок). Швейцарія приєдналася до Заяви ОЕСР/Великої двадцятки про розмивання податкової бази та розподіл прибутку (BEPS) у липні 2021 р. Вона має намір запровадити діючу мінімальну ставку корпоративного податку в розмірі 15 відсотків у 2024 р. після референдуму щодо внесення змін до конституції Швейцарії. Ставки податку на доходи фізичних осіб і корпоративного податку значно відрізняються в кантонах Швейцарії. За даними KPMG, у 2022 р. ефективні ставки корпоративного податку коливалися від 11,85 до 21,04 відсотка. Наприклад, у Цюріху сукупна ефективна ставка корпоративного податку (включаючи муніципальні, кантональні та федеральні податки) у 2022 р. становила 19,65 відсотка.

Ключові сектори, які привернули значні інвестиції в Швейцарії, включають інформаційні технології, точне машинобудування, наукові прилади, фармацевтику, медичні технології та машинобудування. У Швейцарії розташована значна кількість стартапів. Новий «Закон про блокчейн» повністю набув чинності в серпні 2021 р., який, як очікується, принесе користь і так значній екосистемі Швейцарії для компаній, що працюють у технологіях блокчейну та розподіленої книги. Немає законів про «примусову локалізацію», розроблених, щоб вимагати від іноземних інвесторів використання внутрішнього вмісту в товарах або технологіях (наприклад, зберігання даних у Швейцарії). У Швейцарії дотримуються суворих законів про конфіденційність, і деякі персональні дані не можуть збиратися в Швейцарії. Швейцарія є високоінноваційною економікою з сильним загальним захистом інтелектуальної власності. Швейцарія ефективно забезпечує дотримання прав інтелектуальної власності, пов'язаних із патентами та товарними знаками, а нові поправки до закону країни про авторське

право, спрямовані на посилення захисту авторських прав в Інтернеті, набули чинності в квітні 2020 р.

Існують певні інвестиційні обмеження в сферах, що знаходяться під державними монополіями, включаючи певні види громадського транспорту, телекомунікації, поштові послуги, алкогольні напої та спиртні напої, аерокосмічну та оборонну промисловість, певні види страхування та банківських послуг, а також торгівлю сіллю. Швейцарський сільськогосподарський сектор залишається захищеним і сильно субсидованим.

Таким чином, Швейцарія є однією з найпривабливіших країн для іноземних інвесторів завдяки сприятливому інвестиційному клімату, надійним інституціям та стабільній економічній та політичній ситуації. Федеральний уряд регулює ключові сфери, але кантони мають значну автономію у формуванні місцевої інвестиційної політики. Низькі корпоративні ставки, кваліфікована робоча сила та добре розвинена інфраструктура роблять її привабливою для бізнесу. Прийняття закону про податкову реформу покликане усунути критику та підвищити привабливість для інвестицій. Інвестиційні обмеження існують у деяких галузях, але Швейцарія залишається центром інновацій та захищеним середовищем для інтелектуальної власності, що привертає іноземні інвестори.

Список використаних джерел

1. Switzerland. URL: <https://countryeconomy.com/countries/switzerland>
2. Switzerland country profile. BBC. 2023. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-17980650>
3. Foreign trade. URL: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/industry-services/foreign-trade.html>
4. Swiss balance of payments and international investment position, 2023-12-20. URL: <https://data.snb.ch/en/topics/aube/chart/auveakach>
5. 2023 Investment Climate Statements: Switzerland. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/switzerland/>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СПОСОБІВ І ФОРМ СТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В УКРАЇНІ

Анотація. В роботі проводиться аналіз ефективності способів і форм створення підприємств з іноземними інвестиціями в Україні. Акцентується увага на важливості залучення іноземних інвестицій для економічного розвитку країни та стратегічному пріоритеті України щодо привабливості для іноземних інвесторів.

Процес інвестування для іноземних компаній супроводжується викликами та ризиками, пов'язаними з правовим полем, податковим регулюванням та діловим середовищем України. З метою успішного залучення інвестицій необхідно створити сприятливі умови для іноземних інвесторів.

Основна увага доповіді приділяється вибору ефективної форми та способу створення підприємства для іноземних компаній на початковому етапі інвестування в Україну. Вирішення цієї проблеми має суттєве значення, оскільки від цього залежить юридичний статус компанії, рівень відповідальності засновників, податкові наслідки, доступ до ринків капіталу та інші критично важливі аспекти майбутньої діяльності.

У рамках доповіді будуть розглянуті різні організаційно-правові форми, такі як представництва, філії, спільні підприємства тощо, а також будуть проаналізовані різні способи створення підприємств, зокрема, створення з нуля, придбання готового бізнесу та інші.

Отримані результати дослідження можуть бути корисними для іноземних інвесторів, які планують вкладати свої кошти в Україну. Вони зможуть оцінити переваги та ризики різних організаційно-правових форм і способів створення підприємств, що допоможе їм зробити обґрунтоване та виважене рішення. Крім того, будуть визначені ключові фактори, які слід враховувати при виборі оптимального шляху створення підприємства.

Ключові слова: *іноземні інвестиції, підприємства, організаційно-правові форми, способи створення, Україна, ефективність*

The analysis of the effectiveness of methods and forms of creating enterprises with foreign investments in Ukraine is being conducted in this work. Emphasis is placed on the importance of attracting foreign investments

for the country's economic development and Ukraine's strategic priority in terms of attractiveness to foreign investors.

The process of investing for foreign companies is accompanied by challenges and risks related to the legal framework, tax regulation, and business environment in Ukraine. In order to successfully attract investments, favorable conditions need to be created for foreign investors.

The main focus of the report is on choosing an effective form and method of establishing a company for foreign companies at the initial stage of investing in Ukraine. Resolving this issue is of significant importance as it determines the legal status of the company, the level of founders' liability, tax implications, access to capital markets, and other critical aspects of future operations.

Within the framework of the report, various organizational and legal forms will be considered, such as representative offices, branches, joint ventures, and others. Different methods of company formation, including starting from scratch, acquiring an existing business, and others, will also be analyzed.

The obtained research results can be valuable for foreign investors planning to invest in Ukraine. They will be able to assess the advantages and risks of different organizational and legal forms and methods of establishing enterprises, which will help them make informed and balanced decisions. Additionally, key factors to consider when choosing the optimal path of establishing a company will be identified.

Keywords: foreign investments, enterprises, organizational and legal forms, methods of creation, Ukraine, efficiency

Вступ. Економічний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від здатності залучати іноземні інвестиції. Приплив іноземного капіталу сприяє модернізації виробництва, впровадженню інновацій, створенню нових робочих місць та загалом підвищує конкурентоспроможність національної економіки. Для України, яка прагне інтегруватися до глобальних ринків та посилити свої економічні позиції, залучення іноземних інвестицій є стратегічним пріоритетом.

Однак, процес інвестування для іноземних компаній часто супроводжується низкою викликів та ризиків, пов'язаних із специфікою правового поля, податкового регулювання та ділового середовища приймаючої країни. Тому, для успішного залучення інвестицій надзвичайно важливо створити сприятливі умови для іноземних інвесторів, забезпечивши прозорість, передбачуваність та захист їхніх інтересів.

Одним із ключових питань, яке постає перед іноземними

компаніями на початковому етапі інвестування в Україну, є вибір ефективної форми та способу створення підприємства. Ця фундаментальна проблема має вирішальне значення, оскільки від неї залежить юридичний статус компанії, рівень відповідальності її засновників, податкові наслідки, доступ до ринків капіталу та багато інших критично важливих аспектів майбутньої діяльності.

Мета роботи. Провести огляд різних організаційно-правових форм та способів створення підприємств з іноземними інвестиціями в Україні, аналіз їхніх переваг та недоліків, а також визначення ключових факторів, які необхідно врахувати іноземним інвесторам для прийняття виваженого рішення.

Виклад основного матеріалу. Перше, що варто зазначити, – це важливість створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Для того, щоб привернути іноземних інвесторів, країна повинна забезпечити прозорість, стабільність та передбачуваність управління економікою. Це означає, що уряд має створити умови, які залучать інвесторів, забезпечуючи їм впевненість у тому, що їхні права та інтереси будуть захищені.

Україна пропонує великий споживчий ринок, високоосвічену та економічно конкурентоспроможну робочу силу, а також багаті природні ресурси. Уряд продовжує розвивати законодавство, щоб отримати вигоду від цього потенціалу за допомогою численних проектів законів про корпоративне управління та інших економічних реформ, спрямованих на приведення України у відповідність зі стандартами та правилами ЄС, які зараз просуваються. Посилення руху України до інтеграції з ЄС відкриває потенційні можливості для інвесторів, які прагнуть отримати доступ до ринку ЄС. Крім того, очікується, що реконструкція України залучить сотні мільярдів доларів від урядів, міжнародних фінансових організацій (МФО) та приватного сектора. Корупція, особливо в судовій системі, залишається проблемою [1].

Багато американських компаній досягли успіху в Україні, зокрема в сільському господарстві, споживчих товарах і технологічному секторі. Україна є сільськогосподарською державою та одним із найбільших у світі експортерів зерна. Україна вже давно має кваліфіковану робочу силу в секторах ІТ-послуг і програмного забезпечення.

Незважаючи на потенціал України, обсяги вхідних потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ) залишаються низькими (Табл. 1). Попередні проблеми з корупцією та ненадійною судовою системою залишаються, а запровадження Україною валютного контролю під час війни та режиму фіксованого обмінного курсу додало нових ускладнень. Тим не

менш, реконструкція та відновлення пропонують значні потенційні можливості, особливо для інвесторів, які починають переміщатися з високою толерантністю до ризику [1].

Таблиця 1

Динаміка ПІІ в Україні, 2016-2023 рр.*

Рік	Сума, млрд. дол. США
2016	4,13
2017	3,68
2018	4,97
2019	5,8
2020	0,3
2021	7,95
2022	0,4
2023	2,2

*Складено автором за [2].

Вибір форми та способу створення підприємства з іноземними інвестиціями в країні є складним завданням, яке залежить від декількох ключових факторів (Табл. 2). Коли іноземні інвестори вирішують здійснити інвестиції в певній країні, вони повинні ретельно розглянути різні аспекти, щоб зробити обґрунтоване рішення щодо форми та способу створення підприємства.

Таблиця 2

Фактори впливу на форму та спосіб створення підприємства з іноземними інвестиціями*

Фактор	Вплив
1. Правова рамка	Визначає доступні типи підприємств та правовий захист
2. Ризики	Оцінюються політична стабільність, правова система, економічна ситуація та корупція
3. Податкові переваги	Розглядаються спеціальні податкові ставки, податкові кредити та зони вільної торгівлі
4. Вимоги щодо капіталу та контролю	Мінімальний обсяг капіталу та обмеження у володінні та контролі підприємств в стратегічних галузях
5. Доступ до інфраструктури та ринків	Оцінюються існуюча інфраструктура та можливості доступу до цільових ринків

*Складено автором за [1].

Як бачимо, вибір форми та способу створення підприємства з іноземними інвестиціями визначається комплексом факторів, таких як правова рамка, ризики, податкові переваги, вимоги щодо капіталу та контролю, а також доступ до інфраструктури та ринків. Інвестори враховують ці фактори, проводячи ретельний аналіз і консультуючись з фахівцями, перш ніж зробити рішення щодо форми та способу

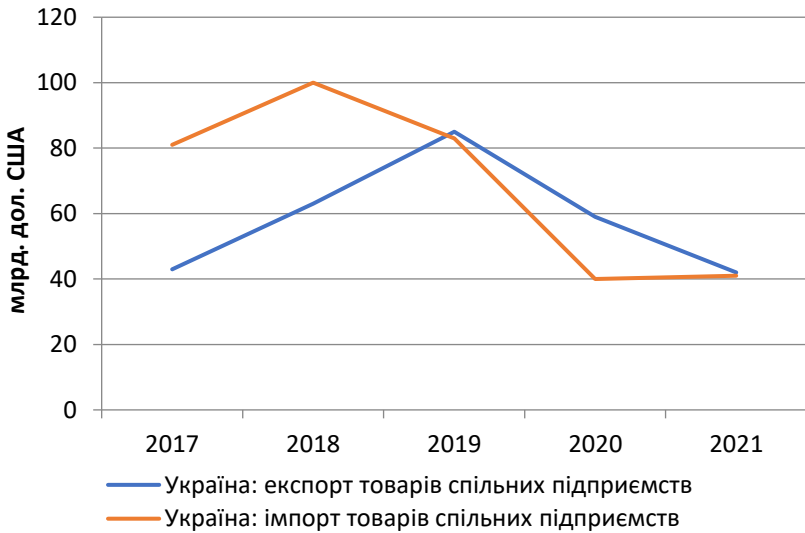
створення підприємства. Збалансований вибір дозволяє інвесторам забезпечити правовий захист, мінімізувати ризики, отримати податкові переваги та збільшити шанси на успіх на ринку.

Іноземна компанія, зацікавлена у започаткуванні бізнесу в Україні, має можливість створити акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, дочірню компанію або представництво. Також можливо працювати в Україні через спільні підприємства/угоди про співпрацю та інвестиційні фонди/пайові фонди. Для цілей регулювання та оподаткування представництва вважаються незалежними юридичними особами, за деякими винятками. Представництво може виконувати маркетингові, рекламні та інші допоміжні функції, але не може продавати товари чи послуги. Комерційна служба рекомендує заснувати компанію в Україні, якщо інвестор має намір здійснювати виробництво або іншу значну місцеву комерційну діяльність. Іноземна юридична особа може мати як представництво, так і 100% дочірню компанію. Товариство з обмеженою відповідальністю є найпопулярнішою формою юридичної особи в Україні, оскільки воно може здійснювати широкий спектр господарської діяльності [3].

Однією з найпоширеніших форм залучення іноземних інвестицій в Україну є створення спільних підприємств між вітчизняними та іноземними партнерами. Така форма передбачає об'єднання капіталу, ресурсів, технологій та досвіду українських та закордонних компаній. Вона дозволяє розподілити ризики між партнерами та поєднати знання місцевого ринку з іноземними інвестиціями і ноу-хау. Одними з найбільших і найвідоміших українських спільних підприємств у світі є: Аеросвіт, УАК-Антонов, Газпром і Нафтогаз, Єврогаз, Модерн-Експо, Трансєвро та ін.

Позитивна тенденція зростання кількості створених спільних підприємств, у тому числі високої частки в кількості діючих, а також поєднання законодавчої бази їх створення та високого рівня економічного розвитку України, відобразилися в досягненні суб'єктами спільного підприємництва значних результатів зовнішньоекономічної діяльності (Рис. 1).

Українське законодавство визнає дві форми спільного підприємства (Табл. 3): спільне підприємство як спільна підприємницька діяльність без створення юридичної особи, тобто спільне підприємство без юридичної особи (некорпоративне) та спільне підприємство як окрема юридична особа, тобто зареєстроване спільне підприємство (інкорпоративне).

Рис.1. Участь спільного підприємництва у зовнішній торгівлі України, 2017-2021 рр.*

*Складено автором за [4].

Таблиця 3

Форми спільного підприємства в Україні*

Некорпоративне	Інкорпоративне
1) сторони укладають угоду про спільну діяльність, згідно з якою зобов'язуються співпрацювати без створення юридичної особи та досягають конкретних бізнес-цілей (консолідація активів сторін (просте товариство) або колективне підприємство без такої консолідації активів)	1) створене на основі спільного капіталу двох або більше суб'єктів господарювання (акціонерне товариство або товариство з обмеженою відповідальністю)
2) широко використовується в державно-приватному партнерстві в Україні, де інвестор має на меті отримати прибуток від державних ресурсів або прав власності за контрактними угодами, зокрема для різних галузей (нафтова і газова промисловості, проекти будівництва доріг і транспортної інфраструктури)	2) часто використовується неукраїнськими інвесторами в секторах, де місцевий досвід, активи чи ноу-хау є важливими для їхнього спільного бізнесу (сільське господарство, ІТ, консалтингові послуги, машинобудування)

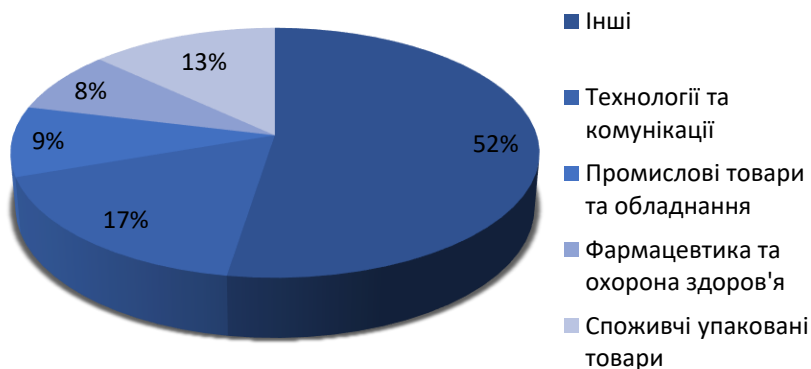
*Складено автором за [5].

Безперечною перевагою спільних підприємств є синергетичний ефект від поєднання сильних сторін партнерів. Іноземний інвестор вносить капітал, передові технології та управлінські практики, доступ до міжнародних ринків. Водночас українська сторона забезпечує знання

специфіки місцевого ринку, наявність виробничих потужностей, трудових та природних ресурсів. Об'єднані ресурси створюють синергію та відкривають нові можливості для розвитку. Окрім того, спільне підприємство дозволяє розподілити ризики між учасниками.

Проте ефективність спільних підприємств значною мірою залежить від узгодженості інтересів партнерів, якості їх взаємодії та управління. Нерідко виникають суперечки щодо розподілу прибутків, прийняття стратегічних рішень, контролю над діяльністю підприємства. Культурні та ментальні відмінності також можуть стати перешкодою для ефективної співпраці. Додаткові труднощі пов'язані з процесом створення відповідної структури управління, забезпеченням балансу контролю діяльності та вирішенням потенційних суперечок у майбутньому. Крім того, ведення бізнесу в Україні завжди несе певні ризики політичної та економічної нестабільності.

Іншою поширеною формою є відкриття філій або представництв певних компаній (Рис. 2). Така форма не передбачає створення нового юридичного підприємства, а фактично є відокремленим структурним підрозділом іноземної материнської компанії. Так, понад 300 ТНК мають принаймні одну дочірню компанію в Україні, і майже чверть з них мають штаб-квартири в США, а більше половини (57%) з них розташовані в Західній Європі.

Рис.2 Частка дочірніх компаній ТНК в Україні за галузями економіки.

*Складено автором за [6].

З вище наведеної діаграми можна побачити, що на галузь технологій і комунікацій припадає 17% дочірніх компаній ТНК в

Україні. На сектор споживчих товарів припадає 13% ТНК, розташованих в Україні, а 9% дочірніх компаній ТНК належать до сектору промислових товарів і машин. Більшість дочірніх компаній в Україні належать до іншої категорії.

Відкриття філії дозволяє зберегти повний контроль над діяльністю на території України та застосовувати ті ж методи управління та виробничі процеси, що й в материнській компанії. Компанія отримує доступ до потенційно великого ринку збуту із часто нижчою вартістю робочої сили. Українські фахівці вважаються кваліфікованими та порівняно недорогими. Окрім того, місцеве виробництво дозволяє скоротити логістичні витрати та наблизитись до споживача, підвищуючи впізнаваність бренду. Нарешті, в Україні є доступ до різноманітних природних ресурсів, що може бути перевагою для певних виробництв.

Проте філії не розглядаються як окремі підприємства, а лише як допоміжні структури і, відповідно, їх внесок в економічний розвиток в Україні може бути обмеженим. Відкриття філії тягне за собою чималі початкові інвестиції – оренду приміщень, найм персоналу, облаштування. Окрім фінансових витрат, компанія може зіткнутися з труднощами щодо переносу корпоративної культури та цінностей на нове виробництво. Мовний бар'єр також може створити перешкоди на початковому етапі. Крім того, діяльність філії жорстко контролюється та регулюється законодавством України про іноземне інвестування.

Найпростішим шляхом створення підприємства з іноземними інвестиціями в Україні є заснування нового підприємства "з нуля" відповідно до українського законодавства. Цей варіант дозволяє іноземному інвестору розпочати бізнес з чистого аркуша, структурувати компанію у відповідності до власних потреб та уникнути проблем, пов'язаних з купівлею існуючого підприємства [4]. Однак створення нового суб'єкта господарювання вимагає значних зусиль та часу, оскільки необхідно пройти всі етапи реєстрації, ліцензування та дозвільних процедур.

Альтернативою є придбання частки або повного пакету акцій вже діючого українського підприємства. Цей спосіб може бути привабливим для інвесторів, які прагнуть швидко вийти на ринок та розпочати операційну діяльність, оминаючи тривалі процедури заснування нової компанії. Однак при купівлі існуючого бізнесу необхідно провести ретельну перевірку його активів, зобов'язань та юридичного статусу, щоб уникнути потенційних ризиків.

Висновки. В Україні існує широкий вибір форм та способів створення підприємств з залученням іноземних інвестицій. Кожна з них

має свої переваги та недоліки, і їх ефективність залежить від конкретних цілей інвесторів, галузі, вимог законодавства та низки інших чинників. Немає універсального рішення, яке найкраще підходило б для всіх ситуацій та галузей. Вибір оптимальної форми залучення іноземних інвестицій залежить від низки факторів: масштабу інвестицій, стратегічних цілей інвесторів, специфіки галузі, потреби в технологічному трансфері, бажаного рівня контролю над підприємством тощо.

Кожна з розглянутих форм має свої переваги і недоліки. Спільні підприємства забезпечують синергію, але ризики неузгодженості інтересів партнерів. Підприємства зі 100% іноземним капіталом дають максимальний контроль інвесторам, однак можуть бути ізольовані від національної економіки. Придбання часток в існуючих компаніях прискорює вихід на ринок, але потребує значних початкових витрат. Філії та представництва зберігають зв'язок з материнською компанією, але їх внесок у розвиток України є обмеженим.

Для максимізації ефективності залучення іноземних інвестицій критично важливо створити в Україні сприятливий інвестиційний клімат. Це передбачає стабільне і прозоре законодавче регулювання, захист прав інвесторів, усунення корупційних ризиків, розбудову необхідної інфраструктури тощо. Лише за умови сформованого привабливого інвестиційного середовища іноземний капітал зможе ефективно працювати на економічний розвиток нашої держави.

Загалом, аналіз різних форм і способів іноземного інвестування засвідчив, що в Україні є значний потенціал для ефективного залучення капіталу, технологій та ноу-хау зі світових ринків. Проте для його реалізації потрібні системні зусилля з формування привабливого інвестиційного клімату, гнучкий та індивідуальний підхід до кожного інвестора, а також стратегічне бачення економічного розвитку держави в умовах глобалізації.

Список використаних джерел

1. 2023 Investment Climate Statements: Ukraine. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/ukraine/>
2. The World Bank. Foreign direct investment. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2022&locations=UA&start>
3. International Trade Administration. Ukraine – Country Commercial Guide. URL: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-distribution-and-sales-channels>
4. Державна служба статистики України. URL:

<https://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Nobles. Getting The Deal Through (GTDT) – Lexology: Joint Ventures 2023: Ukraine Chapter. URL: <https://www.nobles-law.com/post/getting-the-deal-through-gtdt-lexology-joint-ventures-2023-ukraine-chapter>

6. Global Data. Multinational Companies with Exposure to Ukraine. URL: <https://www.globaldata.com/data-insights/macroeconomic/multinational-companies-with-exposure-to-ukraine/>

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІКУ

Ця доповідь присвячена аналізу впливу штучного інтелекту на міжнародну економіку. Штучний інтелект (ШІ) став невідмінною складовою сучасного світу, змінюючи спосіб, яким бізнеси та економіки функціонують. Застосування ШІ у галузі економіки має великий потенціал для перетворення бізнес-процесів, підвищення продуктивності та створення нових можливостей для розвитку.

У цій доповіді будуть розглянуті основні аспекти впливу ШІ на міжнародну економіку. Спочатку будуть проаналізовані основні переваги, які ШІ може принести у глобальному масштабі, зокрема, автоматизація рутинних завдань, покращення прийняття рішень та оптимізація виробничих процесів. Далі будуть розглянуті виклики та ризики, пов'язані з впровадженням ШІ в міжнародну економіку, такі як збільшення безробіття, зміна уявлень про працю та проблеми з етикою та захистом даних.

Крім того, буде проаналізовано вплив ШІ на міжнародну торгівлю та глобальні ланцюжки постачання. Розглянутья варіанти використання ШІ для підвищення ефективності торгівлі, зниження витрат та покращення якості продукції. Також будуть розглянуті можливі наслідки впровадження ШІ для країн, що залежать від експорту, та виклики, пов'язані з конкуренцією у глобальному ринку.

Ключові слова: *штучний інтелект, міжнародна економіка, автоматизація, оптимізація, безробіття, етика, захист даних, глобальні ланцюжки постачання, ефективність, економічне зростання, сталий розвиток*

This presentation is devoted to analyzing the impact of artificial intelligence on the international economy. Artificial intelligence (AI) has become an integral component of the modern world, reshaping the way businesses and economy's function. The application of AI in the field of economics holds great potential for transforming business processes, enhancing productivity, and creating new development opportunities.

This presentation will examine the key aspects of AI's impact on the international economy. Firstly, we will analyze the main advantages that AI can bring on a global scale, including the automation of routine tasks, improved decision-making, and optimization of production processes.

Furthermore, we will discuss the challenges and risks associated with the implementation of AI in the international economy, such as increased unemployment, changing perceptions of work, and ethical and data protection issues.

Additionally, we will explore the influence of AI on international trade and global supply chains. We will examine the options for utilizing AI to enhance trade efficiency, reduce costs, and improve product quality. Moreover, we will consider the potential consequences of AI implementation for export-dependent countries and the challenges related to competition in the global market.

Keywords: artificial intelligence, international economy, automation, optimization, unemployment, ethics, data protection, global supply chains, efficiency, economic growth, sustainable development

Вступ. Наш світ стає все більш глобалізованим, і штучний інтелект, часто називаний ШІ, став його невід'ємною складовою, формуючи майбутній економічний світовий ландшафт. Його трансформаційний потенціал перетворив галузі, порушив традиційні бізнес-моделі та поставив під сумнів звичайні уявлення про працю та продуктивність. Від автоматизованих процесів до розумних систем прийняття рішень, ШІ має потенціал революціонізувати підхід до економічної діяльності на глобальному рівні.

Він впливає на всі аспекти нашого життя, включаючи економіку. Розуміння впливу штучного інтелекту на світову економіку та перспектив його використання є надзвичайно важливим для розуміння сучасних тенденцій та майбутнього розвитку. Зростання ШІ створює нові можливості для покращення продуктивності, оптимізації процесів та впровадження інновацій у різних секторах глобальної економіки. Розширення використання ШІ веде до зростання вартості даних та їх впливу на формування стратегій розвитку країн.

Оптимізація ефективності торгівлі, зниження витрат та поліпшення якості продукції – це лише кілька прикладів потенційних переваг, які ШІ може принести глобальному торговельному простору. Однак, ми також повинні врахувати можливі наслідки для країн, що сильно залежать від експорту, а також конкурентні динаміки на глобальному ринку.

Даний аналіз допоможе отримати глибше розуміння тісного взаємозв'язку між штучним інтелектом та міжнародною економікою. Досліджуючи можливості та виклики, які вносить ШІ, ми зможемо краще підготуватись до навігації в цьому трансформаційному

ландшафті та використати потенціал ШІ для сталого економічного зростання та розвитку.

Мета роботи. Дослідження впливу штучного інтелекту на міжнародну економіку, аналіз основних переваг та викликів, які він створює, а також обговорення шляхів використання ШІ для стимулювання економічного зростання та сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Одним з головних аспектів, які слід розглянути, є вплив штучного інтелекту на світову економіку. Впровадження штучного інтелекту в промисловості та сферах послуг може мати значний вплив на робочу силу, виробництво та ринки. Автоматизація процесів та заміна людської праці роботами можуть призвести до зміни структури зайнятості та викликати соціально-економічні наслідки.

Одночасно штучний інтелект може створювати нові можливості для розвитку економіки. Він може покращити продуктивність, сприяти підвищенню якості продуктів та послуг, а також створювати нові ринки та індустрії. Штучний інтелект вже застосовується в таких галузях, як фінанси, медицина, транспорт та багато інших, і його потенціал ще не розкритий повністю.

Штучний інтелект, визначений як здатність комп'ютерних систем аналізувати дані, навчатися та приймати рішення, здатних підтримувати імітацію людського мислення, став ключовим фактором для досягнення економічного зростання та конкурентоспроможності. Він використовується в різних галузях, включаючи фінанси, медицину, транспорт, маркетинг та багато інших (рис. 1). ШІ дозволяє компаніям автоматизувати процеси, збільшити продуктивність та знизити витрати, що створює нові можливості для розвитку економіки країни.

Рис. 1 Використання штучного інтелекту по галузям, %*

*Складено автором за [1].

Штучний інтелект має значний вплив на міжнародну економіку, розширюючи можливості розвитку країн і впливаючи на глобальну конкурентоспроможність. Одним з основних аспектів впливу ШІ на економіку є автоматизація та підвищення продуктивності (табл. 1). Завдяки штучному інтелекту компанії можуть автоматизувати рутинні завдання, зменшити людську помилковість і збільшити швидкість виконання робіт. Це призводить до зниження витрат та покращення ефективності підприємств, що сприяє зростанню їх прибутковості.

Таблиця 1

Вплив штучного інтелекту на підвищення автоматизації та продуктивності виробництва по галузям*

Галузь	Вплив ШІ
1. Страхування та фінанси	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення точності виявлення шахрайства та фінансового прогнозування; • оцінка ризику погодних явищ на клієнтських активах (оцінка витрат на страхування, а також потенційні збитки); • допомога компаніям точніше прогнозувати майбутні доходи та прибутковість.
2. Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> • виявлення та передбачення закономірностей та аномалій, які можуть залишитися непоміченими лікарями (можливість ранньої діагностики таких захворювань, як рак або хвороби серця, які важко виявити); • надавати персоналізоване лікування на основі історії хвороби кожного пацієнта, поєднуючи прогнозу аналітику та штучний інтелект
3. Промисловий та енергетичний сектор	<p>зосередження на рішеннях машинного бачення та когнітивних послугах штучного інтелекту для прогнозованого технічного обслуговування, яке передбачає збої машин і установок шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> • моніторингу інформації від датчиків процесу та зображень у режимі реального часу; • автоматичного контролю якості продукції за допомогою машинного бачення; • прогнозування та оптимізації споживання енергії за допомогою штучного інтелекту та цифрових близнюків.
4. Безпека та спостереження	<ul style="list-style-type: none"> • здатність точно аналізувати записані на спеціальних пристроях зображення для

	ідентифікації в них дивної поведінки, порушень чи злочинів; <ul style="list-style-type: none"> • автоматичне попередження та забезпечення швидшої та більш ефективної реакції у випадках вторгнень або надзвичайних ситуацій безпеки.
5. Людські ресурси	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз професійних профілів потенційних кандидатів на роботу для визначення ключових компетенцій в процесі відбору; • керування внутрішніми талантами та ідентифікація кандидатів.

*Складено автором за [3].

Штучний інтелект також має потенціал змінити структуру робочих місць і ринку праці. Автоматизація процесів може призвести до заміни певних видів робіт, особливо тих, що є рутинними та повторюваними. З одного боку, це може призвести до зменшення обсягу низькокваліфікованих робочих місць. З іншого боку, ШІ створює нові можливості для розвитку високотехнологічних робочих місць і вимагає нових навичок у працівників. Так, наприклад, у новому аналізі МВФ досліджується вплив штучного інтелекту (ШІ) на глобальний ринок праці [2]. Багато досліджень передбачають, що ШІ може замінити робочі місця, але також може доповнювати роботу людини. Аналіз МВФ показує, що майже 40% всіх робочих місць у світі піддаються впливу ШІ (рис. 2).

Рис. 2 Вплив штучного інтелекту на робочі місця*

*Складено автором за [2].

Спираючись на вище наведену діаграму, можна сказати, що в розвинених країнах близько 60% робочих місць можуть бути під

впливом ШІ. Половина відкритих робочих місць може отримати користь від використання ШІ, що підвищить продуктивність. Однак для іншої половини робочих місць ШІ може замінити людей, що може спричинити зниження попиту на робочу силу, заробітної плати та зменшення числа робочих місць. У ринках, що розвиваються, і країнах з низьким рівнем доходу вразливість до ШІ складає 40% і 26% відповідно. Ці країни зазвичай стикаються з меншими проблемами через впровадження ШІ. Проте, багато з них не мають необхідної інфраструктури та кваліфікованої робочої сили, що може призвести до зростання нерівності між країнами в майбутньому.

Штучний інтелект також відкриває нові можливості для інновацій та розвитку нових продуктів і послуг. Аналіз великих обсягів даних за допомогою ШІ допомагає виявляти нові тренди, розуміти потреби споживачів і прогнозувати ринкові умови. Це дає підприємствам перевагу при розробці нових продуктів, а також допомагає здійснювати персоналізацію взаємодії з клієнтами. Результатом є збільшення конкурентних переваг і ринкової позиції компаній.

Крім того, штучний інтелект може сприяти розвитку міжнародної торгівлі та співробітництву між країнами. Завдяки ШІ стає можливим покращити процеси логістики, забезпечити оптимізацію постачання та управління ланцюгом постачання. Аналіз даних та прогнозування на основі штучного інтелекту допомагають зменшити затримки та витрати, покращуючи ефективність торгових операцій. Більш того, ШІ сприяє виявленню нових ринків та можливостей для експорту, що сприяє зростанню міжнародної торгівлі та економічному зближенню країн.

Варто також зауважити, що, хоча штучний інтелект і сприймається, в основному, як технологічна інновація, яка має потенціал трансформувати світову економіку, проте, разом з його потужними перевагами приходять й ризики та негативні наслідки, які необхідно ретельно вивчити та врахувати (табл. 2).

Як бачимо, впровадження та використання штучного інтелекту супроводжується рядом потенційних проблем. Такі наслідки, як втрата робочих місць, зростання нерівності, проблеми з приватністю та безпекою даних, залежність від технології та етичні питання можуть заподіяти значних змін для міжнародної економіки та негативно вплинути на динаміку її процесів.

Штучний інтелект має важливий вплив на міжнародну економіку, вносячи як позитивні зміни, так і виклики. З одного боку, він відкриває нові можливості для підприємств, допомагаючи автоматизувати процеси, підвищувати продуктивність, розробляти нові продукти та послуги, а також поліпшувати міжнародну торгівлю та співробітництво.

Штучний інтелект дозволяє аналізувати великі обсяги даних, виявляти тренди і прогнозувати ринкові умови, що надає підприємствам конкурентну перевагу та сприяє їхньому зростанню.

Таблиця 2

Ризики для світової економіки у зв'язку із впровадженням штучного інтелекту*

Ризик	Пояснення
Втрата робочих місць	автоматизація завдань може призвести до зменшення числа робочих місць та зростання безробіття
Зростання нерівності	ШІ може сприяти зміні розподілу багатства і влади, збільшуючи громадську нерівність
Проблеми з приватністю та безпекою даних	збір та використання великого обсягу даних ШІ можуть порушити приватність та викликати проблеми з безпекою
Залежність від технологій	неполадки або кібератаки можуть призвести до серйозних перебоїв у функціонуванні систем, що використовують ШІ
Етичні питання	розробка ШІ вимагає розгляду етичних аспектів, включаючи відповідальність за рішення та захист прав людини

*Складено автором за [4]

З іншого боку, впровадження ШІ супроводжується ризиками, такими як втрата робочих місць, зростання нерівності, проблеми з приватністю та етичні питання. Рутинні роботи можуть бути заміщені штучним інтелектом, що може мати негативний вплив на певні категорії працівників. Крім того, необхідно ретельно розглядати етичні аспекти використання штучного інтелекту, забезпечувати захист приватності та уникати негативних наслідків.

Отже, для успішного використання штучного інтелекту в міжнародній економіці необхідно уважно аналізувати ризики, розробляти політики та правила, що враховують соціальні, економічні та етичні аспекти. Належне управління та використання штучного інтелекту можуть сприяти підвищенню ефективності, зростанню інновацій та поліпшенню глобального економічного середовища.

Список використаних джерел:

1. InData Labs / Industrial artificial intelligence: a myth or reality? URL: <https://indatalabs.com/blog/industrial-artificial-intelligence>
2. International Monetary Fund / Gen-AI: Artificial Intelligence and the Future of Work. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2024/01/14/Gen-AI-Artificial-Intelligence-and-the-Future-of-Work-542379?cid=bl-com-SDNEA2024001>

3. Knowmad Mood / Which industries have been the most impacted by AI? URL: <https://www.knowmadmood.com/en/blog/which-industries-have-been-the-most-impacted-by-ai/>

4. Built in / 12 Risks and Dangers of Artificial Intelligence (AI). URL: <https://builtin.com/artificial-intelligence/risks-of-artificial-intelligence>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

А. Хома
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)

УКРАЇНА І ПОЛЬЩА: МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ

У цій доповіді посвячено увагу історії та розвитку відносин між Україною та Польщею. Досліджено аспекти двосторонніх зв'язків, включаючи політичні, економічні та культурні виміри. Визначено ключові моменти та події, які сформували сучасні міжнародні зв'язки між країнами, а також перспективи та виклики, що стоять перед ними у майбутньому. Зокрема, акцент зроблено на важливості стратегічного партнерства та спільних зусиль у напрямку європейської інтеграції України.

Ключові слова: *Міжнародні зв'язки, історичний контекст, культурне співробітництво, стратегічне партнерство, євроатлантичні прагнення, геополітичні реалії*

This report focuses on the history and development of relations between Ukraine and Poland. Aspects of bilateral relations, including political, economic and cultural dimensions, are explored. Key moments and events that shaped modern international relations between countries, as well as prospects and challenges facing them in the future, are identified. In particular, the emphasis was placed on the importance of strategic partnership and joint efforts in the direction of European integration of Ukraine.

Keywords: *International relations, historical context, cultural cooperation, strategic partnership, Euro-Atlantic aspirations, geopolitical realities*

У цій доповіді ми досліджуємо різні аспекти міжнародних зв'язків між Україною та Польщею, зокрема:

Історичний контекст двосторонніх відносин, включаючи спільну історію та боротьбу за незалежність.

Сучасні відносини та їх розвиток після змін політичного ландшафту в обох країнах.

Економічні зв'язки, особливо у контексті торгівлі та інвестицій, після підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

Культурне співробітництво та обмін, який сприяє зміцненню міжособистісних зв'язків.

Стратегічне партнерство між країнами та їх спільні зусилля у напрямку європейської інтеграції України.

Ці аспекти відображають глибину та широту відносин між Україною та Польщею, а також підкреслюють важливість подальшого розвитку цих зв'язків [1].

Україна та Польща мають довгу історію двосторонніх відносин, яка охоплює політику, економіку, культуру та освіту. Ці відносини розвивалися на тлі спільної історії та геополітичних реалій, що сформували їх сучасний стан.

Історичні зв'язки між Україною та Польщею мають багате і складне минуле, яке включає як періоди співпраці та союзництва, так і конфлікти та напружені відносини. Ось кілька ключових моментів в їхніх історичних взаємовідносинах:

1. Річ Посполита

Важливим етапом у взаємних відносинах було утворення Речі Посполитої у XVI столітті. Цей політичний союз об'єднав Королівство Польське та Велике князівство Литовське, а пізніше також увійшов до складу Польсько-Литовсько-Руської держави. У рамках Речі Посполитої українські землі мали певну автономію, але цей союз також супроводжувався конфліктами та боротьбою за вплив.

2. Козацько-польські війни

У XVII столітті відбулися серія конфліктів, відомих як козацько-польські війни. Козацькі виступи проти Польщі та Речі Посполитої були спрямовані на захист політичних та національних інтересів українського народу. Ці війни визначили велику частину історії обох країн та відображають складність їхніх взаємин у той період.

3. Поділ Польщі

У кінці XVIII століття Реч Посполита зазнала серії розділів між російською, Пруською та Австрійською імперіями. Ці поділи призвели до того, що західні українські землі потрапили під владу Австрійської та Пруської імперій, а східні землі стали частиною Російської імперії. Це спричинило нові форми політичних та культурних взаємовідносин між українцями та поляками [2].

4. Міжвоєнний період

Міжвоєнний період XX століття був часом напружених відносин між Польщею та Україною. Це пов'язано з різними поглядами на національні та територіальні питання, а також з розбудовою державності України та польськими діями на кордоні.

5. Сучасні відносини

Після розпаду Радянського Союзу та відновлення незалежності України і Польщі відносини між ними почали змінюватися.

Сучасні відносини між Україною і Польщею відображають складну суму політичних, економічних, культурних та історичних факторів. Обидві країни мають глибокі історичні зв'язки, але також стикалися зі суперечками і напругою у минулому. Сьогодні країни підтримують тісні політичні відносини на рівні високих чиновників та дипломатичних місій. Вони співпрацюють у різних міжнародних організаціях, таких як Європейський Союз, НАТО та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), щоб вирішувати спільні проблеми та підтримувати демократію та стабільність у регіоні. Активно співпрацюють у сферах торгівлі та економіки, включаючи енергетику, транспорт та інфраструктуру. Інвестиції польських компаній в Україну, а також спільні проекти у галузі сільського господарства та виробництва сприяють розвитку обох економік. Також співпрацюють у рамках Центральної та Східної Європи. Вони разом працюють над спільними проектами з розвитку інфраструктури, енергетики та транспорту, що сприяє розвитку регіональної економіки та інтеграції в європейський простір.

У цілому, сучасні відносини між Україною та Польщею побудовані на взаємному зацікавленні, співпраці та взаємному повагу. Обидві країни прагнуть підтримувати стабільність і розвиток у регіоні, що робить їх взаємні стосунки важливим елементом європейської політики.

Економічні відносини між Україною і Польщею зараз можна описати як активні та динамічні. Обидві країни є важливими торговельними партнерами, а їх економічні зв'язки охоплюють різні сфери, від торгівлі та інвестицій до спільних проектів у сфері інфраструктури та енергетики.

Торгівельні обороти постійно зростають. Польща є одним із найбільших торговельних партнерів України серед країн Європейського Союзу. Товарообіг між країнами охоплює різні галузі, такі як машинобудування, харчова промисловість, хімічна промисловість, текстильна промисловість та інші. Польща є одним із найбільших інвесторів в економіку України серед країн Європейського Союзу. Польські компанії активно інвестують у різні сектори української економіки, включаючи сільське господарство, машинобудування, логістику та інфраструктуру.

Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво з Республікою Польща

За результатами 2022 р. Польща посідає 1 місце за обсягами двосторонньої торгівлі товарами між Україною та країнами Європи з питомою вагою 23,1 % від загального обсягу (Таблиця 1). Товарообіг

між Україною та Польщею склав 12 млрд 147,3 млн дол. США, що на 19,2% або на 1957,4 млн дол. США більше обсягів торгівлі товарами за 2021 рік. Обсяг експорту українських товарів до Польщі склав 6 млрд 655,6 млн дол. США та збільшився на 27,3% у порівнянні з 2021 роком, обсяг імпорту збільшився на 10,7% та склав 5 млрд 491,7 млн дол. США. Сальдо у торгівлі товарами за цей період позитивне для України і складає 1 млрд 163,9 млн дол. США [4].

Культурна взаємодія між Україною і Польщею є важливим елементом взаємних відносин. Обидві країни мають багату історію, культурні традиції та спільні елементи, які сприяють обміну ідеями, мистецтвом та культурою. Мають багату літературну спадщину, яка включає твори відомих письменників і поетів. Обидві країни мають свої унікальні мови, але також мають спільні корені у слов'янських мовах, що створює сприятливі умови для культурного обміну. Музика та фольклор мають багатий арсенал традиційних мелодій, танців та інструментальної музики. Ці країни є домітками для багатьох культурних фестивалів та подій, які приваблюють увагу міжнародної аудиторії. Ці події включають фестивалі літератури, музики, танців, кіно та інші, які сприяють культурному обміну та розумінню між народами.

Таблиця 1

Показники двосторонньої торгівлі товарами

	2021	2022*	+/-	2022/2021, %
Товарообіг	10189,9	12147,3	+1957,4	119,2
Експорт	5227,4	6655,6	+1428,2	127,3
Імпорт	4962,5	5491,7	+529,2	110,7
Сальдо	+264,9	+1163,9	-	-

(за даними Держстату України, млн. дол. США)

*Оперативна статистика на час військового стану

Геостратегічні можливості (шанси) та виклики для партнерства

Українсько-польські відносини не є абстрактними, вони також існують в певному геополітичному просторі, який впливає на їх характер і може бути як сприятливим, так і загрозовим для кожної з держав.

Тренди до зміни геополітичного середовища відбувались не тільки в західній частині Європи, але і у самій Східній Європі. росія

розцінила таку трансформацію геополітичного ландшафту Східної Європи як «геополітичну катастрофу», оскільки вона втратила свій вплив на цей європейський регіон. Проте вона не втратила амбіцій повернути його під свій власний контроль. Отже, на початку XXI століття росія знову заявила про себе як про центр сили в Європі з претензією на свою сферу домінування. Так відродились старе геополітичне протиріччя між Заходом і росією, яке з часом переросло в геополітичне суперництво, в якому сама Центрально-Східна Європа стала його епіцентром. В такому разі Нова Східна Європа опинилася в ролі «буферної зони» між Заходом і росією.

Трансформація системи міжнародних відносин до багатополярності суттєво змінила розстановку сил в Європі і призвела до появи нових екзистенційних загроз європейській безпеці. Так, послаблення східного вектору зовнішньої політики Польщі та ЄС посилило амбіції росії. Це мало небезпечні наслідки не тільки для України, але й для безпеки всього регіону Центрально-Східної Європи. Невипадково пророчими виявились слова польського президента Леха Качинського, який в період 5-и денної російсько-грузинської війни, розв'язаної проти Грузії 2008 року, сказав: «Ми знаємо, що сьогодні Грузія, завтра Україна, післязавтра – Балтійські країни, а потім можливо і моя країна. Ми були переконані, що приєднання до НАТО і ЄС стримає російські апетити. Виявилось, що таке мислення було помилковим».

Сучасна геостратегічна ситуація яка склалась в регіоні Центрально-Східної Європи показала, що з військової точки зору Захід не зможе протистояти росії в захопленні нею «Нової Східної Європи» включаючи країни Балтії. Захід не зможе утримати статус-кво і повернутися до світового порядку, котрий склався в пост-біполярний період. У Заходу немає ефективної стратегії стримування росії і ресурсів для її реалізації. Тому на середньострокову перспективу найбільшим викликом для стратегічного партнерства Польщі та України можуть бути 2 сценарії розвитку геостратегічної ситуації у Центрально-Східній Європі.

1. Поділ Східної Європи на російську і європейську зони впливу, і утворення при досягненні консенсусу між росією і Заходом біполярної регіональної системи безпеки в Європі, яка в тім не розв'яже ідеологічного протистояння між російським авторитаризмом з його імперським експансіонізмом та західною демократією. При таких умова українсько-польське стратегічне партнерство виявиться неможливим, оскільки обидві країни опиняться в статусі розділеної периферії і в різних сферах впливу. В цій конфігурації вплив

Німеччини і росії в Європі значно посиляться, а США послабяться.

2. Поглинання росією Нової Східної Європи і встановлення контролю над усією Центрально - Східною Європою за умови подальшого ослаблення Заходу. Такий сценарій небезпечний початком широкомасштабної воєнної інтервенції росії в країни Центрально-Східної Європи. В такому разі проект побудови «Великої і неподільної Європи» буде остаточно похоронений, а сама європейська безпека втратить свою цілісність і розпадеться на певні кластери [3].

При такій негативній перспективі Україна та Польща як і їх сусідні країни мають формувати власний регіональний комплекс безпеки (РКБ).

Висновки

Україна і Польща підтримують довговічні та стратегічні міжнародні зв'язки, які базуються на глибоких історичних, культурних та економічних зв'язках. Основними аспектами цих відносин є політичне співробітництво, економічна співпраця, культурний обмін та спільні ініціативи у сфері безпеки та оборони.

Політичне співробітництво між Україною і Польщею відображається у спільній підтримці демократії, прав людини та міжнародних стандартів. Обидві країни активно співпрацюють у міжнародних організаціях і на регіональному рівні для вирішення спільних проблем і викликів.

Економічна співпраця між Україною і Польщею відзначається зростаючим обсягом торгівлі, інвестицій та спільних проектів у різних сферах. Польща є одним з найбільших торговельних партнерів України серед країн Європейського Союзу, що вказує на важливість економічних зв'язків між обома країнами.

Культурний обмін між Україною і Польщею сприяє взаємному розумінню, підтримці та зближенню народів обох країн. Обидві країни мають багату спільну історію та культурні традиції, які відображаються у літературі, мистецтві, музиці та інших аспектах культури.

Стратегічне партнерство між Україною і Польщею є важливим елементом стабільності та безпеки в Центральній та Східній Європі. Обидві країни співпрацюють у сферах безпеки та оборони, економіки, політики та культури з метою сприяння спільним інтересам та цілям.

Отже, міжнародні зв'язки між Україною і Польщею є важливим елементом регіональної та міжнародної політики, який сприяє розвитку та процвітання обох країн, а також сприяє стабільності та мирному співіснуванню у регіоні.

Список використаних джерел

1. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 30: міжвідомчий збірник наукових праць. Відп. ред. С.В. Віднянський. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2021.

2. Польща та Україна - 30 років партнерства і дружби: <https://www.gov.pl/web/ukraina-uk/polscha-ukraina-30-rokiv-pertnerstwa-druzhy>

3. Міжнародна група з дослідження відносин Польщі та України. Стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі та України. Погляд з Польщі та України, 2022.

4. Doing Business in Poland 2022: https://bpcc.org.pl/uploads/ckeditor/attachments/20873/Doing_business_in_Poland_2022.pdf

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ

Присвячено дослідженню економічних та політичних особливостей українсько-італійських відносин. Досліджено ключові аспекти українсько-італійських відносин, історичні відносини двох країн, як ці відносини розвивалися, їх торгово-економічні партнерські відносини. Наведена статистика мігруючого населення з України до Італії. Визначено подальші дії італійської держави щодо фінансової допомоги Україні.

Ключові слова: *українсько-італійські відносини, статистика, історичні відносини, мігруюче населення, фінансова допомога, торгово-економічні відносини*

The article is devoted to the study of economic and political features of Ukrainian-Italian relations. Key aspects of Ukrainian-Italian relations, historical relations between the two countries, development of these relations, trade and economic partnership are studied. Statistics of population migration from Ukraine to Italy are given. Further actions of the Italian state regarding financial assistance to Ukraine have been determined.

Keywords: *Ukrainian-Italian relations, statistics, historical relations, migratory population, financial assistance, trade and economic relations*

Відносини між Італією та Україною охоплюють кілька десятиліть, відзначені дипломатичними обмінами, економічною співпрацею та культурними взаємодіями.

У XII-XIII століттях нашої ери в Києві з'явилися італійські купці, а у XII-XV століттях Венеція, Генуя і Піза мали комерційні зв'язки з землями Криму і Південної України. Значний італійський вплив був на українську літературу, живопис, архітектуру, музику доби бароко, рококо та класицизму. Водночас в Італії навчалися українські художники та композитори.

Під час Першої світової війни українці у складі австро-угорської армії воювали на італійському фронті. Тисячі людей утримувалися в таборах для військовополонених на острові Асінара та поблизу Кассіно та Арквати. Італійський депутат Енріко Інсабато намагався відправити їх в Україну для боротьби з більшовиками. Його зусилля зазнали невдачі через спротив Франції, і вони були звільнені лише в 1921 р. та

повернулися до Польщі.

У міжвоєнні роки в Римі проживало кілька українських політичних, культурних діячів та художників.

Під час Другої світової війни на Східному фронті в Україні воював італійський експедиційний корпус під командуванням генерала Г. Мессе. На військовому цвинтарі біля підніжжя гори поховано кілька десятків із двох тисяч українців у корпусі.

Наприкінці війни в 1945 р. в Італії опинилося близько 15 тисяч українців. Більшість з них були солдатами дивізії *Galizien*, які здалися британцям і були інтерновані в таборах для військовополонених поблизу Белларії, а потім біля Ріміні. Невелика кількість складалася з біженців у таборах для переміщених осіб поблизу Неаполя; згодом українські біженці з Югославії на короткий час перебували в таборі під Трієстом.

Італійсько-українські культурні та літературні стосунки тривали й у ХХ ст. Українські футуристи уважно стежили за діяльністю та творами своїх італійських колег.

За століття українська мова набула багато італійських слів і виразів. Багато є латинізмами, але інші були запозичені з сучасної італійської мови. Першими запозиченими словами були церковні та релігійні терміни; пізнішими були терміни фінансів, торгівлі, війни, мореплавання, мистецтва, музики, театру, архітектури та повсякденного життя.

На сьогоднішній день культурна дипломатія відіграє важливу роль у зміцненні відносин між Італією та Україною. Культурні обміни, включаючи художні виставки, кінофестивалі та академічні програми, сприяють міжкультурному розумінню та вдячності. Багата культурна спадщина Італії, яка охоплює мистецтво, музику та кухню, резонує з українською аудиторією, зміцнюючи узи дружби та солідарності.

Також Італія є найактивнішим партнером України всіх часів. Дружні та дипломатичні відносини між країнами існують з 1992 р., після того як Італія у 1991 р. визнала Україну незалежною країною. І по сьогоднішній день ці дружні відносини продовжують існувати.

Україна та Італія мають великий потенціал для спільних торговельних, інноваційних та фінансових ініціатив. Італія є значним гравцем на світовому ринку, і співпраця з українськими партнерами може відкрити нові можливості для імпорту та експорту товарів і послуг. Двосторонні відносини можуть зміцнити економіки обох країн і сприяти сталому розвитку. Співпраця та партнерство можуть бути найкращим способом забезпечення успіху та стійкості бізнесу під час війни.

Україна традиційно зацікавлена насамперед в економічному вимірі та в отриманні підтримки Італії. Завдання української влади на даному етапі – підтримати динаміку та трансформацію політичних домовленостей у конкретні взаємоцікаві економічні проекти.

Економічні відносини – це сфера, де інтереси України та Італії здебільшого перетинаються. Італія та Україна є цінними ринками одна для одної. У 2006-2014 рр. товарообіг між двома країнами становив 4-5 млрд євро щорічно; у 2015 р. ця цифра впала до 3 млрд [1]. Крім того, Італія є одним з основних інвесторів в Україну, і Україна зацікавлена в інвестиціях. Для Італії Україна є стратегічно важливим ринком, особливо для банківського сектору.

На момент 2018 р. загальний обсяг товарообігу становив \$4,6 млрд. Експортними товарами з України в Італію є зернові культури, шкіра, взуття, чорні метали, рослинна олія тощо. Імпортні товари в Україну - це машини, лікарські засоби, вина, механізми тощо.

Економічні відносини між Україною та Італією важливі не лише через потенційні прибутки, а й з точки зору іміджу України в Італії. Бізнес і спорт дуже цікаві італійцям, і думка середньостатистичного італійського бізнесмена іноді важливіша за думку інтелігента чи культурного діяча.

Економічні зв'язки між Італією та Україною процвітають, двостороння торгівля охоплює широкий спектр секторів, включаючи машинобудування, текстиль, сільське господарство та енергетику. Італія є важливим торговим партнером України в Європейському Союзі, надаючи доступ до ринку та інвестиційні можливості. Спільні підприємства та бізнес-співпраця сприяють економічному зростанню в обох країнах.

На момент російського вторгнення в Україну у 2014 р. Італія не тільки засудила російську державу за анексію Криму, вона також приєдналася до зусиль ЄС кинути виклик російській державі за допомогою санкцій.

Уряд Маріо Драгі зайняв однозначну та тверду позицію щодо повномасштабного вторгнення російської держави в Україну 2022 р. На початку повномасштабної війни Італія почала наполегливо надавати Україні велику допомогу та цінну підтримку.

Після початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 р., на відміну від Німеччини та Франції, позиція Італії швидко збіглася з атлантистською та проукраїнською позиціями, висловленими як США, так і європейськими інституціями, і будь-які останні відчайдушні спроби запобігти кризі через урядовців, було остаточно відкинуто.

Італія підтверджує свою непохитну підтримку незалежності,

суверенітету та територіальної цілісності України в межах її кордонів, які були міжнародно визнані з 1991 р. Італія готова співпрацювати з Україною для забезпечення якнайширшої міжнародної участі в реалізації «Української формули миру».

Так, з 24 по 28 лютого 2022 р. Італія прийняла три пакети економічних санкцій ЄС, які включали в себе: заборону російським літакам в повітряному просторі ЄС; заборона в ЄС російських державних ЗМІ russia Today і Sputnik; запровадження експортного контролю електронних та високотехнологічних товарів; виключення російських банків із глобальної платіжної системи SWIFT і заморожування депозитів російського центрального банку.

Однак співпраця Італії з ЄС і стратегія США щодо ізоляції росії та підтримки України виявилася складнішою у двох критичних секторах: енергетиці та обороні.

Необхідність диверсифікації енергопостачання через війну в Україні забезпечила вирішальну платформу для ребрендингу газу як «перехідного», а не викопного палива – тривожна подія з кількох сторін. По-перше, ця зміна призвела до підвищення міжнародної легітимності та політичної життєздатності таких багатих на газ держав, як Єгипет, незважаючи на їхній авторитарний режим і жахливий стан прав людини. По-друге, цей розвиток знову зміцнив владу нафтових компаній, таких як Епі, фактично зупинивши більш радикальний поворот до відновлюваних джерел енергії. Таким чином, нагальна потреба знайти швидко вирішення проблеми дефіциту енергії явно переважила довгострокові, стійкі рішення енергетичної кризи, які уряд Драгі, однак, зобов'язався досягти.

Інші члени ЄС дотримувалися подібних стратегій з виробниками газу по всьому світу, щоб зменшити залежність від енергоносіїв росії. Азербайджан і Алжир знаходяться на передовій серед постачальників, які бажають збільшити експорт газу до Європи, включаючи Італію. Крім того, у червні 2022 р. президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляен та прем'єр-міністр Італії Драгі поїхали до Ізраїлю, щоб обговорити постачання газу з ізраїльськими офіційними особами. Це відкрило шлях для підписання меморандуму про взаєморозуміння між ЄС, Єгиптом та Ізраїлем, згідно з яким ізраїльський газ зріджується на єгипетських переробних заводах перед відправленням до Європи.

Різними способами Італія виявилася вразливою до наслідків вторгнення російської держави в Україну. Італія приєдналася до інших західних столиць у введенні санкцій проти російської держави, забезпеченні Києва зброєю та гуманітарною підтримкою біженців.

Українська діаспора в Італії утворює активну спільноту, яка робить

внесок у соціальну та економічну структуру країни. Останніми роками міграційні потоки між Італією та Україною зросли через можливості працевлаштування, освіти та возз'єднання сімей. Ці особисті зв'язки служать мостами між двома націями, сприяючи обмінам на низових рівнях і сприяючи почуттю причетності через кордони.

За даними ООН, Італія прийняла понад 14 млн [2] українців з моменту повномасштабного російського вторгнення. Це робить країну важливим прикладом для розуміння української діаспори в Італії. На рис. 1 наведені дані про те, скільки мігруючих українців зараз проживають в Італії за останні чотири роки.

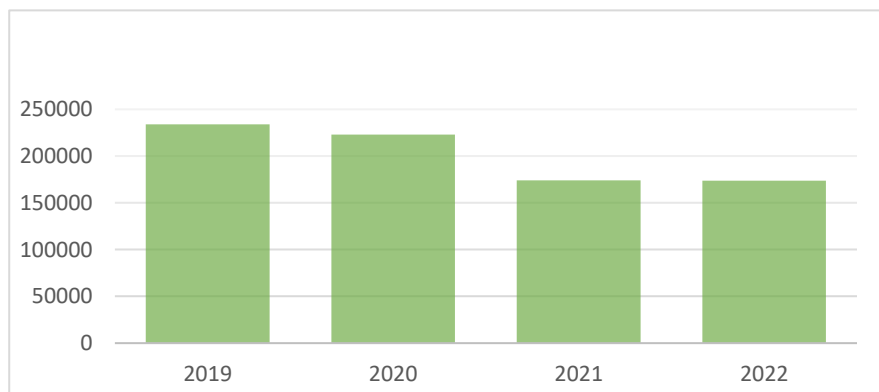

Рис.1. Динаміка кількості мігруючих українців в Італії [3]

Але тим часом багато італійських підприємств балансують на межі банкрутства та закриття через зростання вартості енергії та процентних ставок. А інфляція становить 11,9%. Проблеми, з якими стикається італійський бізнес, також типові і для українського бізнесу, а саме: корупція, бюрократія, штучні перешкоди. Особливий інтерес в Україні для італійського бізнесу припадає на розвиток нерухомості, харчовий сектор, енергоефективність, відновлювана енергетика.

Україна має деякі стратегічні пріоритети щодо Італії. А саме:

- 1) підтримка Італією євроінтеграційних прагнень України;
- 2) підтримка Італією єдності в ЄС щодо територіальної цілісності України в контексті вирішення російсько-українського конфлікту на сході України та деокупації Криму;
- 3) реалізація інтересів української громади в Італії тощо.

Незважаючи на міцні, тривалі та двопартійні відносини з росією, Італія значною мірою приєдналася до євроатлантичної спільноти, хоча

й стикається з більшими проблемами в реалізації цієї стратегії в таких секторах, як енергетика та військова допомога. Однак суворе узгодження з міжнародними очікуваннями, що випливають із багатосторонніх зобов'язань Італії, створило проблеми для уряду Драгі, який намагався компенсувати ці труднощі політично та дипломатично. Таким чином, мирний план Італії, запропонований Міністерством закордонних справ Італії, здебільшого відповідав на внутрішню потребу продемонструвати прихильність уряду пошуку вирішення конфлікту, а не був спрямований на сторони конфлікту. Стабільність уряду Драгі була підірвана збільшенням дистанції між громадською думкою та урядом у питанні України, а також розбіжностями всередині правлячої коаліції, які виникли на основі цього розриву, що зростав.

Італія та Україна розробили деякий ряд домовленостей, який зможе дати безпеку (в усіх значеннях цього слова) та неабияку допомогу Україні, наприклад:

1) Італія співпрацюватиме зі своєю оборонною промисловістю та Україною, щоб сприяти розвитку оборонно-промислової бази України, розробляти дорожню карту стратегічного співробітництва в оборонній промисловості та визначати можливості для тіснішого партнерства та співпраці в оборонній промисловості. Італія співпрацюватиме з Україною, щоб визначити найбільш ефективні сфери інвестування, посилити зусилля для зменшення існуючих бар'єрів для співпраці, а також заохочувати та підтримувати свою оборонну промисловість до інвестування, зокрема, вивчаючи можливості для спільного виробництва.

2) Італія готова бути частиною міжнародних зусиль, як на двосторонній основі, так і з партнерами, щоб підтримати Збройні сили України. Італійська оборонно-промислова база також готова взаємодіяти з українською промисловістю, щоб підтримати її у відновленні або консолідації вітчизняних виробництв обладнання, матеріалів, боєприпасів.

3) Італія також забезпечить тренінги з підготовки інструкторів для правоохоронних органів, таких як Національна гвардія України та Державна прикордонна служба, а також продовжить матеріальну підтримку партнерських відомств у правоохоронній сфері. Разом з цим Італія також надаватиме підтримку медичній підготовці та протезуванню.

4) Україна просуватиме оборонні реформи та модернізацію, зокрема, шляхом зміцнення демократичного цивільного нагляду за сектором безпеки та підвищення ефективності та прозорості в установах безпеки та оборони України, оборонній промисловості.

5) Італія продовжуватиме надавати підтримку Україні в гуманітарних потребах, у швидкій відбудові зруйнованої критичної та соціальної інфраструктури та засобів існування, а також у створенні найкращих умов для відбудови соціально-економічної структури країни.

6) Італія співпрацюватиме з Україною для визначення джерел фінансування, включаючи приватний сектор, відновлення критичної інфраструктури в різних секторах, включаючи енергетику, транспорт, продовольство і т.д.

Італія разом з міжнародними організаціями та партнерами налаштована брати участь у відновленні та відбудові України. Важливо закласти основу для амбітної та довгострокової співпраці, яка створить можливості та дозволить українському народу відновити свою країну. Залучення всіх відповідних партнерів, включаючи приватні компанії та міжнародних донорів, з метою забезпечення фінансової підтримки, інвестицій та необхідних знань є важливими критеріями для забезпечення процвітаючого майбутнього для України.

Незважаючи на позитивну траєкторію італійсько-українських відносин, проблеми залишаються, зокрема геополітична напруженість у регіоні та економічна невизначеність. Однак ці виклики також створюють можливості для поглиблення співпраці, особливо в таких сферах, як розвиток інфраструктури, відновлювана енергетика та передача технологій. Використовуючи свої сильні сторони та ресурси, Італія та Україна можуть вирішити спільні виклики та відкрити нові можливості для зростання та процвітання.

Відносини між Італією та Україною характеризуються взаємною повагою, спільними цінностями та відданістю зміцненню миру та процвітання в Європі. Завдяки дипломатичному співробітництву, економічному співробітництву та культурним обмінам дві країни створили міцну основу для співпраці на багатьох фронтах. Орієнтуючись у складності сучасного світу, Італія та Україна залишаються непохитними партнерами, працюючи разом, щоб побудувати світле майбутнє для прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел

1. gov.ua. Державні сайти України. Посольство України в Італійській Республіці, в Республіці Мальта та в Республіці Сан Марино (за сумісництвом). URL: <https://italy.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/3155-trade/torgovelnо-ekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-italiyeyu>

2. VSN. Волинська служба новин. URL: <https://vsn.ua/news/druga->

richnitsya-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-v-ukrayinu-ponad-700-dniv-nezlamnosti-38954

3. Вікіпедія. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96_%D0%B2_%D0%86%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%97

4. European Union. URL:
<https://data.europa.eu/en/publications/datastories/ukrainian-diaspora-italy>

5. European Union. URL:
<https://data.europa.eu/en/publications/datastories/ukrainian-diaspora-italy>

6. International Rescue Committee. URL:
<https://www.rescue.org/eu/article/ukraine-italy-two-sisters-rediscover-life-after-displacement>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ФРАНЦІЇ

Проаналізовані основні інвестиційні тенденції країни, сильні та слабкі сторони економічного середовища Франції, а також рейтингова оцінка за індексами (Глобальний індекс інновацій, Індекс економічної свободи). Проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій до Франції за останні роки. Виділено сильні та слабкі сторони інвестиційного клімату. Досліджено основні чинники, які формують інвестиційну привабливість Франції у сучасних умовах.

***Ключові слова:** інвестиційний клімат, економічне середовище, Франція, глобальний індекс інновацій, індекс економічної свободи, сильні сторони, слабкі сторони, стратегічне розташування, інфраструктура, податки, трудові режими, конкурентоспроможність, економічний розвиток*

Постановка проблеми. У зв'язку з постійними змінами у глобальній економіці та посиленням конкуренції між країнами за привабливання інвестицій, аналіз інвестиційного клімату стає важливим інструментом для оцінки привабливості та конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку. Франція, як одна з ключових економік Європейського союзу, також стикається з необхідністю оцінки свого інвестиційного клімату для залучення нових інвестицій та збереження існуючих. Проте, наявність різноманітних факторів, що впливають на інвестиційний клімат, може створювати складнощі у визначенні його справжнього стану та потребує комплексного аналізу.

Мета даного дослідження полягає у проведенні аналізу інвестиційного клімату Франції з метою з'ясування його поточного стану та ідентифікації основних факторів, які впливають на привабливість країни для інвесторів.

Виклад основного матеріалу. Франція приваблює значні обсяги іноземних інвестицій завдяки своєму відкритому підходу до бізнесу та великому спектру ключових активів. Серед них варто виділити добре освічене населення, високорівневі університети та кваліфіковану робочу силу. Крім того, в країні існує сучасний діловий клімат, розвинені фінансові ринки та ефективний захист прав інтелектуальної власності. Франція славиться своєю винятковою інфраструктурою, яка включає в себе високошвидкісні залізниці, морські порти, добре розвинену мережу доріг і громадський транспорт, а також широке

покриття високошвидкісного мобільного зв'язку, включаючи технологію 5G у багатьох містах [3].

Незважаючи на ці переваги, іноземним інвесторам доводиться стикатися з деякими труднощами у Франції, включаючи високі витрати на робочу силу, складність в законодавстві про працю, соціальні вимоги та адміністративні обмеження. Проте привабливість країни для інвесторів підсилюється її інноваційним потенціалом, дослідницькими можливостями, активною політикою підтримки бізнесу та ініціативами уряду з екологічного переходу.

Хоча іноземне володіння компаніями у Франції піддається деяким обмеженням, зокрема у критичних секторах, пов'язаних з національною безпекою, а також у разі придбання дочірніх компаній, що займаються критичними технологіями, нові правила регулювання, запроваджені урядом у 2023 році, додатково розширюють контроль над іноземними інвестиціями, зокрема у секторі низьковуглецевої енергії та фотоніки.

У 2022 році, згідно з даними ЮНКТАД, Франція посіла десяте місце за обсягом прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що становило загальну суму 36,4 мільярда доларів США [1]. Це було на 17,9% більше, ніж у попередньому році. Франція також зайняла друге місце в Європі за обсягом ПІІ. Цей зріст в основному був зумовлений значними угодами у сферах транспортування та зберігання, інформації та зв'язку, а також фінансів і страхування, зокрема за участю великих угод М&А (від 4,6 млрд дол. США до 31 млрд дол. США) [1].

Проекти нового виробництва, оголошені у Франції, сягнули 20 мільярдів доларів США порівняно з 14 мільярдами доларів США у 2021 році. Обсяг прямих іноземних інвестицій у Францію у 2022 році досяг 896,8 мільярдів доларів США, що становить приблизно 32,2% ВВП країни. Країни, які здійснювали найбільші інвестиції, включають США (18,3%), Швейцарію (13,4%), Німеччину (12,3%), Великобританію (11,5%), Люксембург (9,4%) і Бельгію (6,7%) [1].

Згідно з даними Банку Франції, у розрізі галузей інвестиції переважно спрямовані у виробництво (29,1%), фінансову та страхову діяльність (25,7%), операції з нерухомим майном (21,3%), оптову та роздрібну торгівлю (7,4%), наукову, технічну та спеціалізовану діяльність (4,9%) [2].

У табл. 1 представлено динаміку ПІІ Франції протягом 2020-2022 рр.

Динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у Франції в період з 2020 по 2022 р. свідчить про помітне зростання. За даними, поданими у таблиці, можна побачити, що внутрішній потік ПІІ зріс із 11,359 мільярда доларів США у 2020 р. до 36,413 мільярда доларів США у 2022

р. Це показує значну збільшення іноземних інвестицій, що надходять в країну.

Таблиця 1

Динаміка ПІІ Франції, 2020-2022 рр.

Прямі іноземні інвестиції	2020	2021	2022
Внутрішній потік ПІІ (млн дол. США)	11,359	30 885	36,413
Фонд ПІІ (млн дол. США)	952,937	944,763	896,806
Кількість нових інвестицій*	590	595	614
Вартість нових інвестицій (млн. дол. США)	15 852	13 956	20,238

Джерело: [1, 3].

Також слід відзначити, що фонд прямих іноземних інвестицій зазнав певного зменшення, з 952,937 мільярда доларів США у 2020 р. до 896,806 мільярда доларів США у 2022 р. Проте це може бути пов'язано з розпорядженням фондами у певних секторах економіки або з їхнім перерозподілом.

За розміром та кількістю нових інвестицій також спостерігалось зростання. Кількість нових інвестицій збільшилася з 590 у 2020 р. до 614 у 2022 р., в той час як вартість нових інвестицій зросла з 15,852 мільярда доларів США у 2020 р. до 20,238 мільярда доларів США у 2022 р.

Отже, загальна тенденція демонструє позитивний розвиток іноземних інвестицій у Франції протягом розглянутого періоду, що може свідчити про впевненість інвесторів у потенціалі французької економіки та бізнес-клімату в країні.

Як щодо рейтингової оцінки, то Франція розташована на 11 місці серед 132 економік за Глобальним індексом інновацій 2023 року. Це свідчить про високий рівень інноваційної активності та здатність країни створювати та впроваджувати нові ідеї, технології та продукти. Таке досягнення вказує на сильну економічну базу, інвестиційну привабливість та потенціал для майбутнього розвитку [4].

За Індексом економічної свободи 2023 р. Франція займає 62 місце серед 184 країн. Цей індекс вимірює рівень економічної вільності в країні, враховуючи такі аспекти, як правова держава, ефективність управління, відкритість ринків та рівень регулювання. Позиція Франції на цьому індексі вказує на те, що в країні існує певний рівень економічної свободи, проте можливо є певні обмеження або проблеми, які впливають на її економічний розвиток [5].

У табл. 2. розглянемо сильні та слабкі сторони інвестування у Францію. Сильні сторони Франції, включаючи стратегічне географічне розташування, розвинену інфраструктуру, висококваліфіковану робочу

силу та диверсифіковану економіку, створюють сприятливе середовище для залучення іноземних інвесторів та розвитку бізнесу. Проте країна стикається з низкою викликів, таких як високі податки, складність податкових та трудових режимів, а також високий рівень безробіття та нерівності.

Таблиця 2

Сильні та слабкі сторони інвестування у Францію

Сильні сторони	Слабкі сторони
Франція займає важливе місце у серці Західної Європи, що робить її привабливим місцем для бізнесу та інвестицій.	Висока ставка корпоративного податку в Франції створює додаткові фінансові та адміністративні витрати для бізнесу.
Франція має розвинену туристичну і промислову галузі, а також сильний сільськогосподарський сектор, що створює широкий спектр можливостей для інвесторів та розвитку економіки.	Високі витрати на працю у Франції можуть зменшувати конкурентоспроможність бізнесу та знижувати його прибутковість.
Франція славиться своєю високоякісною інфраструктурою та комунальними послугами, що створює сприятливі умови для бізнесу та підтримує ефективність виробництва.	Складність податкових та трудових режимів ускладнює управління бізнесом та може створювати додаткові адміністративні навантаження.
Франція має висококваліфіковану та продуктивну робочу силу, яка є однією з найбільших у Європі, що сприяє ефективному виробництву та забезпечує стабільність економічного зростання.	Високий рівень безробіття у Франції може погіршувати економічну ситуацію та впливати на соціальну стабільність.
У Франції існують сприятливі умови для інвестицій завдяки стабільній та прозорій правовій системі, що забезпечує захист інвесторів та сприяє розвитку бізнесу.	Зростання нерівності може підірвати соціальну коесію та стабільність у Франції.
Франція має різноманітну економіку, що включає в себе широкий спектр гравців від великих корпорацій до інноваційних стартапів, що створює сприятливі умови для розвитку та конкурентоспроможності.	Великі державні витрати можуть створювати фінансові труднощі та підвищувати державний борг.

Джерело: [1, 3].

Інвестиційний клімат в Франції за останні роки постійно розвивається: вдосконалюється система оподаткування, зменшується бюрократичні зволікання. Загалом країна має один з найпривабливіших інвестиційних режимів серед розвинених країн світу.

В цілому, при належному управлінні та проведенні необхідних реформ можна максимізувати переваги Франції та зменшити вплив її слабких сторін. Необхідно приділяти увагу розвитку малих та середніх підприємств, сприяти їхньому зростанню та інноваціям для забезпечення стійкого економічного розвитку. Подальші реформи у

сферах оподаткування, працевлаштування та соціальної політики можуть сприяти покращенню економічного клімату та залученню нових інвестицій у Францію.

Список використаних джерел

1. UNCTAD. World Investment Report 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf
2. Banque de France. URL: <https://www.banque-france.fr/>
3. France: Foreign investment // Santander URL: <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/france/foreign-investment>
4. Wipo. Global Innovation Index 2023. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023/fr.pdf>
5. 2023 Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/france>

Науковий керівний: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

THE ROLE OF DEMOCRACY AND AUTOCRACY IN ECONOMIC DEVELOPMENT

This paper studies the link between governance and development. Its purpose is to analyze the peculiarities of work within democratic and autocratic governments and to understand how different mechanisms of the government system influence various economic entities. It means that it delves into the theory underlying democracy and autocracy, their history, and the contrasts between their systems of governance. Ultimately, this paper will explore the impact these forms of government have on economy, innovation, and entrepreneurship.

The role of the Marshall Plan in post-World War II Europe and how current economic policies in China and the UAE operate within this realm to illustrate the complex dynamics at play is fascinating. Additionally, it seeks to discuss challenges that democracies around the world are facing presently. Furthermore, where some institutional hurdles seem to be pushing down electoral integrity and democratic standards; it also prescribes strategies for making a democracy more resilient. This analysis sheds light on the influence exerted by different factors over economic development under democratic or autocratic conditions.

Keywords: democracy, autocracy, economic development, governance

Introduction

The relationship between the influence of governance systems on economic development is always one of the main topics in political and economic discourse. A democratic country often establishes an environment that can promote economic development by following policies based on innovation and resource distribution in a just way. This style of government protects human rights and laws through participatory decision-making; however, autocracy may have some other weaknesses as it does not ensure citizens' liberty, especially where it involves limited public participation, while still offering challenges such as over-centralization leading to loss or mismanagement of resources.

This paper is based on cases studies of the Marshall Plan, its effect on the European economies during the post-war period, as well as the influence of South Korea and Taiwan democratizations. All these cases are examined by this study to include that of autocratic countries such as China and the UAE on their economic growth. Using these case studies, the aim of this

paper is to explain and illustrate how different political systems have an impact on the economy. Moreover, it takes into account challenges that face democracy today by examining factors contributing to such threats, which include disorganization in the elections process and the widespread dissemination of fake news through social media; therefore, assessing their ramifications for economic development. The purpose of this paper is to provide an inclusive understanding of interactions among democracies and autocracies relating to economic advancement while giving insights into possible ways for nations to navigate through such a contentious landscape about government versus growth ideas.

Democracy is a type of governance in which power is vested in the hands of the people. They either use power themselves or through representatives elected during free and fair elections. This is the essence of democracy, rule by the people where people have a say in decision-making that affects their lives and thus can participate in determining how they will live their lives.

Elements frequently linked to democracy include respect for core human rights, the rule of law, the division of powers, and checks and balances. Most democracies are keen on creating an open atmosphere that facilitates free discussions among people, where decisions such as making policies and laws that affect them are formed through a popular or consensus understanding, bearing in mind the less privileged freedom of expression, association, and religion (*Democracy 2024*).

Democratic justifications, like Condorcet's Jury Theorem, state that given ideal circumstances, a democracy will generally make better political choices more accurately than other kinds of systems can. This is a result of including diverse opinions and information, leading to a well-informed citizenry which in turn makes decisions based on collective wisdom. Apart from this, democratic processes also have the potential to influence the nature of people by fostering autonomy, reasonableness, industriousness, and morality; in participating within them individuals need to consider what is beneficial for society at large and justify their actions before others (Christiano & Bajaj, 2022).

In autocracy, power is concentrated in a single authority, dictator, king, or any elite group. Yet, there is not much to say about the people's involvement, their active participation in power-sharing, and their accountability for the way things are done. Under autocracies, decision-making is highly centralized, and only a select few people in society can play a role when it comes to matters that affect everyone. In an attempt to control political speech, dissident views are systematically suppressed; freedom of expression, assembly, and media usually face strict restrictions.

The political systems have been established to proclaim that they run a governance system that is workable as it plays a role in decision-making and maintaining the stability of a nation. On the other hand, autocratic leadership without checks and balances might lead to the misuse of power, corruption, and human rights abuses, among other issues (*Autocracy* no date).

The position that democracies can be developed and grow in an environment of the rule of law, where property rights are protected, and freedoms of speech and competition exist is rooted in the belief that democracies foster the establishment of a context in which economic development is encouraged. Furthermore, at least to some degree, the allocation of resources through measures such as social welfare policies contributes positively towards ensuring a fair distribution of wealth not just for economic development but also with regards to sustainable development. While the advantages associated with autocracy come from control over decision-making which results in fast economic development during industrialization periods based on prioritization, resource exploitation efficiency, government stability required for sector-booming growth that would compensate for lost social freedoms should not be underestimated.

To understand the contrast between two systems, it is better to examine key examples from both systems, providing a historical context with evaluation of their impact on nations.

The Marshall Plan and its role in European recovery is one of the most evident examples to examine the impact of democracy. As in the aftermath of the Second World War, Europe experienced a level of devastation previously unknown; its economies were laid waste and devoid of infrastructure. The Marshall Plan, officially known as the European Recovery Program but commonly referred to as the Marshall Plan after Secretary of State George C. Marshall, was introduced in 1948 by the United States to prevent any further spread of communism by helping to rebuild the European economies. This plan symbolized Western democracy unity and support, through which almost \$13 billion was disbursed to 16 European countries over four years (Steil, 2022).

Economic revival of Europe, establishment of political stability, and laying the foundations of the European Union are attributed to the Marshall Plan. Through this initiative, democracies worked together for their mutual interest, contributing to world peace and prosperity.

Another example is South Korea and Taiwan, because they have managed to transition from authoritarian rule into flourishing democracies, as well as develop their economies to levels we can note and carry out social reforms. South Korea's transition started in the late 1980s and finally culminated in free elections through which democratic governance was

installed. In a similar way, Taiwan started to move away from martial law towards democracy between the years 1980-1991.

One of the two states has achieved its initial point of financial well-being and so has emerged as an economic giant, with its technological industries brimming with major global trade. The case stories exemplify that democratic governance can usher in a way of development and innovation leading to progress among the citizens (*Korea and Taiwan Democratization compared* no date).

Moving on on the examples of autocracy, at the end of the 20th century, Deng Xiaoping's policies and measures paved the way for China's economic explosion. The transformation of China into an economic powerhouse can be traced back to Deng Xiaoping's reforms at the end of the 1970s and early 1980s. Deng abandoned Maoism and created policies that opened the economy and reduced government interference, allowing investment from outside and the practice of market principles. These changes brought with them unprecedented growth in the Chinese economy, which saw China become second only to the USA in terms of size. Though an autocratic state in many respects, through its policy-making framework, its adherence to market-based incentives bears out how autocracies can help drive development by harnessing market mechanisms (Vogel & Deng, 2013).

Another example led by its ruling families, the UAE is making efforts to diversify its economy and break away from dependence on oil revenues. The strategy has included major spending in sectors like renewable energy, tourism, aviation, and technology. A paradigm of this transition is manifested in the metamorphosis of Dubai into a global city with world-class skyscrapers and a tourism industry, not forgetting to mention that Dubai has the busiest international airport on earth. The autocracy that prevails in the UAE permits it to swiftly implement its projects and set long-term strategies. The UAE Vision 2021 is an illustration; this plan aims at making the UAE one of the best countries on the globe. On another note, there is a very coherent strategy from the government to promote innovation, such as spending a great amount of money on technological developments that would eventually make this country an artificial intelligence center (*Dr. Aradhana Talwar* 2022).

Turning back to current days, it is expected in 2024 that countries like India are listed with a growth rate of GDP at 6.3%, showing immense improvement in the economy (Figure 1). The Philippines, another democratic nation, is forecasted to attain a GDP growth rate of 5.9%, which is a sign of vitality in their economic health and development. These examples indicate that states have the ability to foster an environment where economic growth takes place; hence it can be attributed to certain factors such as higher governance, transparency, and the rule of law for promoting investment and

economic activity, among others that come along with it (*GDP growth by country 2024*).

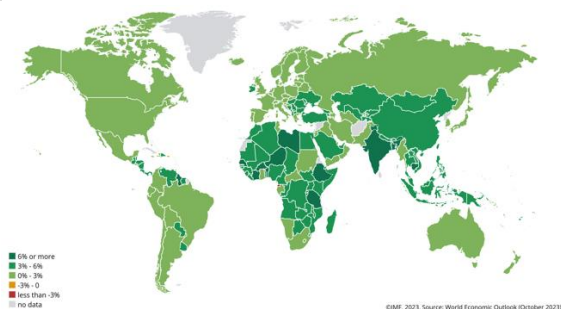

Figure 1. Real GDP growth (Annual percent change, 2024)
Source: *World Economic Outlook (October 2023)*

In a less democratic or autocratic regime, China is projected to grow at 4.2% for the year 2024. Though still growing, this figure is lower than that witnessed by a number of fast-developing democracies. A GDP growth rate of 2.6%, which is significantly low when compared to the growth rates achieved in the democratic instances referred to, is expected for Russia, another autocratic country (*GDP growth by country 2024*).

Based on these numbers, authoritarian regimes could achieve growth, but that may not reach the level of some democracies. It is crucial to observe that the relationship between governance and economic performance is multifaceted; this can depend on various variables like natural resources, the world economic situation, and how a particular policy was chosen.

Nevertheless, democracies today are faced with challenges that threaten their functioning and weaken their values. One of the significant problems is how to pass laws that ensure electoral integrity while at the same time limiting voting rights. Despite these many barriers, there is an ever-growing number of pro-democracy forces that are working towards stronger state laws across the United States. This shows the resilience and adaptability of democratic systems under such unfavorable conditions. Noteworthy legislation in 2023, like Minnesota's expansive set of pro-voter reforms encompassing automatic voter registration, provides hope for progressive changes within democratic structures (Maciolek, 2023).

Also, it should be noted that democratic regression is not a significant problem at the moment, although it still remains a considerable issue. The United States of America and India demonstrate that they are well-established democracies. The liberal democratic fabric has been torn by partisan pressures, judicial system issues, and problematic immigration policies in the United States. Similarly, India's position is also grim due to discrimination

and violence against minorities, as well as suppression of journalistic freedom and NGO freedom, making its transition from a full democracy to an electoral autocracy (Bartels et al., 2023).

The year 2024 brings a set of distinct difficulties in front of democracy, which includes the threat of fostering autocracies through elections, widespread digital disinformation, and increased attention aimed at reporters and activists. Meanwhile, elections to be held in more than fifty countries across the globe will put an unprecedented test on the landscape of democracies around the world— not only in South Asia—especially when certain regions foresee that democratic procedures could soon be overtaken by totalitarian methods (Sohela Nazneen & 9 others et al., 2024).

In order to focus on strengthening the rule of law as a foundation for democracy, The 2024 Challenge by the World Justice Project has been introduced. It particularly asserts that the rule of law is very significant in ensuring accountability, representation, equality, and participation within democratic societies. Due to rising authoritarian trends and weak justice systems, the global recession of the rule of law and democracy makes it necessary to apply strategic and efficient measures to increase democratic resilience. They, therefore, base their efforts on supporting endeavors that aim at promoting the rule of law since this would be rekindling the structures that support flourishing democratic institutions and processes (*World justice challenge 2024: The rule of law foundation of democracy* no date).

Conclusion:

The study examined the equilibrium, forms of governance – democracy and autocracy, and their impacts on economic development in depth. The contribution made by history and the contemporary world is demonstrated where democracies, as main supporters of innovations, human rights, and even distribution of resources, have kept them consistently developed, as an example seen from Europe after the Marshall Plan. With a direct link, South Korea along with Taiwan have shown themselves to be thriving due to positive effects from the democratic system based on a free market economy, resulting also from political reforms in these countries. Meanwhile, India serves well similarly, with a positively functioning setup under its democratic regime towards good economic growth sustained healthily without government corruption leading to its downfall. This way, the Philippines illustrates measures that need to be taken up by nations less open politically to tackle corruption, ensuring a smoother flow of their economies.

The counter-trend can be noticed in autocracies such as China and the UAE, which are able to demonstrate their power in maintaining the economic pace through centralized and efficient leadership in policy-making. However, this capability also poses a threat from misuse by authorities for personal

interests or violation of civil rights in other cases.

Emphasizing that governance systems can be major players in helping to develop economies, the article noted that while both governance systems can give rise to economic growth, the durability and fairness of this growth heavily depend on the quality of governance, respect for human rights, and citizen participation. In addressing contemporary global challenges, adaptability and resilience are two elements that these systems must possess in order to ensure long-term prosperity as well as welfare. The analysis comparison underscores the importance of understanding the complexity of the interaction between governance and development, noting that control is used in various nuances instead of mere dominance for lasting economic progress.

References

Democracy (2024) Encyclopædia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/topic/democracy> (Accessed: 09 March 2024).

Christiano, T. and Bajaj, S. (2022) Democracy, Stanford Encyclopedia of Philosophy. Available at: <https://plato.stanford.edu/entries/democracy/> (Accessed: 09 March 2024).

Autocracy (no date) Education. Available at: <https://education.nationalgeographic.org/resource/autocracy/> (Accessed: 09 March 2024).

Steil, B. (2022) The marshall plan: Dawn of the Cold War. Oxford University Press, USA.

(No date) Korea and Taiwan Democratization compared. Available at: https://www.kjis.org/journal/download_pdf.php?doi=10.14731/kjis.2018.04.16.1.29 (Accessed: 09 March 2024).

Vogel, E.F. and Deng, X. (2013) Deng Xiaoping and the transformation of China. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.

Almezzaini, K.S. (2014) The UAE and foreign policy: Foreign aid, identities and interests. London: Routledge.

Dr. Aradhana Talwar et al. (2022) Dr. Aradhana Talwar, Diplomacy Beyond Plus. Available at: <https://diplomacybeyond.com/from-oil-to-diversification-of-the-uae-an-economic-perspective/> (Accessed: 09 March 2024).

IMF. Available at: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/CHN/IND/JPN/USA/EU?year=2024 (Accessed: 09 March 2024).

GDP growth by country 2024. Available at: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gdp-growth-by-country> (Accessed: 09 March 2024).

Maciolek, A. (2023) The good news about democracy in 2023, Brennan Center for Justice. Available at: <https://www.brennancenter.org/our-work/analysis-opinion/good-news-about-democracy-2023> (Accessed: 10 March 2024).

Bartels, L.M. et al. (2023) 'The forum: Global challenges to democracy? perspectives on Democratic backsliding', *International Studies Review*, 25(2). doi:10.1093/isr/viad019.

Sohela Nazneen & 9 others, Ruhil Iyer & 3 others and .image-person_other {width: 36px; height: 36px; border-radius: 50%; margin-right: 6px;} body.single-post .c-basic-single-meta_item--authors.image-person_other {width: 60px; height: 60px; margin-right: 18px; (2024) Elections 2024: Challenges for democracy, civic space and digital disinformation, Institute of Development Studies. Available at: <https://www.ids.ac.uk/events/elections-2024-challenges-for-democracy-civic-space-and-digital-disinformation/> (Accessed: 11 March 2024).

World justice challenge 2024: The rule of law foundation of democracy (no date) World Justice Project. Available at: <https://worldjusticeproject.org/world-justice-challenge/world-justice-challenge-2024-rule-law-foundation-democracy> (Accessed: 11 March 2024).

*Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science,
Associate Professor*

Наукове видання
**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У
НОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ**

Матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної конференції
молодих вчених та студентів

Том 1

22-23 квітня 2024 р.
(українською, польською, чеською та англійською мовами)

Електронне видання

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 720-71-52, e-mail: zadoya@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р..